

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

क्रम संख्या

४०३२

काल न०

२३४

जातक

स्वर्ग

ज्ञान मन्दिर
न्यू सेण्ट्रल जूट मिल्स कम्पनी लिमिटेड,
बजबज, चौबीस परगना
की ओर से
श्री सिद्धचक्रविधान महोत्सव के
सानन्द सम्पन्न होने के उपलक्ष में
सादर भेंट

‘ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी’ पालि गन्धमाला [गन्धाङ्को ?]

भदन्ताचरियेन बुद्धघोसमहाथेरवरप्पणीता परमत्थजोतिका नाम

जा त क ट्ट क था

[पठमो भागो]

एककनिपातवण्णनी

कोसिनारकेन तिपिटकाचरियेन
भिक्षुना धम्मरक्षितेन
संस्वीचिताभिमङ्गता च

भारतीय ज्ञानपीठ काशी

पठममूहापन
सहस्समतं

आसाल्हो वीरनि० स० २४७७
ब० स० २४६५
जुलाई १९५१

मूलं ९ रु०

भारतीय ज्ञानपीठ काशी

स्व० पुण्यश्लोका माता मूर्तिदेवी की पवित्र स्मृति में
तत्सुपुत्र सेठ शान्तिप्रसाद जी द्वारा

संस्थापित

ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी पालि ग्रन्थमाला

पालि ग्रंथांक ?

प्रकाशक—

अयोध्याप्रसाद गोयलीय,

मन्त्री, भारतीय ज्ञानपीठ काशी

दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस

मुद्रक—देवताप्रसाद गहमरी, संभार प्रेस, काशीपुरा, बनारस

स्थापनाब्द
फाल्गुन कृष्ण ६
वीरनि० २४७०

सर्वाधिकार सुरक्षित

{ विक्रम सं० २०००
१८ फरवरी १९४४

स्व० मूर्तिदेवी, मातेश्वरी सेठ गान्धिप्रसाद जैन

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTIDEVI PALI GRANTHAMĀLĀ

PALI GRANTHA No. 1

JATĀKATTHAKĀTHĀ

Vol. I

EDITED BY

TRIPITAKACHARYA
BHIKSHU DHARM RAKSHIT

Published by

Bharatiya Jñanapitha, Kashi

First Edition }
1000 Copies. }

ASHLESH VIRA SAMVAT 2477
BHADRE SAMVAT 2495
JULY, 1951.

{ *Price*
{ *Rs. 9/-*

BHĀRĀTIYĀ JÑĀNA-PĪTHA, KĀSHĪ

FOUNDED BY

SETH SHANTI PRASAD JAIN

IN MEMORY OF HIS LATE BENEVOLENT MOTHER

SHRI MURTI DEVĪ

JNANA-PITHA MŪRTI DEVĪ PALI GRANTHAMALĀ

PALI GRANTHA No. 1

PUBLISHER

AYODHYA PRASAD GOYALIYA,

Secy BHARATIYA JNANAPITHA,
DURGAKUNDA ROAD, BANARAS.

Founded in
Phalgunā Krishna 9,
Vira Sam. 2470

All Rights Reserved.

Vikrama Samvat 2000
18th Feb. 1911.

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

विज्जति

मिच्छित्तमृगतवथागतेन पनम्हाक भगवता अरहता सम्मामम्बुद्धेन अभिमम्बुज्झित्वा, सम्बोधिममधि-
गमाय सम्माम्भूता दीपट्ठकम्पादम्बूने कनाभिनोहारतो पट्टाय याव तुमितभवतनिवासो, या चरियायो कथा-
मग्गेन ओवादात्तुम्बूने च तस्य तस्य भिक्खुभिक्खुत्तीतञ्चेव उपासकपासिकानञ्च वुत्ता, ता सत्त्वा अद्धच्छट्ट-
सत्तापग्गाया ज्ञातकर्त्तवित्तामेव तेनेव तथागतेन पाकटीवत्ता । तञ्च खं पन जातक मट्ठगीति आरोपेत्तेहि धम्म-
गट्ठगाहकम्बेररेहि मट्ठगीतित्तयममारोपित पिटकवसेन मुत्तन्तपिटके च तिकाय तमेन मूढकनिकाये च अन्तोपध
होति ।

तस्म लो पन जातकम्म अश्ववग्गना, परमदिग्गुह्यमद्वावद्विविग्यानिमण्डितेन तिपिटकपरिचित्ताप-
भेदमाहकये मत्त्वमासने अपाटिहत्तजात्तावाचारेन येरवमप्यदीपान धेरान महाविहारवासीन वमामञ्ज्जाग्भूतेन
जम्बूद्वीपवासिना मकममयमयन्तरपारदम्मिता यमम्मिता भवत्त सुत्तुषोसत्थेर'धरेन परमत्थजोत्तिका'ति
नामेन कता । मा पनाय परमान उतमान अत्थान जौतनतो पकामनतो पम्बत्थजोत्तिका नाम । जातकट्टकथा'
तिपि अयमेव कथीयते ।

न लो पन जातकट्टकथासदिमा विमात्तमा अज्ज्या अट्टकथा नाम अत्थि । इम्मि पन गत्थे गज-
जातिथम्मनात्त्यादयो मत्थेपि धम्मा आचता । अपि च कथामग्गेन वणिग्गतो अय गत्थो मत्त्वजनमुगावहो होति ।
एत्तरहि खंकि कथासाहित्थेव जातकट्टकथा विव लोकियलोकुत्तरत्थमाथको एकोपि अज्ज्या गत्थो मत्थेव ।

अय जातकट्टकथा ज्ञानरुपात्तय आगतनियामनेव वाचीमत्तिया निगानेहि पानिमण्डिता होति । तेसु
एककर्त्तव्यात्ववग्गनाय निदानकथानन्तर जपष्णकजातकादीनि दिद्यट्टजातकयत्तानि होन्ति, तानि अपष्णक-
वग्गादीहि पष्णकमहिक्खोहि नेव तीहि पष्णकमेहि च मट्ठगीतीनि । गत्थेव निपातान विव्यारो पन एव वेदि-
पत्थो —

अनुषकमो	निपातो	वग्गपमाणो	जातकपमाणो
१	एककनिपातो	१५	१५०
२	दुक्कनिपातो	१०	१००
३	निकनिपातो	५	५०
४	चतुक्कनिपाता	५	५०
५	पन्चरुनिपातो	३	३५
६	इत्थनिपाता	२	२०
७	सन्नकनिपातो	२	२१
८	अट्टकनिपाता	१	१०
९	सकनिपाता		१२
१०	दयकनिपाता	..	१६
११	एकादमकनिपातो	...	६
१२	द्वादमकनिपातो	.	१०
१३	त्रयोदमकनिपातो	...	१०
१४	चत्वारण्यकनिपाता	...	१३
१५	पंचमनिपातो	...	१४

अनुष्कमो	निपातो	शतगण्यमात्रो	जातकगण्यमात्रो
१६	तिसतिनिपातो	...	१०
१७	चत्तलीमनिपातो	...	५
१८	पञ्चासनिपातो	...	३
१९	सट्टिनिपातो	...	२
२०	सत्ततिनिपातो	...	२
२१	असीतिनिपातो	...	५
२२	महानिपातो	...	१०
२२		४३	५४७

इति इमानि सत्तवत्तानीयाधिकानि पञ्चज्जातकमनानि इमिस्सं जातकट्टकथाय बधिणतानि । जातक-
पालीपि एतपरमाथेव दिस्सति । यस्मिन् वदन्ति पण्णामाधिकानि पञ्चज्जातकसतानीति अट्टच्छट्टानि जातक-
सतानीति च तं एतकमेव, न हेत्थ अय्यिकाय निसङ्खलघाय ऊनता सल्लवत्थीयनेति अनेकेहि धेरेहि वुत्त ।

इमाय जातकट्टकथाय पन निदानमन इतो सत्ताधिकनिसतिसवच्छरतो पुब्बे दिवस्सपतेन **प्राचरियेन**
धम्मजानन्धकोसम्बिन्ना मुद्दापितं अहोसि । सकलाय जातकट्टकथाय हिन्दीभासाय परिवत्तन्निपि आनन्दकांसल्लान-
तत्थेरेन कत अत्थि । तस्सा ताव तथो भागा येव मुद्दापिता सन्ति । अञ्जो पि भागा सीधेन मुद्दापिता भविस्स-
न्तीति मञ्जो । अपि च जातकट्टकथाय नागरक्खरमुद्दापने अतिवियपयोजन दिस्समाने **'भारतीय ज्ञानपीठ**
काशी' इति नामिकाय समितिया मुद्दापनमारुद्ध । इमिस्सा पनाय पठमो भागो याव एककनिपातवण्णना परि-
योमाना मुद्दापितो । जातकट्टकथाय पन मुद्दापनेन तेन भारतीयान महाउपकारो कतो ।

इमाय जातकट्टकथाय सम्पादनकिञ्च पन सञ्चव्पकारेन निपिटकार्वाग्घेन भदल्लजगदीसकस्सपत्थेरे-
वरेन कत । तस्सेव अनुमनिया मया सतोधिताभिमडइत्ता च । इमस्मि अभिसङ्खरणे तत्थ नत्थ विसयानुरूपा
मातिकायो लिखिता सन्ति, ता अञ्जोसु गन्थेसु नात्थ, इध पन पाठकान सुखावबोधन्थाययेव तथा कता ।
अधोऽट्टिपणीसु विसदिसपाठापि तेनेव अञ्जसासयेन आहटा । पमादवत्तन खलु इमास्मि मुद्दापने सद्दोमादयो
दिस्सन्ते, तस्मा मया सुट्टिपण लिखित अत्थि, न माधुमो ओलोकिन्वाव मज्जना पठन्तूनि निवेदयामि ।

कृत्तिनारायं

२८-५-५१

इत्थं विञ्ज्यापीयने मया कोत्तिनारकेन

भिक्षुना धम्मरत्तिलतेना'नि

सङ्केतनिरूपणं

रो०	-	मुद्दित गोमनवखरपोत्थकं ।
मि०	-	मुद्दित मोहलक्खरपोत्थक ।
म्या०	-	मुद्दित स्वामकखरपोत्थक ।
म०	-	मुद्दित मग्गमकखरपोत्थक ।

सूचिपत्रं

निदानकथा

पङ्क्तौ	अनुपङ्क्तौ	विसयो	पिट्टङ्क्तौ
१	"	पश्यामयाथा	१
२	"	तीक्ष्णं निदानानि	"
३	"	बुरेनिदानं	"
"	१	सुमेधकथा	"
"	"	अमरवती नगर	३
"	"	ममेधपण्डितस्स चिन्तन	"
"	"	सुमेधपण्डितस्स पञ्चरत्ना	५
"	"	दीपङ्करभगवतो पादमूले बुद्धभावाय	"
"	"	अभिनीहारो	८
"	"	बुद्धुप्यादस्स पुञ्चनिमित्तानि	१२
"	"	महासत्तस्स अधिट्टानानि	१५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	१६
"	"	३ नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४. पञ्जापारमी	१७
"	"	५ विरग्यपारमी	"
"	"	६ खिन्तिपारमी	१८
"	"	७ सच्चपारमी	१८
"	"	८ अधिट्टानपारमी	"
"	"	९ भेत्तापारमी	१९
"	"	१०. उपेक्खापारमी	"
"	"	महासत्तस्स पारमिसम्मयन	२०
"	२	भगवा दीपङ्करो	२२
"	३	भगवा कोण्डञ्जो	२४
"	४	भगवा मङ्गलो	"
"	५	भगवा सुमनो	२७
"	६	भगवा रेतनो	"
"	७	भगवा गोभिन्नो	"
"	८	भगवा अनोमदस्सी	२८
"	९	भगवा पट्टमो	"
"	१०	भगवा नारदो	२९
"	११	भगवा पट्टमुत्तरो	"
"	१२	भगवा सुमेधो	"
"	१३	भगवा सुजातो	३०
"	१४	भगवा पियदस्सी	"
"	१५	भगवा अत्थदस्सी	"

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिट्टङ्कको
३	१६	भगवा धम्मदस्सी	३१
"	१७	भगवा सिद्धत्थो	"
"	१८	भगवा तिस्रो	"
"	१९	भगवा फुस्रो	३२
"	२०	भगवा विपस्सी	"
"	२१	भगवा सिद्धो	"
"	२२	भगवा वेस्सभु	३३
"	२३	भगवा ककुसन्धो	"
"	२४	भगवा कोणामगो	"
"	२५	भगवा कस्सपो	"
"	२६	सखे बुद्धा	३४
"	२७	बोधिसत्तान आनिमसा	"
"	२८	पारमियो प्रेमि	३५
"	"	१ क्षान्तिपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	"
"	"	३ जेक्खम्मपारमी	"
"	"	४ पञ्जापारमी	३६
"	"	५ धिरियपारमी	"
"	"	६ खान्तिपारमी	"
"	"	७ सक्खपारमी	"
"	"	८ अधिष्ठाणपारमी	"
"	"	९ भेत्तापारमी	"
"	"	१० उपेक्खापारमी	३७
४	२९	अबिबूरे निवान	"
"	"	तीरिण कोलाहलानि	"
"	"	१ कप्पकोलाहल	"
"	"	२ बृद्धकोलाहल	"
"	"	३ चक्कबनिकोलाहल	"
"	३०	देवनायाचन	३८
"	३१	पञ्चमहाविंशोक्त विलोकिमि	"
"	"	१ कालो	"
"	"	२ दीप	"
"	"	३ देना	"
"	"	४ कुल	३९
"	"	५. जनेतिआयु	"
"	३२	पटिसन्धि गण्ह	"
"	३३	महामायादेवी गुपित अट्टम	"
"	३४	ब्राह्मणा आहमु	४०
"	३५	इतिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहमु	"
"	३६	बोधिसत्तमानुधम्मता	"

अङ्कको	अनुपाङ्कको	विसयो	पिडुङ्कको
४	३७	लुम्बिनीवने	४०
"	३८	तापसो कालदेवनो	४२
"	३९	सकखण्डपटिगाहका अट्ट ब्राह्मणा	४३
"	४०	पञ्चवर्गिया धेरा	"
"	४१	चत्तारि पुञ्चनिर्मितानि	४४
"	४२	रञ्जनी बप्पमडगल अहोमि	"
"	४३	जातकान सिप्यं दम्सेसि	४५
"	४४	चत्तारि पुञ्चनिर्मितानि	"
"	"	१ जराजिष्णु	"
"	"	२ व्याधित	"
"	"	३ कालकन	४६
"	"	४ पञ्चजित	"
"	४५	बोधिमन्म पच्छिमो अनडकारो	"
"	४६	राहुनो जातो	"
"	४७	किसागोतमिया उदान	"
"	४८	नाटकन्धियो	४७
"	४९	महाभिनिक्खमन	"
"	५०	बोधिमन्तो पञ्चजि	४९
"	५१	बोधिमन्तो राजगह पाविमि	५०
"	५२	आलार च कान्ताम उट्टक च रामपुत्र	"
"	५३	दुक्कगकिरिया	"
"	५४	सुजानाय पायासदान	५१
"	५५	बोधिमन्तम्म पाति पटिसोत गच्छति	५२
"	५६	बोधिमण्ड आरुहि	"
"	५७	मारपरराजयो	५३
"	५८	सम्बोधिया पत्ति	५६
५		सन्तिके विधानं	५७
"	५९	जयपालवटको वरपन्नडको	"
"	६०	अर्निमन्चेतिय	"
"	६१	रत्तनचक्रमचेतिय	"
"	६२	रत्तनघर	"
"	६३	येन अजपालनिधोधां	"
"	६४	मूचलिनन्द, राजायतन	५८
"	६५	तपस्सुभल्लिका	५९
"	६६	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६७	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६८	धम्मचक्कप्पवत्तन	"
"	६९	चरथ भिक्खवे चारिकानि	६०
"	७०	भगवा राजगहे	"
"	७१	साग्गिपुत्तो च भोग्गाल्लानो च	६२

पङ्क्तिको	अनुपङ्क्तिको	विसयो	पिट्ठकको
५	७१	भगवा कपिलवत्थु अगमासि	६२
"	७२	कपिलवत्थुस्मि पाटिहारिय अकासि	६३
"	७३	कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि	६४
"	७४	राहुलमानुया सिग्गिन्म अगमासि	६५
"	७५	नन्द पब्बाजेसि	"
"	७६	राहुल पब्बाजेसि	"
"	७७	अनाथपिण्डको जेतवनागम कारेसि	६६

निदानकथा निद्रिता

१. एककनिपातो

१. पठमो पण्णासको

१. अण्णकवग्गवण्णना

पङ्क्तिको	विसयो	पिट्ठकको
१	अण्णकजातक	६८
२	वग्ग पृथजातक	७५
३	नेरिवाग्गिजजातक	७८
४	चुल्लसेट्टिजातक	८०
५	तण्डुलनालिजातक	८६
६	देवधम्मजातक	८८
७	कट्टहारिजातक	९३
८	गामनिजातक	९५
९	मखादेवजातक	९६
१०	सुत्तविन्नारिजातक	९८

२. सीलवग्गवण्णना

१	लक्खवग्गमिगजातक	१००
२	निशोर्धमिगजातक	१०२
३	रुण्डिनजातक	१०८
४	वातमिगजातक	११०
५	खग्गदियजातक	११२
६	निपत्तलत्थमिगजातक	११३
७	माखुनजातक	११६
८	मनकभन्नजातक	११७
९	आयाचितभत्तजातक	११९
१०	मल्लपानजातक	१२०

३. कुरुङ्गवाचनावर्णना

पङ्क्त्यो	विसयो	पिट्टङ्कको
१	कुरुङ्गमिगजातक	१२२
२	कुम्कुरजातक	१२४
३	भोजाजानीयजातक	१२७
४	आजञ्जजातक	१२९
५	तित्थजातक	१३०
६	महिनामूखजातक	१३३
७	अभिष्टजातक	१३५
८	नन्दिविमानजातक	१३७
९	कण्ठजातक	१३९
१०	मुनिकजातक	१४१

४ कुलायकवर्णना

१	कुलायकजातक	१४२
२	नच्चजातक	१४७
३	सम्भोदिमानजातक	१४८
४	मच्छजातक	१५०
५	वट्टकजातक	१५१
६	सवर्णाजातक	१५३
७	नितिरजातक	१५५
८	शकजातक	१५८
९	नन्दजातक	१६१
१०	खदिरङ्गारजातक	१६३

५ अथकामवर्णना

१	लोमकजातक	१६८
२	कपोतजातक	१७३
३	बेलुकजातक	१७५
४	मकमजातक	१७६
५	गोहिणीजातक	१७७
६	आगमदूसकजातक	१७८
७	वारुगिजातक	१८०
८	वेदवभजातक	१८१
९	नक्सलजातक	१८४
१०	दुग्धजातक	१८६

२. मज्झिमो पण्णासको

६ आसिसवर्णना

१	महामीलवजातक	१८८
२	बूलजनकजातक	१९२
३	पुण्णपानिजातक	१९३

अङ्कको	विषयो	पिटठङ्कको
४	फलजातक	१६५
५	पञ्चावुधजातक	१६७
६	कञ्चनकखन्धजातक	१६६
७	वानग्निदजातक	२०१
८	तयोधम्मजातक	२०३
९	भेगिवादजातक	२०५
१०	मद्रखधमनजातक	२०६
७ इत्थीवग्गवण्णना		
१	असानमन्तजातक	२०७
२	अण्डभूतजातक	२१०
३	तककजातक	२१४
४	दुराजानजातक	२१७
५	अनभिरतिजातक	२१९
६	मदुनववग्गजातक	२२०
७	उच्छङ्गजातक	२२३
८	माकेनजातक	२२५
९	विमवन्तजातक	२२६
१०	कुहालजातक	२२७
८ चरणवग्गवण्णना		
१	वरग्गजातक	२३०
२	सीलवनगिजातक	२३२
३	सच्चकिरजातक	२३४
४	रुक्खधम्मजातक	२३७
५	मच्छजातक	२३८
६	असप्रकियजातक	२४०
७	महासूपिनजातक	२४२
८	इल्लीमजातक	२४६
९	खरसग्गजातक	२५५
१०	भीममेनजातक	२५६
९ अपायिस्सुवग्गवण्णना		
१	सगापानजातक	२५९
२	मित्थिन्दजातक	२६१
३	कालकर्णगजातक	२६२
४	अत्थम्मदारजातक	२६४
५	किम्पकजातक	२६६
६	मोत्वोमसनजातक	२६७
७	मडगलजातक	२६९
८	सारम्भजातक	२७१
९	कुहकजातक	२७२
१०	अकनञ्जुजातक	२७४

१० लिखतवर्गव्यवस्था

पृष्ठको	वित्तयो	पिट्ठको
१	लिलजानकं	२७६
२	महामारजानक	२७७
३	विस्वामिभोजनजानक	२८२
४	लोमहृमजानक	२८३
५	महामुदम्मनजानकं	२८५
६	तेजपत्तजानक	२८७
७	नामसिद्धिजानक	२९०
८	कूटवागिजानक	२९४
९	परोसहस्रजानक	२९६
१०	अनात्मजानक	२९७

३. उपरिभो पद्यासको

११ परोसतव्यवस्था

१	परोसतजानक	२९९
२	पणिकजानक	३००
३	वेरिजानक	३०१
४	मित्तविन्दजानक	३०२
५	दुग्धलकट्टुजानक	३०३
६	उदञ्चनिज्ञानक	३०४
७	मानिलजानक	३०५
८	राहियजानक	३०७
९	कुण्डकवजानक	३०८
१०	सञ्चमहारवपञ्चो निद्रितो	३१०

१२ हंसीव्यवस्था

१	गद्रभपञ्चो निद्रितो	३१०
२	अमरादेवीपञ्चो निद्रितो	३१०
३	मिगालजानक	३११
४	मित्तचिन्तीजानक	३१३
५	अनुसर्गिकजानक	३१४
६	दुग्धलजानक	३१५
७	निर्लिखजानक	३१६
८	वट्टकजानकं	३१७
९	अकालराधीजानक	३१९
१०	बन्धनमीमाजानक	३२०

१३ कुसनालिख्यव्यवस्था

१	कुसनालिजानक	३२३
२	दुग्धेधजानक	३२५
३	नटपानीमजानक	३२७

शङ्कको	विसयो	पिटठङ्कको
४	अम्बजानक	३२६
५	कटाहजानक	३३०
६	अमिलकवग्गजानक	३३२
७	फलण्डुकजानक	३३४
८	विनारवनजानक	३३५
९	अग्गिकजानक	३३६
१०	कोमियजानक	३३७

१४ असम्पदानवग्गवण्णना

१	असम्पदानजानक	३३८
२	पञ्चभीरुकजानक	३४१
३	घलामनजानक	३४३
४	भानसोधनजानक	३४४
५	चन्दामजानक	३४५
६	सुवण्णह्मजानक	३४६
७	बड्डुजानक	३४८
८	गोधजानक	३५०
९	उभनोभट्टजानक	३५१
१०	काकजानक	३५२

१५ ककण्टकवग्गवण्णना

१	गोधजानक	३५४
२	मिगालजानक	३५५
३	विरोचनजानक	३५६
४	नड्डुजानक	३५८
५	राधजानक	३५९
६	काकजानक	३६०
७	पुष्करत्तजानक	३६२
८	मिगालजानक	३६४
९	एकवण्णजानक	३६६
१०	मन्त्रोवजानक	३६८

एककनिपातवण्णना निवृत्तिता

जातकट्टकथा

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्पासम्बुद्धस्स

जातकट्टकथा

१. पणामगाथा *

जातिकोटिसहस्सेहि पमाणरहितं हित ।
लोकस्स लोकनाथेन कतं येन महेसिना ॥
तस्स पादे नमस्सित्वा कत्वा धम्मस्स चञ्जलि ।
सघञ्च पतिमानेत्वा सञ्जसम्मानभाजन ॥
नमस्सनादितो अस्स पुञ्जस्स रतनत्तये ।
पवतस्सानुभावेन भेत्वा सञ्जे उपद्वे ॥

* स्या०—बन्दिता सिरसा सेट्ठं बुद्धमप्पट्टिपुगलं ।
अध्यसागरमुत्तिण्णं तिण्णसंसारसागरं ॥
तथेव परमं सत्तं गम्भीरं बुद्धं अणुं ।
भवाभवकरं बुद्धं धम्मं सद्धम्मपूजितं ॥
तथेव पन संघञ्च अमंगं संघमुत्तमं ।
उत्तमं दक्खिणेय्यानं सन्निन्द्रियमनासथं ॥
कतनं तस्स एतस्स पणामेन वित्सेसतो ।
धीरातिधीरधीरेहि आगमञ्जूहि विञ्जूहि ॥
अपदानट्ठकथं भन्ते कातञ्चनित्ति वित्सेसतो ।
पुनपुनादरेनेव याचितोहं यत्तस्सिभि ॥
तस्माह सापदानस्स अपदानस्स सेसतो ।
दीपित्तं पिटकत्तये ॥
यथा पालनयेनेव अत्यसंवणनं सुभं ।
केन कथं कदा चेत्तं भासितं धम्ममुत्तमं ॥
किमत्थं भासितं चेत्तमेत्तं वत्त्वा विधिं गतो ।
निदानकोसल्लत्थञ्च सुउग्गाहणधारणा ॥
तस्मा तन्तं विधिं पत्त्वा पुब्बापरवित्सेसत्तं ।
पुराणसीहलभासाय पोरणट्ठकपाय च ॥
ठपितं तं न साधेति साधूनं इच्छित्तिच्छित्तं ।
तस्मा तमुपनिस्साय पोरणट्ठकपायनयं ॥
विषञ्जेत्त्वा विदद्धत्थे वित्सेत्थम्पकासथं ।
वित्सेत्थवण्णनं सेट्ठं करिस्सामत्थवण्णनन्ति ॥

केन कथं कदा चेत्तं भासितं धम्ममुत्तमन्ति च करिस्सामत्थवण्णनन्ति च पट्टिञ्जात्ता ।

तं नं कारणमागम्य देमितानि जुतीमता ।
 अपण्णकादीनि पुरा जातकानि महेसिना ॥
 यानि येषु चिरं सत्या लोकनिवृत्त्यर्थको ।
 अनन्तं बोधिसम्भारे परिपावेसि नायको ॥
 नानि सव्वानि एकज्जं आरोपेन्तेहि सगहं ।
 जातकं नाम संगीतं धम्मसंग्राहकेहि य ॥
 बुद्धवसस्स एतस्स ष्छन्नेन चिरट्ठिति ।
 याचितो अभिगन्त्वान धरेण अत्यदस्सिना ॥
 अमसट्ठविहारेण सदा सद्धिविहारिणा ।
 तथेव बुद्धमित्तेण सन्तचित्तेण विञ्जना ॥
 महिसासकवसम्हि सम्भूतेण नयञ्जना ।
 बुद्धदेवेण च तथा भिक्खुना सुद्धवद्धिना ॥
 महापुग्गिसच्चरियान आनुभावं अचिन्तियं ।
 तस्स विज्जोनयन्तस्स जातकस्सत्थवण्णन ॥
 महाविहारवामीन वाचनामग्गनिस्सित ।
 भासिम्म भासतो नम्मं याधु गण्हन्त् माधवोति ॥ [१]

२. तीणि निदानानि

सा पनाय जातकस्स^१ अत्यवण्णना दूरेनिदानं अविदूरेनिदानं सन्तिकेनिदानान्ति इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयमाना येन मुणान्ति तेहि सम्भवागमतो^२ पट्ठाय विञ्जानत्ता यस्मा सुट्ठु विञ्जाना नाम होति तस्मा त तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयिस्साम ।

तत्थ आदितो ताव तेस निदानानं परिच्छदो वेदितव्वो—(१) दीपकरपादमूर्त्तस्म हि कताभिनी-
 हारस्स महामनस्स याव वेम्मन्तरसभावा चवित्वा तुसितपुरे निव्वसति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरेनिदानं नाम,
 (२) तुसितभवनतो पन चवित्वा याव बोधिमण्डे सब्बञ्जतप्पत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो अविदूरेनिदानं नाम,
 (३) सन्तिकेनिदानं पन नेसु नेसु ठानेसु विहरतो तस्मिं तस्मिं येव ठाने लब्भतीति । तत्रिदं दूरेनिदानं नाम -

३. दूरेनिदानं

§ १. सुमेधकथा

इतो किर कप्पसत्तमहस्साधिकानं चतुस्रं असन्धेय्यानं मत्थके अमग्गती नाम नगरं अहोसि । तत्थ सुमेधो नाम ब्राह्मणो पटिवसति, उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, ससुद्धगहणिको याव सत्तमाकुलपरिवट्टा, अस्सिणो अनुपवकुट्टो जानिवादेन, अभिरूपो दम्पनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो । सो अज्जं कम्म अकत्वा ब्राह्मणसिप्पमेव उग्गाण्ह् । तस्स दहरकालं येव मातापितरो कालमकंसु । अथस्स रासिच-
 ड्डको अमच्चो आयपोत्थकं आहरित्वा सुवण्णरजतमणिमुत्ताहि भरिते गम्भे विवर्गित्वा एतकं ते कुमार । मातुसन्तकं, एत्तकं पितुसन्तकं, एत्तकं अय्यकपय्यकानन्ति याव सत्तमा कुलपरिवट्टा धनं आचिक्खित्वा एतं पटिपज्जाहीति^३ आह । सुमेधपण्डितो चिन्नेसि—इदं धनं संहरित्वा मय्हं पितुपितामहादयो परलोकं गच्छन्ता एतं कथापण्णियं गहेत्वा न गता, मया पन गहेत्वा गमनकारणं कातुं वट्टती ति । सो रज्जो आरोचेत्वा नगरे भेरि

१ स्था०—अपधानस्स । २ स्था०—सम्भवागमतो । ३ स्था०—पटिज्जग्गाहि ।

चरापेत्वा महाजनस्स दानं दत्त्वा तापसपद्मज्जं पद्मजि । इमस्स पत्तयस्स आधीभावत्थ इमस्सि ठाने सुमेधकथा कथेतब्बा । सा पनेसा किञ्चापि बुद्धवसे निरन्तरं आगता येव, गाथाबन्धनेन न आगतत्ता न सुद्धु पाफटा तस्सा त अन्तरन्तरा मायाबन्धदीपकेहि बचनेहि सद्धि कथेस्साम ।

अमरवती नगरं

कप्पसतसहस्साधिकान हि चतुस्र असंखेय्यान् मत्थके दसहि सद्देहि अविवित्तं अमरवतीति च अमरन्ति च लद्धनाम नगरं अहोसि य मन्धाय बुद्धवसे वुत्त :-[२]

‘कप्पे च सतसहस्से च चतुरो च असन्धिये ।
अमरं नाम नगरं दस्सनेय्यं मनोरमं ।
दमहि सद्देहि अविवित्तं अन्नपानसमायुतं’ ॥ न्ति ।

तत्प ‘दसहि सद्देहि अविवित्तं’ न्ति हृदयसद्देहं अस्ससद्देहं रथसद्देहं भेरिसद्देहं मुत्तिगसद्देहं वीणासद्देहं गीतसद्देहं^१ सबसद्देहं तालसद्देहं ‘अस्नाथ पिण्णः खादथा’ ति दसमेन सद्देहान्ति, इमेहि दसहि सद्देहि अविवित्तं अहोसि । तेसं पत्तं सद्देहानं एकदेसमेव गहेत्वा :-[२]

‘हृदयसद्देहं अस्ससद्देहं भेरिसंखरथानि च ।
खादथ पिण्णया चैव अन्नपानेन घोसितं’ ॥ न्ति ।

बुद्धवसे इमं गाथं^२ वत्वा.—

‘नगरं सब्धंगसम्पन्नं सब्धकाममुपागतं^३ ।
सत्तरत्तनसम्पन्नं नानाजनसमाकुलं ॥
समिद्धं देवनगरं आवासं पुञ्जकम्मिनं ।
नगरं अमरवतिया सुमेधो नाम श्राद्धानो ॥
अनेककाण्डिसन्निचयो पहतधनधञ्जवा ।
अज्जायत्ता मन्धरो निण्णं वेदानपारमु ॥
लक्खणं इतिहासे च सब्धमे पारामं गतो’ ति वुत्त ।

सुमेधपण्डितस्स चिन्तनं

अथेकयिदमं सो सुमेधपण्डितो उपरिपासादवरतले रत्तोगतो हत्वा पल्लं^४ आभुजित्वा निसिन्नो चिन्तोमिः—पुनरुभवे पण्डित^१ पटिसन्धिग्रहणं नाम दुक्खं तथा निब्बत्तनिब्बत्तट्ठाने सरीरभेदनं, अहं च जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो मरणधम्मो । एवंभूतेन मया अजातिं अजरं अज्याधिं अदुक्खममुखं मोनलभमतम-हातिव्वाणं परिदेमित्तु वट्टन्ति । अवस्सं भवतो मुञ्चित्वा निब्बानगामिना एकंन मग्गेन भावित्थन्ति । तेन वुत्त —

‘रत्तोगतो निमीदित्वा एवं चिन्तेमहं तदा ।
दुक्खो पुनरुभवो नाम सरीरस्स च भेदनं ॥
जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो चहं तदा ।
अजरं अमरं खेमं परिदेसिस्सामि निब्बुत्ति ॥
यसूनिमं पूतिकायं नानाकुणपपूरितं ।
छट्ठइयित्थानं गच्छेत्थं अन्नपेत्थो अनत्थिको ॥ [३]
अत्थि हेहिति यो^५ मग्गो न सो सक्का न हेतुये ।
परिदेसिस्सामि तं मग्गं भवतो परिमुत्तिया’ ति ॥

१ रो०—सम्मसद्देहं । २ रो०—बुत्तगाथ । ३ रो०—सब्धकम्म । ४ रो०—सो ।

ततो उत्तग्निम्पि एव चिन्तेसिः— यथा हि लोके दुःखस्स पटिपक्खभूतं सुखं नाम अत्थि, एव भव सति तत्पटिपक्खेन विभवेनापि भवितव्वं । यथा च उण्हे सति तस्स वूपसमभूतं सोतम्पि अत्थि; एवं रागादीनं अग्गीनं वूपसमनं निब्बाणोनापि भवितव्वं । यथा च पापकस्स लामकस्स धम्मस्स पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्ज-धम्मोपि अत्थियेव, एवमेव पापिकाय जानिया सति सब्बजातिकखेपनतो अजानिसंखातनं निब्बाणोनापि भवित-व्वमेवाति । तेन वुत्तः— [३]

“यथापि दुःखे विज्जन्ते सुखं नामपि विज्जति ।
एव भवे विज्जमाने विभवोपि इच्छितव्वको ॥
यथापि उण्हे विज्जन्ते अपरं विज्जति सीतल ।
एव तिबिधग्गी विज्जन्ते निब्बाण इच्छितव्वक ॥
यथापि पापे विज्जन्ते कल्याणमपि विज्जति ।
एवमेव जातिविज्जन्ते अजातिपि इच्छितव्वकाति १ ॥

अपरम्पि चिन्तेसि — यथा नाम गूथरासिम्हि निमुग्गेन पुरिसेन दूरतोव पञ्चवण्णपट्टुमसञ्छन्न महातट्टाकं दिस्वा कतरेन नुबो मग्गेन एत्थ गल्लव्वान्ति त तट्टाकं गवेसितुं युत्तं । य तस्स अगवेसन न सो तट्टाकस्स दोसो । एव किलेसमलधोवनं अमतमहानिब्बाणतट्टाके विज्जन्ते तस्स अगवेसन न अमतमहानिब्बाणमहातट्टाकस्स दोसो । यथा च चोरेहि सम्परिवाग्गितो पुरिसो पल्लायनमग्गे विज्जमानेपि सत्थे न पल्लायति न सो मग्गस्स दोसो पुरिसस्सेव दोसो, एवमेव किलेसेहि परिवारेत्वा गहिनस्स पुरिसस्स विज्जमाने येव निब्बाणमामिम्हि सिबे मग्गे विज्जमाने मग्गस्स अगवेसन नाम न मग्गस्स दोसो पुग्गलस्सेव दोसो । यथा च व्याधिपीडितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके वेज्जे सत्थे त वेज्ज गवेसित्वा व्याधिं न तिकिच्छापेति न सो वेज्जस्स दोसो, एवमेव यो किलेस-व्याधिपीडितो किलेसवूपसममग्गकोविदं विज्जमानमेव आचरिय न गवेसति तस्सेव दोसो न किलेसविनासकस्स आचरियस्साति । तेन वुत्तः—

यथा गूथगतो पुरिसो तट्टाकं दिस्वानं पुरितं ।
न गवेसति त तट्टाकं न दोसो तट्टाकस्स सो ॥
एवं किलेसमलधोवे विज्जन्ते अमततट्टाके ।
न गवेसति तं तट्टाकं न दोसो अमततट्टाके ॥ [४]
यथा अरीहिं परिगुद्धो विज्जन्ते गमने पथे ।
न पल्लायति सो पुरिसो न दोसो अञ्जसस्स सो ॥
एव किलेसपरिगुद्धो विज्जमाने सिबे पथे ।
न गवेसति त मग्गं न दोसो सिवमञ्जने ॥
यथासि व्याधितो पुरिसो विज्जमाने तिकिच्छके ।
न तिकिच्छापेति त व्याधिं न सो दोसो तिकिच्छके ॥
एव किलेसव्याधीहिं दुक्खितो परिपीडितो ।
न गवेसति त आचरियं न सो दोसो विनायके ति ॥

अपरम्पि चिन्तेसिः— यथा मण्डनजातिवो पुरिसो कण्ठे [४] आसत्तं कुणपं छड्ढेत्वा सुखं गच्छति, एव मयापि इमं पुत्रिकायं छड्ढेत्वा अनपेक्षेन निब्बाणनगरं पविसितव्वं । यथा च नत्तारियो उक्कारभूमियं २ उक्कार-पस्सावं कत्वा न त उच्छग्गेन वा आदाय दसन्नेन वा वेटेत्वा गच्छन्ति जिग्गुच्छमाना पन अनपेक्षाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव मयापि इमं पुत्रिकायं अनपेक्षेन छड्ढेत्वा अमतं निब्बाणनगरं पविसितुं वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जर नाव अनपेक्षाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव अहम्पि इमं नवहि वणमुखेहि पग्घरन्तं कार्यं छड्ढेत्वा अनपेक्षो निब्बाणनगरं पविसिस्सामि । यथा च पुरिसो नानागतनानि आदाय चोरेहि सट्ठि मग्गं गच्छन्तो अत्ततो

१ रो०—अजातिपि इच्छितव्वकं । २ ह्या०—उक्कारभूमियं ।

रतननासभयेन ते छड्डेत्वा खेम मग्ग गण्हाति, एवं अयम्पि करञ्जकायो रतनविलोपकचोरसदिसो सचाह् एत्थ तण्हं करिस्सामि अरियमग्गकुसलधम्मरतनं मे नस्सिस्सति तस्मा मया इम चोरसदिस कायं छड्डेत्वा निम्बाण-नगर पविसितुं बट्टती ति । तेन वुत्त—

यथापि कुणप पुरिसो कण्ठे बद्धं जिगुञ्छिय ।
 मोचयित्वा गच्छेय्य सुखी सेरी सयं वसी ॥
 तथेविम पूतिकायं नानाकुणपसञ्चयं ।
 छड्डयित्वा गच्छेय्य अनपेक्षा अनत्थिको ॥
 यथा उच्चारठानमिह करीसं नरनारियो ।
 छड्डयित्वा गच्छन्ति अनपेक्षा अनत्थिका ।
 एवमेवाहमिम काय नानाकुणपपूरित ।
 छड्डयित्वा गच्छस्स वच्च कत्वा यथा कुटि ॥
 यथापि जञ्जर नाव पलुग्ग उदगाहिनि ।
 सामी छड्डेत्वा गच्छन्ति अनपेक्षा अनत्थिका ॥ [5]
 एवमेव इम काय नवच्छिद् धुवस्सव ।
 छड्डयित्वा गच्छस्स जिण्णं नावं व सामिका ॥
 यथापि पुरिसो चारेहि गच्छन्तो भण्डमादिय ।
 भण्डच्छेदभय दिस्वा छड्डयित्वा गच्छति ॥
 एवमेव अय कायो महाचोरसमो विय ।
 पहायिम गमिस्सामि कुसलच्छेदना मया" ति ॥

मुमेधपण्डितस्स पब्बञ्जा

एव मुमेधपण्डितो नानाविधाह् उपमाह् इम नेक्खम्मपसहितं अत्थ चिन्तेत्वा, सकनिवेसन अपरिमित भोगक्खन्ध हेट्ठावुत्तनयेन कपण्डिकादीन विस्सज्जेत्वा, महादान दत्त्वा, [५] बत्थुकामे च किलेसकामे च पहाय, अमरनगरतो निक्खमित्वा, एककोव हिमवन्ते धम्मक नाम पब्बतं निम्साय अस्सम कत्वा, पण्णसाल च चंक्रम च मापेत्वा, पञ्चहि नीवरणदोमेहि विवज्जित "एव समाहिते चित्ते" ति आदिना नयेन वुत्तेहि अट्ठहि कारण-गणेहि समुपेते अभिञ्जासंखात बल आहरितुं तस्मि अस्समपदे नवदोससमन्नागत साटक पजहित्वा, द्वादसगुण-समन्नागत वाकचीरं निवासेत्वा इसिपब्बञ्ज पब्बजि । एव पब्बजितो अट्ठदोससमाकिण्ण त पण्णसाल पहाय, समन्नागत रुक्खमूल उपगन्त्वा, सब्ब धञ्जविकरित पहाय, पवत्तफलभोजनो हुत्वा निसज्जट्ठानचंक्रमवसेनेव पधानं पदहन्तो सत्ताह्वम्हरे येव अट्ठन्न समापत्तीन पञ्चन्न च अभिञ्जान लामी अहोसि । एव त यथापत्थित अभिञ्जाबल पापुणि । तेन वुत्त —

"एवाह् चिन्तयित्वा नेककोटिसत धन ।
 नाथानाथान दत्त्वा हिमवन्तमुपागमि ॥
 हिमवन्तस्स अविट्ठरे धम्मको नाम पब्बतो ।
 अस्समो सुकतो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ॥
 चंक्रमन तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित ।
 अट्ठगुणसमुपेते अभिञ्जाबलमाहारि ॥
 साटकं पजहि तत्थ नवदोसमुपागत ।
 वाकचीर निवासेसि द्वादसगुणमुपागतं ॥
 अट्ठदोमममाकिण्ण पजहि पण्णसालकं ।
 उपागमि रुक्खमूलं गुण दसहुपागत ॥

वापितं रोपित धञ्जं पजहिं निरवसेसतो ।
 अनेकगुणसम्पन्न पवत्तफलमादिपि ॥ [६]
 तत्थ पधान पर्दाहं निसज्जट्टानचकमे ।
 अब्भन्तरमिह सत्ताहं अमिञ्जाबलपापुणिं" न्ति ॥

इमाय पत्त पालिया मुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसालचकमा सहत्था मापिता विय वत्ता । अय पत्तथ अत्थो । महासत्त हिमवन्त अज्जोगहेत्वा अज्ज धम्मकपब्बत्त पविसिस्सामीति निकखन्त दिस्वा सक्को देवानमिन्धो विस्सकम्मं^१ देवपुत्त आमन्तत्ता गच्छ तान । अयं मुमेधपण्डितो पब्बजिस्सामीति निकखन्तो, एतस्स वसन्तट्टान मापेहीति । सो तस्स वचन मण्णटिच्छित्त्वा रमणीय अस्सम मुगुत्तं पण्णसाल [६] मनोरम चकमे च मापेसि । भगवा पत्त तदा अत्तो पुञ्जानुभावेन तिप्फरत्तं तं अस्समपद सन्धाय सारिवुत्त । तस्मिं धम्मकपब्बत्ते.—

"अस्समो मुक्तो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ।

चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविज्जित" ॥ न्ति आह ।

तत्थ "मुक्तो मय्ह" न्ति मुक्तो मया— "पण्णसाला सुमापिता" न्ति पण्णच्छदनसालापि मे सुमापिता अहोसि । "पञ्चदोस विज्जित" न्ति पञ्चिमे चकमगदोमा नाम— (१) थद्धविसमता, (२) अत्तो रक्खता, (३) गहणच्छप्रता, (४) अनिमम्बाधता, (५) अनिविसालतानि ।

थद्धविसमभूमिभागाम्म हि चकमे चकमन्तस्स पादा हजन्ति, फोटा उट्ठहन्ति, चित्त एकग्गत न लभति, कम्मट्टान विपज्जति । सुदुममन्तले पत्त फामुविह्वार आगम्म कम्मट्टानं सम्पज्जति । नम्मा थद्धविसमभूमिभागता एको दोमोति वेदिनव्वो । चकमम्म अत्तो वा मज्जे वा कोटिय वा रक्खे सति पमादमागम्म चकमन्तस्स नलाट वा मीम वा पाटिहञ्जतीति अन्तरक्खता दुतियो दोमो । निणलतादिगहणच्छन्ने चकमे चकमन्ते अन्वकारवेलाय उरगादिक्के पाणे अक्कमित्त्वा वा मारेति, तेहि वा दट्ठो दुक्ख आपज्जतीति गहणच्छप्रता तनिया दोमो । अनिमम्बाधे चकमे आयामतो गननिके वा अट्ठरत्तनिके वा चकमन्तस्स परिच्छेदे पक्खत्तिवा नवापि अगुलियोपि भिज्जन्तीति अनिसम्बाधता चतुत्थो दोमो ।

अनिविसाले चकमे चकमन्तस्स चित्त विधावति, एकग्गत न लभतीति अनिविसालता पञ्चमो दोमा । पुत्तुलतो पत्त दिवट्ठरत्त डीमु पम्पेसु गननमत्त अनुचकमण दीघतो मट्ठिहन्थ मुदुत्तल समविक्कण्णवाळुक चकमण वट्ठति । चैनियगिरिहिं दीपण्णसादकमहिन्दत्थेरम्म चकमण तादिम अहोसि ।

तेनाह "चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविज्जित" न्ति । "अट्ठगुणमसूपेत" न्ति अट्ठहिं समणसुखेहि उपेतं । अट्ठिमानि समणसुखानि नाम (१) धनथञ्जापरिग्गहाभावो, (२) अनवज्जपण्डपातपरियेसनभावो, (३) निम्बुत्तपिण्डपातभुञ्जनभावो, (४) रट्ठ पीळेट्वा धनसार वा मीसकहापणादीनि वा गण्हत्तेसु राजकुलसु रट्ठपीळनाकिलसाभावो, (५) उपकरणसु निच्छन्दरागभावो, (६) चोरविलोपे निम्भयभावो, (७) राजराजमहात्तमहिं अगसट्ठभावो, (८) चतुमु दिसामु अप्पटिहत्तभावोति । इव [७] वुत्त होति— यथा तस्मिं अस्समं वगन्नेन सक्का होन्ति इमानि अट्ठ समणसुखानि चिन्दिनु एव अट्ठ गुणसमपत्तं त अस्सम मापेसिन्ति ।

"अभिञ्जा बलमाहरि" न्ति [७] पच्छा तस्मिं अस्समे वसन्तो कसिणपरिकम्म कत्त्वा अभिञ्जान च समापत्तीन् च उपादानत्थाय अनिच्चत्तो दुक्खतो विपस्सन् आरभित्त्वा धामप्पत्त विपस्सनाबल आहरि । यथा तस्मिं वसन्तो त बल आहरितु सक्कोमि एव त अस्सम तस्स अभिञ्जत्थाय विपस्सनाबलस्स अनुच्छविक कत्त्वा मापेसिन्ति अन्थो ।

"साटक पजहिं तत्थ नवदोसमुपागत" न्ति एत्थाय आनुपुब्बकथा — तदा किर कुटिलेणचकमादि पतिमण्डित पुप्फूपाफण्णरक्खसञ्चन्न रमणीय मधुरसलिलासय अपगतवाळिमिर्गभसनकसकुण पविक्केक्खल्ल अस्सम मापेत्त्वा अलंकत्तचकमस्स उभोसु अन्तेसु आलम्बनफलक सविधाय निसीदनत्थाय चकमवेमज्जे समतल म्गवदण्णसिल मापेत्त्वा अत्तोपण्णमालाय जटामण लवाकचीर निदण्डकुण्डिकादिक्के तापसपरिक्खारे मण्ण्ठे

पानीयकुटपानीयमेखपानीयसारावाणि अमिसालाय अंगारकपल्लदाह्रादीनीति एव यं य पम्बजितान उपकाराय सवसति त तस्त्वं मापेत्वा पणसालाभिसित्य “ये केचि पम्बजितुकामा इमे परिवसारे गहेत्वा प बजन्तु” ति अक्खरानि छिन्दित्वा देवलोकमेव गते विस्सकम्मं देवपुत्ते मुमेषपण्डितो हिमवन्तपादे गिरिकन्दरानुसारेण अत्तनो निवासानुरूपं फामुकट्ठान ओलोकन्ते नदीनिवसन्ते विस्सकम्मनिम्मत्त सक्कदत्तियं रमणीय अस्सम दिस्वा अंकमणकोटि गन्त्वा पदवळ्ळञ्जं अपस्सन्तो धुव पम्बजिता धुरगामे भिक्ख परिव्यसित्वा किलन्तरूपा आगन्त्वा पणसालं पविस्सित्वा। निसिन्ना भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा थोकं आगमेत्वा अतिविय चिरारयन्ति जातिस्सामीति पणसालाकुटिद्वार विवरित्वाअन्तो पविस्सित्वा इतोचितो च ओलोकन्ते महाभिसित्य अक्खरानि वाचेत्वा मय्ह कप्पियपरिक्खारा एते इमे गहेत्वा पम्बजिस्सामीति अत्तनो निवत्थपास्तं साटकयुगं पजहि।

तेनाह “साटक पजहि तत्था” ति। एवं पविट्ठो अह सारिपुत्त। तस्मं पणसालाय साटकं पजहि। “नव दोसमुपागत” न्ति साटक पजहन्तो नव दोसे दिस्वा पजहन्ति दीपेति।

तापसपम्बज्जं पम्बजितान हि साटकांम नव दोसा उपट्ठहन्ति। (१) महरथभावो एको दोसो (२) परपरिट्ठगतय उपपज्जनभावो एको (३) परिभोगेन लहू किलिस्सनभावो एको (४) किलिट्ठं च धोविनब्बो च रज्जितब्बो च होति। परिभोगेन जीरणभावो एको। (५) जिराणम्स हि तुन्न वा अगलदान वा कानब्ब होति पुन परिवेसनाय दुरभिसम्भवभावो एको (६) तापसपम्बज्जाय असारूपभावो एको। (७) पम्बत्थिकान साधारणभावो एको। यथा हि नं पम्बत्थिका न गणहन्ति तथा गोपेनब्ब होति। (८) परिभुञ्जन्तस्स विभूसनट्ठानभावो एको। (९) गहेत्वा चरन्तस्स [८] तन्धभारमत्थिच्छभावो एकोति। “वाकचीर निवासोसि” न्ति तदाह सारिपुत्त। इमे नव दोसे दिस्वा साटक पहाय वाकचीर निवासोसि। मुञ्जनिण [४] हीरहीर कन्वा गन्थेत्वा क्तवाकचीरनिवासनपारुषणत्थाय आदियिन्ति अत्थो। “द्वादसगुणमुपागतन्ति द्वादसहि आनिसंसेहि समग्रायत।

वाकचीरस्मि हि द्वादसानिससा— (१) अण्णथ सुन्दर कप्पियन्ति अय ताव एको आनिसंसो। (२) सहत्वा कात्तु मवकानि अय दुनियो। (३) परिभोगेन सनिक किलिस्सति। धोवियमानेपि पपञ्चो नत्थीति अय ततियो। (४) परिभोगेन जिण्णोपि सिब्बित्त्वाभावो चतुत्थो। (५) पुन परिवेसन्तस्स सुखं करणभावो पञ्चमो। (६) तापसपम्बज्जाय सात्थपभावो छट्ठो। (७) पम्बत्थिकान निरुपभोगभावो सत्तमो। (८) परिभुञ्जन्तस्स विभूसनट्ठानाभावो अट्ठमो। (९) धारणमल्लङ्घकभावो नवमो। (१०) चीवरपच्चयं अप्पिच्छभावो दसमो। (११) वाकुप्पत्तिया धम्मिकअनवज्जभावो एकादसमो। (१२) वाकचीरे नट्ठेपि अनपेवत्तभावो द्वादसमोति।

“अट्ठदीससमाविण्ण पजहि पणसालक” न्ति कथ पजहि? सो फिर वरसाटकयुगं ओमुञ्चन्तो चीवरवसे लग्गित अनोजपुप्फदासदिस रत्त वाकचीर गहेत्वा, निवासेत्वा तस्सुपरि अपर मुवण्णवण्ण वाकचीर परिदहित्वा, पुत्रागपुप्फसन्वरसदिस सत्वर अजितचम्म एकम क्त्वा, जटामण्डल पटिमुञ्चित्वा च्छाय मदिं निच्चलभावकण्ठ साग्गुचि पवेसेत्वा, मुत्ताजालसदिसाय सिक्काय पवालवण्णकुण्डिकं ओदहित्वा, तीमु ठानेसु वंक् काज आदाय एक्किस्सा काजकोटिया कुण्डिक एक्किस्सा अङ्कुरापरिच्छ निदण्डकादीनि ओलम्बेत्वा, खारिभार असे क्त्वा, दक्खिणेन हत्थेन कत्तरण्ण गहेत्वा, पणसालतो निक्खमित्वा, सट्ठिहत्थमहाचंक्रम अपर पर चक्रमन्तो अत्तनो वेसं ओलोकेत्वा, मत्थं मनोरथो मत्थक पत्तो, सोभनि वन मे पम्बज्जा, बुद्धादीहि मन्वेहि धीग्गुरिमेहि वण्णिता धोमिता अय पम्बज्जा नाम, पहीण मे गिहीबन्धन, निक्खन्तोस्मि नेक्खम्मं, लद्धो मे उत्तमपम्बज्जा, करिस्सामि समणधम्मं, लभिस्सामि मग्गफलमुख न्ति उस्साहजानो खारिकाज ओतारेत्वा, चक्रमधेमज्जे मग्गवण्णसिलापट्ठे सुवण्णपटिमा विय निसिन्नो दिवसभागं वीनिनामेत्वा, सायण्हमयं पणसालं पविस्सित्वा, बिदळमञ्चकपम्मे कट्ठत्थिरकाय निपन्नो सर्गारं उनु गाहापेत्वा, बलवपच्चसे पवुञ्जित्वा अत्तनो आगमनं आवज्जेसि—

अहं घट्टावामे आदीनवं दिस्वा अमितभोगं अनन्तं यस पहाय अरउ अं पविसित्वा नेवस्वम्मभवेसको हुस्वा पञ्चजितो । इतोदानि पट्ठाय पमादचार चरितु न वट्टति । पविवेकं हि पहास [९] विचरन्त मिच्छावितक-
मक्खिका खादन्ति । इदानि मया विवेकमनुबूहेतुं वट्टति । अहं हि घरावास पट्ठिबोधतो दिस्वा निवसन्तो । अयं
च मनाया पण्णसाला बेलुवपक्ववण्णा परिभण्डकता भूमि । रजतवण्णा सेतमित्तियो । कपोतपादवण्णं
पण्णच्छदन । विचित्तत्थरकवण्णो विदळमञ्चको । निवासफामुक वसनट्ठानं । न एत्तो अतिरेकतरा विय मे
गेहसम्पदा पञ्जायति । इति पण्णसालाय दोसे विचिनन्तो अट्ठ दोसे पस्सि ।

पण्णसालापरिभोगस्मि हि अट्ठ आदीनवा—(१) महासमारम्भेन^१ दब्बसम्भारे समोधानेत्वा करण-
परियेसनभावो एको आदीनवो । (२) निणपण्णमत्तिकासु पतितासु [४] तासं पुनप्युनं उपेतब्बताय निवड्जग्गन-
भावो दुत्तियो । (३) सेनासन नाम महल्लकस्स पापुणाति अवेलाय वुट्ठापियमानस्स चित्तेकग्गता न होतीति
उट्ठापनियभावो तत्तियो । (४) सीतुण्हपट्टिघातेन कायस्स सुखुमालकरणभावो चतुत्थो । (५) गेहं पविट्ठेन
य किञ्चि पाप सक्का कानुत्ति गरहपट्टिच्छादनभावो पञ्चमो । (६) मय्हन्ति परिग्गहकरणभावो छट्ठो ।
(७) गेहस्स अत्थिभावो नाम सदुत्तियकवासोति सत्तमो । (८) उकामङ्कणचग्गोत्थिकादीन साधारणताय
बहुसाधारणभावो अट्ठमो इति ।

इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासतो पण्णसाल पजहि । तेनाह—“अट्ठदोससमाकिण्ण पर्जाहि पण्ण-
सालक”न्ति । “उपागमि रुक्खमूल गुणे दसहूपागत”न्ति छन्न पट्टिक्खिपित्वा दसहि गुणेहि उपेत रुक्खमूल उपग-
तांस्मीति वदति । तत्रिमे दस गुणा—(१) अप्पसमारम्भना एको गुणो, (२) उपगमनमत्तकमेव हि तत्त्व हीनीति ।
अप्यजग्गता दुत्तियो, (३) त हि सम्मट्ठम्पि असम्मट्ठम्पि परिभोगफामुक होति येव अनुट्ठापनियभावो तनियो,
(४) गरहं न पट्टिच्छादेति तत्त्व हि पाप करोन्तो लज्जतीति गरहायापट्टिच्छन्नभावो चतुत्थो, (५) अम्भोकासवासो
विय काय न सन्थम्भेन कायस्स असन्थम्भनभावो पञ्चमो, (६) परिग्गहकरणाभावो छट्ठो, (७) गृहालय-
पट्टिक्खेपो सत्तमो, (८) बहूसाधारणगेहं विय पट्टिजग्गिस्सामि न निक्खमयाति नीहरणकाभावो अट्ठमो, (९)
वसनन्तस्स सप्पीतिकभावो नवमो, (१०) रुक्खमूलसेनासनस्स गतगतट्ठाने मुलभनाय अनपेक्वभावो दसमोति ।
इमं दसगुणे दिस्वा रुक्खमूल उपगतोस्मीति वदति ।

इमानि एनकानि कारणानि सल्लक्खेत्वा महासतो पुनदिवसे भिक्खाय पाविमि । अयस्स
सम्पतगामे मनुस्सा महन्तेन उस्साहेन भिक्खं अदसु । मो भत्तकिच्च निट्ठोत्वा अम्मम आगम्म निमीदित्वा
चिन्तेसि—“नाह आहार न लभामीति पञ्चजितो, सिनिद्धाहारो नामंम मानमदपुरिसमदे वड्ढेति,
आहारमूलकस्स च दुक्खस्स अन्तो नत्तिय । [१०] यञ्जुनाह वापितरोपितघञ्जनिव्वत्तं आहारं पजहिःवा
पवत्तफलभोजनो भवेत्थन्ति ।” सो ततो पट्ठाय तथा कत्वा घटेन्तो वायमन्तो सत्ताहम्भन्तरेयेव अट्ठ
समापत्तियो पञ्च च अभिञ्जा निव्वत्तेसि । तेन वृत्त—

“वापित रोपित घञ्ज पर्जाहि निरवसेसतो ।
अनेकगुणसम्पन्न पवत्तफलमादियि ॥
तत्थप्यधान पदाहि निमज्जट्ठानचङ्कमे ।
अम्भन्तरहि सत्ताहे अभिञ्जावलपापुणि”न्ति ॥

दीपङ्कुरभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारो

एव अभिञ्जाबल पत्वा सुमेधतापसे समापत्तिसुखेन वीतिनामन्ते दीपङ्कुरो नाम सत्था लोके
उदपादी । तस्स पटिसन्धिजातिबोधिधम्मचक्कप्यवलनेसु सकलापि दससहस्सी लोकघातु सङ्कम्पि [10]
सम्पकम्पि सम्पवेधि महाविरव विरवि । इत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु । सुमेधतापसो समापत्तिसुखेन
वीतिनामन्तो नेव त सदम्सोमि न तानि निमित्तानि अह्म । तेन वृत्तः—

१ रो०—सम्भारेन ।

“व मे सिद्धिपत्तस्स वसीभूतस्स सासने ।
दीपङ्करो नाम जिनो उपज्जि लोकनायको ॥
उप्यज्जन्ते च जायन्ते बुज्जन्ते धम्मदेसने, ।
चतुरो निमित्ते नाइसि^१ भानरतिसमप्पितो”ति ॥

तस्मि काले दीपङ्करदसबलो चतुर्हि स्त्रीणासवसतसहस्सेहि परिवुतो अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मकं नाम नगर पत्वा मुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो दीपङ्करो किर समणस्सरो परमाभि-सम्बोधि पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मनगर पत्वा मुदस्सनमहाविहारे पटि-वसतीति सुत्वा सप्पिनवनीतादीनि चैव भेसज्जानि वत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा गन्धमालादिहत्था येन बुद्धो येन धम्मो येन सघो तन्निन्ना तप्पोणा तप्पव्भाग हूत्वा सत्थार उपसकमिन्वा वदित्वा गन्धादीहि पूजेत्वा एकमन्त निसिन्ना धम्मदेसन सुत्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा उट्ठायोसना पक्कामिमु । ते पुनदिवसे महादान सज्जेत्वा नगर अलकरित्वा दसबलस्स आगमनमगं अलकरोन्ति, उदकभिन्नट्ठानेसु पमु^१ पक्खिपत्वा सम भूमितल कत्वा रजन-पट्टवण्ण बालुकं आकिरन्ति, लाजानि चैव पुप्फानि च विकिरन्ति, नानाविरागेहि वत्थेहि धजपताके उस्सापेन्नि, कदलियो पुण्णघटपत्तियो च पटिट्ठापेन्नि । तस्मि काले मुमेधनापसो अत्तनो अम्ममपदा उगगत्वा नेम मनुस्मान उपरि [११] भागेन आकासेन गच्छन्तो ते हट्टुट्टे मनुस्से दिस्वा किन्नुखो कारण्णि आकामतो ओरुह्ण एकमन्त ठितो मनुस्से पुच्छि, ‘हम्मो ! कस्स तुम्हे इम मगं अलकरोथा नि ?’ तेन बुन —

“पच्चन्तदेसविमये निमन्तेत्वा तथागत ।
तस्स आगमन मगं सोधेन्नि तुट्ठमानसा ॥
अह तेन समयेन निकखमिन्वा सकस्समा ।
धनन्तो वाकचीरानि गच्छामि अम्बरे तदा ॥
वेदजातं जन दिस्वा तुट्टहट्ट पमोदित ।
ओरोहित्वान गगना मनुस्से पुच्छि तावदे ॥ [11]
तुट्टहट्टो पमुदितो वेदजानो महाजनो ।
कस्स सोधीयती मग्गो अज्जस वट्टमायन” ॥ स्ति ।

मनुस्सा आहमु, “भन्ते मुमेध ! न त्व जानासि ? दीपकरदसबलो सम्माम्बोधि पत्वा पवत्तवरध-म्मचक्को चारिक चरमानो अम्हाक नगर पत्वा मुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । मय त भगवन्त निमन्तियिह् । तस्सेत बुद्धस्स भगवतो आगमनमगं अलकरोमाति ।”

मुमेधनापसो चिन्तेसि, “बुद्धोति खो धोममन्तप्पि लोके दुल्लभ. पगेव बुद्धप्पादो । मयापि इमेहि मनुस्सेहि सडि दसबलस्स मगं अलकग्गि वट्टतीति ।” सो ते मनुस्से आह, “सचे भो ! तुम्हे एत मगं बुद्धस्स अलकरोध मय्हाप्पि एक ओकास देय अहप्पि तुम्हेहि सडि मगं अलकरिस्सामीति ।”

ते ‘साधूति’ सम्पटिच्छित्त्वा मुमेधनापसो इद्धिमाति जानन्ता उदकभिन्नोकाम सल्लक्खेत्वा ‘त्व इम ठान अलकरोहीति’ अवंसु । मुमेधो बुद्धाग्मणं पीनि गहेत्वा चिन्तेसि, “अह इम ओकामं इद्धिया अलकग्गिनु पट्टोमि । एवं अलंकतो पन म न परिणोमेस्सति ।” अज्ज मया कायवेव्यावच्च कानु वट्टतीति पमु^१ आहर्त्त्वा तस्मि पदेसे पक्खिपि ।

तस्स तस्मि पदेसे अनलंकते यव दीपकरो दसबलो महानभावानं छळभिज्जान स्त्रीणासवानं चतुर्हि सतसहस्सेहि परिवुतो, देवतासु दिव्वमालागन्धादीहि पूजयन्तीसु, दिव्वसगीतेसु पवत्तन्नेसु, मनुस्सेसु मानुसकगन्धहि चैव मालादीहि च पूजयन्नेसु, अनन्नाय बुद्धलील्लहाय मनोसिलानले विज्जम्हमानो सीहो विय न अलकतपटियत्तमगं पटिपज्जि ।

मुमेषतापसो अक्वीनि उम्मीलेत्वा अलंकृतमग्गोण आगच्छन्तस्स दसबलस्स द्वित्तिसमहापुरिस-
लक्खणपतिमण्डित, असीनिया अनुब्बञ्जनेहि [१२] अनुब्बञ्जितं व्यामप्पभाय सम्परिवारित, मणि-
वण्णगगनतले नानप्यकारा विञ्जुल्लता विय आवेढावेढभूता चैव युगलयुगलभूता च छब्बण्णाघनबुद्धरस्मियो
विस्सञ्जेत्त रूपग्गपत्त अत्तभावं ओलोकेत्वा, अज्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चागं कानु वट्टतीति मा भग्वा
कलले अक्कमि, मणिफलकसेतुं पन अक्कमन्तो विय सद्धिं चतुहि खीणासवसतसहस्सेहि मम पिट्ठं मद्दमानो
गच्छन्तु त मे भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखायाति केसे मोचेत्वा अजिनजटावाकची [12] राति कालवण्णे
कलले पत्यरित्वा मणिफलकसेतु विय कललपिट्ठे निपज्जि । तेन वुत्त —

“ते मे पुट्ठा व्याकरिमु ब्दो लोके अनुत्तरो ।

दीपकरो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥

तस्स मोधीर्याति मग्गो अज्जम वट्टुमायनं ।

बुद्धोति मम सुत्वान पीति उप्पज्जि तावदे ॥

बुद्धो बुद्धोति कथयन्तो सोमनस्सं पवेदयि ।

तत्थ टत्वा विचिन्तेसि तुट्ठो सविग्गमानसो ॥

इध वीजानि रोपिस्स खणो वे मा उपच्छगा ।

यदि बुद्धस्स सोधेध एकोकास ददाथ मे ॥

अहम्पि सोधयिस्सामि अज्जम वट्टुमायन ।

अदसु ते ममोकास सोधेतु अज्जस तदा ॥

बुद्धो बुद्धोति चिन्तेतो मग्ग सोधेमह तदा ।

अनिट्ठितं ममोकासं दीपकरो महामुनि ॥

चत्तारिसतसहस्सेहि छब्बभिञ्जेहि तादिहि ।

खीणासवेहि विमलेहि पटिपज्जिअ ज्जस जिनो ॥

पच्चुग्गमना वत्तन्ति वज्जन्ति भेरियो बह ।

आमोदिता नरमरु साधुकार पवत्तयुं ॥

देवा मनुस्से पस्सन्ति मनुस्सापि च देवता ।

उभोपि ते पज्जलिका अनुपन्ति तथागतं ॥

देवा दिब्बेहि नुरियेहि मनुस्सा मानुसकेहि च ।

उभोपि ते वज्जयन्ता अनुपन्ति तथागत ॥

दिब्ब मन्दारव पुप्फ पदुम पारिच्छत्तक ।

दिसोदिम ओकिरन्ति आकासनभगता मरु ॥

चम्पक सळल नीप नागपुन्नागकंतक ।

दिसोदिम उक्खिपन्ति भूमितल्लगता नरा ॥

केसे मुञ्चित्वाह तत्थ वाकचीर च चम्पक ।

कलले पत्यरित्वान अवकुज्जो निपज्जह ॥ [१३]

अक्कमित्वान म बुद्धो सहहिस्सेहि गच्छतु ।

मा मा कलले अक्कमित्थो हिताय मे भविस्सती” ति ॥

सो कललपिट्ठे निपन्नकोव पुज अक्वीनि उम्मीलेत्वा दीपकरदसबलस्स बुद्धसिरि सम्पस्समानो
एव चिन्तेमि, “सचे अहं इच्छेय्ये सब्बकिलेसे आपत्त्वा सघनवको हत्वा रम्पनगर पविसेय्य [13] अज्जातक-

वेसेन पन मे किलसे ज्ञापेत्वा निव्वाणपत्तिया किच्च मत्थि, यमूनाह दीपकरदसबलो विय परमाभिसम्भोधि पत्वा
धम्मनाव आरोपेत्वा महाजन ससारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परिनिव्वायेयं । इदं मय्ह पतिरूपं” न्ति । ततो अट्ठ
धम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहार कत्वा निप्पज्जि । तेन वुत्तं—

“पुथुविय निपन्नस्स एवं मे आसि चेतसो ।
इच्छमानो अह अज्ज किलसे ज्ञापये मम ।
किम्मे अज्जातवेसेन धम्म साञ्चकतेनिध ।
सब्बञ्जुत पापुणित्वा बुद्धो हेस्सं सदेवके ॥
किम्मे एकेन तिण्णेन पुरिसेन धामदस्सिना ।
सब्बञ्जुतं पापुणित्वा सन्तारेस्सं सदेवके ॥
इमिना मे अधिकारेन पुरिसेन धामदस्सिना ।
सब्बञ्जुत पापुणित्वा पारेमि जनतं बहुं ॥
ससारसोत छिन्दित्वा विद्धसित्वा तयो भवे ।
धम्मनाव ममाहय्ह सन्तारेस्स सदेवके, ति ॥

यस्मा पन बुद्धत्त पत्थेन्तस्स—

‘मनुस्सत्त लिगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सन ।
पब्बज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥
अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्जती” ति ।

(१) मनुस्सत्तभावात्म येव हि ठत्वा बुद्धत्त पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । नागस्स वा मुपण्णस्स
वा देवताया वा पत्थना नो समिज्जति । (२) मनुस्सनभावैपि पुरिसालिगे ठितस्सेव पत्थना समिज्जति । इत्थिया
वा पण्डकनपु मकउभतोव्यञ्जनकान वा नो समिज्जति । (३) पुरिसस्सापि तस्मि अत्तभावापि अरहतपत्तिया
हेतुमम्पन्नस्सेव पत्थना समिज्जति, नो इत्थम्स । (४) हेतुसम्पन्नेपि मच्चं जीवमानकबुद्धस्सेव सन्तिके पत्थेन्तस्स
पत्थना समिज्जति । परिनिव्वुते बुद्धे चेतियसन्निके वा बोधिभूले वा पत्थेन्तस्स न समिज्जति । (५) बुद्धान
सन्निके पत्थेन्तस्सापि पब्बज्जालिगे ठितस्सेव ममिज्जति नो [१४] गिहील्लिगे ठितस्स । (६) पब्बजितस्सापि
पञ्चभिज्जस्स अट्ठसमापत्तिलाभिनो येव समिज्जति, न इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स । (७) गुणसम्पन्ने-
नापि येन अत्तनो जीवित बुद्धानं परिच्चत्तं होति तस्स इमिना अधिकारेन अधिकारसम्पन्नस्सेव समिज्जति,
न इत्थम्स । (८) अधिकारसम्पन्नस्सापि यस्स बुद्धकारकधम्मान अत्थाय महन्तो छन्दो च महन्तो उस्साहो च
वायामो च परिघेद्वि च तस्सेव ममिज्जति न इत्थम्स ।

तत्रिदं छन्दमहन्तताय ओपम्म । सच्चं हि एवमस्स “यो सकलचक्कवाळगम्भ एकोदकीभूत
अत्तनो बाहुबलेन पत्तिरत्त्वा पार गन्तु” [14] समत्यो सो बुद्धन पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ
वलगुम्भसञ्छन्न विपुहित्वा महित्वा पदसा गच्छन्तो पार गन्तु समत्यो सो बुद्धन पापुणाति । यो वा पन
सकलचक्कवाळगम्भ सत्तियो आकोटेत्वा निरन्तर सत्तियलसमाकिण्ण पदसा अक्कममानो पार गन्तु समत्यो
सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ वीतच्चिक्कगारभरित पादेहि मट्टमानो पार गन्तु समत्यो
सो बुद्धत्त पापुणाति” ति । यो एतेमु एकम्पि अत्तनो दुक्कर न मञ्जति अह एतम्पि त्तिरत्त्वा वा गत्त्वा वा पार
गहेस्सामीति एव महन्तेन छन्देन च उम्माहेन च वायामेन च परिघेद्वि च समप्रागतो होति तस्स पत्थना
समिज्जति, न इत्थम्स ।

सुमेधतापसो पन इमे अट्ठधम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निपज्जि ।

दिपङ्कुरोपि भगवा आगत्त्वा सुमेधतापसस्स मीसभागे ठत्वा मणिसीहाञ्जरं उग्घान्तेतो विय

पञ्चवर्ण्यप्साश्सम्पन्नानि अस्त्रीनि उन्मिलेत्वा कलकपिट्ठे निपन्नं सुमेषतापसं विस्त्वा अयं तापसो बुद्धताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो इज्जिस्सति नुखो इमस्स पत्थना उदाह्वु नोति अनागतं सञ्जाणं पेसेत्वा उपचारन्तो इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चनारि असंखेध्वानि अतिककमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति अत्वा टितकोव परिसमञ्जे व्याकसि, “पस्सथ नो तुम्हे इमं उग्गतपं तापयं कलकपिट्ठे निपन्नं” न्ति ?

एवं भन्ते ।

अयं बुद्धताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो । समिज्जिस्सति इमस्स पत्थना । इतो कप्पसतसहस्साधिकानं वतुषं असंखेध्वानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सति । तस्मि पनस्स अत्तभावे कपिलवत्थु नाम नगरं निवासो भविस्सति । माया नाम देवी माता । मुद्धोदनो नाम राजा पिता । अग्गसावको उपतिस्सो नाम धेरो । दूतियसावको कोलितो नाम । बुद्धपट्ठाको आनन्दो नाम । अग्गसाविका खेमा नाम धेरी । दूतियसाविका [१५] उप्पलवण्णा नाम धेरी भविस्सति । परिपक्कञ्जाणो महाभिनिकखमणं कत्वा महापधानं पदहित्वा निशोधमूलं पायासं पटिग्गाहेत्वा नेरञ्जराय तीरे परिभुञ्जित्वा बोधिमण्डं आहृह् अस्सत्थरक्खमूले अभिसम्भुज्जिस्सतीति । तेन वृत्तं.—

“दीपङ्करो लोकविद् आहुतीनं पटिग्गहो ।
उस्सीसके मं ठत्वान इद वचनमबुवी” ॥
पस्सथ इमं तापस जटिल उग्गतापन ।
अपरिमेय्ये इतो कप्पे बुद्धो लोके भविस्सति ॥ [15]
अह्वु कपिलह्वया रम्मा निकखमित्वा तथागतो ।
पधान पदहित्वान कत्वा दुक्करकारिय ॥
अजपालरक्खमूले निसीदित्वा तथागतो ।
तत्थ पायासमग्गह् नेरञ्जरमूपेहिति ॥
नेरञ्जराय तीरम्हि^२ पायासं आदाय सो जिन्नो ।
पटियत्तवरमग्गेन बोधिमूलं हि एहिति ॥
पदक्खिण कत्वा बोधिमण्डं अनुत्तरो ।
अस्सत्थरक्खमूलमिह बुज्जिस्सति महायसो ॥
इमस्स जिनिका माता माया नाम भविस्सति ।
पिता मुद्धोदनो नाम अयं हेस्सति गोतमो ॥
अनामवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
कोलितो उपतिस्सो च अग्गा हेस्सन्ति सावका ॥
आनन्दो नामुपट्ठाको उपट्ठहिस्सति त जिन्नं ।
खेमा उप्पलवण्णा च अग्गा हेस्सन्ति साविका ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
बोधी तस्स भगवतो अस्सत्थोति पवुच्चती” ॥ ति ।

बुद्ध्यावस्स पुञ्जनिमित्तानि

सुमेषतापसो मय्हे किर पत्थना समिज्जिस्सतीति सोमनस्मप्यन्तो अहोसि । महाजनो दीपंकरदसवलस्स वचनं सुत्वा सुमेषतापसो किर बुद्धबीजं बुद्धं कुरो चाति हट्ठनुट्ठो अहोसि । एवं नेसं अहोसि, यथा नाम पुरिसो नदि तरन्तो उजुक्केन तित्थेन उत्तरितुं असक्कोत्तो हेट्ठा तित्थेन

१. रो०—मन्त्रि । २. रो०—तीरे । ३. रो०—अस्सत्थमूले ।

उत्तरति, एवमेवं मर्षति दीपकरदसबलस्स सासनं मग्गफलं अलभमाना अनागतं यदा त्व बुद्धो भविस्सति तदा तव सम्मुखा मग्गफलं सच्छिकातु समत्वा भवेय्यामा ति पत्थनं ठपयिमु । दीपकरदसबलोपि बोधिसत्त पसंसित्वा अट्ठहि पुष्कमुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । [१६]

तेपि चतुसत्तसहस्ससखा खीणासवा बोधिसत्त गन्धेहि च मालाहि च पूजेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामिसु देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा पक्कन्ता ।

बोधिसत्तो सब्बेस पटिक्कन्तकाले सयना वुट्ठाय पारमियो विचिनिस्सामीति पुष्करासिमत्थके पल्लकं आभुजित्वा निसीदि । एव निसिन्ने बोधिसत्ते सकलदससहस्सचक्रवाळे देवता सन्निपतित्वा साधुकारं दत्त्वा, ^१ “अय्य सुमेघनापस ! पौराणकबोधिसत्तान पल्लकं आभुजित्वा पारमियो विचिनिस्सामाति निसिन्नकाले यानि पृब्धनिमित्तानि नाम पञ्जायन्ति तानि सन्नानिपि अज्ज पातुभूतानि । निस्ससयेन त्वं बुद्धो [16] भविस्ससि । मयमेतं जानाम । यस्सेतानि निमित्तानि पञ्जायन्ति एकन्तेन सो बुद्धो होति । त्व अत्तनो विरिय दढ्ह कत्वा पग्गप्हा” ति बोधिसत्त, नानप्यकाराहि ^२ धुरीहि अभित्थयिमु । तेन द्युत्त —

“इदं सुत्वानं वचनं असमस्स महेंसिनो ।

आमोदिता नरमरु बुद्धबीजंकुरो अयं ॥

उक्कुट्टिसद्दा वत्तन्ति अप्पोटेन्ति हसन्ति च ।

कनञ्जली नमस्सन्ति दससहस्सी सदेवका ॥

यदिमस्स लोकनाथस्स विरज्जिस्साम सासन ।

अनागतमिह अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इम ॥

यथा मनुस्सा नदि तरन्ता पटितित्थ विरज्जय ।

हेट्ठा नित्थे गहेत्थान उन्नरन्ति महानदि ॥

एवमेव ^३ मयं सब्बे यदि मुञ्चेमिमं जिनं ।

अनागतमिह अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इम ॥

दीपकरो लोकविद् आहुतीन पटिग्गहो ।

मम कम्म पकित्तेत्वा दक्खिण पदमुट्ठरि ॥

ये तत्थामु जिनपुत्ता सब्बे पदक्खिणमकसु म ।

नरा नागा च गन्धब्बा अभिवादेत्थान पक्कमु ॥

दस्सनं मे अतिककन्ते समंघे लोकनायके ।

तुट्ठहट्ठेन चित्तेन आमना वुट्ठहि तदा ॥

मुखेन सुखितो होमि पामोञ्जेन पमोदितो ।

पीतिया च अभिस्सन्नो पल्लकं आभुजि तदा ॥

पल्लकेन निसीदित्वा एव चिन्तेसह तदा ।

वसीभूतो अहं ज्ञानं अभिञ्जापारमि ^४ गतो ॥

साहस्सिकमिह लोकमिह इसयो नत्थि मे समा ।

असमो दृद्धिधम्मंसे सुअलभि ईदिसं सुखं ॥ [१७]

पल्लकाभुजनें मय्ह दससहस्साधिवासिनो ।

महानादं पवनेसु धुवं बुद्धो भविस्समि ॥

यं पुब्बे बोधिसत्तान पल्लकवरमाभुजे ।

निमित्तानि पदिस्सन्ति तानि अज्ज पदिस्सरे ॥

१. रो-कत्वा । २. रो-नानप्यकारेति । ३. रो-एवमेवं । ४. स्या-अभिञ्जापु ।

सीतं व्यपगतं होति उष्ट्रं च उपसम्मति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दससहस्सी लोकधानू निस्सदा होन्ति निराकुला ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सबन्तियो ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ [17]
 धल्लजोदकजा पुप्फा सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
 ते पज्ज पुप्फिता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 लता वा यदि वा रुक्खा फलभारा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज फलिता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 आकासट्ठा च भुम्मट्ठा रतना जोतन्ति तावदे ।
 तेपज्ज रतना जोतन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 मानुसका च विब्बा च तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
 तपज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विचित्तपुप्फा गगना अभिवस्सन्ति तावदे ।
 तेपि अज्ज पवस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 महासमुद्धो आभुज्जति दससहस्सी पक्कम्पति ।
 तं पज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 निरयोपि दससहस्सी अग्गी निब्बन्ति तावदे ।
 तेपज्ज निब्बुता अग्गी धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विमल्लो होति सुग्गियो सब्बे दिस्सन्ति तावका ।
 तेपि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 अनोवट्ठेन उदकेन महिया उच्चिज्ज तावदे ।
 तम्पज्जुच्चिज्जतं महिया धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 तारागणा विरोचन्ति नक्खत्ता गगनमण्डले ।
 विसाखा चन्दिमा युना धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 बिलासया दरीसया निक्खमन्ति सकासया ।
 तं पज्ज आसया छुद्धा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [१८]
 न होति अरति सत्तान मन्नुट्ठा होन्ति तावदे ।
 तं पज्ज मन्ने सन्नुट्ठा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रोगा तद्रूपसम्मन्नि जिघच्छा च विनस्सति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रागो तदा तनु होति दोसो मोहोपि नस्सति ।
 तेपज्ज विगता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 भयं तदान भवति अज्जपेतं पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 रजोनुद्धंसति उद्धं अज्जपेतं पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

अनिट्ठगन्धो पक्कमति दिब्भगन्धो पवायति ।
 सोपज्ज वायति गन्धो धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ [18]
 सम्भे देवा पदिस्सन्ति ठपयित्वा अरूपिनो ।
 तेषज्ज सम्भे दिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 यावता निरया नाम सम्भे दिस्सन्ति तावदे ।
 तेषज्ज सम्भे दिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 कुड्डा कपाटा सेला च न होन्तावरण तदा ।
 आकासभूता तेषज्ज धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 चुनी च उप्पत्ति च खणे तस्मि न विज्जति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दल्हं पग्गह् विरिण मा निवति अभिक्कम ।
 मय पेत्त विजानाम धुव बुद्धो भविस्ससि" ति ॥

महासत्तस अधिष्ठानानि

बोधिसत्तो दीपकरदसवलस्स च दससहस्सचक्कवाद्देवतानं च वचनं मुत्वा भीयो सोमत्ताय सज्जा-
 तुस्साहो ब्रुत्वा चिन्तेसि, "बुद्धा नाम अमोघवचना । नत्थि बुद्धान कथाय अञ्जयत्तं । यथाहि आकासे खित्तले-
 इडुस्स पतन, जातस्स मरण, अरुणे उगते मुरियस्सुट्ठान, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदन, गरुगम्भाय
 इत्थिया भारमोचन च धुव अवस्सभावी, एवमेव बुद्धान वचनं नाम धुव अमोघ । अद्धा, अह बुद्धो भविस्सामीति ।
 तेन वुत्त.—

"बुद्धस्स वचनं मुत्वा दससहस्सीनं चूभय ।
 तुट्ठहट्ठो पमोदितो एव चिन्तेसह तदा ॥
 अट्ठेज्जवचना बुद्धा अमोघवचना जिना ।
 वित्त नत्थि बुद्धान धुव बुद्धो भवामह ॥ [१९]
 यथा खित्तं नभे लेडुहु धुव पतति भूमिय ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथापि सव्वसत्तानं मरणं धुवसस्सतं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथा रत्तक्खये पत्ते मुरियस्समुग्गमन धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथा निक्खन्तसयनस्स मीहस्स नदनं धुवं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथा आपन्नसत्तानं भारमोरोपन धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं" ॥ ति

(१. दानपारमो)

सो धुवाहं बुद्धो भविस्सामीति एवं कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धम्मं उपघारेनु कहधुत्तो बुद्धकारकधम्मा [19]
 किं उद्धं उदाहृ अथो दिसानु विदिसानुनि अनुक्कमेन सकलं धम्मधातुं विचिनन्तो पोगणकबोधिसत्तेहि आसं-
 वितनिसेवितं पठमं दानपारमि दिस्वा एवं अनानं ओवदि "मुमेष पण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय पठमं दानपारमि

पूरैय्यासि । यथा हि निक्कुञ्जितो उदकुम्भो निस्सेसं कत्वा उदकं वपतियेव न पच्छाहरति एवमेवं धनं वा यस वा पुत्तदारं वा अंगपच्चंगं वा अनोलोकेत्वा सम्पत्तयाचकानं सब्बं इच्छतिच्छितं निस्सेसं कत्वा ददमानो बोधिरुक्खमूलं निसीदित्वा बुद्धो भविस्समी” ति पठमं दानपारमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

“हन्द बुद्धकरे धम्मे वि चिन्नामि इतोचितो ।
उद्धं अधो दसदिसा यावता धम्मधातुया ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि पठमं दानपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि अनुचिण्णं महापथं ॥
इमं त्वं पठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
दानपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि कुम्भो सम्पूणो यस्स कस्सचि अधो कतो ।
वमत उदकं निस्सेसं न तत्थ परिक्खति ॥
तथेव याचके दिस्वा हीनमुक्कट्टमज्झिमे ।
ददाहि दानं निस्सेसं कुम्हो विय अधो कतो” ति ॥

(२. सीलपारमी)

अयस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दुतियं सीलपारमि दिस्वा एतदहोसि, “मुमेधपण्डित ! त्वं इतोपट्ठाय सीलपारमिम्पि पूरैय्यासि । यथाहि [२०] चमरीमिगो नाम जीवितम्पि अनोलोकेत्वा अतनो वाळमेव रक्खति, एवं त्वम्पि इतोपट्ठाय जीवितम्पि अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्समी” ति दुतियं सीलपारमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

“न हेने एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि दुतियं सीलपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आमेवितनिमेवितं ॥
इमं त्वं दुतियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
सीलपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि चमरी वाळं किस्मिचि पतिलग्मितं ।
उपेति मरणं तत्थ न विकोपेति वाल्ढि ॥ [20]
तथेव चतुमु भूमिमु सीलानि परिपूरय १ ।
परिरक्ख सब्बदा सीलं चमरी विय वाळधि” ॥ न्ति ।

(३. नेक्खम्मपारमी)

अयस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो ततियं नेक्खम्मपारमि दिस्वा एतदहोमि “मुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय नेक्खम्मपारमिम्पि पूरैय्यासि । यथाहि चिरिम्पि बन्धनागारे वममानो पुरिसो न तत्थ मितेहं करोति अथखो उक्कण्ठति येव अवसितुकामो होति, एवमेव त्वम्पि सब्बभवे बन्धनागारसदिमे कत्वा सब्बभवेहि उक्कण्ठितो मुञ्चिचतुकामो हुत्वा नेक्खम्मामिमुखोव होहि । एवं बुद्धो भविस्समी” ति ततियं नेक्खम्मपारमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ,
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ।

विचिनन्तो तदा दक्षिणं ततिर्यं नेकवम्मपारगमि ।
 पुञ्चकेहिं महेशीहिं आसेवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं ततिर्यं ताव दळ्हं कत्वा ममादिय ।
 नेकवम्मो पारगमि गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
 यथा अन्दुधरे पुरिसो चिरवुत्थो दुब्हितो ।
 न तत्थ गगं अभिजनति मृत्ति येव गवेसति ॥
 तथेव त्वं सब्बभवे पम्मं अन्दुधरे विय ।
 नेकवम्माभिमुखो होहि भवतो परिमुत्तिया ॥” ति । [२१]

(४. पञ्जापारमो)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकार्कधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तग्ग्मि उपधारयतो चतुत्थ पञ्जापारगमि
 दिस्वा एतदहोमि “मुमंथपण्डितं । त्वं इतो पट्ठाय पञ्जापारगमिपि पूरेय्यामि हीनमज्जमुक्कट्ठेसु कञ्चि अव-
 ज्जेत्वा सब्बेपि पण्डिते उपसंक्रामित्वा पञ्च पुच्छंय्यासि । यथाहि पिण्डचारिको भिक्षुं हीनादिभेदेसु कुलेसु
 कञ्चि अवज्जेत्वा पाटपाटिया पिण्डाय चरन्तो लिपं यापनं लभति, एवं त्वग्ग्मि सब्बपण्डिते उपसंक्रामित्वा पञ्च
 पुच्छन्तो बुद्धो भविस्समी” ति चतुत्थं पञ्जापारगमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तं—

“न हते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अज्जेपि विचिनिस्सामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्षिणं चतुत्थं पञ्जाय पारगमि ।
 पुञ्चकेहिं महेशीभिं आमैवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं चतुत्थं ताव दळ्हं कत्वा ममादिय ।
 पञ्जाय पारगमि गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥ [21]
 यथापि भिक्षुं भिक्षवन्तो हीनमुक्कट्ठमज्जमे ।
 कुलानि न विवज्जेन्तो एव लभति यापनं ॥
 तथेयं त्वं सब्बकाले परिपुच्छन्तो बुद्धं जतं ।
 पञ्जाय पारगमि गत्वा सम्बोधिं पापुणिस्समी ॥” ति ।

(५. विरियपारमो)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकार्कधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तग्ग्मि उपधारयतो पञ्चमं विरियपारगमि
 दिस्वा एतदहोमि “मुमंथपण्डितं । त्वं इतो पट्ठाय विरियपारगमिपि पूरेय्यामि । यथा हि सीहो मिगगजा
 सब्बइरियापथेसु दळ्हंविरियो होति एव त्वग्ग्मि सब्बभवेसु सब्बइरियापथेसु दळ्हंविरियो अतोलीनविरियो
 समानो बुद्धो भविस्समी” ति पञ्चमं विरियपारगमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तं—

“न हते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अज्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्षिणं पञ्चमं विरियपारगमि ।
 पुञ्चकेहिं महेशीहिं आसेवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं पञ्चमं ताव दळ्हं कत्वा ममादिय ।
 विरियपारगमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
 यथापि सीहो मिगगजा निसज्जट्ठानचकमे ।
 अलीनविरियो होति पगगीतमनो मदा ॥ [२२]

तथैव त्वमिपि सब्बभवे पग्गण्ह विरियं दळ्हं ।
विरियपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्समी ॥” ति ।

(६. खन्तिपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तरिमिपि उपधारयतो छट्ठं खन्तिपारमी दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय खन्तिपारमिपि पूरेय्यासि सम्माननेपि अवमाननेपि खमोव भवेय्यामि । यथाहि पटविषं नाम मुचिमिपि पक्खिपन्ति अमुचिमिपि, न तेन पटवी सिनेहं न पटिघं करोति खमति सहति अधिवासेतियेव एवमेव त्वमिपि सम्माननावमाननेमु खमोव सगानो बुद्धो भविस्समी”ति छट्ठं खन्तिपारमी दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तः—

“न हेते एत्तकायैव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि छट्ठमं खन्तिपारमि ।
पुव्वकेहि महेसीहि आमेवितनिमेवितं ॥
इमं त्वं छट्ठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ अद्वेज्जमानसो सम्बोधि पापुणिस्समि ॥ [२२]
यथापि पटवी नाम मुचिमिपि अमुचिमिपि च ।
सब्बं सहति निक्खेपं न करोति पटिघं दयं ॥
तथैव त्वमिपि सब्बेसं सम्मानावमानवत्तमो ।
खन्तिपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्समी ॥” ति ।

(७. सच्चपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तरिमिपि उपधारयतो सत्तमं सच्चपारमी दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय सच्चपारमिपि पूरेय्यासि । अमनिया मत्त्येक पतमानायापि धनादीनं अत्थाय छन्दादीनं वसेन सम्पजानमुसावादं नाम मा अभामि । यथाहि ओसधीतारका नाम सच्चउत्तमु अतानो गमणधीधि जहित्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति सकवीथियाव गच्छति, एवमेव त्वमिपि सच्चं पद्दाय मुगावाद नाम अकरोत्तो येव बुद्धो भविस्समी” ति सत्तमं सच्चपारमी दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तः—

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि सत्तमं सच्चपारमि ।
पुव्वकेहि महेसीहि आमेवितनिमेवितं ॥
इमं त्वं सत्तमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ अद्वेज्जवचनो सम्बोधि पापुणिस्समि ॥ [२३]
यथापि ओसधी नाम तुलाभूना सदेवके ।
समये उनुवस्से वा नातिक्कमति वीथितो ॥
तथैव त्वमिपि सच्चेमु मा बोक्कमि हि वीथितो ।
सच्चपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्समी ॥” ति ।

(८. अधिट्ठानपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तरिमिपि उपधारयतो अट्ठमं अधिट्ठानपारमी दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय अधिट्ठानपारमिपि पूरेय्यासि । यं अधिट्ठासि तस्मि

अधिष्ठानं निष्कलो भवेद्यासि । यथा हि पृथ्वीतो नाम सव्यासु दिसामुः वाते पहरन्तोपि न कम्पति न चरति अत्तनो
ठाने येव तिष्ठति, एवमेवं त्वम्पि अत्तनो अधिष्ठाने निष्कलो होन्तोव बुद्धो भविस्समी" ति अट्ठमं अधिष्ठान-
पार्गमि दद्धं कत्था अधिष्ठामि । तेन वुत्तं —

"न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपात्तना ॥ [23]
विचिनन्तो तदा दक्खि अट्ठमं अधिष्ठानपार्गमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आमेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं अट्ठमं ताव दद्धं कत्वा समादिय ।
तत्थ त्व अचलो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
यथापि पृथ्वीतो मेणे अचलो सुण्णत्तिट्ठो ।
न कम्पति भुगवानेहि सकट्ठानेव तिष्ठति ॥
नत्थेव त्वम्पि अधिष्ठाने सव्वदा अचलो भव ।
अधिष्ठानपार्गमि गत्वा सम्बोधि पापुणिस्सामी ॥" ति ।

(९. मेत्तापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वान्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवम मेत्तापार्गमि
दिस्वा एतदहोसि "सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय मेत्तापार्गमिम्पि पूरेय्यामि, हिनेसुपि अहितेसुपि एकचित्तो
भवेय्यासि, यथापि उदकं नाम पापजनम्मपि कल्याणजनम्मपि मीनभाव एकमदिम कत्वा पार्गमि एवमेव त्वम्पि
सव्वसन्नेमु मेत्तचित्तोव होन्तो बुद्धो भविस्समी" ति नवम मेत्तापार्गमि दद्धं कत्वा अधिष्ठामि ।
तेन वुत्तं —

"न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविरमरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपात्तना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि नवम मेत्ताय पार्गमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि असेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं नवम ताव दद्धं कत्वा समादिय ।
मेत्ताय असमो होहि यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥ [२४]
यथापि उदकं नाम कल्याणे पापकं जने ।
समं फण्णि तीतेन पवाहेति म्ज्जोमल ॥
नत्थेव त्वम्पि अहितहिते समं मेत्ताय भावय ।
मेत्ताय पार्गमि^३ गत्वा सम्बोधि पापुणिस्सामी ॥" ति ।

(१०. उपेक्षापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वान्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दसम उपेक्षापार्गमि
दिस्वा एतदहोसि— "सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय उपेक्षापार्गमिम्पि पूरेय्यामि सुखेपि दुक्खेपि मज्जन्तोव
भवेय्यासि । यथापि पटवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि पक्खिप्पमाने मज्जन्ताव होति, एवमेव त्वम्पि
सुखदुक्खेसु मज्जन्तोव होन्तो बुद्धो भविस्समी" ति दसम उपेक्षापार्गमि दद्धं कत्वा अधिष्ठामि ।
तेन वुत्तं — [24]

“न ह्येते एतका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दसमं उपेक्खापारमि ।
 पुब्बर्कोहि महेशीहि आसेवितनिसेवितं ॥
 इम त्व दसम ताव दळ्ह कत्वा समाधिप ।
 तुलाभूतो' दळ्हो हत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
 यथापि पठवी नाम निक्खित्त अमुचि मुचि ।
 उपेक्खति उभोपेते कोपानुनयवज्जिता ॥
 तथेव त्वम्पि सुखदुक्खे तुलाभूतो सदा भव ।
 उपेक्खापारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति !

महासत्तस्स पारमिस्सम्मसन्तं

ततो चिन्तेसि—“इमस्मि लोके बोधिसत्तेहि पुरेनब्बा बोधिपरिपाचना बुद्धकारकधम्मा एतकायेव । दसपारमियो ठपेत्वा अञ्जे नत्थि । इमापि दसपारमियो उद्धं आकासेपि नत्थि, हेट्ठा पठवियम्पि पुरत्थिमादिसु दिसामु पि नत्थि । मय्ह येव पन हृदयम्भन्तरे^१ पतिट्ठिता” ति । एव तामं हृदयं पतिट्ठिनभाव दिस्वा सब्बापि दळ्हं कत्वा अघिट्ठाय पुनप्पुन सम्मसन्तो अनुलोमपटिलोम सम्मसन्ति । परिग्रन्ते गहेत्वा आदि पापेति, आदिमिह गहेत्वा परिग्रन्तं ठपेति, मज्झं गहेत्वा उभतो ओसापेति, उभतो कोटिसु गहेत्वा मज्झं ओसापेति । अगपरिच्चागो पारमियो नाम, बाहिरभण्डपरिच्चागो उपपारमियो नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्यपारमियो नामाति^२ । दस पारमियो, दस उपपारमियो, दस परमत्यपारमियोति यन्तरेल विनिवट्टन्तो विय महासिन्नेरु-मत्यक कत्वा चक्कवाळ [२५] महाममुद्द आलोळन्तो विय च सम्मासि । तस्स दस पारमियो मम्ममन्तस्स सम्ममन्तस्स धम्मतेजेन चतुनहुताधिकद्वियोजनसनसहस्सबहूळा अय महापठवी हत्थिता अक्कन्तनळकलापो विय पीळियमानं उच्छुयन्त विय च महाविररं विग्वमाना मकम्पि सम्पर्काप्प सम्पवेधि, कुलाळचक्क विय तेलयन्तचक्क विय च परिग्गमि । तेन वृत्तं—

“एतका येव तं लोके ये धम्मा बोधिपाचना ।
 तनुद्ध नत्थि अञ्जय दळ्ह तत्थ पतिट्ठह ॥
 इमं धम्मे सम्मसतो सभावसग्गलक्खणे ।
 धम्मतेजेन वमुधा दसमहस्मी पक्कप्पथ ॥
 चलनी रवती पुयवी उच्छुयन्त व पीळित ।
 तेलपन्ने यथा चक्क एव कम्पति मेदिनी ॥” ति । [25]

महापठविया कम्पमानाय रम्मनगरवामिनो मण्ठानु असक्कोन्ता युगन्तवातम्भाहता महासाला विय मुच्छित्तमुच्छिता पपात्तसु, घटादीनि कुलाळभाजनानि पवट्टन्तानि अञ्जमञ्ज पहग्गलानि चुण्णवित्त्-णानि अहेसु । महाजनो भीततसितो सत्थारं उपसकमिन्त्वा किन्नुल्लो भगवा नागावट्टो अय भूतयक्खदेवतासु अञ्जतरावट्टानि न हि मय एत जानाम, अपिच लो सम्बोपि अय महाजनो उपद्दुत्तो । किन्नुल्लो इमस्स लोकस्स

१ श्लो०—हृदयमंसन्तरे । २ स्या०—बाहिरभण्डपरिच्चागो दानपारमियो नाम, अंगपरिच्चागो दानउपपार-मियो नाम, जीवितपरिच्चागो दानपरमत्यपारमियो नामाति ।

पापकं भविस्सति, उदाहु कल्याण ? कथेथ नो एतं कारणन्ति आह । सत्था तेसं कथं सुत्वा तुम्हे मा भायथ, मा चिन्तयित्थ, नत्थि वो इतो निदाना भय । यो सो मया अज्ज सुमेधपण्डितो अनागतं गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति व्याकतो सो इदानीं पारमियो सम्मसति । तस्स पारमियो सम्मसन्तस्स विलोळेन्तस्स धम्मतेजेन सकलदससहस्सी लोकघातु एकप्पहारेण कम्पति चेव रवति चाति आह । तेन वृत्त.—

“यावता परिसा आसि बुद्धस्स परिवेसने ।
 पवेधमाना सा तत्थ मुच्छिता सेति भूमिय ॥
 घटानेकसहस्सानि कुम्भीनञ्च सता बहू ।
 सञ्चुण्णा मधिना तत्थ अञ्जमञ्ज^१ पघट्टिता ॥
 उच्चिग्गा तसिता भीता भन्ता व्यधितमानसा ।
 महाजना सभागम्म दीपकरमुपागामु ॥
 किम्मविस्सति लोकस्स कल्याण अथ पापक ।
 सञ्चो उपद्दुतो लोको त^२ विनोदेहि चक्खुम^३ [२६]
 तेसं तदा मञ्जरापेसि दीपकरो महामुनि ।
 विस्सत्था होथ मा भाय इमस्मिं पुथविकम्पने ॥
 यमहं अज्ज व्याकासि बुद्धो लोके भविस्सति ।
 एसो सम्मसती धम्म पुब्बकं जिनसेवित ॥
 तस्म सम्मसतो धम्म बुद्धभूमिं असेसतो ।
 तेनाय कम्पता पुथवी दसमहस्सी सदेवके ॥” ति ।

महाजनोपि तथागतस्म वचनं सुत्वा हट्टट्टो मालागन्धविलेपेन आदाय रम्मनगरा निवत्तमित्वा बोधिमन उपसकमित्वा मालादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा पदक्खिण कत्वा रम्मनगरमेव पाविसि । बोधिसत्तोपि दसपारमियो सम्ममित्वा विरियं दळ्ह कत्वा अधिट्टाय निमिन्नामना वुट्ठासि । तेन वृत्त — [२६]

“बुद्धस्स वचनं सुत्वा मनो निव्वायि तावदे ।
 सञ्चं म उपसकम्म पुनपि म अभिवन्दिय ॥
 समादियित्वा बुद्धगुणं दळ्ह कत्वा न मानस ।
 दीपकरं नमस्सित्वा आमना वुट्ठाहं तदा ॥” ति ।

अथ बोधिसत्त आसना वुट्टहन्त सकलदससहस्यचक्रवाळे देवता सन्निपत्तित्वा दिब्बेहि मालागन्धेहि पूजेत्वा, अथ्य सुमेधतापम । तथा अज्ज दीपकरदसवलस्स पादमूले महतीं पत्थना पत्थिता, सा ते अनन्तरायेन समिञ्जतु, मा ते भय वा छम्भनन वा अहोसि, सरीरे अप्पमत्तकोपि रोगो मा उप्वज्जि, खिप्प पारमियो पूरेत्वा सम्मासम्बोधिं पट्टिञ्ज । यथा पुक्कूगकलूपगा एकखा समये पुप्फन्ति चेव फलन्ति च तथेव त्वम्पि समय अनतिक्कमित्वा खिप्प बोधिमुत्तमं कुमम्भुति आदीनि धृतिमगलानि पथिरुदाहारुगु । एव पथिरुदाहर्त्वा अत्तनो अत्तनो देवट्ठानमेव अगमगु । बोधिमनोपि देवताहि अभित्युतो अहं दसपारमियो पूरेत्वा कप्पमतमहस्साधिकानं चतुस्र अससंम्यान मत्थके बुद्धो भविस्सासीति विरियं दळ्ह कत्वा अधिट्टाय नभं अब्भुगन्त्वा हिमवन्तमेव अगमासि । तेन वृत्त —

"दिव्य मानुसक पुष्प देवा मानुसका उभो ।
 समोकिरन्ति पुष्पेहि बुद्धहस्तस्स आसना ॥
 वेदयन्ति च ते सोल्य देवा मानुसका उभो ।
 महन्त पत्थित तुय्ह त लभस्सु यथिच्छत ॥
 सम्भोतियो विवज्जन्तु सोको रोगो विनस्सतु ।
 मा तं भवत्वन्तरायो^१ फूस खिय्व बोधिमुत्तम ॥ [२७]
 यथापि समये पत्ते पुष्पन्ति पुष्पिनो दुमा ।
 तथेव त्व महावीर ! बुद्धजाणेन पुष्पसि ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा पूरयु दसपाग्मी ।
 तथेव त्व महावीर ! पूरय दसपाग्मी ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा बोधिमण्डभिह बुज्जरे ।
 तथेव त्व महावीर ! बुज्जस्सु जिनबोधिय ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा धम्मचक्क पवत्तयु ।
 तथेव त्व महावीर ! धम्मचक्क पवत्तय ॥
 पुण्णमाय यथा चन्दो परिमुद्धो विरोचति ।
 तथेव त्व पुण्णमनो वीरोच दससहस्मिय ॥ [२७]
 राह्मन्तो यथा सुरिया तापेन अनिरोचति ।
 तथेव लोका मुच्चित्वा^२ विग्गेच सिग्गिया तुव ॥
 यथा या कार्चि नदिया ओसग्गन्ति महोदधि ।
 एव सदेवका लोका ओसग्गन्तु तवन्तिकं ॥
 तेहि थुत्तपमत्थो सो दसधम्मे ममादिय ।
 तं धम्मे परिपूरेन्तो पवन्^३ पाविमी तदा ॥" ति ।
 मुमंघकया निट्ठिना

५२ भगवा बोपङ्करो

रम्मनगरवासिनोपि खो नग^१ पाविमिवा बुद्धपमुत्तस्स भिक्खुसुधस्स महादान अदग्गु । मन्था तम
 धम्म देमेत्वा महाजन मग्गादिमु पतिट्ठापेत्वा रम्मनगरम्हा निक्खमित्वा ततो उद्धाम्प यावतायुक् निट्ठन्तो
 मन्थ बुद्धकिञ्चं कन्वा अन्वकमंन अनुपादिमेमाय निब्बाण धातुया परिनिव्वारिय । तन्थ य वत्तञ्च त मन्थ
 बुद्धवसे वुत्तनयंनेव वेदित्थ ॥ वुत्त हि तत्थ —

"तदा त भोजयित्वा ससय लोकनायक ।
 उगगञ्छु सरण तस्स दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 सग्गागमने कञ्चि निवसेसि तथागतो ।
 कञ्चि पञ्चसु सीलेसु सीले दसविधे पर ॥
 कम्मचि देति सामञ्ज चतुरो फलमुत्तमे ।
 कम्मनि असमे धम्मे देति मा पटिसम्भदा ॥
 कम्मचि वग्गमपानियो अट्ठ देनि नगसभो ।
 निस्सो कम्मचि विज्जायो छल्लभिञ्जा पवेच्छति ॥ [२८]

१ रो०—भवतु अन्तरायो । २ स्या०—रो०—लोकं मुञ्चित्वा । ३ स्या०—हिमवन्तं ।

तेन योगेन जनकाय ओवदति महामुनि ।
 तेन वित्यारिक आसि लोकनाथस्स सामन ॥
 महाहन्तु उसभक्खन्धो दीपकरसनामको ॥
 बहू जने तारयति परिमोचेति दुग्गति ॥
 बोधनेय्य जन दिस्वा सतसहस्सेपि योजने ।
 खणेन उपगत्त्वा न बोधेति त महामुनि ॥
 पठमाभिसमये वृद्धो कोटिसतमबोधयि ।
 दुत्तियाभिममये नाथो सतसहस्सं अबोधयि ॥
 यदा देवभवन्मिह वृद्धो धम्ममदेसयि ।
 नबुत्तिकोटिसहस्सान तत्तियाभिसमयो अहु ॥ [२४]
 सन्निपाता तयो आमु दीपकरस्स मत्थुनो ।
 कोटिसतसहस्सान पठमो आसि समागमो ॥
 पुन नाग्दकूटमिह पविक्कजते जिने ।
 खीणासवा वीतमला समिमु सतकोटियो ॥
 यदा बली महावीरो मुदम्मनमिलुच्चयं ।
 नबुत्तिकोटिसहस्समिह परिवारेसि तदा मुनि ॥
 अह नेन समयेन जटिलो उग्गतापनो ।
 अन्नञ्जिस्समिह चरणो पञ्चाभिञ्जामु पाग्ग् ॥
 दमवीगमसहस्सान धम्ममाभिसमयो अहु ।
 पक्कडिन्न अभिसमयो गणनातो अमत्तिया ॥
 वित्यारिक बाहुज्जञ्च ६३ फीत अहु तदा ।
 दीपकरस्स भगवनो मायन मुत्तिसोधित ॥
 चत्ताग्गि सतसहस्सानि छञ्चभिञ्जामि महिद्धिका ।
 दीपकर लोकविदु परिवारेन्ति सब्बदा ॥
 ये केचि तेन समयेन जहन्ति माग्ग भव ।
 अप्पलमानसा मेत्था गरहिताव भवन्ति ते ॥
 सुपुप्फित पावचन अरहन्तेहि गादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि उपसोभति सदेवके ॥
 नगर रम्मवती नाम मुदेवो^१ नाम खत्तियो ।
 मुमेया नाम जलिका^२ दीपकरस्स मत्थुनो ॥
 दमवस्ससहस्सानि अगारमज्जमिह मो वसि ।
 रम्मो मुग्गममुभो तयो पासादमुत्तमा ॥
 नीनि मत्तसहस्सानि नारियो सम्भलवना ।
 यमोघरा नाम नारी उसभक्खन्धो च अत्रजो ॥
 निमित्ते चतुरो दिम्बा हत्थियानेन निक्खत्तिमि ।
 अनूनदससहस्सानि पधानं पदही जिने ॥
 पधानचार चरित्तवान अबुज्जि मन्सा मुनि ।

धम्मचक्क महावीरो नन्तदायं सिरीषणे ।
 सिरिसमूले रुचरो अकासि तित्थियमद्दन् ॥
 सुमगलो च निस्सो च अहेसुं अग्गसावका ।
 मामनो नामुपट्ठाको दीपकरस्स सत्थुनो ॥ [२९]
 नन्दा चं व सुनन्दा च अहेसुं अग्गसाविका ।
 बोधि तस्स भगवतो पिप्फलीति पबुच्चति ॥
 अगीतिहत्थमुब्बेधो दीपं करो महामुनि ।
 मीमति दीपश्खोव सालगजाव फुल्लितो ॥
 मतसहस्सवस्सानि आयु तस्स महेसिनो ।
 नावता तिट्ठमानो सो तारेसि जनतं बहुं ॥
 जोतयित्वा न सद्धम्मं सन्तारेत्वा महाजनं ।
 जन्दिवा अग्गिक्खन्धोव निब्बुतो सो ससावको ॥
 मा च इद्धि सो च यसो तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
 सब्ब समन्तरहितं ननु रिता सब्बसंखाराति ॥ [२९]

§ ३ भगवा कोण्डञ्जो

दीपकरम्म पन भगवतो अपरभागं एक असम्बय्य अनिक्कामत्वा कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसंनिपाता अहेसु । पठमसंनिपाते कोटिमनसहम्म, दुतिये कोटिसहम्म, ततिय नवुतिकोटियो । तदा बोधिमन्ता विजितावी नाम चक्कवती हुत्वा कोटिमनसहम्ममव्यस्स बुद्धपमुखस्स भिक्खुमधम्म महादान अदासि । मत्था बोधिसन बुद्धो भविस्सयीति व्याकरिन्वा धम्म देमासि । सो मत्थु धम्मकथ सुत्वा रज्ज पटियादेत्वा पब्बजि । सो नीणि पिटकानि उग्गहेत्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्च च अभिञ्जायो उपादेत्वा अपग्गिहीनञ्जानो ब्रह्मलोक निव्वसि । कोण्डञ्जम्म बुद्धम्म पन रम्मवती नाम नगर, आनन्दो नाम खत्तियो पिता, मुजाना नाम देवी माता, भद्रो च मुभद्रो च द्वे अग्गसावका, अनुबद्धो नामुपट्ठाको, तिम्मा च उपनिम्मा च द्वे अग्गसाविका, सालकल्याणी बोधि अट्ठामीतिहत्थुब्बेध सरीर, वम्मसनमहम्म आयुष्पमाणं अहोसि ।

दीपकरम्म अपरं कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्तनेजो अमितयमो अप्पमंथ्यो दुरासदोति ॥

§ ४ भगवा मङ्गलो

नम्म अरुपभागं एक असम्बय्य अनिक्कामत्वा एकरिम येव कप्ये चत्तारो बुद्धा निव्वत्तिमु, मगलो सुमनो रेवतो मोधितोति । मगलस्स भगवतो तयो सावकसंनिपाता अहेसु । तेसु पठमसंनिपाते कोटिसनसहम्म भिक्खुअहेसु । दुतिये कोटिमहम्म, ततिये नवुत्ति कोटियो । वेमातिकभाता किरस्स आनन्दकुमारो नवुत्तिकोटि-मखाय पग्गिसाय मद्धि धम्मयवणत्थाय सत्थुसन्निक अग्गमासि । सत्था तस्स आनुपुब्बीकथ कथेसि । सो सद्धि पग्गिसाय सह पटिमिम्भदादि [३०] अरुत्त पापुणि । मत्था तेम कुलपुत्तान पुब्बचरित ओलोकैन्तो इद्धिमय-पत्तवीयरम्म उपनिम्मय दिम्वा दक्खिणहत्थ पसारत्वा एथ भिक्खवोनि आह । सब्बे त खणं येव इद्धिमयपत्तवी-वग्घरा सट्ठिवस्सथेरा विय आकण्णमग्गजा हुत्वा मत्थार वन्दित्वा परिवारयिमु । अयमस्स ततियो सावक-संनिपातो अहोसि ।

यथा पन अञ्जस बुद्धान समन्ता असीतिहत्थप्यमाणा येव सरीरप्यभा अहोमि न तस्स एव । तस्स पन भगवतो सरीरप्यभा निच्चकाल दमसहस्सीलोकधातु फरिग्वा अट्ठासि । रक्खपटवीपब्बनसमुदादयो अन्तमसो उक्खलियादीनि उपादाय मुवणपट्टपरिग्योनद्धा विय अहेमु । आयुप्पमाण पनम्म नवुतिवस्ससहस्सानि अहोसि । एनक काल चन्दसुरियादयो अत्तनो पभाय विरोचिन्तु नासक्खिसु । रत्तिन्दिवपरिच्छेदो न पञ्चायित्थ । दिवा सुरियालोकेन विय सत्ता [३०] निच्च बुद्दालोकेनेव विचरिग्मुसाय पुप्फनकुमुमान पानोव रवनसकुणादीनञ्च वसेन लोको रत्तिन्दिवपरिच्छेद सल्लक्खेसि । किम्पन अञ्जस बुद्धान अयमानुभावो नत्थीति ? तो नत्थि ते पिहि आक्खमाना दमसहस्सि वा लोकधातु ततो वा भिय्यो आभाय फरेय्यु । मगलस्स पन भगवतो पुब्बपत्थ- नावसेन अञ्जसे व्यामप्यभा विय सरीरप्यभा निच्चमेव दससहस्सीलोकधातु फरिग्वा अट्ठासि ।

सो किर बोधिसत्तचरिग्यकाले बेस्सन्त्तरमादिमे अलभावे टितो सपुनदारो वरुपब्बनसदिमे पब्बते वसि । अथेको खुरदाठिको नाम यक्खो महापुरिसस्स दानज्झामयत्त मुत्वा ब्राह्मणवण्णेन उपसकमित्वा महामन्न द्वे दारके याचि । महासत्तो ददामि ब्राह्मणस्स गुलकंति हट्ठपहट्ठो उदकपरिग्यन्ता पठवि कम्पेन्तो द्वेपि दारके अदासि । यक्खो चकमणकोटिय आलम्बनफलक निम्माय टत्वा पस्मन्तस्सेव महासन्नम्म मूलकलापे^१ विय द्वे दारके खादि । महापुरिसस्स यक्ख ओलोकेत्वा मुखे^२ विवट्तमन्ते अग्गिजाल विय लोहितधार उग्गिग्गान्त तस्स मुख दिस्वापि केसगमनम्मि दोमनम्म न उप्पज्जि । सुदिन्न वन मे दानन्नि चिन्तयतो पनम्म मरीरे महत्त पीतितोमनम्म उदपादि । सो इम्ममे मे निस्सन्देन अनागते इमिनाव नीहारन रम्मियो निक्खमन्तूनि पत्थन अकामि । तम्म त पत्थन निस्साय बुद्दभूतस्स सरीरतो रम्मियो निक्खमित्वा एत्तक टान फरिग्मु । [३१]

अपरिगम्पस्स पुब्बचरित्ति अत्थि । सो किर बार्धासनकाले एकस्स बुट्ठम्म चेयि दिस्वा टमस्स बुट्ठम्म मया जोचिन्त परिग्गञ्जित्तु वट्ठतीति चिन्तेत्वा इण्डदीपकवेत्तानियामन सकलसरीर वेठापेत्वा रत्तनमवुल मनमह- म्मसघनिक मुवण्णपाति सपिस्स पूरुपेत्वा तत्थ सहम्मवट्ठियो जालापेत्वा त मीमेनादाय सकलसरीरे जालापेत्वा चंनिय पदक्खीण करान्तो मकलरुत्ति बीतिनामेमि । एव थाव अरण्यगमणा वाद्यमन्तस्सापिम्म लोमकूपमत्तम्मि उमुम न गहिह । पट्टमगत्थं पविट्ठकालो विय अहोमि । धम्मो हि नामेस अनान रक्खन्तं रक्खन्ति । तेनाह भगवा ---

धम्मो हवे रक्खन्ति धम्मचारि धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।

एसानिससो धम्मो सुचिण्णं न दुग्गानि गच्छति धम्मचारी ॥" ति । [३१]

इमस्सापि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स भगवतो सरीरोभासो दमसहस्सीलोकधातु फरिग्वा अट्ठासि । तदा अम्हाक बोधिसत्तो मुरुचि नाम ब्राह्मणो हत्वा सत्थार निमन्तेस्सामीति उपसकमित्वा मधुर- धम्मकथ मुत्वा स्वे मय्थ भिक्ख गहण्थ भन्तेति आह । ब्राह्मण ! कित्तकेहि ते भिक्खूहि अत्थोति ? कित्तका पन वो भन्ते ! परिवारिभक्खूति आह । तदा सत्थु पट्टममत्तिपातो येव होनि । तम्मा काटित्तसहस्सन्ति आह । भन्ते ! सञ्चेहिपि राद्धि मय्थ गेहे भिक्खं गह्थथाति । सत्था अचिवाग्रेसि । ब्राह्मणो स्वाननाय निमन्तेत्वा गेहे गच्छन्ता चिन्तेसि-अह एत्तकान् भिक्खुन यागुभनवत्थादीनि दातु नो न सककोमि, निसीदन्टानं पन कथ भविस्सतीति तस्स मा चिन्ता चतुरासीति योजनसहस्समत्थके टितस्स देवरञ्जो पण्डुक्खलसिलामनस्स उण्णभाव जनेमि । सकको को तुषो म इमस्सा ठाना चावेत्तुकामोति दिस्वक्खन्ता ओलोकेन्तो महापुरिम दिस्वा मुरविब्राह्मणो बुद्दपमुखं भिक्खुसंघं निमन्तेत्वा निगीदन्टानत्थाय चिन्तेति, सथापि तत्थ गत्त्वा पुञ्जे कोट्ठाम गहेतु वट्ठतीति वड्ढकीवण्ण निम्मिणित्वा वासिफरुमुहत्थो महम्मत्तस्स पुरतो पातुरहोमि । सो अत्थि तुषो कम्मचि भविया कत्तब्बन्ति आह । महापुरिसो दिस्वा कि कम्म करिस्ससीति आह ।

मम अजाननसिष्यं नाम नत्थि, गेहं वा मण्डपं वा यो य कारति तस्स तं कानुं जानामोति ।

तेन हि मय्ह कम्मं अत्थीनि ।

किं अय्याति ?

स्वातनाय द्वे कोटिमत्तसहस्सभिक्खु निमन्तिता, तेसं निसीदनमण्डपं करिस्ससीनि ?

अहं नाम [३२] करेय्यं मने मे भति दात्तुं सक्खिस्समथाति ।

मक्खिस्सामी ताताति ।

साधु कुग्ग्मामीनि गन्त्वा एकं पदेस ओलोकेसि । द्वादसतेरसयोजनप्यमाणो पदेसो कसिणमण्डल विय समतलो अहोमि । सो एतके ठाने सत्तग्गनमयो मण्डपो उट्ठहत्तूति चिन्तेत्वा ओलोकेसि । तावदेव पृथवि भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवणमयेसु थम्हेसु रजतमया घटका अहेसु रजतमयेसु सोवणमया । मणित्थ-म्भेसु मणिमया मन्तग्गनमयेसु सत्तरतनमयाव घटका अहेसु । ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरे किकिणिकजाल ओलम्बत्तूति ओलांकमि । मत्त आलोकेनेव जाल ओलम्बि, यस्स मन्दवातेरितस्स पञ्चगिकम्मेव नुग्गिग्ग्म मधुरसद्दो निग्ग-च्छनि, दिव्वमगीतवतनकालो विय होति । अन्तरन्तरा^१ गन्धदाममालादामानि ओलम्बन्तूति चिन्तेमि।दामानि ओलम्बन्तु । कोटिसतमहस्ससखानं [३२] भिक्खून् आसनानि च आधारकानि च पठवि भिन्दित्वा उट्ठहन्तूति चिन्तेमि । तावदेव उट्ठहिमु । कोणे कोणे एकेका उदकचाटियो उट्ठहन्तूति चिन्तेसि । उदकचाटियो उट्ठहिमु । एतक मापेत्त्व ब्राह्मणम्म सन्निक्क गन्त्वा—एहि अय्य । तव मण्डप ओलोकेत्वा मय्ह भति देहीनि आह ।

महापुरिसो गन्त्वा मण्डप ओलोकेसि । ओलांकेल्लम्मेव सकलसरोर पञ्चवण्णया पीतिया निग्गन्तर फुट अहोमि । अयस्स मण्डप ओलोकेत्वा एतदहोमि—नाय मण्डपो मनुस्सम्भतेन कतो । मय्ह पन अज्जासय मय्ह गुण आगम्म अद्धा मक्कभवन उण्ह अहोमि । ततो मक्कंन देवग्ग्जा अय मण्डपो कारितो भविस्समति । न खो पन मे दान एवरूपे मण्डपे एकदिवस येव दान दात्तुं । सत्ताह दम्मामीनि चिन्तेमि । बाहिग्गकदान हि कित्तकम्पि समान बोधिमत्तान नुट्ठिं वातु न मक्कोति । अलकतमीम पन छिन्दित्वा अञ्जतअक्कीनि उप्पाटेत्वा हृदयमम वा उब्बनेत्वा दिशकाले बोधिमत्तान चाग नीम्माय तुट्ठिं नाम होति । अम्हाकम्पि हि बोधिमत्तम्म मिविजातके देवमिक्क पञ्चकहापणम्मगानि विम्मज्जेत्वा चनुमु द्वारेसु मज्जे नगरं च दान देल्लम्म न दान चागनुट्ठिं उप्पादेतु नामक्खि । यदा एतम्म ब्राह्मणवण्णन आगन्त्वा मक्को देवराजा अक्कीनि याचि तदा तानि उप्पाटेत्वा ददमानम्मव हासो उप्पज्जि । कंसग्गमनग्गि चित्त अञ्जयत्त नाम नाहामि । एव दान निम्माय बोधिमत्तान निनि नाम नत्थि । तस्सा सोपि महापुरिसो सत्ताह मया कोटिमत्तमहस्सराखान भिक्खून् दान दातु वट्ठतीति चिन्नेत्वा तस्मि [३३] मण्डपे निसीदापेत्वा सत्ताह गवपाण नाम दान अदासि ।

गवपाणन्ति महत्ते महत्ते कोलम्बे खीग्ग्स्स पूरेत्वा उद्धने आरोपेत्वा, घनपाकपक्के खीरे धोके तण्डुले पक्खिपिन्त्वा, पक्कमधुमक्कराघुणसप्पीहि^२ अभिमसट भोजन वुच्चति ।

मनुस्सायेव पन परिग्गामित्तु नासक्खिमु । देवापि एकन्तग्गिका हत्त्वा परिग्गामित्तु । वारमत्तग्गस्यो-जनपमाण ठानग्गि भिक्खू गण्ठित्तु नापहोसि येव । ते पन भिक्खू अत्ततो अत्ततो आनुभावेन निसीदिसु ।

परिग्गोमानादिवसे मब्बभिक्खून् पत्तानि घोवापेत्वा भंसज्जत्थाय सपिनवनीनमधुफाणितादीनि पूरेत्वा तिचीवरेहि सद्धि अदासि । मघनवक्कभिक्खुना लद्धचीवरसाटका सत्तसहस्सग्गनका अहेसु ।

सत्था अनुमोदन करेत्तो-अय पुग्गिसो एवरूपं महादान अदासि । कां नु खो भविस्सतीति उपधा-रेत्तो अताघानं कप्पमतमहस्साधिकान द्विप्प अमखेय्यान मन्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति दिग्ग्वा महापुरिस आमल्लेत्वा त्व[३३]एतक नाम काल अतिक्रमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

१ रो०—अत्तरा । २ रो०—पक्कं मधुसक्करं ।

महापुरिसो व्याकरणं मुत्वा—अहं किर बुद्धो भविस्सामि, को मं धरावासेन अत्थो, पब्बजि-
स्सामीनि चिन्तेत्वा तथारूपं सम्पानं खेलपिण्डं वियं पहाय सत्थुं सन्तिके पब्बजित्वा बुद्धवचनं उग्गच्छित्वा
अभिञ्जा च समापत्तियो च निब्बत्तेत्वा आयुपरियोसानं ब्रह्मलोकं निब्बत्ति ।

मगलस्स पन भगवतो नगरं उत्तरं नाम अहोसि । पितापि उत्तरो नाम खत्तियो । मातापि उत्तरा
नाम । सुदेवो च धम्मसेतो च द्वे अग्गमावका । पालितो नाम उपट्ठाको । सीवली च अमोको च द्वे अग्गमाविका ।
नागरुक्खो बोधि । अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं सरिरी अहोसि । नवृत्तिवस्समहस्सानि ठत्वा परिनिब्बुतं पन तम्म
एकप्पहारंतेव दसवक्कवाळसहस्सानि एकत्थकारानि अहेसु । सब्बचक्कवाळेसु धनुस्सान महत्त आरोदन-
परिदेवनं अहोसि.—

“कोण्डञ्जस्स अपरेनं मगलो नाम नायको ।

तमं लोकं निहत्स्वा” धम्मोक्कमभिधायी” ॥ ति ।

§ ५ भगवा मुमनो

एव दसमहस्सिलोकधानु अन्धकारं कत्वा परिनिब्बुतस्स तम्म भगवतो अपरभागे मुमनो नाम सत्था
उदपादि । तस्सापि तयो मावकसन्निपाता । पठमसन्निपानं कोटिमत्तमहम्मं भिक्खुं अहेसु । दुत्तियं कच्चनपव्व-
तम्हि नवृत्तिकोटिसहस्सानि । तत्तिये अमीतिकोटिसहस्सानि ।

तदा महासनी अनुलो नाम नागराजा अहोसि महिद्धिको महान्भावो । सो बुद्धो [३८]
उपन्नोति मुत्वा ज्ञातिमघपरिवतो नागभवता निक्खमित्वा कोटिमत्तमहम्मं भिक्खुपरिग्वारम्मं तम्म भगवतो
दिव्वनुरियंहि उपहारं कत्वा महादानं दत्त्वा पच्चकं दुम्मयुगानि दत्त्वा सर्णमुं पतिट्ठामि ।

सोपि न सत्था ‘जनागतं बुद्धो भविस्सामीनि’ व्याकामि ।

तम्म भगवतो नगरं खेमं नाम अहोसि । मुदनी नाम राजा पिता । मिरमा नाम माता । सर्णा
च भावितनी च अग्गमावका । उत्तरो नाम उपट्ठाको । सीणा च उपमोणा च अग्गमाविका । नागरुक्खो बोधि ।
नवृत्तिहत्थुब्बेधं सरिरी । नवृत्तियेव धम्मसहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि —

“मगलस्स अपरेनं मुमनो नाम नायको ।

मव्वधम्मंहि अयमो मव्वसतानमुत्तमो” ॥ ति । [३९]

§ ६ भगवा रेवती

तम्म अपरभागे रेवती नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो मावकसन्निपाता । पठमसन्निपाने गणना
नाम तत्थि । दुत्तियं कोटिमत्तमहम्मं भिक्खुं अहेसु । तथा तत्तिये ।

तदा बोधिसत्तो अतिदेवी नाम ब्राह्मणी हुत्वा सत्थुं धम्मदेसनं मुत्वा सर्णमुं पतिट्ठाय मिरमि
अञ्जलिं ठपेत्वा तम्म मत्तानां किल्लेसप्पहाणे वण्णं कत्वा उत्तरागमंते पुजं अकामि ।

सोपि न बुद्धो भविस्सामीनि व्याकामि ।

तस्स पन भगवतो नगरं धञ्जवती” नाम अहोसि । पिता विवुलो नाम खत्तियो । मातापि विवुला
नाम । यरुणा च वरुणदेवो च अग्गमावका । मम्मवो नाम उपट्ठाको । भट्टा च मुभट्टा च अग्गमाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । सरिरी अमीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । आयुं सट्ठिवस्ससहस्सानीनि —

“मुमनस्स अपरेनं रेवती नाम नायको ।

अनुपमो अस्सिमो अनुलो उत्तमो जिवो” ॥ ति ।

§ ७ भगवा सोभितो

तम्म अपरभागे सोभितो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो मावकसन्निपाता । पठमसन्निपाने
कोटिसत्तं भिक्खुं अहेसु । दुत्तियं नवृत्ति कोटियो । तत्तियं अमीनि कोटियो ।

तदा बाधिसत्तो अजितो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसन मुत्वा सरणमु पतिट्ठाय बृद्ध-
पमुखस्स भिक्खूसंधस्स महादान अदासि ।

सोपि न बृद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगर सुधम्म नाम अहोसि । पिता सुधम्मो नाम राजा । मातापि सुधम्मा
नाम । असमो च मुनेत्तो च अगसावका । अनोमो नाम उपट्ठाको । नकुला च मुज्जाता च अगसाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध सरीर अहोसि, नबुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणन्ति—[३५]

“रेवतस्स अपरेन सोभितो नाम नायको ।

समाहितो सन्तचित्तो असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ८. भगवा अनोमवस्सी

तस्स अपग्गभाये एक अयंखेव्यं अतिककमित्वा एकस्मि कप्पे तयो बृद्धा निव्वत्तिसु अनोमदस्सी
पदुमो नारदोति ।

अनोमदस्सिस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठभिक्खुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये
मत्त । तनिये छ । तदा बोधिसत्तो एको यक्खसेनापति अहोसि महिद्धिको महानुभावो अनेककोटि [35]
सतसहस्मानं यक्खान अधिपति । सो बृद्धो उप्पन्नोति मुत्वा आगन्त्वा बृद्धपमुखस्स भिक्खूसंधस्स महादान
अदासि । सत्थापि न अनागते बृद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

अनोमदस्सिस्स पन भगवतो चन्दवती नाम नगरं अहोसि । यस्वा नाम राजा पिता । यसोधरा
नाम माता । निसभो च अनोमो च अगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । सुन्दरी च सुमना च अगसाविका ।
अज्जुणरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठपञ्जासहत्थुब्बेध अहोसि । वम्मसतसहम्म आयूति —

“सोभितस्स अपरेन सम्बृद्धो दिपदुत्तमो ।

अनोमदस्सि अमितयसोतेजस्सी दुरतिककमो” ॥ ति ।

§ ९. भगवा पदुमो

तस्म अपग्गभायं पदुमो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
काटिमनसहम्म भिक्खु अहेसु । [36] दुतिये तीणि सतसहस्मानि । तनिये अग्गकं अरज्जे महावन-
सण्डवामीन भिक्खून् द्वे सतसहस्मानि ।

तदा तथागतं तस्मि वनसण्डे वसन्तं बोधिसत्तो मीहो हुत्वा सन्थाग्ग निरोधसमापत्ति समापन्न
दिम्वा पमन्नचिन्तो वन्दिस्त्वा पदक्खिण कत्था पीतिमोमनस्सजातो निक्खत्तु मीहनाद नदिस्त्वा मत्ताह बुद्धा-
ग्गमणप्राप्तं अविज्झिन्त्वा पीतिमुखेनेव गोचराय अपक्कमित्वा जीविनपरिच्चाग कत्था पयिरुपा-
ममानो अट्ठासि ।

सत्था सत्ताहचवेन निरोधो वृट्ठित्तो मीहं ओलोक्त्वा भिक्खूसंधेपि चित्त पसादेत्वा मघ
वान्दम्मप्राप्ति भिक्खूसंधो आगच्छत्तूति चिन्तोमि । भिक्खु तावदेव आगमिसु । सीहो संधे चित्त पसादेसि ।
सन्था तस्म मन ओलोक्त्वा ‘अनागते बृद्धो भविस्समीति’ व्याकामि ।

पदुमस्स पन भगवतो चम्पक नाम नगर अहोसि । असमो^१ नाम राजा पिता । मातापि
असमा नाम । मात्थो च उगमात्थो च अगसावका । वरुणो नामुपट्ठाको । रामा च मुरामा^२ च अग-
साविका । मोणरुक्खो नाम बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध सरीर अहोसि । आयु वम्मसतसहस्सन्ति—

“अनोमदस्सिस्स अपरेन सम्बृद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति । [३६]

१ रो०-पदुमो । २ रो०-उवरासा ।

§ १०. भगवा नारदो

तस्स अपरभागे नारदो नाम सत्या उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्रभिक्खु अहेमु^१ । दुतियं नवुतिकोटिसहस्रानि^२ । ततियं अमीतिकोटिसहस्रानि^३ ।

तदा बोधिसत्तो इमिपब्बज्ज पब्बज्जित्वा पञ्चमु अभिञ्जासु अट्ठमु च ममापत्तीमु वमी हत्वा बुद्धपमुखस्स संघस्स महादान दत्वा चन्दनेन पूज अकासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो धञ्जवती नाम नगर अहोसि । मुदेवो^३ नाम खतियो पिता । अनोमा नाम माता । भइसालो च जितमित्तो च अगसावका । वामेट्ठो नामुपट्ठाको । उत्तरा च फग्गणी च अगसाविका । महासोणरक्खो नाम बोधि । सरीर अट्ठासीनिहत्युब्बेध अहोसि । नवुतिवम्म-सहस्रानि आयूति —

“पदुमस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

नारदो नाम नामेन असमो अप्पट्ठिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ११. भगवा पदुमुत्तरो ।

नारदबुद्धस्स अपरभागे इतो मतमहम्मकप्पमत्यके एकस्मि कप्पे एकोव पदुमुत्तरबुद्धो नाम उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्रभिक्खु अहेमु । दुतियं वेभागपब्बने नवुतिकोटिसहस्रानि । ततियं अमीतिकोटिसहस्रानि ।

तदा बोधिमत्तो जटिलो नाम महारट्ठियो हत्वा बुद्धपमुखस्स मघम्म निवीवरदान अदासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

पदुमुत्तरम्म पन भगवतो काले तिन्धिया नाम नाहेमु । सब्बं देवमनुस्सा न बुद्धमेव सरण अगममु । तस्स नगर हमवती नाम अहासि । पिता आनन्दो नाम खतियो । माता मुजाना नाम । देवलो च मुजानो च अगसावका । मुमनो नाम उपट्ठाको । अमिता च अममा च अगसाविका । सालरुक्खो च बोधि । सरीर अट्ठासीनिहत्युब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा समन्तो द्वादमयोजनानि गण्हि । वम्म-मतमहम्म आयूति —

“नारदस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमुत्तरो नाम जितो अक्खोवमो सागरुपमो” ॥ ति ।

§ १२. भगवा मुग्गेधो

तस्स अपरभागे निमकप्पमतमहम्मानि अतिककमित्वा मुग्गेधो मुजानो चाति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिमु ।

मुग्गेधस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते मुदस्सननगरे कोटिसत खीणासवा अहेमु । दुतियं नवुति कोटियो । ततियं अमीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो उत्तरा नाम [३७] माणवो हत्वा निदहित्वा ठपितं येव [३७] अमीतिकोटिधन विस्सज्जेत्वा बुद्धप्मुखस्स मघम्म महादान दत्वा धम्म सुत्वा सरणेसु पणिट्ठाय निक्खमित्वा पब्बजि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

मुग्गेधस्स भगवतो मुदस्सन नाम नगर अहोसि । मुदतो नाम राजा पिता । मातापि मुदस्सना नाम । सरणो च सब्बकामो च द्वे अगसावका । सागरो नाम उपट्ठाको । रामा च मुरामा च द्वे अगसाविका । महानीपरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठासीनिहत्युब्बेध अहोसि । आयु नवुतिवत्ससहस्रानीति ।

१ रो०—नवुतिकोटिसतसहस्रानि । २ रो०—असीतिकोटिसतसहस्रानि । ३ रो०—मुग्गेधो ।

“पदुमुत्तरस्स अपरेन सुमेधो नाम नायको ।
दुरासदो उगगतो जा सव्वलोकुत्तमो मुनी” ॥ ति ।

§ १३ भगवा सुजातो

तस्स अपरभागे सुजातो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकमश्रिपाता । पठमसश्रिपाते सट्ठिभिक्षुसहस्सानि अहेसु । दुतिये पञ्चामं । तनियं चत्तारिं ।

तदा बोधिसत्तो चवकवत्ती राजा हत्वा ‘बुद्धो उप्पश्रोति’ सुत्वा उपसंकरित्वा धम्मं सुत्वा बुद्धपमुखस्स सधम्मं सद्धिं सत्तहिं रत्तनेहि चतुमहादीपरज्जं दत्त्वा सत्थुसत्तिकं पञ्चजि । सकलरट्ठवासिनो रट्ठुपादं गहेत्वा आरामिककिच्च साधेत्ता बुद्धपमुखस्स सधम्मं निच्च महादानं अदसु । सोपि न सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगरं सुमगल नाम अहोमि । उगगतो नाम राजा पिता । पभावती नाम माता । सुदस्सनो च देवो च अगमावका । नारदो नाम उपट्ठाको । नागा च नागमाला च अगसाविका । महावेणुक्खो बोधि । सो किर मन्दच्छिद्दो धनक्खन्धो उपरि माहासाम्वाहिं भोगपिञ्जकलापो विद्य विगोचिन्थ । तस्स भगवतो सरिरं पण्णासहत्थुब्बेधं अहोमि । आयुं नव्वनिवस्समहस्सानीति —

“तत्थेव मण्डकण्णिह्मि सुजातो नाम नायको ।

सीहहनू समक्खन्धो अण्णमेय्यो दुरामदो ॥” ति ।

§ १४ भगव पियदस्सी

तस्स अपरभागे एतो अट्ठारमकप्पसत्तच्चवेन बुद्धो भविस्समीति तयो बुद्धा निव्वलित्तु ।

पियदस्सिस्सपि तयो सावकमश्रिपाता । पठमे कोटिसत्तमहम्मं भिक्षुं अहेसु । दुतिये नव्वनिकाटियो । तनिये अमीतिकोटियोति ।

तदा बोधिसत्तो कस्सपो नाम माणवो तिण्ण वेदानं पारं गतो व हत्वा मत्थुधम्ममेवणं सुत्ता कोटिसत्तमहम्मं धनपरिच्छागेन [३४] सघारामं कारेत्वा सरणेसु च भीलेसु च पतिट्ठामि ।

अथ न सत्था अट्ठारमकप्पसत्तच्चवेन बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो अतोम नाम नगरं अहोमि । पिता मुदिप्रो नाम राजा ।

माता चन्दा नाम । पालितो च [३८] सव्वदस्सी च अगमावका । सोभितो नामुपट्ठाको । मुजाता च धम्मदिश्रा च अगसाविका । पियंयुक्खो बोधि । सरिरं अमीतिहत्थुब्बेधं अहोमि । नव्वनिवस्समहस्सानि आयुं —

“मुजातस्स अपरेन सयम्भू लोकायको ।

दुरामदो अममसो पियदस्सि महायसो ॥” ति ।

§ १५ भगवा अत्यदस्सी

तस्स अपरभागे अत्यदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकमश्रिपाता । पठमे अट्ठनव्वुति भिक्षुसत्तमहस्सानि अहेसु । दुतिये अट्ठामीतिसत्तसहस्सानि । तथा तनिये ।

तदा बोधिसत्तो सुमीमो नाम महिद्धिकतापसो हत्वा देवलोकोनो मन्दारवपुष्पफलं आहग्गिन्वा सत्थारं पूजसि ।

सोपि न बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो सोभित नाम नगरं अहोमि । सागरो नाम राजा पिता । सुदस्सना नाम माता । सत्तो च उपसत्तो च अगमावका । अभयो नामुपट्ठाको । धम्मा च मुधम्मा च अगसाविका । चम्पकक्खो बोधि ।

१ रो०-सोपि तं व्याकासि ।

मरीर अमीतिहृत्पुब्धेधं अहोमि । मरीरप्यभा समन्तो मन्वकाल योजनमत्त फग्त्वा अट्ठासि । आयु वस्सस-
तसहस्सन्ति —

“तथेव मण्डकप्यामिह अत्थदस्सी नरासभो ।
महानम निहृत्त्वान पत्तो सब्बोधिमुत्तम” ॥ ति ।

§ १६ भगवा धम्मवस्सो

तस्स अपरभागे धम्मदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसत्त
भिक्षू अहेमु । दुनिये मत्तनि कोटियो । तनिये अमीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो सक्को देवराजा हुत्वा
दिग्बगन्धपुष्फेहि च दिग्बतुग्गियेहि च पूजं अकासि ।

सोपि नं व्याकासि ।

तस्म भगवतो सरण नाम नगर अहोसि । पिता सरणो नाम राजा । माता सुनन्दा नाम ।
पटुमो च फुम्मदेवा च अगमावका । सुनेतो नामपट्ठाको । खेमा च मन्वनामा च अगमाविका । रत्तकुर-
वकस्सो बोधि विम्भ्रजालो तिपि बुच्चनि । सरीर पनस्स अमीतिहृत्पुब्धेधं अहोमि । वस्समत्तमहम्म
आयूति —

“तथेव मण्डकप्यामिह धम्मदस्सि महायमो ।
तमन्धकार विधमेत्वा अनिरोचनि मदेवके” ॥ नि । [३१]

§ १७ भगवा सिद्धत्थो

तस्म अपरभागे इतो चतुनवुतिकण्णमत्थके एकस्मि कण्णे एकोव मिद्धत्थो नाम बुद्धो उदपादि ।
तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिमत्तसहस्स भिक्षू अहेमु । दुनिये नवुति कोटियो । तनिये
अमीति कोटियो ।

तदा बोधिसत्तो उगततेजो अभिञ्जाबलसम्पन्नो मगलो नाम तापमो हुत्वा महाजम्बुकल आह-
रित्वा तथागतस्म अदासि ।

सत्था त फल परिभुञ्जित्वा चतुनवुतिकण्णमत्थके बुद्धो भविस्समीति [३२] बोधिसत्त व्याकासि ।

तस्म भगवतो नगर बेभार नाम अहोसि । पिता जयमेतो नाम राजा । माता सुफग्गा नाम ।
सम्बहूलो च सुमितो च अगमावका । रेवतो नामपट्ठाको । सीवली च सुगमा च अगमाविका । कर्णकार-
कव्वो बोधि । मरीर सट्ठिहृत्पुब्धेधं अहोसि । वस्समत्तमहम्म आयूति —

“धम्मदस्सिस्म अपरेन मिद्धत्थो नाम नायको ।
निहृत्त्वा तम सब्ब सुरियोवभुगतो यथा” ॥ ति ।

§ १८ भगवा तिस्सो

तस्म अपरभागे इतो दानवुतिकण्णमत्थके तिस्सो फुस्सोति एकस्मि कण्णे द्वे बुद्धा निव्वत्तिसु ।
तिस्सस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षून् कोटिमत्त अहोसि । दुनिये नवुति
कोटियो । तनिये अमीति कोटिको ।

तदा बोधिसत्तो महाभोगो महायमो सुजातो नाम खत्तियो हुत्वा इमिपब्बज्ज पत्त्रजित्वा महिद्विक-
भाव पत्त्वा बुद्धो उप्पन्नोति मुत्त्वा दिग्ब मन्दाग्बपटुम पारिच्छलत्तकपुष्फानि च आदाय चतुपरिममज्जे गच्छन्त
तथागतं पूजेसि, आकासे पुष्फावितान अकासि ।

सोपि न सत्था इतो द्वे नवुतिकण्णे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो खेम नाम नगर अहोसि । पिता जनसन्धो नाम खनियो । माता पट्टमा नाम ।
ब्रह्मदेवो च उदयो च अगमावका । सम्भवंतो नामपट्ठाको । फुस्सा च सुदत्ता च अगमाविका । अमत्तकव्वो
बोधि । सरीर सट्ठिहृत्पुब्धेधं अहोसि । वस्समत्तमहम्म आयूति:—

“सिद्धत्यस्म अपरेन असमो अष्पटिपुगलो ।
अनन्तसीलो अमितयसो तिस्सो लोकगनायको” ॥ ति ।

§ १९. भगवा फुस्सो

तस्स अपरभागं फुस्सो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्-
ठिभिक्षुसुनतमहस्मानि अहेमु । दुनिये पण्णास, तनिये द्वानिस ।

तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम खत्तियो हत्वा महाग्ज्ज पहाय सत्थुसन्तिके पम्बजित्वा
तोण [40] पिटकानि उग्गहेत्वा महाजनस्स धम्मकथ कयेसि । सीलपारमिं च पूरेसि ।

सोपि नं बुद्धो तथेव व्याकासि ।

तस्स भगवतो कासि नाम नगरं अहोसि । जयमेनो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता ।
मुग्गिक्खतो च धम्मसेनो च अग्गसावका । सभियो नामुपट्ठाको । चाला च उपचाला च अग्गसाविका ।
आमलकरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्समहस्सानि आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पमिह् अहु सत्था अनुत्तरो ।

अनूपमो अममसमो फुस्सो लोकगनायको” ॥ ति । [४०]

§ २०. भगवा विपस्सी

तस्स अपरभागं इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम भगवा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता ।
पठमसन्निपाते अट्ठसट्ठि भिक्षुसुनसहस्म अहोसि । दुनिये एकमतमहस्म । तनिये असीति सहस्मानि ।

तदा बोधिसत्तो महिद्धिको महानुभावो अतुलो नाम नागराजा हत्वा सत्तरत्तनखचिन सोवण्णमय
पीठ भगवतो अदासि ।

सोपि न इतो एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगरं अहोसि । बन्धुमा नाम राजा पिता । बन्धुमती नाम माता ।
खण्डो च तिस्सो च अग्गसावका । असोको नामुपट्ठाको । चन्दा च चन्दमिता च अग्गसाविका । पाटलीरुक्खो
बोधि । सरीरं असीतिहत्थुब्बेध अहोसि । मरीग्ग्यभा सदा सतयोजनानि फग्गित्वा अट्ठासि । असीतिवस्स-
सहस्सानि आयूति —

“फुस्सम्म अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

विपस्सी नाम नामेन लोके उष्पज्जि चक्खुमा ॥” ति ।

§ २१. भगवा सिखी

तस्म अपरभागं इतो एकान्तमे कप्पे सिखी च वेस्सभू चाति हे बुद्धा अहेमु ।

सिखिस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षुसुनसहस्म अहोसि । दुनिये असीनि-
सहस्मानि । तनिये सत्तति ।

तदा बोधिसत्तो अग्गन्दमो नाम राजा हुन्वा बुद्धपमुक्खस्स मधस्स सचीवर महादान पवत्तेत्वा
मत्तरत्तनपतिमण्डन हन्धिग्गत्तन दत्त्वा हन्धिप्पमाण कत्त्वा कप्पियमण्ड अदासि ।

सोपि न इतो एकान्तमे कप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्म पन भगवतो अरुणावती नाम नगरं अहोसि । अरुणो नाम खत्तियो पिता । पमावती नाम
माता । अभिभू च सम्हवो च अग्गसावका । खेमकरो नामुपट्ठाको । मखिला च पदुमा च अग्गसाविका । पुण्डरी-
करुक्खो बोधि [41] मरीरं सनत्तिसहत्थुब्बेध अहोसि । सरीग्ग्यभा योजनत्तयं फग्गित्वा अट्ठासि । सत्तत्तिस-
वस्ससहस्सानि आयूति —

“विपस्सिस्म अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

सिखिहवयो नाम जिनो अममो अष्पटिपुगलो ॥” ति ।

§ २२. भगवा वेस्सभू

तस्स अपरभागं वेस्सभू नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकमन्निपाता । पठमसन्निपाते असीति-
भिकवुसनसहस्सानि अहेसुं, दुतिये सत्तति, ततिये मट्ठि ।

तदा बोधिसत्तो सुदस्सतो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सचीवर महादान दत्त्वा तस्स
सन्निके पव्वजित्वा आचारगुणसम्पन्नो बुद्धरत्नने चिन्तिकारपीतिवहुलो अहोमि । सोपि न भगवा इतो एकानिसे
कप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अनूपम नाम नगरं अहोसि । सुप्पतीतो नाम[४१] राजा पिता । यसवती नाम माता ।
सोणो च उत्तरो च अगमावका । उपसन्तो नाम उपट्ठाको । दामा च समाला च अगमाविका । सालकम्बो
बोधि । सरीर मट्ठिहत्थुब्बेध अहोमि । सट्ठिवस्ससहस्सानि आयूतिः—

“तत्थेव मण्डकपम्हि अममो अप्पट्ठिगुगलो ।

वेस्सभू नाम नामेन लोके उप्पज्जि सो जिनो ॥” ति ।

§ २३. भगवा ककुसन्धो

तस्स अपरभागं इमस्मि कप्पे चत्तारो बुद्धा निव्वना—ककुसन्धो, कोणागमणो, कस्सपो, अम्हाक
भगवानि ।

ककुसन्धस्स भगवतो एकोव सन्निपातो । तत्थ चत्ताळीम भिकवुसहस्सानि अहेसुं ।

तदा बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स मपलचीवरं महादानञ्चेव अञ्ज-
नादि भेसज्जानि च दत्त्वा मत्थुधम्मदेसनं सुत्त्वा पव्वजि ।

मोपि नं सत्था व्याकासि । ककुसन्धस्स पन भगवतो खेमं नाम नगरं अहोमि । अग्गिदत्तो नाम
ब्राह्मणो पिता । विमात्था नाम ब्राह्मणी माता । विधुरो च संजीवो च अगमावका । बुद्धिजो नाम उपट्ठाको ।
मामा च चम्पका च अगमाविका । महामिरीसकम्बो बोधि । सरीरं चत्ताळीमत्थुब्बेध अहोमि । चत्ताळीसं वस्स-
सहस्सानि आयूति —

“वेस्सभूस्स अपरेन सम्बुद्धो विपटुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन अप्पमेत्थो दुगसदो ॥” ति ।

§ २४ भगवा कोणागमणो

तस्स अपरभागं कोणागमणो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि एको भावकमन्निपातो । तत्थ तिम
भिकवुसहस्सानि अहेसुं । तदा बोधिसत्तो पव्वजितो नाम राजा हुत्वा अमञ्चगणपरिवृतो सत्थुमन्निकं गन्त्वा
धम्मदेसनं सुत्त्वा बुद्धपमुखं भिकवुसंघं निमन्तेत्वा महादानं पवनेत्वा पत्तुण्णं चीनपट्टं कोमेत्थं कम्बलं
दुकूलानि चैव सुवण्णपट्टकं दत्त्वा मत्थुसन्निके पव्वजि ।

मोपि नं व्याकासि ।

तस्स भगवतो मोभवती नाम नगरं अहोसि । यञ्जदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । उत्तरा नाम
ब्राह्मणी माता । भीयमो च उत्तरं च अगमावका । मोत्थिजो नाम उपट्ठाको । समुदा च उत्तरा च अग-
माविका । उदुम्बरकम्बो बोधि । सरीरं तिमनिहत्थुब्बेधं अहोमि । तिसवस्ससहस्सानि आयूति —

“ककुसन्धस्स अपरेन सम्बुद्धो विपटुत्तमो ।

कोणागमणो नाम जिनो लोकजेट्ठो नरासभो ॥” ति ।

§ २५ भगवा कस्सपो

तस्स अपरभागं कस्सपो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्सापि एको भावकमन्निपातो । तत्थ
वीसतिभिकवुसहस्सानि अहेसुं ।

तदा बोधिमत्तो जोतिपालो नाम माणवो हुत्वा [४२] तिष्णं वेदानं पाग्गू भूमियं च अन्नच्छिक्खं च पाकटो घटीकाग्गम्म कुम्भकाग्गस्स मित्तो अहोमि । सो तेन सद्धि सत्थारं उपमकमित्वा धम्मकथं सुत्वा पव्वजित्वा आरद्धविग्गियो तीणि पिटकानि उग्गहेत्वा वत्तावत्सम्पत्तिया बुद्धसासनं सोभेसि ।

सोपि नं सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो जातनगरं वाराणसी नाम अहोसि । ब्रह्मरतो नाम ब्राह्मणो पिता । धनवती नाम ब्राह्मणी माता । तिस्सो च आरद्धात्रो च अग्गसावका । सव्वमित्तो नाम उपट्ठाको । अनुला च उरुवेला च अग्गसाविका । निशोधम्बवो बोधि । सरोरं वीसतिहत्थुन्नेधं अहोसि । वीसतीवम्मसहस्मानि आयूनि —

“कोणागमणस्स अपरेण सम्बुद्धो दिपटुत्तमो ।

कस्सपो नाम सो जिनो धम्मराजा पमं करो ॥” ति ।

§ २६ सव्वे बुद्धा

यस्मिं पण कण्णे दीपकरदमवलो उदपादि तस्मि अञ्जयेपि तयो बुद्धा अहेमुं । तेमं सन्तिका बोधि-सत्तस्स व्याकरणं नत्थि, [4:3] तस्मा ते इध न दम्मिता । अट्ठकथायं पण तम्हा कल्पा पट्ठाय सव्वेपि बुद्धे दस्सेनुं इदं वुलं —

“तण्हकरो मेवंकरो अयोपि मरणं करो ।
दीपं करो च सम्बुद्धो कोण्डञ्जो दिपटुत्तमो ॥
मंगलो च मुमनो च रेवतो सोभिनी मुनि ।
अनोमदस्सी पट्टमो नारदो पट्टमुत्तरं ॥
मुमंधो च मुजातो च पियदस्सी महायसो ।
अन्धदस्सी धम्मदस्सी मिद्धत्था लोकनायको ॥
तिस्सो फुम्मो^१ च सम्बुद्धो विपस्सी सिखी वेस्सभू ।
ककुमन्धो कोणागमणो कम्मपो चापि नायको ॥
एते अहेमुं सम्बुद्धा वीतरागा समाहिता ।
सनरंसीव उपपन्ना महानमविनोदना ।
जलित्वा अग्गिक्खन्धाव निव्वन्ता ते मसावका ॥” ति ।

§ २७ कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा

तत्थ अम्हाकं बोधिसत्तो दीपकरादीनं चतुर्वीसतिया बुद्धानं सन्तिके अधिकार करेण्णां कापमान-महस्साधिकानि चत्ताग्गि अमत्थेय्यानि आगयो । कम्मपस्स पण भगवतो ओरभागे ठपेत्था इम सम्मामम्बुद्धं अञ्जो बुद्धो नाम नत्थि । इनि दीपकरादीनं चतुर्वीसतिया बुद्धान सन्तिके लद्धव्याकरणो पण बोधिसत्तो येन पण तेन—

“मनुस्सतं लिगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सत ।
पव्वज्जा गणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥
अट्ठधम्ममसाधाना अभिनीहारो समिज्झतो ॥” ति । [४३]

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपंकरपादमूले कताभिनीहारानं “हन्द बुद्धकरे धम्मे विचिनामि इतो-चित्तो” ति उम्साहं कत्था “विचिनन्तो तदा दान्क्व पठमं दानपाग्गमि” न्ति दानपाग्गमितादयो बुद्धकारकधम्मा दिट्ठा । ते पूरेत्तो याव वेस्सान्तरत्तभावा आगमि । आगच्छन्तो च^२ ये ते कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा संवाण्णता—

“एवं सब्रंगसम्पन्ना बोधिया नियता नरा ।
 संसरं दीघमद्धानं कप्पकोटिमतेहिपि ॥
 अवीचिम्हि न उप्पज्जन्ति तथा लोकन्तरेमु च ।
 निज्जामतण्णा खुप्पिपासा न होन्ति कालकञ्जका” ॥
 न होन्ति खुट्ठका पाणा न उप्पज्जन्तापि दुग्गति ।
 जायमाना मनुस्सेमु जच्चन्था न भवन्ति ते ॥ [44]
 सोतवेकल्लता नत्थि न भवन्ति मूगपक्खिका ।
 इत्थिभाव न गच्छन्ति उभनोव्यञ्जनपण्डका ॥
 न भवन्ति परि्यापन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मुत्ता आनन्नरिक्केहि मव्वत्थ मुद्धगोचरा ॥
 मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति कम्मकिरियदस्सना ।
 वममानापि सग्गेमु अरं न उपपज्जरे ॥
 मुद्धावापेमु देवेमु हेतु नाम न विज्जति ।
 नेत्थम्मनिशा सपुग्गिमा विसयुत्ता भद्दाभवे ।
 चरन्ति लोकन्थचरिथाय पूरेन्ना मव्वपाग्गी ॥” ति ।

१२८ पारमियो पूरेत्ति

(१ दानपारमी)

ने आनिममे अधिगन्वाव आगतो । पारमियो पूरन्तस्स चम्म अकिन्तिब्राह्मणकाले, संव-
 श्राह्मणकाले, धनञ्जयराजकाले, महामुद्गम्मनकाले, महागोविन्दकाले, निमिमहाराजकाले, चन्दकुमारकाले,
 विमस्सभेट्टिकाल, गिविराजकाले, वेम्मन्नरकालेति दानपारमिताय पूरित्तत्तभावात्त परिमाणं नाम तत्थि ।
 एकन्तेन पत्तम्म समपण्डितजातके —

“भिक्षवाय उपगतं दिम्वा सकत्तानं परिचर्त्ताज ।

दानेन मे सुमो नत्थी एसा मे दानपारमी ॥” ति ।

एव अत्तपरिचचागं करोन्तस्स दानपारमिता परमत्थपारमी नाम ज्ञाता ।

(२ सीलपारमी)

तथा सीलवनागराजकाले, चम्पेय्यनागराजकाले, भुरिदत्तनागराजकाले, छहल्लनागराजकाले,
 जयट्ठि [४४] राजस्स पुत्तअलीनसत्तकुमारकालेति^१ सीलपारमिताय परिपूरित्तत्तभावात्त परिमाणं नाम
 तत्थि । एकन्तेन पत्तम्म सब्बपालजातके —

“सुत्तेहि विज्जयन्तेपि^२ कोट्टयन्तेपि सन्तिहि ।

भोजपत्ते न कुपामि एसा^३ मे सीलपारमी ॥” ति ।

एव अत्तपरिचचागं करोन्तस्स सीलपारमिता परमत्थपारमी नाम ज्ञाता ।

(३ नेक्खम्मपारमी)

तथा सोमनस्सकुमारकाले, हत्थिपालकुमारकाले, अयोधरपरिणतकालेति महाराजज पहाय नेक्खम्म-
 पारमिताय पूरित्तत्तभावात्त परिमाणं नाम तत्थि । एकन्तेन पत्तम्म च्छमुत्तसोमजातके — [45]

१ स्या०—कालकञ्जका । २ स्या०—जयद्विस्तराजपुत्तकाले अलीनसत्तकुमारकालेति । ३ रो०—सुलेट्ठीपि
 विज्जयन्तो । ४ रो०—एस ।

“महारज्ज हृत्थगतं खेलपिण्डं व छड्डीयि ।
चजतो न होति लग्गनं एसा मे नेक्खम्मपारमी ॥” ति ।

एवं निस्सगताय रज्जं छड्डीत्वा निक्खमन्तस्स नेक्खम्मपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(४ पञ्जापारमी)

तथा विधूरपण्डितकाले, महागोविन्दपण्डितकाले, कुहालपण्डितकाले, अरकपण्डितकाले, बोधिप-
रिब्बाजककाले, महोमधपण्डितकालेति, पञ्जापारमिया पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन
पनस्स सत्तुभत्तजातके^१ सेनकपण्डितकाले —

“पञ्जाय विचित्ततोह ब्राह्मणं मोचयि दुखा ।
पञ्जाय मे समो नत्थि एसा मे पञ्जापारमी ॥” ति ।

अलोह्मन्तगतं सय्यं दस्सेन्तस्स पञ्जापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(५ विरियपारमी)

तथा विरियपारमितादीनमिपि पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स
महाजनकजातके —

“अनीग्दस्मी जलमज्जे हता सब्बेव मानुसा ।
चित्तस्स अञ्जथा नत्थि एसा मे विरियपारमी ॥” ति ।

एवं महासमुद्वे नरन्तस्स विरियपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(६ खन्तिपारमी)

खन्तिवादजातके —

“अचेतन व कोट्टेन्ते तिण्हेन फग्गुना मम ।
कामिराजे न कुप्पामि एसा मे खन्तिपारमी ॥” ति ।

एवं अचेतनभावेन विय महादुक्खं अधिवासेन्तस्स खन्तिपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(७ सच्चपारमी)

महामुनयोमजातके —

“सच्चवाचं अनुरक्खन्तो चजित्वा मम जीवितं ।
मोचयि एकसतं खनिये एसा मे सच्चपारमी ॥” ति । [४५]

एव जीवितं चजित्वा सच्चमनुरक्खन्तस्स सच्चपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(८ अधिट्टानपारमी)

मृगपक्खजातके —

“माता पिता न मे देस्सा नपि मे देस्सं महायसं ।
सब्बञ्जुत्तं पियं मय्हं तम्मा वतमघिट्ठहि ॥” ति ।

एवं जीवितमिपि चजित्वा वत्तं अधिट्ठहन्तस्स अधिट्टानपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(९ मेत्तापारमी)

एकगजजातके —

“न मं कोचि उत्तसति नपिहं भायामि कस्सचि ।
मेत्ताबलेनुपत्थडो रमामि पवने सदा ॥” ति ।

एवं जीवितमिपि अनवलोकित्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(१०. उपेक्षापारमी)

लोमहंसजातके.—

“सुसाने सेव्यं कथेमि छवट्टि^१ उपधायहं ।

गोमण्डला उपगन्त्वा रूपं दस्सेन्तनप्पक ॥” न्ति ।

एवं गामदारकेसु निट्ठुभनादीहि चैव मालागन्धुपहारादीहि च सुखदुक्खं उप्पादेन्तेसुपि उपेक्खं अनतिवत्तन्तस्स उपेक्खापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

अथमेत्थ संक्षेपो । वित्थारतो पनेस अत्थो चरियापिटकतो गहेत्थो । एवं पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठितो.—

“अचेतनायं पठवी अविञ्जाय सुखं दुक्खं ।

सापि दानवला मय्हं सत्तकखत्तु पकम्पथा ॥” ति ।

एव महापठविकम्पनानि महापुञ्जानि करित्वा आयुपरियोसाने ततो चूतो नुसितभवने निच्चन्ति । इति दीपंकरपादमूलतो पट्ठाया याव अयं तुमिन्, निच्चन्ति एत्तकं ठानं दूरेनिदानं नामाति वेदित्थं ।

दूरेनिदानं निष्ठित

४. अविदूरेनिदानं

§ २९ तीणि हळाहळानि

तुमिनपुरे वसन्ते येव पन बोधिससे बुद्धहळा^२ हळ नाम उदपाद । लोकारि म हि तीणि हळाहळानि उप्पज्जन्ति—कप्पहळाहळं, बुद्धहळाहळं चक्कवत्तिहळाहळं ।

(१ कप्पहळाहळ)

तत्थ वस्ससतसहम्मम्म अच्चयेन कप्पुट्ठानं भविस्सतीति लोकव्यूहा नाम कामावचरदेवा मुत्त-मिगा विक्किणकेसा रुद्धमुखा अस्सूनि हत्थेहि पुञ्जमाना रत्तवत्थनिवत्था अतिविय विरुपवेसधारिणो हृत्वा मनुस्सपथे विचरन्ता एवं आरोचेन्ति—“मारिसा ! इतो वस्ससतसहम्मम्म अच्चयेन कप्पुट्ठानं भविस्सति । अयं लोको विनस्सिस्सति । महाममुद्दोपि [४७] मुत्तिस्सति । अयं च महापठवी सिनेरु च पब्बतराजा उड्डिच्छिस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति । याव ब्रह्मलोका लोकविनासो भविस्सति । मेत्तं मारिसा ! भावेथ । करुणं मुदितं उपेक्खं मारिसा ! भावेथ । मानर उपट्ठहथ, पिनरं [४६] उपट्ठहथ कुलेजेट्ठाप-चायिनो होथा ति । इदं कप्पहळाहळं नाम ।

(२ बुद्धहळाहळ)

वस्ससहस्ससस अच्चयेन पन सब्बञ्जू बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति लोकपालदेवता—इतो मारिसा ! वस्ससहस्ससस अच्चयेन बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति उग्घोसेन्ता आहिण्डन्ति—इदं बुद्धहळाहळं नाम ।

(३ चक्कवत्तिहळाहळ)

वस्ससतस्स पन अच्चयेन चक्कवत्ती राजा उप्पज्जिस्सतीति देवतायेव—इतो मारिसा ! वस्ससतच्चयेन चक्कवत्तिको राजा लोके उप्पज्जिस्सतीति—उग्घोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं चक्कवत्तिहळाहळं नाम ।

१ रो०—छवट्टिकं । २ बुद्धकोलाहलं ।

§ ३० देवतायाचनं

इमानि तीणि हृळाहृळानि महत्तानि हांति । नेमु बुद्धहृळाहृळसदं मुत्वा सकलदसमहस्सचक्कवाळे देवता एक्को सन्निपत्तित्वा असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सनीति ज्ञत्वा तं उपसंक्रमित्वा आयाचन्ति । आयाचमाना च पुब्बनिमित्तेमु उपपन्नेगु आयाचन्ति । तदा पन सब्वापि ता एक्केकचक्कवाळे चातुम्महागजिकसुयामसत्तुमित्तिम्मानरतिपरनिम्मितवसवत्तिमहात्तौहि सद्धि एक्कचक्कवाळे सन्निपत्तित्वा तुमितभवने बोधिसत्तस्स सन्निकं गत्त्वा—मारिमा ! तुम्हेहि दसपारमिगो पूरेन्नेहि न सक्कमम्पत्ति न मारत्तहा चक्कवत्तिसम्पत्ति पत्थेन्नेहि पूरिता । लोकनित्थरणत्थाय पन सव्वज्जुनं पत्थेन्नेहि पूरिता । मो वो इदानि कालो मारिस ! बुद्धत्ताय । समयो मारिस ! बुद्धत्ताया ति—याचिगु ।

§ ३१ पञ्चमहाविलोकनं विलोकेसि

अथ महासत्तो देवतानं पट्टञ्जं अदत्त्वाव कालदीपदेमकुलजनेति आयुपरिच्छेदवगंन पञ्चमहाविलोकन नाम विलोकेसि ।

(१ कालो)

तत्थ कालो नुखो अकालो नुखो ति पठमं कालं विलोकेसि ।^१

तत्थ वस्समतसहस्समनो उद्ध वद्धित्तायुक्कालो कालो नाम न होति । वरमा ? तदा हि सत्तानं जानिजगामरणानि न पञ्चापयति । बद्धान च धम्मदेसना विलक्खणवित्तमत्ता नाम तत्थि । तस "अनिच्च दुक्खमत्तना" ति कथेन्तानं किं 'नामेन कथेन्तीति नेव मोत्तञ्च न सद्धानञ्च मञ्जन्ति । ततो अभित्तमयां न हांति । तस्मि अस्मि अनिय्याणिकं मामन हाति । तरमा मो अकालो ।

वस्समतनो उनआयुक्कालोपि कालो न हांति । कम्मा ? तदा सत्ता उम्मत्तकिल्लमा हांति । उम्मत्तकिल्लेमान च दिवोवादा ओवादट्ठाने न तिट्ठानि । उदके दध्दराजी विय तिप्पि [४४] विगच्छति । तस्मात्तांसापि अकालो ।

वस्समतसहस्सतो पन पट्टाप ङेट्ठा वस्समतनो पट्टाय उद्ध आयुक्कालो कालो नाम । तदा च वरसत्तवालो । अथ महासत्तो निव्वन्निवक्कालानि पस्सि ।

(२ दीप)

ततो दीपं विलोकेन्तो गपरिवारे चत्तारो दीपं ओलोवेत्त्वा तीमु दीपेगु बुद्धा न निव्वन्नन्ति, जम्भुदीपं येव निव्वन्नन्तीति दीप च परिग ।

(३ देसो)

ततो जम्भुदीपो [४७] नाम महा दमयाजनसहस्सपरिमाणो । कतरस्मि नुखो पदेने बद्धा निव्वन्नन्तीति ओकामस्सि विलोकेन्ता मज्झिम देम पस्सि । मज्झिमदेसो नाम पुरात्त्वमदिसाय कज्जाल नाम निगमो, तस्स अपरेन महासाला ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो, मज्जे पुट्टदक्खिणाय दिसाय सल्लवती नाम नदी, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, दक्खिणाय दिसाय सेतत्तण्णिकं नाम निगमो, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, पच्छिमाय दिसाय धून नाम ब्राह्मणगामा, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, उन्नगाय दिसाय उमीरुद्धो नाम पक्खतो, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा

१ रो०-नुखो वि ।

आरतो मञ्जति एवं विनये वृत्तो पदेमो । सो आयामतो तीर्ण योजनसतानि वित्थारतो अद्भुतिययोजनानि परिकल्पेपतो नवयोजनसतानीति । एतस्मि पदेमे बुद्धा पञ्चेकबुद्धा अग्नसावका महासावका असीति महासावका चक्रवर्तिराजातो अञ्जं च महेशकला खनियब्राह्मणगृहपतिमहासाळा उपपज्जन्ति ।

इदं चेत्य कपिलवत्युक नाम नगर । तत्थ मया निव्वत्तितव्वन्ति निट्टं अगमासि ।

(४ कुलं)

ततो कुल विलोकन्तो बुद्धा नाम वेस्मकुले वा मुद्दकुले वा न निव्वत्तन्ति । लोकसम्मते पन खनियकुले वा ब्राह्मणकुले वानि द्विमु येव कुलेमु निव्वत्तन्ति । इदानि च खनियकुलं लोकसम्मत । तत्थ निव्वानिस्सामि ।

मुद्दोददो नाम राजा मे पिता भविस्सतीति कुल पस्सि । ततो मातर विलोकन्तो बुद्धमाता नाम लोला मुराधुता न होति, कप्पसत्तमहस्सं पन पूरितपारमी जातिनो पट्टाय असण्णपञ्चमीलायेव होति । अयञ्च महामाया नाम दवी एदिगी, ... च मे माना भविस्सतीति ।

(५ जनेत्तियायु)

कित्तकं पनम्मा आयूनि ? दमन्न मामान उपाग सत्तदिवसानि पस्सि ।

§ ३२ पटिसन्धिं गण्हि

इति एम पञ्चमहाविलोकन विलोकन्त्वा-कालो मे मारिमा । बुद्धभावायाति—देवतान मगह करोन्तो पटिञ्ज दन्वा गच्छथ तुम्हेति ता देवता उद्योगेत्वा तुसिनदेवताहि परिबुतो तुमिमतपुरे नन्दनवनं पाविस्सि । सब्ब-देवलोकेशु हि नन्दनवनं अस्थिवेव । तत्र ग देवता “इतो चुतो मुगति गच्छ इतो चुतो मुगति गच्छा” ति पुब्बे कतकुमलकम्मोकाग [48] माण्यमाना विचरन्ति । सो एवं देवताहि कुमलं माण्यमानाहि परिबुतो तत्थ विचरन्तो चित्त्वा महामायाय देविणु कुच्छिरम पटिमान्ध गण्हि । तस्मावीमानत्थ अथ आनुवुवो कथा ।

§ ३३ महामायादेवी सुपिन अहस

तदा किर कपिलवन्धनगरे असाह्मिनकव्वनं घुट्टं अहंसि । महाजनो नक्खनं कीळति । महामाया-देवी पुं पुण्णमाय मनमदिवगतो पट्टाय[८८] विगतमुग्गपान मालागन्धर्वविभूतिसम्पन्न नक्खनकीळ अनुभवमाना सत्तमदिवसे पानोव उट्टाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि सत्तमहस्मानि विमग्गेत्वा महादान दन्वा सञ्चालंकारविभूमिता वग्भोजनं भुञ्जित्वा उवोसयंगानि अधिट्टाय अलकनपटियत्तं मिरिगम्भं पविमिन्वा सिरिसयधनेनपन्ना निहं ओक्कममाना एमं सुपिनं अहस ।

चत्तारो किर नं महाराजाना सधनेव सद्धि उक्खिपत्त्वा हिमवन्तं नेत्वा सट्ठिगोर्जानकं मनोमिन्ना-तणे सत्तयोजनिकम्म महामालम्बकवम्म हेट्टा टपेट्वा एकमन्तं त्रट्टंमु । अथ नेमं दवियो आगत्त्वा देवि अतो-तत्तदह नेत्वा मत्तम्ममलहरणत्थ नहापन्त्वा दिव्वत्थं निवामापेट्वा गन्धेहि विलिम्पापेट्वा दिव्वपुष्फानि पिल-न्धापेट्वा ततो अविद्वरे रजतपव्वतो, नम्म अन्तो कणकविमानं अत्थि, तत्थ रात्रिगोमिक दिव्वमयन पञ्ज्रापेट्वा निपज्जापेम् । अथ बोधिमनो सेतवर वाग्णो हत्वा ततो अविद्वरे एको गुवण्णपव्वतो, तत्थ चग्निवा ततो ओग्गह रजतपव्वत अभिरुत्तिवा उत्तरदिमतो आमभम रजतद्रामवणाय सोपट्टाय सेतपदुम गहत्त्वा बुच्चनत्तदं^१ नदित्वा कणकविमान पविस्सित्वा भानुमयन निकम्बन्तु गदक्खिण कत्वा दक्खिणगम्मा फालत्वा^२ मुच्छि पविट्ठमदिगो अहोसि । एव उत्तरासाह्मन्तकव्वतेन पटिमान्ध गण्हि ।

§ ३४ ब्राह्मणा आहंसु

पुन दिवसे पबुद्धा देवी नं सुपिनं रञ्जो आरोचेमि । राजा चतुसट्ठिमत्ते ब्राह्मणपामोक्खे पक्को-
सापेत्वा हरित्पुल्लिताय लाजादीहि कतमगलसक्काराय भूमिया महारहानि आसनानि पञ्चापेत्वा तत्थ निसि-
न्धानं ब्राह्मणानं सप्यिमधुसक्करामिसखतस्स वरपायासस्स सुवण्णरजतपातियो पुरेत्वा सुवण्णरजतपातीहि
येव पट्टिबुज्जेत्वा अदासि । अञ्जेहि च अहनवत्थकपिलगाविदनादीहि ते सन्तप्येमि । अयं नेमं सब्बकामेहि
मंतप्यितानं सुपिनं आरोचापेत्वा किं भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा आहंसु—“मा चिन्तयि महाराज ! देविया ते कुच्छिम्हि गम्भो पत्तिट्ठितो । सो [50]
च सो पुरिसगम्भो न इत्थि गम्भो । पुनो ते भविस्सति । सो सचे अगार अज्जावगिस्सति राजा भविस्सति
चक्कवत्ती, सचे अगारा निक्खम्म पब्बजिस्सति बुद्धो भविस्सति लोके विवत्तच्छहो” ति ।

§ ३५ इतिसपुव्वनिमित्तानि पातुरहंसु

बोधिमत्तम्म पन मातुकुच्छिम्हि पटिसन्धिगहणक्खणं एकप्पहारनेव सकलदसमहस्सी लोकधातु सकम्पि
सम्पकम्पि सम्पवेधि । इतिमं पुव्वनिमित्तानि पातुरहंसु । दसमु चक्कवालसहस्सेमु अप्पमाणो ओभासो पूरि ।
तस्स तं सिरि दट्ठुक्कामा[४५]विय अन्था चक्खुनि पटिलिभिसु । बधिगं सह सुणिगु । मूगा समालापिसु । सुज्जा
उज्जुत्ता अहेसु । पगुला पदसा गमन पटिलिभिसु । बन्धनगता सब्बसत्ता अन्नुवन्धनादीहि मुच्छिसु । सब्बनरकंमु
अग्गि निब्बन्नायि । पेत्तिविसये खूप्पिपासा वूपसमि । तिरच्छानानं भयं नाहोसि । सब्बमत्तानं रोगो वूपसमि । सब्ब-
सत्ता पियवदा अहेसु । मधुरेताकारेनं अस्सा हेसिसु । वारणां गाज्जमु । सब्बतुग्गयानि सकसकनिन्नादं मुञ्चमु ।
अधट्टितानि येव मनुस्सानं हत्थूपगदीनि आभरणानि विरिविसु । सब्बदिसा विप्पमन्ना अहेसु । सत्तानं सुखं
उत्पादयमानो मुदुसीतलो वातो वारिय । अकालमेधो पवस्सि । पट्टिविओपि उदकं उट्ठिभज्जित्वा विस्सगन्दि । पक्खिन्तो
आकासगमनं विज्जहिमु । नदियो असन्दमाना अट्टमु । महामम्हे मधुरं उदकं अहोसि । सब्बत्थकमेव पञ्चवण्णेहि
पदुमोहि सञ्चल्लं तल्लं अहोसि । थल्लज्जलजादीनि सब्बपुष्पानि पुष्पिमु । रुक्खानं खन्धेमु खन्धपदुमानि साखामु
साखापदुमानि लत्तामु लत्तापदुमानि पुष्पिमु । थल्ले मिलानलानि भिन्दिन्वा उपरुपरि मत्तसत्तं हुत्वा दण्डपदुमानि
नामं निक्खमिसु । आकामे ओलम्बकपदुमानि नामं निब्बन्तिमु । गमल्लनं पुष्पवस्सानि वस्सिसु । आत्तामं दिव्व-
तुरियानि वाज्जमु । सकलदससहस्सी लोकधातु वट्टेत्वा विस्सट्टमालागुळं विय उप्पीळेत्वा वट्टमालाकलापो
विय अलकतपाटयत्तं मालासनं विय च एकमालामालिनी विप्फुरन्तवाळवीजनी पुष्पधूपगन्धपरिवायिना परम-
सोभगप्पत्ता अहोसि ।

§ ३६ बोधिसत्तमातुधम्मता

एवं गह्रितपटिसन्धिकरस्स बोधिमतम्म पटिसन्धितो पट्टाय बोधिसत्तम्मं चंवं बोधिसत्तमातुया च
उपद्विनवारणत्थं खग्गहत्था चत्तारां देवपुत्ता आरक्खं गण्हिमु । बोधिसत्तमातु पुग्गिमेमु रागाचित्तं नुप्पाज्जि ।
लाभग्गयमगप्पत्ता च अहोसि मुक्खीनि अकिलन्तकाया बोधिसत्तञ्च अन्तो [51] कुच्छिगतं विषयसन्ने मणिरत्तं
आवुत्तण्णुमुत्तं विय पस्सति । यस्मा च बोधिसत्तं वसितकुच्छि नामं चेतियगम्भसदिना न सक्का हानि अञ्जेन
सत्तं आवसितु वा परिभुञ्जिनु वा तस्मा बोधिसत्तमाता सत्ताहज्जाने बोधिसत्तं कालं कत्वा तुसितपुरे
निव्वत्तति । यथा च अञ्जरा इत्थियो दसमामे अपत्त्वापि अतिक्रमिन्त्वापि निसिन्नापि निपन्नापि विजायन्ति न
एवं बोधिसत्तमाता । सा पन बोधिसत्तं दसमामे कुच्छिना परिहरित्वा ठिताव विजायति । अयं बोधिसत्त-
मातुधम्मता ।

§ ३७ लुम्बिनीवने

महामाय्यापि देवी पत्तेन नेल विय दसमामे कुच्छिया बोधिसत्तं परिहरित्वा परिपुण्णगम्भा जातिघरं
गन्तुकामा मुट्ठोदतमहागजस्स आगेचेसि—उच्छामहं देव ! कुलमन्तकं [५०] देवदहनगरं गन्तुन्ति । राजा

साधूति सम्पटिच्छित्वा कपिलवल्धुतो याव देवदहनगरा भगं समं कारेत्वा कदलिपुष्पघटधजपताकादीही अल-
कारापेत्वा देवि भोवण्णसिबिकाय निमीदापेत्वा अमच्चसहस्सेन उक्खिवापेत्वा महत्तेन परिवारेन पेसेसि ।

द्विधं पन नगरान अन्तरे उभयनगरवामीनम्पि लुम्बिनीवन नाम भगलसालवन अत्थि । तन्मि
समये मूलतो पट्ठाय याव अगमाला सब्ब एकफालिफुल्ल अहोसि । सालन्तरेहि चं व पुप्फन्तरेहि च पञ्च-
वण्णभमरगणा नानप्यकारा च सकुणमथा मधुरस्सरेन विकूजला विचरन्ति । सकल लुम्बिनीवन चित्त-
लनावनसदिस महानुभावस्स रञ्जो सुसज्जितप्रापणमण्डल विय अहोसि ।

देविया तं दिस्वा सालवनकीळ कीळित्तुकामना उद्पादि । अमच्चा देवि गहेत्वा सालवन
पविसिमु । सा भगलसालमूल गन्त्वा सालमाखाय गधित्तुकामा अहोसि । सालसाखा सुमेदिनवेत्तणं विय ओन-
मित्वा देविया हत्थपथ उपगच्छि । सा हत्थ पयारेत्वा साल अगहेसि । तावदेव चस्सा कम्मजवाना चलिंमु ।
अथस्सा साणि परिक्खिपित्वा महाजतो परिककमि । सालसाल गहेत्वा तिट्ठमानाय एव चस्सा गम्भबूटान
अहोसि । न खण येव चत्तारोपि मुद्धाचिन्ता महाब्रह्मानो सुवण्णजाल आदाय मग्गना तेन सुवण्णजालेन बोधि-
मत्त सम्पटिच्छित्त्वा मातुपुरतो ठपेत्वा "अत्तमना देवि । होहि महेश्शको ते पुनो उपपन्नो" ति आहमु ।

यथा पन अञ्जे सना मातु कुच्छित्तो निक्खमत्ता पटिक्कूलन अमुचिन्ता भविस्सता निक्खमन्ति
न एव बोधिमत्तो । बोधिसत्तो [३२] पन धम्मामसनतो ओतरन्तो धम्मवधिको विय, निस्सेणितो ओत-
रन्तो पुरिसो विय च, द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारेत्वा टित्तको मातुकुच्छिमहत्तेन केत्तचि अमुचिन्ता अम-
क्खित्तो मुद्धो विमदो कासिकवत्थं निक्खित्तमणिरत्तनं विय जोतन्तो मातुकुच्छित्तो निक्खमि । एव सन्तोपि
बोधिसत्तस्स च बोधिसत्तमातुया च सक्कारत्थ आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमित्त्वा बोधिसत्तम्म च
मातु चस्स मरीरे उतु गाहापिमु ।

अथ न सुवण्णजालेन पटिग्गहेत्वा टित्तान ब्रह्मान हत्थतो चत्तारो महागजानां भंगलसम्मताय
सुवसम्मत्ताय अजिनप्यवेणिया गधिंमु । नेम हत्थतो मनुस्सा दुक्कूलचुम्बटकेन पटिग्गहिंमु । मनुस्सान हत्थतो
मुञ्चित्त्वा पठविय पनिट्ठाय पुरत्थिमादिस ओलोकेसि । अनेकानि चक्कवाळमहत्तानि एक्कंगणानि अहेसु ।
तन्थ देवमनुस्सा गन्धमालादीहि पृजयमाना "महापुरिम" इध तुम्हेहि मदिमो अञ्जा नत्थि, कुत्तेय उत्तरित्तरे"
ति आहमु । एव चत्तमो दिसा चत्तमो अनुदिमा च हेट्ठा उपगोति दसपि दिसा अनुविलोकेत्वा अत्ततो मदिम
अदिग्वा अय[११] उत्तरा दिसानि सत्तपदवीनिहारेन अगमांमि । महाब्रह्मा ना मेत्तच्छत्त धारयमानेन मुयामेन
देवपुत्तेन बाळवीजनि अञ्जाहि^१ च देवताहि सेमराजककुधभण्डहत्थाहि अनुगम्ममानो ततो सत्तमपदे टित्तो
"अग्गोहमस्मि लोक्कम्मा" ति आदिक आसभि वाच निच्छारेन्तो सीहताद तदि ।

बोधिसत्तो हि तीमु अतभावेमु मातुकुच्छित्तो निक्खन्तमत्तो एव वाच निच्छारंमि—
महोसधत्तभावे, वेस्सन्तरत्तभावे, उरस्मि अतभावेति । महोसधत्तभावे किरम्म मातु कुच्छित्तो
निक्खमन्तम्मं व सक्को देवराजा आगत्त्वा चन्दनमार हत्थं ठपेत्वा गतो । सो न मूट्ठिय कत्वाव निक्खन्तो ।
अथ न माता—तान ! कि गहेत्वा आगतोमीति पुच्छि । ओसध अग्माति ।

एति ओसध गहेत्वा आगतत्ता ओसधदारकोत्थेवस्स नाम अकमु । नं ओसध गहेत्वा चाटिय
पक्खिंमिमु । आगतागतान अन्धबधिारादीन तदेव सब्बोगवूपसमाया भेसज्ज अहोमि । ततो महत्त इद
ओसध महत्त इद ओसधनि उपपन्नवचन उपादाय महोसधोत्थेवस्स नाम जान । वेस्सन्तरत्तभावे पन मातुकु-
च्छित्तो निक्खमन्तो दक्खिणहत्थ पसारेत्वाव "अन्थि नुक्को अम्म ! किञ्च धनं गेहम्मि ? दान दम्मामी" ति
वदन्तो निक्खमि । अथस्स माता "मधनं कुले निव्वन्तोमि ताना" ति पुत्तस्स हत्थ [३३] अत्ततो हत्थतलं
कत्वा सहस्सत्थविक ठपापमि ।

इमस्मि पन अत्तभावे इमं सीहनाद नदीति । एव बोधिसत्तो तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छित्तो निक्ख-
न्तमत्तोव वाच निच्छारेसि ।

यथा च पटिसन्धिकवणं एव जातकवणोपिस्स बत्तिसपुब्बानिमित्तानि पातुद्दहसु । यस्मि पन समये
अम्हाक बोधिसत्तो लुम्बिनीधने जातो तस्मि येव समये राहुलमाता देवी, छन्नो अमच्चो, काळुदायी अमच्चो,
आनन्दो राजकुमारो, आजानीय्यो हत्थिराजा, कन्धको अस्मराजा, महाबोधिरुक्खो, चत्तसो निधिकुम्भियो च
जाता । तत्थ एका गावनप्पमाणा, एका अद्धयोजनप्पमाणा, एका तिगावृतप्पमाणा, एका योजनप्पमाणा अहो-
सीति इमे सत्त सहजाता नाम । उभयनगरवामिनो बोधिसत्त गहेत्वा कपिलवल्थुनगरमेव अगमसु ।

§ ३८ तापसो काळदेवलो

त दिवस येव च कार्पलवत्थनगरं सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो जाता अय कुमारो बोधितले निसी-
दित्वा बुद्धो भविस्मतीति तावतिसभवेने हट्ठनुट्ठा देवसधा चेलुक्खेपादीनि पवनेत्ता कीर्त्तिसु । तस्मि समये
सुद्धोदनमहाराजस्स कृत्तुपगो अट्ठममापात्तिलाभी काळदेवलो नाम तापसो भत्तकिच्च कत्वा दिवाविहा-
रत्थाय तावतिसभवेने गत्त्वा तत्थ दिवा [५२] विहार निमिञ्चो ना देवता दिस्वा किकारणा तुम्हे एव
नुट्ठमानसा कीळथ ? मय्हे पेत कारण कथेथाति पुच्छि ।

देवता आहसु—मारिग ! सुद्धोदनरञ्जो पुत्तो जातो । मो बोधितले निसीदित्वा बुद्धो हुत्वा धम्म-
चक्क पवत्तेस्सति । तस्म अनन्त बुद्धलीळ्ह दट्ठ धम्मं च मोतु लच्छामाति इमिना कारणेन तुट्ठम्हाति ।

तापसो ताम वचन सुत्वा विप देवलोकतो ओरुद्दह राजनिवेसत पविमत्त्वा पञ्जात्तासेने निमिञ्चो
पुत्तो किर ते महाराज ? जातो पस्सिम्मामि नन्नि आह् । राजा अलकनपटियत्त कुमार आणापेत्वा तापस
वन्दापनु अभिहरि ।

बोधिसत्तस्स पादा परिचरित्त्वा तापसस्स जटामु पतिट्ठाहसु । बोधिसत्तस्स हि तत्तत्तभावेन
वन्दित्तव्वधुत्तको अञ्जो नाम तत्थि । सच्चं हि अजानन्ता बोधिसत्तस्स मीम तापसस्स पादमूले
ठपेय्य सत्तधा अस्स मुद्ध फल्लेय्य । तापसो न मे अत्तान नामेनु यत्तन्ति उट्ठायामसा बोधिसत्तस्स अञ्जालि
पगहोमि । राजा त अच्छरिय दिस्वा अत्ततो पुत्त वत्ति ।

तापसो अतीने चत्ताळीसकप्पे, अनागतं चत्ताळीमाति अमीति कप्पे अनुस्मरति । बोधिसत्तस्स
लक्खणसम्पात्त दिस्वा भविस्सति नुसो बुद्धो उदाह् नोति आवज्जित्वा उपघारेन्तो निस्समय बुद्धो भवि-
स्सतीति ज्ञत्वा अच्छरियपुग्गिओ अथान्त [५४] मित अकासि । ततो अह इम बुद्धभूत दट्ठु लभिस्सामि
नुसो नोति उपघारेन्तो न लभिस्सामि अन्तरा पेव काल कत्वा बुद्धमनेनपि बुद्धसहस्सेनपि गत्त्वा बोधेनु
असक्कुण्ठे अरूपभवे निव्वत्तित्तमासीति दिग्वा एवरूप नाम अच्छरियपुग्गिं बुद्धभूत दट्ठु न लभिस्सामि ।
महती वत्त मे जानी भविस्सतीति परोदि ।

मत्तस्मा दिग्वा अम्हाक अथो उदानेव हसिन्त्वा पुत्त रोदिनु उपट्ठित्तो किन्नु खो भन्ते ! अम्हाक अय्य-
पुत्तस्स कोत्ति अन्तरायो भविस्सतीति पुच्छिसु ।

नत्थेनस्स अन्तरायो निरसमयेन बुद्धो भविस्सतीति ।

अथ कस्मा परोदिथ्थीति ?

एवरूप महापुग्गिं बुद्धभूत दट्ठु न लभिस्सामि, महती वत्त मे जानी भविस्सतीति अत्तान अत्तयोचन्तो
रोदामीति आह ।

ततो किन्नुखा मे जातकंमु कीर्त्तव एत्त बुद्धभूत दट्ठु लभिस्सति न लभिस्सतीति उपघारेन्तो भागिनेय्यं
नालकदायक अट्ठम । गा भगीनिया गेह गत्त्वा क्क ते पुत्तो नाळवोति ?

गंहे अय्य !

पक्कोसाहि नन्ति । अत्तनो सन्नक आगत आह, तात । मुद्धोदनमहागरज्जस कुल पुनो जानो । बुद्धंकुरो एस पञ्चतिस वस्सानि अतिवकामित्वा बुद्धो भविस्समि । त्व एत दट्ठ लभिस्समि । अज्जेव पव्वज्जाहीनि [५३] ।

सत्साम्बिकोऽपि कुले निवसतो दारको न म मान् लो अन्तये नियोजेस्सतीति चिन्तेत्वा तावदेव अन्तरापणतो कामावानि^१ चेव मत्तिकापत्तञ्च आहरापैत्वा कंसमस्सु^२ ओहारत्वा कामावानि वत्थानि अञ्छादेत्वा यो लोके उत्तमपुगलो न उद्दिस्स मग्ग पव्वज्जाति बोधिमत्ताभिमुख अञ्जलिपग्गग्गह पञ्च-पत्तिट्ठित्तेन वन्दित्वा पत्त थविकाय पक्खिपित्वा असकूटे ओलगात्वा हिमवन्त पक्खित्वा समणधम्म अकासि ।

सो पठमाभिन्नाभोक्षणत्त तत्रागत उपसर्कामित्वा तालकपटिपद कथापेत्वा पुन हिमवन्त पक्खित्वा अरहत्त पत्ता उक्कट्ठपटिपद पटिपत्तो मत्तेव मामे आय् पालेत्वा एक सुवण्णपद्मन्त निस्साय तित्तकोव अनुपादि-मंसाय निव्वाणधानुया परिनिव्वायि ।

§ ३९ लक्ष्मणपटिग्गाहका अट्ट ब्राह्मणा

बोधिसत्तमि खो पञ्चमदिवसे मीम नट्ठापेत्वा नामगहण गहिम्मामारिण राजभवन चतुजातिक-गन्धेहि विलिप्पित्वा लाजपञ्चमकानि पुफानि विकिरित्वा असम्भिन्नपायाग पचापेत्वा विष्णु बेदान पारो अट्ठत्तरसत्त ब्राह्मणं निमन्तेत्वा राजभवने निमीदापेत्वा सुभोत्रन भोजेत्वा [55] महासक्कार कत्वा किरुत्थो भविस्सतीनि लक्ष्मणानि पटिग्गाहापेगु । नेगु —

“गमो धजो लक्ष्मणो चापि मन्ती कोण्डञ्जो च भोजो मुयामो मुदत्तो ।

एते तदा अट्ठ अहेगु ब्राह्मणा ललगावा मन्त व्याकारगु ॥” ति ।

एते अट्ठेव ब्राह्मणा लक्ष्मणपटिग्गाहका अहेगु । पटिग्गाहणार्थदयमे मृगिणोपि एतेहेव पटिग्गाहेतो । नेगु सत्त जत्ता हे अगुत्थियो उक्खिपित्वा देधा व्याकारगु ' एमहि लक्ष्मणेहि समभ्रातरो अपार अज्जात्तमपत्तो राजा इति चक्कवत्ती, पद्वज्जमानो बुद्धो ' ति मत्थ चक्कवत्तारत्तो सिरिदिभद आनिक्खगु ।

तेम पत्त सव्वदहरो गोत्ततो कोण्डञ्जो नाम माणसा बोधिसत्तम्म लक्ष्मणवरनिष्कानि ओलोकेत्वा “एत्तम्म अगारमज्जे ठानकारण नत्थि, एकत्तेनेव विवग्गल्लो बुद्धो भविस्सती” ति एकमेव अगुत्थि उक्खिपित्वा एकसव्वाकरण व्याकामि । अय हि कताधिकारो पच्छिमभविकसत्तो पञ्जाय इत्तरे सत्त जने अभिमवित्त्वा एमहि लक्ष्मणेहि समभ्रातृतम्म अगारमज्जे ठान् नाम नत्थि । अमसयं बुद्धो भविस्सतीनि एकमेव गति अहेम । तम्मा एकगुत्थि उक्खिपित्वा एवं व्याकामि [५६] ।

§ ४० पंचवर्गिया थेरा नाम

अथ ते ब्राह्मणा अत्तनो धरानि गम्वा पुत्ते आमन्तयिमु—ताता । अहे गह्म्लका, मुद्धोदनमहा-राजस्स पुत्त मत्तञ्जुत्तपत्त मय लभय्याम वा ना वा, तुग्गे तस्मि कुभारे सव्वञ्जुत्त पत्ते तम्म सागने पव्वज्जयाथाति ।

ते मत्तपि जत्ता यावतागुत्त उत्था यवाक्कम्म गत्ता । कोण्डञ्जमाणवो अरोगो अर्हाग । गो महासत्ते बुद्धिमत्त्वाय महाभिन्नक्खमन अभिनिवत्थमित्त्वा अत्तकस्सेने उक्खेत्त गम्वा रमणीयो वत्त अथ भमिभागो अल वत्तिद कुल्लुत्तम्म पथानत्थिरुम्म पथानायानि चित्त उपादत्त्वा तत्थ वाम उत्तगत्ते महागुग्गि पव्वजित्तोति मुत्था तेम ब्राह्मणान पुत्ते उपसर्कामित्वा एवमाह—निद्धत्तवज्जुमारो किं पव्वजित्तो मो निम्ममय बुद्धो भविस्समि, सत्ते तुग्गाह पित्तो अरोगा अग्गु अज्ज निवत्थमित्त्वा पव्वज्जेय्जे । सवे

१ स्या०—कासाधानो ।

तुम्हेंप इच्छेव्याय एय अहं त पुग्गि अनुपब्बजिस्सामीति । ते सम्भे एकच्छन्वा भवितु [56] नासक्खिमु । तयो जना न पब्बजिमु । कोण्डञ्जत्राक्षणं जेट्ठक कत्वा इतरे चत्तारो पब्बजिमु । ते पञ्चपि जना पञ्चवग्गिया थेरा नाम जाता ।

§ ४१ चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

तदा पन राजा किं दिस्वा मय्हं पुत्तो पब्बजिस्सतीति पुच्छि ।

चत्तारि पुब्बनिमित्तानीति ।

कतरं च कनरञ्चानि ?

जराजिण्ण व्याधिर्न मन पब्बजितन्ति ।

राजा—इतो पट्ठाय एवरूपान मम पुनस्स सन्निकं उपसंक्रमितुं मा अदत्थ । मय्हं पुत्तस्स बुद्धभावेन कम्म नत्थि । अहं मम पुत्तं द्विसहस्सदीपपरिवारान चतुन्न महादीपान इस्सगियाधिपच्चं रज्जं कारेत्तं छत्तिसयोजनपरिगण्डलाय परिस्साय पटिवुत्तं गगनतले विचरमानं पस्सितुकामोम्हीति—एव च पन वत्त्वा इमेसं चतुप्पकारान पुग्गिमानं कुमारस्स चक्खुपथे आगमननिवारणत्थं चतुसु दिसामु गावुते गावुते आरक्खं ठपेसि ।

त दिवसं च पन मगलट्ठाने मग्गिपत्तनेसु असीनिया ज्ञानिकुलसहस्सेसु एकको एकमकं पुत्तं पटिजानि । अयं बुद्धो वा होतु राजा वा मय एकमेकं पुत्तं दस्साम । सचेपि बुद्धो भविस्सति खत्तियसमणहेव पुरक्खत्तपरिवारितो विचग्गिस्सति, सचेपि राजा भविस्सति खत्तियकुमारहेव पुरक्खत्तपरिवारितो विचग्गिस्सतीति ।

§ ४२ रञ्जो वप्पमंगलं अहोसि

राजापि बोधिसत्तस्स उन्नमरूपमम्पन्ना विगतमब्बदोसा धानियो पच्चुपट्ठापेसि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन महन्तेन सिग्गिभोग्गेन वड्ढति ।

अथेकदिवसं रञ्जो वप्पमंगलं नाम अहोसि । त दिवसं सकलनगरं देवविमानं विय [५५] अलकरोत्ति । मय्हे दामकम्मकरगदयो अहन्वत्थनिवत्था गन्धमालादिपनिमण्डिता राजकुले मग्गिपत्तन्ति । रञ्जो कम्मन्ते नगलसहस्मं योजियथति । तस्मिं पन दिवसे एकं ऊन अट्ठमत्तं नगलानि मग्गि वल्लिवह-रस्मयोत्तेहि रजनपरिक्खन्ति होन्ति । रञ्जो आलम्बननगलं पन रत्तमुवण्णपरिक्खत्तं होत्ति । वल्लिवहानं सिगानि रस्मियोत्तपत्तोदानि मुवण्णपरिक्खत्तानेव होन्ति । राजा महापरिवारेन नगरा निक्खमन्तो पुत्तं गहेत्वा अगमासि । कम्मन्ट्ठाने एको जम्बुधक्खो बह्ठपलामो सन्दच्छायो अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स सयनं पञ्जपापेत्त्वा उपरि मुवण्णत्तरकत्त्वचित्तं वितातं वन्वापेत्त्वा माणिपाकारेन परिक्खिपापेत्त्वा आरक्खं ठपापेत्त्वा राजा सव्वालकारेन अलकरिन्वा अमच्चवगणपरिवृतो नगलकरणट्ठानं अगमासि । तत्थ राजा मुवण्णनगलं गह्णानि । अमच्चो एकऊनट्ठसनं रजननगलानि, कस्सका संसनगलानि । ते तानि गहेत्त्वा इतो चित्तो च कसन्ति । राजा पन ओरतो पारं गच्छति पारतो ओरं आगच्छति । एतस्मिं ठाने [57] महासम्पत्तिं अहोसि । बोधिसत्तं परिवारेत्वं निम्सिन्ना धातियो रञ्जो सम्पत्तिं पस्सिस्सामाति अन्तोसाणितो बहिं निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इतो चित्तो च ओलोकेन्तो कञ्चि अदिस्वा वेगेन उट्ठाय पल्लकं आभुजित्वा आनापाने परिग्गहेत्त्वा पठमञ्जानं निब्बत्तेसि ।

धानियो खञ्जभोजन्तरे विचरमाना धोकां चिरायिमु । सेसस्सक्कानं छाया निवत्ता^२, तस्स पन एक्खस्स परिमण्डलां हुत्त्वा अट्ठासि । धानियो अय्यपुत्तो एककोति वेगेन साणि उक्खिपित्वा अन्तो पावमाना बोधिसत्तं सयने पल्लकं निम्सिन्ना तं च पाटिहारियं दिस्वा गत्त्वा रञ्जो आरोचेसु—देव ! कुमारे एव निम्सो एव अञ्जेसं एक्खानं छाया निवत्ता जम्बुधक्खस्स छाया परिमण्डलां ठिताति । राजा वेगेनागत्त्वा पाटिहारियं दिस्वा इदं ते तात ! दुतियं वदनन्ति पुत्तं बन्दि ।

१ रो०—आलम्बननङ्गले । २ सी०—अनतिवत्ता । रो०—अतिवत्ता ।

§ ४३. आतकानं सिप्यं दस्सेसि

अथ अनुक्कमेन बोधिसत्तो सोळसवस्सपदेसिको जातो । राजा बोधिसत्तस्स निण्णं उत्तुन अनुच्छविके तयो पासार्दे कारेसि, एकं नवभूमक, एकं सत्तभूमक, एकं पञ्चभूमक । चत्ताळीससहस्सा च नाट-
कित्थियो उपट्ठापेसि । बोधिसत्तो देवो विय अच्छरासंघपरिवुत्तो अलकतनाटकपरिवुत्तो निप्पुग्गिमेहि नुग्गियेहि परिचारियमानो महासम्पनि अनुभवन्तो उतुवारेन नेमु नेमु पासार्देगु विहरति । राहुलमाना पनस्स देवी अगमहेसी अहोसि । [५६]

तस्स एवं महासम्पनि अनुभवन्तस्स एकदिवस आतिमघस्स अट्ठमन्तरं अथ कथा उदपादि—सिद्धत्थो कीळापमुत्तोव विचरति, न किञ्चि सिप्यं सिक्खति, संगामे पच्चुपट्ठित्ते किं कग्गिम्मतीति ।

राजा बोधिसत्तं पक्कोसापेत्वा—तान ! तव आतका सिद्धत्थो किञ्चि सिप्यं असिक्खित्वा कीळापमुत्तोव विचरन्तीति वदन्ति । एत्थं किं पत्तकालं मज्जमीति ? देव ! मम सिप्यसिक्खनकिञ्च नत्थि । नगरे मम सिप्यं दस्सनत्थं भेरि चरापेयइतो सत्तमे दिवसे आतकानं सिप्यं दस्सेस्सामीति ।

राजा तथा अकासि । बोधिसत्तो अक्खणवेधि वाळ्वेधि, सरवेधि, सहवेधि पुंकाणपुंका धनुग्गहे सत्त्रिपातापेत्वा महाजनस्स मज्जे अज्जेहि च धनुग्गहेहि अमाधारणं आतकानं द्वादसविधं सिप्यं दस्सेसि । तं सग्गभजात्तकं आगतनयेनेव व वेदिदम्ब । तदास्स आनिसधो णिकम्बो अहोसि ।

§ ४४. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

अथेकदिवसं बोधिसत्तो उय्यानभूमिं गन्तुकामो सारग्यं आमन्तेत्वा ग्थं योजेहीति आह । सो साधुनि पटिम्मणित्वा महारहं उत्तमग्थं मब्बालंकारेण अलकगित्वा कुमुदपनवण्णो [58] चत्तारो मगलसिन्धवे योजेत्वा बोधिसत्तस्स पटिनिवेदेसि । बोधिसत्तो देवविमानमदिनं ग्थं अभिरुहित्वा उय्यानानिमिस्सो अगमासि ।

(१) जराजिण्ण ।

देवता सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्जनकालो आमन्नो, पुब्बनिमित्तं दस्सेस्सामानि एकं देवपुत्तं जराजज्जरं खण्डदन्तं पलितकेसं गोपाणसिवकं ओभग्गमरीरं दण्डहत्यं पवेधमानकं कत्वा दस्सेसु । तं बोधिसत्तो चंच सारथी च पस्सन्ति ।

ततो बोधिसत्तो सारग्यं—“मम्म ! को नामेमो पुग्गिंओ ! केसापिस्स न यथा अज्जेम” इति महापदाने आगतनयेन पुच्छित्वा तस्स वचनं सुत्वा धिरत्थु वत भो ! जातिं यत्राहि नाम जानस्स जरा पञ्जा-
यिस्सतीति सविग्गहदयो ततो व पटिनिवत्तिन्त्वा पामादमेव अभिरुहि ।

राजा किकाग्गणा मम पुत्तो विप्यं पटिनिवत्तीति पुच्छि ।

जिण्णं पुग्गिं दिस्वा देवाति आहंसु ।

“जिण्णकं दिस्वा पव्वज्जमती” इति कस्सा म तामेथ ! सीर्षं मे पुत्तस्स नाटकानि मज्जेथ । सम्पनि अनुभवन्तो पव्वज्जायं सति न कग्गिस्सतीति वत्त्वा आरक्खं वट्टेत्वा सव्वदिमामु अद्वयोजनं अद्वयोजनं ठपेसि ।

(२) व्याधित

पुनेकदिवसं बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मित्तं व्याधितं पुग्गिं दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा सविग्गहदयो निवत्तिन्त्वा पासार्दं अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुनं वट्टेत्वा समन्ततो निगावुत्तपमाणं पदेमे आग्गव ठपेसि । [५७]

(३) कालकर्त

अपरं पन एकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यान गच्छन्तो देवताहि निम्मित कालकत दिस्वा पु रिमनयेनेव पुच्छित्वा सविग्गहृदयो पुन निवत्तित्वा पासाव अभिर्हहि । गजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुन बह्वेस्त्वा समन्ततो योजनप्पमाणे पदेसे आग्गव ठपेसि ।

(४) पव्वजितं

अपरं पन एकदिवस उय्यान गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मित मुनिवत्थ सुपान्त पव्वजितं दिस्वा को नामेसो सम्माति सारथि पुच्छि । सारथि किञ्चापि बुद्धुप्पादस्स अभावा पव्वजित वा पव्वजितगुणे वा न जानाति देवानुभावेन पन पव्वजितो नामेस देवानि वत्वा पव्वज्जाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पव्वज्जाय र्हाच उप्पादेत्वा तं दिवस उय्यान अगमासि ।

दीघभाणका पनाहु- 'चत्तारि निमिरानि एकदिवसेनेव दिस्वा अगमासी' ति ।

§ ४५. बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलंकारो

नत्थ दिवसभाग कीळित्वा मगलपोक्खवर्णय न्हायित्वा अन्ध गणे सुरिये मगलमिलापट्ठे निसीदि अनानं अलकागपेतुकामो । अथस्स परिचारकपुग्गिमा नानावण्णानि दुग्गमानि नानापकारा आभग्गणवकृतियो मालागन्धविलेपनानि च आदाय समन्ता परिवारेत्वा अट्ठमु ।

तस्मि खणं सक्कस्स निमित्तमन उण्ह [59] अहोमि । सो कांनूखो म इमम्हा ठाना चावेंतुका-मांनि उपधारेल्लो बोधिसत्तस्स अलकरणकाल दिस्वा विस्सकम्म^१ आमत्तेसि- सम्म विस्सकम्म । मिद्धत्थ-कुमारो अज्ज अट्ठरत्तसयमे महामिनिक्खमण निक्खमिस्सति । अयमस्स पच्छिमो अलंकारो । उय्यान गत्त्वा महापुग्गि दिव्वालंकारेहि अलंकारोहीति ।

सो मावूति पटिम्मणित्वा देवतानुभावेन न खण येव उपगकमित्वा तस्मेव कपकमदिनो हूत्वा कपकम्म हत्थने वेठनदुस्स गहेत्वा बोधिसत्तस्स सीम वेठेमि । बोधिसत्ता हत्थमप्फस्सेनेव नाय मनूस्सो देवपुत्तो एकोनि अज्जाभि । वेठने वेठितमत्तं सीमे मोळिय मणिरत्तनाकारेन दुस्ससहस्स अठ्ठु-ग्गच्छि । पुन वेठेत्तस्स दुस्ससहस्समत्ति दमक्खन् वेठेत्तस्स दमदुस्ससहस्समानि अठ्ठुग्गच्छिमु । सीम खट्ठक दुस्सति बहनि कथ अठ्ठुग्गतानीति न चिन्तेव्व । तेसु हि सव्वमहत्त सामलतापुप्फणमाण, अवमेमानि कुतुम्ब-कपुप्फणमाणानि अहेमु । बोधिसत्तस्स सीम कमेहि आकिण्ण किञ्जक्खवगच्छित्त थिय कुप्फणुप्फ अहंमि ।

अथम्म सव्वालंकारपनिमण्डितम्म सव्वनाळावचरेमु सकानि सकानि च पटिभाणानी दम्म-यत्तेमु ब्राह्मणेमु जयतरिन्दानि आदिबबनेहि सूतमागधादिमु नानापकारेहि मगलवचनवृत्तिघोसेहि सम्भावेत्तेगु सव्वालंकारपनिमण्डित रथवर् अभिर्हहि । [५८]

§ ४६. राहुलो जातो

तस्मि समये गहूलमाता पुत्तं विजायीति सुत्वा सुद्धोदनमहाराजा पुत्तस्स मे त्ठट्ठि निवदेथानि सामनं पहिणि । बोधिसत्तो त सुत्वा राहुलो आनो^२ वन्थन ज्ञातन्ति आह । राजा किं मे पुत्तो अवचानि पुच्छित्वा तं वचन मूत्वा इतो पट्ठाय मे नत्ता गहूलकुमारो येव नाम होतूति आह ।

§ ४७. किसागोतामया उदानं

बोधिसत्तोपि खो रथवर आग्ग्ह महत्तेन यमेन अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगरं पाविमि । तस्मि समयं किसागीतमी नाम क्षतियकञ्जा उपरिपासादवरत्तलगता नग पदकिण्णं कुरमानस्स बोधिसत्तस्स रूप-सिरि दिस्वा पीतिसोमनस्सजाता इमं उदानं उदानेसि —

१ स्था०-विस्सुकम्म । २ ति०-राहु जातो ।

“निव्वुता नून सा माना निव्वुतो नून सो पिता, ।
निव्वुता नून सा नारी यस्माय ईद्विगो पती” ॥ ति । [60]

बोधिसत्तो तं मुत्वा चित्तेसि—अयं एवमाह, एवमप्यं अलभाध पम्पत्तियया मातु हृदयं निव्वायति पितुहृदयं निव्वायति पजापतिया हृदयं निव्वायतीति । कस्मिं मुखो निव्वन्ते हृदयं निव्वन्तं नाम होतीति ? अथम्म किन्हेसु विरत्तमानसस्स एतदहोसि—रागगिम्हि निव्वुते निव्वुतं नाम होति, दोसगिम्हि निव्वुते निव्वुत नाम होति, मोहगिम्हि निव्वुते निव्वुतं नाम होति, मानदिट्ठि आदिसु सब्बकिलेसदरेसु निव्वुतेसु निव्वुत नाम होति, अयं मे मुक्कन सावेमि । अहं हि निव्व्राण गधेसतो चरामि । अज्जेव मया घरावाम छड्डत्वा निक्खम्म पव्वजित्वा निव्व्राणं गवेगिसु वट्टतीति । अय इमस्सा आचरियभागे होतुति कण्ठतो ओमञ्चित्त्वा किंसागोस-
मिया सनसहम्मसधनक मुत्ताहारं पेसेसि । सामिद्धन्थकृमारो मयि पटिवट्ठिचत्तो हृत्वा पण्णाकार पेसेमीनि सोमनस्सजाता अहोसि ।

§ ४८. नाटकित्थयो

बोधिसत्तोप महत्तेन सिरिसोभग्गेन अन्नतो पामादं अभिगृहत्वा मिग्गिमयेने निपज्जि । तावदेव न सञ्चालंकारपतिमण्डिता नक्कवगीतादिसु सुमिक्खिता देवकञ्जा विषय रूपमोभग्गत्ता इत्थियो नानानुगियाति गहेत्वा सम्परिवारयत्वा अभिग्गमापेत्तियो नक्कवगीतवादितानि पयोजयिमु । बोधिसत्तो किल्लेमेसु विरत्तचित्तनाय नक्कादिसु अतिरितो सुहत्तं निदं ओक्कमि । तापि इत्थियो यम्मत्थाय मय नक्कादीनि पयोजयेम सो निदं उपगतो द्दानि किमत्थं किल्लामाति गहिनगहितानि तुरियानि अज्जोत्थरित्वा निपज्जिमु । गन्धनेलपदीपा क्षायन्ति । बोधिसत्तो पव्वजित्वा मयनपिट्ठे पल्लकेन निमिञ्चो अहं ता इत्थियो तुरियमण्डानि अवत्थरित्वा निहाय-
न्निदो एकच्चा पक्कनित्थेत्ता लाला किल्लिगत्ता एकच्चा [५९] दन्ते खादन्तियो एकच्चा वाक्कच्छान्तियो एकच्चा शिपत्तपन्तियो एकच्चा विवट्ठमुत्ता एकच्चा अपगतवत्था पाकटवीभच्छमम्भाधट्टाना । सो ताप त विष्णुकार रित्वा भिय्यामोमत्ताय कामेसु विरत्तो अहोसि । तस्म अलकतपटियरा सक्कमंवनमदिमपि तं महात्तलं विप-
विद्धनानाकुण्ठपमिन्तं आमकमुमान विषय उपट्टासि । तयो भवा आदिन्तगेहमादिमा विषय क्षायिसु । उपट्टुत वत भो । ^१ उपमट्टं वत भोति उदान पवति । अतिविषय पव्वज्जाय चित्त तमि ।

§ ४९. महाभिनिक्खमनं

सो अज्जेव मया महाभिनिक्खमनं निक्खमित्तुं वट्टतीति मयना बुट्टाय द्वारसमीपं गत्वा क-
एत्थानि आह । [61]

उम्मारे मीसं कत्था निपत्तो छन्नो अहं अय्यपुत्त । छन्नोति प्राह ।

छन्न ! अहं अज्ज महाभिनिक्खमणं निक्खमित्तुकामो । एकं मे अम्मं कप्पेहीति । सा मायु देवानि अस्समण्डकं गहेत्वा अस्समाल गत्वा गन्धनेलपदीपेसु जलत्तेसु सुमनपट्टवितानम्म हेत्वा रमणीये भूमिमागे टिन कन्थक अस्सगजान दिम्भा अज्ज, मया इममेव कप्पेतुं वट्टतीति कन्थक कप्पेति ।

सो कर्णियमानोव अज्जराति अयं मे कप्पसा अनियाल्ला, अज्जेसु दिवनेसु उय्यानकीलादि-
गमनकाले कल्पना विषय न होति । मय्यं अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिक्खमणं निक्खमित्तुकामो भविस्सतीति । ततो नुट्टमानतो महाहमितं हसि । सो महो सकलनगर पत्थरित्वा गच्छेत्थ । देवता पन तं मट्ट निर्घमिहत्वा न कस्सच्चि मोत्तु अर्दसु ।

बोधिसत्तोपि खो छन्नं पेमेत्वाव पुत्तं ताव पस्सिम्मामीति चित्तेत्वा निसिन्नपल्लकतो बुट्टाय गहु-
लमाताय वसनट्टानं गत्वा गम्भडारं विवरि । तस्मि खणे अन्तीगम्भे गन्धनेलपदीपो क्षायति । राहुलमाता सुमनमल्लिकादीनि पुफान अम्मणमत्तेन अभिपक्किण्णसयने पुत्तम्म मत्थके, हत्थं टोत्वा निहायति । बोधिसत्तो

उम्मारं पादं टपेत्वा टिनकोव ओलोकित्वा सचाहं देविया हर्षं अपनेत्वा मम पुत्रं गण्हस्सामि देवी पवुज्जिस्सति एवं मे गमनन्तरायो भविस्सति, बुद्धो हत्वाव आगन्त्वा पुत्तं पस्सिस्सामीति पासावनलतो ओतगि । यं पन जानकट्टकथायं "तदा सत्ताहजातो राहुलकुमारो होती" ति बुत्तं तं सेसट्टकधामु नत्थि तस्मा इदमेव गहेतब्बं ।

एवं बोधिसत्तो पामादनला ओतगिन्त्वा अस्सममीपं गत्त्वा एवमाह—तात कन्थक ! त्व अज्ज एकरत्ति मं तारय, अह त निस्साय बुद्धो हत्वा सदेवकं लोकं तारेस्सामीति । ततो उल्लघित्वा कन्थकस्स पिट्ठि अभिरुहि ।

कन्थको गीयतो पट्ठाय आयामेन अट्ठारसहत्थो होति, तदनच्छविकेन उब्बेधेन समन्नागतो धाम-जवसम्पन्नो सव्यमेतो. धोनमंयसदिमो । [६०] सो सचे हसेय्य वा पादसहं वा करेय्य सहो सकलनगर अवत्थरेय्य । तस्मा देवता अत्तनो आनुभावेन तस्म यथा न कोचि सुणानि एवं हमितमद् सन्निरुम्हित्वा अक्कमनअक्कमन-पदवारे हत्यनलानि उपनामेमु ।

बोधिसत्तो अस्सवरस्स पिट्ठिवेमज्जगतो^१ छन्नं [62] अस्सस्स वाळाधं गाहापेत्वा अट्ठरत्त-समये महाद्वागसमीपं पत्तो । तदा पन राज्ञा एव बोधिसत्तो याय कायचि वेलाय नगग्दार विवरिन्त्वा निवत्तमित्तुं न सक्कमिस्सामी ति द्वीसु द्वारकवाटेमु एकं पुगिससहस्सेन विवरित्त्वं कारापेसि ।

बोधिसत्तो धामबलसम्पन्नो हत्थिगणनाय कोटिसहस्सहत्थीन वल धारेति, पुगिसगणनाय दमपुगिसकोटिसहस्सान । तस्मा सो चिन्तेमि—“सचे द्वारं न अवापुरीयति अज्ज कन्थकस्स पिट्ठे निसिन्नोव वाळाधि गहेत्वा टितेन छन्नेन सट्ठि येव कन्थक ऊरुहि निष्पीळेत्वा अट्ठारसहत्थुब्बेध पाकार उप्पत्तिवा अतिक्कमिस्सामी” ति । छन्नोपि चिन्तेसि,—“सचे द्वारं न विवरीयति अह अय्यपुत्तं मम खन्धे निसीदापेत्वा कन्थक दक्खिणहत्थेन कुच्छियं परिक्खिपन्तो उपकच्छन्तरे कत्त्वा पाकार उप्पत्तिवा अतिक्कमिस्सामी” ति । कन्थकोपि चिन्तेमि,—“सचे द्वारं न विवरीयति अह अत्तनो सामिकं पिट्ठियं यथानिसिन्नमेव छन्नेन वाळाधि गहेत्वा टितेन सट्ठि येव उक्खिपित्वा पाकार उप्पत्तिवा अतिक्कमिस्सामी” ति । सचे द्वारं न अवापुरीयित्थं^२ यथाचिन्तितमेव तीसु जनेसु अज्जतरो सम्पादेय्य । द्वारे अधिवत्था देवता पन द्वारं विवरि ।

तस्मि येव खणे मारो पापिमा बोधिसत्तं निवत्तेस्सामीति आगन्त्वा आकासे टिनो आह—मारिस्सि ! मा निक्खमि । इतो ते सत्तमे दिवसे चक्कगतं पानुमविम्मति । द्विसहस्सपग्गित्तीपपरिवागं चनुअ महादीपानं रज्जं कारेस्ससि । निवत्तं मारिस्साति !

कोसि त्वन्ति ?

अह वसवत्तीति मारोम्हीति ।

मार ! जानामहं मय्हुं चक्कगतं पानुभाव । अनत्थिकोहं रज्जेन । दसमहम्मो लोकधानु उन्नादेत्वा बुद्धो भविस्सामीति ।

मारो इतोदानि तं पट्ठाय कामवितक्कं वा व्यापादवितक्कं वा विहिंसावितक्कं वा चिन्तित-काले जानिस्सामीति ओतारापेखो छाया विय अनपगच्छन्तो अनुबन्धि ।

बोधिसत्तोपि हत्थगतं चक्कवत्तिरज्जं खेळपिण्डं विय अनपेखो छट्ठेत्वा महन्नेन मक्कारेन नगरा निक्कमिन्त्वा आस(ळ्हिणुण्णमाय उतरासाळ्हहनक्खनं वत्तमाने निक्खमित्त्वा च पुन नगरं अपलोकेतुकामो जातो । एवञ्च पनस्स चित्ते उपन्नमत्तं येव—महापुरिस ! न तथा निवन्तिवा[६१] ओलोकनवम्म कनन्ति बदमाना विय महापठवी कुलालचक्कं विय छिज्जित्वा परिवत्ति । बोधिसत्तो नगराभिमुखो टत्त्वा नगरं ओलोकित्वा तस्मिं ठाने कन्थकनिवननचेतियट्ठानं दस्सेत्वा गन्तव्यमग्गाभिमुखं कन्थक[63] कत्त्वा पायासि महन्नेन सक्कारेन उट्ठारेण सिरिमोभग्गेन । तदा किग्गस्स देवता पुरतो सट्ठिउक्कासहस्सानि धारयिसु, पच्छतो सट्ठि, दक्खिणपस्सतो सट्ठि, वामपस्सतो सट्ठि । अपरा देवता चक्कवाळ्मुसुवट्ठियं अपरिमाणा उक्का धारयिसु । अपरा देवता च नागसु-पण्णादयो च दिब्बेहि गन्धेहि मालाहि वुण्णेहि धूपेहि पूजयमाना गच्छन्ति । पारिच्छत्तकपुप्फेहि चैव मन्दारवपुप्फेहि

१ रो०—पिट्ठिवेमज्जगतो । २ स्या०—अपाएपयित्थ ।

च धनमेघवृष्टिकाले धाराहिं विष्य नभ निरन्तर अहोसि । विम्बानि सङ्गीतानि पवतन्ति । ममन्ततो अट्टमट्टि-
सुरियसतसहस्रानि पर्वज्जमु । समुद्रकुच्छिद्य मेघत्वनिनकालो विष्य युगन्धरकुच्छिद्य सागरनिग्धोसकालो
विष्य वतति । इमिना सिरिमोभमोने गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेनेव तीणि रञ्जानि अतिवक्कम्म निमयोजन-
मत्थके अनोमानदीतीरे पापुणि ।

किं पन अस्सो ततो पर गन्तु न सक्कोतीति ? नो न सक्कोति । सो हि एकवक्कवाळगवभ नाभिया ठित-
चक्कम्म नेमिघट्टिमहत्तो विष्य अत्तन्नेन चरित्त्वा पुरे पातगाममेव आपत्त्वा अत्ततो मम्पादिन भत्त भुञ्जन्तु
समत्थो । तदा पन देवनागमुपण्णावीहि आकामे ठत्त्वा ओस्सट्ठेहि गन्धमालादीहि याव ऊरुपदेना मञ्छन्न
सरीर आकड्ढित्त्वा गन्धमालाजट छिन्दन्तस्स अतिव्यपञ्चो अहोसि । तस्मा तिमयोजनमत्तमेव अगमाति ।

§ ५० बोधि सत्तो पञ्चविंशति

अय बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्त्वा छन्न पुच्छि-किनामा अय नदीनि ।

अनोमा नाम देवानि ।

अम्हाकणि पञ्चज्जा अनोमा नाम भविस्समीति पण्डिया पट्टेत्तो अस्सम्म मञ्ज अदामि । अस्सो
उत्पत्तित्वा अट्टउमभविशाराय नदिद्या पारिमतीरे अट्टामि । बोधिसत्तो अस्सपिट्ठिनो ओस्सह रञ्जपट्ट-
सदिमे वालुकापुण्ड्रेने ठत्त्वा छन्न आमत्तेमि । सम्म छन्न ' त्व मयह आभरणानि चेव कन्धकञ्च आदाग
गच्छ इधेवाह पञ्चजिस्सामांमि ।

अहम्पि देव ! तथा सद्धि पञ्चजिरसामीति ।

बोधिसत्तो न लब्धा तदा पञ्चजिन्तु गच्छ त्वन्ति निक्खन्तु पट्टिवाहित्त्वा आभरणानि चेव कन्धकं च पट्टि-
च्छारेत्त्वा विन्नेमि--इमे मयह केमा मयणमारुणा न ज्ञान्ति, अञ्जो बोधिमत्तम्म केमे छिन्दित्तु युत्तत्थो वदिथ,
ततो मयमेव स्वयेने छिन्दिस्सामोनि दक्खिणहत्थेन ओम गण्हित्त्वा वामहत्थेन मोळिया सद्धि चळ महत्त्वा
छिन्दि । केमा इद्दुत्थना हुत्वा दक्खिणतो आवनमाना सीम अल्लियमु । नेम यावज्जीव तदेवमाण अहोसि,
मग्गु च तदन्तु व अट्टामि । पुन केममग्गु आंहाणकिच्च नाम ताहोमि । [६४]

बोधिसत्तो सह मोळिया चूळ [६०] गहेत्त्वा मचाह बुद्धो भविस्सामि आकामे निट्ठतु नो चे भूमिय
पनत्तुनि अन्तच्छिकेने निवि । न चूळामणिवेठन योजनत्तमाण ठानं गत्त्वा अकामे अट्टामि । सक्को देवराजा
दिव्वक्कवना ओलोकेत्त्वा योजनियग्गवक्कञ्जोटकंन मम्पट्टिच्छित्त्वा तावानिमभवने चूळामणिचेनिय नाम पति-
ट्टामि ।

"छेवान मोळि वग्ग-नवांसि, वेडामय' उंसिवापि अग्गुण्णया ।

महम्मनेत्तो मिरमा पट्टिमहि, मुक्कणक्कञ्जोठवरेन वामवो" नि ।।

पुन बोधिसत्तो चिन्नेमि--"इमानि कामिकवत्थानि मयह न मयणमारुणानो" नि । अदग्ग, कम्मव-
बुद्धकाले पुराणमहायसो घटीकामहद्दमा एक नुत्तणर अण्णने । मित्तभावेने चिन्नेमि--अञ्ज मे सहापको
महाभानिक्खमन निक्खन्तो, समणपरिचाराग्गम्म गहेत्त्वा गच्छिस्सामोनि --

"निचीवर च पत्तो च वामी मूचि च वन्दन,

परिग्गवावेन अट्टेने युत्तयंगरम भिक्खुनो" नि ।

इमे अट्टसमणपरिक्खारे आहरित्त्वा अदामि । बोधिसत्तो अग्गज्ज निवागेत्त्वा उत्तमपञ्चज्जावेस
गण्हित्त्वा-छन्न ! मम ववनेन मानापिणुक्क आग्गय वदेहीति उयोर्जेमि ।

छन्नो बोधिसत्त वदित्त्वा पदक्खिण कत्त्वा पक्कामि । कन्धको पन छन्नेन सद्धि मत्तयमानत्त
बोधिसत्तस्स ववन सुणन्तो ठत्त्वा नरथीदानि मयह पुन मामिनो दस्समन्नि चक्खुपथ विजहन्तो मोक
अधिवासोत्तु अमक्कोनो इधयेन फल्लेने काल कत्त्वा तावानिमभवने कन्धको नाम देवपुनो हुत्त्वा निव्वन्ति ।

छत्रस्स पटमं एकोव नोको अहोसि । कन्थकस्स पन कालकिरियाव दुतिकेन सोकेन पीळित्तो रोदन्तो परिदेवन्तो नगर अगमासि ।

§ ५१ बोधिसत्तो राजगह पाचिसि ।

बोधिसत्तोपि पव्वजित्वा तस्मिं येव पदेसे अनुपिय नाम अम्बवनं अरिय तत्थ सत्ताह पव्वज्जामुखेन बीतिनामेत्वा [६५] एकदिवसेनेव तिनयोजनमग्य पदसा गत्वा राजगहं पाचिसि । पचिसित्वा सपदान पिण्डाय चरि । सकलनगर बोधिननस्स रूपदस्सनेन घनपालकेन पविट्टराजगहं विय अमुरित्देन पविट्टदेव-नगरं विय च सङ्खलोभ अगमासि । अथ राजपुरिमा गत्वा—देव ! एवरूओ नाम सत्तो नगरे पिण्डाय चरति, देवो वा मनुस्सो वा नागो वा सुपण्णो वा को नामेसोति न जानामति आरोचेमु ।

राजा पासादतले उट्वा महापुरिस दिग्वा अच्छरियव्भुनजातो पुरिसे आणापेसि—गच्छय भणे । वीममव सवे अमनुस्सो भविस्सति नगरा निक्खमित्वा अन्तर्घाचिस्सति, [६६] सचे देवता भविस्सति आका-सेन गाच्छस्सति, सचे नागो भविस्सति पठविय निमुञ्जित्वा गमिस्सति, सचे मनुस्सो भविस्सति यवालय भिक्ख परिभुञ्जिस्सतीति ।

महापुरिमोपि खो भिस्सकभत संह्रित्वा अल मे एत्तक यापनायाति जन्वा पविट्टरानेनेव नगरा निक्ख-मित्वा पण्डवपव्वतच्छायाय पुरस्थाभिमुखो निमीदित्वा आहार परिभुञ्जितु आरद्धो । अथस्स अन्तानि विपरिवत्तित्वा मुखेन निक्खमनाकारण्णतानि अहेसु । ततो तेन अत्तभावेन एवरूपस्स आहारस्स चक्खुनापि अदिट्टपुव्वताय तेन पटिक्कूलाहारेन अट्टियमानो एव अत्तनाव अत्तान ओवदि—“सिद्धथ” त्व बहु सुलभ-न्नपानकुले निवत्सिकगन्धसाळिभोजन नानगग्गसेहि भुञ्जनट्ठाने निव्वनित्वापि एक पमुकुलिक दिग्वा कदा नु खो अहमि एवरूपो हुत्वा पिण्डाय चरित्वा भुञ्जिस्सामि, भविस्सति नु खो मे सो कालोति चित्तेत्वा निक्खन्तो इदानि किं नामेन करोमी” ति । एव अत्तनाव अत्तान ओवदित्वा निच्चिकारो हुत्वा आहार परिभुञ्जि ।

राजपुरिसा त पव्वति दिग्वा गत्वा रञ्जो आरोचेसु । राजा हूतवचन मुत्वा वेगेन नगरा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स सत्तिक गत्वा टरियापथस्मिं येव पसीदित्वा बोधिमत्तस्स सव्व इस्सरिय निर्यादेमि ।

बोधिसत्तो—मग्ग महाराज । वत्थकामेहि वा किलेसकामेहि वा अन्यो नत्थि, अहं परमाभिमम्बांध-पत्थयन्तो निक्खन्तोति ।

राजा अनेकणकार याचन्तोपि तस्स चित्त अलभत्वा अद्धा त्व बुद्धो भविस्समि बुद्धमूतेन पन ते पटम मम विजित आगल्लव्वन्ति ।

अयमेत्थ सट्ठसंपो । वित्थारो पन “पव्वज्जं कित्तियिस्सामि यथा पव्वजि चक्खुमा” ति टम पव्व-ज्जामुन सद्धि अट्टकथाय आंलाकेत्वा वेदित्थो ।

§ ५२ आलारं च कालाम उट्ठकं च रामपुत्तं

बोधिमत्तोपि रञ्जो पटिञ्ज दत्वा अनुपुब्बेन चारिक चरमानो आळारं च कालाम उट्ठकं च रामपुत्तं उपसङ्घमित्वा समापत्तियो निव्वनेत्वा नाथ मग्गो मन्वोधायाति [६६] तस्मिं समापत्तिभावन अनलकरित्वा सदेवकस्स लोकस्स अत्तो थामविग्गियमन्दस्मनत्थ महापघान पदहितुकामो उरुवेल गत्वा रमणीयो वनाय भमिभारोति तत्थेव वाम उगगल्वा महापघान पदहि ।

§ ५३ दुक्करकिरिया

तेपि खो काण्डञ्जणमत्वा पञ्च पव्वजित्वा गामनिगमराजधानिसु भिक्खाय चरन्ता तत्थ बोधिसत्त सम्पापुणिसु । अथ न छव्वम्मानि महापघान पदहन्त इदानि बुद्धो भविस्सति इदानि बुद्धो भविस्सतीति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिपत्तिया उपट्टहमाना मत्तिकावचराति चस्स अहेसु । [६४]

बोधिमत्तोपि खो कोटिप्पत्त दुक्करकारिक करित्त्सामीति एकतिलत्तण्डुलादीहिंयि बीतिनामेसि । सब्बसोपि आहारूपच्छेद अकामि । देवतापि लोमकूपेहि ओज उपसहरमाना पटिक्खपि । अथस्स ताय निरा-

१. सुत्तनिपास महावक्क ।

हारताय परमकसिमानं पतकायस्म सुवण्णवण्णो कायो काळवण्णो अहोमि । इत्तिममहापुग्गिमलक्खणानि पटिच्छन्नानि अहेसु ।

अपेकदा अप्पाणकं ज्ञानं ज्ञायन्तो महाविदनाहि अभिनुश्रो विपत्तिञ्जभूतो चङ्कमनकोटिय पति । अध न एकच्चा देवता कालकतो समणो गोतमोनि वदन्ति । एकच्चा विहारोवेमो अरहनन्ति आहमु । तव्य यास कालकतोति अहोसि ता गत्वा सुद्धोदनमहाराजस्म आरोचेसु तुम्हाक पुत्तो कालकनोति ।

मम पुत्तो बुद्धो हुत्वा कालकतो अहुत्वाणि ?

बुद्धो भवितु मासक्खि पधानर्भाय येव पतिन्त्वा कालकनोति ।

इद मुत्वा राजा—नाह महोहिमि, मम पुत्तस्म बोधि अप्पत्वा कालकगिया नाम तप्पीनि पटिकिवपि ।

कस्मा पन राजा न सद्दहतीनि ? काळदेवलापमस्म वन्दापनदिवसे जम्बुकस्समूले च पाटिहारियात्तं दिट्ठत्ता ।

पुन बोधिसत्ते सज्ज पटिलभिन्त्वा ररुट्ठिने ता देवता आपत्त्वा—अरोगो ते महाराज ! पुत्तांति आरोचेन्ति ।

राजा जानामह पुत्तस्म अमरणभावन्ति वदति ।

महामत्तस्स छव्वस्सानि दुक्ककरकारिय करोत्तस्म आकामे गण्टिकरणकालो विय अहोमि । सो अयं दुक्ककरकारिका नाम बोधाय मग्गो न होनीति ओळारिक आहार आहारोत्तु गामनिग्गेषु पिण्डाय चरित्त्वा आहार आहारि । अयस्स इत्ति ममहापुग्गिमलक्खणानि पाकनिकानि अहेसु । कायो सुवण्णवण्णो अहोमि ।

पञ्चवगिया भिक्खू अय छव्वस्सानि दुक्ककरकारिक करोत्तोपि मव्वञ्ज्जं पटिवाञ्ज्जत्तु मासक्खि इदानी (67) गामादिमु पिण्डाय चरित्त्वा ओळारिक आहार आहरियात्तानो कि मक्खिम्मस्मि ? बाहुलिको एम पधानविदभन्तो । मीम नहोदिधनुकामस्म उम्मावत्तिन्नुत्तकत्त विय अम्हाक पत्तस्स सन्तिका विसेसत्तकत्तं । कि नो इमिनानि महापुग्गिम पहाय अत्तनो अत्तना पनवीवर गहेत्त्वा अट्टारग्गमद्योजनमय गत्त्वा एमिपत्तनं पक्खिमसु ।

§ ५८ मुज्जत्तस्य पायासदानं

नेन खो पन ममयेन उम्भेलाय सेनानिगमे सेनानिगुट्टिम्भिकम्म गेहे निव्वत्ता मुज्जत्ता नाम दारिका वयप्पत्ता एकस्म निगोधरस्सं पत्थेन अकामि । मचे समजानिक कुलधर गत्त्वा पटमगदधं पुत्त लभिस्सामि अनुसवच्छर ने मतमहम्मपरिच्छायेन बलिकम्म करिस्सामीनि । तस्सा ता पत्थना ममिञ्ज । सा महामत्तस्स दुक्ककरकारिक करोत्तस्म छट्ठे वस्से परिपुण्णे विमाखपुण्णभाय बलिकम्म कान्तुक्कामा हुत्वा पुत्तेन येव च धेनुमहम्म लट्ठिमधुकवने चरोत्त्वा तास खीर पञ्चधेनुमनानि पायेत्त्वा तास खीर [६५] अट्ठितियानीति एव याव सोलसन्न धेनुत्त खीर अट्ठधेनुयो पिबन्ति ताव खीरम्म बहल्लन च मधुग्गत्त च ओज्जवलत्त च पन्थयमाना खीरपरिवलत्त नाम अकामि । सा विमाखपुण्णमीदिवसे पातोव बलिकम्म करिस्सामीनि रत्तिया पच्चसममय पच्चट्ठाय ता अट्ठधेनुयो दुहापेमि । वच्छक्का धेनुत्त थनमूल नागमसु । थनमूले पन नवभाजनं उपनीत्तमने अत्तनो धम्मताय खीरधारा पवात्तिसु । त अच्छरियि दिस्वा मुज्जत्ता सहत्थेनेव खीर गहेत्त्वा पचभाजनं पक्खिवित्त्वा सहत्थेनेव अग्गि कत्त्वा पचित्तु आरभि । तस्मि पायासे पच्चमाने महन्नमहन्त्वा बुव्वत्ता उट्ठहित्वा दक्खिणावत्ता हुत्वा मञ्चरन्ति । एकफुमित्तिय बहि न पत्तति । उद्धमनो अप्पमत्तकोपि धुमो न उट्ठहति । तस्मि ममये चत्तानो लोकपाला आयत्त्वा उद्धने आरक्खं गाण्हसु । महाब्रह्मा छत्त धारेसि । सक्को अलात्तानि समानेत्तो अग्गि जालेसि । देवताहिसहस्सदीपरिवाग्गेषु चत्तुसु दीपेषु देवान च मतस्सान च उपकपत्तकओज्जं अत्तनो देवानो भावेन दण्डकवद्ध मधुपटल पीत्वा पीळेल्ला गह्ममाना विय सहारत्त्वा तत्थ पक्खिपिसु । अञ्जेषु हि कालेषु देवता कवळे कवळे ओज्ज पक्खिपन्ति । सम्बोधिविदसे च पन परिनिव्वाणदिवसे च उक्खलिय येव पक्खिपन्ति ।

मुज्जत्ता एकदिवसेनेव [68] तव्य अत्तनो पाकटानि अनेकानि अच्छरियात्तानि दिस्वा पुण्णादासि आमन्नेमि—अम्म ! पुण्णे ! अज्ज अम्हाक देवता अतिविय पमत्ता । मया एनके काले एवरूप अच्छरिय नाम न दिट्ठपुत्तव । वेगेन गत्त्वा देवट्ठानं पटिजग्गाहोति ।

सा साधु अद्येति तस्मा वचन सम्पटिच्छित्वा तुरिततुरिता रक्षमूलं अगमासि ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि रतिभागे पञ्च महामुपिने दिस्वा परिगणहन्तो निस्ससवेनाह अज्ज बुद्धो भविस्सामीति कतसन्निट्ठानो तस्मा रतिथा अच्चयेन कतसरीरपटिजगानो भिक्खवाचारकाल आगमयमानो पातोव आगन्त्वा तस्मि रक्षमूले निमीदि अन्नतो पभाय सकल रक्ख ओभासयमानो ।

अथ खो मा पुण्णा आगन्त्वा अहंस्स बोधिमत्त रक्षमूले पाचीनलोकाधातु ओलोकयमानं निसिंभं । सरीरतो चस्म निवभन्ताहि पभाहि सकलरुक्ख मुवण्णवण्ण दिस्वा तस्मा एतदहोसि-अज्ज अग्हाकं देवता रक्खतो ओग्गह महत्थेनेव बलकम्मं सम्पटिच्छिनु निसिन्ना मज्जेति उव्वेगप्पना हुत्वा वेगेन गत्त्वा मुजाताय एतमत्थ आगेवेमि । [६६]

मुजाता तस्मा वचन सुत्वा तुट्ठमानसा हुत्वा अज्जदाणि पट्थाय मम जेट्ठवीनुट्ठाने तिट्ठाहीति धीनु अन्च्छविक गत्त्वालङ्कार अदासि । यस्मा पन बुद्धभाव पापुणनदिनेमे सतसहस्रपञ्चनिकं मुवण्णपाणि लह वट्ठिन् तस्मा सा मुवण्णपाणिय पायाय पक्खिपिम्मामीनि चिन उपादेत्वा सतसहस्रपञ्चनिकं मुवण्णपाणि नोहरापेत्वा नत्थ पायाय पक्खिपिनुकामा पक्कभोजन आवज्जेमि । मद्यो पायामो पदुमपत्ता उदक विय विनि-वट्ठिन्वा पाणिय पनिट्ठासि । एकपाणिपूणमनोव अहोमि । मा त पाणि अज्जाय मुवण्णपाणिया पटिकुज्जेत्वा आंदातवत्थेन वेटेत्वा सब्बालङ्कारेहि अत्तभावं अल्लुग्गिन्वा न पाणि अन्नतो सीमे ठोत्वा महत्थेन आनुभावेन निशोधयमूल गत्त्वा बोधिसत्त ओलोकेत्वा बलवमोमनस्सजाता रक्खदेवतानि गज्जाय दिट्ठट्ठानतो पट्थाय जीनतोना गत्त्वा सीसतो पाणि ओतारेत्वा विवहरित्वा मुवण्णभिङ्गारेण गन्धपुफ्फागिन उदक गेहेत्वा बोधिसत्त उपगत्त्वा अट्ठासि । घटीकारमहाब्रह्मना दिन्नमार्तिकापात्तो एत्तक अट्ठान बोधिमत्त अविजहित्वा तस्मि त्थणे अदस्सन गतो । बोधिसत्तो पत्त अपम्मन्नो दक्खिणहत्थ पसारत्वा उदक सम्पटिच्छि । मुजाता मह्वे पाणिया पायास महागुरिमस्स हत्थे ठपेसि । महागुरिमो मुजात ओंठांकेणि । सा आकार मत्तलक्खेत्वा अय्य ! मया तुम्हाक परिच्चत्त गण्हत्वा यथारुचि गच्छयानि वन्दिन्वा यथा मय्य मनंगयो [७०] निफफ्तो एव तुम्हा-कस्मि निफ्फज्जतूति वत्ता मतमहम्मसग्घनिकाय मुवण्णपाणिया पुराणपण्ण विय अनवेक्खा हुत्वा पक्कामि ।

§ ५५. बोधिसत्तस्स पाणि पटिसोतं गच्छसि

बोधिसत्तोपि खो निमिन्नट्ठाना उट्थाय रक्ख पदक्खिण कत्वा पाणि आदाय नेरञ्जगय नीर गत्त्वा अनेकेस बोधिसत्तसतसहस्मान् ^१ अभिमव्युज्जनदिवेम ओत्तरिन्वा नहानट्ठान मुण्णित्ठिनत्थे नाम अत्थि, तस्स नीरे पाणि ठोत्वा ओत्तरिन्वा नहान्त्वा अनेकबुद्धसतसहस्मान निवामन अरहट्ठज निवामेत्वा पुत्थ्या-भिमुखो निमीदित्वा एकट्ठितालपक्कप्पमाणे एक्कनपण्णामणिण्डे कत्वा मच्च अप्पोदक मवुदययय परिमुञ्चि ।

सो एवं हिस्म बुद्धभूतस्स मनमत्ताह बोधिमण्डे वसन्तस्स एक्कनपञ्च मदिवसानि आहारो अहोमि । एत्तक काल नेव अज्जो आहारो अत्थी न नहान न मत्थवाचन न सरीरवळज्जे । ज्ञानमुक्कन मगगमुत्तं फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

त पन पायास परिमुञ्चिन्त्वा मुवण्णपाणि गहेत्वा-मच्चाह अज्ज बुद्धो भवितु सक्खिस्सामि अय मे पाणि पटिमांन गच्छनु तो चे सक्खिस्सामि अन्मोत्त गच्छतूति वत्ता पक्खिया । मा [६७] सोत्त छिन्दमाना नदीमज्जा गत्त्वा मज्झट्ठानेनेव जयसप्पओ अस्सो विय अमीनिहत्थमत्तट्ठान पटिमांन गत्त्वा एकस्मि आवत्तं निमुञ्जित्वा कालनागराजभवन गत्त्वा निण्ण बुद्धान परिभोगपाणियो किंकिळीति र्व कारयमाना पहरित्वा ताम मच्चहेट्ठिमा हुत्वा अट्ठासि ।

कालो नागराजा त सट्ठ मुत्वा हिय्यो एको बुद्धो निब्बन्ति पुन अज्ज एकोनिब्बतोति अनकंहि पवमतेहि धुतियो वदमानो अट्ठासि । तस्म किं ^२ महापटविद्या एकयोजननिगावन्थमाण नभ पूरेत्वा आरोहनकालो अज्ज वा हिय्यो वानि सदिमो अहोसि ।

§ ५६ बोधिमण्ड आरहि

बोधिसत्तोपि नदीतीरग्गह मुपुफिनसालवने दिवाविहार कत्वा सायण्हसमये पुप्फान वण्णतो मूच्चन-

काले देवताहि अलङ्कृतान् अट्टसभविद्यारणेन मय्येन सीहो विय विजम्भमानो बोधिककथाभिमुखो पायासि । नागयक्खसुपण्णादयो धिब्बेहि गन्धपुष्पादीहि पूजायिमु । दिव्वसङ्गीतादीनि^१ पवत्तयिमु दससह्मीलोकधानु एकगन्धा एकमाला एकसाधुकारा अहोमि ।

तस्मिं समये मोक्षियो नाम तिणहारको तिण आदाय पटिपथे आगच्छन्तो महापुत्तिसम्म आकार जत्वा अट्ट तिणमुट्ठियो नम्म अदासि । बोधिमनो तिण गहेत्वा [१०] बोधिमण्ड आरय्ह दक्षिणदिशाभागे उत्तराभिमुखो अट्ठामि । तस्मिं खणे दक्षिणचक्रवाळ ओमीदित्वा हेट्ठा अवीचिमप्पन विय अहोमि । उत्तरचक्रवाळ उल्लङ्घयत्वा उपरि भवगप्पन विय अहोमि । बोधिमनो इमं^२ सम्बोधिपापुणनट्ठान न भविस्सति मञ्जेनि पदक्षिण करणेत्तो पच्छिमदिसाभाग गन्त्वा पुत्थ्याभिमुखो अट्ठामि । ततो पच्छिमचक्रवाळ ओमीदित्वा हेट्ठा अवीचिमप्पन विय अहोमि । पुत्थिमचक्रवाळ उल्लङ्घयत्वा भवगप्पन विय अहोमि । ठित्ठित्तनट्ठानं किम्म नंधिवट्टपगियन्ते अक्कन्ते नामिया पत्तिट्ठित्तमहासकटचक्र विय महापठवी ओत्तनुत्तना अहोमि । बोधिमनो मयिद सम्बोधिपापुणनट्ठान न भविस्सति मञ्जेनि पदक्षिण करणेत्तो उत्तरदिशाभाग गन्त्वा दक्षिणायामुखो अट्ठामि । ततो उत्तरचक्रवाळ ओमीदित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पन विय अहोमि । दक्षिणचक्रवाळ उल्लङ्घयत्वा भवगप्पन विय अहोमि । बोधिमनो इदमपि सम्बोधि पापुणनट्ठान न भविस्सति मञ्जेनि पदक्षिण करणेत्तो पुत्थिमदिसाभाग गत्वा पच्छिमाभिमुखो अट्ठामि । पुत्थिमदिसाभागे पत्तं संबबुद्धान पल्लङ्घयन्तान न तवच्छामति न कम्पति ।

महामनो इदं मव्वयुद्धान अविजहित अचलट्ठान किलेसपञ्जराविद्धमनट्ठानानि जत्वा तानि तिणानि अगो गहेत्वा चालेमि । तावदेव नुद्धमहत्थो पल्लङ्को अहोमि । तानिपि [६८] लो तिणानि तथा रूपेण सण्ठानेन सण्ठाहमु यथा रूप मुकुललोपि चित्तकारा वा पाल्यकारो वा आल्लिखित्तुम्पि सम्मथो नन्थि । बोधिमनो बोधिककथा पिट्ठित्तो कत्वा पुत्थ्याभिमुखो दळ्ढमानगो हत्वा 'काम तत्ता च गहारा च अट्ठि च अवमुम्मनुत्तु^३ उपमुम्मनुत्तु मग्गेरे ममलोत्तिह, नत्थेव सम्माम्मोधि अण्णत्वा इम पल्लङ्क भिन्दिम्मानीनि' अमनिसनमन्निणानेनापि अभेत्तरूप अण्णजितपल्लङ्क आभुत्तिन्त्वा निगीदि ।

§ ५७. मारपरजयो

तस्मिं समये माणे देवपुत्तो मिद्धन्थकुमारो मय्ह वग अतिष्कमित्तुको, न दानिम्म अतिकमित्तु दग्मापीनि मारवल्लम्म गन्तिक गन्त्वा एतमत्थं आरोवेत्त्वा मारपोयत्त नाम घोमावेत्त्वा माग्गल आदाय निव्वल्लमि । मा माग्गेना माग्ग्य पुत्तो द्वादसयोजनानि होति । दक्षिणगतो च वामतो च द्वादसयोजनानि, पच्छतो एत चक्रवाळपरियन्त कत्वा तिना उद्ध तवयोत्तमध्वेषा माग्गेना दग्गा उन्नरन्थिया उन्नादसटा [७१] योजनसह्मन्तो पट्ठाथ पठिउत्तिरयनसहो विय मूर्यानि । अथ माणे देवपुत्तो विरय्हयोत्तमत्तिक, गिरिमेत्तल नाम हात्थ आभरहित्त्वा वाह्मसहम्मं मापेत्त्वा तानायुधानि अण्णहेणि । अय्येयायपि माग्गियाय द्वे जेता एकमदिसक आय्थ न गण्हमु । तानपकारमुखा हत्वा महामत्त अज्जोत्थरमाना आगाममु ।

दससह्मचक्रवाळ देवता एत महामत्तस्य धीयो वदतामा अट्ठमु । सकको देवराजा विजयुत्तरमत्तल धममानो अट्ठामि । सो किय मत्तयो वीगह्मवसतिको हीति, मत्तिक वान गाट्ठोपेत्वा धममत्तो जत्तारो माणे मद्द करिन्त्वा निम्महो होति । महाकालनागराजा अनिरेकपदमेनेन वण्ण वदन्तो अट्ठामि । महाब्रह्मा मेतच्छत धारयमानो अट्ठामि । मारबले एत बोधिमण्ड उग्गङ्गमन्ने उपसङ्गमन्ने तेस एकोपि ठानु नामत्तिक । गम्मत्थम्ममुत्तट्ठानेनेव पल्लयिमु । कालो नागराजा पठविय निमुत्तिज्जत्वा पञ्चयोत्तमत्तिकं मञ्जेतिक नागभवत्त गत्वा उभोहि हत्थेहि मुख पिट्ठित्त्वा निपत्ता । सकको विजयुत्तरमत्तल पिट्ठिय कत्वा चक्रवाळमुखवट्टिय अट्ठामि । महाब्रह्मा मेतच्छत चक्रवाळकोटिय टपेत्वा ब्रह्मलोकोमेव अगमापि । एकदेवतापि ठानु समन्था नाम नाहोमि । महापुग्गो एकोव निमीदी । माग्गेपि अनन्ता परिग्ग आह-तन्ता^१ मुद्धोदन्नपुत्तेन

१. रो०-दिव्वसङ्गीतानि । २. रो०-इधं । ३. ति-अवसिस्सतु ।

सिद्धन्धेन सदिसो अञ्जो पुरिसो नाम नत्थि । मयं सम्मुत्ता युद्धं दातुं न सक्खिस्साम्, पच्छाभागेन दस्सामासि । [६९]

महापुरिसोपि तीणि पस्सानि ओलोकेत्वा सब्बदेवताम पलात्ता सुञ्जाति^१ अहस । पुण उत्तरपस्सेन मारवल अञ्जोत्थरमानं दित्वा अय एत्तको जमो म एककं सन्वाय महत्त वायाम परक्कम करोति । इयस्मिं ठाने मय्हा माता वा पिता वा भाना वा अञ्जो वा कोच्चि आतको नत्थि । इमा पण दसपारमियोव मय्हे बीवरत्त पुट्टपरिजनसदिमा । तस्मा पारमियो च फलक कत्वा पारमिसत्थेनेव पहरित्त्वा अय जलकायो मया विद्धंसेत्तु बट्टतीनि दमपारमियो आक्कज्जमानो निसीदि ।

अथ मार्गे देवपुत्रो एतेनेव सिद्धन्ध पलापेम्सामीति वातमण्डल समुत्तापेसि । त खणं येव पुरत्थिमादिभेदा वाना समुत्ताहत्त्वा अइडयोजनद्वियोजन [72] नियोजनप्पमाणानि पव्वत्तकूटानि पदालेत्वा वनगच्छत्तवत्तादीनि उम्मेत्त्वा समन्ता गामनिगमे चुण्णविचुण्ण कानु समत्थापि महापुरिसस्स पुञ्जनेजेन विहत्तानुभावा बोधिसत्त पत्त्वा चीवरकण्णमत्तम्पि चालेतु नासक्खिसु ।

ततो उदकेन न अञ्जोत्थरित्त्वा मारेस्सामीति महावम्म समुत्तापेसि । तस्सतनुभावेन उपरूपरि सत्पटलसहम्मपटलादिभेदा वलाहका उट्टाहत्त्वा वस्सिसु । वट्टिधारारवेगेन पठवी छिद्दा अहोसि । वनरुक्कादीन उपरिभागंन महाभेशो आगन्त्वा महामत्तस्स चीवरं उस्सावक्खिन्नुत्तनमत्तम्पि तेमेतु नासक्खि ।

ततो पामाणवम्मं समुत्तापेसि । महत्तानि महत्तानि पव्वत्तकूटानि धूपायन्तानि पञ्जलन्तानि आकासेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्त्वा दिव्वमालागुळभाव आपक्खिज्जमु ।

ततो पहरणवम्म समुत्तापेसि । एकतो धारा उभतो धारा अमिमत्तिवुरग्पादयो धूपायन्ता पञ्जलन्ता आकासेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्त्वा दिव्वपुष्पफानि अहेमु ।

ततो अङ्गारवम्म समुत्तापेसि । किमुकवण्णा अङ्गारा आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम्स पादमूले दिव्वपुष्पफानि हुत्वा विकिरिमु ।

ततो कुक्कुळवम्म समुत्तापेसि । अच्चुण्णो अगिगवण्णो कुक्कुळो आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम्स पादमूले चन्दनचुण्ण हुत्वा निपति ।

ततो बालुकावम्म समुत्तापेसि । अनिमृष्टमबालुका धूपायन्ता पञ्जलन्ता आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम्स पादमूले दिव्वपुष्पफानि हुत्वा निपतिमु ।

ततो कल्लवम्म समुत्तापेसि । त कल्ल धूपायन्त पञ्जलन्त आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम्स पादमूले दिव्वविलेपन हुत्वा निपति ।

ततो इमिना भिमेत्वा सिद्धन्ध पलापेम्सामीति अन्धकार समुत्तापेसि । त चतुरङ्गसमन्नागत विय महानम हुत्वा बोधिसत्त पत्त्वा मुगियप्पभाविहत विय अन्धकार अन्तरघायि । [70]

एव मार्गे इमाहि नवहि वातवम्मसपामाणव्यहरणङ्गात्तुकुळवालिक्काकल्लन्धकारवट्टीहि बोधिसत्त पलापेत्तु अनक्कोत्तो-कि भणे । निट्ठथ, इम कुमार गण्ठथ, हनथ, पलापेथानि पग्गि आणापेत्त्वा मय्यप्पि निग्गिमन्वल्सम्स हत्थिन्तां खंवे निमिन्धो चक्कायुध आदाय बोधिसत्त उपसङ्गमित्त्वा-सिद्धन्ध । उट्टेहि एणम्म पल्लङ्गा नाय तुय्हा पापुणानि मय्हे एमो पापुणानीनि आह ।

महासतो तस्स वचन मुत्त्वा अबोच-मार । नेव तथा दसपारमियो पूरिता, न उपपारमियो, न परमत्थपारमियो नापि पञ्चमहापरिक्खागा परिचचना न आनत्थचरिया^२ न लोकत्थचरिया न बुद्धत्थचरिया पूरिता, नाय पन्थङ्को तुय्हा [73] पापुणानि मय्हेवेमो पापुणातीति आह ।

मार्गे कुट्टो कोधवेग अमहन्तो महापुग्गिस्स चक्कायुध विस्सज्जेसि । तं तस्स दसपारमियो

आवज्जेन्तस्स उपरिभागे मालावितानं हत्वा अट्टासि । तं किरं खुरधारं चक्कायुधं अज्जदा तेनं कुट्टेन विस्सट्ठं एकघनपासाणे धम्मं वसकळीरे वियं छिन्दन्तं गच्छति । इदानीं पनं नास्मिं मालावितानं हत्वा ठिते अवसेसा मारपरिसा इदानीं पल्लङ्कनो वृत्ताय पलायिस्सतीति महल्लमहल्लानिं सेलकूटानिं विस्सज्जेमुं । तानिंयि महापुग्गिस्स दसपारमियो आवज्जेन्तस्स मालागुल्लभावे आपग्गिज्जत्वा भूमियं पानिमु ।

देवता चक्कवत्तसूखवट्टियं ठित्ता गोव पसारत्त्वा मीमं उक्खिपित्वा उक्खिपित्वा नट्ठो वतं भो सिद्धत्थकुमारस्स रूपमोभगप्यत्तो अन्नभावां किंल्ल खो कग्गिम्मतीनिं ओच्छंकेत्ति ।

ततो महापुग्गिमो पुग्गिन्पारग्गीनिं बोधिमतानं अभिसम्बुज्जनदिक्खे पत्तपल्लङ्को^१ मय्ह पापुणानीनिं वत्त्वा ठिनं मारं आह—मार ! तुय्ह दानम्मं दिन्नभावे को मक्खीति ।

मारो इमे एतत्ता सक्खितीनिं मारवलाभिसुखं हत्थं पमारैयि । तस्मिं खणे मारग्गिसाय अहं सक्खि अहं सक्खीति पवलमहं पठविउदियनसहमदिमां अहोमि । अयं मारो महापुग्गिस्स आह—मिद्धत्थ ! तुय्ह दानम्मं दिन्नभावे को मक्खीति ।

महापुग्गिमो 'तुय्ह ताव दानस्स दिन्नभावे सञ्चेतना सक्खिनो मय्ह पत्तं इमांस्सं ठाले सत्तेततो कोवि सक्खि नाम नत्थि, तिट्ठतु ताव भे अवसेसअन्नभावेसु दिन्नदानं वेस्सन्तरत्तभावे पत्तं उत्त्वा मय्ह सन्नसन्नकमहादानस्स ताव दिन्नभावे अयं सञ्चेतनापि घनमहापठवी सक्खीति चीवग्गम्भन्नरतो वक्खिअणहत्थं अभिनीहृत्त्वा वेस्सन्तरत्तभावे उत्त्वा मया^२ सन्नसन्नकमहादानम्मं दिन्नभावे त्वं सक्खी न मक्खीति [७१] महापठवीअभिसुखं हत्थं पमारैयि ।

महापठवी अहं ते नदा सक्खीति विगवसतेन विगवसहस्सेन विगवमत्तमहस्सेन मारवत्तं अवत्थरमाना वियं उन्नदि ।

ततो महापुग्गिस्से दिन्नं ते सिद्धत्थ ! महादानं उन्नमदानन्ति वेस्सन्तरदानं सम्मसन्ने मम्मसन्ने दिद्युद्धयोजनसनिंको गिरिमेवल्लहत्थी जल्लकेहिं पतिट्ठासि । मारग्गिमा दिसा विदिमा पलायि । इं एकमणेनं गता नाम नत्थि । मीसाभग्गानिं चैव निवत्थवत्थानिं च पहाय मम्मसुखमम्मसुखदिमाहि येव पलायिमु ।

ततो देवसङ्घा पलायमानं मारवत्तं दिस्सा [७२] मारम्मं पगाजयो जातो मिद्धत्थकुमारम्मं जयो, जयपुजं कग्गिम्मामानिं नागा नागानं, सुपण्णा सुपण्णानं, देवता देवतानं, ब्रह्मनां ब्रह्मणं पेसेत्त्वा गन्धमालादिहत्था महापुग्गिम्मं मत्तिकं बोधिपल्लङ्कं अगममु । एव गनेमु च पत्तं तेमु —

“जयो हिं बुद्धम्मं सिरीमतो अयं
मारम्मं च पापिमतो पगाजयो,
उग्घोमय्यं बोधिमण्डं पमादिता
जयं तदा नागगणा महैसिनो ।
जयो हिं बुद्धम्मं सिरीमतो अयं
मारम्मं च पापिमतो पगाजयो,
उग्घोमय्यं बोधिमण्डं पमादिता
सुपण्णसङ्घाणि जयं महैसिनो ।
जयो हिं बुद्धम्मं सिरीमतो अयं
मारम्मं च पापिमतो पगाजयो
उग्घोमय्यं बोधिमण्डं पमादिता
जयं तदा देवगणा महैसिनो ।

जयो हि बुद्धस्स निरीमतो अय
मारस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसय्मु बोधिमण्णे पमोदितो
जय तदा ब्रह्मणणापि तादिनां" ति ।

अवमेसा दममु चक्रवाळसहस्सेसु देवता मालागन्धविलेपनेहि पूजयमाना तातप्पकाग युतियो
वदमाना अट्ठमु ।

§ ५८-सम्बोधिया पत्ति

एव धर्मानं येव सुरिये महापुरिमो मारवल विधमेत्वा चीवरूपरि पतमानेहि बोधिहक्कवड्कुरेहि
रत्तपवाळदलेहि विय पूजियमानो' पठमे यामे पुब्बेनिवासजाण अनुस्सरित्वा मज्झिमे दिव्वचक्खु
विमांसेत्वा पच्छिमे यामे पटिच्चसमुत्पादे जाण ओतागेमि । [७८]

अयस्स द्वादससङ्गक पच्चयाकार वट्टिविद्वबनेन अनुलोमपटिलोमनो मम्मसस्तस्स सम्मसस्तस्स
दसमहम्मिलोकधानु उदकपरियन्त कत्वा द्वादसकथन्तु सङ्खम्पि ।

महापुरिमे पत दस महम्मिलोकधानु उन्नादेत्वा अरुणुभगमनवेलाय मव्वञ्जुत्तजाण [१७]
पटिविज्जन्ते सकलदसमहम्मिलोकधानु अलङ्कृतपटियन्ता अहोसि । पाचीनचक्रवाळमुखवट्टियं उम्मापितान
घजान पटाकान रमियो पच्छिमचक्रवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । तथा पच्छिमचक्रवाळमुखवट्टिय
उम्मापितान पाचीनचक्रवाळमुखवट्टिय, उत्तरचक्रवाळमुखवट्टिय उम्मापितान दक्षिणचक्रवाळमुखवट्टिय
दक्षिणचक्रवाळमुखवट्टिय उम्मापितान उत्तरचक्रवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । पठवीतले उम्मापितान
पत घजान पटाकान ब्रह्मरोक आहक्क अट्ठमु । ब्रह्मलोके ब्रह्मान पठवीतले पतिन्ताहमु । दसमहम्मवववाकं
पुण्णपगक्कवा पुण्ण गण्हमु । फलपगक्कवा फलपटिमारसरिता अहेम । कम्भेसु कम्भवट्टुमानि पुण्णफमु ।
साखामु साखापट्टुमानि, लतासु लतापट्टुमानि, आकाने ओलम्बकपट्टुमानि मित्रानदानि भिरित्त्वा उपर-
परि सत्तमता हुत्वा दण्डरुपट्टुमानि उट्ठाहमु ।

दसमहम्मिलोकधानु वट्टेत्वा विम्मट्टमालागुळा विय सुसथतपुण्णकम्भारो विय च अहोसि ।
चक्रवाळन्तरेसु अट्ठयोजनमहम्मलाक्कन्तिका सलमुग्गियणभायपि अनोभासितपुत्था एकाभासा अहेम ।
चतुरासीनियोजनसहम्मगम्भोरा म्हासमुट्ठो मग्गोदका अहोसि । तदियं नपवन्तिमु । जन्तन्था म्परान
पम्मिमु । ज्ञानिवधिया गट्ट मुण्णिनु । ज्ञानिपीठयणी पदमा गच्छिन्तु । अट्टवन्तानादीनि छिज्जन्त्वा
पतिमु । एव अपरिग्माथत भिरिजिभवेत पूजियमानो नेकपरात्तमु अच्छरिययम्भेसु पराभुत्तेसु
सव्वञ्जुत्तजाण पटिविज्जन्त्वा मव्वबुद्धान अविज्जित्तउत्तान उदानेणि —

“अनेकज्ञानिसार सन्धाविम्म अनिव्वम,
गहकारक गवेमन्तो दुक्खा ज्ञानि पुत्तणुत्त ।
गहकारक ! दिट्ठोसि पुत्त गेह न काहमि,
सव्वा ने फामुक्का भग्गा गहकूट विमद्वित्त,
विमद्वित्तान् चित्त तण्हान क्षयमज्जगा” ति । [१८]

इति सुमितपुरतो पट्टाण याव अप बोधिमण्णे मव्वञ्जुत्तपानि, एतक ठान अविद्वुरंनिशान
नामानि वेदिदव्व ।

५. सन्तिके निदानं

सन्तिके निदानं पत्र "भगवा सावत्थिय विहरणि जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे वेमालियं विहरति महावने कूटागारमालाय" न्ति एव तेसु तेसु ठानेसु विहरतो तस्मिं तस्मिं ठाने येव लब्धमीति वुत्त । किंचापि एव वुत्त अथ खो पत्र तं आदितो पट्ठाय एवं वेदितव्यं—

§ ५९. जयपल्लको वरपल्लको

इमं उदान उदानेत्वा जयपल्लके निमिन्नस्स हि भगवतो एतदहोसि—अहं कप्पसतमहस्माधिकानि चत्तारि असंखेय्यानि इमस्स पल्लकस्स कारणा सन्धावि । एतकं मे कालं इमस्सेव पल्लकस्स कारणा मया अलंकरणीस गीवाय छिन्दित्वा दिन्त । मुअञ्जिनानि अक्खीनि, हृदयमस उज्जतेत्वा दिन्त । जालियकुमार-मदिसा पुत्ता, कण्हाजिनाकुमारीमदिसा धीतरा, मट्टीदेवीसदिसा भरियायो च परेसं दामत्थाय दिन्ता । अयं मे पल्लको जयपल्लको वरपल्लको च ! एत्थं मे निसिन्नस्स मरुप्पा परिपुण्णा । न ताव इतो वृट्ठहिस्सामीति । अनेककोटिमतसहस्रास समापत्तियो समापज्जन्तो सत्ताह तत्थेव निमीदि यं सन्धाय वुत्त — अथ खो भगवा सत्ताहं एकपल्लकेन निसीदि विमुत्तिमुखपटिसवेदी”^१ ति ।

§ ६०. अनिमिसचेतिय

अथेकचवान देवतानं अज्जापि तून मिट्ठयस्स कन्वक्किच्चं अत्थ पल्लकरिम् हि आलयं न विज-हतीति परिवित्तको उदादि । सत्था देवतानं वित्तकं प्रत्था तासं वित्तकवृत्तसमनत्थ वेहामं अब्भुग्गन्त्वा यमकपाटिहारिय इममेसि । महाबोधिमण्डरिम् हि कतयमकपाटिहारिय च जानिसमागमं कतपाटिहारियं च पाटिकपुत्तसमागमं^२ कतपाटिहारियं च मव्वं गण्डम्बधक्खमूले यमकपाटिहारियसदिसं अणेसि । एवं सत्था इमिना पाटिहारियेन देवतानं वित्तकं वूपममेत्वा पल्लकतो ईमकं पाचीननिस्सिते उत्तरदिशाभागे ठत्वा इमस्मि वत्त मे पल्लके मव्वञ्जुत्तप्राणं पटिविद्धन्ति चत्तारि असंखेय्यानि कप्पसतसहस्सञ्च पुरितानं पारमीनं फलाधिगमनट्ठानं पल्लकं अनिमिमेहि अक्खीहि ओलोक्कयमानो सत्ताहं वीतिनामेसि । तं ठानं अनिमिसचेतियं नाम जातं ।

§ ६१ रतनचङ्कमचेतिय

अथ पल्लकस्स च टितट्ठानस्स च अन्तरा चकमं मापेत्वा पुरत्थिमपच्छिमतो आयते [७७] रतनचकमे चकमन्तो सत्ताहं वीतिनामेसि । तं ठानं रतनचकमचेतियं नाम जातं ।

§ ६२ रतनघरं

चनुत्थे पत्र मत्ताहे बोधितो पच्छिमुत्तग्दिशाभागे देवता रतनघरं मापयिमु । तत्थ पल्लकेन निमी-दित्वा अभियम्मपिटकं विमेषतो चेत्य अन्नन्नयं समन्नपट्ठानं विचिन्नन्तो सत्ताहं वीतिनामेसि ।

अभियधम्मिका पत्ताह — “रतनघरं नाम न रतनमयं मेहं । सत्तद्धं पत्र पकरणानं सम्मसितट्ठान रतनघरं” ति । यस्मा पनेत्थ उभोपेते पणियाया यज्जजित नस्मा उभयपेते गहेत्तव्वमेव । ततो पट्ठाव पत्र तं टान रतनघरचेतियं नाम जातं । [७४]

§ ६३. येन अजपालनिघोधो

एवं बोधिसमीपे येव चत्तारि सत्ताहानि वीतिनामेत्वा पञ्चमं सत्ताहं बोधिरुक्कवमूला येन अजपालनि-घोधो तेनुपसंकापि । तत्रापि धम्मं विचिन्नन्तो येव विभुत्तिमुखं^३ पटियंवेदेत्तो निसीदि ।

तस्मिं समये मार्गे देवपुतो एतकं कालं अनुवव्वन्तो ओतारापेक्षोपि इमस्स किञ्चि खलितं नाहंसं । अतिककन्तोदानि एस मम वसन्ति दोमनस्सपण्णो मृदागमं निमीदित्वा सोळस कारणानि चिन्तेत्तो भूमियं सोळस लेखा कइडि । “अहं ऐसां विव दानपारमि न पूरेसि नेत्तमिह इमिना मदिमो न जानो” ति एतं

१ महावग्ग उदान । २ स्या०—पातलीपुत्रसमागमे । ३ सि०—विमूत्तिमुखं ।

लेखं कर्हति । तथा: "अहं एमो विय भोळपारमि नेक्लम्पारमि पञ्जापरमि विरियपारमि खन्तिपारमि सच्चपारमि अधिट्ठानपारमि मेत्तापारमि उपेक्खापारमि न पुरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो" ति दसमं लेखं कर्हति । अहं एमो विय असाधारणस्स आसयानुसयजाणस्स इन्द्रियपरोपरियजाणस्स महाकरुणास-
मापत्तिजाणस्स यमकपाटिहारियजाणस्स अनावरणजाणस्स सब्बञ्जतजाणस्स पटिवेधाय उपनिस्सयभूता दसपारमियो न पुरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो" ति सोळसमं लेखं कर्हति । एवं इमेहि कारणेहि महामग्गे मोट्टस लेखा कट्टवमानो^१ निमीदि ।

तस्मिं समये तण्हा अग्गी रागा चानि तिस्रो मार्गधीनरो पिता नो न पञ्जायति कह नुखो एतरहीति ओलोकयमानानं दोमनम्मप्यनं भूमियं विलिखमान दिस्वा पितुमन्निकं गत्वा कस्मासि तान ! दुक्खी दुम्मनोमीति पुच्छिमु ।

अम्मा, अयं महासमणो मय्हं वसं अतिक्कन्तो । एतकं कालं ओलोकेन्तो ओतारमस्स दट्ठु नासक्खि तेनम्हि दुक्खी दुम्मनोति । [७४]

यदि एवं मा चिन्तयित्थ मयमेतं अत्तो वसे कत्वा आदाय आगमिस्सामानि ।

न सक्का अम्मा ! एमो केनचि वसे कानुं । अक्कलाय सद्धाय पत्तिट्ठित्तो एमो पुग्गित्तो ।

तान ! मयं इत्थियो नाम, इदानेव न गगपामादीहि वन्थित्वा आनेस्साम । तुम्हे मा चिन्तयित्थयानि ।

ता इतो भगवन्तं उपमंक्मित्वा पादे ते समण ! परिचारेस्सामानि आहंसु । भगवा नेव तामं वचनं मनसि अकासि न अक्खीनि उम्मील्लेत्वा ओलोकेमि अनुत्तरं उपधिमख्यं विमुत्तमानमो विवेकमुखञ्चेव अनुभवन्तो निमीदि । पुन मार्गधीनरो "उच्चावच्चा ओ पुग्गित्तानं अधिप्पाया, केसञ्चि कुमारिकामु पेमं होति, केसञ्चि पठमवये ठितामु, केसञ्चि मज्झिमवये ठितामु, केसञ्चि पच्छिमवये ठितामु । यमून मय नानप्यकारेहि रूपेहि पलोभेय्यामा" ति [७५] एकमेका कुमारिवण्णादि-
वसेन सतं सतं अनभावे अभिनिम्मिनित्वा कुमारियो अविजाना सर्कविजाना दुविजाना मज्झिमित्थियो महि-
त्थियो च हुत्वा छक्खन् भगवन्तं उपमंक्मित्वा पादे तं समण परिचारेस्सामानि आहसु । तस्मिं भगवान् न मनसा-
कामि यथा तं अनुत्तरे उपधिमख्यं विमुत्तो ।

केचि पनाचरिया वदन्ति — "ता महिन्थिभावं उपगता दिस्वा भगवा एवमेव गत्ता खण्डदन्ता पल्लकसेा होन्तूति अधिट्ठामी" ति त न गहेत्तब्बं । न हि मत्था एवरूप अधिट्ठान करोति । भगवा पन "अपेथ तुम्हे कि दिस्वा एव वायमय ? एवरूपं नाम अबीतरागादीन पुग्गो कानु वट्ठति । तथागतम्म पन गगो पहीनो, दोमो पहीनो, मोहो पहीनो" ति । अत्तनो किल्लमप्यहाणं आग्गं —

"यम्म जित्ता नावजीयति जितमम्म नो यानि कोचि लोके ।

त बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेम्मसय ॥

यम्म जालिनी विमत्तिका तण्हा नत्थि कुह्निञ्च नेतवे ।

तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेम्मथा" ति ।

इमा धम्मपदे बुद्धवग्गे द्वे भाषा वदन्तो धम्म कथेमि । ता सच्च वित्त नो पिता अबोच "अरहं सुग्गो लोके न गग्गे [७६] सुवानयो" ति आदीनि कत्वा पितुं सन्निक अगमसु ।

भगवापि तत्थ सत्ताह वीतिनामेत्वा मुचल्लिन्दमूलं^२ अगमामि ।

१ ६४ मुचल्लिन्दं, राजायतनं

तत्थ मत्ताहवह्लिकाय^३ उप्पन्नाय सीतादिपटिवाहन्तथ मुचल्लिन्देन नागराजेन सनस्सत्तु भोगेहि परिक्खित्तो असम्भाध गन्धकुटियं विहरन्ता विय विमुनिस्सुलं पटिसंवेदियमानो सत्ताह वीतिनामेत्वा राजायतनं १ रो०—आकट्टहमानो । २ रो०—मुचल्लिन्दं । ३ रो०—सत्ताह वीतिनामेत्वा वह्लिकाय ।

उपसंक्रामि । तस्यापि विभूतिमुखपटिसंबन्धीयैव निर्मादि ।

एनाबता सत् सत्ताहानि पग्गिपुष्पाणि । एत्थन्तरे नेव मुखधोवनं न मरीरपटिजग्गन न आहार-
किच्चं अहोसि । झानमुखेन भग्गमुखेन फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

अथस्म तस्मि सत्सत्ताहमन्थके एकूतपञ्चासतिमे दिवसे तत्थ निमिषस्स मुखं धोविस्सामीति चित्तं
उदपादि । सक्को देवानमिन्दो अगदहरीटक आहरिन्त्वा अदासि । सत्था तं पग्गिभुञ्जि । तेनस्स मरीरवळ्ळञ्जं
अहोमि । अथस्स सक्को येव नागलनादलकट्ठं येव मुखधोवनउदकं च अदासि । सत्था तं दन्नकट्ठं त्वादित्था
अनोत्तनदहे उदकेन मुख धोवित्त्वा तत्थेव राजायतनमूले निमीदि । [७६]

§ ६५ तपस्सुभल्लिका नाम द्वे वाणिजा

तस्मि समयं तपस्सुभल्लिका नाम द्वे वाणिजा पञ्चह्रि सकटमतेहि उक्कलाजनपदा मञ्जिमयेसं
गच्छन्ता अत्तनो आनिस्सालोहिताय देवताय सकटानि मन्निस्सम्भत्त्वा मन्थुआहारगम्पादने उस्साहिता मन्थं च
मधुपिण्डिकं च आदाय पतिगण्हातु नो भन्तं भग्ग, इमं आहारं अनुकम्पं उपादायाति सत्थार उपसंक्रामित्त्वा अट्ठंमु ।

भगवा पायाम पटिगहणदिवसे येव पत्तस्स अन्तरहितना न खो तथागता हत्थेमु पतिगण्हन्ति
किमिह नु खो अहं पतिगण्हेथपन्ति चिन्तेसि । अथस्स चित्तं जन्त्वा चतूह्रि दिसाहि चत्तारो महागजानो इन्दनी-
लमणिमये पत्ते उपनामेसु । भगवा ते पटिविषयि । पुन भग्गवण्णमेलमथ चत्तारो पत्ते उपनामेसु । भगवा चतु-
त्तस्सि देवपुत्तानं अनुकम्पाय चत्तारंगिपि पत्ते पटिगहत्त्वा उपरपरि ठोत्था एको होत्ति अधिट्ठहि । चत्तारंगिपि
मुखवट्ठियं पञ्चायमानलंका हुत्वा मज्जिमेन पमाणेन एकन उपगमिमु । भगवा तस्मि पञ्चव्ये सेलमयं पत्ते
आहारं पतिगण्हत्त्वा पग्गिभुञ्जित्त्वा अनुमोदन अकासि ।

इ भानरं वाणिजा बुद्धं च धम्मं च मग्गं [८०] गत्त्वा द्वे वार्चिकउपानका अहमु । अथ
तेम एको नां भन्ते । पग्गिचरित्तवट्ठान देथानि वदन्तान दविषणन हत्थेन जलनो गीम पग्गमसित्त्वा वंसधातुयो
अदासि । ते अत्तनो नगरे ता धातुयो अन्तोपस्सिषित्त्वा चेनियं पतिट्ठापेमु ।

§ ६६ ब्रह्मा धम्मदेसनं आयाचि

सन्माम्भुद्धोपि खो तनो बुट्ठाय पुन अज्जाठनिघोवमेव गत्त्वा निघोवमूले निर्मादि । अथस्स तत्थ
निमीलमतस्सेव अत्तना अधिगतस्स धम्मग्ग मग्गीरत पच्चवेकवत्तस्स मव्ववुद्धान आचिष्णो "अधिगतो खो
म्यायं धम्मो" इति परेस धम्म अदेमेतुकाम्यताकारणवत्ता वित्तका उदपादि । अथ ब्रह्मा सहम्पति "नम्मति वत
भो ! लोको वित्तस्सति वत भो ! लोको" ति दसाहि चक्कवाळसहम्महि सक्कमुयाममन्तुमित्तमुनिमित्तवमवनी-
महाब्रह्मानो आदाय मन्थु मन्तिकं गत्त्वा "देमेतु भन्त ! भगवा धम्म देमेतु मुग्गो धम्म" ति आदिता नयेन
धम्मदेसन आयाचि ।

§ ६७ धमचक्कपवत्तनं

सत्था तस्म पटिञ्ज इत्था कस्स नु खो अह पठम धम्म देमेय्यन्ति चिन्तेनो आळारो पण्डित्तो मो इम
धम्म षिय आजातिस्सनीति चित्त उप्पादेत्त्वा पुन ओलोकेनो तस्स सताहकालकतभाव जन्त्वा उट्ठक आवज्जमि ।
तस्सापि अभिदोमकालकतभाव जत्त्वा वृष्टपकारं खो मे पञ्चवग्गिया भिक्खूति पञ्चवग्गिये आरब्ध मननिकाय
कत्त्वा कहल्लुखो ने एतरहि [७७] विहरन्तीति आवज्जेनो वागणसिष मिगदायति जन्त्वा तत्थ गत्त्वा धम्मचक्क
पवत्तेस्सामीति कतिपाह बोधिमण्डमामन्ता येव पिण्डाय चरन्तो विहरित्त्वा आमाळ्हिण्णमार्गिय वागणसि
गभिरस्सामीति चान्दसिय पच्चूससमये पभानाय गन्तिया कालस्सेव पत्तचीवग्गमादाय अट्ठारस्योजनमग्ग पटिपन्नो
अन्नग्गमग्गे उपक नाम आजीवक दिस्सा तरस अत्तनो बुद्धभाव आचिचिषत्त्वा त दिवम येव सायण्णसमये हूमपत्तन
अगमासि ।

पञ्चवग्गिया थरा तथागत इत्ततोव आगच्छन्त दिस्वा "अथ आवुमो ! समणो गोतमो पच्चयबाहुल्लाय
आवत्तिन्त्वा पग्गिपुणकयो कीर्तिन्द्रियो" मुदणवण्णो हुत्वा आगच्छति इस्सम अभिवादनादीति न करिस्साम

१ रो०-अल्लुका । २ महावग्ग । ३ रो०-समग्गना । ४ सि०-वीणतिन्त्रियो ।

महाकुलपुत्रो म्बो पनेम आमनाभिहारं अरहति तेनस्स आसनमत्त पञ्चापेस्सामा" ति कतिक अकंमु ।

भगवा सबेवकस्स लोकस्स चिन्ताचार जाननसमत्थेन ब्राणेन किन्नुखो इमं चिन्तायिसूति आवग्जित्वा चित्तं अञ्जासि । अथ ने सब्बदेवमनुस्सेसु अनोदिस्सकवमेन [81] फरणसमत्थ मेत्तचित्तं संक्षिपित्वा ओदिस्सकवसेन मेत्तचित्तं फरि । तं भगवता मेत्तचित्तेन फूट्ठा^१ तथागतं उपसंक्रमन्ते सकाय कतिकाय सण्ठातु असक्कोत्ता अभिवादनपञ्चुट्ठानादीनि सब्बकिच्चानि अकंमु । सम्बुट्ठभावं पनस्स अजानमाना केवलं नामेन च आवुमोवादेन च समुदाचरन्ति ।

अथ ते भगवा "मा भिक्खवे ! तथागतं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ, अरह^२ भिक्खवे ! तथागतो सम्मासम्बुद्धो" ति अननो बुद्धभावं सञ्जापेत्वा पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिभ्रो उत्तरामाळ्हनकसत्तयोगे वत्तमाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटीहि परिवुतो पञ्चवगिये धेरे आमन्तेत्वा धम्मवक्कप्यवत्तनमुत्त देसेसि । तेसु अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरो देसनानुसारेण ब्राण पेसेन्तो मुत्तपरियोमाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटिहि सद्धि सोनापत्तिकले पतिट्ठासि । सत्था तत्थेव वस्स उपगन्त्वा पुन दिवसे वपत्थेरे ओवदन्ती विहारं येव निसीदि । सेसा चत्तारो पिण्डाय चरिमु । वपत्थेरो पुब्बक्खेयेव सोतापत्तिकल पापुणि । एनेनेव उपायेन पुनदिवसे मद्दिदत्थेरे पुनदिवसे महानामत्थेरे पुनदिवसे अस्सजित्थेरेरन्ति सब्बे सोनापत्तिकले पतिट्ठापेत्वा पञ्चवियं पक्खस्स पञ्चपि जने सन्नियापेत्वा अनत्तलक्खणमुत्तन्तं देसेसि । देसनापरियोसाने पञ्चपि थेरा अरहत्तफले पतिट्ठाहिमु । [७८]

§ ६८ चरथ भिक्खवे चारिकनि

अथ सत्था यसस्स कुलपुत्तस्स उपनिस्सय दिस्वा तं रत्तिभागे निव्विज्जित्वा गेहं पहाय भिक्खन्ना एहि यसाति पक्कोसित्वा तस्मि येव रत्तिभागे सोनापत्तिकले पतिट्ठापेसि । पुनदिवसे अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा अपरेपि तस्स सहायके चतुपष्णामजने एहि भिक्खु पब्बज्जाय पब्बाजेत्वा अरहन् पापेसि ।

एवं लोके एकसट्ठिया अरहन्तेसु जातेसु सत्था वुत्थवस्सो पवारत्त्वा 'चरथ भिक्खवे ! चारिकनि' सट्ठि भिक्खु दिसामु पेमेत्वा सय उरुवेल गच्छन्तो अन्तगमगे कणासिकवन्नपण्डे तिसजने भव्वगियकुमारे विनेसि । तेसु सब्बपच्छिमको सोनापन्तो मच्चुत्तमो अनागामी अहोमि । तेपि मच्चे एहिभिक्खुभावेनेव पब्बाजेत्वा दिसामु पेमेत्वा सय उरुवेल गत्त्वा अड्डुड्डानि पाटिहारियसहस्मानि इस्सेत्वा उरुवेलकस्मपादयो मद्रस्सजटिलपगिवाये नेभानिकजटिले विनेत्वा एहि-भिक्खुभावेनेव पब्बाजेत्वा गयामीमे निमीदापेत्वा आदित्तपरिणायदेमनाय अरहन्ते पतिट्ठापेत्वा तेन अरहन्तसहस्सेन परिवुत्तो विम्बिसारुञ्जो दिन्न [82] पटिञ्ज मोचेस्सामीनि गजगहनगरूपचारे लट्ठिवनुय्यान अगमासि ।

§ ६९ भगवा राजगहे

राजा उय्यानपालस्स सन्तिका सत्था आगतोति मुत्त्वा द्वादसनहूवेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि परिवुत्तो सत्थार उपयकमित्वा चक्कविचिन्तनेसु सुवण्णपट्टवितान विय पभासमुदय विस्मज्जेन्तेसु तथागतस्स पादेसु सिग्सा निपत्तित्वा एकमन्त निमीदि सद्धि परिसाय । अथ खो तेम ब्राह्मणगहपतिकान एनदहोमि किन्नुखो महासमणो उरुवेलकस्सपो ब्रह्मचरियं चरति उदाह् उरुवेलकस्सपो महासमणाति । भगवा तेमं चेतसा चेतो पग्वितक्कमञ्जाय धेर गाथाय अञ्जभासि —

"किमेव दिस्वा उरुवेलवामी पहासि अग्गिं किसको वदानो ।

पुच्छामि त कस्सप ! एतमत्थ कथं पहीन नव अग्गिहुत्त ॥"न्ति

थेरोपि भगवतो अधिप्पाय विदित्वा —

"रूपे च सहे च अथो रसे च कामित्थियो चाभिवदन्ति यञ्जा ।

एत मलन्ति उपधीसु ब्रत्वा तस्मा न यिट्ठे न हूते अरञ्जि ॥"न्ति^३ ।

इमं गार्थं वत्वा अननो सावकभावपकासनत्थं तथागतस्स पादपीठे सीस ठपेत्वा सत्था मे भन्ते

भगवा सावकोहमस्मीति बत्वा एकतालं द्वितालं नित्तालन्ति याव सत्तालप्पमाण [७९] सत्तकस्सुं वेहास अब्भुगान्त्वा आरुय्ह तथागत वन्दित्वा एकमन्त निमीदि ।

त पाटिहारिय दिस्वा महाजने अहो । महानुभावा बुद्धो एव थामगतदिट्ठिको नाम अत्तान अरुहानि मञ्जमानो उरुवेलकस्सपोपि दिट्ठिजालं भिन्दित्वा तथागतेन दमितोति सत्थु गुणकथ येव कथेमि ।

भगवा नाह इदानिमेव उरुवेलकस्सप दमेमि अतीतेपि एम मया दमितो येवानि बत्वा इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महानारदकस्सपजातक कथेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । मगधराजा एकादसाह नहुतेहि मदि सोतापत्तफले पतिट्ठासि । एक नहुतं उपासकत्त पटिवेदेसि । [८३]

राजा सत्थु सन्निके निसिन्नायेव पञ्च अस्मासके पवेदेत्वा सरणं गत्त्वा स्वातनाय निमन्नेत्वा आसना बुट्ठाय भगवन्त पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

पुनदिवसे येहि च भगवा दिट्ठो येहि च आदिट्ठो सब्बेपि राजगहवासिनो अट्ठारसकांसिस्वा मनुस्सा तथागतं दट्ठुकामा पातोव राजगहतो - र्ठिवन अगममु । तिगावुतमग्गो नप्पहोसि । सकललट्ठिवनुय्यान निरन्तर फुट्ठं अहोसि । महाजतो दसबलस्स रूपगण्णत्त अत्तभावं पस्सन्तो तिमि कातुं नासक्खि । वण्णभूमि नामेसा एवरूपेमु हि ठानेमु तथागतस्स लक्खणानुव्यञ्जनादिप्पभेदा सब्बापि रूपकायमिदि वण्णेत्तब्बा ।

एव रूपगण्णत्त दसबलस्स सर्गरी पस्समानेन महाजनेन निरन्तर फुट्ठे उय्याने च मग्गे च एकभिक्खुस्सापि निक्खमणोकामो नाहोसि । न दिवस किर भगवा छिन्नभत्तो भवेय्य त मा अहोमीनि सक्कस्स निसिन्नासने उरुहाकार दस्सेसि । सो अत्रञ्जमानो त कारणं जत्वा माणवकवण्ण अभिनिम्मिदित्वा बुद्धधम्ममघपटिसयुत्तयुतियो वदमानो दसबलस्स पुरतो ओतरित्वा देवानुभावेन ओभास कत्वा —

“दन्तो दन्तेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तेहि ।

सिगीनिक्खमुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

मुनो मुत्तेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्खमुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

निण्णो निण्णेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्खमुवण्णां राजगहं पाविसि भगवा ॥

दमवासो^२ दसबलो दमधम्मविदू दसहि च्चुपेतो ।

सो दससत्तपरिवारो राजगहं पाविसि भगवा ॥” ति । [८०]

इमाहि गाथाहि सत्थु वण्ण वदमानो पुरतो पायामि । महाजतो माणवकस्स रूपसिग्गि दिस्वा अतिविप अभिरूपो अय माणवको न खो पनम्हेहि दिट्ठपुब्बोति चिन्तेत्वा कुतो अय माणवको कस्स वा अयन्ति आह । ते सुत्वा माणवो —

“यो धीग्गे सब्बधी दन्तो बुद्धो अप्पटिपुग्गलो ।

अरुहं मुगतो लोके तस्साह परिचारको ॥” ति ।

गाथ आह । सत्था सक्केन कनोकाम मग्ग पटिपाज्जत्वा [८१] भिक्खुमहस्सपरिवृत्तो राजगहं पाविसि । राजा बुद्धपमुत्तस्स मघस्स महादानं दत्त्वा अहं भन्ने । तीणि रत्तानि जिता वन्ति तुं न मक्खिस्सामि वेलाय वा अवेलाय वा भगवतो सन्निकं आगमिस्सामि लट्ठिवनुय्यानं च नाम अतिदूरे इदं पनम्हाकं वेळुवनं नाम उय्यानं नातिदूरे नाच्चासन्ने गमनागमनसम्पन्नं बुद्धारुहं सेनासने इदं मे भगवा पतिगण्हातुनि सुवण्णाभिकारेतेव पुण्फगन्धवासितं मणिवण्णउदकं आदाय वेळुवनुय्यानं परिच्चजन्तो दसबलस्स हत्थे उदकं पानेसि । तस्मि आरामपटिग्गहणे बुद्धसासनस्स मूलानि ओतिण्णातीनि महापठवी कम्पि । जम्बूदीपस्मि हि ठपेत्वा वेळुवनं अञ्च पठवी कम्पेत्वा गह्मितमेतान्ताम नाम नत्थि । तम्बपणिणीदीपेपि ठपेत्वा महाविहारं अञ्च पठवी कम्पेत्वा

गहितसेनासन नाम नत्थि । सत्था वेळुवनारामं पटिगहत्वा रञ्जो अनुमोदन कत्वा उट्ठायासना भिक्खुसघ-
पग्घुतो वेळुवन अगमासि ।

§ ७०. सारिपुत्तो च मोगल्लानो च

तस्मिं खो पन समये सारिपुत्तो च मोगल्लानो चानि द्वे परिब्बाजका राजागहं उपनिस्साय विहरन्ति
अमत पग्घियेसमाना । तेसु सारिपुत्तो अस्सजित्थेर पिण्डाय पविट्ठ दिस्वा पसन्नचित्तो पधिरूपासित्वा “ये धम्म
हेतुप्पमवा” ति गाय सुत्वा सोतापत्तिकले पतिट्ठाय अतनो सहायकस्स मोगल्लानपरिब्बाजकस्सापि नमेव
गाथ अभासि । सोपि सोतापत्तिकले पतिट्ठहि ते उभोपि सञ्जय ओलोकेत्वा अत्तनो परिस्साय सद्धि सत्थु सन्तिके
पब्बजिमु । तेसु महामोगल्लानो सत्ताहेनेव अरहत्त पापुणि । सारिपुत्तत्थेरो अद्धमासेन । उभोपि जने सत्था
अगसावकट्ठाने ठपेसि । सारिपुत्तत्थेरेन अरहत्तत्पनदिवसे येव सावकसत्तिपात अकासि ।

§ ७१ भगवा कपिलवत्थुं अगमासि ।

तथागतं पन तस्मिञ्जेव वेळुवनुय्याने विहरन्ते सुद्धोदनमहाराजा पुत्तो किर मे छ बस्सानि दुक्कर-
चारिक चरित्वा परमाभिसम्भाषि पत्था पवत्तवरधम्मचक्रको^१ राजगहं निस्साय वेळुवन विहरतीति सुत्वा अञ्ज-
तर अमच्च आमन्तेसि । [८१] एहि भणे । पुरिसमहस्सपरिवारो राजगहं गत्वा मम वचनेन^२ पिता वो सुद्धोदनमहा-
राजा ददट्ठकामो^३ ति वत्था पुत्त मे गण्हित्वा एहीति आह । सो एव देवानि रञ्जो वचन सिग्गा सम्पट्टिच्छत्वा
पुरिससहरसपरिवारो विष्णुमेव सट्ठियोजनमग्य गत्वा दसबलस्स चतुपुरिसमज्जे निर्मोदित्वा धम्मदेसनवेलाप
विहार पाविसि । सो तिट्ठतु ताव रञ्जो पहितसामनत्ति परिमपग्घियन्ते ठित्तो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा यथाठित्तोव
सद्धि पुरिस [४५] महस्सेन अरहत्त पत्था पब्बज्ज याचि । भगवा एय भिक्खुवांति हत्थ पसारेसि । सब्बे त
लण येव इद्धिमपन्नचीवग्घरा वस्ससत्तिकत्थेरा विद्य अहेसु । अरहत्तत्पनकालतो पट्ठाय पन अरिया नाम
मज्जत्ताव होन्तीति रञ्जा पहितमामन दसबलस्स न कथेसि ।

राजा नैव गतको आगच्छति न मामन सूयतीति एहि भणे । त्व गच्छानि तेनव नियामेन अञ्ज अमच्च
पेमेसि । सोपि गत्वा पुरिमनयनेव सद्धि परिग्गाय अरहत्त पत्था तुण्ही अहोसि । राजा एतेनेव नियामेन पुरिसम-
हस्सपरिवारे नव अमच्चे पेमेसि । सब्बे अत्तनो किच्च तिट्ठयेत्वा तुण्हीभूता तत्थेव विहरिगु ।

राजा सामनमनकम्पि आश्रित्वा आचिककन्त अलाभित्वा चित्तेसि- “एतका जना माय मितहाभावेन
सासनमत्तम्पि न पच्चाहरिगु, को नुखो मम वचन करिम्मनी” ति सब्ब राजबल ओलोकेत्तो कालुदायि अट्टम ।
सो किर रञ्जो सब्बत्थसावको अमच्चो अब्भन्तरिको अनिक्कमासिका बांधिमनन सद्धि एकादवसे जातो सह-
पसुकीट्ठित्तो सहायो । अथ न राजा आमन्तेसि- “नात । कालुदायि अह मम पुत्त परिस्सतुकामो नवपुरिससहस्सानि
पेमेसि एकपुरिमोपि आगन्त्वा सामनमत्त आगेचेत्तांपि नत्थि । दुञ्जानो खो पन मे पुत्त दरमेतु” नि^२

मक्खिस्सामि देव । मचे पव्वजिनु लभिस्सामीति ।

नात । त्व पव्वजित्वा अपव्वजित्वा वा मरह पुत्त दस्सेहीति आह ।

सो सावु देवानि रञ्जो मामन आदाय राजगहं गत्वा सत्थुधम्मदेसनवेलाय परिमपरिग्यन्ते ठित्तो
धम्म सुत्वा सपरिवारो अरहत्तफल पत्था एहिभक्खुभावे पतिट्ठामि ।

सत्था बुद्धो हत्वा पठम अन्नोधम्म इमिपनने वसित्वा वृत्थवस्सो पवारत्त्वा उरुबेल गत्वा तत्थ
नयो मासे वसन्तो तेभातिकजटिले विनेत्वा भिक्खुसहस्सपरिवारो फस्समासपुण्णमाय राजगहं गत्वा द्वे मासे
वसि । एणावता बागणसितो निकम्बमन्नस्स पच्च मासा जाता सकलो हेमन्तो अतिककन्तो उदायित्थेग्गस्स [८२]
अगतदिवसतो पट्ठाय सत्तट्ठादिवसा वीतिवत्ता । सो फग्गणीपुण्णमासिय चित्तेसि अतिककन्तो हेममन्तो
वमन्तममथो अनुत्पत्तो, मनुस्सेहि सस्सादीनि उद्धरित्वा सम्मुखमम्मुखट्ठानेहि भग्गा दिग्गा हरितनिणमञ्छल्ला

१ स्वा०-पवत्तित्पवरधम्मचक्रको । २ रो०-पटिहरथ ।

पठवी, मुपुष्कित्वा वनसण्डा पटिपञ्जनस्वभा मग्गा, कालो दसबलस्स जातिसगह् कानुत्ति । अथ भगवन्तं [४६] उपसकमित्वा.—

“अगारिनोदानि दुमा भदन्ते । फलेसिनो छदन विप्पहाार ।

ते अच्चिमन्तोव पभासयन्ति समयो महावीर ! भगीरसान ।

नातिसीत नानिउण्ह नातिदुम्भक्खछातक ।

सट्हा हरिता भूमि एम कालो महामुनी ।” ति ।

सट्ठिमत्ताहि गाथाहि दसबलस्स कुलनगर गमनत्थाय गमनवण्ण वण्णसि ।

अथ न सत्था किन्खो उदायि । मधुरस्मरेन गमनवण्ण वण्णेसीति आह । भन्ते । तुम्हाक पिता मुद्दो-
दतो महाराजा पस्सितुकामो, करोथ ज्ञानकान सगहन्ति । साधु उदायि । करिस्सामि ज्ञानकानं सगह । भिक्षु-
गघस्स आरोचेहि गमिकवत पुरेस्सन्तीति । साधु भन्तेति धेरो आरोचेमि । भगवा अगमगधवासीन कुलपुत्तान
दसहि सहस्सेहि कपिलवत्यवासीन दमहि स्सस्सेहीति सब्बेहेव वीमनिमहम्महेहि खीणामवभिक्षूहि परिवृत्तो
राजगहा निकम्पित्वा दिवसे दिवसे योजन गच्छति । राजगहतो सट्ठिपोजन कपिलवत्य द्वीहिमामेहि पापुणि-
स्सामीति अनृगित्वाकिरि पक्कामि । धेरोपि भगवतो निकम्बन्तभाव रञ्जो आरोचेस्सामीति वेहाम अब्भुगन्त्वा
रञ्जो निवेस्से पातुरहोमि । राजा धेर दिम्वा तुट्ठचित्तो महारुहे पल्लके निमीदापेत्वा अत्तनो पटिवादिनस्स
नानग्गमभोजनम्म पत्तं पुंत्वा अदासि । धेरो उट्ठाय गमनाकार दम्मेमि । निर्मादित्वा भुञ्ज नाताति । सत्थु
सन्निक गन्त्वा भुञ्जिम्मामि महाराजाति । कह पत्त सत्थाति । वीमनिभिक्षुसहम्मपरिवारो तुम्हाक दरसनत्थाय
चारिक निकम्बन्तो महाराजाति । राजा तुट्ठमानमो आह, तुम्हे इम परिभुञ्जित्वा याव मम पुत्तो मं नगर
पापुणाति तावस्स इतोव पिण्डपात पटिहन्थ्याति । धेरो अधिवाससि । राजा धेर परित्रमित्वा पत्त गन्धचुण्णेन
उव्वट्ठेत्वा उत्तमभोजनम्म पूरेत्वा तथागतस्स देवाति थेरम्म हत्थं पत्तित्थापेमि । धेरो सब्बेसं पम्मन्तान धेव
पत्त आकासे खिपित्वा सयाम्प वेहाम अब्भुगन्त्वा पिण्डपात आहारित्वा मत्थु हत्थे ठपेमि । [८३] सत्था त
परिभुञ्जि । एतत्तपापेन धेरो दिवसे दिवसे आहारि । सत्थापि अल्लराममो रञ्जो यं व पिण्डपात परिभुञ्जि ।
धेरोपि भक्तक्खिवावमानं दिवसे दिवसे अज्ज एत्तकं भगवा आगतो अज्ज एत्तकन्ति [४७] बुद्धगुणपटिम्युत्ताय
च धम्मकथाय मकलराजकुल गत्थु दरमन विनायंथ सत्थरि सञ्जात्तपमादं अकासि । तेनेव न भगवा —
“एतदग्ग भिक्खवे । मम सावकान भिक्खुं कुल्लपमादकान यदिद कालुदायी” ति एतदग्गे ठपेमि ।

७३ कपिलवत्युत्तिमं पाटिहारियं अकासि

साकियापि खो अनुपपत्ते भगवति अम्हाकं ज्ञानिसेट्ठ पस्सिस्सामानि सन्निरपात्त्वा भगवतो वसन-
ट्ठान वीमंसमाना निश्रोधमक्कम्म आरामो रमणियोनि सल्लक्खत्त्वा तत्थ रब्ब परिजग्गनविधि कारेत्वा गन्ध-
पुष्फहत्था पञ्चुगमनं करोत्ता सञ्चालकार्गपतिमण्डित दहरदहरे नागदागकं च दागिकायो च पटम पहिण्णमु ।
ततो राजकुमारो च राजकुमारियो च तेमं अनन्तरा^१साम गन्धपुष्फल्लुण्णादीहि पूजयमाना भगवन्तं गहेत्वा निश्रोधा-
राममेव अगममु । तत्र भगवा वीसनिमहम्मखीणासवपरिवृतो पञ्चत्तवबुद्धासेन निर्मादि । साकिया नाम मान-
जातिका मानत्यद्धा । ते सिद्धत्थकुमारो अम्हेहि दहरनरो अम्हाक कण्ठिठो भागिनेय्यो पुत्तो नत्ताति चित्तेत्वा
दहरदहरे राजकुमारो आहमु, तुम्हे भगवन्त वन्दथ मयं तुम्हाक पिट्ठितो निर्भोदिम्मामानि । नेमु एत्थं अव-
न्दित्वा निसिन्नेमु भगवा तेस अज्जासथं ओलोकेत्वा न म ज्ञानयो वन्दन्ति हन्दि दानि नं वन्दापस्सामीति अमि २-
ञ्जापादकञ्जान समापरिजित्वा बुट्ठाय आकाम अब्भुगन्त्वा तेस सीसं पादपमु आकिरमानो विय गण्डम्ब-
स्वखमूढे यमकपाटिहारियसदिस्स पाटिहारिय अकासि ।

राजा तं अच्छरियं दिस्वा आह-भगवा । तुम्हाक जातदिवसे इसिकालदेवलयम्म वन्दनत्थं उपनीत्तान
पादे वो परिवत्तित्वा ब्राह्मणस्स मत्थके पत्तित्ठिते दिस्वापि अह तुम्हे वन्दि अयं मे पटमवन्दना, वपमंगलदिवसे
जम्बुच्छायाय मिगिसयने निमिन्नान वो जम्बुच्छायाय अपरिवत्तनं दिस्वापि पादे वन्दि अयं मे दुनियवन्दना । इदानी

इम अष्टिदुष्कृष्ण पाटिहारियं दिस्वापि तुम्हाकं पादे वन्दामि अयं मे ततियवन्दनाति । रञ्जे पन वन्दिते भगवन्तं
अवन्दित्वा ठातु समत्थो नाम एको सारिकीयोपि नाहोसि । मब्बे वन्दंसु येव । इति भगवा ज्ञातके वन्दापेत्त्वा
आकासतो ओतरित्वा पञ्चने आसने निसीदि । निसिन्ने भगवति सिखापत्तो जानिसमागमो अहोसि । सब्बे
एकग्गच्चित्तो हुत्वा निसीदिसु । ततो महाभेधो पोक्खरवस्सं वस्सि । तम्बवण्णं उदकं हेट्ठो विरवन्तं गच्छति ।
तेमित्तुकाभोव तेमेति अंतमित्तुकामस्स [८४] सरीरे विन्दुमत्तोपि न पनति । तं दिस्वा सब्बे अच्छरियेद्भूतचिन्ता
जाता । अहो ! अच्छरियं अहो ! अब्भन्ति कथं समुट्ठापेमुं । सत्त्वा न [८४] इदानीव मय्हं जातिसमागमे
पोक्खरवस्सं वस्सति अतीनेपि वस्सीति इमिस्सा अट्ठप्पत्तिया महावेस्सन्तरजातकं कथेसि । धम्मदेसनं सुत्त्वा
सब्बे उट्ठाय वन्दित्वा पक्कमिसु । एकोपि राजा व राजमहामत्तो वा स्वे अम्हाकं भिक्खं गप्पुधायि वत्त्वा गतो
नाम नत्थि ।

§ ७३ कपिलवत्युं पिण्डाय पाविसि

सत्त्वा पुनदिबसे बीसिनसहस्सभिक्खुपरिवुत्तो कपिलवत्यु पिण्डाय पाविसि । तं न कोचि गत्त्वा
निमन्तेसि वा पत्तं वा अग्गहेसि । भगवा इन्दव्थोले ठितोव आवज्जेसि, “कथंत्थो पुब्बबुद्धा कुलनगरे पिण्डाय
चरिसु कि नु उप्पटिपाटिया इस्सरजानं घराणि अगममु उदाहु सपदानचारिकं चरिसु” ति । ततो एकबुद्धस्सापि
उप्पटिपाटिया गमनं अदिस्वा मयापि दानि अयमेव तेमं वंसो अयं मे पवेणो पग्गहेतव्वा आर्याति व मे सावकापि
ममञ्जेव अनुसिक्खन्ना पिण्डचारियवत्तं परिपूरेस्मन्तीति कोटिय निविट्ठगेहत्तो पट्ठाय सपदानं पिण्डाय
चरि । अथो किर सिद्धत्थकुमारो पिण्डाय चरतीति डिभूमकानिभूमकादिसु पासादेसु सीहपञ्जरं विवर्गत्त्वा
महाजनो दस्सनव्यावटो अहोसि ।

राहुलमातापि देवो अय्यपुत्तो किर इमास्म येव नगरे महन्नेन राजानुभावेन मुवण्णमिविकादीहि
विचरित्त्वा इदानि केसमम्मु ओहारेत्त्वा कासायवत्त्ववसनो कगालहत्थो पिण्डाय चरति गोभनि तुक्कोनि मीह-
पञ्जरं विवर्गत्त्वा ओलोकायमाना भगवन्तं नानाविगगममुज्जलाय सरीरग्गभाय नगरवीथियो ओभामेत्त्वा
व्यामपभापरिकथेपममुपगूळहाय^१ अमीत्यनुव्यञ्जनावभासिनाय इनिममहापुरिसलक्खणपनिमण्डिताय अनु-
पमाय बुद्धसिरिया विरोचमानं दिस्वा उण्हीसनो पट्ठाय याव पादतला —

“सिनिद्धनीलमुकुञ्चितकेसो मुनि^२ यनिम्मलत्तभिनलाटो ।

युत्ततु गमुट्ठुगायतनासो रसिजालविततो नग्गमीहो ॥” ति ।

एवमादिकाहि अट्ठहि नग्गमीहगार्थाहि नाम अभित्थित्त्वा “तुम्हाकं पुत्तो पिण्डाय चरतो” ति रञ्जे
आरोचेसि । राजा संविग्गहृदयो हत्थेन साटकं सण्ठेत्तो तुरित्तुरितं निक्खमित्त्वा वेगेन गत्त्वा भगवतो पुत्तो
ठत्त्वा आह, “कि भन्ते! अम्हे लज्जापेयं? किमत्थं पिण्डाय चरथ? कि एत्तकानं भिक्खनं न सक्का भनं लद्धुन्ति [४९]
सञ्जं करित्था” ति? वंसचारित्तमेत महााराज! अम्हाकानि । ननु भन्ने! अम्हाकं महासम्मतव्यनियवंसो
नार्य [८५] वंसो? तत्थ च एकखत्तियोपि भिक्खाचरो^३ नाम नत्थीति । अय महााराज! राजवसो नाम तव वंसो
अम्हाकं पन दीर्पकरो कोण्डञ्जो—पे—कस्सपाति अयं बुद्धवंसो नाम एतं च अञ्जो च अनेकसाहस्समत्था बुद्धा
भिक्खाचरा भिक्खाचारेनेव जाविकं कपेमुन्ति अन्नरकीवियं ठितोय —

“उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य धम्मं मुचरितं चरे ।

धम्मचारी मुत्थं सेनि अस्मि लोके परमिह चा ॥”^४ ति ।

इमं गाथमाह । गाथापरियोमाने राजा मोतापनिफले पतिट्ठामि —

“धम्मं चरे मुचरितं न नं दुक्खरितं चरे ।

धम्मचारी मुत्थं सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥” ति ।

इमं पन गाथं सुत्त्वा सकदागामिफले पतिट्ठामि । महाधम्मपालजातकं^५ सुत्त्वा अनागामिफले पति-

१ रो०—समुपगूळहाय । २ रो०—पुत्तिमत्ता । ३ रो०—भिक्खाचरो । ४—धम्मपद, लोकवग्य ।

५ रो०—धम्मपालजातक ।

ट्टासि । मरणसमये सेतच्छतसस हेट्ठा सिरिसयने निपन्नो येव अरहत्तं पापुणि । अरञ्जवासेन पन पधानानु-
योमकिच्चं रञ्जो नाहोसि । मोतापत्तिफलं सच्छिक्त्वा येव पन भगवतो पत्तं गहेत्वा सपरिसं भगवन्तं महापासाद
आरोपेत्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन परिवसि ।

७४. राहुलमातया सिरिगम्भं अगमासि

भक्तकिच्चपरियोसाने मब्बं इत्यागारं आगन्त्वा भगवन्तं वन्दि टपेत्वा राहुलमातर । सा पन
“गच्छ अय्यपुत्तं वन्दाही” ति परिजनेन बुच्चमानापि “सचे मय्हं गुणो अत्थि मयमेव मे सन्निकं अय्यपुत्तो
आगमिस्सति आगतमेव नं वन्दिस्सामी” ति वत्वा न अगमासि ।

भगवा राजान पत्तं गहापेत्वा द्वीहि अगसावकोह्णं सद्धि राजधीताय सिरिगम्भं गन्त्वा राजधीता
यथाएचि वन्दमाना न किञ्चि वत्तव्वानि वत्वा पञ्जत्तं आसने निसीदि । सा वेगेनागन्त्वा गोप्फनेमु
गहेत्वा पादपिट्ठियं सीमं परिवनेत्वा यथाञ्जामय वन्दि । राजा राजधीताय भगवति मिनेह्वहमानादि-
गुणसम्पत्तियो कथेसि—“भन्ने! मम धीता ग्रेहेह कासायानि [७०] निवत्थानीति मुत्वा ततो पट्ठाय
कासावत्था जाता, तुम्हाकः एकभत्तिकभावं मुत्वा एकभत्तिकाव जाता, तुम्हेहि महामयनम्म छिद्दित्तभाव जत्त्वा
पट्ठिकामञ्चके येव निपन्ना, तुम्हाकः मालागन्धादीहि विरतभाव जत्त्वा विरतमालागन्धाव जाता अत्तनो
जातकेमु मय पट्टिजग्गिस्सामानि सासने पेमिते एकज्जलकम्पि न ओलोकेमि । एव गुणसम्पद्दा मे भगवा ।
धीता” ति । “अनच्छरिय महागज । यं ददानि तथा रक्खियमाना राजधीता परिपक्के ज्ञाणे [८६]
अत्तानं रक्खेय्य एमा एब्बे अनारक्खा पव्वतपादे विचग्गमाना अपरिपक्के ज्ञाणे अत्तानं रक्खीनि वत्वा
वन्दकिनरजानकं कथेत्वा उट्ठायमना पक्कामि ।

७५. नन्दं पब्बाजेसि

दुतियदिवसे नन्दम्म राजकुमारस्स अभिमंकेगहणवेमनाव्वाहमग्गेल्लेमु वत्तमानेमु तस्स नेह
गन्त्वा कुमारं पत्तं गहापेत्वा पब्बाजेनुकामो भगल वत्वा उट्ठायामना पक्कामी । जनपदकन्याणी कुमार
गच्छन्ति दिस्वा “नुवट खो अय्यपुत्त ! आगच्छेय्यामी” ति वत्वा गोव पमाग्ग्वा ओलोकेमि । सोपि भगवन्त
पत्तं गह्ठयानि वत्तं अविस्सहमानो विहारमेव अगमासि । त अनिच्छमान येव भगवा पब्बाजेमि । एति भगवा
कपिलपुर गन्त्वा ततियदिवसे नन्दं पब्बाजेसि ।

७६. राहुलं पब्बाजेसि

सत्तमं दिवसे राहुलमाता कुमारं अलकरित्वा भगवतो सन्निकं पेमेसि—“एम्म तान ! एत वीमति-
सहस्ससमणपरिवुत्तं सुवण्णवण्णं ब्रह्मरूपीवण्णं समण, अय ते पिता एतस्स महन्ता निधयो” अहेमु ।
त्यास्स निक्खमन्तो पट्ठाय न एस्साम गच्छ न दायज्ज याच, अह तात ! कुमारे अभिमंके पत्त्वा चक्कवत्ती
भविस्सामि धनेन मे अत्थो धन मे देहि सारिको हि पुत्तो पितु सन्नकम्मा” ति । कुमारे च भगवतो सन्निकः
गन्त्वा पितुमिनेह पट्ठालभित्वा हट्ठनुट्ठो “मुत्वा ते समण ! छाया” ति वत्वा अञ्जम्पि वह्ण अत्तनो अनुक्क
वदन्तो अट्ठासि ।

भगवा कनभत्तकिच्चो अनुमोदन्तं कत्वा उट्ठायामना पक्कामि । कुमारेणपि “दायज्ज मे समण !
देहि, दायज्जं मे समण ! देही” ति भगवन्तं अनुबन्धि । भगवा कुमारं न निवत्तापेमि । परिजनापि भगवता सद्धि
३ गच्छन्तं निवत्तंतु नासक्खि । इति सो भगवता सद्धि आराममेव आगमासि । ततो भगवा चिन्तेसि, “यं अयं
पितुमल्लक धनं हच्छति तं वट्ठानुगतं सविपालं हन्दम्म बोधिमग्गे पट्टिल्लं सत्तविधं अगियधनं देमि लोबुत्तरदा-
यज्जस्स न साधिकं करेमी” ति आयस्सन्तं सारिपुत्तं आमत्तेसि “तेन हि [७१] त्वं सारिपुत्त ! राहुलकुमारं पब्बा-
जेही” ति । पब्बाजिते पत्तं कुमारं रञ्जो अधिमत्तदुक्खं उपपिज्जि । तं अधिवामेनु अगक्कोत्तो भगवतो
निवेदेत्वा “साधु भन्ने ! अय्या मातापितृहि अनञ्जानं पुत्तं न पब्बाजेय्यु” ति वर याचि । भगवा

१ रो०—निधयो । २ रो०—गच्छन्तो ।

तस्म तं वचन पटिस्सुणित्वा पुनदिवसे राजनिवेशने कतपातरासो एकमन्तं निसिञ्जेन रञ्जा "भन्ते ! तुम्हाकं दुक्करकारिककाले^१ एका देवता म उपसंकमित्वा पुत्तो ते कालकतोति आह । तस्सा वचनं असद्वहन्तो^२ न मयं पुत्तो [८७] बोधि अप्पत्वा कालं करोतीति त पटिकसिपि" न्ति वुत्त "इदानीं किं सद्वहस्सिथ ? ये तुम्हे पुञ्जेपि अट्टिकानि दस्सेत्वा पुत्तो ते मनोति वुत्ते न सद्वहित्था" ति इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महाधम्मपालजातकं कथेसि । कथापरियोमाने राजा अनागामिफले पतिट्ठहि ।

§ ७७ अनाथपिण्डको जेतवनारायणं कारेसि

इति भगवा पितरं तीमु फलेमु पतिट्ठापेत्वा भिक्षुसंधपरिवृतो पुनदेव राजगहं गत्वा सीतवने विहासि । तस्मि समये अनाथपिण्डको गहपति पञ्चहि सकटसतेहि भण्डं आदाय राजगहे अत्ततो पियसहायस्स मेट्ठिनो गेह गत्वा तत्थ बुद्धम्म भगवतो उप्पन्नभाव सुत्वा बलवपञ्चससमये देवतानुभाशेन विवटेन द्वारेन सत्थार न्पसकमित्वा धम्म सुत्वा मोतापनिफले पतिट्ठाय द्दुत्तियदिवसं बुद्धपमुखस्स सधस्स महादानं दत्त्वा सार्वत्थि आगमनत्थाय सत्थुपटिञ्जा गहेत्वा अन्तरामगे पञ्चचत्ताळीसयोजनट्ठानं सतसहस्स सतसहस्सं दापेत्वा योजनिकाय योजनिकाय विहारे कारापेत्वा^२ जेतवन कोटिसन्धारेन अट्ठारसहिरञ्जकोटीहि किणित्वा नवकम्म पट्ठेपेसि । सो मज्जे दमबलस्स गन्धकुटि कारेसि । त परिवारेत्वा असीतिमहाधेरानं पाटियक्कसन्निवेशने आवासि । एककुड्डकट्टिकुड्डकहंसवट्टकदीधसान्तामण्डपादिवसेन सेससेनासनानि पोखलरणिधो चंकमनरनिट्ठानदिवान्ठानानि चाति अट्ठारसकोटिपरिचचारानं रमणीयं भूमिभागं मनोरमं विहारं कारापेत्वा दसबलस्स आगमणत्थाय दूत पंमेसि । सत्था दूतस्स वचनं मुत्वा महाभिक्षुसंधपरिवारो राजगहा निक्खमित्वा अनुपुञ्जेन मावत्थिनगरं पापुणि ।

महासेट्ठिपि को विहारमह मञ्जेत्वा तथागतम्म जेतवनं पतिमनदिवसे पुत्तं सव्वालंकारपतिमण्डितं कत्वा अलंकनपटियनेहेव पञ्चहि कुमारसतेहि सद्धि पेमेसि । सो सर्परिवारो पञ्चवण्णवत्थसमञ्जलानि पञ्चधजसनानि गहेत्वा [१२] दमबलस्स पुत्तो अहोसि । तेमं पच्छतो महामुभदा चूलमुभदानि हे मेट्ठिधीतरगे पञ्चहि कुमारसतेहि सद्धि पुण्णघटं गहेत्वा निक्खमिमु । ताम पच्छतो मेट्ठभरिया सव्वालंकारपतिमण्डिता पञ्चहि मानुगामसतेहि सद्धि पुण्णपातियो गहेत्वा निक्खमि । मञ्जेमं पच्छतो सयं महामेट्ठि अहतवत्थिनवत्थो अहतवत्थेहेव पञ्चहि सेट्ठिसतेहि सद्धि भगवन्त अब्भुगञ्छि ।

भगवा इमं उपासकपरिणं पुत्तो कत्वा महाभिक्षुसंधपरिवृतो अत्ततो सरोरप्पभाय सुवण्णरममेकपिञ्जरानि विय वनन्तरानि कुरूमानो अनन्नाय बुद्धलील्लहाय अप्पटिमभाय बुद्धमिरिया जेतवनविहारं पारवसि । अय नं अनाथपिण्डको पुच्छि । [८८] "कथाहम्मन्त ! इमस्मि विहारे पटिपज्जामी" ति ? तेनहि गहपति ! इम विहारं आगतानागतस्स भिक्षुसधस्स देहे" ति साधु भन्नेति महासेट्ठि सुवण्णभिद्धारं आदाय दमबलस्स हत्थं उदकं पातेत्वा "इमं जेतवनविहारं आगतानागतस्स चातुदिसस्स बुद्धपमुखस्स संघम्म दम्मी" ति अदासि । सत्था विहारं पटिगहेत्वा अनुमोदनं करोत्तो --

"सीत उण्ह पटिहन्ति ततो वार्लामगानि च ।

मिरिसपे च मकने मिरिरे चापि वूट्ठिथो ॥

ततो वातानपे घोरे मञ्जानं पटिहञ्जति ।

लेणत्थ च मुखत्थ च सामितुं च विपस्सितु ॥

विहारदानं संघस्स अग्गं बुद्धं न वणिणत्त ।

तस्सा हि पण्डितो पोसो सम्पस्स अत्थमत्तनो ॥

विहारे कारये रम्मे वामयेत्थ बहुस्सुते ।

तेसं अन्नञ्च पाणं च वत्थसेनासनानि च ॥

ददेय्य उजुभूतेसु विण्णमण्णेन चेतसा । [१३]

१ रो-दुक्करचारिककाले । २ रो०-कारेत्वा ।

ते तस्स धम्मं देसेन्ति सब्बदुक्खापनुदं ।

यं मो धम्मं दधञ्जय परिनिब्बाति अनासवो ॥” ति ।

बिहारानिमंसं कथेसि । अनाथपिण्डको दुत्तियदिवसतो पट्ठाव विहारमहं आरभ । विसाखाय पात्तादमहो व्तुहि मासेहि निट्ठितो । अनाथपिण्डकस्स पन विहारमहो तवहि मासेहि निट्ठासि । विहारमहेपि अट्ठारसेव कोटियो अगमंसु इति इमस्मि येव विहारे चतुपण्णासकोटिमंख धन परिच्चजि ।

अतीने पन विपस्सिस्स भगवतो काले पूनब्बसुमित्तो नाम सेट्ठी सुवण्णट्ठिकामन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने प्रोजनप्यमाणं संधारामं कारेसि । सिरिवस्स भगवतो काले मिरिवरुहो नाम सेट्ठी सुवण्णजालसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने तिगायुत्तप्यमाणं संधारामं कारेसि । वेम्मभस्स भगवतो काले सोत्थियो नाम सेट्ठि सुवण्णहन्थिपदमन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अद्दयोजनप्यमाणं संधारामं कारेसि । कन्हुसन्धस्स भगवतो काले अब्बुतो नाम सेट्ठी सुवर्णाण्णट्ठिकामन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने गावुत्तप्यमाणं संधारामं कारेसि । कोणायमणस्स भगवतो काले उग्गो नाम सेट्ठा सुवण्णकच्छपमन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अद्दगावुत्तप्यमाणं संधारामं कारेसि । कस्सपस्स भगवतो काले सुमगलो नाम सेट्ठी सुवर्णाण्णट्ठिकामन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने सोट्ठसकरीसप्यमाणं [८९] संधारामं कारेसि । अम्हाकं पन भगवतो काले अनाथपिण्डको सेट्ठी क्हापणकोटिसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अट्ठकरिसप्यमाणं संधारामं कारेसि । इदं किर ठाने सब्बबुद्धान् अविजहित्ठानमेव । इति महाबोधिमणं सब्बञ्जुत्तप्यमित्तो याव महापरिनिब्बानमञ्जा यस्मि यस्मि ठाने भगवा विहासि इदं सन्तिकनिदान नाम । तस्म वमेन सब्बजानकानि वण्णयिन्माम् ।

जातकटुकथाय

निदानकथानिद्धिता [१४]

जातकट्टकथा

१. एकनिपातो

१. अपण्णकवग्गवण्णना

१. अपण्णकजातकं

पच्चुपन्नवत्थु

इमं ताव अपण्णकधम्मदसनं भगवा सार्वत्थं उपनिस्साय जेतवनमहाविहारे विहरन्तो कथेसि । कम्पन आरम्भ अयं कथा समुट्ठितान्ति ? सेट्ठिस्स सहायके पञ्चसते तित्थियसावकंति ।

एकस्मि हि दिवसे अनाथपिण्डको सेट्ठी अत्तनो सहायके पञ्चसते अञ्जतित्थियसावके आदाय वहुं मालागन्धविलेपनञ्चेव तेलमध्पाणितवत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा भगवन्तं वन्दित्वा मालादीहि पूजत्वा भेसज्जानि चैव वत्थानि च भिक्खुमंघम्स विसम्ज्जेत्वा छ निसज्जावोसे वज्जेत्वा एकमन्तं निसीदि । तेपि अञ्जतित्थियसावका तथागत वन्दित्वा सत्थु पुण्णचन्दसस्मिरिक मुखं लक्खणानुब्यञ्जनपति-मण्डितं व्यामप्यभापरिक्खितं ब्रह्मकायं आवेळावेळा यमकयमका वृत्वा निच्छरन्ति यो घनबुद्धरम्मियो च ओलोकयमाना अनाथपिण्डकस्स समीपे येव निमीदिमु ।

अथ नेमं सत्था मनोसिलानले मीह्नाद नदन्तो तरणमीहो विय गज्जन्तो, पानुम्मकमंघो विय च, आकासगगओता [१५] रेन्तो विय च, रतनदाम गन्थेन्तो विय च अट्ठंगममन्नागतेन सवनीयेन ब्रह्मम्मरेन नाना नयविचित्तं मधुरधम्मकर्यं कथेसि । ते मत्थुधम्मदसनं मुत्वा पसम्रञ्चिता वृट्ठाय दमबलं वन्दित्वा अञ्जतित्थिय-सरणं भिन्दित्वा बुद्धं सरणं अगमंमु । ते ततो पट्ठाय निच्चकालं अनाथपिण्डकेन मण्डि गन्धमालादिहत्था विहार गत्वा धम्मं सुणन्ति दानं देन्ति मीलं रक्खन्ति उपोसथकम्मं करोन्ति ।

अथ भगवा सार्वत्थितो पुनदेव राजगहं अगमासि । ते तथागतस्स गतकाले तं सरणं भिन्दित्वा पुन अञ्जतित्थियसरणं गत्वा अत्तनो मूलट्ठाने येव पणिट्ठिता ।

भगवापि सत्तट्ठमामे वीनिनामेत्वा पुन जेतवन अगमासि । अनार्थापिण्डको पुनपि [१०] ते आदाय सत्थु मन्तिकं गत्वा सत्थारं गन्धादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । तेपि भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं निसीदिमु । अथ नेमं अनाथपिण्डको तथागते चारिकां पक्कन्ते गहितसरणं भिन्दित्वा पुन अञ्जतित्थियसरणमेव गहेत्वा मूले पणिट्ठितभाधं भगवतो आरोजेसि ।

भगवा अपरिमितकणकोटियो निग्गन्तं पवत्तिवचीमुचरितानुभावेन दिब्बगन्धगन्धितं नानागन्ध-पूरित रतनकण्डकं विवरन्तो विय मुखपटुमं विवग्ग्वा भधुरस्सरं निच्छारेन्तो "सच्चं किर तुम्हं उपासका । तौणि सग्गानि भिन्दित्वा अञ्जतित्थियसरणं गता" ति पुच्छ । अथ तेहि पटिच्छादेतु आसक्कोन्तेहि "सच्चं भगवा" ति वुत्ते सत्था "उपासका ! हेट्ठा अवीच उपरि भवग्गं परिच्छेदं कत्वा तिरियं अपरिमाणासु लोकधातुसु मीलादिगुणेन बुद्धेन सदिसो नाम नत्थि कुतो अधकतरो । "यावता भिक्खवे ! सत्ता अपदा वा—ये—तथागतो तेमं अगमक्खायन्ति" यं किञ्चि वित्तं उध वा हुरं वा—ये—अगतो वे पसप्पान" न्ति आदीहि मुत्तेहि पकार्मिते

१ इतिबुत्तक, सुत्तनिपात ।

रतनत्तयगुणं पकासेत्वा एत्थं उत्तमगुणेहि समन्नागतं रतनत्तयं सर्णं गत्ता उपासका वा उपासिका वा निरवादिसु निम्बत्तनका नाम नत्थि । अपायनिम्बत्तनो मुञ्चत्वा पन देवलोके उप्पज्जत्वा महासम्पत्तिं अनुभोति । तस्मा तुम्हेहि एवरूपं सरणं भिन्दित्वा अञ्जतित्थियमरणं गच्छन्तेहि अयत्तं कत्त” इति आह ।

एत्य च तीणि रतनानि भोक्त्ववसेन उत्तमवसेन च सर्णं गतानं अपायेशु निम्बत्तिया अभावदीपनत्थं इमानि सुत्तानि दस्सेतब्बानिः [१०]—

“ये केचि बुद्धं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि धम्मं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि संघं मरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति १ ॥
 बहू वे सरणं यन्ति पब्बतानि वनानि च ।
 आरामरक्खचेत्यानि मनुस्सा भयनज्जिजाता ॥
 नेतं खो सरणं खेमं नेतं सरणमुत्तमं ।
 नेतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥
 यो च बुद्धं च धम्मं च सघं च सरणं गतो ।
 चत्ताग्गि अरियमच्चानि सम्मप्पञ्जाय पस्सति ॥ [११]
 दुक्खं दुक्खसमुप्पादं दुक्खम्मं च अतिक्कमं ।
 अरियञ्चट्ठगिकं मग्गं दुक्खपसमगागिन् ॥
 एतं खो सरणं खेमं एतं सरणमुत्तमं ।
 एत्थं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चती ॥” इति ।^२

न केवलं च नेस सत्या एतक येव धम्मं देसेसि । अपि च खो “उपासका । बुद्धानुस्सति कम्मट्ठानं नाम धम्मानुस्सति—ये—गधानुस्सति कम्मट्ठानं नाम सोतापत्तिमग्गं देति सोतापत्तिफलं देति सकदागामिमग्गं देति सकदागामिफलं देति अनागामिमग्गं देति अनागामिफलं देति अरहतमग्गं देति अरहत्तफलं देती” इति एवमादीहिपि नयेहि धम्मं देसेत्वा “एवरूपं नाम सरणं भिन्दन्तेहि अयत्तं तुम्हेहि कत्त” इति आह ।

एतं च बुद्धानुस्सतिकम्मट्ठानादीनादीना मोत्तापत्तिमग्गादिप्पदानं “एकधम्मो भिक्खवे । भावितो बहुलीकनो एकन्तनिब्बिदाय विरगगाय निरोधाय उपममाय अभिञ्जाय, मब्बोधाय, निम्बानाय संवत्तति । कनमो एकवम्मो ? बुद्धानुस्सती” इति^३ एवमादिहि सुनेहि दीपेनब्ब ।

एव भगवा तानप्पकारहि उपासके ओवादित्वा “उपासका । पुब्बेपि मनुस्सा असरणं सरणं नत्तकगाहेन विरुद्धगाहेन गहेत्वा अमनुस्सपरिग्गहाणे कन्तारे यक्खभक्खा हुत्वा महाविनासं पत्ता । अपण्णकगाहं पन एकसगाहं अविरुद्धगाहं गहितमनुस्सा तस्मिं येव कन्तारे सोत्थिभावं पत्ता” इति वत्था तुम्ही अहोसि ।

अथ खो अनाथपिण्डको गहपति उट्ठायामना भगवन्तं वन्दित्वा अभित्यवित्वा सिग्गि अञ्जलिम्पत्तिट्ठापेत्वा एवमाह—“भन्ते । इदानीं ताव इमेस उपासकानां उत्तमसर्णं भिन्दित्वा तवकगाहं विरुद्धगाहं सरणगहणं अम्हाकं पाकटं पुब्बे पन अमनुस्सपरिग्गहाणे कन्तारे तक्किक्कानं विनामो अपण्णकगाहं गहितमनुस्सानं च सोत्थिभावो अम्हाकं पटिच्छभो [१७] तुम्हाकमेव पाकटो । माधु वनं नो भगवा आकामे पुण्णचन्दं उट्ठापेत्तो विय इमं कारणं पाकटं करोतु” इति ।

अथ भगवा मया खो गृहपति । अपग्मिनकाल दसपारमियो पूरेत्वा लोकस्स कंलच्छदनत्थमेव सम्बञ्जुतजाण पटिविद्धं सीहवसाय सुवण्णपाति पूरेत्तो विद्य सक्कच्च सोतमोदहित्वा सुणोहीति सेटठिनो सतु-
प्याद जनेत्वा हिमगम्भं पदाळ्ळेत्वा पुण्णबन्द नीहरत्तो विद्य भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारण पाकटं अकासि—[९२]

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे वाराणसिनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोमि । तदा बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धि गहेत्वा अनुपुब्बेन वयप्पत्तो पञ्चहिं सकटसतेहिं वाणिज्ज करोत्तो विचरति । सो कदाचि पुब्बन्ततो अवरन्त गच्छति कदाचि अवरन्ततो पुब्बन्त । वाराणसिय येव हि अञ्जोपि सत्थवाट्ठुत्तो अत्थि बालो अद्यत्तो अनुपायकुसलो । तदा बोधिसत्तो वाराणसितो महग्घ भण्डं गहेत्वा पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि । सोपि बालसत्थवाहपुत्तो तथेव पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि, सत्थे अय बालसत्थवाहपुत्तो मया सद्धि येवग मिस्सति सकटसहस्से एकत्तो मग्गे गच्छन्ते मग्गोपि नप्पहोस्सति मनुस्सान दारुदकादीनिपि बलिबद्धान तिणानिपि दुल्लभानि भवि-
म्मन्नि । एतेन वा मया वा पुरतो गन्तु वट्टनीमि ।

सो न पक्कोमापेत्वा एतमत्थ आरोचेत्वा द्वीहिपि अम्हेहि एकत्तो गन्तु न सक्का । कि त्वं पुरतो गमिस्ससि उदाहू पच्छतोति आह ।

सो चिन्तेसि-मयि पुरतो गच्छन्ते बहु आनिससा । मग्गेन अभिन्नेनेव गमिस्सामि । गोणा अनामट्ठ-
तिण खादिस्सति । मनुस्सान अनामट्ठसूपेय्यपण्ण भविस्सति । पसन्न उदक भविस्सति । यथार्थाच अग्घ ठपेत्वा भण्ड विक्किणिस्सामीति । सो अह सम्म । पुरतो गमि [११८] स्सामीति आह ।

बोधिसत्तोपि पच्छमो गमने बहु आनिससे अट्ठम । एव हिस्म अहोमि-एते पुरतो गच्छन्ता मग्गे विसमट्ठान मम करिस्सन्ति । अह तेहि गतमग्गेन गमिस्सामि । पुरतो गतेहि बलिबद्धेहि पण्णनप्पद्धतिणे खादिते मम गोणा पुन उट्ठितानि मधुरतिणानि खादिस्सन्ति । गहितपण्णट्ठानतो उट्ठित मनुस्सान सूपेय्यपण्ण मधुर भविस्सति । अनुदके ठाने आवाट खणित्वा एते उदक उणादेस्सन्ति । परेहि कतेमु हि आवाटेमु मय उदकं पिबिस्साम भण्डअग्घट्ठपने नाम मनुस्सान जीवितावोगोपनसदिम अह पच्छमो गन्त्वा एतेहि ठपिनग्घेन भण्ड विक्किणिस्सामीति । सो एतके आनिससे दिन्त्वा-सम्म । त्व पुरतो गच्छति आह ।

साधु सम्मानि बालसत्थवाहो सकटानि योजेत्वा निक्खन्तो अनुपुब्बेन मनुस्मवामं अतिक्कमित्त्वा कन्तारमुख पापुणि ।

कन्तार नाम चोरकन्तारं, वाळकन्तार, निरुदककन्तार, अमनुस्सकन्तार, अप्पभवक्कन्तारनि पञ्चविध । तत्थ चोरेहि अधिट्ठितमग्गो चोरकन्तार नाम । सीहादीहि अधिट्ठितमग्गो वाळकन्तार नाम । यत्थ न्हायिणु वा पानु वा [९३] उदक नत्थि इद निरुदककन्तार नाम । अमनुस्साधिट्ठित अमनुस्सकन्तार नाम । मूलवादीयोदिविगहित्थ अप्पभवक्ककन्तार नाम । इममि पञ्चविधे कन्तारे त कन्तार निरुदककन्तार चैव अमनुस्सकन्तार च । तस्मा सो बालसत्थवाहपुत्तो सकटमु महन्तमहन्ता चाटियो ठपेत्वा उदमकम्म पूरापेत्वा सट्ठियोजनिक कन्तार पटिपज्जि ।

अथस्स कन्तारमग्गं गतकाले कन्तारे अधिवत्थयक्खो इमेहि मनुस्सेहि गहित उदक छड्डापेत्वा दुब्बले कत्वा सम्भेव ते खादिस्सामीति सम्भसेतरुणबलिबद्ध [११९] युत्त मनोरम यानक मापेत्वा धनुकलाप-
फलकाबुधत्थेहि दसहि वा द्वादसहि अमनुस्सेहि परिवुत्तो उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा अल्लसीसो अल्लवत्थो इस्सरपुरिमो विद्य तस्मि यानक निसीदित्वा कट्टममक्खितेहि चक्केहि पटिपथं अगमासि । परिवारमनुस्सापिम्स पुरतो च पच्छतो च गच्छन्ता अल्लकेसा अल्लवत्था उप्पलकुमुदमाला पिलन्धित्वा पट्टुपुण्डरीककलापे गहेत्वा भिममज्जालानि खादन्ता उदकविन्दूहि चैव कललेन च पग्घरन्तेन अगमंमु ।

सत्यवाहा च नाम यदा धुरवातो^१ वायति तदा यानके निसीदित्वा उपट्टाकजनपरिवृता रज परिहरन्ता पुरतो गच्छन्ति । यदा पच्छतो वायति तदा तेनेव नयेन पच्छतो गच्छन्ति । तदा पन धुरवानो अहोसि । तस्मा सो बालसत्यवाहपुत्रो पुरतो अगमामि ।

यक्खो त आगच्छन्त दिस्वा अत्तो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा कह गच्छथानि तेन मद्धि पटिमन्थार अकासि । सत्यवाहोपि अननो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा सकटान गमनोकाम दत्त्वा एकमन्त ठिनो न यक्ख अबोच-भो^१ । अम्हे ताव वाराणमितो आगच्छाम । तुम्हे पन उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा पदुमपुण्डरीकहत्था भिसमुळालानि खादन्ता कट्टममविलता उदकविन्दूहि पम्परन्तेहि आगच्छथ । किम्बुखो तुम्हेहि आगतमग्गे देवो वस्सति उपालादिसञ्छन्नानि सरानि अत्थीति पुच्छि ।

यक्खो तस्स कथ सुत्वा-मम्म^१ । किन्नामेने कथेसि ? एसा नीलवनराजि पञ्जायति. ततो पट्टाय सकल अरञ्ज एकोदक निबद्ध वम्मन्ति, कन्दरा पूरा, तस्मि तस्मि ठाने पदुमादिमञ्छन्नानि सरानीति वत्वा पट्टिपाटिया [100] गच्छन्तेसु सकटेसु इमानि सकटानि आदाय कह गच्छथानि पुच्छि ।

अमुक जनपद नामानि ।

इमस्मि च इमस्मि च सकटे कि नाम भण्डन्ति ?

अमुक च अमुक चाति

पच्छनो आगच्छन्तं सकटं अनिवियं गरुक्कं हुत्वा आगच्छन्ति एतस्मि कि भण्डन्ति ?

उदकं एत्थानि ।

पुरतो ताव उदकं आनेत्तेहि वो मनाप कव । इतो पट्टाय पन उदकंन किच्चं नत्थि पुरतो बहं उदकं । चाटियो [१४] भिन्दित्वा उदकं छट्टेत्वा सल्लहकेन सकटेन गच्छथानि आह । एवं च पन वत्वा तुम्हे गच्छथ अट्टाकं पापञ्चो होनीति थोकं गन्त्वा नेग अदम्मनें पत्त्वा अननो यक्खनगरमेव अगमामि ।

मोपि खो बालसत्यवाहो अननो बालताय यक्खम्म वचन गहेत्वा चाटियो भिन्दापेत्वा पसतमत्तम्पि उदक अनवगेमेत्वा सब्बं छट्टेत्वा सकटानि पात्रापेमि । पुरतो अप्पमत्तम्पि उदकं नाहोमि । मनुस्सा पानीय अलभन्ता किन्नामसु । ते याव मुग्घित्थगमना गत्त्वा सकटानि मोचेत्वा परिवत्तनके ठपेत्वा गोणे चक्केसु बन्धिसु । नेव गोशान उदक अहोमि न मनुस्मान यागभनें वा । दुवलमनुस्सा तत्थ तत्थ अयोनिओ मनसिकत्वा निपज्जित्वा सपिसु । रत्तिभागममन्तरे यक्खा यक्खनगरतो आगत्त्वा सब्बेपि गोणे च मत्स्मे च जीवितक्खयं पापेत्वा तेमं मंमं खादित्वा अट्टीति अवमेमेत्वा अगमंसु ।

एव, एक बालसत्यवाहपुत्रं निम्मया मब्बं ते विनाम पापुणिमु । ऋवट्टिकादीनि दिमाविदिमासु विपक्किणानि अहेसु । पञ्चसकटमनानि यथापुरितानेव अट्ठंसु ।

बोधिसत्तोपि खो बालसत्यवाहपुत्रस्स निक्खन्तदिवमतो पट्टाय मामद्धमाम वीतिनामेत्वा पञ्चहि सकटमेनेहि मद्धि नगरा निक्खम्म अनुपुब्बेन कन्नारमुख पापुणि । मा तत्थ उदकचाटियो पूरेत्वा बहं उदक आदाय खन्थावारे भेगिञ्चरापेत्वा मत्सुसे सन्न [101] पानेत्वा एवमाह-अम्भो मं अनापुच्छित्वा पसतमत्तम्पि उदक मा आसिञ्चित्थ । कन्तारे विमरुक्खा नाम होन्ति । पन वा पुफ वा फल वा तुम्हेहि पुरे च अत्तादिनुपुब्बं मं अनापुच्छित्वा मा खादित्थानि ।

एवं मनुस्मानं ओवादे दत्त्वा पञ्चहि सकटमेनेहि कन्तारं पट्टिपज्जि ।

तस्मि कन्तारमञ्जं मप्पत्ते मो यक्खो पुरिमनयेनेव बोधिसत्तस्स पट्टिपये अत्तानं दम्मेमि ।

बोधिसत्तां तं दिस्वाव अञ्जासि इमस्मिं कन्तारे उदकं नत्थि, निरुदककन्तारो नामेसो । अयञ्च निम्भयो रत्ननेत्तो, छायापिस्म न पञ्जायति । निस्समयं इमिना पुरतो गतो बालसत्त्ववाहपुत्तो सब्बं उदकं छड्डापेत्वा किलमेत्वा सपरिखो खादितो भविस्सति, मग्घं पन पण्डितभावं उपायकोसल्लं न जानाति मग्घेति । ततो न आह गच्छव तुम्हे मयं वाणिजा नाम अञ्ज उदकं अदिस्वा गहितउदकं न छड्डेम । दिट्ठट्ठाने पन छड्डेत्वा सकटानि सल्लट्टुकानि कत्वा गमिस्सामाति ।

यकखो थोकं गत्वा अदस्सनं उपगम्म अतनो यकवनगरमेव गतो । यक्खं पन गते सब्बे मनुस्सा बोधि-मत्तं उपगत्त्वा आहंभु-अय्य ! एते मनुस्सा एमा नीलवनराजि पञ्जायति, ततो पट्ठाय [९५] देवो निबद्धं वस्मतीति वत्वा उप्पलकुमुदमालामालिनो पदुमपुण्डरीककलापे आदाय भिसमुलानि ख्वादन्ता अल्लवत्था अल्लसीसा उदकबिन्दूहि पधरन्तेहि आगता । उदकं छड्डेत्वा लहूकेहि सकटेहि खिप्पं गच्छामाति ।

बोधिमत्तो तेसं वचनं सुत्वा सकटानि ठपापेत्वा सब्बमनुस्से सन्निपातापेत्वा तुम्हेहि इमस्मि कान्तारे मरो वा पाकवरणी वा अत्थीति कस्सचि सुतपुब्बन्ति पुच्छि ।

न अय्या ! सुतपुब्बं । निरुदककन्तारो नाम एसोति ।

इदानि एकञ्चे मनुस्सा एताय नीलवनराजिया परनो देवो वस्सतीति वदन्ति । वुट्ठिवातो नाम कित्तक [102] ट्ठानं वायतीति ।

योजनमत्तं^१ अय्याति ।

कच्चि पन वो एकस्सपि मरीर वुट्ठिवातो पहरतीति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसीस नाम कित्तके ठानं पञ्जायतीति ?

योजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि एकस्मि मेघसीस दिट्ठन्ति ?

नत्थि अय्याति ।

विञ्जुल्लना नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

चतुपञ्चयोजनं अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि विञ्जुल्लनोभासो दिट्ठोति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसट्ठो नाम कित्तके ठाने मूयतीति ?

एकद्वियोजनमत्तं अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि मेघसट्ठो मुनोति ?

नत्थि अय्याति ।

कि तुम्हे एते जानाथाति ।

न जानाम अय्याति ।

न एनं मनुस्सा । यक्खा एते । अग्घं उदकं छड्डापेत्वा दुब्बले कत्वा खादिम्मामाति आगता भविस्सन्ति । पुरतो गतो बालसत्त्ववाहपुत्तो न उपायकुसलो । अद्धा सो एतेहि उदकं छड्डापेत्वा किलमेत्वा खादितो भविस्सति, पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव टिनानि भविस्सन्ति । अञ्ज मयं तानि पस्सिस्साम । पसतमत्तस्मि उदकं अछड्डेत्वा सीघमीधं सकटानि पाजेथाति ।

सो गच्छन्तो यथापूरितानव पञ्चसकटसतानि गोणमनुस्मानञ्च हत्थट्टिकारोनि विमाधिदिमाहु
धिष्णिकिष्णानि दिस्वा सकटानि भोजापेत्वा सकटपरिवत्तकेन खन्धावारं बन्धापेत्वा कालस्सेव मनुस्मे च गोणे न
सायमासभर्त्ता भोजापेत्वा मनुस्सानं मज्जे गोणे निपज्जापेत्वा सयं बलनायके गहेत्वा खगगहत्थो नियामरत्त आ-
वत्तं गहेत्वाठितकोव अर्षणं उट्ठापेसि । पुनदिवसे पातोव सञ्चकिञ्चानि निट्ठापेत्वा गोणे भोजेत्वा दुब्बलसकटानि
छड्ढेत्वा थिरानि गाहापेत्वा अप्पग्घं भण्डं छड्ढापेत्वा महग्घं आरोपेत्वा यथाधिष्णेनं ठानं गत्वा द्विगुणतिगुणेन
मूलेन भण्डं विक्किणित्वा सब्बं परिमं आदाय पुन अत्तनो नगरमेव अगमासि । [103]

मत्था इमं धम्मकथं कथेत्वा एत्वं गहुरति पुब्बं तक्कगाहाहिणो महाविनासं पत्ता अपण्णकगाहा-
गाहिणो पन अमनुस्मान हत्थ[१६]तो मुञ्चिन्त्वा मोल्लियना इच्छित्तानं गत्वा पुन सकटानमेव पच्चाग-
मिसूति द्वेपि वत्थुनि घटेत्वा इमिस्मा अपण्णकधम्मदेयनाय अभिमम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

“अपण्णकं ठान्मेहे दुत्तियं आहु तक्किका ।
एतवञ्जाय मेधावी तं गहे यदपण्णकन्ति ॥”

तत्थ— अपण्णकन्ति एकमिकं अविस्सु निय्यानिकं । ठानन्ति कारणं । फारणं हि यस्मा तदायन-
सूत्तियाय फल निट्ठानि नाम तस्मा तं ठानन्ति वृच्चति । “ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो”ति । आदिमु
चम्मस पयोगो वेदिनव्यो । इति अपण्णक ठानन्ति पदद्वयेनापि य एकन्तहितमुक्त्वावहत्ता पण्डितेहि पटिपभं अकं-
मिककारण सोभणकारण अपण्णकप्राम अविस्सुकारणं निय्यानिककारणं न इदन्ति दीपेति । अयमेत्थ गंखेपो ।
पभेदतो पन तीणि सरणागमनाति पञ्च सीलानि अट्ठ मीलानि दस मीलानि वानिमोक्खववरो इन्द्रियसवरो
आजीवपारिमुद्धिमीलसवरो पच्चवर्षाट्ठसेवनं सञ्चम्पि चतुपारिमुद्धिमीलं इन्द्रियेसु गुणद्वारा भोजने मत्त-
ञ्जना जागरियानुयोगो ज्ञानं विपस्सना अभिञ्जा समापत्ति अग्गियम्मो अग्गियकलं सव्वम्पेत्तं अपण्णकं ठानं
अपण्णकपटिपदा निय्यानिकपटिपदानि अत्थो । यस्मा च पन निय्यानिकपटिपदाय एत्तं नामं तस्मा येव भगवा आ-
ग्गयत्तटिपदं देमेत्तो इम मुत्तमाह—“तीहि भिक्खवे । धम्मदि समवागतो भिक्खु अपण्णकपटिपदा पटिपदो
होति थिरियो चम्म आग्गो होति आस्सवानं खयाय । कतमेहि तीहि ? इध भिक्खवे ! भिक्खु इन्द्रियेसु गुणद्वारा
होति भोजने मत्तञ्जू होति जागरियं अनुयुत्तो होति । कथं च भिक्खवं ! भिक्खु इन्द्रियेसु गुणद्वारा होति । इध
भिक्खवे ! भिक्खु चक्खुता रूपं दिस्वा न तिमिनगाही होति—ये—एवं खो भिक्खवे ! भिक्खु इन्द्रियेसु गुण-
द्वारा होति । कथं च भिक्खवे ! भिक्खु भोजने मत्तञ्जूहोति ? इध भिक्खवे ! भिक्खु पटिसव्वायोगिनो आहार
आहारंति नेव दवाय न मदाय न भण्डनाय न विभूमनाय यावदेव इमस्म कायस्स ठितिया थापताय विट्ठियुपरिया
ब्रह्मचरियानुग्गहाय इति पुराणञ्च वेदन पटिसव्वामि तवञ्च वेदन न उप्पादेस्सामि यात्रा च मे भविस्सति
अनवज्जत्ता च फामुविदारी चाति । एव खो भिक्खवे ! भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति । कथं च भिक्खवे ! भिक्खु
जागरियं अनुयुत्तो होति ? इध भिक्खवे ! भिक्खु दिवसं चक्रमेत्त निस्सज्जाय आवरणीयेहि धम्मदि चित्तं परिगोपेति
रत्तिया पठमं याम चक्रमेत्त निस्सज्जाय आवरणीयेहि धम्मदि चित्तं परिगोपेति रत्तिया मज्जिमं याम दत्थिष्णेन
पस्सेन सोहमेत्थ कप्पेति पादेन पादं अच्चाधाय मत्तो मत्पज्ञानो उट्ठानमञ्च मनमिकरित्वा रत्तिया पच्छिमं
याम पच्चुट्ठाय चक्रमेत्त निस्सज्जाय आवरणीयेहि धम्मदि चित्तं परिगोपेति । एव खो भिक्खव ! भिक्खु जागरियं
अनुयुत्तो होती”ति । इमस्मि चापि सुत्ते तथोव धम्मा वुत्ता । अय पन अपण्णकपटिपदा याव अरहत्तकत्वा लब्ध
[104]तेव । तत्थ अरहत्तकल्पि फलसमापत्तिविहारस्स चेव अनुवादापरिनिव्वानस्स च पटिपदायेव ताम होति ।
एकेनि एकव्वे पण्डितमनुस्सा । तत्थ किञ्चापि अनुको नामानि निदयो नत्थि, इद पन सपरिमं बोधिमतं येव [०७]
सन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्वं । दुत्तियं आहु तक्किकाति दुत्तियन्ति पठमं वुत्ततो^२ अपण्णकट्ठानतो निय्यानिककार-
णतो दुत्तिय तक्कगाहाकारण अनिय्यानिककारणं । आहु तक्किकाति एत्थ पन सद्धि पुरिमपदेन अयं योजना,
अपण्णकट्ठानं एकमित्तकारण अविस्सुकारणं निय्यानिककारणं एके बोधिसत्तत्वमुक्त्वा पण्डितमनुस्सा गण्हेसु ।

१ अनुत्तर, अट्टानपालि । २ रो०—पठमतो ।

यं पन ते बालसत्यवाहपुतप्यमुखा तत्रिकका आह ते दुतियं सापरार्थं अनेकंसिकट्टानं विशदकारणं अनिय्या-
निककारणं अगहेमु' । तेमु ये अपणकट्टानं अगहेमु' ते सुककपटिपदं पटिपन्ना ये दुतियं पुरतो भवितम्बं उदके-
नाति तत्रकगाहसंखातं अनिय्यानिककारणं अगहेमु' ते कण्हपटिपदं पटिपन्ना । तस्य सुककपटिपदा अपरिहानि-
पटिपदा कण्हपटिपदा परिहानिपटिपदा तस्मा ये मुक्कपटिपदं पटिपन्ना ते अपरिहानीना सोत्थिभावं पत्ता, ये
पन कण्हपटिपदं पटिपन्ना ते परिहानीना अनयव्यसनं आपन्नाति इममत्थं भगवा अनाथपिण्डकस्स गहपतिनो वत्वा
उत्तरि इवमाह—“एतवञ्जाय मेधावी तं गण्हे यदपण्णक” न्ति ! तस्य एतवञ्जाय मेधावीति मेधाति लद्धनामाय
विशुद्धाय उत्तमाय पञ्जाय समन्नागतो कुलपुत्तो एतं अपण्णके चेव सपण्णके चाति द्वीमु अपण्णकगाहतक्कगाह-
संखातेसु ठानेषु गुणदोसं बुद्धिहानिं अत्यानत्थं ठानाठानञ्च आत्वाति अत्थो । तं गण्हे यदपण्णकरितं यं अपण्णकं
एकंसिकमुक्कपटिपदाअपरिहानियपटिपदासंखातं निय्यानिककारणं तदेव गण्हेय्य । कस्मा ? एकंसिकादिभाव-
तो येव । इतरं पन न गण्हेय्य । कस्मा ? अनेकंसिकादिभावतो येव । अयं हि अपण्णकपटिपदा नाम सब्बेसं बुद्ध-
पच्चेकबुद्धबुद्धपुत्तानं पटिपदा । सब्बबुद्धा हि अपण्णकपटिपदायमेव ठत्वा दद्धेन विरियेन पारमियो पूरेत्वा
बोधितले बुद्धा नाम होन्ति । पच्चेकबुद्धा पच्चेकबोधि उप्पादेन्ति । बुद्धपुत्तापि सावकपारमिज्जाणं पटिविज्जन्ति ।
इति भगवानेयं उपासकानं निम्मो कुमलमम्पत्तियो छ कामावचरसग्गे ब्रह्मलोकमम्पत्तियो च दत्वापि परियो-
साने अहत्तकलदायिका अपण्णकपटिपदा नाम चतुमु अपार्येसु पञ्चमु च नीचकुलेसु निव्वन्तिदायिका सपण्ण-
कपटिपदा नामानि । इमं अपण्णकधम्मदेसनं दस्सेत्वा उपरि चत्तारि सच्चानि सोळ्ळमहि आकारेहि पकामेसि ।
चतुसच्चपरियोसाने सब्बेपि ते पञ्चमना उपामका सोत्तापत्तिकले पत्तिट्टहिमु ।

सत्त्वा इम धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वन्थूनि कथंत्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जातकं ममाधानेत्वा
दस्सेसि । तस्मिं क्षमये बालसत्यवाहपुत्तो देवदत्तो अहोसि, तस्स [१८] परिमा देवदत्तपरिमा व, पण्डनमत्थवाह-
पुत्तपरिसा बुद्धपरिसा, पण्डनसत्यवाहपुत्तो पन अहमेव अहोसिन्ति देसनं निट्ठपेसि ।

अपण्णकजातकं

२. वष्णुपथजातकं

अकिलानुनोति इमं घम्मदेसनं भगवा सावत्थियं विहरन्तो कथेसि । कं पन आग्ग्माति ? एकं ओस्म-
ट्टविरियं भिक्खु ।

पञ्चपन्नवत्थु

तथागते किर सावत्थियं विहरन्ते एको सावत्थिवासी कुलपुनो जेतवनं गन्त्वा मत्थु सन्निके
घम्मदेसनं सुत्वा पसन्नचित्तो कामेमु आदीनवं नेक्खम्मे च आनिमंमं दिस्वा पञ्चजित्वा उपसम्पदाय
पञ्चवस्सिको हुत्वा द्वे मातिका उग्गहिहत्वा, वेपस्सनाचारं सिक्खित्वा मत्थु मन्निके अन्नतो वित्तकानियं कम्म-
ट्ठानं गहेत्वा एकं अरञ्जं पविस्सित्वा बम्मं उपगत्त्वा तेमास वायमन्तो ओभासमनं वा निर्मिनमत्तं वा उप्पादेतुं
नासक्खि ।

अयस्स एतदहोसि—सन्धारा चत्तारो पुग्गला कथिता । तेमु मया पदपरमेन भवितव्वं । नत्थि
मञ्जे मह्हं ईमरिम अत्तभावे मग्गो वा फलं वा । अहं किं करिस्सामि अरञ्जवामेन ? मत्थुमन्निकं गत्त्वा अनिविय
रूपसोभग्गप्पतं बुद्धमरीगे ओलोकेन्तो मधुरधम्मदेसनं सुणन्तो विहरिस्सामीति पुन जेतवनमेव पञ्चागमागि ।

अथ तं मण्डिट्ठा सन्धत्ता भिक्खु आहंमु—आवुमो ! त्वं सत्थु सन्निके कम्मट्ठानं गहेत्वा समणधम्मं
करिस्सामीति गतो इदानीं पन आगत्त्वा संगणिकाय अभिग्गमातो वग्गमि । किन्नू खो तं पञ्चजितकित्तवं मत्थक
पनं अप्पटिसन्धिको जातोमी” ति ?

आवुमो ! अहं मग्गं वा फलं वा अलभित्वा अभव्वपुग्गलेन मया भवितव्वान्ति विरिय ओस्मजित्वा
आगतोम्हीति ।

अकारणं ते आवुमो, कतं दह्हविरियस्स सत्थु सामने पञ्चजित्वा विरिय ओस्मजत्तेन । एहि
तथागतस्स तं दस्सेस्सामीति तं तं आदाय मत्थु सन्निक अगमंमु ।

सत्था तं दिस्वा एवमाह—भिक्खवे ! तुम्हे एतं भिक्खु अनिच्छमानं आदाय आगता । किं कनं
इमिनाति ?

भन्ने ! अयं भिक्खु एवकूपे निध्यानिके सामने पञ्चजित्वा समणधम्मं करोन्तो विरिय ओस्मजित्वा
आगतोति ।

अथ तं सत्था आह—सक्च किर तथा भिक्खु ! विरियं तं ओस्सट्ठानि ?

सक्चं भगवाति ।

किं पन त्वं भिक्खु ! एवकूपे निध्यानिकसासने पञ्चजित्वा अप्पिच्छंति वा सन्नुट्ठंति वा पवि-
वित्तोति वा असंसट्ठोति वा आरद्धविरियोति वा एव अन्तान अजानापेत्वा आममट्ठविरियो भिक्खूति जानापमि ।
ननु त्वं पुब्बे विरियवा अहोसि । तथा एकेन कतं विरिय निम्माय महकन्तारं [९.९] पञ्चमु गकटसनेमु गच्छन्तेमु
मनुस्सा च गोणा च पानीयं लभित्वा सुखिता जाता । इदानीं कस्मा विरियं ओस्मजतीति ?

सो भिक्खु एतकेन उपत्थम्भितो अहोसि । त पन कथं सुत्वा भिक्खु भगवन्तं याचिमु—भन्ने !
इदानीं इमिना भिक्खवना विरियस्स ओस्सट्ठभावो अम्हाकं पाकटो, पुब्बे पन एतस्स एकस्स कनविरियं निस्साय
मरुकन्तारे गोगमनुस्सानं पानीयं लभित्वा सुखिनभावो पटिच्छन्तो, तुम्हाकं मव्वञ्चुत्तज्जाणस्सेव पाकटो ।
अम्हाकम्पेतं कारणं कथेयाति ।

तेनहि भिकखवे ! सुणायाति ।

भगवा तेसं भिकखूनं गनुप्यादं जनेत्वा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि-

अतीतवत्थु

अनोने कासिग्दं वारागसियं थ्हादत्ते रज्जं कारेन्तं बोधिसत्तो सत्थवाहुकुले पटिसाग्धि गहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चवहि मकटमनेहि वणिज्जं करोन्तो विचरति । सो एकदा सट्ठियोजानिकं मरुक्कन्तारं पटिपग्जि । तस्मि कन्तारं मुखुमयालका मुट्ठिना गहिता हत्थे न तिट्ठन्ति । मुरियुग्गमनतो पट्ठाय अगारगसि विव उण्हा होति न सकका अतिक्कमित्तु । तस्मा तं पटिपज्जन्तो दाब्बककेल्लत्थुलादीनि सकटंहि जादाय रत्तिमेव गत्त्वा अरुणुग्गमने सकटानि परिवत्तकानि कत्वा मत्थके मण्डपं कारेत्त्वा कालस्सेव आहारकिच्च निट्ठापेत्वा छायाय निमित्ता दिवम खेपेत्वा अत्थं गते मुरियं सायमामं भुञ्जित्वा भूमिया सोत्ताय जानाय सकटानि योजेत्वा गच्छन्ति । समुद्दगमनमदिसमेव गमने नत्थ होति । फल्लनियामको नाम लद्धु वट्ठति । सो तारकसञ्जाय सत्थं तारेसि ।

सोपि मत्थवाहो तस्मि काले उमिनाव नियामेन तं कन्तारं गच्छन्तो एकूनसट्ठियोजनानि गत्त्वा इदानि एकरत्तेनेव मरुक्कन्ताग निक्खमन भविस्सतीति सायमासं भुञ्जित्वा सब्बं दाहदकं खेपेत्वा सकटानि योजेत्वा पायासि । नियामको पुरिमन्कटे आसाव्दि मत्थरापेत्वा आकामे तारकं ओलोकन्तो इतो पाजेथ इतो पाजेयाति वदमानो निपग्जि । सो दीधमद्धानं अनिद्दायनभावेण किलमन्तो निद्दं ओक्कमि ।

गोणो निवर्तित्वा अणनमग्गमेव गण्हेत्ते न अञ्जासि । गोणा सब्बर्गिण अगमसु । नियामको अरुणुग्गमनवेलाय पबुद्धां नक्खनं ओलोकेत्त्वा सकटानि निवनेथ निवनेथाति आह । सकटानि निवनेत्त्वा पटिपाटि करोल्लानं येव अग्णा उग्गतो ।

मनुस्सा हिथ्थो अम्हाकं निविट्ठल्लन्धा [१००] वाग्दट्ठानमेवेत्तं दाब्बककम्पि तो खीण इदानि नट्ठम्हाति सकटानि मोचेत्वा परिवत्तकेन ठपेत्वा मत्थके मण्डपं कत्वा अत्तनो अत्तनो सकटम्स हेट्ठा अनुमोचन्ता निपाज्जसु ।

बोधिमत्तो मयि विरिय ओस्सज्जन्ते सब्बेपि विनत्तिस्सन्तीति पातोव सोत्तल्लवेलायमेव आहिण्णन्तो एक दम्भ्रनिणगच्छ दिम्बा इमानि निगानि हेट्ठा उदकमिनेहेण उट्ठित्तानि भविस्सन्तीति चिन्नेत्वा कुद्दाल गाहापेत्वा न पदेम खणारेमि । ते मट्ठिहत्थेत्थान खीणसु । एत्तकं ठान खणित्वा पहग्गान कुद्दालो हेट्ठा पामाणे पटिह्हाञ्जि । पहट्ठयत्ते सब्बेपि विरिय ओम्साज्जसु ।

बोधिमत्तो पत्त इम्मम पामाणस्स हेट्ठा उदकेन भवित्थन्नन्ति ओतरिग्ग्वा पामाणे टित्तो ओत्तमित्त्वा मोत्त ओदहिल्ला सह आवग्जेन्तो हेट्ठा उदकम्स पवत्तनमद् मुत्त्वा उत्तरिग्ग्वा चूलुपट्ठाक आह-ताव ! तया विरिये ओस्सट्ठे सब्बं विनत्तिम्माम । त्वं विरिये अनोग्गजित्त्वा इम अयकटं गहेत्त्वा आवाट ओत्तरिग्ग्वा एत्तरिग्ग पामाणे पहार वेहीति ।

सो तस्म वचन मग्गटिच्छित्त्वा सब्बेमु विग्गिय ओत्तरजित्त्वा टित्तेमुपि विरिये अनोम्मज्जन्तो ओत्तरिग्ग्वा पासाणे पहार अदासि । पामाणो मज्जं भिज्जित्त्वा हेट्ठा पतित्त्वा सोत्तं सत्थिरुम्भित्त्वा अट्ठासि । तालक्खन्ध-प्पमाणा उवकवट्ठि उग्गच्छि । सब्बे पानीय पिचित्त्वा न्हायिसु । अतिरेकानि अक्खयुगादीनि फालेत्त्वा यागुभत्त पचित्त्वा भुञ्जित्त्वा गोणे च भोजेत्त्वा मुरिये च अत्थ गते उदकावाटसमीपं धज बन्धित्त्वा इच्छित्तानि अर्गमिसु । ते तत्थ मण्ड विक्किणित्त्वा दिग्गुणचतुग्गुण लाभं लभित्त्वा अत्तनो वमन्ट्ठानमेव अगमसु २ ।

ने तत्थ यावनायकं ठत्त्वा यथाक्कम्म गता । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा यथाक्कम्मभव गतो । मग्गामम्बुद्धो इम धम्मदेयन कथेत्त्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाय कथेसि-

१ रो०-भोगं । २ रो०-अर्गमिसु ।

“अकिलासुनो वष्णुपथे खण्णता, उद्वगणे तत्थ पयं अबिन्नु ।
एवं मूनी विरियबलूपपन्नो, अकिलासु विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति ॥”

तत्थ—अकिलासुनोति निककोमज्जा आरद्धविरिया । वष्णुपथेति वण्णु वुच्चति बालुका^१ । बालुकासग्गेति अत्थो । खण्णताति भूमि खण्णमाना । उद्वगणेति एत्थ उद इति निपाता । अगणेति अन्तो मनुस्मान सञ्चरणेद्वाने अनापठे भूमिमापेति अत्थो। [१०१] तत्थ्याति तस्मि वष्णुपथे । पयं अबिन्नुत्ति उदकं लभिमु । उदकं हि पिवनभायंन पपाति वुच्चति । पविट्ठं वा आपं पयं महोदकन्ति अत्थो । एवन्ति ओपम्मपटिपादनं । मूनीति मोनं वुच्चति त्राणं कायमोनेय्यादिसु वा अञ्जतरंतेन समन्नागतत्ता पुग्गला मूनीति वुच्चति । सो पनेस आगारियमुनि अनागारिय-मुनि सेखमुनि असेखमुनि पच्चेकमुनि मुनिमूनीति अनेकविधो । तत्थ आगारियमूनीति गिहीआगतफलो विञ्जा-ससामनो । अनागारियमूनीति तयारूपोव पच्चाजतो । सेखमूनीति मन सेवा । अनेपमूनीति खीणासवो । पच्चे-मूनीति पच्चेकसम्बुद्धो । मुनिमूनीति सम्मासम्बुद्धो । इमस्मि पनन्वे मच्चनंगार्हिकवणेन मोनेय्यगणत्ताय पञ्जाय समन्नागतो मूनीति वेदितव्वो । विरियबलूपपन्नाति विरियेन चैव कायवल्लत्राणवलेन च समन्नागतो । अकिला-सूति निककोसज्जो । कामं तचो च तहाप च अट्ठीं च अवसिन्नुत्ति^३ उपमुस्सनु सरीरे गंमलोहितत्ति एवं वुत्तेन चतुरंगसमन्नागतंन विरियेन समन्नागतत्ता अन्त्तसो अकिलासु । विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति चित्तस्सपि हृदयस्सपरमपि सीतलभावकरणेन सन्तिन्ति मंवं गतं ज्ञानविगस्सनाभिञ्जाअरहत्तमग्गण्णपत्तानं आर्यधम्म विन्दति पटिल-भतीति अत्थो ।

भगवता हि—“दुक्खं भिक्खवे ! कुमीतो विहरति बोक्किण्णो पापकेहि अकुमलेहि धम्मैति महन्त्तञ्च सदत्थं परिहासेति, आरद्धविरियो च न्णो भिक्खवे ! मुखं विररति पविचित्तो पापकेहि अकुमलेहि धग्गेहि महन्त्तञ्च सदत्थं परिचुरेति । न भिक्खवे ! हीनेन अग्गस्स पति होती” ति^४ एवं अनेकेहि मुत्तेहि कुमीतम्म दुक्खविहारो आरद्धविरियस्स च मुखविहारो संवण्णता । इथापि आरद्धविरियस्स अकनाभिनिवेमम्म थियम्मकम्म विरिय-वलेन अविगन्त्तव्व तमेव मुखविहारं दस्सेत्तो “एव मूनी विरियबलूपपन्नो अकिलासु विन्दे हृदयस्स मन्ति” त्ति आह । इद वुत्तं होति, यथा ते वाणिजा अकिलासुनो वष्णुपथे खण्णता उदक लभिमु एव इमस्मिन्नाय सामने अकिलासु हुत्वा वायममानो पण्डितो भिन्नु इम ज्ञानादिभेद हृदयमन्ति लभन्ति । सोत्थ भिक्खु! पुब्बे उदकमनस्स अत्थाय विरिय कत्वा उदानि एवरा मग्गफत्तथाय निय्यानिके सासनं कम्मा विरिय ओस्सञ्जमीति^५ ? एव इम धम्मदेसन दस्सेत्वा चत्तारि मच्चानि पकामेति । मच्चवारिद्योमाने ओस्सट्ठविरियो भिन्नु अगफले अरहते पतिट्ठामि । [१०२]

सत्था द्वेपि वत्थूनि कथेत्वा अनुमान्ध घटेत्त्वा जातक समोधानेत्त्वा दम्ममि । तस्मि मपय विरिय अनोस्सजित्त्वा पामाण भिन्दिन्त्वा महाजनम्म उदकदायको चूलुपट्ठाको अय ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अज्ञेति अबनेमपरिमा उदानि बुद्धपरिमा ज्ञाना मत्थवाहजेट्ठको पन अहमेव अहोमिन्ति इम धम्मदेसन निट्ठोपेति ।

वष्णुपथजातरु ।

३. सेरिववाणिजजातकं

इध चेहि न विराधेसीति इदम्यि धम्मदेसन भगवा सावत्थियं विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपसवत्थु

त हि पुरिमनयेनेव भिक्खुहि आनीतं दिस्वा सत्था आह—“भिक्खु ! त्व एवरूपे मग्गफलदायके सासने पञ्चजित्वा विरिय ओस्सजन्तो सतसहस्सग्घनिकाय कञ्चनपातिया परिहीनो सेरिववाणिजो विय चिरं सोच्चेय्यामी” ति ।

भिक्खु तस्सत्थस्स आबीभावत्थ भगवन्त यांचसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते इतो पञ्चमं कप्पे बोधिसत्तो सेरिवरट्ठे सेरिवो नाम कञ्चपुटवाणिजो अहोसि । सो सेरिवा नाम एकेन लोलकञ्चपुटवाणिजेण सद्धि बोहारत्थाय गच्छन्तो नीलवाहिनि नाम नदि उत्तरित्वा अन्धपुर^१ नाम नगर पविसन्तो नगरवीथियो भाजेत्वा अत्तनो पत्तवीथिया भण्ड विविकणन्तो चरि । इतरोपि अत्तनो पत्तवीथि गहि ।

तस्मि पन नगरे एक सेट्टिकुल परिजिण्ण अहोसि । सब्बे पुतभातिका च धन च पत्तिकवय अगमसु । एका दारिका अय्यिकाय सद्धि अबसेसा अहोसि । ता द्वेपि परेस भति कत्वा जीवन्ति । गेहे पन तास महासेट्टिना परिभुत्तपुब्बा सुवण्णपाति भाजनन्तरे निविलत्ता दीघरत्त अवलञ्जियमाना मलग्गहिता अहोसि । ता तस्सा सुवण्णपातिभावमि न जानन्ति ।

सो लोन्वाणिजो तस्मि समये “मणिके^३ गण्हय, मणिके गण्हया” ति विचरन्तो तं घरद्वार पापुणि । सा कुमारिका त दिस्वा अय्यिक आह—अम्म ! मय्ह एक पिलन्धन गण्हाति ।

अम्म ! मय दुग्गता कि दत्त्वा गण्हिस्सामाति ?

अय नो पाति अत्थि, नो च अम्हाक उपकारा । इम दत्त्वा गण्हाति ।

सा वाणिज पक्कतोसापेत्वा आसने निमीदापेत्वा तं पाति दत्त्वा—अय्य ! इम गहेत्वा तव भगिनिया किञ्चिदेव देहीति आह ।

वाणिजो पाति हत्थेन गग्गेत्वाव सुवण्णपाति भविससतीति परिचत्तेत्वा पातिपिट्ठियं सूचिया लेख कइदित्वा सुवण्णभाव ज्जन्वा इमासं किञ्च अदत्त्वाव इम पाति हरिस्सामीनि—अय कि च अग्घति ? अद्धमास-कोपिस्सा मूल न होत्तीति भूमिय खिपित्वा उट्ठायाम्भाना पक्कामि । [१०३]

एकेन पथिसित्वा निक्खन्नवीथि इतरो पविसिनु लभतीति बोधिसत्तो त वीथि पविसित्वा “मणिके गण्हय मणिके गण्हया” ति विचरन्तो तमेव घरद्वार पापुणि । पुन सा कुमारिका तथेव अय्यिकं आह ।

अय न अय्यिका—अम्म ! पठम आगतवाणिजो पाति भूमियं खिपित्वा गतो इदानी कि दत्त्वा गण्हि-स्सामाति आह ।

१ रो—तेलवाहं । स्या०—नीलवाहं । २ स्या०—अरिद्रपुरं । ३ स्या०—मणिके ।

अम्म ! सो वाणिजो फणसवाचो अय पन पियदस्सनो मुदुसल्लापो । अप्पेवनाम न गण्हेय्याति । तेन हि पक्कोसाहीति ।

सा त पक्कोसि । अथस्स गेहं पविसित्वा निसिन्नस्स तं पाति अदंमु । सो तस्सा सुवण्णपातिभावं जत्त्वा-अम्म ! अय पाति सनसहस्स अग्घनि पातिअग्घनकभण्ड मय्हं हृत्ये नत्थीनि आह ।

अम्म ! पठम आगनवाणिजो अय अद्धमासकम्पि न अग्घतीति भूमिय खिपित्वा गतो । अय पन तव पुञ्जेन सुवण्णपाति जाता भविससतीति । मय इम तुय्ह देम । किञ्चिदेव नो दत्त्वा इमं गहेत्त्वा याहीति ।

बोधिसत्तो तस्मि खणं हृत्यगतानि पञ्चकहापणसतानि पञ्चसत्तग्घनकञ्च भण्डं सञ्च दत्त्वा-मय्ह इमं तुलं च पसिञ्च कञ्च अट्ठ च कहापणं देथानि एत्तकः याचित्त्वा-आदाय पक्कामि । सो मीघमेव नदीतीर गत्त्वा नाविकस्स अट्ठकहापणं दत्त्वा नाव अभिरहि^१ ।

ततो लालवाणिजोपि^२ पुन गेहं गत्त्वा-आहरथ त पाति तुम्हाक किञ्चिदेव दस्सामीति आह ।

सा तं परिभासित्त्वा-त्वं अम्हाकं तसहस्सग्घनिकं सुवण्णपाति अद्धमासकग्घनिकम्पि न अक्कासि । तुय्हं पन सामिकसदिमो एको घम्मिकवाणिजो अम्हाकं सहस्सं दत्त्वा तं आदाय गतोति आह ।

तं सुत्त्वा तस्स 'सतसहस्सग्घनिकाय हि सुवण्णपातिया परिहीनोमिह महाजाजानिकरो वत मे अयन्ति' सञ्जानवलवमोको मणि पचवुपट्ठेपुणे अमक्कोन्नो विसञ्चो हत्त्वा अन्नो हत्थगते कहापणे चैव भण्डकञ्च घरद्वारे येव विकिरित्त्वा निवासनगाहानं पहाय तुलादण्डं मुगरं कत्त्वा आदाय बोधिसत्तस्स अनुपदं पक्कन्तो नदीतीरं गत्त्वा बोधिसत्तं गच्छन्तं दिस्त्वा-अम्मो नाविक ! नावं निवत्तेहीति आह ।

बोधिसत्तो 'मा निवत्तपीति' पट्टिमेषेति ।

इतरस्सपि बोधिमतं गच्छन्तं पस्सन्तस्म पस्सन्तस्म वलवमोको उदपादि । हृदयं उण्हं अहोसि । भुषन्तो लोहितं उग्गञ्चि । वापिकद्दमो विय हृदय फालि । सो बोधिसत्तं आघान वन्थिन्त्वा तत्त्वेव जीवित्तखयं पापुणि । इदं पठमं देवदत्तस्म बोधिमतं आघानवन्थन । बोधिसत्तो दानादीनि पुञ्जानि कर्त्त्वा यथाकम्म अगमासि । सम्मासम्बुद्धो इमं धम्मदेयनं कथेत्त्वा अभिमम्बुद्धोव इमं गाथं कथेमि -[१०४]

“इध चे हि नं विराधेसि सद्धम्मस्स नियामत्तं ।

चिर एवं अनुत्पेस्ससि सेरिषायं व वाणिजो ॥” ति ।

तत्थ-इध चे हि नं विराधेसि सद्धम्मस्स नियामत्तं इतिरिप सासनं एतं सद्धम्मस्स नियामतासंखातं सोनापत्तिमग्गं विगधेसि । चे यदि विगधेसि विरियं ओस्सज्जन्तो नाधिगच्छसि न पटिलभसीति अत्थो । चिरं एवं अनुत्पेस्ससीति एवं सन्ने त्वं दीधमद्धानं मीवन्तो परिदेवन्तो सदा अनुत्पेस्ससि । अथवा ओस्सट्ठविरियताय अरियमग्गस्स विराधित्तना दीधग्गं निर्यादिगु उण्णन्तो नानप्पकाराणि दुक्कानि अनुभवन्तो अनुत्पिप्पस्ससि किलमिस्समीति अयमेत्थ अत्थो । कथं सेरिषायं व वाणिजोति सेरिषानि एवं नामको । अयं व वाणिजो यया । इदं वुत्तं होति-यथा पुब्बे सेरिषा नाम वाणिजो मतसहस्सग्घनिकं सुवण्णपाति लभित्त्वा तस्म गहणत्थाय विरिय अकत्त्वा ततोपि परिहीनो अनुत्पि एवमेव त्वम्पि इमास्मि सासनं पटियनसुवण्णपातिसदिम अरियमग्गं ओस्सट्ठविरियताय अनधिगच्छन्तो ततो परिहीनो-दीधरत्तं अनुत्पिप्पस्ससि सचे पन विरियं न ओस्सजिस्ससि पण्डित-वाणिजो सुवण्णपाति विय मम सामने नवविधम्पि लोकुनग्घम्मं पटिलभिस्समीति ।

एवमस्स सत्था अरहन्तेन कूटं गण्हन्तो इमं धम्मदेयनं दम्भेत्त्वा चत्ताणि सच्चानि पकामेमि । मच्चपरि-योसानं ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अगफले अरहन्ते पतिट्ठासि । सत्थापि द्वे वत्थूनि कथेत्त्वा अनुगन्थि घटेत्त्वा जातकं समीधानेत्त्वा दस्सेसि । तदा बालवाणिजो देवदत्तो अहोमि, पण्डितवाणिजो अहमेव अहोसिन्ति देसनं निट्ठवेमि

सेरिषवाणिजजातक

४. चुल्लकसेट्टिजातकं

अप्यकेनापि भेषाभौति इमं धम्मदेसनं भगवा राजगहं उपनिस्साय जीवकम्बवने विहरन्तो चुल्ल-
पन्थकत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

चुल्लपन्थकस्स निम्बत्तिकथा

तत्थ चुल्लपन्थकस्स ताव निम्बत्ति कथेतब्बा—राजगहे किर महाधनसेट्टिकुलस्स धीता अत्तनो दासेनेव सद्धि सन्धवं कत्वा अञ्जेपि मे इमं कम्मं जानेय्युन्ति भीता एवमाह-अम्हेहि इमस्मि ठाने वसितुं न सक्का सचे मे मातापितरो इमं दोमं जानिस्सन्ति खण्डाखण्डं करिस्सन्ति, विदेसं गत्वा वसिस्सामाति हत्थसारं गहेत्वा अगद्वारेन निक्खमित्वा यन्थ वा तत्थ वा अञ्जेहि अजाननट्ठानं गत्वा वसिस्सामाति उभोपि अगमंमु । तेमं एकस्मि ठाने वसन्तानं संवाममन्वाय तस्सा [१०५] कुच्छिथं गम्भो पतिट्ठामि । सा गम्भपरिपाकमागम्म सामिकेन सद्धि मन्वेमि—गम्भो मे परिपाकं गतो, भ्रानिबन्धुविग्रहिनं व ठाने गम्भबुट्ठान नाम उभिन्नापि अम्हाकं दुक्खमेव, कुलगेहं गच्छामाति ।

सो अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति दिवसे अतिक्रामेसि । सा चिन्तेमि—अयं बालो अत्तनो दोम-
महल्लनाय गन्तुं न उम्महत्ति, भानापितरो नाम एकन्तहिता, अयं गच्छतु वा मा वा, मया गन्तुं वट्ठतीति । तम्मि गेहा निक्खन्ते गेहपरिक्खारं पटिसामेत्वा अत्तनो कुलघरं गतभावं अनन्तरगेहवासीनं आगेचेत्वा गम्मं पटिपज्जि ।

अथ सो पुरिसो घरं आगतो नं अदिस्वा पटिविस्सके पुच्छित्वा कुलघरं गताति मुत्वा बेगेन अत्तुयन्धत्वा
अन्तरामगे सम्पापुणि । तस्सापि तत्थेव गम्भबुट्ठानं अहांसि । सो कि इदं भेदं पुच्छि ।

गामि ! एके पुत्तो जातोति ।

इदानी कि करिस्सामाति ?

यस्सत्थाय मयं कुलघरं गच्छेय्याम तं कम्मं अन्तराव निष्फन्नं, तत्थ गत्वा कि करिस्साम, निवत्ता-
माति द्वेपि एकचिन्ता हुत्वा निवत्तिमु । तस्स च दारकस्स पन्थे जातत्ता पन्थकोति नामं अवंतु ।

तस्सा न चिरस्सेव अपरोपि गम्भो पतिट्ठहि । मध्वं पुरिमनयेनेव वित्थारेत्तध्वं । तस्सापि दारकस्स
पन्थे जातत्ता पटमजानस्स महापन्थकोति नामं कत्वा इतग्म्म चुल्लपन्थकोति नामं अकमु । ते द्वेपि दारकं गहेत्वा
अत्तनो वमनट्ठानमेव आगता ।

पच्चपुण्णवत्थु

तेसं तत्थ वमन्तानं अयं पन्थकदारको अञ्जे दारकं चुल्लपिताति, अय्यकोति, अय्यिकाति वदन्ते
मुत्वा मातु पुच्छि—अम्म ! अञ्जे दारका चुल्लपिताति अय्यकोति अय्यिकाति वदन्ति । अम्हाकं ज्ञानका
नत्थीति ?

आम तात ! तुम्हाकं एत्थ ज्ञानका नत्थि । राजगहनगरे पण थो महाधनसेट्ठी नाम अय्यको तत्थ
तुम्हाकं बहू ज्ञानकाति ।

कस्सा तत्थ न गच्छाम अम्माति ?

सा अत्तनो अगमनकारणं पुत्तस्स कथेत्वा पुत्तेसु पुत्तपुत्तं कथेन्तेसु सामिकं आह—इमे दारका अत्ति-
विय विलभेन्ति कि गो मातापितरो दिस्वा मंसं खादिस्सन्ति ! एहि, दारकानं अय्यककुलं दस्सेस्सामाति ।

अहं सम्मुक्तां गन्तुं न सक्खिस्सामि, तं पन तत्थ नयिस्सामीति आह ।

साधु, येन केनचि नयेन दारकानं अय्यककुलमेव दट्ठु वट्टतीति ते द्वेषि जना दारके आदाय अनुपुब्बैन राजगृहं पत्वा नगरद्वारं एकस्सा मालाय निवासं कप्पेत्वा दारकमाता द्वे दारकं आदाय आगतभावं माता-पितुञ्चं आरोचापेसि ।

ते तं सासनं सुत्वा—संसारे संसरन्तानं अम्हाकं न पुत्तो न धीता नाम नत्थि । तं अम्हाकं महापराधि-का । न सक्का तेहि अम्हाकं चक्खुपये ठातुं । एत्तकं पन नाम धनं गहेत्वा [१०६] इपि जना फामुकुट्ठानं गत्त्वा जीवन्तु । दारकं पन इधेव पंसेन्तूति ।

सेट्ठीधीना मानापितृहि पेसितं धनं गहेत्वा दारकं आगतदूतानं येव हत्थे दत्त्वा पेसेमि । दारका अय्यककुले वड्ढन्ति । नेमु चुल्लपन्थको अतिदहरो, महापन्थको पन अय्यकेन सट्ठि दसबलस्स धम्मकथं सोतुं गच्छन्ति । तस्स निच्चं सत्थुसम्मत्त्वा धम्मं मणन्तस्सा पब्बज्जाय चित्तं नमि । सो अय्यकं आह—सच्चं तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं पब्बजेय्यन्ति ।

कि वदेसि तात ! मय्हं सकल्लोकस्सापि पब्बजिनतो नवेव पब्बज्जा भट्ठिका । सच्चं राक्कोमि पब्बज ताताति सम्पटिच्छत्वा सत्थुसन्तिकं गतो ।

सत्था—कि महामेट्ठि ! अयं दारको ते लद्धोति ?

आम भन्तं ! अयं दारको मय्हं नत्ता, तुम्हाक सन्तिके पब्बजामीति वदतीति आह ।

सत्था अञ्जनरं पिण्डपानिकभिक्खुं इम दारकं पब्बाजेहीनि आणापेमि । धेरो तस्म नचपञ्चकम्म-ट्टानं आचिक्खित्वा पब्बाजेमि ।

सो बहुं वुद्धवचनं उगगिहत्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभि । उपसम्पन्नो धानिगो मनसिकारंन कम्मट्टानं करोन्तो अग्रहन्तं पापुणि । सो ज्ञानमुखेन च मग्गसुखेन च वीनिनामेत्तो चिन्तेसि, सक्का नुधो इम सुच्चं चुल्लपन्थकस्स दातुन्ति । ततो अय्यकमेट्ठिम्म सन्तिकं गत्त्वा—महामेट्ठि ! सच्चं तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं चुल्लपन्थकं पब्बाजेय्यन्ति आह ।

पब्बाजेय भन्तेति ।

धेरो चुल्लपन्थकदारकं पब्बाजेत्वा दममु मीलंगु पनिट्ठापेसि । चुल्लपन्थकसामणेरो पब्बजित्वाव दन्धो अहोमि । यथाह—

“पधुमं यथा कोकनदं सुगन्ध पातो सिया फुल्लमधीतगन्धं ।

अंगोरस पस्स विरोचमानं तपन्तमाक्खिभिवन्तल्लिक्खे ॥” ति ।

इम गकं गाथं चतुहि मासेहि गण्हितुं नासक्खि ।

सो किर कम्मपमम्मामम्बुड्ढवाले पब्बजित्वा पञ्जवा हुत्वा अञ्जनरस्स दन्धभिक्खुतो उद्देसगृहण-काले परिहासकेट्ठि अकासि । सो भिक्खु नेन परिहासेन लज्जितो नेव उद्देसं गण्हि न मज्जायमकामि । तेन कम्म-नायं पब्बजित्त्वाव दन्धो जातो । गहिणगहितपद उगगि उगारि पदं गण्हन्तस्स नस्समि । तस्स इममेव गाथं गहेतुं वायमन्तस्स चत्तारो मामा अतिक्कन्ता ।

अथ नं महापन्थको आह—चुल्लपन्थक, त्वं इमम्मि मासनं अभव्वो । चतुहि मासेहि एकं गाथम्पि गहेतुं न सक्कोमि । पब्बजितकिच्चं पन त्वं कथं मत्थकं पापेस्समि ? निक्कल्लम इतो विहारारति निवकड्ढि । [१०७] चुल्लपन्थको बुद्धमासनं सिनेहेन गिहिभावं न पत्थेति ।

तस्मि च काले महापन्थको भत्तुद्देसको होति । जीवको कोमारभक्को बहू गन्धमालं आदाय अतनो

अम्बवर्नं गन्त्वा सत्यारं पूजेत्वा धम्मं सुत्वा उट्ठायासना दसबलं बन्दित्वा महापन्थकं उपसंक्रमित्वा— कित्ता भन्ते ! सत्युसन्तिके भिक्खूति पुच्छि ।

पञ्चमतानि भिक्खुसतानीति ।

स्वे भन्ते ! बृद्धपुत्रानि पञ्च भिक्खुसतानि आदाय अम्हाकं निवेशने भिक्खं गण्हायति ।

उपासक ! चुल्लपन्थको नाम दन्धो अविहङ्गहृधम्मो, तं ठपेत्वा सेसानं निमन्तणं पटिच्छामीति धेरो आह ।

तं मुत्वा चुल्लपन्थको चिन्तेसि— मय्हं भानिकत्थेरो एत्तकानं भिक्खूनं निमन्तणं पटिच्छन्तो मं बाहिरं कत्वा पटिच्छति । निम्संसयं मय्हं भातिकस्स मयि चित्तं भिन्नं भविस्सति । किं इवानि मय्हं इमिना सासनं । गिही हुत्वा दानादीनि पुञ्जानि करोन्तो जीविस्सामीति । सो पुनदिवसे पातोव गिही भविस्सामीति पायामि ।

सत्या पञ्चसकाले येव लोकं ओलोकन्तो इमं कारणं दिस्वा पठमतरं गन्त्वा चुल्लपन्थकस्स गमनमग्गे । रकाट्टके चंक्रमन्तो अट्ठामि । चुल्लपन्थको धरं गच्छन्तो सत्यारं दिस्वा उपसंक्रमित्वा बन्दि । अथ नं सत्या—कहं पन त्वं चुल्लपन्थक ! इमाय वेलाय गच्छसीति आह ।

भाना मं भन्ते ! निककइडि । तेनाहं गिही भविस्सामीति गच्छामीति ।

चुल्लपन्थक ! तव पञ्चज्जा मम सन्तका । भातरा निककइडितो कस्मा मम सन्तिकं नागच्छि । एहि किं तं गिहीभावेन ? मम सन्तिकं भविस्ससीनि चुल्लपन्थकं आदाय गन्त्वा गन्धकुटिप्पमुखे नं निमीदापेत्वा चुल्लपन्थक ! पुरत्थामिमुखो हुत्वा इमं पिळ्ळोतिकं रजोहरणं रजोहरणानि परिमज्जन्तो इधेव होहीनि । इदिया अभिसंसत्तं परिसुद्धं पिळ्ळोतिकं दत्त्वा काले आरोचिते भिक्खुसंघपरिवृतो जीवकस्स गेहं गन्त्वा पञ्जालामने निसीदि ।

चुल्लपन्थकोपि सुरियं ओलोकेन्तो तं पिळ्ळोतिकालखण्डं रजोहरणं रजोहरणानि परिमज्जन्तो निमीदि । तस्म तं पिळ्ळोतिकालखण्डं परिमज्जन्तस्स परिमज्जन्तस्स किलिट्ठं अहोसि । ततो चिन्तेसि—इदं पिळ्ळोतिकालखण्डं अनिविय परिसुद्धं, इमं पन अत्तभावं निस्साय पुरिमपकाति विजहिन्त्वा एवं किलिट्ठं जातं, अनिच्चा वन संखारानि खयवयं पट्ठपेन्तो विपस्सनं बट्ठेसि ।

सत्यापि चुल्लपन्थकस्स चित्तं विपस्सनं आरुळ्ळहन्ति अत्त्वा—चुल्लपन्थक ! त्व एतं पिळ्ळोतिकालखण्डं-मेव संकिलिट्ठं रजोरञ्जितं जानन्ति मा सञ्ज करि, अब्भन्तरे पन ते रागरजादयो अत्यि ते हाराहीनि कत्वा ओभासं विस्सज्जेत्वा पुरतो निसिषो विय पञ्जायमानरूपो हुत्वा इमा गाथा अभ्रासि—[१०८]

“रागो रजो न च पन रेणु वुच्चन्ति रागस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एनं रजं विप्यज्जित्वं^१ भिक्खवो विहरन्ति ते विगतजस्स सासने ॥

दोसो रजो न च पन रेणु वुच्चन्ति दोसस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विप्यज्जित्वं भिक्खवो विहरन्ति ते विगतजस्स सासने ॥

मोहो रजो न च पन रेणु वुच्चन्ति मोहस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विप्यज्जित्वं भिक्खवो विहरन्ति ते विगतजस्स सासने ॥” ति

गाथापरिधोसानं चुल्लपन्थको सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि । पटिसम्भिदाहि येवस्स सन्नानि तीणि पिटकानि आगामसु ।

सो किर पुब्बं राजा हुत्वा नगरं पदक्खिणं करोन्तो नळाट्ठो सेदे मुच्चवन्ते परिसुद्धेन साटकेन नळाट्ठन्तं पुच्छि । साटको किलिट्ठो अहोमि । मो इमं सरीरं निस्साय एवरूपो परिसुद्धो साटको पकाति विजहित्त्वा

क्रिलिट्ठो जातो अनिष्ठा वन संखाराति अनिष्वासञ्जं पटिलभि । तेन कारणेनस्स रजोहरणमेव पच्चयो जातो ।
जीवकोपि खो कोमारभञ्चो दसवलस्स दक्खिणोदकं उपनामेसि । सत्या-तनु जीवक ! विहारे
भिक्षू अत्थीति हत्थेन पत्तं पिदहि ।

महापन्थको-ननु भन्ते ! विहारे नत्थि भिक्षूति आह ।

सत्या अत्थि 'जीवकाति' आह ।

जीवको-नेन हि भणे, गच्छथ विहारे भिक्षून् अत्थिभावं वा नत्थिभावं वा जानाहीति
पुरिसं पेसेसि ।

तस्मि खणे चुल्लपन्थको मय्हं भातिको विहारे भिक्षू नत्थीति भणति । विहारे भिक्षून् अत्थिभाव-
मस्स पकासेस्सामीति सकलं अम्बवन् भिक्षून्ञ्जेव पूरोसि । एकञ्चे भिक्षू चीवरकम्मं करोन्ति एकञ्चे
रजनकम्मं एकञ्चे सज्जायं करोन्तीति एव अञ्जामञ्जा असदिस भिक्षूसहस्सम मापेसि ।

सो पुरिसो विहारं बहु भिक्षू ित्ता निवन्तिवा- अय्य ! सकलं अम्बवन् भिक्षूहि परिपुण्णन्ति
जीवकस्स आरोचेमि । धेरोपि खो तत्थेव-

“सहस्सकवन्तु उत्तान निम्मिनित्वाण पन्थको ।

निसीदि अम्बवन्ते रम्भे याव कालप्पवेदना ॥” ति । [१०९]

अथ सत्या न पुरिस आह-विहारं गत्वा सत्या चुल्लपन्थकं नाम पवकोसतीति वदेहीति ।

तेन गत्वा तथा वुत्तं अह चुल्लपन्थको अह चुल्लपन्थकोति मुखसहस्रम उट्ठहि । पुग्गो गत्वा-
सम्भेपि किर भन्ते ! चुल्लपन्थकायेव नामानि आह ।

तेन हि त्व गत्वा थो अह चुल्लपन्थकोति पठम वदति त हत्थे गण्ह, अवसेमा अन्तग्घायिस्सन्तीति ।

सो तथा अकासि । तावदेव सहस्रमन्ता भिक्षू अन्तरघायिन्तु । धेरो गतेन पुग्गिमेन मडि अगमासि ।
सत्या भनक्खिचपरियोसानं जीवक आमन्तेसि, जीवक ! चुल्लपन्थकस्स पत्तं गण्ह । अयं ते अनुमोदानं करि-
स्सन्तीति । जीवको तथा अकासि । धेरो मीहनाद नदन्तो तद्वणमीहो विद्य तीणि पिटकानि सक्वोभेन्वा अनुमोदानं
अकासि ।

मत्था उट्ठायासना भिक्षून्मघपरिवारो विहार गत्वा भिक्षूहि वत्तं दस्सिते उट्ठायासना गन्थ
कुटिप्पमुखे उत्वा भिक्षून्मघस्स सुगतोवाद्द दत्त्वा कम्मट्ठानं कथेत्वा भिक्षून्मघ उय्योत्तेत्वा सुरभिगन्धवासवा-
सितं गन्धकुटि पविसित्वा दक्खिणं पस्सेत्त सीहमेय्य उपगतो । अथ सायण्हसमये धम्मसभाय भिक्षू इतो वित्तो
च समोसरित्वा रत्तकम्बलसाणि परिक्खणन्ता विद्य निमोदित्वा मन्थगुणकथ आग्भिसु-आवुमो ! महापन्थको
चुल्लपन्थकम्म अज्जामय अजानन्तो चतुहि मामेहि एकं गाथं गण्हितुं नं सककोति दन्धो अयन्ति विहारा निक्क-
डडि । सम्मासम्बुद्धे पण अत्तनो अनुत्तरधम्मराजनाय एकस्मि येवम्म अन्तगभन्ते सहपटिमम्भिदाहि अरहत्त
अदासि । तीणि पिटकानि दम पटिमम्भिदाहि येव आगतानि । अहो बुद्धानं बलं नाम महन्तिन्ति ।

अथ भगवा धम्मसभाय इमं कथापवुत्तिं जत्वा अज्ज मया गन्तुं वट्ठतीति बुद्धमय्याय उट्ठाय
सुरत्तदुपट्टं निवासेत्वा विज्जुल्लता विद्य कायबन्धनं बन्धित्वा रत्तकम्बलसादिसं सुगतमहाचीवरं पारपित्वा
सुरभिगन्धकुटिन्तो निक्खम्मं मतवरावाराणसीहविककन्तविलासेन अनन्ताय बुद्धलील्लहाय धम्मसभं गत्वा अलक-
तमण्डपमण्डं सुपञ्जत्तवरबुद्धासिनं अभिदह्य्हुं छब्बणबुद्धग्गिमियो विस्सज्जेन्तो अण्णवकुच्छिं ओभासयमानो
युगन्धम्मत्थके बालमुत्तयो विद्य आसनमज्जे निसीदि ।

सम्मासम्बुद्धे पण आगतमत्ते भिक्षूसघो कथं पच्छिन्दित्वा तुण्ही अहोमि । मत्था मुदुकेन मेत्तचित्तेन
परिसं ओलोकेत्वा अयं परिसा अतिविद्य सोभति एकस्सपि हत्थकुक्कुच्चं वा [११०] पादकुक्कुच्चं वा उक्का-
सितसट्ठो वा खिपितसट्ठो वा नत्थि सच्चेपिमं बुद्धगारवेनं सगारवा बुद्धतेजेन तज्जिता मयि आयुक्कप्पि
अकथेत्वा निस्सिन्ने पटमं कथं समुट्ठापेत्वा न कथंस्सन्ति कयासमुट्ठापणवत्तं नाम मयाव जातित्थं अहमेव

पठमं कप्येस्सामीति मधुरेन ब्रह्मस्त्रेण भिक्षू आमन्तेत्वा काय नुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सप्रिसिन्ना का च पन वो अन्तरा कथा विप्यकताति आह ।

भन्ते ! न मयं इमास्म ठाने निसिन्ना अञ्ज तिरच्छानकथं कथेम, तुम्हाकं येव पन गुणे वण्ययमाना निसीभ्रम्हा—आवुसो महापण्यको चुल्लपण्यकस्स अज्झासयं अजानन्तो — पे— अहो बुद्धानं बलं नाम महन्तन्ति !

सत्वा भिक्षूनं कथ सुत्वा—भिक्षवे ! चुल्लपण्यको मं निस्साय इदानी ताव धम्मेषु धम्ममहन्तं पत्तो, पुब्बे पन मं निस्साय भोगेषुभि भोगमहन्त पापुणिति आह ।

भिक्षू तस्सत्यस्स आवीभावत्य भगवन्त याचिमु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं काण्णं पाकटं अकासिः—

अतीतवत्थु

अतीतं कासिरट्ठे वाराणसियं ब्रह्मदाने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वत्तित्वा वयप्यत्तो सेट्ठिठानं लभित्वा चुल्लसेट्ठि^१ नाम अहोसि । सो पण्डितो व्यत्तां^२ सब्बानिमित्तानि जानाति । सो एकदिवस राजुपट्ठान गच्छन्तो अन्तरबोधिय मत्तमूसिक दिस्वा तंखणे तक्खन समानेत्वा इदमाह—सक्का चक्खुमता कुल-पुत्तेन इम उन्दुर गहेत्वा वाराभरण वा कातुं कम्मन्ने वा पयोजेतुन्ति । अञ्जतरो दुग्गतकुलपुत्तो बूळन्तेवामिको नाम त सेट्ठिस्स वचन मुत्वा नाम अजानित्वा कयेस्सनीति मूसिक गहेत्वा एकास्म आपणे विञ्जालस्सत्थाय विक्किणित्वा काकणिक लभित्वा ताय काकणिकाय फाणितं गहेत्वा एकेन घटेन पानीयं गण्ठि । सो अञ्जन्तो आगच्छन्ते मालाकारं दिस्वा धोक धोक फाणितखण्ड दत्त्वा उल्लुकेन पानीयं अदासि । ते तस्म एकेक पुष्फमुट्ठि अदमु । सो तेन पुष्फमूलेन पुनदिवमेपि फाणितञ्च पानीयघटञ्च गहेत्वा पुष्फाराममेव गतो । तस्म त दिवस मालाकारा अइदोचित्तंके पुष्फगच्छे दत्त्वा अगममु । सो नचिरम्भेव इमिना उपायेन अट्ठ कथापणे लभि ।

पुन एकास्म वानवुट्ठिदिवसे राजुय्याने बहू मुक्कवदण्डका च माला च पलामञ्च वातेन पतिन होति । उय्यानपालो छइत्तेनु उपायं न परमनि । सो तत्त्यागत्त्वा—सत्थे इमानि दारुपण्णानि [१११] मय्ह दस्ससि अह ते इमानि सब्बानि नीहरिस्सामीनि उय्यानपाल आह ।

सो गण्ह अय्यानि सम्पटिच्छि ।

चुल्लन्तेवामिको दारकान केळिमण्डल गत्त्वा फाणितं दत्त्वा मुहत्तेन सब्बानि दारुपण्णानि नाहरा-पेत्वा उय्यानद्वारे रासि कारेसि । तदा राजकुम्भकारो राजकुलान^३ भाजनानं पचनत्थाय दारुनि परिसेसमानो उय्यानद्वारे तानि दिस्वा तस्स हत्त्वतो विक्किणित्वा गण्ठि । तं दिवसं चुल्लन्तेवासिको दारुविककयेन मोळम क्हापणे चाटिआदीनि च पञ्च भाजनानि लभि । सो चतुबीसिनया क्हापणेनु जान्तेमु अत्थि अयं उपायो मय्हन्ति नगरद्वारतो अबिदूरट्ठाने एकं पानीयचाटि टरेत्वा पञ्चमते निणहारके पानीयेन उपट्ठहि ।

ते आहंसु—त्वं सम्म, अम्हाक बहूपकारो कि तं करोमानि ?

सो—मय्हं किच्चे उप्पन्ने करिस्सथानि वत्ता इतो चित्तो च विचरन्तो धलपथकम्मिकेन च जलपथकम्मि-कोन च सड्ढि मित्तसन्धेवं अकासि ।

तस्स धलपथकम्मिको—म्ये इमं नगरे अस्सवाणिज्जको पञ्च अस्ससतानि गहेत्वा आगमिस्सतीनि आचिक्खि ।

सो तस्स वचनं मुत्त्वा निणहारके आह, अज्ज मय्हं एकेके निणकलापं देथ मया च तिणे अबिक्किण-ते अत्ततो निण मा विक्किणाथानि ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा पञ्चनिगकलापमनानि आहृत्वा तस्म घग्दारे पानयिमु ।

अस्सवाणिजो सकलनगरे अस्मानं गोचरं अलभित्वा तस्म सहस्सं दत्त्वा नं निणं गण्हि । कतिपाहूच्च-
येनस्स जलान्वकम्मिकसहायको आरोचेसि पट्टन महानावा आगतानि । मो अत्थि अय उपायोनि अट्ठहि कहापणेहि
सन्धपरिवागसम्पन्नं तावकालिकं रथ गहेत्वा महत्तेन यमेन नावापट्टनं गन्त्वा एकं अंगुलिमुद्दिकं ताविकस्स सच्च-
कारं दत्त्वा अबिदूरट्ठानं साणिं परिकिखपापेत्वा निसिन्नो पुरिसे आणापेमि, बाहिरवाणिजमु आगतेमु ततियेन
परिहारेन आरोचेयाति । नावा आगतानि मुत्त्वा बागणमिनो मनमत्ता वाणिजा भण्ड गण्हामानि आगमिमु ।
भण्ड तुम्हे न लभिससय अमुकट्ठानं नाम महावाणिजेन सच्चकारो दिस्सोनि । ते न मुत्त्वा तस्म मन्तिक आगता ।
पादमूलिकपुरिमा पुरिमसञ्जावमेन ततियेन परिहारेन तेमं आगनभाव आरोचेमु ।

ते सतमत्तापि वाणिजा एकैकं सहस्स दत्त्वा तेन सद्धि नावाय पत्तिका हत्त्वा पुन एकैकं सहस्म
दत्त्वा पत्ति विस्सज्जापेत्वा भण्ड अततो सत्तक अकमु । [११०]

चुल्लन्तेवामिको द्वे सनसहस्मानि गण्हित्वा धाराणमि आगन्त्वा कनज्जुना मं भविनु वट्टतीति
एक सनसहस्म गाहापेत्वा चुल्लकसेट्ठिस्स ममीप गतो । अथ न सेट्ठि- किन्तो तात्त ! कत्त्वा इव धन लद्धन्ति
पुच्छि ।

मो-तुम्हेहि कथितत्तायो ठत्त्वा चतुसाम्बन्धनरेयव लद्धन्ति, गनमूसिक आदि कत्त्वा मन्ध
पवृत्ति कथेमि ।

चुल्लकमश्रमेट्ठि तस्स वचनं मुत्त्वा न इदानि एवरुपक दारक परमन्तक कानु वट्टतीति वयणत्त
अन्तो धीतर दत्त्वा सकलकुटुम्बस्स सामिक अतामि ।

मो सेट्ठिनो अच्चयेन तस्मि नगरे सेट्ठिट्ठान लभि । बोअिमन्तोपि यथाकम्म अतमामि । मम्म-
मम्बुद्धोपि इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिमम्बुद्धोव इम गाथ कथेमि-

“अप्यकेनापि मेधावी पाभतेन विचक्खणो ।

समुट्ठापेति अत्तानं अणुं अगिंथ सन्धमन्ति ॥”

तत्थ अप्यकेनापि थोकेनापि परिक्केनापि । मेधावीति पञ्जवा । पाभतेनाति भण्डमूलेन । विचक्ख-
णोति बोद्धारकुमलो । समुट्ठापेति अत्तानन्ति महत्त धन च यमञ्च उपादेत्त्वा तत्थ अत्तान मण्ठपेति पतिट्ठा-
पेति । यथा किं ? अणुं अगिंथ सन्धमन्ति यथा पण्डितो पुग्गिणो परिक्क अगि अन्वकमेन गोमयचुण्णादीनि
पक्खित्त्वा मुखधानेन धमन्तो समुट्ठापेति वट्टेति महत्त अगिगन्ध करोति । एवमेव पण्डितो बोकाभ्य
पाभन लभित्त्वा नानाउपायेहि पयोजेत्त्वा धनञ्च यस्ञ्च उपादेति वट्टेति वट्टेत्त्वा च पत्त तत्थ तत्थ अत्तान
पतिट्ठापेति नाय एव वा पत्त धनयसमहन्तनाय अत्तानं समुट्ठापेति अभिज्जान पाकट करोतीति अत्थो ।

इति भगवा भिक्खवे ! चुल्लपन्थको म निस्साय इदानि धम्मेमु धम्ममहन्त पत्तो, पुद्द्वे पत्त भोगे-
मुपि भोगमहन्त यममहन्त पापुणीति एव इम धम्मदेसन धम्मेत्त्वा द्वे वत्थूनि कथेत्त्वा अन्तुमन्धि घटेत्त्वा
जातक समोधानेमि । तदा चुल्लन्तेवामिको चुल्लपन्थको अहोमि चुल्लकमश्रमेट्ठी पत्त अहमेव अहोमिन्ति देसन
निट्ठपेसि ।

चुल्लकसेट्ठिजातक

५. तण्डुलनालिकातकं

किमद्यति तण्डुलनालिकासि इदं सत्या जेतयने विहरन्तो लालुदायित्थेरं आरब्ध कथेसि

पञ्चुपस्रवत्यु

तस्मि ममये आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो संघस्स भन्तुहेसको होति । तस्मि [११३] पातोव सलाक-
भत्तानि उद्दिसमाने लालुदायित्थेरस्स ' कदाचि वरभत्त पापुणाति कदाचि लामकभत्त । सो लामकभत्तस्स
पत्तदिवसे सलाकग्ग आकुलं करोति- कि दब्बोव सलाकं दानुं जानाति. अम्हे न जानामातिपि वदति ।

तस्मि मलाकग्ग आकुल करोन्ते- हन्द दानि त्वमेव सलाक देहिंति सलाकपच्छि अदसु ।

नतो पट्टाय सो मधम्म सलाकं अदामि । ददन्तो पन इदं वरभत्तन्ति वा लामकभत्तन्ति वा असुक-
वस्सग्गे वरभत्तं ठित असुकवस्सग्गे लामकभत्तन्ति वा न जानाति । ठितिक करोन्तोपि असुकवस्सग्गे ठितिकानि
न सल्लक्खेति । भिक्खुं नं ठितवेलाय इमस्मि ठाने अयं ठितिका ठिना इमस्मि ठाने अयन्ति भूमियं वा भित्तियं वा
लेख कइइति । पुन दिवसे सलाकग्गं भिक्खुं मन्दतरा वा होन्ति बहुतरा वा । तेषु मन्दतरेमु लेखा हेट्ठा होति
बहुतरेमु उपरि । सो ठितिक अजानन्तो लेखासञ्जाय सलाक देति ।

अयं नं भिक्खु-आवूसो लालुदायी ! लेखा नाम हेट्ठा वा होतु उपरि वा वरभत्त पन असुकवस्सग्गे
ठित लामकभत्त असुकवस्सग्गेति आहमु ।

सो भिक्खु पट्टिकरन्तो यदि एव अप लेखा कस्मा एवं ठिना, कि अहं नुह्हाक सदहामि इमस्मा
लेखाय सदहामीति वदति ।

अयं न दहरा च मामग्गेरा च- आवूसो लालुदायि ! तयि सलाक देन्ते भिक्खुं लामेन परिहा-
यन्ति । न त्व दानु अनुच्छविको, निग्गच्छ इतोति सलाकग्गतो निक्कइड्ढिमु ।

तस्मि खणे सलाकग्गं महन्त कोलाहल अहोमि । न मुग्घा सत्था आनन्दत्थेरं पुच्छि- आनन्द !
सलाकग्गे महन्त कोलाहल, कि सदो नामेमोति ?

थेरो नथागतस्स तमत्थ आरोचेमि ।

आनन्द ! न इदानेव लालुदायी अत्तनो बालनाय परेम लाभहानि करोति, पुब्बेपि अकामि येवानि
आह ।

थेरो नस्तत्त्वस्म आविभावत्य भगवन्ते याचि । भगवा भवन्नरेण पट्टिच्छन्नं कारण पाकट अकासि-

अतीतवत्यु

अतीने कासिण्ट्ठे वाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा अम्हाकं बोधिसत्तो तस्स अशकारको^२
अहोमि, हन्थिअस्सादीनि चैव भणिमुत्तण्णादीनि च अग्घापेसि । अग्घापेत्वा भण्डसामिकानं भण्डानुसपमेव मूलं
दापेसि । राजा पन लुद्धो होति । सो लोभपकतिनाय एवं चिन्तेमि-अयं अग्घापनको एवं अग्घापेत्तो न चिरस्सेव
मम गेहं धनं परिक्खवयं गमेस्समि अञ्जं अग्घापनकं करिस्सामोति । सो सोहृषञ्जरे उग्घाटेत्वा राजगणं ओलो-
केन्तो एकं गामिकमनुस्सं लोलबालं राजगणेन गच्छन्तं दिस्वा एस मय्हं अग्घापनकम्मं कानु सक्खिस्सतीति तं
पक्कोमापेत्वा मक्खिस्समि भणे ! अम्हाकं [११४] अग्घापनककम्मं कातुन्ति आह ।

सक्खिस्समामि देवाति ।

राजा अत्तनो धनरक्षणात्थाय तं बालं अघापनिककम्मं टपेसि । ततो पट्ठाय सो बालो हत्थिअस्सा-
दीनि अघापेत्तो अर्थं हापेत्वा यथाकम्मि कथेति । नम्म टानन्तरे ठितत्तायं सो कथेति तमेव मूलं होति ।

तस्मिं काले उत्तरापथतो एको अम्मवाणिजो पञ्च-अम्मसतानि आनेसि । राजा तं पुरिसं पक्को-
सापेत्वा अस्से अघापेसि । सो पञ्चन्नं अम्मसतानं एकं तण्डुलनाळिक अग्घमकामि, कत्त्वा च पन अस्सवाणिजस्स
एकं तण्डुलनाळिकं देवाति वत्वा अस्से अम्मसालाय सण्ठापेसि ।

अम्मवाणिजो पोरणकअघापनिकस्स सन्तिकं गत्त्वा तं पवुंति आगेत्तेत्वा इदानीं कि कत्तअब्बिनि
पुच्छि ।

सो आह—तस्स पुरिसस्स लञ्चं दत्त्वा एवं पुच्छथ 'अम्हाकं ताव अस्सा एक तण्डुलनाळिक अग्घ-
न्तीति, आनभेत्तं, तुम्हे पन निस्साय तण्डुलनाळिया अग्घ जानिनुकामोमिह । सक्खिस्सथ वो रञ्जो रान्तिके ठत्त्वा
सा तण्डुलनाळिका इदं नाम अघतीति वत्तुनि ? सचे सक्कोपीति वदति त गहेत्त्वा रञ्जो सन्तिकं गच्छथ ।
अहम्मि तत्थ आगमिस्सामोति ।

अम्मवाणिजो मावुंति बोधिसत्तस्स वचनं सम्पटिच्छित्त्वा अघापनिकस्स लञ्चं दत्त्वा तमत्य
आरोचेमि ।

सो लञ्चं लभित्त्वा— सक्खिस्सामि तण्डुलनालि अघापेत्तुनि ।

नेन हि गच्छाम राजकुलनि न आदाय रञ्जा सन्तिकं अगमामि । बोधिमनोपि अत्रोपि बहू
अमक्का अगममु ।

अस्सवाणिजो राजानं वन्दित्वा— अहं देव ! पञ्चन्नं अम्मसतानं एकं तण्डुलनाळिक अग्घनभावं
जानि, मा पन तण्डुलनाळिका कि अग्घतीति अघापनिकं पुच्छथ देवाति ।

राजा तं पवुंति अजानन्तो अम्मो अघापनिक ! पञ्च अम्मसतानि कि अग्घन्तीति पुच्छि ।

तण्डुलनाळिकं देवाति ।

झेनु भणं ! पञ्च अम्मसता ताव तण्डुलनाळिक अग्घन्तु, सा पन किमग्घति तण्डुलनाळिकानि पुच्छि ।

सो बालपुरिसो— बाराणसि मन्तरबाहिर अग्घति तण्डुलनाळिकानि आह ।

सो किर पुद्वे राजानं अनुवत्तेन्तो एकं मालिनाडुलनाळिकं अस्मानं अग्घ अकामि, पुन वाणिजकस्स
हत्थतो लञ्चं लभित्त्वा तस्मा तण्डुलनाळिकाय बाराणसि सन्तरबाहिर अग्घमकामि ।

नदा पन बाराणसिया पाकारपरिकम्बेपो द्वादसयोजनिको होति । इदमग्घा अन्तर बाहिर पन नियो-
जनसन्निकं रट्ठं इति सो बालो एव महत्तं बाराणसि मन्तरबाहिर तण्डुलनाळिकाय अग्घ अकामि ।

तं मुत्त्वा बोधिसत्तो पुच्छन्तो इमं गायमाह—

किमग्घति तण्डुलनाळिकाय अस्सानमूलाय वदेहि राज !

बाराणसि सन्तरबाहिरन् अयमग्घती तण्डुलनाळिका ॥ ति ।

न मुत्त्वा अमक्का पाणिं पहरित्त्वा हूसमाना—मयं पुद्वे पठविञ्च रज्जञ्च अग्घन्ति सच्चिन्नो
अहुम्हा एव महत्तं किर भराजकं बाराणसिरज्जं तण्डुलनाळिकं अग्घति अहो अघापनिकस्स पञ्चामपदा !
कहं एतकं कालं अयं अघापनिको ठितोसि ? अम्हाकं रञ्जो एव अन्च्छिकोतिं परिहाम अकमु ।

तस्मिं काले राजा लज्जतो न बालं निक्कड्ढापेत्त्वा बोधिमनस्सं अघापनिकट्ठानं अदामि ।
बोधिसत्तोपि यथाकम्मं गतो । सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्त्वा दस्सेत्त्वा द्वे वत्तुनि कथेत्त्वा अनुसन्धिं घटेत्त्वा
जानकं समोवानेमि । नदा मामिकबालअघापनिको लोडुदायी अत्रोमि पण्डितअघापनिको अदमेव अहोसिन्धि
देसनं निट्ठापेसि ।

६. देवधम्मजातकं

हिरिओसप्यसम्पन्नाति इदं भगवा जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं बहुभण्डिकं भिक्खु आरम्भ कथेसि ।

पच्चपक्षवत्थु

सावत्थिवासी किरिको कुटुम्बिको भरियाय कालकताय पव्वजि । सो पव्वजन्तो अत्तनो परिवेषञ्च अगिसालञ्च भण्डगम्भञ्च कारेत्वा भण्डगम्भं सपितण्डुलादीहि पूरेत्वा पव्वजि । पव्वजित्वा पन अत्तनो दासे पक्कोसापेत्वा यथासुचित आहार पचापेत्वा भुञ्जति बहुपरिक्खारो च अहोसि । रत्ति अञ्जं निवासन-पारुपणं होति दिवा अञ्ज । विहारपच्चन्तो वसति ।

तस्मेकदिवसं चीवरपच्चत्थरणादीनि नीहरित्वा परिवेषो पत्यगित्वा सुक्खापेत्तस्स सम्बहुला जान-पदा भिक्खु पेनामनचारिक आहिण्डन्ता परिवेषं गत्वा चीवरादीनि दिस्वा कस्सिमानीनि पुच्छिमु ।

सो मय्ह आवुसोति आह ।

आवुसो ! इदमपि चीवरं इदमपि चीवरं इदमपि निवासनं इदमपि निवासनं इदमपि पच्चत्थरणं इदमपि पच्चत्थरणं सव्वं तुय्हमेवानि ?

आम मय्हमेवानि ।

आवुसो ! ननु भगवता तीणि चीवरानि अनुञ्जातानि, त्वं एवं अपिच्छस्मि बुद्धम्म सामने पव्व-जित्वा बहुपरिक्खारो जातो । एहि न दसवत्तस्स सन्निक नेस्सामानि तं आदाय मत्थु सन्निक अगममु ।

सत्था तं दिम्वाव किञ्चुखो भिक्खवे ! अनिच्छमानकं येव भिक्खु यण्हित्वा आगन्त्थानि आह । भन्ते ! अयं भिक्खु बहुभण्डो बहुपरिक्खारोनि ।

सच्च किर त्वं भिक्खु ! बहुभण्डोति ?

सच्च भगवाति । [११६]

कस्मा पन एव भिक्खु ! बहुभण्डो जातो ? ननु अहं अपिच्छनाय मन्तुट्ठिया पविदेकम्म विग्गार-म्मस्स वण्णं वदामीति ।

सो सत्थुवचनं मुत्वा कुपितो इमिनादानि नीहारेन चरिस्सामीति वारुपनं छट्टेत्वा परिममग्गे एकचीवरो अट्ठासि ।

अथ न सत्था उपत्यम्भयमानो—ननु एव भिक्खु ! पुब्बे हिरित्तप्यगवेमको दक्कखमकालेपि हिग्गे नप्य गवेसमानो द्वादस सव्वकट्ठानि विहामि ? अथ कस्मा इदानी एवं गस्से बुद्धमासने पव्वजित्वा चतुपरिसमसे पारुपणं छट्टेत्वा हिग्गेनप्य पहाय ठित्तोसीति ?

सो मत्थुवचनं मुत्वा हिग्गेत्तप्य पच्चुपट्ठापेत्वा तं चीवरं पारुपित्वा सत्थारं वन्दित्वा एकमन्नं निसीदि । भिक्खु तस्सत्थस्स आवीमावन्थ भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्नरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकामि.—

अतीतवत्थु

अतीतं कामिरट्ठे बाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो तस्स अगमहेमिया कुच्छि-स्मि पटिसन्धि गण्हि । सा दममासेसु परिपुण्णेषु पुन विजायि । तस्स नामगहणदिवसे महिसामकुमारोनि :नम अकंमु । तस्म आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले रञ्जो अञ्जोपि पुत्तो जातो । तस्स चन्दकुमारोनि नाम अकमु । तस्स पन आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले बोधिसत्तमाता कालमकासि ।

राजा अञ्ज अगमहेसिट्ठाने ठपेसि । सा रञ्जो पिया अहोसि मनापा । सा पियसंबासमन्वाय एकं पूतं विजायि । मुरियकुमारो नित्स नाम अकंमु । राजा पुत्तं दिस्वा नुट्ठचित्तो-भदे ! पुत्तस्स ते वरं दम्मीति आह ।

देवी वरं इच्छितकालं गृहेतन्त्रं कल्पा ठपेसि । सा पुनं वयप्पनं राजानं आह— देवेन मय्हं पुनत्स पातकाले वरो दिन्नो, पुत्तस्स मे रज्ज देहीति ।

राजा मय्हं द्वे पुत्ता अगिगक्खग्धा विय जलमाना विचरन्ति, न मक्का तव पुत्तस्स रज्ज दातुनि पट्टिक्खपित्वा त पुनपुन याचमानमेव दिस्वा 'अयं मय्हं पुत्तात्' पापकम्पि चिन्तेय्याति' पुते पक्कोसापेत्वा आह— ताना ! अहं मुरियकुमारस्स जातकाले वरं अदासि । इदानिस्स मात्ता रज्ज याचति । अहं तस्स न दातुकामो । मातुगामो नाम पापो, तुम्हाक पापकम्पि चिन्तेय्य । तुम्हे अरञ्ज पविसित्वा ममच्चयेन कुलसन्तके नगरे रज्ज करेय्याथाति रोदित्वा कन्दित्वा मीसे चुम्बित्वा उज्जोजेमि ।

ते पितरं बन्धित्वा पासादा ओरोहन्ते राजगणं कीळमानो सुगियकुमारोपि दिस्वा त कारणं जत्वा अहम्पि भानिकेहि सद्धिं गमिस्सामीति तेहि सद्धि येव निक्खमि । ते हिमवत्त पविसिसु । बोधिसत्तो मग्गा ओक्कम्म रक्खमणे निमीदित्वा [११७] सुगियकुमारं पान्तेसि—तात् ! मुरिय ! एकं मरं गत्वा नहात्वा च पिवित्वा च पदुमिनिपण्णेहि अम्हाकम्पि पानीय आनेहीति ।

त पन सरं वेस्सवणस्स सन्निका एकेन दकरक्खमेन लद्धं होति । वेस्सवणो च न आह— ठपेत्वा देवधम्मजाननके ये अञ्जे इमं सरं ओतरन्ति ते खादितुं लभसि । अनोतिण्णे न लभमीति । ततो पट्ठाया सो रक्खमो ये न मरं ओतरन्ति ते देवधम्मं पुच्छित्वा ये न जानन्ति ते खादन्ति ।

अयं खो मुरियकुमारो न मरं गत्वा अवीमसिम्वाव ओतरि । अथ न सो रक्खसो गहेत्वा देवधम्मं जानामीति पुच्छि । सो देवधम्मो नाम चन्दमुरियानि आह । अयं न त्वं देवधम्मं न जानामीति उदकं पवेसेत्वा अनतो वमनट्ठाने ठपेसि ।

बोधिसत्तोपि न विरायन्ते दिस्वा चन्दकुमारं पेसेसि । रक्खसो नम्पि गण्हित्वा देवधम्मं जानामीति पुच्छि ।

आम, जानामि । देवधम्मो नाम चतस्सो दिसाति ।

रक्खमो न त्वं देवधम्मं जानामीति तम्पि गहेत्वा तन्धेव ठपेसि ।

बोधिसत्तो नग्गिमपि चिरायन्ते एकेन अन्नरायेन भवितव्वन्ति सयं तत्थं गत्वा द्विन्नम्पि ओतरण-पदवळञ्जे दिस्वा रक्खमपरिगृहितेन इमिना सरेन भवितव्वन्ति खग्गं सन्धिहत्वा धनुं गहेत्वा अट्ठासि । उदकर-क्खसो बोधिसत्तं उदकं अनोतरन्तं दिस्वा वनकम्मिकपुग्गिमां विय हत्वा बोधिसत्तं आह— भो पुरिस ! त्वं मग्गकिल्लन्तो कस्सा इयं सरं ओतरित्वा नहायित्वा पिवित्वा भिमम्भानि खादित्वा पुप्फानि पिल्लित्वा यथा-सुखं न गच्छमीति ?

बोधिसत्तो तं दिस्वा एमं सो यक्खो भविस्सतीति ज्ञात्वा-नया मं भानिका गहिनानि आह ।

आम मयाति ।

किकारणानि ?

अहं इमं सरं ओतिण्णके लभामीति ।

किं पन सञ्चेव लभसीति ? ये देवधम्मं जानन्ति ते ठपेत्वा अवमेमे लभामीति ।

अत्थि पन ते देवधम्मं हि अत्थोति ?

आम अत्थि ।

यदि एवं अहं तं देवधम्मं कथेस्सामीति ।

तेनहि कथेहि अहं देवधम्मं मुणिससामीति ।

बोधिसत्तो अहं देवधम्मे कथेय्यं किलिट्ठगच्छो पनम्हीति भाह ।

यस्यो बोधिसत्तं नहापेत्वा भोजनं भोजेत्वा पानीयं पायेत्वा पुष्पानि पिच्छन्वापेत्वा गण्धेहि विलिम्पापेत्वा अलंकृतयण्डपमज्जो पल्लकं अत्थरित्वा अवाप्ति । बोधिसत्तो आसन्नं निसीधित्वा यस्स पादभूले निसीदापेत्वा तेनहि ओहितसोतो सक्कच्चं देवधम्मे सुणाहीति इमं गाथमाह—

“हिरिओत्तप्पसम्पन्ना सुक्कधम्मसमाहिता ।

सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति बुच्चरे ॥” ति ।

तस्य हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति हिरिया च ओत्तप्पेन च समन्नागतो । तेषु कायबुच्चरितादीहि हिरीयरीति हिरि । लज्जायेंतं अधिवचनं । तेहियेव ओत्तप्पतीति ओत्तप्पं । पापतो उम्भेगस्सेतं जधिवचनं ।

तस्य अज्जत्तसमुट्ठाना हिरि, बहिद्धासमुट्ठानं ओत्तप्पं । अत्ताधिपतेय्या हिरि, लोकाधिपतेय्यं ओत्तप्पं । लज्जासभावसण्ठिता हिरि, भयसभावसण्ठितं ओत्तप्पं । सप्पतिसवलकक्षणा हिरि, वज्जभीरुकभयदस्सावीलकक्षणं ओत्तप्पं ।

तस्य अज्जत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति (१) जाति पच्चवेक्खित्वा, (२) वयं पच्चवेक्खित्वा, (३) सूरभावं पच्चवेक्खित्वा, (४) बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा ।

कथं ? पापकरणं नामेतं न जातिसम्पन्नानं कम्मं । हीनजच्चानं केवट्टादीनं इदं कम्मं । तादिसस्स जातिसम्पन्नस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं ताव जाति पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तथा पापकरणं नामेतं दहरेहि कतम्बकम्मं । तादिसस्स वये ठितस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं वयं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तथा पापं नामेतं दुब्बलजातिकानं कम्मं । तादिसस्स सूरभावंसम्पन्नस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं सूरभावं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तस्या पापकम्मं नामेतं अन्धबालानं कम्मं न पण्डितानं । तादिसस्स पण्डितस्स बहुस्सुतस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति ।

एवं अज्जत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति । समुट्ठापेत्वा च पन अत्ततो चित्तं हिरिं पवेमेत्वा पापकम्मं न करोति । एवं हिरिं अज्जत्तसमुट्ठाना नाम होति ।

कथं ओत्तप्पं बहिद्धासमुट्ठानं नाम ? सच्चं त्वं पापकम्मं करिस्ससि चतुसु परिसासु गरह्यत्तो भविसससि—

“गरहिस्सन्ति तं विञ्जू असुचि नागरिको यया ।

विषज्जितो सीलवन्तोहि कथं भिक्खु करिस्ससी ॥” ति ।

पच्चवेक्खन्तो हि बहिद्धासमुट्ठित्तेन ओत्तप्पेन पापकम्मं न करोति । एवं ओत्तप्पं बहिद्धासमुट्ठानं नाम होति ।

कथं हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम ? इधेकच्चो कुलपुत्तो अत्तानं अधिपति जेट्ठकं कत्वा तादिसस्स सदापव्वजितस्स बहुस्सुतस्स धूतवादिस्स न युत्तं पापकम्मं कातुन्ति पापं न करोति । एवं हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम होति । तं नाह भगवा— “सो अत्तानं येव अधिपति कत्वा अकुसलं पजहन्ति [११९] कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति । सुद्धं अत्तानं परिहरती” ति^१ ।

कथं ओत्तप्पं लोकाधिपतेय्यं नाम ? इधेकच्चो कुलपुत्तो लोक अधिपति जेट्ठकं कत्वा पापकम्मं

न करोति । यथाह—“महा लो पनायं लोकसन्निवासे तस्मिं लो पन लोकसन्निवासे सन्नि समणत्राहणा इद्धि-
मन्तो दिम्बवक्खुका परचित्तविदुनो । ते दूरतोपि पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तेपि
मं एवं जानिस्सन्ति पस्सथ भो ! इमं कुलपुत्तं सद्धाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो बोकिण्णो विहरति
पापकेहि अकुसलेहि धम्महीति । सन्ति देवता इद्धिमन्तिनियो दिम्बवक्खुका परचित्तविदुनियो । ता दूरतोपि
पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तापि मं जानिस्सन्ति पस्सथ भो ! इमं कुलपुत्तं सद्धाय
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो बोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्महीति । सो लोकं येव अधि-
पत्तिं करित्वा अकुसलं पजहति कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति सुद्धं अनानं परिहरती” ति ।
एवं ओत्तप्यं लोकाधिपतेय्यं नाम होति ।

लज्जासभावसण्ठिता हिरि, भयसभावसण्ठितं ओत्तप्यन्ति । एत्थ पन लज्जानि लज्जनाकारो तेन
सभावेन सण्ठिता हिरि । भयन्ति अपायभयं तेन सभावेन सण्ठितं ओत्तप्यं । तदुभयमपि पापपग्गिज्जने पाकटं
होति ।

एकच्चो हि यथा नामंको कुलपुत्तो उच्चारणस्मावादीनि करोन्तो लज्जितव्युत्तकं एकं दिस्वा
लज्जनाकारप्यतो भवेय्य हीनितो एवमेवं अज्झत्तं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापकम्मं न करोति । एकच्चो
अपायभयभीणको हुत्वा पापकम्मं न करोति ।

तत्रिदं ओपम्मं । यथाहि द्वीसु अयोगुळेसु एको सीतलो भवेय्य गूधमक्खित्तो एको उण्हो आदित्तो ।
तत्थ पण्डितो सीतलं गूधमक्खित्तता जिगुच्छन्तो न गण्हाति इतरं डाहभयेन । तत्थ सीतलस्स गूधमक्खित्तस्स
जिगुच्छाय अगण्हन् विय अज्झत्तं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापस्स अकरणं, उण्हस्स डाहभयेन अगण्हन् विय
अपायभयेन पापस्स अकरणं वेदितव्वं ।

सप्यन्तिस्सवलक्खणा हिरि वज्जभीरुकभयदस्साविलक्खणं ओत्तप्यन्ति । इदमपि इयं पापपरिवज्जने
येव पाकटं होति । एकच्चो हि (१) जातिमहत्तपच्चवेक्खणा, (२) सत्पुमहत्तपच्चवेक्खणा, (३) दायज्जमह-
त्तपच्चवेक्खणा, (४) सन्नह्णारीमहत्तपच्चवेक्खणाति चतुहि कारणेहि सप्यन्तिस्सवलक्खणं हिरि समुट्ठापेत्वा
पापं न करोति । एकच्चो (१) अनानुवादभयं, (२) पगनुवादभयं, (३) दण्डभयं [१२०] (४) दुग्गमिभयन्ति
चतुहि कारणेहि वज्जभीरुकभयदस्साविलक्खणं ओत्तप्यं समुट्ठापेत्वा पापं न करोति । तत्थ जातिमहत्तपच्च-
वेक्खणादीनि चेव अत्तानुवादभयादीनि च वित्थारेत्वा कथेनब्बानि । तेमं वित्थारो अंगुत्तरट्ठकथायं वृत्तो ।

सुककधम्मसमाहिताति इदमेव हिरोत्तप्यं आदि कत्वा कतव्वा कुसला धम्मा सुक्कधम्मा नाम ।
ते सब्बसंगाहकनयेन चतूभूमिकलोकियलोकुत्तरधम्मा । तेहि समाहिता समभ्रागतानि अत्थो । सन्तो सप्पुरिसा
लोकेति कायकम्मादीनं सत्सत्ताय सन्तो । कतञ्चुकतवेदिताय सोभनपुरिसाति सप्पुरिसा । लोको पन संवाग्ग्लोको
सत्तलोको ओकासलोको खन्धलोको आयतनलोको घातुलोकोति अनेकविधो । तत्थ, एको लोको सब्बे सत्ता
आहारट्ठितिका—ने—अट्ठारसलोका अट्ठारसधातुयाति एत्थ सत्ताग्ग्लोको वृत्तो । खन्धलोकादयो तदन्तो-
गथा येव । अयं लोको परलोको देवलोको मनुस्सलोकोति आदिषु पन मनलोको वृत्तो—

“यावता चन्दिमसुरिया दिसा भन्नि विरोचना ।

तावता सहम्मधा लोको एत्थ ते वनती वमो ॥” ति ।

एत्थ ओकासलोको वृत्तो । तेसु इध सनलोको अधिपेत्तो । सनलोकस्मिं हि येव एवरूपा सप्पुरिसा
ते देवधम्माति वृच्चरे । तत्थ देवानि सम्मुत्तिदेवा उप्पत्तिदेवा विमुद्धिदेवाति ति विधा । तेसु महासम्मतकालतो
पट्ठाय लोकेन देवाति सम्मतता राजराजकुमागदयो सम्मुत्तिदेवा नाम । देवलोकं उण्णत्ता उण्णत्तिदेवा नाम ।
सोणासवा विमुद्धिदेवा नाम । बुत्तमपि चेत्तं “मम्मूत्तिदेवा नाम राजानो देवियो कुमारा च । उण्णत्तिदेवा नाम

भूमदेवे उपादाय तदुत्तरि देवा । विसुद्धिदेवा नाम बुद्धपञ्चेकबुद्धस्त्रीगासवा" ति । इमेसं देवानं धम्माति दव-
धम्माति ।

बुच्चरेति बुच्चन्ति । हिरोत्तप्यमूलका हि कुसला धम्मा कुसलसम्पदाय देवलोके निब्बत्तिया च विसु-
द्धिभावस्सेव कारणत्ता कारणट्ठेन तिविधानं देवानं धम्माति देवधम्मा । तेहि देवधम्महेहि समन्नागत्य पुग्गलापि
देवधम्मा । तस्मा पुग्गलाधिष्ठानाय देसनाय ते धम्मो दस्सेन्तो "सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति बुच्चरे" ति
आह ।

यक्खो इमं धम्मदेसनं सुत्वा पमन्नो बोधिसत्तं आह-पण्डित ! अहं तुम्हाकं पमन्नो एकं भातरं देमि,
कतरं आनेमीति ?

कनिट्ठं आनेहीति ।

पण्डित ! त्वं केवलं देवधम्मे [१२१] जानासि येव न पन तेसु वत्तेमीति ।

किं कारणाति ?

यंकारणा जेट्ठं ठपंत्वा कनिट्ठं आनापेन्तो जेट्ठापचायिककम्मं नाम न करोसीति ।

देवधम्मे चाहं यक्ख ! जानामि तेसु च पवत्तामि । मयं हि इमं अरञ्जं एतं निस्साय पविट्ठा ।
एतस्स हि अत्थाय अम्हाकं पितरं एतस्स माता रज्जं याचि । अम्हाकं पन पिता न बरं अवत्वा अम्हाकं अनुरक्ख-
णत्थाय अरञ्जावासं अनुजानि । सो कुमारो अनुवत्तित्वा अम्हेहि सडिं आगतो, तं अरञ्जे एको यक्खो खादीति
वुत्तेपि न कोचि सट्ठिस्सति । तेनाहं गरहभयभीतो तमेव आनापेमीति ।

साधु साधु पण्डित ! त्वं देवधम्मे च जानासि तेसु च वत्तसीति पमन्नचित्तो यक्खो बोधिमन्स साधु-
कारं दत्त्वा द्वेपि भातरो आनेत्वा अदासि ।

अथ नं बोधिसत्तो आह- सम्म ! त्वं पुब्बं अत्तना कत्तेन पापकम्मेन परेसं संसल्लोहितखादको यक्खो
हुत्वा निब्बन्नो । इदानि पुनपि पापमेव करोसि । इदं ते पापकम्मं निग्गयादीहि मुच्चित्तुं न दस्सति । तस्मा इतो
पट्ठाय पापं पहाय कुमलं करोहीति असक्खि च पन नं दमेत्तुं । सो नं यक्खं दमेत्त्वा नेन संविहितारक्खो तत्थेव
वसन्तो एकदिवसं नक्खत्तं ओलोकेत्वा पितुकालकतभावं अत्वा यक्खं आदाय बाराणासि गन्त्वा रज्ज गहेत्वा
चन्दकुमारस्स ओपरज्जं सुरियकुमारस्स सेनापतिट्ठानं दत्त्वा यक्खस्स रमणीयं ठानं आयतनं कारेत्वा यथा मो
अग्गमालं अग्गपुक्कं अग्गगन्धं अग्गफलं अग्गभत्तञ्च लभति तथा अकासि । मो धम्मं रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं
गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा सञ्चानि पकासेसि । सञ्चपरियोसानं मो भिक्खु सोत्तापत्ति-
फले पतिट्ठहि । सम्मासम्बुद्धोपि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि चट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा उदकक्खसो
बहुमण्डिकभिक्खु अहोमि, सुरियकुमारो आनन्दो, चन्दकुमारो सारिपुत्तो जेट्ठकभाता माहिमायकुमारो पन अहंमेव
अहोसिन्ति ।

देवधम्मजातकं

७. कट्टहारिजातकं

पुत्रो त्याहं महाराजाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो वासभक्षत्तियाय वत्थुं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपन्नवत्थु

वासभक्षत्तियाय वत्थुं दादसनिपाते भद्रसालजातके आविभविस्सति । सा किर महानामस्स सब्ब-
स्स धीता नागमुण्डाय नाम दामिया कुच्छिस्मि जाता[१२२]कोसलराजस्स अगमहेसी अहोसि । सा रञ्जो
पुत्तं विजायि । राजा पनम्सा पच्छा दामिभावं ज्ञत्वा ठाना परिहापेमि । पुत्तस्स विड्डभस्सापि ठाना परिहापेसि
येव । उभोपि अत्तनो निवेशनं येव वमन्ति । मन्था तं कारणं ज्ञत्वा पुब्बण्हसमये पञ्चसत्तभिक्षुपरिवृत्तो रञ्जो
निवेशनं गत्वा पञ्जत्तासने निसीदित्वा—महाराज ! कइं वासभक्षत्तियाति आह ।

राजा तं कारणं आरोचसि ।

महाराज ! वासभक्षत्तिया कस्स धीताति ?

महानामस्स भन्तेति ।

आगच्छमाना कस्म आगतानि ?

मय्ह भन्तेति ।

महाराज ! एमा रञ्जो धीता रञ्जो व आगता राजान येव पटिच्च पुत्त पटिलभि । सो पुत्तो कि
कारणा पितु सन्तकस्स रञ्जस्स सामिको न होति ? पुब्बे राजानो मुहुत्तिकाय कट्टहारिकाय कुच्छिस्मिभि
पुत्त लभित्वा पुत्तस्स रञ्ज अवमूनि ।

राजा तस्सत्यस्साविभावत्थाय भगवन्त याचि । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारण पाकट अकासि—

अतीतवत्थु

अतीने बाराणमियं ब्रह्मदत्तो राजा महन्तेन यसेन उय्यान गत्वा तत्थं पुप्फकललोभेन विचरन्तो
उय्यानवनसण्ठे गायित्वा गायित्वा दारुति उद्धरमान एकं इत्थि दिस्वा पटिबद्धचित्तो सवास कप्पोसि । त खण
येव बोधिसत्तो तस्सा बुच्छिय येव पटिसन्धि गण्हि । तावदेव तस्सा वजिरपूरिता विय गरुका बुच्छि अहोसि ।
सा गम्भस्स पत्तिट्ठितभाव ज्ञत्वा—गम्भो मे देव ! पत्तिट्ठितोति आह ।

राजा अगुल्लिमुद्दिक दत्त्वा सत्ते धीता ह्रीति इमं विस्सज्जेत्वा पांसेय्यासि सत्ते पुत्तो होति मुद्दिकाय
सद्धि मम सन्तिक आनेय्यासीति वत्त्वा पक्कामि ।

सापि पन्थक्कगम्भा बोधिसत्तं विजायि । तस्स आधावित्वा पटिधावित्वा, विचरणकाले कौट्ठा-
मण्डले कौट्ठन्तस्स एव वत्तारो होन्ति—निप्पिनकंमहा पट्टाति ।

तं सुत्वा बोधिसत्तो मातु सन्तिकं गत्वा—अम्म ! को मय्ह पिताति पुच्छि ।

तान ! त्वं बाराणसिरञ्जो पुत्तोति ।

अम्म ! अन्थि पन कोचि मक्खीति ?

तान ! राजा इम मद्दिक दत्त्वा सत्ते धीता होति इम विस्सज्जेत्वा पांसेय्यासि, सत्ते पुत्तो होति इमाय
मुद्दिकाय सद्धि आनेय्यासीति वत्त्वा गतोति ।

अम्म ! एवं सन्ते कस्मा म पितु सन्तिक न नेय्यासीति ?

सा पुत्रस्स अज्जासयं जत्वा राजद्वारं गन्त्वा रज्जो आरोचापेसि - रज्ज्वा च पक्कोसापिता
पविसित्वा राजानं वन्दित्वा अयं ते देव ! पुत्तोति आह ।

राजा जानन्तोपि परिसमज्जे लज्जाय न मय्हं पुत्तोति आह ।

अयं ते देवमुद्दिक्का इमं सज्जानासीति ।

अयमिं मय्हं मुद्दिक्का न होतीति ।

देव इदानीं टपेत्वा सच्चक्रिय अज्जो मम सक्खी नत्थि । सचायं दारको तुम्हे पटिच्च जातो खित्तो
आकासे तिट्ठसु नो चं भूमियं पतित्वा [१२३] मरुत्तुति बोधिसत्तं पादे गहेत्वा आकासे विपि । बोधिसत्तो
आकासे पल्लकं आभुजित्वा निसिञ्चो मधुरस्सरेन पितुघम्मं कथेन्तो इमं गायमाह-

पुत्तो त्थाहं महाराज ! त्वं म पोस जनाधिप !

अज्जेपि देवो पोसेति किञ्च देवो सकं पजन्ति ॥

तत्थ पुत्तो त्थाहन्ति पुत्तो ते अह । पुत्तो च नामेस^१ अत्रजो खेत्तजो अन्तेवासिको दिन्नकोति चतुब्बिधो^२ ।
तत्थ अत्तानं पटिच्च जातो अत्रजो नाम । सयनपिट्ठे पल्लकं उरेति एषमादिसु निब्बत्तो खेत्तजो नाम । सन्तिकं
सिप्पुगण्हनको अन्तेवासिको नाम । पोसावनत्थाय दिशो दिक्कको नाम । इध पन अत्रज सन्धाय पुत्तोति वुत्त ।
चत्तुहि सकहवत्थुहि जन् रज्जयतीति राजा । महन्तो राजा महाराजा । त आमन्तेन्तो आह महाराजाति । त्थ
मं पोस जनाधिपाति जनाधिप ! महाजनजेट्ठक ! त्वं म पोस भरस्सु बड्ढेहि । अज्जेपि देवो पोसेतीति अज्जेपि
हत्थिअस्सादयो तिरच्छानगतं बहुजने च देवो पोसेति । किञ्च देवो सकं पजन्ति एत्थ पन किञ्चाति गरहत्थे च
अनुगहत्थे च निपातो । सकं पजं अत्तनं पुत्तं म देवो न पोमेतीनिपि वदन्तो गरहत्ति नाम । अज्जेबहुजने पोमेतीति
वदन्तो अनुगण्हन्ति नाम । इति बोधिसत्तो गहरन्तोपि अनुगण्हन्तोपि “किञ्च देवो सवः पज” न्ति आह । राजा
बोधिसत्तस्स आकासे निसीदित्वा एव धम्म देमेन्तस्स मुत्वा-एहि तान । अहमेव पोसेस्सामि अहमेव पोमेस्सामीति
हत्थं पसारिसि । हत्थसहस्सं पसारयित्थ । बोधिसत्तो अज्जस्स हत्थे अनोनरित्त्वा रज्जेव हत्थे अनोनरित्त्वा
अके निमीदि । राजा तस्स ओपरज्ज दत्त्वा मातर अग्गमहेसि अकासि ।

सो पितु अच्चयेन कट्ठवाहनराजा नाम हुत्वा धम्मं रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो । सत्था कोसल-
रज्जो इम धम्मदेसन आहरित्त्वा द्वे वत्थुनि वस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समाधानेसि । तदा माता महामाया
अहोसि । पिता सुद्धोदनमहाराजा । कट्ठवाहनराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

कट्टहारिजातकं

८. गामनिजातकं

अपि अतरमानानन्ति इव सत्या जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरम्भ कथेसि ।
इमस्मिं पन जातके पच्चुप्पन्नवत्थुञ्च अतीतवत्थुञ्च एकादसनिपाते संवरजातके [१२४] आविभवस्सति ।
वत्थु हि तस्मिञ्च इमस्मिञ्च एकसदिसमेव । गाथा पन नाना । गामनिकुमारो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा भातिक-
सत्तस्स कनिट्ठोपि हुत्वा भातिकसतपरिवारिनो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा वरपल्लंके निसिन्धो अत्तनो यससम्पत्तिं
ओलोकेत्वा अयं मद्दुं यससम्पत्ति अम्हाक आचरियस्स सन्तकाति तुट्ठो इमं उदानं उदानेसि—

अपि अतरमानानं फलासाव समिज्जाति ।

विपक्कब्रह्मचरियोस्मि एवं जानाहि गामनीति ।

तत्थ अपीति निपातमत्त । अतरमानानन्ति पण्डितान ओवादे ठत्वा अनुरित्वा अबेगामित्वा उपायेन
कम्मं करोन्तान । फलासाव समिज्जातीति यथापत्थितफले आसा तस्स फलस्स निष्फत्तिया समिज्जाति येव ।
अथवा, फलासाति आसाय फल यथापत्थिन फलं समिज्जाति येवानि अत्थो । विपक्कब्रह्मचरियोस्मीति एत्थ
चत्तारि संग्रहवत्थु नि सेट्ठचरियत्ता ब्रह्मचरियं नाम । तञ्च तम्मूलिकाय यससम्पत्तिया पटिलद्धत्ता विपक्क नाम ।
योवास्स यसो निष्फन्नो सोपि सेट्ठेन ब्रह्मचरिय नाम । तेनाह— विपक्कब्रह्मचरियोस्मिति । एवं जानाहि
गामनीति कत्थञ्चि गमिकपुरिसोपि गामजेट्ठकोपि गामनि इव पन सब्बजनजेट्ठक अत्तानं सन्वायाह अम्भो
गामनि ! त्व एतं कारण एव जानाहि आचरिय निम्माय भातिकसतं अनिक्कमित्वा इदं महारज्जं पत्तोस्मीति
उदानं उदानेसि । तस्मि पन रज्ज पत्ते सत्तट्ठदिवसच्चयेन सब्बेपि भानरो अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानं गता ।
गामनि राजा धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो । बोधिसत्तो पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गर्तो ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहुरित्वा दस्सेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो
भिक्खु अरहन्तं पतिट्ठितोति । सत्था द्वे वत्थुनि कथेत्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं रामोघानेसि । तदा गामनिराजा
आनन्दो, आचारियो पन अहमेवाति ।

गामनिजातकं

०. मन्सादेवजातकं

उत्समंगरुहा अट्टहन्ति इद सत्या जेतवने विहरन्तो महाभिनिक्खमनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तं हेट्ठा निदानकथाय कथितमेव । तस्मिं पन काले भिक्खू दसवल्सस नेक्खम्मं वण्णेन्ता निसीदिमु । अथ सत्या धम्मसभ आगन्वा बुद्धासने निसिन्नो भिक्खू आमन्तेमि— काय नु-५ भिक्खवे! एतरहि कथाय सप्पिसिन्नाति ?

भन्ते ! न अञ्जाय कथाय, तुम्हाकं येव पन नेक्खम्मं वण्णयमाना निसिन्नमहान्ति ।

न भिक्खवे! तथागनो[१२५]एतरहि येव नेक्खम्मं निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थं भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्ते न पटिच्छन्नं कारण पाकटमवासि—

अतीतवत्थु

अतीते विदेहरट्ठे मिथिलायं मन्सादेवो नाम राजा अहोसि धम्मिकां धम्मराजा । सो चतुरासीति-वस्ससहस्सानि कुमारकीलं कीळि । तथा ओपरञ्ज, तथा महारञ्ज कत्था दीघमट्ठानं खेपेट्वा एकदिवस कप्पक आमन्तेसि—यदा मे सम्म कप्पक ! मिरस्मिं पलितानि पस्सेय्यामि अथ मे आरोचंथ्यामीनि ।

कप्पकोपि दीघमट्ठानं खेपेट्वा एकदिवसं रञ्जो अञ्जनवण्णान केमान अन्तरे एकमेव पलित दिस्वा देव ! एकं ते पलितं विस्सतीनि आरोचेसि ।

तेन हि मे सम्म ! त पलित उद्धरित्वा पाणिमिह ठपेहाति च वुत्ता सुवण्णसण्णानेन उद्धरित्वा रञ्जो पाणिमिह पतिट्ठापेसि ।

तदा रञ्जो चतुरासीतिवम्ममहस्सानि औपू अवसिट्ठ हांति । एव सन्तेपि पलित दिम्वाव मच्चु-राजान आगन्वा समीपं ठित विय अत्तान आदितपण्णसाल पविट्ठ विय च मञ्जमानो सवेग आपञ्जित्वा—बाल मन्सादेव ! याव पलितस्मुप्यादाव इमे किलेसे जहिमु नासक्खीति चिन्तेसि । तम्मेव पलितपानुभाव आव-ञ्जन्तस्स आवञ्जन्तस्स अन्तोडाहो उप्यञ्जि । सरीरा रोदा मुच्चिसु । साटका पीळित्वा अपनेतब्बाकाग्गत्ता अहेसु । सो अञ्जेव मया निक्खमित्वा पव्वजित्तु वट्टनीनि कप्पकस्स सनमहस्समुट्टान गामवर दत्त्वा जेट्ठपुत्त पक्कोसापेट्वा—तात ! मम सीमे पलित पानुभूत महम्मलकीमिह जानो । भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा इदानि दिव्वकामं परिपेमिस्सामि नेक्खम्मकालो मय्हे त्व इम रञ्ज पटिपञ्ज । अहं पन पव्वजित्त्वा मन्सादेवम्बवन्नुय्याने वसन्तो समणधम्म करिस्सामीनि आह ।

त एव पव्वजित्तुकाम अमच्चा उपसकमित्वा— देव ! किं तुम्हाक पव्वञ्जाकारणनि पुच्छिसु राजा पलित हत्थेन गहेत्वा अमच्चान इम गाथमाह—

उत्समंगरुहा मय्हे इमे जाता वयोहरा ।

पातुभूता वेवडूता पव्वञ्जासमयो भमा ॥ ति ।

तत्थ उत्समंगरुहाति केसा । केसा हि सब्बेम हत्थपादादीन अंगानं उत्तमे मिरस्मि निरुद्धहत्ता उत्समंगरुहा नामानि वुच्चन्ति । इमे जाता वयोहराति पस्सथ ताता ! पलितपानुभावेन तिण्ण वयान हरणतो इमे जाता वयोहरा । पातुभूताति निब्बत्ता । वेवडूताति देवोति मच्चू तस्स डूताति देवडूता । सिरस्मि हि पलितेसु पातुभूतेसु

मञ्चुराजस्स सन्तिके ढितो विय होति तस्मा पलितानि मञ्चुदेवस्स दूताति वुच्चन्ति।[१२६] देवा विय दूतातिपि देवदूता । यथाहि अलंकृतपटियत्ताय देवनाय आकामिं ठत्वा अमुकादेवमे त्वं मरिस्समीति वुत्तं त तथेव होति एव सिरस्मि पलितेसु पानुभूतेसु देवताय व्याकरणसदिसमेव होति । तस्मा पलितानि देवसदिसा दूताति वुच्चन्ति । विमुद्धिदेवानं दूतातिपि देवदूता । सब्बबोधिमत्ता हि जीण्णव्याधिमनपब्बजितं दिस्वाव सवेगमापाज्जित्वा निक्खम्म पब्बजन्ति । यथाह—

“जिण्णञ्च दिस्वा दुक्खित च व्याधित मनञ्च दिस्वा गतमायुसंख्य ।

कासावत्थ पब्बजितञ्च दिस्वा नस्मा अह पब्बजितोमिह राजा ॥” नि ।

इमिना परियायेन पलितानि विमुद्धिदेवान दूतसा देवदूतानि वुच्चन्ति । पब्बज्जासमयो ममा ति गिहीभावतो निक्खन्तट्ठेन पब्बज्जाति लद्धमामस्स समणालिगगहणस्स कालो मय्हन्नि दस्सेति । सो एव वत्वा त दिवसमेव रज्ज पहाय इमिपब्बज्ज पब्बजिजा तस्मिञ्जेव मत्सादेवम्भवने विहरन्तो चतुरासीतिवत्ससहस्साणि चत्तारो ब्रह्मविहारं भावेत्वा अपरिहीनज्जाने ढितो काल कत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तत्वा पुन ततो चूनो मिधि-लायं येव निमि नाम राजा हुत्वा ओस्सक्कमान अत्तनो बंस घटेत्वा तत्थेव अम्भवने पव्वजित्वा ब्रह्मविहारं भावेत्वा पुन ब्रह्मलोकूपगोव अहोसि ।

मत्थ्यापि न भिक्खवे ! तयागतां उदानेव महाभिनिक्खमन निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवानि इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पक्कामेमि । सच्चपरियांमाने केच्चि मोनापन्ना अहेसु केच्चि सकदागामिनो केच्चि अनागामिनो । इति भगवा इमानि द्वे वत्थुनि कथेत्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातक ममोधानेमि । तदा कप्पको आनन्दो अहोमि, पुत्तो राहुलो, मत्सादेवराजा पन अहमेवानि ।

मत्सादेवजातकं

१० सुखविहारिजातकं

यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति इदं सत्त्वा अनुपियनगरं निस्साय अनुपियम्बवने विहरन्तो सुखविहारिं भदियत्थेरं आरब्ध कप्येसि ।

पञ्चुपसवत्थु

सुखविहारी भदियत्थेरो छक्खत्तियसमागम उपासित्तमो पम्बजितो । तेमु भदियत्थेरो च किम्बि-
लत्थेरो च भगुत्थेरो च उपालित्थेरो च अरहत्तं पत्ता । आनन्दत्थेरो सोतापन्नो जातो । अनुदद्धत्थेरो दिव्वचक्खुको
देवदत्तो क्षानलाभी जातो । छन्नं पन खत्तियानं [१२७] वत्थु याव अनुपियनगरा खण्डहालजातके^१ आबिभविस्सति ।

आयस्मा पन भदियो राजकाले अत्तानं रक्खन्तो रक्खणसंविधानञ्चेव ताव बहूहि रक्खाहि रक्खिय-
मानस्स, उपरिपासादत्ते महासयने सम्परिवत्तमानस्सापि अत्तनो भयुप्पत्तिञ्च दिस्वा इदानि अरहत्तं पत्त्वा
अरञ्चादिमु यत्थ कत्थचि विचरन्तोपि अत्तनो विगतभयतञ्च समनुपस्सन्तो — अहो सुखं ! अहो सुखन्ति ! उदानं
उदानेसि ।

तं मुत्त्वा भिक्खू आयस्मा भदियो अञ्जं व्याकरोतीति भगवतो आरोचेसुं ।

भगवा न भिक्खवे ! भदियो इदानेव सुखविहारी पुब्बेपि सुखविहारी येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिस्सु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारयमाने बोधिसत्तो उदिच्चत्राह्मणमहासालो हुत्वा कामेमु
आदीनवं नेक्खम्मं चासिंसं दिस्वा कामे पहाय हिमवन्तं पविसित्त्वा इसिपब्बज्जं पम्बजित्त्वा अट्टसमा-
पत्तियो निम्बत्तेसि । परिवारोपिस्स महा अहोसि पञ्चतापससतानि । सो वस्सकाले हिमवन्ततो निक्खमित्त्वा
तापसगणपरिवृतो गामनिगमादिमु चारिकं चरन्तो बाराणसि पत्त्वा राजानं निस्साय राजुय्याने घासं कप्येसि
तत्थ वस्सिके चत्तारो मासे वसित्त्वा राजानं आपुञ्छि । अथ नं राजा तुम्हे भन्ते ! महल्लका, कि वो हिमवन्तेन ।
अन्तेवासिके हिमवन्तं पेसेत्त्वा इधेव वसथाति याचि । बोधिसत्तो जेट्ठन्तेवासिकं पञ्चतापससतानि पटिच्छापेत्त्वा
गच्छत्वं इमेहि सद्धिं हिमवन्ते वस अहं पन इधेव वसिस्सामीति ते उय्योजेत्त्वा सयं तत्थेव वासं कप्येसि । सो पनस्स
जेट्ठन्तेवासिको राजपम्बजितो महन्तं रज्जं पहाय पम्बजित्त्वा कसिणपरिकम्मं कत्त्वा अट्टसमापत्तिलाभी
अहोसि । सो तापसेहि सद्धिं हिमवन्ते वसमानो एकदिवसं आचरियं दट्ठुकामो हुत्वा ते तापसे आमन्तेत्त्वा तुम्हे
अनुक्कण्टमाना इधेव वसथ अहं आचरियं बन्दित्त्वा आगमिस्सामीति आचरियस्स सन्तिकं गन्त्वा बन्दित्त्वा पटि-
सन्धारं कत्त्वा एकं तट्टिकं अत्थरित्त्वा आचरियस्स सन्तिके येव निपज्जि ।

तस्मिञ्च समये राजा तापसे पस्सिस्सामीति उय्यानं गन्त्वा बन्दित्त्वा एकमन्त निसीदि । अन्तेवासी
तापसो राजानं दिस्वापि नेव उट्ठासि । निपन्नको येव पन अहो सुखं अहो सुखन्ति ! उदानं उदानेसि ।

राजा अयं तापसो मे दिस्वापि न उट्ठतीति अनत्तमनो बोधिसत्तं आह—भन्ते ! अयं तापसो यदिच्छकं
भूतो भविस्सति उदानं उदानेत्तो सुखसेय्यमेव कप्येतीति ।

महाराज ! अयं तापसो पुब्बे तुम्हादिसो एको राजा अहोसि । स्वायं अहं पुब्बे गिहीकाले

रज्जसिरि अमभवन्तो [१२८] आवुधहृत्थेहि बहूहि रक्खियमानोपि एवरूपं सुखं नाम नात्थन्ति
अत्तनो पम्बज्जासुखं झानसुखं आरब्भ इमं उदानं उदानेतीति । एवञ्च पन वत्त्वा बोधिसत्तो रज्जो
धम्मकथं कथेतु इमं गाथमाह—

‘यञ्च अञ्जे न रक्खन्ति यो च अञ्जे न रक्खति ।

स वे राज सुखं सेति कामेसु अनपेक्खवा ॥’ति ।

तत्थ यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति यं पुग्गलं अञ्जे बहू पुग्गला न रक्खन्ति । यो च अञ्जे न रक्खतीति
यो च एको अहं रज्जं कारेमीति अञ्जे बहू न रक्खति । स वे राजा ! सुखं सेतीती महाराज ! सो पुग्गलो एको
अदुतियो पविचितो कायिकचेतसिकसुखसमंगी हृत्त्वा सुखं सेति । इदञ्च देसनासीसमेव न केवलं पन सुखं सेति
येव एवरूपो पन पुग्गलो सुखं गच्छति तिट्ठति निसीदति सयतीति सन्धिरियापथेसु सुखप्पत्तोव ह्येति । कामेषु
अनपेक्खवाति वत्थकामकिन्हेसकामेसु अपेक्खारहितो विगतच्छन्दरागो नित्तण्हो एवरूपो पुग्गलो सन्धिरिया-
पथेसु सुखं विहरति महाराजाणि । राजा धम्मदेसनं मुत्त्वा तुट्टमानसो वन्दित्वा निवेसनमेव गतो । अन्तेवासिकोपि
आचरियं वन्दित्वा हिमवन्तमेव गतो । बोधिसत्तो पन तत्थेव विहरन्तो अपरिहीनञ्जानो कालं कत्त्वा बह्मलोके
निव्वन्ति । सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरिन्वा दस्सेत्त्वा इं वत्थूनि कथेत्त्वा अनुसन्धि घटेत्त्वा जातकं समोधानेति ।
तदा अन्तेवासिको भद्दियत्थेरो अहोसि गणसत्त्वा अहमेवाति ।

सुखविहारजातकं ।

अपण्णकवग्गो निट्ठितो

१. एककनिपातो

२. सीलवग्गवण्णना

१. लक्खणमिगजातकं

होति सीलवत्तं अत्थोति इदं सत्था राजगह् उपनिस्साय वेळुवनं विहरत्तो देवदत्तं आरम्भ कथेसि । देवदत्तस्स वत्थुं याव अभिमारप्पयोजना खंइहालजातके आविभविस्सति । याव धनपालकं विस्सज्जना पन भुत्तंइसजानके आविभविस्सति । याव पठविप्पवेसना मोलसनिपाते^१ समुद्वाणिजजातके आविभविस्सति ।

पञ्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं समये देवदत्तो पञ्चवत्थूनि याचित्वा अलभन्तो संघं भिदिन्त्वा पञ्चभिक्षुसतानि आदाय गयासीसे विहरति । अथ तेसं भिक्षुनं जाणं परिपाकं अगमासि ।

तं जत्वा [१२९] सत्था द्वे अगसावके आमन्तेसि — सारिपुत्ता ! तुम्हाकं निस्सितक्का पञ्चसला भिक्षू देवदत्तस्स लद्धि रोचेत्वा तेन सद्धिं गता । इदानीं पन तेसं जाणं परिपाकं गनं, तुम्हे ब्रूहि भिक्षूहि मन्दि तत्थ गन्त्वा तेसं धम्मं देमेत्वा ते भिक्षू मग्गफलेहि पबोचेत्वा गहेत्वा आगच्छथाति ।

ते तथेव गन्त्वा तेसं धम्मं देसेत्वा मग्गफलेहि पबोचेत्वा पुनदिवसे अरुणुग्गमनवेलाय ते भिक्षू धादाय वेळुवनमेव अगममु । आगन्त्वा च पन सारिपुत्तवेरस भगवन्तं बन्दिन्त्वा ठितकाले भिक्षू थं पसांसित्वा भगवन्तं आहमु— भन्ते ! अम्हाकं जेट्टकभातिको धम्ममेनापनि पञ्चभिक्षूसन्तेहि परिवृतो आगच्छन्तो अतिविग मोभति देवदत्तो पन पहीनपरिवारो जातंति ।

न भिक्षवे ! सारिपुत्तो इदानं व जातिसंघपरिवृतो आगच्छन्तो व सोभति पुब्बेपि सोभियेव देवदत्तोपि न इदानं व गणतो परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति ।

भिक्षू तस्मत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्तं कारणं पाकटमवात्मि-

अतीतवत्थु

अतीने मगधरट्ठे राजगहनगरे एको मगधराजा रज्जं कारेमि । तदा बोधिसत्तो मिगयोनियं पटिसन्धि गहेत्वा बद्धिपत्तो मिगमहम्मपरिवागो अरज्जे वसति । तस्स लक्खणो च कालो चाति द्वे पुना अहेग् । सो अत्तो म्हाल्लककाले — ताता ! अहं इदानीं म्हाल्लको तुम्हं इमं गणं परिहरथाति पञ्च पञ्च मिगसतानि एकेकं पुत्त पटिच्छापेसि ।

ततो पट्ठाय ते द्वे जना मिगगणं परिहरन्ति । मगधरट्ठस्मिञ्च सस्ससमये किट्ठसम्बाधे अरज्जे मिगान परिगन्थो होति । मनुस्सा सस्सत्थादकानं मिगान मारणत्थाय तत्थ तत्थ ओपातं खणन्ति मूळानि रोन्ति पासाणयन्तानि सज्जेन्ति कूटपामादयो पासे ओह्हेन्ति । बहू मिगा विनामं आपज्जन्ति । बोधिसत्तो किट्ठसम्बाधसमयं जन्वा पुत्तं पक्कोमापेत्वा आह—ताता ! अयं किट्ठसम्बाधसमयो बहू मिगा विनामं पापुणन्ति । मयं म्हाल्लका । येन केनुपायेन एकस्मिं ठाने बीत्तिनामेस्साय । तुम्हे तुम्हाकं मिगगणं गहेत्वा अरज्जे पब्बतपादं पविसित्वा मम्मामं उद्धटकाले आगच्छेय्याथाति ।

ते साधुनि पितु वचनं पटिम्मुणित्वा सपरिवारं निक्खमिमु । तेसं पन गमनागमनमग्गे मनुस्सा जानन्ति

ह्रस्विमि काले मिगा पञ्चत्वं आरोहन्ति इमस्मि काले ओरोहन्तीनि । ते तन्थ तन्थ पटिच्छन्तुऽताने निळीना बहू मिगे विञ्जित्वा मारेन्ति ।

काळमिगोपि अत्तनो दन्धताय इमाय नोम बेलाय गन्तव्वं इमाय बेलाय न गन्तव्वन्ति अजानन्तो मिगगणं आदाय पुब्बण्हेपि सायण्हेपि [१३०] पदोसेपि पच्चूमेपि गामद्वारेन गच्छन्ति । मनुस्सा तन्थ तन्थ पक्कि-याञ्छिता च निळीना च बहू मिगे विनासं गमेन्ति । एवं सो अत्तनो दन्धताय बहू मिगे विनासम्पापेत्वा अपक्वेहेव मिगेहि अरञ्जं पाविसि ।

लक्ष्मणमिगो पन पंचितो व्यत्तो उपायकुसलो इमाय बेलाय गन्तव्वं इमाय बेलाय न गन्तव्वन्ति जानाति । सो गामद्वारेनपि न गच्छति, दिवापि न गच्छति, पदोसेपि न गच्छति, पच्चूमेपि न गच्छति । मिगगणं आदाय अद्दहरेत्तसमयमेव गच्छति । तस्मा एकम्पि मिगं अविनासेत्वा अरञ्जं पाविसि ।

ते तन्थ चत्तारो मामं विसन्वार, भेसु उद्धटेसु पब्वता ओत्तारसु । कालो पच्छा^१ गच्छन्तोपि पुरिमन-येनेव अबसेसमिगेपि विनास पापेन्तो एककोव आगमि । लक्ष्मणमिगो पन एकमिगम्पि अविनासेत्वा पञ्चहि मिगसेतेहि परिव्रुतो मातापितुश्च सन्निक आगमि । बोधिमत्तो द्वे पुत्ते आगच्छन्ते दिस्वा मिगगणेन^२ माट्ठ मन्तेनो^३ इमं गाथ समुट्ठापेमि—

होति सीलवत्तं अरयो पटिसन्धारवृत्तिनं ।

लक्ष्मणं पस्स आयन्तं आतिसंघपुरक्खत्तं ।

अथ पस्ससि मं कालं सुविहीनं च प्रातिही^४ ति ।

तन्थ सीलवत्तन्ति सुखसीलताय सीलवन्तानं आचारसम्पन्नानं । अत्योनि वृद्धि । पटिमन्धार वृत्ति-नन्ति धम्मपटिमन्धारो च आमिसपटिमन्धारो च एनेम वृत्तिनोति पटिसन्धारवृत्तिनो । तेम पटिसन्धारवृत्तीन । एत्थ च पापनिवारणओजदानसासनादिवमेन धम्मपटिमन्धारो च गांचरलाभापनगिलानुपुट्ठाकधम्मिक-रक्खावमेन आमिसपटिसन्धारो च वेदितव्वो । इदं वुत्तं होति । इमेसु द्वीसु पटिसन्धारंमु ठितान आचारसम्पन्नान पण्डितान वृद्धि नाम होति । इदानि त वृद्धि दन्नेसु पुनमानर^३ आलपन्तो विथ लक्ष्मण पस्सति आदिमाह । तत्राय मखं एत्थो । आचारपटिमन्धारसम्पन्न अत्तनो पुत्त एकमिगम्पि अविनासेत्वा आनिमघंनं पुरक्खनं परिवारिण आगच्छन्ते पस्स । नाय पत्त आचारपटिसन्धारसम्पदाय विहीन दन्धपञ्ज अथ पस्समि म काळ एकम्पि प्राति अन्वसेमेत्वा^४ सुविहीनमेव प्रातीहि एककं आच्छन्तन्ति । एव पुत्तं अभिनन्दित्वा पत्त बोधिमत्तो यावतायुक् टप्त्वा यथाकम्मं गतो ।

सन्थापि न भिक्खवे! सारिपुत्तो इदानेव आनिमघपरिवारिणो सोभति, पुब्बेपि सोभि येव । न च देवदत्तो एतद्दि येव गणग्हा परिवहीनो पुब्बेपि परिवहीनो येवाति इम धम्मदंभन दम्सेत्वा द्व वत्थूनि घटत्वा अनुमान्ध योनेत्वा ज्ञानक ममो [१३१] धानेमि । नदा काळो देवदत्तो अहोसि । परिस्सा पिरस्स देवदत्तपरिग्माव लक्ष्मणा सारिपुत्तो परिस्सा पत्तस्स बृद्धपरिस्सा माता गहूलमाता अहोसि । पिता पत्त अहमव अहामिन्ति ।

लक्ष्मणमिगजातकं

२. निम्नोद्योगिजातकं

निघोषमेव सेवेभ्याति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो कुमारकस्सपत्नेस्स मातरं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्सु

सा किर राजगहनगरे महाविभवस्स सेट्ठिनो धीना अहोसि । उस्सन्नकुसलमूला परिमहितसंखारा पच्छिमभविक्खत्ता । अन्तोक्कटे पदीपो विय तस्सा हृदये अरहतुपनिस्सयो जलति । अथ सा अत्तानं जाननकालतो पट्ठाय गे हे अनभिरता पम्बजितुकामा हुत्वा मातापितरो आह—अम्म ताता ! मय्हं धरावामे चित्तं नामि-
रमति अहं निव्यानिके बुद्धसासनं पम्बजितुकामा पम्बाजेथ मत्ति ।

अम्म ! किं वदेसि ? इमं कुलं बहुविभवं । त्वञ्च अम्हाकं एकधीनिका । न लब्भा तथा पम्बजितुन्ति ।

सा पुनप्युनं याचित्वापि मातापितुन्न सन्तिका पम्बज्जं अलभमाना चित्तेसि— होतुं पतिकुलं गता सामिकं आराधेत्वा पम्बजिस्सामीति । सा वयप्यता पतिकुलं गत्वा पतिदेवता हुत्वा सीलवती कल्याणधम्मा अगारं अज्झावन्ति । अयस्सा व वासमन्वाय कुच्छिद्यं गम्भो पतिट्ठहि । सा गम्भस्स पतिट्ठितभाव न अज्जासि । अथ तस्सि नगरे नक्खन घोसयिसु । सकलनगरवासिनो नक्खत्त कीळिमु । नगरं देवनगरं विय अलकतपटियनं अहोसि । सा पन ताव उज्जारायपि नक्खत्तकीळाय वनमानाय अत्तनो मरीरं न विलिम्पति नालकगेनि एकनि-
वेमेनेव चरति ।

अथ नं सामिको आह—भद्रे ! सकलनगरं नक्खत्तनिस्सित त्वं पन सरीरं नप्यटिज्जग्गसि, अन्कारं न करोसि किकारणाति ?

सा आह—अय्यपुत्त ! द्वितिसाय मे कुणपेहि पूरित सरीरं । किं इमिना अलंकनेन । अयं हि कायो नैव देवनिम्मितो न ब्रह्मनिम्मितो, न सुवण्णमयो, न मणिमयो, न हरिचन्दनमयो, न पुण्डरीककमलुपलगन्धसम्भूतो न अमतोसघपूरितो । अथ खो कुणपे जातो मातापेत्तिकसम्भवो निच्चुच्छादनपरिमद्दुभेदनविद्धंसनधम्मो कट-
सिबद्धनो तण्हपादिन्नो सोकानं निदानं परिदेवानं वत्थु सम्बरोगानं आलयो कम्मकरणानं परिग्गहो अन्तोपूतिं बहिनित्त्वपरिग्गणो किमिकुलानं आवायो, मीवथिकपरायणो, मरणपरिगोसानो मन्वलोकस्स चक्खुपथे परिवत्त-
मानोपि—[१३२]

“अट्ठीनहारुसंयुसो तचमंसविलेपनो ।

छविद्या कायो पटिच्छन्नो यथाभूतं न दिस्सति ॥

अन्तपुरो उदरपुरो यकपेठस्स वत्थिनो ।

हृदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहकस्स च ॥

सिघाणिकायं खेळस्स सेदस्स मेदस्स च ।

लोहितस्स लसिकायं पितस्स च वसायं च ॥

अथस्स नवहिं सोनेहिं अमुचीं सवनिं सव्वदा ।

अक्खिम्हा अक्खिग्गूथको कण्णम्हा कण्णग्गूथको ॥

सिघाणिका च नासातो मूखेन वमति एकदा ।

पित्तं सेहं च वमति कायम्हा सेदजल्लिका ॥

अथस्म सुस्तिरं सीसं मत्पलुगेन पूरितं ।
 सुभनो न मञ्जलि बालो अविज्जाय पुरकसतो ॥
 अनन्तादीनवो कायो विसरुक्खसमूपमो ।
 आवासो सम्भरोगान पुञ्जो दुक्खस्स केवलो ॥
 सच्चं इमस्स कायस्स अत्तो बाहिरतो सिया ।
 दण्ड नून गहेत्वान काके सोफे च वारये ॥
 वुगग्घो असुची कायो कुणपो उक्करूपमो ।
 निन्दितो चक्खुभूतेहि कायो बालाभिनन्वितो ॥”
 अल्लचम्मपरिच्छन्नो नवद्वारो महावणो ।
 समन्ततो पग्घरति असुचिपूतिगन्धयो ॥
 यदा च सो मतो सेति उद्धमातो विनीलको ।
 अपविद्धो सुसान्निस्म अनपेक्खा ह्योन्ति जातयो ॥
 खादन्ति न सुवाणा च सिगाला च बका किमि ।
 काका गिज्जा च खादन्ति ये चञ्जे सम्भपाणिनो ॥
 मुत्वान इद्धवचन भिक्खु च जाणवा इध ।
 सो खो न अभिजानाति यथाभूत हि पस्मनि ॥
 यथा इम तथा एत यथा एत तथा इद ।
 अज्झत्तञ्च बह्निद्धा च काये नन्द विरज्जह ॥

अय्यपुत्त ! इमं कायं अलकरित्वा किं करिस्सामि ? ननु इमस्स अलकरण गूथपुण्णघटस्स वद्विचिनकामकरण विय होतीति !

सेट्ठिपुत्तो न तस्सा वचन सुत्वा आह—भदे ! त्वं इमस्स सरीरस्स इमे दोमे पस्सयाना कस्मा न पम्बजसीति ?

अय्यपुत्त ! अहं पम्बज्ज लभमाना अज्जेव पम्बजेय्यन्ति ।

सेट्ठिपुत्तो साधु अहं तं पम्बाजेस्सामीति क्त्वा महादानं पवत्तेत्वा महासक्कारं क्त्वा महन्तेन परिवारं भिक्खुणीउपस्सयं नेत्वा तं पम्बाजेन्तो देवदत्तपक्खियानं भिक्खुणीं सन्तिकं पम्बाजेसि । सा पम्बज्ज लभित्वा परिपुण्णसकप्पा अत्तमना अहोसि । अथस्सा गम्भे परिपाकं गच्छन्ते इन्द्रियानं अञ्जयत्तं हृत्यपादपि-ट्टीनं बहुलत्तं उदरपटलस्स च महन्तत्तं दिस्वा भिक्खुणियो तं पुच्छिमु—अय्यं ! त्वं गम्भिनी विय पञ्जायसि, किं एतन्ति ?

अय्य ! इदं नाम कारणन्ति न जानामि, सीलं पन मे परिपुण्णन्ति ।

अथ न ता भिक्खुणियो देवदत्तस्स सन्तिकं नेत्वा देवदत्तं पुच्छिमु—अय्य ! अय्यं कुलधीता किच्छेन सामिकं आराधेत्वा पम्बज्जं लभि । इदानीं पनस्सा गम्भो पञ्जायति । मयं [१३३] इमस्स गम्भस्स गिहीकाले वा पम्बजितकाले वा लद्धभावं न जानामि किं दानि करोमामि ? देवदत्तो अत्ततो अबुद्धभावेन खन्तिसेत्तानुद्दयानं च नत्थिनाय एव चिन्तेमि—देवदत्तस्स पक्खिका भिक्खुणी कुच्छिना गम्भं परिहरति । देवदत्तो च तं अज्जुपेक्खति येवाति मय्हं गरहा उपपज्जिस्सति । मया इमं उपपम्बाजेतुं वट्टतीति । सो अवीमसित्वाव सेलगुल्लं पवट्टयमानो विय पक्खन्दित्वा गच्छथ इमं उपपम्बाजेयाति आह । ता तस्स वचनं सुत्वा उट्ठाय वन्दित्वा उपस्सयं गता ।

अथ सा दहरा भिक्खुणियो आह—अय्या ! न देवदत्तत्थेरो बुद्धो, न पि मय्हं तस्स सन्तिकं पम्बज्जा ।

लोके पन अगपुग्गलस्स सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके मग्घं पब्बञ्जा । सा च पन मे दुक्खेन लद्धा मा नं अन्तरधापथ ।
एथ मं गहेत्वा सत्थु सन्निक जेतवन गच्छथाति ।

ता तं आदाय राजगृहा पञ्चचत्ताळीसयोजनं मगं अत्तिकम्म अनुपुब्बेन जेतवन पत्वा सत्थारं
वन्दित्वा तमत्थं आरोचेमु' । मत्था वित्तेसि—किञ्चापि गिहीकाले एतस्सा गम्भो पतिट्ठितो एव सन्तेपि समणो
गोतमो देवदत्तेन जह्मित्तकं आदाय चरतीति तित्थियानं ओकासो भविससति, तस्मा इमं कथं पच्छिन्दित्तु सराजि-
काय परिसाय मज्जे इमं अधिकरणं विनिच्छित्तु' बट्टतीति । पुन दिवसे राजान पसेनदिकोमलं महाअनाथपिण्डक
चूलअनाथपिण्डकं विमासं महाउपासिकं अञ्जानि च अभिञ्जानानि महाकुलानि पक्कोसापेत्वा सायण्हसमये
चतुमु परिसामु मन्निपतितामु उपलित्थेर आमत्तेसि—गच्छ चतुपरिसमज्जे इमिस्सा दहरभिक्षुणिया कम्म
सोधेहीति ।

साधु भन्तेति धेरो परिसमज्जे गन्त्वा अत्तनो पञ्जतासने निमीदित्वा रञ्जो पुरतो विसाखं उपासिक
पक्कोसापेत्वा इम अधिकरणं पटिच्छापेमि—गच्छ विसाखे ! अय दहरा अमुकामासे अमुकदिवसे पब्बजिनाति
तत्ततो अत्वा इमस्स गम्भस्स पुरं वा पच्छा वा लद्धभावं जानाहीति ।

उपासिका साधूति सम्पटिच्छित्त्वा साणिं पणिकिस्सपापेत्वा अत्तो साणिय दहरभिक्षुणिया हत्थपाद-
नाभिउदरपरियोसानानि ओलोकेत्वा मासदिवसे समानेत्वा गिहीभावे गम्भस्स लद्धभावं तत्तनो अत्वा धेरस्स
मन्निक गन्त्वा तमत्थ आरोचेमि ।

धेरो चतुपरिसमज्जे त भिक्षुणि मुद्धं अकासि ।

सा मुद्धाहुत्वा भिक्षुसथ सत्थारं च वन्दित्वा भिक्षुणीहि सट्ठि उपम्मयमेव गता । मा गम्भपणिया-
मन्वाय पट्टमुत्तरपादमूलं पत्थितपत्थनं महानुभाव पुत्त विजायि ।

अथेकदिवस राजा भिक्षुणुपस्सवसमीपेन गच्छन्तो दारकसद् मुत्वा अमच्छे पुच्छि । अमच्छा न
कारण अत्वा— देव ! सा दहरभिक्षुणी पुत्त विजायि तस्सेमो सहोति आहमु । [१३४]

भिक्षुणीनं भणे । दारकपटिजग्यन नाम पट्टिबोधो मय न पटिजग्गिम्मामाति राजा न दारकं
नाटकिन्थिनो दापेत्वा कुमारपरिहारेन वट्ठापेमि । नामगल्लणदिवसे चस्स कम्मसपोति नाम अकमु । अथ न कुमार-
परिहारेन वट्ठिनत्ता कुमारकम्मसपोति सजानिसु । सो सतवस्सिककाले सत्थुसन्तिके पब्बजित्वा परिपुण्णवीमनि-
वस्सो उपसम्पद लभित्वा गच्छन्तं गच्छन्ते काले धम्मकथिकेसु चित्रकथी अट्ठोसि । अथ न सत्था "एतद्दग्ग भिक्खवे !
मम सावकान भिक्खून चित्रकथीन यदिद कुमारकम्मसपो" ति 'एतद्दग्गे ठपेसि । सो पच्छा वम्मिकमुत्ते अरहत्त पापुणि
मातापिस्स भिक्खुणी विपस्सित्वा अगफे लपत्ता । कुमारकत्सपो धेरो बुद्धसासने गगनमज्जे पुण्णचन्दो विय
पाकटो जातो । अथेकदिवस तथागतो पच्छाभन पिण्डपात पटिकन्तो भिक्खून आवाद् दत्त्वा गन्धकुट्टि पाविसि ।
भिक्खू आवाद् गहेत्वा अत्तनो अत्तनो गतिट्ठानदिवाट्ठानेसु दिवसभाग खेपेत्वा सायण्हसमये धम्मसभाय सन्नि-
पत्तित्वा—आवुगो ! देवदत्तेन अत्तनो अबुद्धभावेन चेव खन्तिमेत्तादीनञ्च अभावेन कुमारकत्सपत्थेरो च धेरो
च उभो नामिना सम्मासम्बुद्धो पत्त अत्तनो धम्मराजताय चेव खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पत्तिया च उभिन्नम्पि तेम
पच्चयो जातोति बुद्धगुणं वण्णयमाना निसीविसु ।

सत्था बुद्धलीट्ठहाय धम्मसभ आगन्त्वा पञ्जतासने निमीदित्वा— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि
कथाय सन्निस्सिन्नाति मुच्छि ।

भन्ते ! तुम्हाकमेव गुणकथामाति सब्बं आरोचयिमु ।

न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव इमेसं उभिन्नं पच्चयो च पतिट्ठा च जातो, पुब्बेपि अहोसि येवाति ।

मिक्खू तस्सत्थस्साविभादत्थाय भगवन्त याचिन्नु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकाप्ति-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारयमानं बोधिसत्तो मिगयोनिर्यं पटिसन्धि गण्ह । सो मातु कुच्छिन्नो निक्खन्तो सुवण्णवण्णो अहोसि । अकप्पीनि चस्स मणिगुळसदिसानि अहेसुं । सिंगानि रजतवण्णानि । मखं रत्नकम्बलपुञ्जवण्ण हृत्थपादपरियन्ता लाखा रसपरिकम्मकता विय, बाळधि चमरस्स विय अहोसि । सरीरं पनस्स महन्त अस्सपोतवमाण अहोसि । सो पञ्चसतमिगपरिवारो अरञ्जे वास कप्पेसि । नामेण निग्रोधमिगराजा नाम । अविदूरे पनस्स अञ्जोपि पञ्चसतमिगपरिवारो सालमिगो नाम वमति । मोपि सुवण्णवण्णो व अहोसि । तेन समवेने बाराणसिगराजा मिगवधव्यमुतो होति । [१३५] विना मंसेण न भुञ्जति । मत्तस्मान् कम्मच्छेद कत्वा सब्बे नेगमजानपदे सन्निपातेत्वा देवसिक्क मिगवं गच्छति ।

मत्तस्मा चिन्नेमु - अय राजा अम्हाक कम्मच्छेद करोति । यन्नू मय उय्याने मिगान निवाप वपित्वा पानीय सम्पादेत्वा बहु मिगे उय्यान पवेमेत्वा द्वार बन्धित्वा रज्जो निव्यादेस्सामाति ।

ते सब्बे उय्यानं मिगान निवाप निण रोपेत्वा उदक सम्पादेत्वा द्वार योजेत्वा वागुगानि आदाय मुग्गरादिनानावुधहृत्वा अरञ्ज पविसित्वा मिगे परियंममाना मज्जे ठिते मिगे गण्हिस्सामाति योजनमत्त ठान परिक्खपित्वा सखिपमाना निग्रोधमिगसालमिगान वसन्टान मज्जे कत्वा परिक्खपिसु । अथ न मिगगण दिस्वा रुक्खगुम्बादयो च भूमिञ्च मुग्गेरिह् पहरन्ता मिगगण गहनटानतो नोहरित्वा असिमत्तिधनुआदीनि आवुधानि उमिगित्वा महानाद नदन्ता नं मिगगण उय्यान पवेमेत्वा द्वारं पिधाय राजान उपसकमित्वा—देव ! निवड्ढ मिगव गच्छन्ता अम्हाक कम्म नामेय । अम्हेहि अरञ्जतो मिगे आनेत्वा तुम्हाक उय्यान पूरित । इतो पट्ठाय तेस मसानि खादथानि राजान आपुच्छित्वा पक्कमिसु ।

राजा तेस वचन सुत्वा उय्यान गन्त्वा मिगे ओलोकंस्तो द्वे सुवण्णमिगे दिन्वा तेस अभय अदासि । ततो पट्ठाय पन कदाचिं मामं गन्त्वा एकमिग विज्झित्वा आनेति । कदाचिस्स भनकारको गम्भा विज्झन्त्वा आहरति । मिगा धनु दिस्वाव मरणभयेन तज्जिता पलायन्ति । द्वे तयो पहारे लभित्वा किलमन्तिपि, गिलानापि होन्ति मरणमिप पापुण्ति ।

मिगगणो न पवुत्ति बोधिसत्तम्म आरोचेसि । सो साल पक्कोसापेत्वा आह- सम्म ! बहु मिगा नस्मन्नि । एकमेव मरिन्डबे मनि इतो पट्ठाय मा कण्ठेन मिगे विज्जन्तु । धम्मगण्डिकाटाने^१ मिगान वारो होतु एकदिवस मम परिमाय वारो पापुणानु, एकदिवस तव परिमाय वारो पापुणानु । वारपत्तो मिगो गन्त्वा धम्मगण्डिकाय मीम ठपेत्वा निपज्जतु । एव सन्नं मिगा भीता न भविस्सन्तीनि ।

सो साधुनि सम्पटिच्छि ।

ततो पट्ठाय वारपत्तोव मिगो गन्त्वा धम्मगण्डिकाय गीव ठरेत्वा निपज्जति । भनकारका आगन्त्वा तथ निपन्नकमेव गहेत्वा गच्छति ।

अयेकदिवस सालमिगम्म परिमाय एकस्सा गम्भिनिमिगिया वारो पापुणि । सा साय उपसकमित्वा-सामि ! अहंमिह गम्भिणी, पुत्तक विजायित्वा द्वे जना वारं गमिस्साम, मय्य वार अतिककामेहोति आह ।

सो-न सकका तव वार अञ्जेस पापेनु, त्वमेव तुय्य पत्त^२ जानिम्ममि गच्छाहीति आह ।

सा तस्स [१३६] सन्निका अनुग्गह अलभमाना बोधिमत्त उपसकमित्वा तमत्थ आरोचेसि ।

सो तस्मा वचन सुत्वा [चिन्तेसि-पुब्बे बोधिसत्ता हि परेसं दुक्ख दिट्ठा अत्ततो जीविण नापेक्खन्ति ।

अत्तहिततो परहितमेव तेसं गत्तरं होति ।

१ १०-धम्मगण्डिकाटाने । २ १०-पुत्त ।

सयं जीवन्ति सकुणा पशू सञ्चे वने मिगा ।
जीवयन्ति परे धीरा सन्तो सत्तहिते रता ॥
वित्तं अंगञ्च पाणञ्च चत्त तेहि हिताय च ।
मो समत्थो ब्रह्म सत्ते सन्नारेस्मं सदेवकं ॥
इमिना सारहीनेन कायेन च अपुञ्जता ।
अहन्ते नून यं लाभं लभिस्सामि अयं धुव ॥ न्ति ।

इति चिन्तेत्वा आह^१—होतु गच्छ त्व अहं ते वारं अनिक्कमिस्सामीति सयं गत्वा धम्मगण्डिकाय सीस कत्वा निपज्जि । भत्तकारको तं दिम्बा लद्धाभयो मिगराजा गण्डिकाय निपन्नो किन्तु खो कारणन्ति बेगेन गत्वा रञ्जो आरोचेसि । राजा तावदेव रथं आस्य्ह महन्तेन परिवारेन आगत्वा बोधिसत्त दिस्वा आह—सम्म मिगराज ! ननु मया तुय्हं अभयं दिन्नं ? कस्मा त्वं इध निपन्नाति ?

महाराज ! गन्धिणी मिगी आगत्वा मम वारं अञ्जस्स मिगस्स पापेहीति आह । न सकका खो पन मया एकस्स मरणदुक्ख अञ्जस्स उपरि पक्खिपित्तु । स्वाह अत्तनो जीविते तस्सा दत्त्वा तस्सा सन्तक मरण गहेत्वा इध निपन्नो । मा अञ्जं किञ्चि आसकित्त्य महाराजाति ।

राजा आह—सामि ! सुवण्णवण्णमिगराज ! मया न तादिसो वन्तिमेत्तानुद्दयमपन्नो मत्तस्सेमुपि दिट्ठपुब्बो, तेन ते पसन्नोस्मि । उट्ठेहि तुय्हञ्च तस्सा च अभय दम्मीति ।

द्वीहि अभयं लद्धे अबसेसा किं करिस्सन्ति नरिप्पाति ?

अवसेसानम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! एवम्पि उय्याने येव मिगा अभय लभिस्सन्ति, सेसा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! मिगा ताव अभय लभन्तु सेसा चतुप्पदा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! चतुप्पदा ताव अभय लभन्तु दिज्जगणा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! दिज्जगणा ताव अभयं लभिस्सन्ति । उदके वसन्ता मच्छा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

एव महामत्तो राजानं सव्वसत्तान अभयं याचित्वा उट्ठाय राजान पञ्चमु मीलेमु पतिट्ठापेत्वा "धम्म चर महाराज ! मातापित्तुमु पुत्तधीतामु ब्राह्मणगहपतिकेमु नेगमज्जानपदेमु धम्म चरन्तो सम चरन्तो कायस्स भेदा परम्मरणा मुगति सग्ग लोक गमिस्समीति रञ्जो बुद्धलील्लहाय धम्म देसेत्वा कनिपाह उय्याने वसित्त्वा रञ्जो ओवाद् दत्त्वा मिगगणपरिवुत्तो अरञ्ज पाविसि । मापि खो मिगधेनु पुष्ककण्णकसदिमं पुत्त विज्जायि । सो कीळमानो साव्वमिगस्स सन्निक गच्छति । अथ न माता तस्स सन्निक गच्छन्त दिस्वा—पुत्त ! इतो पट्ठाय मा एतस्स सन्निक गच्छ निग्रोधस्सेव सन्निक गच्छेय्यासीति ओवदन्ती इम गाथमाह—

निग्रोधमेव सेवेय्यं न सात्तमपसवसे ।

निग्रोधस्सि वत्तं सेय्यो यत्थे सात्तस्सि जीवितं ॥ न्ति । [१३७]

नत्थ निग्रोधमेव सेवेय्याति तात् । त्वं वा अञ्जो वा अत्तनो हितकामो निग्रोधमेव सेवेय्य, भजेय्य उपसंक्रमेय्य । न सात्तमपसवसेति सात्तमिगं पन न उपसंवसे, उपगमम न संवसेय्य, एतं निम्हाय जीविकं न कप्येय्य ।

१ सीहलपोत्थके न विस्सति ।

निघोषस्मिं मतं सेव्योति निघोषरञ्जो पादमूले मरणम्पि सेव्यो, वरं उत्तमं । यञ्च साक्षस्मिं जीविततित यम्प न साक्षस्स सन्तिके जीवितं तं नैव सेव्यो न वर न उत्तमन्ति अत्थो ।

ततो पट्ठाय च पन अभयलद्धका मिगा मनुस्सान सस्सानि खादन्ति । मनुस्सा लद्धाभया इमे मिगाति पह्रितुं वा पलापेत्तुं वा न विसहन्ति । ते राजगणं सन्निपत्तिवा रञ्जो तमन्थं आरोचेसुं । राजा मया पसन्नेन निघो-
धमिगवरस्स वरो दिग्घो । अहं रञ्जं जहेह्यं न च त पट्टिञ्जं । गच्छथ न कोचि मम विजिते मिगे पह्रितुं' लभतीति ।

निघोषमिगो तं पवन्ति सुत्वा मिगगणं सन्निपातापेत्वा — इतो पट्ठाय परेसं सस्सं खादितुं न लभ-
याति मिगे वारेत्वा मनुस्सानं आरोचापेमि । इतो पट्ठाय सस्सकारकमनुस्सा सस्सरक्खणत्थं वति मा करोत्तू
खेतं पन आविज्झित्वा पण्णसञ्ज बन्धनूति । ततो पट्ठाय किं खेत्तेसु पण्णबन्धनमञ्जा उदपादि । ततो पट्ठाय
पण्णसञ्ज अतिकमनकमिगो नाम नत्थि । अयं किं तेमं बोधिमत्ततो लद्धओवादो । एव मिगगणं ओवदित्वा
बोधिमत्तो यावतायुक्ं ठत्वा सद्धि मिगेहि यथाकम्मं गतो । राजापि बोधिमत्तस्स ओवादे ठत्वा पृञ्जानि कत्त्वा
यथाकम्मं गतो ।

सन्था न भिक्खवे ! इदानेवाह्ण धेरिया च कुमारकस्सपस्स च अवस्सयो, पुब्बेपि अवस्सयो एवाति ।
इमं धम्मदेसनं आहरित्वा चतुमच्चधम्मदेसनं विनिवट्ठेत्वा द्वे वत्थानि कथेत्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जातकं
समोधानेसि । तदा सात्वमिगां देवदत्तो अहोसि परिमापिस्म देवदत्तपांगसाय, मिगघेत्तु थरी अहोसि, पुत्तं
कुमारकस्सपो । राजा आनन्दा । निघोषमिगगजा पन अहमेव अहोसिन्नि ।

निघोषमिगजातकं

३. कण्डिनजातकं

धिरस्थकण्डिन सल्लन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो पुराणदुस्तिकापलोभनं आरब्ध कथंसे ।
त अट्ठनिपाते इन्द्रियजातके आविभविस्सति ।

पञ्चपन्नवत्थु

भगवा पन त भिक्खु एनदबोच[१३८]भिक्खु! पुब्बेपि त्व एत मातुगामनिस्साय जीवितकव्य पत्त्रा
वीतच्चिकेसु अगारेमु पक्कोति ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि ।
इतो परं पन भिक्खून् याचनं भवन्तरपटिच्छन्नं तञ्च अबत्त्वा अतीतं आहरीति एतकमेव ववखाम ।
एसके बुत्तोपि आयाचनं बलाहकगम्भतो चन्दनीहरणूपमाय भवन्तरपटिच्छन्नं कारणभावाच्चाति सम्बमेत
हेट्ठा बुत्तनयेनेव योजेत्वा वेदितव्वं ।

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहे मगधराजा रज्जं कारेति । मगधवासिकानं मम्मसमये मिगान महापरि-
पन्थो होति । ते अरञ्जे पम्बतपादं पविसन्ति । तत्थ एको अरञ्जवासी पम्बतेय्यमिगो एकाय गामन्नवासिनिया
मिगपोतिकाय सद्धिं सन्थवं कत्वा तेसं मिगानं पम्बतपादतो ओरुद्धं पुन गामन्तं ओसरणकाले मिगपोतिकाय
पटिवद्धचित्तता तेहि सद्धिं येव ओतरि । अथ नं सा आह— त्व कोसि अय्य ?

पम्बतेय्यो बालमिगो ।

गामन्तो च नाम सासंको सप्पटिभयो मा अग्हेहि सद्धिं ओतराहीति ।

सो तस्सा पटिवद्धचित्तताय अतिवन्तित्वा ताय सद्धियेव अगमासि

मगधवासिनो इदानि मिगानं पम्बतपादा ओतरणकालोति अत्त्वा मग्गे पटिच्छन्नकोट्टकं मुनिट्टन्ति
ते सम्पि द्विन्नं आगमणमग्गे एको लुट्ठको पटिच्छन्नकोट्टके टितो होति । मिगपोतिका मनुस्सगन्धं घायित्वा एका
लुट्ठको टितो भविस्सतीति तं बालमिगं पुरतो कत्वा सयं पच्छतो अहोसि । लुट्ठको एकंन मरणहारेनेव मिगं तत्थेव
पातेसि । मिगपोतिका तस्स विद्धभावं ज्ञत्वा उप्पतित्वा बातगतिया पलायि । लुट्ठको कोट्टका निक्खमित्त्वा
मिगं ओक्कन्तित्वा अग्गि कत्वा वीतच्चिकेसु अगारेमु मधुरमसं पवित्वा खादित्वा पानीयं पवित्वा अवसेम
लोहितविन्दूहि पग्घरन्तेहि काजेनादाय दारके तोमेन्तो घरं अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो तस्मि वनखण्डे देवता हत्वा निम्बत्तो होति । सो तं कारणं दित्वा इमस्म बालमिगस्स
मग्गं नेव मातं निस्साय, न पितरं निस्साय अथखो कामं विस्साय कामनिमित्तं हि मत्ता सुगतिया हत्थच्छंदादि
दुग्गातियञ्च पञ्चविधबन्धनादिनानपकारकं दुक्खं पापुणन्ति परेमं मरणदुक्खुणादनम्पि नाम इमस्मि लोके
गरहितमेव । यं जनपदं मातुगामो विचारेति अनुसासति सो इत्थिपरिनायको जनपदीपि गरहितोयं सत्ता मातु-
गामस्म वमं गच्छन्ति तेपि गरहिता ये वाति एकाय गाधाय तीणि गरहवत्थूनि दम्मेत्वा वनदेवतासु साधुकारं
दत्त्वा गन्धपुष्पादीहि पूजयमानासु मधुरेन सरेन तं वनखण्डं उक्कादेत्तो इमाय गाधाय धम्मं देसेसि —[१३९]

धिरस्थकण्डिनं सल्लं पुरिसं गाळ्हवेधिन,

धिरस्थु त जनपवं यस्सिस्थी परिनायिका ।

तेचापि विधिकता सता ये द्वितीयं वस गताति ।

तत्थ धिरस्थूति गरहणत्थे निपातो, स्वायमिध उत्तासउब्बेगवसेन गरहणे दट्ठब्बो । उत्तसिमुब्बिग्गो हि ह्णतो बोधिसत्तो एवमाह । कण्डमस्स अत्थीति कण्डी । नं कण्डिनं । तंपन कण्ड अनुपविसनट्ठेन सत्तन्ति वुच्चति । तस्मा कण्डिन सत्तन्ति एत्थ सत्तं कण्डिनन्ति अत्थो । सत्तं वा अस्स अत्थीति सत्तलो । तं सत्तं च महत्तं वणमुखं कत्वा बलवप्पहारं देत्तो गाल्हं विज्जतीति गाल्हवेधी । तं गाल्हवेधिनं । तानप्पकारकेन कण्ठेन कुमुदपत्तसण्ठान-फलेन उज्जुकागमनेनेव सत्तेन च समन्नागतं गाल्हवेधिनं पुरिसं धिरस्थूति अयमेत्थ अत्थो । परिर्नायिकाति इस्सरा-संविधायिका । विधिकताति गरहिता । सेसमेत्थ उत्तानत्थ मेव । इतो परं पन एत्तकम्पि अवत्वा यं यं अनुत्तानं तं तदेव वण्णयिस्साम । एवं एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा बोधिसत्तो वनं उन्नादेत्वा बुद्धलील्लहाय धम्मं देसेमि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहृग्गि वा सच्चानि पकामेसि । मच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु संतापत्ति-फले पतिट्ठहि । सत्या द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । इतो परं पन द्वे वत्थूनि कत्थेत्वाति इम अवत्वा अनुसन्धि घटेत्वाति एत्तकमेव वक्खाम । अब् तम्पि पन हेट्ठावुत्तनयेनेव योजेत्वा गहत्तब्बं । तदा पव्वतयेयो मिगो उक्कण्ठितभिक्षुअहोसि । मिगपांतिका पुराणटुनियिका । कामेनु बोस दस्सेत्वा धम्मं देसिकदेवता पन अहमेव अहोसिन्ति ।

कण्डिनजातकं

४. वातमिगजातकं

न किरत्थि रसेहि पापियोति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो चुल्लपिण्डपातिकतिससत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पच्छुपन्नवत्पु

सत्परि किर राजगहं उपनिस्माय वेळुवने बिहरन्ते तिस्सकुमारो नाम महाविभवस्स मेट्ठिकुलस्स पुत्तो एकदिवसं वेळुवनं गत्वा सत्पुधम्मदेसनं मुत्वा पब्बजिनुकामो पब्बज्जं याचित्वा मातापितूहि अननुञ्जातत्ता पटिक्खित्तो सत्ताहं भत्तच्छेदं कत्वा रट्ठपालत्थेरो विय मातापितरो आनुजानापेत्वा सत्पु सन्तिके पब्बजि । सत्था तं पम्बाजेत्वा अट्टमासमसं वेळुवने बिहरित्वा जेतवनं अगमासि । तत्रायं कुलपुत्तो तेरसयुतंगानि [१४०] समादाय सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो कालं वीतिनामेसि । चुल्लपिण्डपातिकतिससत्थेरो नामाति वुत्तो यगनतले चन्दो विय बुद्धसासने पाकटो पञ्जातो अहोसि ।

तस्मि काले राजगहे नक्खत्तकीलाय वत्तमानाय धेरस्स मातापितरो यं तस्स गिहीकाले अहोसि । आभरणभण्डकं तं रजतचंगोटके निक्खिपित्वा जरे ठपेत्वा अञ्जासु नक्खत्तकीळामु अम्हाकं पुत्तो इमिना इमिना अलंकारेण अलंकृतो नक्खत्तं कीळति तं नो एकपुत्तक गहेत्वा समणो गोतमो सावत्थिनगरं गतो, कहं तुथो सो एतरहि निसिन्तो, कहं ठित्ताति वत्ता रोदन्ति ।

अथेका वण्णदासी त कुलं गत्वा मेट्ठभगिय रोदन्ति दिस्वा पुच्छि—ईक अय्ये रोदसीति ?

सा तमत्यं आरोचेमि ।

ईक पन अय्ये ! अय्यपुत्ता पियायनीति ?

अमुकञ्च अमुकञ्चाति ।

सचे तुम्हे इमस्मि गेहे सब्ब इस्सार्थं मय्हं देथ अहं वो पुत्त आनेम्मामीति ।

मेट्ठभरिया साधुनि सम्पटिच्छित्वा परिग्गवय दत्त्वा महन्नेन परिवारेण त उय्यांजेमि-गच्छ अत्तनो बलेन मम पुत्तं आनेहीति ।

सा पटिच्छन्नयानं निसिन्ना सावत्थि गत्वा धेरस्स भिक्खाचारवीथियं निवास गहेत्वा मेट्ठिकुला आगतमनुत्से धेरस्स अदस्सेत्वा अत्तनो परिचारेणेव परिवृता धेरस्स पिण्डाय पविट्ठस्स आदितोव उलुक्कभिक्खं ग्मकभिक्खञ्च दत्त्वा रसतण्हाय वन्धित्वा, अनुक्कमेन गेहे निसीदापेत्वा भिक्ख ददमाना धेरस्स अत्तनो वसं उपगतभावं जत्वा गिलानालय दस्सेत्वा अत्तोअग्गमे तिपज्जि ।

धेरोपि भिक्खाचारवेलाय मपदान चरन्तो गेहद्वार अगमासि । परिज्जतो धेरस्स पत्त गहेत्वा धेरं धरे निमीदापेसि । धेरो निसीदित्वाव कहं उपामिकानि पुच्छि ।

गिलाना भन्ते ! तुम्हाक दस्सनं इच्छनीति ।

मो रसतण्हाय बड्ढो अत्तनो वनसमादानं भिन्दित्वा तस्सा निपण्णत्तान पार्वासि । सा अत्तनो आगत कार्णं कथेत्वा तं पलोभेत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा उप्पम्बाजेत्वा अत्तनो वमे ठपेत्वा यानं निमीदापेत्वा महन्नेन परिवारेण राजगहमेव अगमासि ।

सा पवुत्ति पाकटा जाता । भिक्खु धम्ममभायं सन्निसिन्ना चुल्लपिण्डपातिकतिससत्थेरं किर एका वण्णदामी रसतण्हाय बन्धित्वा आदाय गताति कथं समुट्ठापेसु ।

सत्था धम्ममभं उपगन्त्वा अलंकृतासने निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्ख वे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति आह ।

ते तं पबुत्ति कथयिमु ।

न भिक्खवे ! इदानेव एमो भिक्खु रसतण्हाय वज्जित्वा तस्मा वसं गतो, पुब्बेपि तस्मा वसं गतो
येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं रञ्जो ब्रह्मदानस्म सञ्जयो नाम उय्यानपालो आहोसि । अथेको वानमिगो तं
उय्यानं आगन्त्वा सञ्जयं दिस्वा पलायति । सञ्जयोपि न तं तज्जेत्वा [१४१] नीहरति । सो पुनपुनं आगन्त्वा
उय्याने येव चरति । उय्यानपालो पातोव उय्याने नानप्यकारकानि पुप्फफलानि गहेत्वा दिवसे दिवसे
रञ्जो अभिहरति ।

अथ नं एकदिवसं राजा पुच्छि-अत्थि पन सम्म उय्यानपाल ! उय्याने किञ्चि अच्छरियं पस्ससीति ।

देव ! अञ्ज न पस्सामि एको ण वानमिगो आगन्त्वा उय्याने चरति एतं पस्सामीति ।

सक्खिस्समि पन तं गहेतुमि ?

थोक मधु लभन्तो इम अन्तो राजनिवेमनमि आनेतु सक्खिस्सामीति ।

राजा तस्स मधु दापेसि । सो तं गहेत्वा उय्यानं गन्त्वा वानमिगस्म चरणट्टाने तिणानि मधुना
मक्खेत्वा निलीयि । मिगो आगन्त्वा मधुमक्खितानि तिणानि खादित्वा रसतण्हाय बद्धो अञ्ज अगन्त्वा उय्यानमेव
आगच्छति । उय्यानपालो तस्स मधुमक्खितनिणेषु फलद्वभारं अत्वा अनुक्कमेन जतानं दस्सेसि ।

सो नं दिस्वा कतिपाहं पलायित्वा पुनपुनं पस्सन्तो विस्सासं आपज्जित्वा अनुक्कमेन उय्यानपालस्स
हृत्थे ठिनतिणानि खादिनु आरद्धो । सो तस्स विस्सासं आपन्नभाव अत्वा याव राजनिवेमना बीधि किलञ्जेहि
परिकिरियत्वा नहं नह मात्थाभंगं पातेत्वा मधुलासुकं अंसे लग्गेत्वा तिणकलापं उपकच्छके ठपेत्वा मधुमक्खितानि
तिणानि मिगस्म पुरतो पुरतो विकिन्तो अन्तो राजनिवेसनं येव अगमामि । मिगं अन्तो पविट्ठे द्वार पिदहिमु ।
मिगो मनुस्से दिस्वा कम्पमानो मरणभयभित्तो अन्तो निवेसनं गणो आधावति परिधावति ।

राजा पासादा ओट्टं तं कम्पमानं दिस्वा वानमिगो नाम मनुस्मानं दिट्ठट्टानं सत्ताहं न गच्छति
तज्जितट्टानं यावजीवं न गच्छति, सो एवरूपो गहननिस्मितो वातमिगो रसतण्हाय बद्धो इवानि एवरूपं ठानं
आगतो । नत्थि वन भो ! लोके रसतण्हाय पापकतरं नामाति इमाय गाथाय धम्मदेसनं पट्ठपेसि —

न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्धवेहि वा ।

वातमिगं गहननिस्सितं वसमानेसि रसेहि सञ्जयो ॥ ति ।

तत्थ किररति अनुस्सतवत्थे निपातो । रसेहीति जिह्वाविज्जेय्येहि मधुरम्बलादीहि । पापियोति
पापनरो । आवासेहि वा सन्धवेहि वाति निबद्धवसनट्टानमंखानेषु हि आवासेसुपि मित्तसन्धवेसुपि छन्दरागो पाप-
कोव नेहि पन सच्छन्दरागपरिभोगेहि आवासेहि वा भित्तसन्धवेहि वा सतगुणेन सहम्मगुणेन च धुवपटिसेवनट्टेन
आहारं विना जीविनि-उत्थपालनाय अभावेन च सच्छन्दरागपरिभोगरसाव पापतराति । बोधिसत्ता पन अनुस्स-
वागतं मिगं विय इममन्थ कत्वा न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्धवेहि वाति आह । इदानि तेमं पापिय-
भारं दस्सेतो वानमिगन्ति आदिमाह । तत्थ गहननिस्सितन्ति [१४२] गहनट्टाननिस्सितं, इदं वुणं होति—पस्सथ
रसानं पापियभाव इमं नाम अरञ्जयतने गहननिस्सितं वातमिगं सञ्जयो उय्यानपालो मधुरसेहि अत्तो वसं
आनेसि । मन्धवापि मच्छन्दरागपरिभोगेहि रसेहि समं नाम अञ्जं पापकतरं लामकनरं नत्थाति रसतण्हाय
आदीनवं कथेमि कथेत्वा च पन तं मिगं अरञ्जमेव पेसेसि ।

सत्था न भिक्खवे ! सा वण्णदासी इदानेवेतं रसतण्हाय बन्धित्वा अत्तनो वसं करोति पुब्बेपि अकामि
येवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सञ्जयो अयं वण्णदासी अहोसि ।
वानमिगो बुल्लपिण्डपातिको, वाराणसि राजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

वातमिग जातकं

५. खरादियजातकं

अट्टलुरं खरादियेति इदं सत्या जेतवने विहरन्ती अञ्जतरं दुव्वचमिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर मिक्खु दुव्वचो ओवादं न गण्हाति । अथ नं सत्या पुच्छि-सच्चं किर त्वं मिक्खु ! दुव्वचो ओवादं न गण्हासीति ?

सच्चं भगवानि ।

सत्या-गुब्बेपि त्वं दुव्वचताय परिणतानं ओवादं अगहत्वा पामेन बद्धोव जीवितकस्यं पत्तांति वत्वा अतीतं आहारं-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिससो मिगो हूत्वा भिगगणपरिचुत्तो अरुञ्जे वसति । अथस्स भगिनी मिगो पुत्तकं दस्सेत्वा भातिक । अयं ते भागिनेय्यो, एतं भिगमाय उगगण्हा-पेह्णीति पटिच्छापेसि ।

सो तं भागिनेय्यं अमुकवेलाय नाम आगन्त्वा उगगण्हाहीति आह ।

सो वृत्तवेलाय नागच्छति । यथा एकादवसं एवं सत्तदवसे सत्तोवादे अतिक्कन्तो सो भिगमाय अनु-गण्हात्वाव विचरन्तो पासं वज्झि । मानापिस्स भानर उपमंकमित्वा किं ते भातिक । भागिनेय्यो भिगमाय उगगण्हापित्तांति पुच्छि ।

बोधिससो च तस्स अनोवादकस्स मा चिन्तयि न तं पुत्तेन भिगमाया उगगण्हाति वत्वा इवानिपि तं अनोवदितुकामोव हूत्वा इमं गाथमाह-

‘अट्टलुरं खरादिये भिग वकातिवकिन ।

सत्तकालेह्वितक्कन्त न न ओवदितुस्सहे ॥’ ति ।

तस्य अट्टलुरन्ति एकैकस्मि पादं द्विधं द्विधं खुरानं वमेन अट्टलुरं । खरादियेति त नामेन आलपति । भिगन्ति सव्वसंगाहिकवचनं । वंकातिवकिनन्ति मूले वंकानि अग्गे अनिवंकातीनि वंकातिवंकानि । तादिसानि भिगानि अस्स अत्थीति वंकातिवंकी, तं [१४३] वंकातिवंकिनं । सत्तकालेह्वितक्कन्तं सत्तहि ओवादकालेहि ओवादं अतिक्कन्तं । न तं ओवदितुस्सहेति एवं दुव्वचमिगं अहं ओवदितुं न उस्सहामि । एतस्स मं ओवादत्वाय चित्तमिपि न उण्णज्जनीति दस्सेति । अथ नं दुव्वचमिगं पासो वद्धं लुट्ठो भारेत्वा मस आदाय पक्कामि ।

सत्यापि न त्वं मिक्खु ! इदानेव दुव्वचो गुब्बेपि दुव्वचो येवानि । इमं धम्मदेसनं आहण्त्वा अनुसन्धि ष्ठेत्वा जानकं समोधानेमि । तदा भागिनेय्यो मिगो दुव्वचमिक्खु अहोसि । भगिनी उप्पलवण्णा । ओवादकमिगो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

खरादियजातकं

६. तिपल्लत्यमिगजातकं

विगन्ति पल्लत्यन्ति इदं सत्या कोसम्बियं बध्निकारामे विहरन्तो सिक्खाकामं राहुलत्येरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्प

एकस्मिं हि काले मत्थरि आळविनगरं निस्साय अग्गाळवे चेतिये विहरन्ते बहू उपासका च उपासिका च भिक्खू च भिक्खुणियो च बिहारं धम्मसवणाय गच्छन्ति । दिवा धम्मसवनं होति । गच्छन्ते पन काले उपासिका च भिक्खुणियो च न गच्छिमु । भिक्खू खेव उपासका च अहेसुं । ततो पट्ठाय रत्ति धम्मसवनं जातं । धम्मसवनपरियोमाने धेरा भिक्खू अन्नो अन्नो वसनट्ठानानि गच्छन्ति । दहुरा उपासकेहि सच्चि उपट्ठान-सालाय सयन्ति । तंमु निहं उपगतेमु एकच्चे घुरुघुरुपस्सासा काकच्छमाना दन्ते खादन्ता निपज्जसु । एकच्चे मुहुत्तं निहायित्वा उट्ठहिमु । तेसं तं विप्पकारं दिस्वा भगवतो आरोचेसुं ।

भगवा “यो पन भिक्खू अनुपसम्पन्नेन सह सेय्यं कप्पेय्य पाचित्तियन्ति” सिक्खापदं पञ्चापेत्वा कोसम्बि अगमासि ।

तत्थ भिक्खू आयस्मन्नं राहुलं आहंसु-आवुसो राहुल ! भगवता सिक्खापदं पञ्चत्तं, इदानि त्वं अन्नो वसनट्ठानं जानाहीति ।

पुञ्चे पन ते भिक्खू भगवति च गारथं तस्म चायस्मतो सिक्खीकामत पटिच्च तं अन्नो वसनट्ठानं आगत आतिविय संगहन्ति । खट्टकमञ्चकं पञ्चापेत्वा उस्मीसकरण्थाय बोधं देन्ति । तं दिवसं पन सिक्खा-पदभयेन वसनट्ठानम्पि नादंमु ।

राहुलभद्दोपि पिना मति दसवलस्स वा उपज्झायो मेति धम्मसेनापतितो वा, आचरियो मति महा-मांगलानस्स वा चुल्लपिना मेति आनन्दत्ये रस्स वा सान्तिक अगत्त्वा दसवलस्स बलञ्जनवच्चकुटि ब्रह्मविमानं पविसन्तो विय पविसित्वा वाग कणेसि । [१४४]

बुद्धान हि बलञ्जनकुटिया द्वारं मुपिहितं होति । गन्धधूपपरिभग्दकता भूमि गन्धदाममालादामानि आमाग्निानव होन्ति मत्थरत्ति दीपो ज्ञायति । राहुलभद्दो पन न तस्सा कुटिया इमं सम्पत्ति पटिच्च तत्थ वामं उपगतो । भिक्खूहि पन वसनट्ठानं जानाहीति बुनत्ता ओवादगारवेन सिक्खाकामताय तत्थ वाम उपगतो ।

अनरन्तग हि भिक्खुपि तं आयरमत्त दूरतोवागच्छन्तं दिस्वा तस्म वीमंसन्त्याय अन्नोमुट्ठि-सम्मुञ्जति वा कचवग्छट्टिनिकं वा वट्ठि विपित्वा तस्मि आगतं आवुसो । इमं केन छट्ठिनित्ति वदन्ति । तत्थ केत्तिचि राहुलो इमिना मग्गेन गतोति दुत्ते सो आयस्सा नाहं भन्ते ! एवं जानामीति अवत्त्वाव तं पटिसामेत्वा खमथ मे भन्तेति खमापेत्वा गच्छति । एवमेव सिक्खाकामो । सो तं सिक्खाकामनं येव पटिच्च तत्थ वामं उपगतो ।

अथ मत्था पुणे अरुण येव वच्चकुटिद्वारे ठत्त्वा उक्कामि । सोपायस्सा उक्कामि । को गमोति ?

अहं राहुलोति निक्खमित्त्वा वन्दि ।

कस्मा त्वं राहुल ! इध निपन्नोति ?

वसनट्ठानस्स अभावो । पुञ्चे हि भन्ते ! भिक्खू मम संगहं करोन्ति, इदानि अन्नो आपत्तिभयेन वसनट्ठानं न देन्ति । स्वाह इदं अञ्जसं असंघट्टनट्ठानन्ति इमिना कारणेन इध निपन्नोति ।

अथ भगवतो राहुलं ताव भिक्षू एव परिच्यजन्ता अञ्जे कुलदारके पञ्चाजेत्वा किं करिस्सन्तीति धम्मसंवेगो उदयादि । अथ भगवा पातोव भिक्षू सन्निपातेत्वा धम्मसेनापति पटिपुच्छि—जानासि पन त्वं सारिपुत्त ! अञ्ज कत्थचि राहुलस्स वुत्थभावंति ?

न जानामि भन्तेति ।

सारिपुत्त ! अञ्ज राहुलो वच्चकुटियं वसि । सारिपुत्त ! तुम्हे राहुलं एवं परिच्यजन्ता अञ्जे कुलदारके पञ्चाजेत्वा किं करिस्सथ ? एवं हि सन्तो इमास्मि सामने पञ्चजिता निप्यत्तिट्ठा भविस्सन्ति । इतोदानं पट्ठाय अनुपसम्पन्नेन एकद्वेव दिवसे अन्नो सत्तिके वसापेत्वा ततिथदिवसे तेमं वसनट्ठानं ञ्त्वा वहि वासे-थाति इमं अनुप्यञ्जाति कत्वा पुन सिक्खापदं पञ्जापेमि ।

तस्मिं समये धम्मसभायं सन्निसिन्ना भिक्षू राहुलस्स गुणकथं कथेन्ति—पम्पथावुसो ! याव सिक्खा-कामो वनायं राहुलो । 'नव वसनट्ठानं जानाहीनि' वुत्तो नाम अहं दसवलस्स पुत्तो, तुम्हे के सेनासनस्स ? तुम्हे येव निक्खमथाति एकभिक्षुम्पि अप्पटिप्फरित्वा वच्चकुटियं वासं कप्पेसीति । एवं तेसु कथयमानेसु सत्या धम्मसभं उपगन्त्वा अलंकासनेन निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्षव्वे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति आह ।

भन्ते ! राहुलस्स सिक्खाकामकथाय, न अञ्जाय कथायाति ।

मत्था न भिक्षव्वे ! राहुलो इदानेव सिक्खाकामो पुब्बे तिरच्छानयोनियं निम्बतोपि सिक्खाकामो येवाति वत्ता अनीतं आहरि—[१४५]

अतीतवत्थु

अनीते राजगहे एको मगधराजा रञ्जं कारेति । तदा बोधिमत्तो भिगयोनियं निम्बनित्वा भिगयण-पग्गुवुतो अरञ्जे वसति । अथस्स भगिनो अन्नो पुत्तकं उपनेत्वा भातिक ! इमं ते भागिनेय्य भिगमाय सिक्खा-पेहीति आह ।

बोधिसत्तो माधुति पटिस्सुणित्वा—गच्छ तान ! असुकवेणाय नाम आगन्त्वा सिक्खेय्यासीति आह । सो मानुलेन वुत्तवेळं अनतिककमित्त्वा नं उपमकमित्त्वा भिगमार्यं मिक्खि । सो एकदिवसं वने विचरन्तो पासेन बद्धो बद्धगवं रवि । भिगमणो पलायित्वा—'पुत्तो ते पामेन बद्धोति' तस्स मानुया आरोचेसि । सा भातुसत्तिकं गन्त्वा— भातिक ! भागिनेय्यो ते भिगमार्यं सिक्खापितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो मा त्वं पुत्तस्स किञ्चि पापकं आमंकि । मुग्गहीता नेन भिगमाया । इदानं त हासय-मानो आगच्छिस्सनीति वत्ता इमं गायमाह—

“भिग तिपल्लत्थमनेकमार्यं अट्ठलुरं अड्ढरत्तावपायि ।

एकेन सोतेन छमास्ससत्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्यो ॥” ति ।

तत्थ भिगन्ति भागिनेय्यभिगं । तिपल्लत्थन्ति पल्लत्थं वुच्चन्ति सयनं उभोहि पस्सेहि उज्जकमेव च गोनिप्रकवसेनाति तीहाकारेहि पल्लत्थं अस्म तीणि वा पल्लत्थानि अस्माति तिपल्लत्थो । त तिपल्लत्थं । अनेकमार्यान्ति बहुमार्यं, बहु वञ्चनं । अट्ठलुरन्ति एकेकस्मिं पादे द्विन-द्विधं खुगानं वनेन अट्ठहि लुरेहि समन्ना-गर्गं । अड्ढरत्तावपायिन्ति पुरिमयामं अनिककमित्त्वा यज्जिमयामं अरञ्जने आगम्म पानीयस्स पिबन्तो अड्ढरत्ते आपं पिबन्तीति अड्ढरत्तावपायी तं । अड्ढरत्ते आपं अपायिन्ति अत्थो । मम भागिनेय्यं भिगं अहं साधुर्कं भिगमार्यं उगण्हापेसि । कथं ? यथा एकेन सोतेन छमास्ससत्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्योति । इदं वुत्तं होति अहं हि तव पुत्तं तथा उगण्हापेसि न यथा एकस्मि उपरिमनासिकसोने वानं सन्निरुहत्त्वा पटविया अल्लीनेन एकेन हेट्ठिमसोतेन तत्थेव छमार्यं अस्ससत्तो छहि कलाहि द्ढुर्कं अतिभोति छहि कोट्ठासेहि अज्जोत्थरगति, वञ्चेतीति अत्थो । कतमाहि छहि? चत्तागो पादे पसारेत्वा एकेन पस्सेन सेय्याय, लुरेहि तिणपंमुषणनेन, जि ह्वानिन्नामनेन,

उदरस्त उद्धमातभावकरणेन, उच्चारणपत्सावविस्सज्जनेन वातसन्निरुम्भनेनाति । अपरो नयो—पादेसु^१ गृहेत्वा अभिमुत्थाकरुत्वेन, पटिप्पणामनेन उभयो परसेसु सञ्चरणेन उदरं उद्धं उक्खिपनेन अधो अवक्खिपनेनाति इमाहि छहि कलाहि यथा अनिभोति मतो अयन्ति सञ्चं उप्पादेत्वा वञ्चेति । एव तं मिगमायं उग्गण्हापेसिन्ति दीपेति । अपरो नयो— तथा न उग्गण्हापेसि [१४६] यथा एकेन सोतेन छम्मात्ससत्तो छहि कलाहति द्वीमुपि, नयेसु दस्सिनेहेहि छहि कारणेहि कलाहति कलायिस्सति लुद्धकं वञ्चेस्मतीति अत्थो । भोतीति भगिनि आलपति । भागिनेय्योति एवं छहि कारणेहि वञ्चनकं भागिनेय्यं निद्दिस्सति ।

एवं बोधिसत्तो भागिनेय्यस्स मिगमायाय साधुकं उग्गहितभावं दस्सेन्तो भगिनि समस्सासेसि । सोपि मिगपोतको पामे बद्धो अविप्फण्दित्वा येव भूमियं महाफामुकपस्सेन पादे पमारेत्वा निपन्नो पादानं आसन्न-
ट्ठाने सुरेहेव पहरित्वा पंमुं च तिणानि च उप्पाटेत्वा उच्चारणस्सायं विस्सज्जेत्वा सीसं पातेत्वा जिह्वं
निन्नामेत्वा सरीरं खेलकिाल्लं कत्वा वातग्गहणेन उदरं उद्धमातकं कत्वा अक्खीनि परिवत्तेत्वा हेट्टानासिका-
मोतेन वातं सञ्चरापेन्तो उपरिमनासिकासोतेन वातं सन्निरुम्भत्वा सकलसरीर थद्धभावं गाहापेत्वा
मनाकारं दस्सेसि । नीलमक्खिकापि नं परिवारेसुं । तस्मि तस्मि ठाने काका निलीयिसु ।

लुद्धो आगन्त्वा उदरं हत्थेन पहरित्वा पातोव बद्धो भविस्सति पूतिको जातंति तस्स बन्धनरज्जुक
मोचेत्वा एत्थेवदानि नं उक्कन्तित्वा मम आदाय गमिस्सामोति निरागको हुत्वा साखापलामं गहेत्तुं आरद्धो ।

मिगपोतकोपि उट्ठाय चतूहि पादेहि ट्ठत्वा कायं विधुन्तित्वा गीवं पमारेत्वा महावानेन छिन्नबलाहको
विय धेगेन मानुसन्तिकं अयमासि ।

मत्थापि न भिक्खवे । राहुलो इदानेव सिक्खाकामो पुच्चंणि सिक्खाकामोवेवाति इमं धम्मदेसन
आहंरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जानकं समोधानेसि । तदा भागिनेय्यमिगपोतको राहुलो अहोसि, माता उप्पल-
वण्णा, मानुलमिगो पन अहमेव अहोमिन्ति ।

तिपल्लपमिगजातकं

७. मालुतजातकं

काले वा यदि वा जुष्हेति इदं सत्यां जेतवने विहरन्ती द्वे बुद्धपव्वजिते आरुम कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

ते किर कोसलजनपदे एकस्मि अरुञ्जवासे वसन्ति । एको काळत्थेरो नाम, एको जुण्हत्थेरो नाम । अथेकदिवसं जुण्हो काळं पुच्छि—भन्ते काल ! सीतं नाम कस्मि काले होतीति ?

सो काळे सीतं होतीति आह ।

अथेकदिवसं काळो जुण्हं पुच्छि—भन्ते जुण्ह ! सीतं नाम कस्मि काले होतीति ?

सो जुण्हे होतीति आह ।

ते उभोपि अत्तनो कंखं छिन्दितुं असक्कोन्ता सत्थु सन्तिकं [१६७] गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा—भन्ते ! सीतं नाम कस्मि काले होतीति पुच्छिमु ।

सत्या तेषं कथं सुत्वा पुब्बेपाहं भिक्खवे ! तुम्हाक इमं पञ्चं कथेसि, भवसंखेपगतत्ता पन न सल्लखल-यित्थासि वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते एकस्मि पव्वतपादे सीहो च व्यग्धो च द्वे सहायका एकस्मा येव गृहाय वसन्ति । तदा बोधि-सत्तोपि इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा तस्मि येव पव्वतपादे वसति । अथेकदिवसं तेमं महायकानं मीतं निस्माय विवादो उदपायि । व्यग्धो काळे येव सीतं होतीति आह—सीहो जुण्हे येवाति । ते उभोपि अत्तनो कंखं छिन्दितुं असक्कोन्ता बोधिसत्तं पुच्छिमु । बोधिसत्तो इमं गायमाह—

“काळे वा यदि वा जुण्हे यदा वायति मालुनो ।

वातजानि हि सीतानि उभोत्थमपराजिता ।” ति ।

तस्य काले वा यदि वा जुष्हेति काळपक्खे वा जुण्हपक्खे वा । यदा वायति मालुतोति यस्मि समय पुरत्थिमादिभेदो वानो वायति तस्मि ममये सीतं होति । कि कारणं ? वातजानि हि सीतानि यस्मा वाने विज्ज-न्नेयेव सीतानि होन्ति, काळे पक्खे वा जुण्हपक्खे वा एत्थ अप्यमाणन्ति वृत्तं होति । उभोत्थमपराजिताति उभोपि तुम्हे इमस्मि पञ्चे अपराजिताति । एवं बोधिसत्तो ते सहायकं पञ्चापेसि ।

सत्यापि भिक्खवे ! पुब्बेपि मया तुम्हाकं अयं पञ्चो कथितोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि, सच्चपरियोसाने द्वेपि ते धेरा सोतापत्तिले पतिट्ठहिमु । सत्या अनुसन्धि घटेत्वा जातक ममोधानेसि । तदा व्यग्धो काळो अहोसि, सीहो जुण्हो अहोमि । पञ्चहविस्सजनकतापसो पन अहमेव अहोसन्ति ।

मालुतजातकं

८. मतकभक्तजातकं

एवं चे सत्ता जानेद्युन्ति इदं सत्त्वा जेतवने विहृन्तो मतकभक्त आरब्ध कथेषु ।

पञ्चपत्रवत्थु

तस्मिं हि काले मनुस्सा बहू अजेळकादयो मारेत्वा कालकते जातकं उहिम्म मतकभक्त नाम देन्ति । भिक्खु ते मनुस्से तथा करोन्ते दिस्वा सत्थारं पुच्छिमु—एतरहि भन्ने ! मनुस्सा बहू पाणे जीवितकम्यं पापेत्वा मतकभक्तं नाम देन्ति । अत्थि नु खो भन्ने ! एत्थ बड्डीति ?

सत्त्वा न भिक्खवे ! मतकभक्त दस्सामाति कतेपि पाणातिपाते कार्त्तिक बड्डी नाम अत्थि । पुब्बेपि पण्डिता आकामे निसज्ज[१४८]धम्मं दे सेत्वा एत्थ आदीनबं कथेत्वा सकलजन्मुदीपवासिके एतं कम्मं जहापेसु । इदानि पन भवसंखेपगतत्ता पुन पातुभृतन्ति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमिवं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते एको निष्णं वेदानं पारसू दिसापामोक्खो आचरियब्राह्मणो मतकभक्तं दस्सामीति एक एळकं गहापेत्वा अन्नेवासिके आह- ताना । इम एळकं नदि नेत्वा नहापेत्वा कण्ठे माल परिबिखपित्वा पञ्चगुलिकं दत्त्वा मण्डेत्वा आनेथाति ।

त माधूनि पटिस्समुणित्वा तं आदाय नदि गत्त्वा नहापेत्वा मण्डेत्वा नदितीरे ठपेसु । सो एळको अत्तनो पुब्बकम्मं दिस्वा एवरूपा नाम दुक्खा अज्ज मुञ्चिस्सामीति मोमनस्सजातो घटं भिन्दन्तो विय महाहसितं हसित्वा, पुन अय ब्राह्मणो मं घानेत्वा मया लद्धं दुक्खं लभिससतीति ब्राह्मणं कारुञ्जं उग्गापेत्वा महन्नेन सदेन परगेदि ।

अथ न ते माणवका पुच्छिमु— सम्म एळक ! त्वं महासदेन हमि खेव रोदि च । केन नुखो कारणेन हसि केन कारणेन रोदीति ?

तुम्हे मं इमं कारण अत्तनो आचरियम्म सन्तिके पृच्छेय्याथाति ।

ते न आदाय गत्त्वा इदं कारण आचरियम्म आरोचेसु । आचरियो तेमं वचनं मुत्त्वा एळकं पुच्छि— कम्मा त्व एळक ! हमि, कम्मा रोदीति ?

एळको अत्तनो कतकम्मं जातिससरजाणेन अनुस्सरित्वा ब्राह्मणस्स कथेसि—अह ब्राह्मण ! पुब्बे तादिनीव मन्नज्जायकब्राह्मणो हत्त्वा मतकभक्त दस्सामीति एकं एळकं मारेत्वा अदासि । स्वाह एकस्स एळकस्स घानितत्ता एकेनूनेसु पञ्चसु अत्तभावसतेसु मीमच्छेदं पापुणि । अयं मे कोटिय टित्तो पञ्चसत्तिमो अत्तभावो । स्वाह अज्ज एवरूपा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति मोमनस्सजातो । इमिना कारणेन हमि । रोदन्तो पन अहं ताव एकं एळकं मारेत्वा पञ्चजातिसतानि सीमच्छेददुक्खं पत्त्वा अज्ज तम्मा दुक्खा मुञ्चिस्सामि । अयं पन ब्राह्मणो मं मारेत्वा अहं विय पञ्चजातिसतानि सीमच्छेददुक्खं लभिससतीति तथि कारुञ्जेन रोदिन्ति ।

एळक ! मा भायि । नाहं तं मारेस्सामीति ।

ब्राह्मण ! किं वदेसि ? तथि मारेन्तेपि अमारेन्तेपि न सकका अज्ज मया मरणा मुञ्चिन्तुन्ति ।

एळक ! मा भायि ! अहं तं आरक्ख गहेत्वा तथा सिद्धि येव विचरिस्सामीति ।

ब्राह्मण ! अप्पमतको तव आरक्खो मया कतपापं पन महन्तं बलवन्ति ।

ब्राह्मणो एल्लकं मुञ्चित्वा इमं एल्लकं कस्सचिपि मारेतुं न दस्सामीति अन्तेवासिके आदाय एल्लकेनेय सद्धि विचरि । एल्लको विस्सट्टमनोव एकं पासाणपिट्ठि निस्साय जातगुम्बे गीवं उबिक्ख[१४९] पित्त्वा पण्णानि स्सादिनुं आरद्धो । तं खणं येव तस्मि पासाणपिट्ठे असनि पति । ततो एका पासाणसकल्लका छिज्जित्वा एल्लकस्स पसाणितगीवाय पतित्त्वा सीसं छिन्दि । महाजनो सन्निपति । तदा बोधिसत्तो तस्मि ठाने रुक्खदेवता हृत्वा निक्खतो । सो पस्सन्तस्सेव तस्स महाजनस्स देवतानुभावेन आकासे पल्लंकेन निसीदित्त्वा इमे सत्ता एवं पापस्स फलं जानमाना अप्पेव नाम पाणातिपातं न करेय्युन्ति मधुरेन सरेन धम्मं देमेतो इमं गायमाह—

एवं चे सत्ता जानेय्यु दुक्खायं जातिसम्भवो ।

न पाणो पाणिनं हञ्जे पाणघाती हि सोचती ॥ ति ।

नत्थ एवञ्चे सत्ता जानेय्युन्ति इमे सत्ता एवञ्चे जानेय्यु । कथं ? दुक्खायं जातिसम्भवोति अयं तत्थ तत्थ जाति च जातस्स अनुक्कमेन वद्धिसंखानो सम्भवो च जराव्याधिमरणअपियसम्पयोगपियविपयोगहृत्थ-पादच्छेदादीनं दुक्खानं वत्थभूत्ता दुक्खोति यदि जानेय्यु । न पाणो पाणिनं हञ्जेति परं वधेन्तो जातिसम्भवे वधं लभति पीळेन्तो पीळं लभतीति जातिसम्भवस्स दुक्खवत्थुनाय दुक्खभावं जानन्तो कोचि पाणो अञ्जं पाणिनं न हञ्जे सत्तो सत्तं न हनेय्याति अत्थो । किं कारणा ? पाणघाती हि सोचतीति यस्मा साहत्थिकादिसु छमु पयोगेसु येन केनचि पयोगेन परस्स जीवितन्द्रियुपच्छेदनेन पाणघाती पुरगलो अट्ठमु महानिरयेमु सोळममु उम्मदनिग्गयेमु नानप्पकाराय तिरच्छानयोनिया पेत्तिविसये असुरकायेति इमेमु चतुमु अपायेसु महादुक्खं अनुभवमानो दीघरन्न अन्तोनिज्झायनलक्खणेन मोकेन सोचति । यथा वा अयं एल्लको मरणभयेन मोचि एवं दीघरन्नं सोचतीतिपि अत्त्वा न पाणो पाणिनं हञ्जे कोचि पाणातिपातकम्मं नाम न करेय्य । मोहेन पन मून्हा अविज्जाय अन्धीकता इम आदीनवं अपस्सन्ता पाणातिपातं करोन्तीनि ।

एवं महासत्तो निरयभयेन तज्जेत्त्वा धम्मं देसेसि । मनुस्सा तं धम्मदेसनं गुत्त्वा निरयभयभीता पाणा-तिपाता विरमिसु । बोधिसत्तोपि धम्मं देसेत्त्वा महाजनं सीले पतिट्ठापेत्त्वा यथाकम्म गतो । महाजनेपि बोधि-सत्तस्स ओवादे ठत्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा देवनगरं पुरेमि । सत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्त्वा अनुसन्धि घटत्त्वा ज्ञातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन रुक्खदेवता अहोसिन्ति ।

मतकभसजातकं

६. आयाचितभक्तजातकं

सचे मूञ्चेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो देवतानं आयाचनबलिकम्मं आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

नदा किर मनुस्सा वणिज्जाय गच्छन्ना पाणे वधित्वा देवतानं बलिकम्मं कत्वा मयं अनन्तरायेन अत्थसिद्धि पत्वा आगन्त्वा पुन तुम्हाकं बलिकम्मं करिस्सामानि आयाचित्वा गच्छन्ति । तत्थ अनन्तरायेन अत्थ-सिद्धि पत्वा आगन्त्वा देवतानुभावेन इदं जातन्ति मञ्जमाना बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुञ्चन्तु बलिकम्मं करोन्ति । तं दिस्वा भिक्खू- अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ अत्थोति भगवन्तं पुञ्चिसु ।

भगवा अतीनं आहरि-

अतीतवत्यु

अतीते कासिरट्ठे एक्कस्मि गामके एको वुट्टुम्बिको गामद्वारे टितनिशोधरुक्खे अधिवन्थाय देवताय बलिकम्मं पटिजानित्वा अनन्तरायेन आगन्त्वा बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुञ्चिस्सामीति रक्खमूल गतो । रक्खदेवता खन्धविटो टत्वा इमं गायमाह-

सचे मूञ्चे पेच्च मूञ्चे मुञ्चमानो हि बज्जति ।

न हेवं धोरा मुञ्चन्ति मुत्ति बालस्स बन्धनं ॥ म्ति ।

तत्थ सचे मूञ्चे पेच्च मूञ्चे ति भो पुरिस ! त्वं सचे मूञ्चे यदि मूञ्चितुकामोसि पेच्च मूञ्चे यथा परलोकेन बज्जसि एवं । मुञ्चमानो हि बज्जतीति यथा पन त्वं पाणं वधित्वा मुञ्चन्तु इच्छसि एव मुञ्चमानो हि पापकम्मेन बज्जतीति । तस्मा न हेव धोरा मुञ्चन्तीति ये पण्डितपुरिसा ते एवं पटिस्सवतो न मुञ्चन्ति । कि कारणा ? एवरूपा हि मुत्ति बालस्स बन्धनं एसा पाणातिपातं कत्वा मुत्ति नाम बालस्स बन्धनमेव होतीति धम्मं देसेसि ।

ततो पट्ठाय मनुस्सा एवरूपा पाणातिपातकम्मा विरता धम्मं चरित्वा देवनगरं पूरयिसु । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमान्ध घटेत्वा जानकं समोधानेमि । अहं तेन ममयेन रक्खदेवता अहोसिन्ति ।

आयाचितभक्तजातकं

१० नरुधानजातकं

द्विधा पदमनुसन्धयन्ति इदं सत्या कोसलेषु चारिकं चरमानो नळकपाणगामं पत्वा नळकपाण-
पोक्खरणिंयं केतकवनं विहरन्तो नळदण्डके आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तदा किर भिक्खु नळकपाणपोक्खरणिंयं नहात्वा सूचिघरत्थाय सामणेरेहि [१५१] नळदण्डके
गाहापेत्वा ते सब्बत्थकमेव छिद्दे दिस्वा सत्थारं उपसंक्रमित्वा—भन्ते ! मयं सूचिघरत्थाय नळदण्डके गण्हापेम ।
ते मूलतो याव अग्गा सब्बत्थकमेव छिद्दा, किन्नुखो एतन्ति पुच्छिमु ।

सत्या इदं भिक्खवे ! मय्हं पोरणकाधिठ्ठानन्ति वत्वा अनीतं आहरि—

अतीतवत्थु

पुब्बं किर सो वनसण्ठो अरञ्जो अहोसि । तस्सापि पोक्खरणिंया एको दकरक्खसो ओतिण्णोनिष्णे
खादति ।

तदा बोधिससो रोहितमिगपोतकप्पमाणो कपिराजा हृत्वा असीनिसहम्मसमत्तवानरपरिवृतो यूथं
परिहरन्तो तस्मि अरञ्जे वसति । सो वानरगणम्स ओवादं अदासि—ताता ! इमस्मि अरञ्जे विमग्गक्खापि
अमनुस्सपटिग्गहिता पोक्खरणिंयोपि तत्थेव होन्ति तुम्हे अखादितपुब्बं पलाफलं खादन्ता वा अपीनपुब्बं पानीय
पिवन्ता वा मं पटिपुच्छेय्याथाति ।

ते साधूनि पटिस्सुणिन्वा एकदिवसं अगतपुब्बठ्ठानं गता ।

तत्थ बहुदेव दिवसं चरित्वा पानीयं गवेसमाना एकं पोक्खरणिं दिम्वा पानीयं अपिवित्वाय
बोधिसत्तस्स आगमनं ओलोकयमाना निसीदिसुं । बोधिससो आगन्त्वा—कि ताता ! पानीयं न पिवथानि आह ।

तुम्हाकं आगमनं ओलोकेमानि । मुट्ठुनातानि बोधिमनो त पोक्खरणिं आविज्झन्त्वा पदं परि-
च्छिन्दन्तो ओतिण्णमेव परिसि न उत्तिण्णं ।

सी निस्समयं एसा अमनुस्सपरिग्गहिताति अत्वा—मुट्ठु वो कनं तात ! पानीयं अपिवन्नेहि.
अमनुस्सपरिग्गहिता अयन्ति आह ।

दकरक्खसोपि तेसं अनोतरणभावं अत्वा नीलोदरो पण्डरमुखो सुरतहत्थपादो बीभच्छदम्मनो हृत्वा
उदकं द्विधा कत्वा निक्खमित्वा—कम्मा निसीदय ? इधं पोक्खरणिं ओनरित्वा पानीयं पिवथानि आह ।

अथ न बोधिससो पुच्छि-त्वं इध निब्बत्तदकरक्खसोति ?

आम अहं निब्बत्तोम्हीति ।

न्वं पोक्खरणिं ओतिण्णके लभसीति ?

आम लभामि । अहं इधोतिण्णं अन्तमसो सकुणिक उपादाय न किञ्चि मञ्चामि । तुम्हेपि सब्बं
खादिस्सामीति !

न मय अत्तानं तुय्हं खादितुं दस्सामानि ।

पानीयं पन कि पिविस्सथाति ।

आम, पानीयं च पिविस्साम, न च तं वसं गमिस्सामाति ।

अथ कथं पानीयं पिविस्सथाति ?

किं पन त्वं मञ्जसि ओतरित्वा पिबिस्सन्तीति ? मयं हि अनोतरित्वा अमीतिसहस्सापि एकमेकं नळदण्डकं गहेत्वा उप्पलनाळेन उदकं पिन्नता विय तव पोक्खरणिया पानीयं पिबिस्साम । एव तो त्वं खादित्त्वं न सक्खिस्ससीति । एतमत्यं विदित्वा सत्त्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमिस्सा गाथाया पुग्गिमपददय अभासि—

बिस्वा पवमनुत्तिण्णं बिस्वा नोतरितं पव ।

नलेन वारि पिबिस्साम नेव मं त्वं वधिस्ससी ॥ ति । [१५२]

तस्सत्थो—भिक्षवे ! सो कपिराजा तस्सा पोक्खरणिया एकम्पि उत्तिण्णं पदं नाहस । ओतरितं पदं ओतिण्णपदमेव अहस, एवं दिस्वा पदं अनुत्तिण्णं दिस्वान ओतरितं पदं अद्धा अयं पोक्खरणी अमनुस्सपरिग्ग-हीताति अत्वा तेन सद्धिं सल्लपन्तो महापुरिसो आह—नळेन वारि पिबिस्सामाति तस्सत्थो मयं तव पोक्खरणिया नलेन पानीयं पिबिस्सामाति । पुन महासत्थो अह—नेव मं त्वं वधिस्ससीति एवं नळेन पाणीयं पिबन्तं सपरि-सम्पि मं त्वं नेव वधिस्ससीति अत्थो ।

एवं वत्वा पन बोधिसत्तो एकं नळदण्डकं आहरापेत्वा पारमियो आवज्जेत्वा सच्चकिरियं कत्वा मुत्तेन घमि । नळो अन्तो किञ्चि गण्ठ अमेमेत्वा सञ्चत्थकमेव सुग्गरो अट्ठोमि । इमिना नियामेन अपरम्पि अपरम्पि आहृगापेत्वा धमित्वा अदामीति एवं मन्ते पन न मक्का निट्ठपेत्तुं । तन्मा एवं न गट्ठेनब्बं । बोधिसत्तो पन “इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा जाना मब्बेपि नळा एकच्छिद्धा होन्तु” ति अधिट्ठामि । बोधिसत्तानं हि हित्त-पचारस्स महन्तया अधिट्ठानं समिज्जति । ततो पट्ठाय मब्बेपि न पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठिता नळा एकच्छिद्धाव जाता ।

इमस्मि हि कप्थे चत्तारि कप्पट्ठित्तियपाटिहारियानि नाम । कतमानि चत्तारि? (१) चन्दस्स ससल-क्खणं सकल्मप्पि इमं कप्पं ठस्सति । (२) वट्टकजानके अग्गिनो निब्बुत्तट्ठानं सकल्मप्पि इमं कप्प अग्गि न क्षापे-स्सति । (३) घटिकारनिवेसनट्ठानं सकल्मप्पि इमं कप्पं अनोवस्सकं ठस्सति । (४) इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठित्तनळा सकल्मप्पि इमं कप्पं एकच्छिद्धा भविस्सन्तीति इमानि चत्तारि कप्पट्ठित्तियपाटिहारियानि नाम ।

बोधिसत्तो एवं अधिट्ठहित्वा एकं नळं आदाय निसीदि । तेपि असीतिसहस्सा वानरा एकेकं नळं आदाय पोक्खरणि परिवारेत्वा निसीदिमु । तेपि बोधिसत्तरस नलेन आकड्ढित्वा पानीयं पिबनकाले सब्बे तीरे निसिन्नाव पिबिमु । एवं तेहि पानीये पीते दकरक्खसो कञ्चि अलभित्वा अनत्तमानं सकनिवेसनमेव गतो । बोधि-सत्तोपि सपरिवारो अरञ्जमेव पाविसि ।

सत्त्वा पन इमेमं भिक्षवे ! नळानं एकच्छिद्धभावां नाम मय्हमेवेतं पोरारणकं अधिट्ठानन्ति इमं धम्पदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जानकं समोचानसि । तथा दकरक्खसो देवदत्तो अहोसि । असीतिसहस्स-वानरा बुद्धपरिसा । उपायकुसलो पन कपिराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

नलपानजातक

सीलवग्गो दुतियो [१५३]

३. कुरुंगवग्गवण्णना

१. कुरुंगमिगजातकं

आतमेत्तं कुण्डंगस्साति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पक्खुपग्गवत्थु

एकस्मिं हि समये धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खु—आबुसो ! देवदत्तो तथागतस्स घातनत्थाय धनुग्गहे पयोजेसि,सिलं पविज्झि, धनपालकं विस्सज्जेसि, सब्बथापि दसव्वलस्स वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अबण्णं कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा पञ्जत्तासने निसिन्नो कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्नि-
सिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! देवदत्तो तुम्हाकं वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अगुणकथाय सन्निसिन्नम्हाति ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीव मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव नच पन बधितुं असक्खीति वत्था अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कुरुंगमिगो हुत्वा एकस्मिं अरञ्जायतने फला-
फलानि ख्वादन्तो वसति। सो एकस्मिं काले फलसम्पन्नं सेपण्णिरुक्खं सेपण्णिफलानि ख्वादति । अथेको गामवासी
अट्टकळ्ळुङ्को फलरुक्खमूलेसु मिगानं पदानि उपघारेत्वा उपरिरुक्खं अट्टकं बन्धित्वा नत्थ निसीदित्वा
फलानि ख्वादितुं आगतागते मिगे सत्तिथा विज्झित्वा तेमं ममं विकिक्कणन्तो जीविकं कप्पेसि ।

सो एकदिवसं तस्मिं रुक्खमूले बोधिसत्तस्स पदव्वलञ्जंदिस्वा तस्मिं सेपण्णिरुक्खं अट्टकं बन्धित्वा ।
पातोव भुञ्जित्वा सत्ति आदाय वनं पविसित्वा तं रुक्खं अभिरुद्धित्वा अट्टकं निसीदि । बोधिसत्तोपि पातोव
वसनट्टाना निक्खमित्वा सेपण्णिफलानि ख्वादिस्सामीति आगम्म तं रुक्खमूलं मग्गसाव अपविमित्वा कदाचि
अट्टकलुङ्गा रुक्खेसु अट्टकं बन्धन्ति अत्थो नु खो एवरूपो उपह्वोति परिगण्णन्तो बार्हर्तोव अट्टासि। ङ्कुकोपि
बोधिसत्तस्स अनागमनभावं अत्वा अट्टकं निमिन्नोव सेपण्णिफलानि खिपित्वा खिपित्वा तस्स पुरतो पातेसि ।

बोधिसत्तो इमानि फलानि आगन्त्वा मय्हं पुरतो पतन्ति, अत्थि नुखो तस्स उपगि ङ्कुकोति पुनप्पुनं
ओलोकेन्तो ङ्कुङ्कं दिस्वा अपस्सन्तो विय हुत्वा—अम्भो रुक्ख ! पुब्बे त्वं ओलम्बकं ओतारेन्तो विय उज्जुक्कमेव
फलानि पातेसि । अज्ज पन ते रुक्खधम्मो परिच्चत्तो एवं तथा रुक्खधम्मं परिच्चत्तं अहम्मि अञ्ज रुक्खमूलं
उपसंकमित्वा मय्हं आहारं परिवेसिस्सामीति वत्था इमं गाथमाह—

आतमेत्तं कुण्डंगस्स यं त्वं सेपण्णि ! सेय्यसि ।

अञ्जं सेपण्णं गच्छामि न मे ते रुक्खते फलन्ति ॥ [१५४]

तत्थ ज्ञातन्ति पाकटं जातं । एतन्नि इदं कम्मं । कुण्डंगस्साति कुण्डंगमिगस्स । यं त्वं सेपण्णि !
सेय्यसीति यं त्वं हम्भो सेपण्णिरुक्ख ! पुरतो पुरतो फलानि पातमयानो सेय्यसि, विसेय्यसि, विसिण्णफलो

अहोसि । तं सर्व्वं कुसुंगस्स पाकटं जातं । न मे से रुच्चते फलन्ति एवं फलं ददमानाय मे तव फलं न रुच्चति तिट्ठत्वं अहं अञ्जस्य गच्छिस्सामीति अगमासि ।

अथस्स ङुहूको अट्टके निसिन्नोव सत्ति खिपित्वा गच्छ विरद्धोदानिन्हि तन्ति आह । बोधिसत्तो निवत्तित्वा ठितोव आह-हम्मो पुरिस ! इदानिपि किञ्चापि मं विरद्धो अट्ठ पन महानिरये सोळस उस्सदनिरये पञ्चविधवन्धनादीनि च कम्मकरणानि अविरद्धो येवासीति । एवञ्च पन वत्त्वा पलायित्वा ययारुत्तिं गतो । ङुहूकोपि ओतरित्वा ययारुत्तिं गतो ।

सत्यापि न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानेव मम वधाय परिसक्कति पुब्बंपि परिसक्कि नच पन वधितुं असक्खीति इमं घम्मवेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अट्टकङ्कुहो देवदत्तो अहोसि । कुसुंगमियो पन अहमेवाति ।

२. कुक्कुरजातकं

ये कुक्कुराति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो आतथ्यचरियं आरब्ध कथेसि । सा द्वादसनिपाते भद्र-
साळजातके आविभवस्सति । इदं पन बत्थु पतिट्ठपेत्वा अतीतं आहरि-

अतीतबत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो तथारूपं कम्मं पटिच्च कुक्कुरयोनिधं निच्च-
तित्त्वा अनेकसत्तकुक्कुरपरिवृतो महामुसाने वसति । अथेकदिवसं राजा सेतसिन्धवमुत्तं सन्बालंकारपति
मण्डितं रथं अभिरुह्य उय्यानं गत्वा तत्थ दिवसभागं कीळित्वा अत्थंगने सुरिये नगरं पाविसि । तस्स तं रथवरत्तं
यथानद्धमेव राजंगणे ठपयिसु । सो रत्ति देथे वस्सन्ते तित्तो । उपरि पासदतो कोलेय्यकमुण्णत्वा ओतरित्त्वा तस्स
चम्मञ्च नन्दिञ्च ख्वादिसु ।

पुन दिवसे रज्जो आरोचयिसु—वेथ ! निद्धमनमुखेन सुनत्त्वा पविमित्त्वा रथस्स चम्मञ्च
नन्दिञ्च ख्वादिसूति ।

राजा सुनत्त्वात्तं कुञ्जित्वा दिट्ठदिट्ठट्ठाने सुनत्त्वे घातेथाति आह ।

ततो पट्ठाय सुनत्त्वात्तं महाव्यसत्तं उदपादि । ते दिट्ठदिट्ठट्ठाने घातयिमात्ता पलायित्त्वा मुसानं गत्वा
बोधिसत्तस्स सत्तिकं अगमंमु । बोधिसत्तो—तुम्हे बहू सन्निपतिता किञ्चलो कारणत्ति पुच्छि ।

ते—अन्तेपुणे किर रथस्स चम्मञ्च नन्दिञ्च [१५५] सुनत्त्वेहि ख्वादिनाति कुट्ठो राजा सुनत्त्वेव
आणापेसि । बहू सुनत्त्वा विनस्सन्ति, महामयं उप्पन्नन्ति आहंसु ।

बोधिसत्तो चित्तेसि—आरक्खट्ठाने बहि सुणत्त्वात्तं ओक्कामो नत्थी अन्तोराजात्तवेसेने कोलेय्यकमुन-
त्त्वात्तं येवेत्तं कम्मं भविससति । इदानी पन चोरानं किञ्चि भयं नत्थि । अत्तोरा मरणं लभन्ति । यत्तनाह चोरे रज्जो
दस्सेत्त्वा आत्तिसंघस्स जीवितदानं ददेय्यन्ति । सो आतके समस्सात्त्वा—तुम्हे मा भायित्थ अहं थो अभय आह-
न्तिस्सामि । याव राजानं पस्सामि ताव इथेव होथाति पार्थम्यां आयज्जेत्त्वा मेसाभावत्तं पुरेचारिक कत्त्वा मय्हे
उपरि लेह्हुं वा मुगारं वा मा कोचि विपित्तुं उम्महोत्ति अधिट्ठाय एककोव अन्तो नगरं पाविसि ।

अथ नं दित्त्वा एकसत्तोपि कुञ्जित्वा ओलोकेन्तो नाम नाहोसि । राजापि सुनत्त्वेव अणापेत्त्वा सय
विानच्छये निमित्तो होति । बोधिसत्तो तथेव गत्त्वा पक्खन्दित्त्वा रज्जो आसनम्म हेट्ठा पाविसि । अथ नं राज-
पुत्तिसा नीहरित्तुं आरब्धा । राजा पन निबारेसि ।

सो थोत्तं विसमेत्त्वा हेट्ठासना निकखमित्त्वा राजानं वन्दित्त्वा—सच्च किर तुम्हे कुक्कुरे
पारापेथाति पुच्छि ।

आम मारापेमि हन्ति ।

को तेसं अपराधो नरिन्द्याति ?

रथस्स मे परिवारचम्मञ्च नन्दिञ्च ख्वादिसूति ।

ये ख्वादिसु ते जानाथाति ?

न जानामाति ।

इमे नाम चम्मख्वाक्कुरोरति तत्ततो अजानित्त्वाव दिट्ठदिट्ठट्ठाने येव मारापत्तं न युत्तं दवाति ।

रथचम्मस्स कुक्कुरहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवधं अणापेसिन्ति ।

किं पन वो मनुस्सा सब्बेव कुक्कुरे मारेन्ति उदाहु मरणं अलभन्तापि अत्थीति ?

अत्थि अम्हाकं धरे कोलेय्यका मरणं न लभन्तीति ।

मह.राज ! इदानीं तुम्हे रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवधं अणापेसिन्ति अतोचुत्थ । इदानीं पन अम्हाकं धरे कोलेय्यका मरणं न लभन्तीति वदेथ । ननु एवं सन्ते तुम्हे छन्दा-दिवसेन अगनिगमनं गच्छथानि ? अगनिगमनञ्च नाम न युत्तं, न च राजधम्मो । रञ्जा^२ नाम कारणगवसेकेन तुलासदितेन भवितुं वट्ठति । इदानीं च कोलेय्यका मरणं न लभन्ति, दुब्बलमुनखाव लभन्ति । एवं सन्ते नायं सब्बमुनखघच्चा दुब्बलघातिका नामेसाति ।

एवञ्च पन वत्ता महासत्तो मधुरस्सरं निच्छारेत्वा—महाराज ! यं तुम्हे करोथ नायं धम्मोति रञ्जा^२ धम्मं देमेन्तो इमं गायमाह—

ये कुक्कुरा राजकुलम्हि बद्धा कोलेय्यका वण्णबलूपपन्ना ।

तेमे न वज्जा मयमस्म वज्जा नायं सघच्चा दुब्बलघातिकायन्ति [१५६]

तत्थ ये कुक्कुराति ये सुनखा । यथा हि धारण्होपि पस्सावो पूनिमुत्तन्ति, तदहुजातोपि सिगालो जरसि-गालोति, कोमलापि गळोचि—लता पूतिलताति, सुवण्णवण्णोपि कायो पूतिकायोति वुच्चन्ति, एवमेवं वस्सस-तिकोपि सुनखो कुक्कुरोति वुच्चन्ति । तस्मा महल्लका कायबलूपपन्नापि ते कुक्कुरात्वेव वृत्ता । बद्धानि वृद्धता । कोलेय्यकानि राजकुलं जाता सम्भूता संबद्धा । वण्णबलूपपन्नाति मरीरवण्णेन चैव कायबलेन च सम्पन्ना । तेमे न वज्जाति ते इमे सस्सामिका सारक्खा न वज्जा । मयमस्म वज्जाति अस्सामिका अनारक्खा मयं वज्जा नाम जाता । नायं सघच्चाति एवं सन्ते अयं अविमेमेन सघच्चा नाम न होति । दुब्बलघातिकायन्ति अयं पन दुब्बलानं येव घातन्तो दुब्बलघातिका नाम होति । राजूहि नाम चोरा निगमिहतव्वा नो अचारा इथ पन चारानं किञ्चि नत्थि अचारा मरण लभन्ति अहो ! इमस्मि लोके अयुत्तं वत्तति अहो ! अधम्मा वत्ततीति ।

राजा बोधिमत्तस्स वचनं सुत्वा आह—जानामि पन त्वं पण्डित ! अमुकेहि नाम रथचम्मं खादितन्ति । आम जानामीति ।

केहि खादितन्ति ?

तुम्हाकं गेहे वसनकेहि कोलेय्यकमुनखेहीति ।

कथं तेहि खादितभावो जानितव्वोति आह ?

अहं तेहि खादितभाव दस्सेसामीति ।

दस्सेहि पण्डिताति ।

तुम्हाकं धरे कोलेय्यकमुनखे आनापेत्वा थोर्कं तक्कञ्च दब्बतिणानि च आहारापेयाति ।

राजा तथा अकासि ।

अयं न महासत्तो इमानि तिणानि तक्केन मद्दापेत्वा एते सुनखे पायेयाति आह ।

राजा तथा कत्वा पायापेसि । पीतपीता सुनखा सिद्धं चम्मेहि वाममु । राजा सब्बञ्जुबुद्धस्स व्याकरणं विद्याति तुट्ठो बोधिसत्तस्स सेतच्छत्तेन पूजं अकासि । बोधिसत्तो “धम्मं चरं महाराज । मातापितुमु खत्तिया ” ति आदीहि तेसकुणजातके आपताहि दसहि धम्मचरियागाथाहि रञ्जा धम्मं देसेत्वा—महाराज ! इतो पट्ठाय अप्पमत्तो होहीति राजानं पञ्चसु सीलेमु पटिट्ठापेत्वा सेतच्छत्तं रञ्जोव पटिअदासि ।

राजा महासत्तस्स धम्मकर्यं सुत्वा सब्बसत्तानं अभयं दत्त्वा बोधिसत्तं आदिं कत्वा सब्बसुतस्सानं अत्तनो भोजनसदिसमेव निरुच्चभत्तं पट्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे छित्तो यावतायुक्कं दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा कालं कत्वा देवलोके उपपज्जि । कुक्कुरोवादो दसवस्सहस्सानि पवत्ति । बोधिसत्तोपि यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्मं गतो । [१५७]

सत्या न भिक्षवे ! तथागतो इदानीव व्रातकानं अत्थं चरति पुब्बेपि चरि येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अबसेसा बुद्धपरिसा । कुक्कुर-पण्डितो पन अहमेवाति ।

कुक्कुरजातकं

३. भोजाजानीयजातकं

अपि पस्सेन सेमानोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियं भिक्खु आरम्भ कर्यासि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये सत्या नं भिक्खु आमन्तेत्वा भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरियं अकंसु, पहारं लद्धापि नेव ओस्सजमूति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो भोजाजानीयसिन्धवकुले निव्वत्तो सब्बाकार-सम्पन्नो बाराणसिरज्जो मंगलस्सो अहोसि । सो सतसहस्सग्घनिकाय सुवण्णपातियं येव नानग्गरमसम्पन्नं तिवस्सि-कगन्धसालिभोजनं भुञ्जति । चतुजातिकगन्धूपलित्तायमेव भूमियं तिट्ठति । तं ठानं रत्तकम्बलसाणिपरिक्खित्तं उपरि सुवण्णतारखचित्तं चेलवितानं समोसग्गितगन्धदाममालादामं अविजहितगन्धतेलप्यदीपं होति । बाराणमि-रज्जं पन अपत्थेन्ता राजानो नाम नत्थि । एकं समयं सत्त राजानो बाराणसि परिक्खिपित्वा अम्हाकं रज्जं वा देतु युद्धं वाति बाराणसिरज्जो पण पेसयिस्सु । राजा अमञ्चे सन्निपातापेत्वा तं पवुत्ति आधिक्खित्वा इदानि कि करोम ताताति पुच्छि ।

देव ! मुम्हेह ताव आदितोव युद्धाय न गन्तम्बं , अमुकं नाम अस्सारेहं पेमेत्वा युद्धं कारेथ । तस्मिं असक्कोन्ने पच्छा जानिन्त्सामाति ।

राजा त पक्कोमापेत्वा-सक्खिस्ससि तात ! सत्तहि राजूहि सद्धि युद्धं कानुन्ति आह ।

देव ! सचे भोजाजानीयसिन्धव लभामि, तिट्ठन्तु सत्त राजानो सकलजम्बूदीपे राजूहि सद्धि युञ्जित्तु सक्खिस्सामाति ।

तात ! भोजाजानीयसिन्धवो वा होनु अञ्जो वा यं इच्छसि तं गहेत्वा युद्धं करोहीति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दित्वा पासादा ओएय्ह भोजाजानीयसिन्धवं आहरापेत्वा सुवग्गित्तं कत्वा अत्तनापि सन्नसन्नाहसन्नद्धो खग्ग वन्दित्वा मिन्धवपिट्ठवरगतो नगरा निक्खम्म विज्जुलता विय चरमानो पठमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा एकं राजानं जीवगाहमेव गहेत्वा आगत्वा नगरे बलस्स निय्यादेत्वा पुन गन्त्वा दुतिय बलकोट्ठकं भिन्दित्वा दुतियन्ति एवं पञ्च राजानो जीवगाहं गहेत्वा छट्ठं बलकोट्ठकं [१५८] भिन्दित्वा उट्ठस्स रज्जो गहितकाले भोजाजानीयो पहारं लभि । लोहितं पग्घरति । वेदना वलवतियो वत्तन्ति । अस्सारोहो तस्स पहरभावं जत्वा भोजाजानीयसिन्धवं राजद्वारे निपज्जापेत्वा सन्नाह सिथिलं कत्वा अञ्ज अस्सं सन्नय्हित्तु आरद्धे ।

बोधिसत्तो महापासुकपस्सेन निपन्नोव अक्खीनि उम्मीलेत्वा अस्सारोहं दित्वा अयं अञ्जं अस्स सन्नय्हति अयञ्च अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गण्हित्तु न सक्खिस्सति मया कतकम्मं विनस्सिस्सति अप्पटिममो अस्सारोहोपि नस्मिस्सति राजापि परहृत्थं गमिस्सति, ठपेत्वा मं अञ्जो अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गहेतुं समत्थो नाम नत्थीति निपन्नकोव अस्सारोहं पक्कोसापेत्वा-सम्म अस्सारोह ! सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गहेतुं समत्थो ठपेत्वा मं अञ्जो अस्सो नाम नत्थि । नाहं मया कतकम्मं नासेस्सामि ममञ्जेव उट्ठापेत्वा सन्नय्हति वत्वा इमं गाथमाह-

अपि पस्तेन सेमानो सल्लेहि सल्ललीकतो ।
सेय्योव बलवा भोज्जो युञ्ज मञ्जेव सारधीति ॥

तत्र अपि पस्तेन सेमानोति एकेन पस्तेन सयमानकोपि । सल्लेहि सल्ललीकतोति सल्लेहि विद्धोपि समानो । सेय्योव बलवा भोज्जोति बलवोति सिन्धवकुले अजातो खलुकस्सो । भोज्जोति भोजाजानीय-सिन्धवो । इति एतस्मा बलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयसिन्धवोव इति एतस्मा बलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयो सेय्यो वरो, उत्तमो । युञ्ज मञ्जेव सारधीति यस्मा एवं गतोपि अहमेव सेय्यो तस्मा ममञ्जेव योजेहि, मा अञ्जेपीति वदति ।

अस्सारोहो बोधिसत्तं वट्ठापेत्वा वणं बन्धित्वा मुसन्नद्धं सन्नधिहत्वा तस्स पिट्ठियं निसीदित्वा सत्तमं बलकोट्टकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं जीवगाहं गहेत्वा राजबलस्स निम्यादेसि । बोधिसत्तम्पि राजद्वारं आनयिसु । राजा तस्स वस्सनत्थाय निक्खमि । महामत्तो राजानं आह—महाराज ! सत्त राजानो मा घातधित्थ । सपथं कारेत्वा विस्सज्जेथ । मग्गुच्च अस्सारोहस्स व दातम्बं यसं अस्सारोहस्सेव देथ । सत्त राजानो गहेत्वा दिन्नं योधं नाम नासेत् न वट्टति । तुम्हेपि दानं देथ । सीलं रक्खथ । धम्मेन समेन रज्जं कारेथाति ।

एव बोधिसत्तेन रञ्जो ओवादे दिन्ने बोधिसत्तस्स सन्नाहं मांचयिसु । सो सन्नाहे मुञ्चते मुञ्चन्ते येव निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिच्चं कारेत्वा अस्सारोहस्स महन्तं यसं दत्त्वा सत्त राजानो पुन अत्तनो अहू-भाय सपथं कारेत्वा सकट्ठानानि पेसेत्वा धम्मेन समेन रज्जं कारेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो । [१५९]

सत्था—एवं भिक्खु ! पुब्बं पण्डिता अनायतनेपि विगियं अकंसु एवरूपं पहारं लद्धापि न ओस्साजसु । एवं पन एवरूपे नीयानिकसासने पब्बजित्वा कस्मा विगियं ओस्सजसीति वत्त्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । मच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तफले पत्तिट्ठामि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोषानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अस्सारोहो सारिपुत्तो, भोजाजानीयसिन्धवो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

भोजाजानीयजातकं ।

४. आजञ्जजातकं

यथा यथाति इदमिपि सत्या जेनवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

यत्थं पन्नवत्थं

तं पन भिक्खु सत्या आमन्तेत्वा भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि लद्धप्पहारपि हुत्वा विरिय अकंभू ति वत्वा अतीतं आहरि-
-

अतीतवत्थं

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते पुरिमनयेनेव सत्त राजानो नगरं परिवारयिमु । अथेको रथिकयोधो द्वेभातिकसिन्धवे रथे योजेत्वा नगरा निक्खम्म छ वल्लकोट्टके भिन्दित्वा छ राजानो अग्गहेसि । तस्मिं खणे जेट्ठकअस्सो पहारं लभि । रथिको रथं योजेत्वा पाजेन्तो^१ राजद्वारं आगन्त्वा जेट्ठकभातिकं रथा मोचेत्वा सन्नाहं मिथिलं कत्वा एकेन पस्सेन निपज्जापेत्वा अञ्जा अग्गं मन्तयित्तु आरद्धो । बोधिसत्तो तं दिस्वा पुरिमनयेनेव चित्तेत्वा रथिकं पक्कोमापेत्वा निपन्नकोव इमं शथमाह-

यथा यथा यत्थं यथा यत्थं यथा यथा ।

आजञ्जो कुरुते वेगं हायन्ति तत्थं बालवति ।

तत्थं यथा यथाति पुब्बप्पहादिमु एस्मिं यस्मिं काले । यत्थाति यस्मिं ठाने मग्गे वा संगामसीसे वा । यदानि यस्मिं खणे । यत्थं यत्थाति सत्तत्तं वल्लकोट्टकानं वसेन वहुमु युद्धमण्डलेमु । यथा यथाति यस्मिं यस्मिं काले पहारं लद्धकाले वा अलद्धकाले वा । आजञ्जो कुरुते वेगन्ति मार्गयम्भ चित्तश्चित्तं कारणं आजाननसभावो आजञ्जा वरसिन्धवो वेगं करोति चायमति विरिय आरभति । हायन्ति तत्थं बालवति तस्मिं वेगे कयिरमाने इतरे वल्लवसंखाता खल्लुकस्सा हायन्ति परिहायन्ति । तस्मा इमस्मिं मञ्जं व योजेहीति आह ।

सारथी बोधिसत्तं उट्ठापेत्वा योजेत्वा सत्तमं वल्लकोट्टकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं आदाय रथं पाजेन्तो^२ [१६०] राजद्वारं आगन्त्वा सिन्धवं मोचेसि । बोधिसत्तो एकेन पस्सेन निपन्नो पुरिमनयेनेव रज्जं, ओवादं दत्त्वा निश्चिञ्च । राजा तस्स सरीरकिञ्चं कारेत्वा रथिकस्स सम्मानं कत्वा धम्ममेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्या इम धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोषानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा राजा आनन्दत्थेरो अहांसि । अस्सो पन अहमेव सम्मासम्बुद्धोनि ।

आजञ्जजातकं

५. तिहुजातकं

अञ्जमञ्जोहि तित्थेहीति इव सत्या जेतवने विहरन्तो धम्मसेनापतिस्स सद्धिविहारिकं एकं सुवण्ण-
कारपुत्तं भिक्खुं आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

आसयानुसयज्जाणं हि बुद्धानं येव होति न अञ्जंसे । तस्मा धम्मसेनापति अत्तनो आसयानुसयज्जा-
णस्स नत्थिताय सद्धिविहारिकस्स आसयानुसयज्जाणं अजानन्तो असुभकम्मट्ठानमेव कथेसि । तस्स तं न सप्पाय-
महोसि । कस्मा ? सो किर पटिपाटिया पञ्चजातिसतानि सुवण्णकारगेहे येव पटिसन्धि गण्हि । अथस्स दीघ-
रत्तं परिमुद्धमुत्तण्णवस्सनस्सेव परिचित्तता असुभं न सप्पायमहोसि । सो तत्थ निमित्तमत्तम्पि उप्पादेतुं असक्कोत्तो
वत्तारो मासे खेपेसि । धम्मसेनापति अत्तनो सद्धिविहारिकस्स अरहत्तं दातुं असक्कोत्तो अदायं बुद्धवेनेय्यो
भविस्सति नयागनस्स सन्तिकं नेस्सामीति चिन्तेत्वा पातोव तं आदाय सय सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

सत्या— किञ्चो सारिपुत्त ! एकं भिक्खुं आदाय आगतोमीति पुच्छि ।

अहम्भन्ते ! इमस्स कम्मट्ठानं अदासि । अयम्पन चतुहि मासेहि निमित्तमत्तम्पि न उप्पादेसि ।
स्वाहं बुद्धवेनेय्यो एसो भविस्सतीति चिन्तेत्वा तुम्हाकं सन्तिकं आदाय आगतोति ।

सारिपुत्त ! कतरं पन ते कम्मट्ठानं सद्धिविहारिकस्स दिस्सन्ति ?

असुभकम्मट्ठानं भगवाति ।

सारिपुत्त ! नत्थि तव सन्ता 'ने आसयानुसयज्जाणं, गच्छ त्वं सायण्हसमये आगत्वा नव सद्धि-
विहारिकं आदाय गच्छेय्यासीति ।

एव सत्या धेरं उय्योजेत्वा तस्स भिक्खुस्स भनार्पिनावासनञ्च चीवरं च दापेत्वा त आदायेव (पण्डाय
पविसित्वा पणीनं खादनीयभोजनीयं दापेत्वा महाभिक्खुसंघपरिवारो पुन विहारं आगन्त्वा गन्धकुटिय दिवस-
भागं खेपेत्वा सायण्हसमये तं भिक्खुं गहेत्वा विहारचारिकं चरमानो अम्बवने एकं पोक्खर्यण [१९१]
मापेत्वा तत्थ महन्तं पदुमिनिगच्छं, तत्रापि च महन्तं एकं पदुमपुष्पं मापेत्वा भिक्खुं ! इमं पुष्पं ओलोकेन्तो
निसीदाहीति निसीदापेत्वा गन्धकुटि पाविसि ।

सो भिक्खुं न पुष्पं पुतण्णुनं ओलोकेसि । भगवा तं पुष्पं जरं पापेसि । त तस्स पस्सन्तस्सेव जरं पत्वा
विवण्णं अहोसि । अथस्स परियन्ततो पट्ठाय पत्तानि पतन्तानि मुहुत्तेन सब्बानि पतिमु । ततो किञ्जकखं पति,
कण्णिकाव अवसिस्सि । सो भिक्खुं तं पस्सन्तो चिन्तेसि, इदं पदुमपुष्पं इदानेव अभिरूपं अहांसि दस्सनीयं ।
अथस्स वण्णो परिणतो पत्तानि च किञ्जकखञ्च पतितं कण्णिकमत्तमेव ठितं । एवह पस्स नाम पदुमस्स जरा पत्ता,
मद्धं सरीरस्स किं न पापुणिस्सति ? सब्बे संभारा अचिक्खाति विपस्सन् पट्ठपेसि । सत्या तस्स चित्तं विपस्सन्
अक्षिद्धन्ति ज्ञत्वा गन्धकुटियं निसिन्नो व ओभासं फरित्वा इमं गाथमाह—

उच्छिन्द सिनेहमतनो कुमुदं सारथिकं व पाणिना ।

सन्तिमग्गमेव ब्रह्म निब्बाणं सुगतेन देसितन्ति ॥

सो भिक्खुं गाथापरियोसाने अरहत्तं पत्वा मुत्तो वतन्निह सब्बभवेहीति चिन्तेत्वा—

१ रो०—सत्तानं । २ धम्मपद, मग्गवग्ग ।

सो वृत्त्ववासो परिपुण्यमानसो, स्त्रीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
विशुद्धसीलो सुसमाहितन्द्रियो चन्दो यथा राहुमुखा पमुत्तो ॥
तमोततं मोहमहन्धकारं विनोर्दयि सव्वमल असंसं ।

आलोकमूञ्जोतकरो पभंकरो सहस्सरंसी विष्य भानुमा नभेति ॥

आदीहि गाथाहि उदानं उदानेसि । उदानेत्वा च पन गन्त्वा भगवन्तं वन्दि । धरोपि आगन्त्वा सत्यारं
वन्दित्वा असनो सद्धिविहारिकं गहेत्वा आगमासि ।

अयं पवृत्ति भिक्खुं अन्तरे पाकटा जाता । भिक्खू घम्मसभायं दसबलस्स गुणे वण्णयमाना निसी-
द्धिसु-आवुसो । सारिपुत्तत्थेरो आसयानुसयजाणस्स अभावेन अत्तनो सद्धिविहारिकस्स आसयं न जानाति ।
सत्था पन अत्था एकदिवसेनेव तस्स सहण्टिसम्भदाहि अरहन्तं अदामि । अहो ! बुद्धो नाम महानुभावोति ।

सत्था आगन्त्वा पञ्जरात्ताने । नसीदित्वा-काय नुत्थ भिक्खवे एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।
न भगवा ! अञ्जाय, तुम्हाकञ्जेव पन घम्मसेनापनिनो सद्धिविहारिकस्स आसयानुसय-
[१६२] आणकथायाति ।

सत्था न भिक्खवे ! एतं अच्छरियं स्वाहं एतरहि बुद्धो हत्वा तस्म आसय जानामि । पुब्बेपाहं तस्स
आसयं जानामि येवाति वत्था अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणासिय ब्रह्मदत्तो रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो तं राजानं अत्थे च घम्मे च अनुसासति ।
तदा रञ्जो मंगलस्सनहानतित्थे अञ्जनरं पठमं वळवं खळुं करसं^१ नहापेमु । मंगलस्सो वळवेन नहाततित्थ
ओत्तारियमानो जिगुच्छत्वा ओत्तरिगु न इच्छि । अस्सगोपको गन्त्वा रञ्जं आरोचेसि-देव । मंगलस्सो तित्थ
ओत्तरितुं न इच्छतीति ।

राजा बोधिसत्तं पेसेसि- गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन अस्सो तित्थं ओत्तारियमानो न
ओत्तरतीति ।

बोधिसत्तो साधु देवाति नदीतीरं गन्त्वा अस्सं ओलोकेत्वा निरोगभावञ्चस्स^२ अत्था केन नुत्थो
कारणेन अयं इमं तित्थं न ओत्तरतीति उपघारेन्तो पठमतर एत्थ अञ्जो नहापितो भविससति तेनेस जिगुच्छ-
मानो^३ तित्थं न ओत्तरति मञ्जेति चिन्तेत्वा अस्सगोपके पुच्छि-हम्मो ! इमस्मि तित्थे कं पठमं
नहापयित्थाति ?

अञ्जनरं वळवस्सं सामीति ।

बोधिसत्तो 'एस अत्तनो सिगारताय जिगुच्छन्तो एत्थ नहापितुं न इच्छति । इमं अञ्जम्मि तित्थे
नहापेत्तुं वट्टतीति' तस्स आसयं अत्था- भो अस्सगोपक ! सप्पिमवृत्ताणित्ताभिसंखनपायामप्पि ताव पुनप्पुनं
भुञ्जन्तस्स तिति होति । अय अस्सो बहू वारे इध तित्थे नहातो अञ्जम्मि ताव न तित्थं ओत्तरत्वा नहापेय
पायेथ चाति वत्था इमं गाथमाह-

अञ्जमञ्जेहि तित्थेहि अस्सं पायेहि सारयि ।

अच्चासनस्स पुरिसो पायासस्सपि तप्पतीति ॥

तत्थ अञ्जमञ्जेहीति अञ्जेहि अञ्जेहि । पायेहीति देसनासीसमेतं, नहागेहि च पायेहि चाति अत्थो ।
अच्चासनस्सति करणत्थे सामिवचनं । अतिअसनेन अतिभुत्तेनाति अत्थो । पायासस्सपि तप्पतीति सप्पिआदीहि

१ रो०-खलुङ्क । २ रो०-निरोगभावस्स । ३ रो०-जिगुच्छियमानो ।

अभिसंख्यतेन मधुरपायासेन तप्पति तित्तो ह्येति धातो सुहितो न पुन भुञ्जितुकामतं आपञ्जति तस्मा अयम्पि अस्सो इमस्मि तित्थे निबद्धं नहानेन परिर्यत्त आपन्नो भविस्सति । अञ्जत्थ तं नहापेयाति ।

ते तस्स वचनं सुत्वा अस्सं अञ्ज तित्थं ओतारेत्वा पायिमु चेव नहापेमुञ्च । बोधिसत्तो अस्सस्स पानीयं पिबित्वा नहानकाले रञ्जो सन्तिकं अगमासि । राजा किं तात ! अस्सो नहातो च पीतो चाति पुच्छि ? आमं देवाति । पठमं किं कारणं न इच्छतीति ? इमिना नाम कारणेनाति सम्भं आचिक्खि । राजा एवरूपस्स तिरच्छानस्सापि नाम आसयं जानाति । अहो पण्डितोति ! बोधिसत्तस्स महन्तं यसं दत्त्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो । बोधिसत्तोपि यथाकम्ममेव गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! अहं एतस्स इदानेव आसयं जानामि, पुब्बेपि जानामि येवाति इमं धम्मदेसनं आहारित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मंगलस्सो अयं भिक्खु अहोसि, राजा आनन्दो, पण्डितअमच्चो पन अहमेवाति अहोसिन्ति ।

तिट्ठजातकं

६. महिलामुखजातकं

पुराणचोराण बच्चो निसम्माति इदं सत्या वेदुवने विहरन्तो देवदत्तं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपुन्यवत्थु

देवदत्तो अजातसत्तुकुमारं पसादेत्वा लाभसक्कारं निष्पादेसि^१ । अजातसत्तुकुमारो देवदत्तस्स गयासीमे विहारं कारेत्वा नानगरमेहि तिबस्सिकगन्धसालिभोजनस्स दिवसे दिवसे पञ्चवालिकासतानि अभिहरि । लाभसक्कारं निस्साय देवदत्तस्स परिवारे^२ महन्तो जातो । देवदत्तो परिवारेन सद्धि विहारेयेव होति ।

तेन समयेन राजगहवासिका द्वे सहाया । तेषु एको सत्थु सन्निके पब्बजितो, एको देवदत्तस्स । ते अञ्जामञ्जा तस्मिं तस्मिं ठानेपि परसन्ति विहारं गन्त्वापि परसन्ति येव ।

अथेकदिवसं देवदत्तस्स निस्मितको इतर आह—आवुसो ! किं त्वं श्वमिकं सेदेहि मुखमानेहि पिण्डाय चरसि ? देवदत्तो गयासीसं विहारे निसीदित्वाव नानगरमेहि सुभोजन भुञ्जति । एवरूपो पायासो इध नत्थि ? किं त्वं दुक्खं अनुभासि ? किं ते पातोव गयासीसं आगन्त्वा मउत्तरिभगं यागु पिबित्वा अट्टारसविधं खञ्जकं खादित्वा नानगरमेहि सुभोजन भुञ्जितुं न वट्टतीति ?

सो पुनपुनं उच्चमानां गन्तुकामो हुत्वा ततो पट्टाय गयासीसं गन्त्वा भुञ्जित्वा भुञ्जित्वा कालस्सेव वेदुवनं आगच्छति । सो सब्बकाले पट्टिच्छादेसुं नासक्खि । गयासीसं गन्त्वा देवदत्तस्स पट्टपिनं भत्तं भुञ्जतीति नच्चिरस्सेव पाकटो जातो । अथ नं सहाया पुञ्छसु—सच्चं किर त्वं आवुसो ! देवदत्तस्स पट्टपिनं भत्तं भुञ्जसीति ? को एवमाहाति ?

अमुको च असुको चाति ।

गच्छं अहं आवुसो ! गयासीसं गन्त्वा भुञ्जामि । न पन मे देवदत्तो भत्तं देति, अञ्जे मन्स्सा देन्तीति । आवुसो ! देव [१६४] दत्तो बुद्धानं पट्टिकण्टको, दुस्सीलो अजातसत्तु पसादेत्वा अधम्मेन अत्तनो लाभसक्कारं उपादेसि । त्वं एवरूपे निय्यानिकमानेन पब्बजित्वा देवदत्तस्स अधम्मेन उपपन्नं भोजनं भुञ्जसि । एहि तं सत्थुगन्तिके नेस्सामाति तं भिक्खु आदाय धम्मसभं आगमिसु ।

सत्या तं दिस्वाव—किं भिक्खवे ! एतं भिक्खु अनिच्छन्तञ्जेव आदाय आगन्थाति ?

आम भन्ने ! अयं भिक्खु तुम्हाकं मन्तिके पब्बजित्वा देवदत्तस्स अधम्मेन उपपन्नं भोजनं भुञ्जतीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्खु ! देवदत्तस्स अधम्मेन उपपन्नं भोजनं भुञ्जमीति ।

न भन्ने ! देवदत्तो मय्हं भत्तं देति, अञ्जे मन्स्सा देन्ति तमहं भुञ्जामीति ।

मत्था—मा भिक्खु ! एत्थ परिहारं करि । देवदत्तो अनाचारो दुस्सीलो । कथं हि नाम त्वं इध पब्बजित्वा मम सासनं भजन्तो येव देवदत्तस्स भत्तं भुञ्जसि ? निच्चकालम्पि भजनसीलकोव त्वं विट्ठदिट्ठे येव भजसीति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । तदा रञ्जो महिला-मुखो नाम मंगलहत्थी अहोसि सीलवा आचारसम्पन्नो न किञ्चि विहेठेति । अथेकदिवसं तस्स सालाय समीपे रत्तिभागसमनन्तरे चोरा आगन्त्वा तस्स अविदूरे निसिन्ना चोरमन्तं^३ मन्नायिसु—एवं उम्भग्गो^४ भिन्दितञ्जो

१ रो०—निष्पादेसि । २ सी०—एवरूपो उपायो नत्थि । ३ रो०—चोरा । ४ स्था०—उम्भग्गो ।

एवं सन्धिच्छेदकर्म कृतञ्च उभयगञ्च सन्धिच्छेदञ्च मग्गसदिसं तित्थसदिसं निज्जटं निग्गुम्बं कत्वा भण्डं हरितुं वट्टति । हरन्तेन मारेत्वाव हरित्थञ्च एवं उट्ठानुं समत्थो नाम न भविस्सति । चोरने च नाम सीलाचारयुत्तेन न भवित्थञ्च ककखळेन फरुसेन साहसिकेन भवित्थञ्चन्ति । एवं मन्तेत्वा अञ्जमञ्जं उग्ग-
ण्हापेरत्वा अगमंसु । एतेनेव उपायेन नुन दिवसे पुन दिवसेति बहु दिवसे तत्थ आगत्त्वा मन्तयिसु ।

सो तेषं वचनं सुत्वा मं सिक्खापेन्तीति सञ्जाय इदानी मया ककखळेन फरुसेन साहसिकेन भवित्थञ्चन्ति तथारूपोव अहोसि । पातोव आगतं हत्थिगोपकं सोण्डाय गहेत्वा भूमियं पोयेत्वा मारेसि । अपरम्पि तथा अपरम्पि तथाति आगतागतं मारेति येव ।

महिष्णामुखो उम्मतको जातो विट्ठविट्ठे मारेतीति रञ्जो आरोचयिसु । राजापि बोधिसत्तं पहिणि-
गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन सो दुट्ठो जातोति ।

बोधिसत्तो गत्त्वा तस्स सरिरे रोगाभावं जत्त्वा केन मुखो कारणेनेस दुट्ठो जातोति उपधा-
रेन्तो^१ अद्दा अविदूरे केसञ्च वचनं सुत्वा मं [१६५] एते सिक्खापेन्ति सञ्जाय दुट्ठो जातोति सभिट्ठानं
कत्वा हत्थिगोपके पुच्छि-अत्थि मुखो हत्थिसालासमीपे रत्तिभागे केहिचि किञ्चि कथितपुब्बन्ति ?

आम सामि ! चोरा आगत्त्वा कर्थायमुति ।

बोधिसत्तो गत्त्वा रञ्जो आरोचेसि- देव ! अञ्जो हत्थिस्स सरिरे विकारो नत्थि । चोरानं
कथं सुत्वा दुट्ठो जातोति ।

इदानी किं कातुं वट्टतीति ?

सीलवन्ते समणब्राह्मणं हत्थिसालायं निसीदापेत्वा सीलाचारकथं कथापेतुं वट्टतीति ।

एवं कारेहि ताताति ।

बोधिसत्तो गत्त्वा सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालाय निसीदापेत्वा सीलकथं कथेष भन्तेति आह ।

ते हत्थिस्स अविदूरे निसिन्ना- न कोचि परामासितब्बो, न मारेतब्बो सीलाचारमण्णेन खन्ति-
मेत्तानुद्दमयुत्तेन भवितुं वट्टतीति सीलकथं कथायिसु ।

सो तं सुत्वा मं एते सिक्खापेन्ति इतोदानि पट्ठाय सीलवना भवित्थञ्चन्ति सीलवा अहोमि । राजा
बोधिसत्तं पुच्छि-किं ताता । सीलवन्तो जातोति ? बोधिसत्तो आह-आम देवाति । एवरूपो दुट्ठहत्थी पण्डिते
निस्साय पोराणकथम्मे येव पतिट्ठितोति क्त्वा इमं गाथमाह-

पुराणचोरान वचो निसम्म महिष्णामुखो पोथयमानुचारि ।

सुसञ्जतानं हि वचो निसम्म गज्जुत्तमो सत्त्वगुणेषु अट्ठाति ॥

तत्थ पुराणभोरानाति पुराणचोरानं । निसम्माति सुत्वा । पठमं चोरानं वचनं सुत्त्वानाति अत्थो ।
महिष्णामुखोति हत्थिनमुखेन सदिसमुखो । अथवा-यया महिला पुरतो ओलोकियमाना सोभति न पच्छतो
तथा सोपि पुरतो ओलोकियमानो सोभति । तस्मा महिष्णामुखोतिस्स नाम अकंणु । पोथयमानुचारीति पोथयन्तो
मारेन्तो अन्वचारी । अयमेव वा पाठो । सुसञ्जतानन्ति सुट्ठु सञ्जतानं सीलवन्तानं । गज्जुत्तमोति उत्तमगजो
मंगलहत्थी । सत्त्वगुणेषु अट्ठाति सत्त्वंसु पोराणकगुणेषु पतिट्ठितोति । राजा तिरञ्छानगतस्सापि आसयं जाना-
तीति बोधिसत्तरम महन्नं यमं अरामि । सो यावतायुकं ठत्वा सद्धिं बोधिसत्तेन यथाकम्मं गतो ।

सत्था पुत्रोपि त्वं भिक्खु ! विट्ठविट्ठे येव भजि । चोरानं वचनं सुत्वा चोरे भजि, धम्मिकानं वचनं
सुत्वा धम्मिके भज्जीति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा महिष्णामुखो
विपक्खसेवकमिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो । अमच्चो पन अहमेवाति । [१६६]

महिलामुखजातकं

७. अभिषुहजातकं

नाल कबलं पवातवेति इवं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं उपासकञ्च महल्लकत्थेरञ्च आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं किर द्वे सहायका । तेषु एको पम्बजित्वा देवसिकं इतरस्स घरं गच्छति । सो तस्स भिक्खं इत्वा समय्पि भुञ्जित्वा तेनेव सद्धिं विहारं आगन्त्वा याव सुरियस्सत्थंगमा अल्लापस्सत्त्वापेन निसीदित्वा नगरं गबिसति । इतरोपि नं याव नगरद्वारा अनुगन्त्वा निवत्तति । सो तेषं विस्सासो भिक्खूनं अन्तरे पाकटो जातो । अथेकदिवसं भिक्खू तेषं विस्सासकथं कथेन्ता घम्मसभायं निसीदिसु ।

सत्या आगन्त्वा—काय नृत्य भिक्खवे ! एतरहि कथाय सभिसिन्नाति पुच्छि ।

ते—इमाय नाम भन्तेति कथयिसु ।

सत्या—न भिक्खवे ! इमे इदानेव विस्सासिका, पुब्बेपि विस्सासिकाव अहेमुन्ति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमञ्चो अहोसि । तदा एको कुक्कुरो मंगलहत्थिसालं गन्त्वा मंगलहत्थिस्स भुञ्जनट्ठाने पतितानि भत्तसित्थानि खादति । सो तेनेव भोजनेन संबद्ध-मानो मंगलहत्थिस्स विस्सासिको जातो हत्थिस्सेव सन्निके भुञ्जति । उभापि विना वत्तितुं न सक्कोन्ति । सो हत्थी नं सोण्डाय गहेत्वा अपरापरं करोन्तो कीळति । अथेकदिवसं एको गामिकमनुस्सो हत्थियोगकस्स मूलं इत्वा नं कुक्कुरं आदाय अत्तनो गामं अगमासि ।

ततो पट्ठाय सो हत्थी कुक्कुरं अपस्सन्तो नेव खादति न पिबति न नहायति । तमत्थं रञ्जो आरो-चयिसु । राजा बोधिसत्तं पहिणि—गच्छ पण्डित ! जानाहि किं कारणा हत्थी एवं करोतीनि ?

बोधिसत्तो हत्थिसालं गन्त्वा हत्थिस्स दुम्मनभावं जत्वा इमस्स सरीरे रोगो न पञ्जायति केनचि पनस्स सद्धिं मित्तसन्थवेन भवितब्बं, तं अपस्मन्तो एम मञ्जे सोकाभिभूतोति हत्थियोगके पुच्छि—अत्थि नुत्थो इमस्स केनचि सद्धिं विस्सासोति ?

आम सामि ! एकेन मुनत्थेन सद्धिं बलवा मेत्तीति ।

कहं सो एतरहीति ?

एकेन मनुस्सेन नीतोति ।

जानाथ पनस्स निवामनट्ठानन्ति ?

न जानाम सामीति ।

बोधिसत्तो रञ्जो सन्निकं गन्त्वा—नत्थि देव ! हत्थिस्स कोचि आबाधो एकेन पनस्स मुनत्थेन सद्धिं बलवविस्सासो । तं अपस्सन्तो न भुञ्जति मञ्जेति वत्वा इमं गाथमाह—

नालं कबलं पवातथे न च पिण्डं न कुसे न घसतुं ।

मञ्ज्रामि अभिषुहदस्सना नागां सिनेहमकासि कुक्कुरेति ॥ [१६७]

तत्थ नालन्ति न समत्यो । कबलन्ति भोजनकाले पठममेव दिन्नं कबलं । पश्चात्तवेत्ति पादात्तवे । सन्धि-
वसेन आकारलोपो वेदितम्बो । गहेतुन्ति अत्यो । न च पिण्डन्ति खादनत्याय वट्टेट्वा दीयमानं भत्तपिण्डम्पि
नालं गहेतुं । न कुसेति खादनत्याय दिग्भानि तिणानिपि नालं गहेतुं । न च्छित्तुन्ति नहापियमानो सरीरम्पि
घंसितुं नालं । एवं यं यं सो हत्थी कातुं न समत्यो तं तं सब्बं रञ्जो आरोचेत्वा तस्स असमत्थभावे अत्तना सत्त-
किल्लतकारणं आरोचेन्तो मञ्जामीति आदिमाह ।

राजा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा—इदानि किं कातम्बं पण्डिताति पुच्छि ।

‘अम्हाकं किर मंगलहत्थिस्स सहायमुनखं एको मनुस्सो गहेत्वा गतो यस्स घरे तं मुनखं पस्सन्ति तस्स
अय अयं नाम दण्डोति’ मेरि चरापेय देवाति ।

राजा तथा कारेसि । तं पवुत्ति सुत्वा सो पुरिसो मुनखं विस्सज्जेसि । मुनखो वेगेन गन्त्वा हत्थिसन्ति-
कमे वअगमासि । हत्थी तं सोण्डाय गहेत्वा कुम्भे ठपेत्वा रोदित्वा परिदेवित्वा कुम्भा ओतारेत्वा तेन भुत्तं पच्छा
अत्तना भुञ्जि । तिरच्छानगतस्स आसय जानीति राजा बोधिसत्तस्स महन्तं यसं अदासि ।

सत्था न भिक्खवे ! इमे इदानेव विस्सासिका पुब्बेपि विस्सासिका येवाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा चतुसच्चकयाय विनिवट्टेट्वा अनुसन्धि घट्टेट्वा जातकं समोधानेसि । इदं चतुसच्चकयाय विनिवट्टनं
नाम सब्बजातकेसुपि अत्थि येव । मयम्पन यत्थम्स आनिमंसोपञ्जायन्ति तत्थेव दरमयिस्सायाति । तदा मुनखो
उपासको अहोसि, हत्थी महत्तलकत्थेगे, राजा आनन्दो, अमच्चपण्डितो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अभिष्टुजातकं

८. नन्दिविसालजातकं

वनुञ्जप्रमेव भासेव्या ति इदं सत्या जेतवने विहरतो छब्बग्गियानं भिक्खून् ओमसवादं आरम्भ कपेसि ।

वञ्जुपन्नवत्पु

तस्मिं हि समये छब्बग्गिया भिक्खू कलहं करोन्ता पेसले भिक्खू खुंसेन्ति, वग्भेन्ति, बोविज्झन्ति, दसहि अक्कोसवत्पूहि अक्कोसन्ति । भिक्खू भगवतो आरोचेसु । भगवा छब्बग्गिये भिक्खू पक्कोसापेत्वा 'सच्चं किर तुम्हे कलहं करोय भिक्खुवोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते विगरहित्वा— भिक्खवे ! फरसा वाचा नाम अनत्थकारिका तिरच्छानगतानम्पि अमनापा । पुब्बेपि एको तिरच्छानगतो अत्तानं फरसेन समुदाचरन्तं सहस्सं पराजेसीति वत्वा अतीतं आहरि—[१६८]

अतीतवत्पु

अतीते गन्धाररट्ठे तक्कसिलायं गन्धारराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो गोयोनियं निम्भसि । अथ नं तरुणवच्छककाले येव एको ब्राह्मणो गोदक्खिष्णवादायकानं सन्तिकं गन्त्वा गोणं लभित्वा नन्दिविसालोति नामं कत्वा पुत्तट्ठाने ठपेत्वा सम्पियायमानो यागुभत्तादीनि दत्त्वा पोमेसि ।

बोधिसत्तो वयप्यत्तो चिन्तेसि—अहं इमिना ब्राह्मणेन किञ्छेन पटिज्जमित्तं मया च सदिसो सकलजम्बुद्वीपे अञ्जो समधुरो गोणो नाम नत्थि, यन्ननाहं अत्तनो बलं दस्सेत्वा ब्राह्मणस्स गोसार्वानयं ददेम्यन्ति ।

सो एकदिवसं ब्राह्मणं आह—गच्छ ब्राह्मण ! एकं गोविन्दकं सेट्ठि उपसंक्रमित्वा मय्हं बलिबहो अतिबद्धं सकटसतं पक्कट्टेतीति वत्वा सहस्सेन अब्भुतं करोहीति ।

सो ब्राह्मणो सेट्ठिस्स सन्तिकं गन्त्वा कथं समुट्ठापेसि इमस्मि नयरे कस्स गोणो धामसम्पन्नोति ? अथ नं सेट्ठी असुकस्स च असुकस्स चाति वत्वा सकलमगरे पन अम्हाकं गोणेहि सदिसो नाम मत्थीति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं एको गोणो अतिबद्धं सकटसतं पक्कट्टेतुं समत्थो अत्थीति आह ।

सेट्ठी गहपति—कुतो एवरूपो गोणोति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं गेहे अत्थीति ।

तेन हि अब्भुतं करोहीति ।

साधु करोमीति सहस्सेन अब्भुतं अकासि ।

सो सकटसतं बाळिकासक्खरपासाणादीनं येव पूरेत्वा पटिपाटियो ठपेत्वा सब्बानि अक्खबन्धनयोत्तेन एकतो बन्धित्वा नन्दिविसालं नहापेत्वा गन्धेन पञ्चंगुलिं दत्त्वा कण्ठे मालं पिळ्ळित्वा पुरिमसकटधुरे एककमेव योजेत्वा सयं धुरे निसीदित्वा पतोर्द्धं उक्खिपित्वा—अञ्छ कूट ! वहस्सु कूटाति आह ।

बोधिसत्तो अयं मं अकूटं कूटवादेन समुदाचरतीति चत्तारो पादे धम्भे विय निच्चलं कत्वा अट्ठासि ।

सेट्ठी तं खणञ्जेव ब्राह्मणं सहस्सं आहरापेसि । ब्राह्मणो सहस्सपराजितो गोणं मुञ्चित्वा धरं गन्त्वा सोकाग्निभूतो निपज्जि । नन्दिविसालो चरित्वा आगतो ब्राह्मणं सोकाग्निभूतं दित्वा उपसंक्रमित्वा—किं ब्राह्मण ! निदायसीति आह ।

कुतो मे निद्रा सहस्त्रं पराजितस्साति ?

ब्राह्मण ! मया एतकं कालं तव गेहे वसन्तेन अत्थि किञ्चिन्न भाजनं वा भिन्नपुष्पं, कोचि वा महित-
पुष्पो, अट्ठाने वा पन उच्चारपस्सावो कतपुष्पोति ?

नत्थि ताताति ।

अथ मं कस्मा कूटवादेन समुदाचरसि ? तवेवेसो दोसो मय्हं दोसो नत्थि । गच्छ, तेन सद्धिं ढीहि
सहस्सेहि-अम्भुतं करोहि, केवलं मं अकूटं कूटवादेन न समुदाचरीति ।

ब्राह्मणो तस्स वचनं सुत्वा गत्त्वा ढीहि सहस्सेहि अम्भुतं कत्वा पुरिमनयेनेव सकटसतं अतिबन्धित्वा
नन्दिबिसालं मण्डेत्वा पुरिमसकटधुरे योजेसि । कथं योजेसीति ? युगं [१६९] धुरे निच्चलं बन्धित्वा एकाय
कोटिया नन्दिबिसालं योजेत्वा एकं कोटिं धुरयोत्तेन पद्धिवेदेत्वा युगकोटिञ्च अस्सानि पादञ्च निस्साय
मण्डकक्षदण्डकं दत्त्वा तेन योत्तेन निच्चलं बन्धित्वा ठपेसि । एवं हि कते युगं एतो वा इतो वा न गच्छति ।
सक्का होति एकेनेव गोणेन आकद्धितुं । अथस्स ब्राह्मणो धुरे निसीदित्वा नन्दिबिसालस्स पिट्ठि परिम-
ञ्चित्वा- गच्छ भद्र ! वहस्सु भद्राति आह ।

बोधिसत्तो अतिबद्धं सकटसतं एकवेगेनेव आकद्धित्वा पच्छा ठितं सकटं पुरतो ठितस्स सकटस्स ठाने
ठपेसि । गोविन्दकसेट्ठी पराजितो ब्राह्मणस्स द्वे सहस्सानि अवासि । अञ्जेपि मनुस्सा बोधिसत्तस्स बहुं धनम-
र्द्धसु । तं सब्बं ब्राह्मणस्सेव अहोसि । एवं सो बोधिसत्तं निस्साय बहुं धनं लभि ।

सत्या- न भिक्षवे ! फहसवचनं नाम कस्सचि मनापन्ति छब्बग्गिये भिक्षू गरहित्वा सिक्खापदं
पञ्जापेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह-

मनुञ्जमेव भासेय्य नामनुञ्ज कुदाचनं ।

मनुञ्जं भासमानस्स गदम्भारं उवद्धरी ॥

बनञ्च नं अलञ्भेसि तेन षत्तमनो अहूति ।

तत्थ मनुञ्जमेव भासेय्याति परेन सद्धिं भासमानो चतुदोसविरहितं मधुरं मनापं सप्पं मुदुकं पिय-
वचनमेव भासेय्य । गदम्भारं उवद्धरीति नन्दिबिसालबलिबद्धो अमनापं भासमानस्स भारं अनुद्धेरित्वा पच्छा मनाप
पियवचनं भासमानस्स ब्राह्मणस्स गधं भारं उद्धरि उद्धरित्वा कद्धित्वा पवट्टेसीति अत्थो । दकारो पनेत्थ
व्यञ्जनसन्धिवसेन पदसन्धिकरोति ।

इति सत्या मनुञ्जमेव भासेय्याति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणां
आनन्दो अहोसि, नन्दिबिसालो पन अहमेवाति ।

नन्दिबिसालजातकं

९. कण्वजातकं

यतो यतो गणधुरस्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो यमकपाटिहारियं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्पु

तं सति देवोरोहणेन तेरसनिपाते सरभमिगजातके^१ आविभविस्सति । सम्मासम्बुद्धो पन यमकपाटि-
हारियं कत्वा देवलोके बसित्वा महापवारणाय संकस्सनगरद्वारे^२ ओरुह्य महत्तेन परिवारेन जेतवने पविट्ठे भिक्खू
धम्मसभायं सन्निपतिता- आवुसो ! तथागतो नाम असमधुरो । तेन तथागतेन वृद्धं धुरं अञ्जो वहितुं समत्थो
[१७०] नाम नत्थि । छ सत्थारो मयमेव पाटिहारियं करिस्साम मयमेव पाटिहारियं करिस्सामाति बत्वा एकम्पि
पाटिहारियं न अकंसु । अहो, सत्या असमधुरोति सत्त्वगुणकथं कथेन्तो निसीदिसु ।

सत्या आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निपत्ताति पुच्छि ।

न भन्ते ! अञ्जाय कथाय एवक्षपाय नाम तुम्हाकमेव गुणकथायाति ।

सत्या भिक्खवे ! इवानि मया वृद्धधुरं को वहिस्सति ? पुञ्चेपि तिरच्छानयोनिं निम्बत्तोपि अहं
अत्तना समधुरं कञ्च नालत्थन्ति बत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्पु

अतीतं बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोयोनिं पटिसन्धि गण्ठि । अथ नं सामिका
तरुणवच्छककाले येव एकस्सा महत्तिकाय घरे बसित्वा निवासवेतनतो^३ परिच्छिन्दित्वा अदसु । सा तं यागु-
भत्तादिहि पटिजग्गमाना पुत्तट्ठाने ठपेत्वा बद्धेसि । सो अय्यकाकाळकोत्थेव पञ्चायित्थ । वयप्पत्तो च अञ्ज-
नवण्णो हूत्वा गामगोणेहि सति चरति । सीलाचारसम्पन्नो अहोसि । गामदारका सिंगेसुपि कण्णेमुपि गळेपि
गहेत्वा ओलम्बन्ति, नंगट्ठेपि गहेत्वा कौळन्ति, पिट्ठियम्पि निसीदन्ति । सो एकदिवसं चिन्तेसि- मय्हं माना
दुग्गता मं पुत्तट्ठाने ठपेत्वा दुक्खेन पोत्तेसि, यधूनान्हं मति कत्वा इमं दुग्गतभावतो मोचेम्यन्ति । सो ततो पट्ठाय
भति उपधारन्तो चरति ।

अयेकदिवसं एको सत्थवाहपुत्तो पञ्चहि सकटसतेहि विसमतिरथं सम्पत्तो । तस्स गोणा सकटानि
उत्तारेतुं न सक्कोन्ति । पञ्चसु सकटसतेसु गोणा युगपरम्पराय योजिता एकम्पि सकटं उत्तारेतुं नासक्खिसु ।
बोधिसत्तोपि गामगोणेहि सति तित्थसमीपं चरति । सत्थवाहपुत्तोपि गोमुतवितको । सो अत्थि नुखो एतेसं गुत्रं
अन्तरे इमानि सकटानि उत्तारेतुं समत्थो उसभाजानिय्योति उपधारयमानो बोधिसत्तं दिस्वा अयं आजानिय्यो
सक्खिस्सति मय्हं सकटानि उत्तारेतुं को नुखो अस्स सामिकोति गोपालके पुच्छि-को नु खो भो ! इमस्स सामिको
अहं इमं सकटेषु योजेत्वा सकटेषु उत्तारितेषु वेतनं दस्सामीति ।

ते आहंसु-गहेत्वा नं योजेथ नत्थि इमस्स इ मस्मि ठाने सामिकोति ।

सो तं नासाय रज्जुकेन बन्धित्वा कद्धेन्तो चालेतुं नासक्खि । बोधिसत्तो किर भतिया कथिताय
यमिस्सामीति न अगमासि । सत्थवाहपुत्तो तस्साधिप्पायं जत्वा-सामि ! तया पञ्चसु सकटसतेसु उत्तारि-
तेसु एकेकसकटस्स द्वे द्वे कहापणानि भति कत्वा सहस्सं दस्सामीति आह ।

तदा बोधिसत्तो सयमेव अगमासि ।

१ स्या०-सरभंगजातके । २ रो०-संकरसनगरे । ३ रो०-निवासवेतनं ।

अथ नं पुरिसा सकटेषु योजेषु । अथ नं एकवेगेनेव उक्खिपित्वा थले पतिट्ठापेसि । एतेनुपा-
[१७१] येन सब्बसकटानि उत्तारेसि । सत्थवाहपुत्तो एकेकस्स सकटस्स एकं कत्वा पञ्चसतानि भण्डिक
कत्वा तस्स गळे बन्धि ।

सो अर्थे मग्गं यथापरिच्छिन्नं भति न देति न बानिस्स गन्तुं दस्सामीति गन्त्वा सञ्चपुरिमस्स सकटस्स
पुरतो मग्गं निवारत्त्वा अट्ठासि । अपनेतुं वायमन्तापि नं अपनेतुं नासक्खिन्नु । सत्थवाहपुत्तो जानाति मग्गं
एस अत्तनो भतिया ऊनभावन्ति एकस्मि साटके सहस्सभण्डिकं बन्धित्वा- अर्थे ते सकटुत्तारणभतीति गीवाय
सग्गेसि ।

सो सहस्सभण्डिकं आदाय मातु सन्तिकं अगमासि । गामदारका किं नामेतं अभ्यिकाकाळस्स गळेति
बोधिसत्तस्स सन्तिकं आगच्छन्ति । सो तेहि अनुबन्धितो दूरतोव पलायन्तो मातुसन्तिकं गतो । पञ्चन्नं पन सकट-
संतानं उत्तारितत्ता रत्तेहि अक्खीहि किलन्तरूपो पञ्चायित्थ । उपासिका तस्स गीवाय सहस्सत्थविकं वित्त्वा
तात ! अर्थे ते कहुं लद्धाति गोपालदारके पुच्छित्त्वा तमत्थं सुत्त्वा तात ! किं अहुं तथा लद्धभतिया जीवित्तुकामा ?
किंकारणा एवसपं दुक्खं अनुभोसीति वत्त्वा बोधिसत्तं उण्होदकेन नहापेत्त्वा सकलसरीरं तेलेन मक्खत्त्वा पानीयं
पायेत्त्वा सप्पायं भोजनं भोजेत्त्वा जीवित्तपरियोसाने सद्धिं बोधिसत्तेन यथाकम्मं गता ।

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानेव असमधुरो पुब्बेपि असमधुरो येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्त्वा
अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह-

यतो यतो गरधुरं यतो गम्भीरवत्तनी ।

तवस्सु कण्हं युञ्जन्ति र्वास्सु तं बहते धुरन्ति ॥

तस्य यतो यतो गरधुरन्ति यस्मि यस्मि डाने धुरं गरभारियं होति अञ्जे बलिबद्दा उक्खिपित्तुं न सक्कोन्ति ।
यतो गम्भीरवत्तनीति वत्तन्ति एत्थाति वत्तनी । मग्गस्सेतं नाम । यस्मि डाने उदकावक्खल्लमहन्तताय वा विमम-
च्छिन्नतटभावेन वा मग्गो गम्भीरो होतीति अत्थो । तवस्सु कण्हं युञ्जन्तीति अस्सूति निपातमत्तं । तदा कण्हं
युञ्जन्तीति अत्थो । यदा धुरञ्च गर होति, मग्गो च गम्भीरो तदा अञ्जे बलिबद्दे अपनेत्त्वा कण्हमेव योजेन्तीति
दुत्तं होति । र्वास्सु तं बहते धुरन्ति एत्थापि अस्सूति निपातमत्तमेव । सो तं धुरं बहतीति अत्थो ।

एवं भगवा तदा भिक्खवे ! कण्होव तं धुरं बहतीति दस्सेत्त्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि ।
तदा महन्लिका उप्पलवण्णा अहोसि, अभ्यिकाकाळको पन अहमेवाति ।

कण्हजातकं [१७२]

१०. मुनिकजातकं

मा मुनिकस्साति इदं सत्या जेतवने जिहुरन्तो बुल्लकुमारिकपलोभनं आरब्ध कयेसि । तं तेरसनिपाते बुल्लनारदकस्सपजातके आविभविस्सति ।

पच्छुपन्नवत्थु

सत्या पन तं भिक्खु- सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं निस्सायाति ? बुल्लकुमारिकपलोभनं भन्तेति ।

सत्या- भिक्खु ! एसा तव अनत्थकारिका, पुब्बेपि त्वं इमिस्सा विवाहदिवसे जीवितकथयं पत्वा महाजनस्स उत्तरिभंगभावं पत्तोति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मवते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकास्मि गामके एकस्स कुटुम्बिकस्स गेहे गोयोचियं निब्बन्ति महालोहितोति नामने । कण्ठिभातापिस्स बुल्ललोहितो नाम अहोसि । तेयेव द्वे भातिके निस्साय तस्मि कुले कम्मधुरं वड्ढति । तस्मि पन कुले एका कुमारिका अत्थि । नं एको नगरवासी कुलपुत्तो अतनो पुत्तस्स वारेसि । तस्सा मातापितरो कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरिभंगो भविस्सतीति यागुभत्तं दत्त्वा मुनिकं नाम सूकरं पोसेसु । तं दिस्वा बुल्ललोहितो भातरं पुच्छि - इमिस्मि कुले कम्मधुरं वड्ढमानं अम्हे द्वे भातिके निस्साय वड्ढति, इमेपन अम्हाकं तिणपलालादीनेव देन्ति सूकरं यागुभत्तेन पोसेन्ति । केन नुखो कारणेनेस एतं लभतीति ?

अथस्स भाता- तात बुल्ललोहित ! मा त्वं एतस्स भोजनं पिह्यि । अयं सूको मरणभत्तं भुञ्जति । एतिस्साय हि कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरिभंगो भविस्सतीति इमे एतं सूकरं पोसेन्ति । इतो कतिपाहस्सच्चयेन ते मनुस्सा आगमिस्सन्ति अथ न सूकरं पादेसु गहेत्त्वा कड्ढेन्ता हेट्ठा मञ्चतो नीहरित्वा जीवितकथयं पापेत्वा पाहुनकानं सूपव्यञ्जनं करीयमानं पत्तिस्ससीति वत्त्वा इमं पाथमाह-

मा मुनिकस्स पिह्यि आतुरन्नानि भुञ्जति ।

अप्पोस्सुक्को भुसं खाव एतं दीघायुलक्खणन्ति ॥

तत्थ मा मुनिकस्स पिह्योति मुनिकस्स भोजने पिहं गा उप्पादयि । एस मुभोजनं भुञ्जतीति मा मुनिकस्स पिह्यि-कदा नुखो अहम्पि एवं मुच्चिओ भवेय्यन्ति । मा मुनिकभावं पत्थयि । अयं हि आतुरन्नानि भुञ्जतीति आतुरन्नानीति मरणभोजनानि । अप्पोस्सुक्को भुसं खावति तस्स भोजने निष्स्सुक्को हुत्वा अत्तना लद्धं भुसं खाव । एतं दीघायुलक्खणन्ति एतं दीघायुभावस्स कारणं ।

ततो नचिरस्सेव ते मनुस्सा आगमिसु । मुनिकं धातेत्त्वा नानप्यकारेहि पत्थिसु । बोधिसत्तो बुल्ललोहितं आह-दिट्ठो ते तात ! मुनिकोति? दिट्ठं मे भातिक ! मुनिकस्स भोजन [१७३] फलन्ति । एतस्स भत्ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन अम्हाकं तिणपलालभुममेव उत्तमञ्च अनवज्जञ्च दीघायुलक्खणञ्चाति ।

सत्या एवं खो त्वं भिक्खु पुब्बेपि इमं कुमारिकं निस्साय जीवितकथयम्पत्वा महाजनस्स उत्तरिभंगिकभावं गतोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सञ्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोतापत्तिकले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्त्वा जातकं समोधानेसि । तदा मुनिकसूको उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि । बुल्लकुमारिका एसा एव, बुल्ललोहितो आनन्दो, महालोहितो पन अहमेवाति ।

मुनिकजातकं

शुभचरणयो तप्तियो निहितो

४. कुलावकवग्गवण्णना

१. कुलावकजातकं

कुलावकाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पीतं भिक्खु आरब्ध कथंसे ।

पञ्चुपसवत्थु

सावत्थितो किर द्वे सहायका इहरभिक्खू जनपदं गन्त्वा एकस्मिं फासुकट्ठाने यथाञ्जासयं वसित्वा सम्मासम्बुद्धं पस्सिस्सामाति पुन ततो निक्खमित्वा जेतवनाभिमुष्वा पायिसु । एकस्स हत्थ परिस्सावणं अत्थि एकस्स नत्थि । द्वेपि एकतो पानीयं परिस्सावेत्वा पिवन्ति । ते एकदिवसं विवादं अकंसु । परिस्सावनसामिको इतरस्स परिस्सावनं अदत्त्वा समयमेव पानीयं परिस्सावेत्वा पिवि । इतरो पन परिस्सावनं अलभित्वा पिपासं सन्धारेतुं असक्कोन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पिवि । ते उभोपि अनुपुब्बेन जेतवनं आगन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीविसु । सत्या सम्मोदनीयं कथं कत्त्वा—कुतो आगतत्थाति पुच्छि ।

भन्ते ! मयं कोसलजनपदे एकस्मिं गामके वसित्वा ततो निक्खमित्वा तुम्हाकं दस्सनत्थाय आगतताति ।

कच्चि पन वो समग्गा आगतत्थाति ?

अपरिस्सावनको आह—अयं भन्ते अन्तरामग्गे मया सद्धिं विवादं कत्त्वा परिस्सावनं नादामीति ।

इतरो आह—अयं भन्ते ! अपरिस्सावेत्त्वाव जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्खु ! जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ?

आम भन्ते ! अपरिस्सावितं उदकं पीतं मयाति ।

सत्या भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता देवनगरे रज्जं कारेन्ता युद्धपराजिता समुत्पिट्ठेन पलायन्ता इत्सरियं निस्साय पाणवधं न करिस्सामाति ताव महन्तं यसं परिच्वजित्वा सुप्पाणपोतकानं जीवितं दत्त्वा रथं निवत्तयिभूति वत्त्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीतं मगधरट्ठे राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो यथा एत रहि सक्को पुत्तिमे अत्तभावे मगधरट्ठे मच्चलामकं निव्वत्ति । एवं तस्मिं येव मच्चलगामकं [१७४] महाकुलस्स पुत्तो हुत्त्वा निव्वत्ति । नामगहण-दिवसे चत्स मच्चकुमारोत्त्वेव नामं अकंसु । सो वयप्पत्तो मघमाणवीति पञ्जायित्थ । अथस्स मातापितरो समानजा-तिया कुलतो दारिकं आनयिसु । सो पृत्तधीताहि वद्धमानो दानपति अहोसि । पञ्च सोलानि रक्खति । तस्मिञ्च गामे तिसेव कुलानि होन्ति । ते च तिस कुला मनुस्सा एकदिवसं गाममज्जे ठत्त्वा गामकम्मं करोन्ति । बोधिसत्तो ठितट्ठाने पादेहि पंसुं विमुहित्वा तं पदेमं रमणीयं कत्त्वा अट्ठाभि । अथञ्जो एको आगत्त्वा तस्मिं ठाने टित्तो । बोधिसत्तो अपरं ठानं रमणीयं कत्त्वा अट्ठासि । सत्यापि अञ्जो ठितो । बोधिसत्तो अपरमिप अपरम्पीति सञ्जे-सम्पि ठितट्ठानं रमणीयं कत्त्वा अपरेन समयेन तस्मिं ठाने मण्डपं कारेसि । मण्डपमिप अपनेत्त्वा सालं कारेसि । तत्थ फलकासन्नानि सन्धरित्त्वा पानीयचाट्ठि ठपेसि । अपरेन समयेन तेषि तिम जना बोधिसत्तेन समानच्छन्दा अहेसुं । तं बोधिमनो पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्त्वा ततो पट्ठाय तं हि सद्धिं पुञ्जानि करोत्तो विषरति । तेषि

तेनेव सद्दिं पुञ्जानि करोन्ता कालस्त्रेव वृष्टाय वासिफरसुमूसलहत्या चतुमहापथायसु मूसलेन पासाणं उञ्चनेत्वा पवट्टेन्ति । धानानं अक्खपट्टिघातरक्खं हुरन्ति । विसमं समं करोन्ति । सेतुं अत्यरन्ति । पोक्खरणिधो खणन्ति । माळं करोन्ति । दानानि देन्ति । सीलानि रक्खन्ति । एवं वेभुग्गेन सकलगामवासिनो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा सीलानि रक्खन्तु ।

अथ नेसं गामभोजको चिन्तेसि—अहं पृथ्वे एतेसु सुरं पिबन्तेसु पाणातिपातादीनि करोन्तेसु चाटिकहा-पणादिवसेन वेव दण्डबलिवसेन च घनं लभामि, इवानि पन मयो माणवो सीलं रक्खापेसीति, तेसं पाणातिपाता-दीनि कातुं न देति । इवानि पन नो पञ्च सीलानि रक्खापेस्सतीति कुट्टो राजानं उपसंक्रमित्वा—देव बहू बोरा गामघातादीनि करोन्ता विचरन्तीति आह ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा—गच्छ ते आनेहीति आह ।

सो गत्वा सम्बेपि ते बन्धित्वा आनेत्वा आनीता आनीता देव ! चोराति रञ्जो आरोचेसि ।

राजा तेसं कम्मं असोषेत्वाव हत्थिना ते महापेयाति आह ।

ततो सम्बेपि ते राजगणे निपञ्जापेत्वा हत्थि आनयिसु । बोधिसत्तो तेसं ओवादं अदासि तुम्हे सीलानि आवञ्जेथ पेसुञ्जकारकं च रञ्जं च हत्थिभिहू च अत्तनो सरीरे च एकसदिसमेव मेत्तं भावेथाति । ते तथा अकंसु ।

अथ तेसं मद्दत्त्वाय हत्थि उपनेसु । सो उपनीयमानोपि न उपगच्छति, महाविरवं विरवित्वा पलायति । अथ अञ्जामञ्ज हत्थि आनयिसु । तेषि तथेव पलायिसु ।

राजा—एनेसं हत्थं किञ्च ओसथं भविस्सतीति चिन्तेत्वा विचिनयाति आह ।

विचिनन्ता अपिस्वा नत्थि देवाति आहंसु ।

तेन हि किञ्च मत्तं परिवत्तेस्सन्ति [१७५] पुच्छथ ते अत्थि वो परिवत्तनामन्तोति ।

राजपुरिसा पुच्छिसु ।

बोधिसत्तो अत्थीति आह ।

राजपुरिसा अत्थि किर देवाति आरोचायसु ।

राजा सम्बेपि ते पक्कोसापेत्वा तुम्हाकं जाननमन्तं कथेथाति आह ।

बोधिसत्तो अबोध-देव ! अञ्जो अम्हाकं मन्तो नाम नत्थि, अम्हे पन तिसमत्ता जना पाणं न हवाम, अदिन्नं नादियाम, मिच्छा न चराम, मुभावादं न भणाम, मञ्जं न पिबाम, मेत्तं भावेम, दानं देम, मग्गं समं करोम, पोक्खरणिधो खणाम, सालं करोम । अयं अम्हाकं मन्तो च परित्तञ्च वड्ढि चाति ।

राजा तेसं पसन्नो पेसुञ्जकारकस्स सम्बं गेहे विभवं तञ्च तेसञ्जेव दासं कत्वा अदासि । तं हत्थिञ्च तेसञ्जेव अदासि । ते ततो पट्टाय यथारुचिया पुञ्जानि करोन्ता चतुमहापथे महत्तं सालं कारेस्सामाति वड्ढकिं पक्कोसापेत्वा सालं पट्टापेसु । मातुगामेसु पन विगतच्छन्दताय तस्सा सालाय मातुगामानं पत्ति नादंसु । तेन च समयेन बोधिसत्तस्स गेहे मुधम्मा मुचिन्ता मुनन्दा मुजाताति वतस्सो इत्थियो होन्ति । तासु मुधम्मा वड्ढकिना सद्दि एकतो हुत्वा भातिक ! इमिस्सा सालाय मं जेट्ठिकं करोहीति वत्वा लञ्चं अदासि । सो साधूति सम्पट्टिच्छित्वा पट्टममेव कण्णिकरक्खं सुक्खापेत्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा कण्णिकं निट्टापेत्वा वत्थेन पट्टिबेठेत्वा ठपेसि । अथ सालं निट्टापेत्वा कण्णिकारोपनकाले—अहो अय्या ! एकं न सरिम्हाति आह ।

किं नाम होति ?

कण्णिकं लद्धं वट्टतीति ।

हीनु आहरिस्सामाति ।

इवानि छिन्नरक्खेन कातुं न सक्का, पुब्बे येव छिन्दित्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा ठपितकण्णिकं लद्धं

वट्टतीति ।

इदामि किं कातम्बन्ति ?

सत्त्वं कस्सवि वेहे निट्ठापेत्वा उपितविककायिककर्णिका बत्थि सा परियेसितम्बन्ति ।

ते परियेसन्ता सुधम्मया वेहे दिस्वा मूकेन न लभिसु । सत्त्वं मं सालायं पत्तिकं करोथ वस्सामीति वृत्तं पन मयं मातुगामानं पत्ति नादम्हाति आहंमु । अथ नं बद्धकी आह-अय्या तुम्हे किं कथेयं ? ठपेत्वा बह्मलोकं अञ्चनं मातुगामरहित्ठानं वाम भत्थि । गण्हय कण्णिकं एवं सन्ते अम्हाकं कम्मं निट्ठं पमिस्सतीति । ते साधूति कण्णिकं गहेत्वा सालं निट्ठापेत्वा आसनफलकानि सन्धरित्वा पानीयचाटियो ठपेत्वा यागुभसं निबन्धिसु । सालं पाकारेव परिकिष्सापित्त्वा द्वारं योजेत्वा अन्तोपाकारे वाळ्ळकं आकिरित्वा बहिष्पाकारे तालपत्तिं रोपेसु । सुचित्तापि तस्मिं ठाने उय्यानं कारंसि । पुप्फपगफलपगवक्खो असुको चाम तस्मिं भत्थीति माहोसि । सुनन्दापि तस्मिं येव ठानं पोक्खरणिं कारंसि पञ्चवण्णेहि पटुसेहि सञ्ज्झन्नं रमणीयं । मुजाता किञ्चि न अकासि । बोधिसत्तो मातुजपट्ठानं पितुजपट्ठानं कुलजेट्ठापवायिककम्मं सञ्चवाचं अफरुसवाचं अपिसुणवाचं मञ्छेरविनयन्ति इमानि सत्तवतपदानि पूरेत्वा-

“मातापेसिन्नरं अणुं कुल भेट्ठापवायिं ।

सण्हं सल्लिससन्नासं पेसुणेय्यप्पहायिं ॥

मञ्छेरविनये दुत्तं सत्त्वं कोघाभिमुं नरं ।

तंवे वेवा तावत्तिसा आहु सप्पुरिसो इती ॥” १ ।

एवं पासंसियभावं आपञ्जित्वा जीवितपरियोसाने तावत्तिसम्भवेन सक्को देवराजा ह्रुत्वा निम्बन्ति । तेपिस्स सहाया तत्थेव निम्बन्तिस्सु । तस्मिं काले तावत्तिसम्भवेन असुरा पटिवसन्ति । सक्को देवराजा किं नो साधारणेन रञ्जनाति अतुरे दिम्बपानं पायेत्वा मत्ते समाने पादेसु गाहापेत्वा सिनेरुपपत्ते खिपापेसि । ते असुरभवनमेव सम्पापुणिंस्सु । असुरभवनं नाम सिनेरुस्स हेट्ठिमतले तावत्तिसदेवलोकात्पमाणमेव । तत्थ देवानं पाटिच्छत्तको विय चित्तपाटळी नाम कप्पट्ठियक्खो होति । तं चित्तपाटळिया पुष्फिणाय जानन्ति नायं अम्हाकं देवलोको देवलोकास्मिं हि पटिच्छत्तको पुष्फतीति । अथ तं जरसक्को अम्हे मत्ते कत्वा महासमुद्दिपट्ठे खिपित्वा अम्हाकं देवनगरं गण्हि । ते मयं तेन सद्धिं युज्झित्वा अम्हाकं देवनगरमेव गण्हिस्सामाति किप्पन्निक्का विय थम्भं सिनेरुं अनुसञ्चरमाना उट्ठहिंसु । सक्को असुरा किर उट्ठिताति सुत्वा समुद्दिपट्ठे येव अम्भुगन्त्वा युज्झमानो तेहि पराजितो दियड्ढयोजनसतिकेन वेजयन्तरथेन दक्खिणसमुद्दस्स मत्थकमत्थकेन पलायितुं आरड्ढो । अथस्स रथो समुद्दिपट्ठेन वेगेन गच्छन्तो सिम्बलिवनं पक्खन्तो तस्स गमनमग्गं सिम्बलिवनं तालवनं विय छिञ्जित्वा छिञ्जित्वा समुद्दिपट्ठे पतति । सुपण्णपोतका समुद्दिपट्ठे परिपत्तन्ता महारवं रविंसु । सक्को मातलि पुच्छि-सम्म मातलि ! किं सद्दो नामेस अतिकरणो रवो वत्ततीति ? वेव ! तुम्हाकं रथवेगविचुण्णितं सिम्बलिवने पतन्ते सुपण्णपोतका मरणभयतज्जिता एक्किरवं विरवन्तीति । महासत्तो सम्म मातलि ! मा अम्हे निस्साय एते किल-मन्तु न मयं इस्सरियं निस्साय पाणवधकम्मं करोम । एतेसं पन अन्धाय मयं जीवितं परिचञ्जित्वा असुरानं दस्साम निवत्तमेतं रथन्ति वत्वा इमं गाथमाह-

कुलावका मातलि ! सिम्बलिसिं ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।

कामं चजाम असुरेसु पाणं मायिमे विजा विकुलावा अहेसुन्ति ॥

तत्थ कुलावकाति सुपण्णपोतका । मातलीति साराय आमन्तेसि । सिम्बलिसिन्ति पस्स एते सिम्बलिवक्खे ओलम्बन्ता ठिताति दस्सेति । ईसामुखेन परिवज्जयस्सुति एते एतस्स रथस्स [१७७] ईसामुखेन यथा न हञ्जन्ति एवं तं परिवज्जयस्सु । कामं चजाम असुरेसु पाणन्ति यदि अम्हेसु असुरानं पाणं चजन्तेसु एतेसं सोत्थि होति कामं

१ संयुत्तनिकाय, सक्कसंयुत्त । २ स्या०-नलवनं ।

ब्रह्मणो एकांतेनेव मयं असुरेसु अम्हाकं पाणं चजाम । आद्यिमे दिवा विकुलाबा अहेसुन्ति इमे पन दिजा इमे पन महल-
पेतका विद्वस्त्विति च्छिणतकुलावकताय विकुलाबा मा अहेसुं, मा अम्हाकं बुध्नं एतेसं उपरि खिप निवतय निवतय
रथन्ति । मातस्विंसागहको तस्स वचनं सुत्वा रथं निवततावा अञ्चनेन मग्गेन देवलोकाभिमुखं अकासि । असुरा पन
तं निवतयमानमेव विस्वा अद्वा अञ्चेहिपि चककाळोहि सक्का आगच्छन्ति, बलं लभित्वा रथो निवत्तो भविस्स-
तीति मरणमयभीता पलायित्वा असुरमवनमेव पविसिसु । सक्कोपि देवनगरं पविसित्वा द्वीसु देवलोकेसु देवगणेन
परिभूतो नगरमञ्चं अट्ठासि । तस्मिं क्षणे पठवि भिन्वित्वा योजनसहस्रमुब्बेधो वेजयन्तपासादो उट्ठहि । विजयन्ते
उट्ठित्ता वेजयन्तो त्वेव नामं अकंसु । अथ सक्को पुन असुरानं अनागमनत्थाय पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेसि ।
यं सम्भाय वृत्तं-

“अन्तरा द्विन्नं अयुञ्जपुरानं पञ्चविधा ठपिता अभिरक्खा ।

उरगो करोति पयस्स च हारो मदनयुता चतुरो च महन्ता ॥” ति ।

द्वे नगरानिपि यूद्धेन गहेसु असक्कुण्यताय अयुञ्जपुरानि नाम जातानि, देवनगरञ्च असुरनगरञ्च । यदा
हि असुरा बलवन्ता होन्ति अथ देवेहि पलायित्वा देवनगरं पविसित्वा द्वारे पिहिते असुरानं सतसहस्रस्मिपि किञ्च
कातुं न सक्कोति । यदा देवा बलवन्ता होन्ति अथ अपुरेहि पलायित्वा असुरनगरस्स द्वारे पिहिते सक्कानं सत-
सहस्रस्मिपि किञ्च कानु न सक्कोति । इति इमानि द्वे नगरानि अयुञ्जपुरानि नाम । तेसं अन्तरा एतेसु उरगदिबु
पञ्चसु ठानेसु सक्केन रक्खा ठपिता ।

तथ उरगसद्देन नागा गहिता । ते उरगा उदके बलवन्ता होन्ति । तस्मा सिनेरुस्स पठमालिन्दे तेसं
आरक्खा । करोति सद्देन सुपण्णा गहिता तेसं किर करोटि नाम पानभोजनं तेन तं नामं लभिसु । दुतियालिन्दे
तेसं आरक्खा । पयस्सहारिसद्देन कुम्भण्डा गहिता दानवरक्खमा किरते । ततियालिन्दे तेसं आरक्खा । मदन-
युतसद्देन पक्खा गहिता । विसमचारिणे किर ते युद्धसोण्डा चतुत्यालिन्दे तेसं आरक्खा । चतुरो च महन्ताति
चत्तारो महाराजानो वृत्ता पञ्चमालिन्दे तेसं आरक्खा । तस्मा यदि असुरा कुपिता आबिलचित्ता देवपुरं उपयन्तिं
पञ्चविधेसु युद्धेसु यं गिरिणे पठमं परिभण्डं तं उरगा पटिवाहिंय तिट्ठन्ति । एवं सेसेसु मेसा । [१७८]

इमेसु पन पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेत्वा सक्के^३ देवानमिन्दे दिव्वसम्पत्तिं अनुभवमानं सुधम्मा
चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा निव्वत्ति । कणिकाय दिन्ननिस्सन्देन चस्सा पञ्चयोजनसत्तिका
सुधम्मा नाम देवमणिसभा उदपादि यत्थ दिव्वसेतच्छतस्स हेट्ठा योजनव्यमाणे कञ्चनपत्तके निस्सिन्तो
सक्को देवानमिन्दो देवमनुस्सानं कत्तव्वकिञ्चानि करोति । मुचित्तापि चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा
निव्वत्ति । उय्यानस्स कारणनिस्सन्देन चस्सा चित्तलतावनं नाम उय्यानं उदपादि । मुनन्दापि चवित्वा तस्सेव पाद-
परिचारिका हुत्वा निव्वत्ति । पोक्खरणिनिस्सन्देन चस्सा नन्दा नाम पोक्खरणी उदपादि ।

सुजाता पन कुसलकम्मस्स अकतता एकास्मि अरञ्जे कन्दराय वकसकुणिका हुत्वा निव्वत्ता ।
सक्को मुजाता न पञ्जापति । कल्प नुखो निव्वत्ता ति आवज्जेन्तो दिस्वा तत्थ गन्त्वा तं आदाय देवलोकं गन्त्वा
तस्सा रमणीयं देवनगरं सुधम्मादेवसमं चित्तलतावनं नन्दापोक्खरणिञ्च दस्सेत्वा एता कुसलं कत्वा मय्हं पाद-
परिचारिका हुत्वा निव्वत्ता त्वं पन कुसलं अकत्वा तिरच्छानयोनिंयं निव्वत्ता द्वाणे पट्ठाय सीलं रक्खातीति तं
ओवदित्वा पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा तत्थेव नेत्वा विस्सज्जेसि । सापि ततो पट्ठाय सीलं रक्खति । सक्को
कतिपाहृच्चयेन सक्का नुखो सीलं रक्खितुन्ति गन्त्वा मच्छरूपेन उतानो हुत्वा पुरतो निपज्जि । सा मतमच्छकोति
सज्जाय सीसे अग्गहेसि । मच्छो नंगुट्ठं चालेसि । अथ नं जीवति मज्जेति विस्सज्जेसि । सक्को साधु साधु सक्खि-
स्ससि सीलं रक्खितुन्ति देवलोकं अग्मासि । सा ततो चूता वाराणसियं कुम्भकारगेहे निव्वत्ति । सक्को कहन्नुखो

निम्बस्ताति तत्थ निम्बस्तमार्भं अत्वा सुवग्णएळालुकानं धामकं पूरेत्वा मज्जे गामस्स महल्लकवेसेन निसीदित्वा एळालुकानिं गण्हयाति एळालुकानिं गण्हयाति उग्घोसेसि । मनुस्सा आगम्त्वा देहि ताताति आहंसु । अहं सील-रक्खकानं देमि, तुम्हे सीलं रक्खचाति ? मयं सीलं नाम न जानाम मूलेन देहीति । न मय्हं मूलेन अत्पो । सीलं रक्खकानञ्जेवाहं दम्मीति । मनुस्सा को चार्यं^२ एळालुकोति पक्कमिसु । सुजाता तं पवत्ति सुत्वा मय्हं आनीतं भविस्सतीति गन्त्वा देहि ताताति आह । सीलं रक्खसि अम्माति ? आम रक्खामीति । इयं मया मुय्हमेव अत्थाय आभतन्ति सद्धिं यानकेन मेहद्दारेठपेट्वा पक्कामि । सापि यावतायुकं सीलं रक्खित्वा ततो बुता वेपचित्तस्स असुरि-न्दस्स धीता हुत्वा निम्बसि सीलानिससेन अनिरूपा अहोसि । सो तस्सा वयप्पत्त[१७१] काले मय्हं धीता अत्तनो चित्तवचित्तं सामिकं गण्हतुति असुने सन्निपातेसि । सक्को कहल्लुओ सा निम्बताति ओलोकेन्तो तत्थ निम्बस्तमार्भं अत्वा सुजाता चित्तवचित्तं गण्हन्ती मं गण्हिस्सतीति असुरवग्णं मापेत्वा तत्थ अगमासि । सुजातं अलंकरित्वा सन्नि-पातट्ठानं आनेत्वा चित्तवचित्तं सामिकं गण्हयाति आहंसु । सा ओलोकेन्ती सक्कं दिस्सा पुम्बेपि सिनेहवसेन अयं मे सामिकोति अग्गहेमि । सो तं देवनगरं आनेत्वा अद्दुत्तियानं नाटिकाकोटीनं जेट्टिकं कत्वा यावतायुकं टत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा एवं भिक्खवे पुम्बे पण्डिता देवरज्जं कारयमाना अत्तनो जीवितं परिच्चजन्तापि पाणातिपातं न करिसु । एवं नाम एवक्कपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा अपरिस्सावितं सप्पाणकं उदकं पिबिस्ससीति तं भिक्खुं गरहित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोचामेसि । तदा मातलिसंगाहको आनन्दो अहोसि , सक्को पन अहमेवाति ।

कुलावकजातकं

२. नक्षजातकं

हृदं मनुञ्जन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं बहुभण्डिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुपनवत्यु

वत्यु हेदृशा देवधम्मजातके बुत्तसदिसमेव । सत्या तं भिक्षुं सच्चं किर त्वं भिक्षु ! बहुभण्डोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं कारणा त्वं भिक्षु ! बहुभण्डो जातोति ?

सो एतकं सुत्वाव कुट्टो निवासनपारुपनं छद्दहेत्वा इभिनादानि नीहारेन विचरामीति सत्यु पुरतो नग्गो अट्ठासि । मनुस्सा धिधीति आहुंसु । सो ततो पलायित्वा हीनायावत्तो । भिक्षु धम्मसभायं सन्निसिन्ना सत्यु नाम पुरतो एवरूपं करिस्सतीति तस्स अगुणकथं कथेसुं ।

सत्वा आगन्त्वा— काय नृत्य भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! सो हि नाम भिक्षु नुम्हाकं पुरतो वतुपरिसमज्जे हिरोत्तप्यं पहाय गामदारको विय नग्गो ठत्वा मनुस्सेहि जिगुच्छियमानो हीनायावत्तित्वा सासना परिहीनोति तस्स अगुणकथाय निसिन्नाह्माति ।

सत्वा— न भिक्षवे ! इदानेव सो भिक्षु हिरोत्तप्याभावेन रतनसासना परिहीनो, पुब्बेपि इत्थिरतन-पटिलाभतोपि परिहीनो येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते पठमकप्पे वतुप्पदा सीहं राजानं अकंसु, मच्छा आनन्दमच्छं, सकुणा सुवण्णहंसं । तस्स पन सुव-ण्णहंसराजस्स धीता हंसपोतिका अभिस्सा अहोसि । सो तस्सा वरं अदासि । [१८०] मा अत्तनो चित्तश्चित्तं सामिकं वारेसि । हंसराजा तस्सा वरं दत्त्वा हिमवन्ते सब्बसकुणे सन्निपातापेसि । नानप्यकारा हंसमोरादयो सकुणगणा समा-गन्त्वा एकस्मि महन्ते पासागतले सन्निपत्तिंसु । हंसराजा अत्तनो चित्तश्चित्तं सामिकं आगन्त्वा गण्हतुति धीतरं पक्कोसापेसि । सा सकुणसंघं ओलोकेन्ती मणिवण्णगीवं चित्रपेल्लुणं मोरं दिस्वा अयं मे सामिको होदुति आरोचेसि । सकुणसंघा मोरं उपसंकिमत्त्वा आहुंसु—सग्गं मोर ! अयं राजधीता एसकानं सकुणानं मज्जे सामिनं रोचेन्ती तयि श्वि च उप्पादेसीति । मोरो अज्जापि ताव मे बलं न पस्ससीति^१ अतिवुट्ठिय्या हिरोत्तप्यं भिन्दित्वा ताव महतो सकुणसंघसस मज्जे पक्के पसारेत्वा नच्चित्तुं आरभि । नच्चन्तो अप्पटिच्छन्नो अहोसि । सुवण्णहंसराजा लज्जितो इमस्स नेव अज्जत्तसमुट्ठाना हरि अत्थि न बहिद्दासमुट्ठानं ओत्तप्यं । नास्स भिन्नहिरोत्तपस्स मम धीतरं दस्सामीति सकुणसंघमज्जे इमं गायमाह—

हृदं मनुञ्जं श्विरा च पिट्ठी वेत्थुरियवण्णपनिभा^२ च गोवा ।

ध्याममत्तानि च पेक्खुणानि नच्चने ते धीतरं नो बवामीति ॥

तत्थ हृदं मनुञ्जन्ति तकारस्स दकारो क्तो । मयं मनायं वस्सितमद्दो मधुरोति अत्थो । श्विरा च पिट्ठीति पिट्ठीपि ते चिः चैव सोभना च । वेत्थुरियवण्णपनिभाति वेत्थुरियमणिवण्णसदिसा । ध्याममत्तानीति एक-ध्यामप्यमाणाणि । पेक्खुणानीति पिञ्जानि । नच्चने ते धीतरं नो बवामीति हिरोत्तप्यं भिन्दित्वा नच्चित्तभा-वेनेव ते एवरूपस्स निल्लज्जस्स धीतरं नो ददामीति वत्त्वा हंसराजा तस्मि येव परिसमज्जे अत्तनो भागिनेव्य-हंसपोतकस्स धीतरं अदासि । मोरो हंसपोतिकं अलभित्वा लज्जित्वा ततोव उट्ठेत्वा^३ पलायि । हंसराजापि अत्तनो बसनट्ठानमेव गतो ।

सत्या न भिक्षवे ! इदानेवेस हिरोत्तप्यं भिन्दित्वा रतनसासना परिहीनो पुब्बे इत्थिरतनपटिलाभतोपि परिहीनोयेवाति इमं धम्मदेसनं आहुरित्वा अनुसन्धि षटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मोरो बहुभण्डिको भिक्षु अहोसि । हंसराजा पन अहमेवाति ।

नक्षजातकं [१८१]

१ सि०—परसतीति । २ स्या०—वण्णपटिभा । ३ उट्ठित्वा ।

३. सम्मोदमानजातकं

सम्मोदमानाति इदं सत्या कपिलवत्सु उपनिस्साय निघ्नोघारामे विहरन्तो आतककलहं^१ आरम्भ कथेति । सो कुणालजातके आविभविस्सति । तदा पन सत्या जातके आमन्तेत्वा महाराजान्को जातकानं अञ्च-
मञ्चं विग्गहो नाम न युत्तो तिरच्छानगतापि हि पुब्बे समम्माकाले पञ्चामित्ते अमिभवित्वा सोत्तिवम्पता यथा
विचदमापभा तदा महाविनासं पत्ताति वत्वा ज्ञातिराजकुलेहि याचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्सु

अतीते बाराणसिषं ब्रह्मवते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो वट्टकयोनिं निम्बत्तित्वा अनेकवट्टकसह-
स्सपरिवारो अरञ्जे वसति । तवा एको वट्टकलुट्ठको तेसं वसनट्टानं गन्त्वा वट्टकवस्सितं कत्वा तेसं सन्नि-
पतितमावं ज्ञत्वा तेसं उपरि जालं खिपित्वा परियन्तेसु महन्तो सब्बे एकतो कत्वा पच्छि पूरेत्वा धरं गन्त्वा ते
विक्किणिगत्वा तेन मूलेन जीविकं कथेति ।

अथेकदिवसं बोधिसत्तो ते वट्टके आह-- अयं साकुणिको अम्हाकं जातके विनासं पापेति अहं
एकं उपायं जानामि येनेस अम्हे गण्हितुं न सक्खिस्सन्ति । इतोदानि पट्ठाय एतेन अम्हाकं उपरि जाले खित्तमते
एकेका एकेकस्मिं जालंखिक्खे को सीसं ठपेत्वा जालं उक्खिपित्वा इच्छितट्टानं हरित्वा एकस्मिं कण्टकगुम्बे
पक्खिपथ । एवं सन्ते हेट्ठा तेन तेन ठानेन पलायिस्सामाति ।

ते सब्बे साधूति पट्टिपुणिसु ।

भुत्तियदिवसे उपरि जाले^२ खित्ते बोधिसत्तेन वुत्तनयेनेव जालं उक्खिपित्वा एकस्मिं कण्टकगुम्बे खिपित्वा
सयं हेट्ठामाभेन सत्तो ततो पलायिसु । साकुणिकस्स गम्बतो जालं मोचेन्तस्सेव विकालो जातो । सो तुच्छहत्थोव
अपमासि । पुनदिवसतो पट्ठामापि ते वट्टका तथेव करोन्ति । सोपि याव सुरियस्सत्थं गमना जालमेव मोचेन्तो
किञ्चि अलभित्वा तुच्छहत्थोव गेहं गच्छति ।

अथस्स भरिया कुञ्जित्वा त्वं दिवसे दिवसे तुच्छहत्थो आगच्छसि, अञ्चमियि ते बहि पोसितम्बट्टानं
अत्थि मञ्जेति आह ।

साकुणिको- भदे ! मय अञ्चं पोसितम्बट्टानं नत्थि । अपि च खो पन ते वट्टका समग्गा हुत्वा
विचरन्ति, मया खित्तमतं जालं आदाय कण्टकगुम्बे खिपित्वा गच्छन्ति । नखो पनेते सब्बकालमेव सम्मोदमाना
विहरिस्सन्ति । त्वं मा चिन्तयि । यदा ते विवादमापज्जिस्सन्ति तदा ते सब्बेव आदाय तव मुखं हासयमानो
आगच्छिस्सामीति वत्वा भरियाय इमं गाथमाह-

सम्मोदमाना गच्छन्ति जालमादाय पक्खिन्तो ।

यदा ते विषविस्सन्ति तदा एहिन्ति मे बसन्ति ॥

तत्थ यदा ते विषविस्सन्तीति यस्मिं काले ते वट्टका नाना लट्ठिका नानागाहा हुत्वा विवादस्सन्ति
कलहं करिस्सन्तीति अत्थो । तदा एहिन्ति मे बसन्ति तस्मिं काले सब्बेपि ते मम वसं आगच्छिस्सन्ति । अथाहं
त गहेत्वा तव मुखं हासयन्तो आगच्छिस्सामीति भरियं समस्सासेत्ति ।

कतिपाहस्सेव पन अञ्चयेन एको वट्टको गोचरभूमि ओतरन्तो असत्तलक्खेत्वा अञ्जस्स सीसं अक्कमि ।

१ सी०-बुम्बट्टकलहं । २ रो०-जालं ।

तरो को मं सीसे अक्कमीति कुज्जि । अहं असल्लेभसैत्वा अक्कमि, मा कुज्जिनि द्दुत्तेपि च कुज्जिभयेव । ते पुनप्पुनं फ़येन्ता त्वमेव मञ्जं जालं उक्खिपसीति अञ्जमञ्जं विवादं करिंसु । तेसु विवदन्तेसु बोधिसत्तो चित्तेसि-विवादके सोत्थिभावो नाम नत्थि, इदानेव ते जालं न उक्खिपिस्सन्ति, ततो महत्तं विनासं पापुणिस्सन्ति, साकुणिको बोकासं लभिस्सति, मया इमस्मि ठाने न सक्का वसितुन्ति । सो अत्तनो परिसं आदाय अञ्जत्थ गतो ।

साकुणिकोपि खो कतिपाहञ्चयेन आगन्त्वा बट्टकवत्सितं वत्सिस्सत्वा तेसं सन्निपतितानं उपरि जालं उक्खिपि । अपेको बट्टको—तुम्हं किर जालं उक्खिपन्तस्सेव मत्थके लोमानि पतितानि इवानि उक्खिपाति आह ।

अपरो तुम्हं किर जालं उक्खिपन्तस्सेव हीसु पक्खेसु पत्तानि पतितानि इवानि उक्खिपाति आह । इति तेसं त्वं उक्खिप त्वं उक्खिपाति वदन्तानञ्जेव साकुणिको जालं संखिपित्वा सब्बेव ते एकतो कत्त्वा पण्ण्ड पुरेत्वा भरियं हासयमानो गेहं अपमासि ।

सत्था एवं महाराजा ! अतकानं कलहो नाम न युत्तो, कलहो हि विनासमूलमेव होतीति इमं धम्मवेत्तनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अपण्ण्डतवट्टको वेवदत्तो जहासि । पण्ण्डत-वट्टको फ़न अहमेवासि ।

४. मच्छजातकं

न मं सीतं न मं उच्छन्ति इवं सत्या जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभनं आरम्भ कथसि ।

पञ्चुपन्नवत्यु

तदा हि सत्या तं भिक्षु सच्चं किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छि । सच्चं भगवाति । केनासि उक्कण्ठापितोति ? पुराणदुतियिका मे भन्ते ! मधुरहृत्परसा तं जहितुं न सक्कोमीति ।

अथ नं सत्या- भिक्षु ! एसा हि इत्थी तव अनत्यकारिका । पुब्बेपि त्वं एतं निस्साय भरणं पापुणन्तो मं आगम्म मरणा मुत्तोति वत्वा अतोतं आहरि-

अतीतवत्सु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि । तदा केवट्टा नदियं जालं खिपिसु । अथेको महामच्छो रतिवसेन अत्तो मच्छया सद्धि कीटमानो आगच्छति । तस्स सा मच्छी पुरतो गच्छमाना जालं [१८३] गन्धं धायित्वा जालं परिहरमाना गता । सो पन कामगिद्धो लोलमच्छो जालकुच्छि मेव पविट्ठो । केवट्टा तस्स जालं पविट्ठभावं ब्रत्वा जालं उक्खिपित्वा मच्छं गहेत्वा अमारत्त्वाव वालिकपिट्ठे खिपित्वा इमं अंगारेसु पचित्वा खादिस्सा माति अंगारे करोन्ति, मूलं तच्छेन्ति । मच्छो एतं अंगारत्तापनं वा मूलवेधनं वा अञ्जं वा पन दुक्खं न मं किलमेति । यं पन सा मच्छी अञ्जं सो नून रतिवसेन गतोति मयि दोमनस्सं आपज्जति तदेव मं बाधतीति परिदेवमानो इमं गाथमाह-

न मं सीतं न मं उच्छं न मं जालस्मि बाधनं ।

यं च मं मञ्जते मच्छी अञ्जं सो रतिया गतोति ॥

तत्थ न मं सीतं न मं उच्छन्ति मच्छानं उदका नीहृत्काले सीतं होति, तस्मिम्पि गते उच्छं होति । उबुभयं सन्धाय न मं सीतं न मं उच्छं बाधतीति परिदेवति । यम्पि अंगारेसु पच्चनमूलकं दुक्खं भविस्सति तम्पि सन्धाय न मं उच्छन्ति परिदेवतेव । न मं जालस्मि बाधनन्ति यम्पि मे जालस्मि बाधन अहोमि तम्पि मं न बाधतीति परिदेवति । यं च मन्ति आदिसु अयं पिण्डत्थो-सा मच्छी मम जाले पतितस्स इमेहि केवट्ठेहि गहितभावं अजानन्ती मं अपस्समाना सो मच्छो इदानी अञ्जं मच्छि कामरतिया गतो भविस्सतीति चिन्तोति तं तस्सा दोमनस्सप्यत्ताय चिन्तनं मं बाधतीति वालिकापिट्ठे निपन्नो परिदेवति ।

तस्मि समये पुरोहितो दासपरिसपरिवृतो नहानत्थाय नदीतीरं आगतो । सो पन सञ्चरतञ्जुं होति । तेनस्स मच्छपरिदेवनं सुत्वा एतदहोसि- अयं मच्छो किल्लेसपरिदेवनं परिदेवति । एवं आनुरचित्तो खो पनेस मिय्यमानोपि निरयेयेव निव्वत्तिस्सति, अहमस्स अवस्सयो भविस्सामीति केवट्टान सन्तिकं गत्वा-हम्मो ! तुम्हे अम्हाकं एकदिवसम्पि थ्यञ्जनत्थाय मच्छं न देथाति आह ।

केवट्टा- कि वदेथ सामि ! तुम्हाकं रच्चनकमच्छं गण्ठित्वा गच्छथाति आहंसु ।

अम्हाकं अञ्जेन कम्मं नत्थि, इमञ्जेव देथाति ।

गण्ठथ सामीति ।

बोधिसत्तो त उभोहि हत्थेहि गहेत्वा नदीतीरे निसीदित्वा- अम्मो मच्छ ! सच्चं ताहं अञ्ज न परसे-य्य जीवितक्खयं पापुणंय्यासि । इदानी इतो पट्ठाय मा किल्लेसवसिको अहोसीति ओवदित्वा उदकं विस्सञ्जेत्त्वा नगरं पाविसि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकानेसि । सच्चपरिपोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोत्तापन्ति-फले पतित्ठसि । सत्थापि अनुसन्धि शेट्ठेया जातकं समोधानेसि । तदा मच्छी पुराणदुतियिका अहोसि, मच्छो उक्कण्ठितभिक्षु, पुरोहितो अहमेव अहोसिन्ति ।

मच्छजातकं [१८४]

५. वट्टकजातकं

सन्ति पक्खाति इदं सत्या मगधेषु चारिकं चरमानो दावगिनिव्वापनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्पु

एकस्मिं हि समये सत्या मगधेषु चारिकं चरमानो अञ्जतरस्मिं मगधगामके पिण्डाय चरित्वा पञ्चामसं पिण्डपातपटिककन्तो भिक्खुगणपरिवृतो मगं पटिपज्जि । तस्मिं समये महादावो उट्ठहि । पुरतो च पञ्चतो च बहु भिक्खु दिस्सन्ति । सोपि खो अग्गि एकधूमो एकजालो हुत्वा अवत्थरमानो आगच्छतेव । तत्थेके पुण्डुजनभिक्खु मरणभयभीता पटग्गि दस्साम, तेन दह्दहट्ठानं इतरो अग्गि न ओत्थ रिस्सतीति अरणिमहितं नीहरित्वा अग्गि करोन्ति । अपरं आहंसु — आबुसो ! तुम्हे किं नाम करोथ ? गगनमध्ये ठितं चन्दं पाचीनलोकधातुतो उग्गच्छन्तं सहस्सरंसिपतिमण्डितं सुरियमण्डलं बलातीरे ठिता, समूहं सिनेरं निस्साय ठिता सिनेरञ्च अपस्सन्ता विय सदेवके लोकं अग्गपुग्गलं अत्तना सद्धि गच्छन्तमेव सम्मासम्बुद्धं अनोलोकेत्वा पटग्गि देमाति वदथ, बुद्धबलं नाम न जानाथ ? एय मत्थु सन्तिकं गमिस्सामाति । ते पुरतो च पञ्चतो च गच्छन्ता सन्नेपि एकतो हुत्वा दसवलस्स सन्तिकं अगमंसु ।

सत्या महाभिनखुसंघपरिवारो अञ्जतरस्मिं पदेने अट्ठासि । दावगि अभिमवन्तो विय विरवन्तो आगच्छति । आगत्त्वा तथामत्स ठितट्ठानं पत्वा तस्स पदेस्स सगन्ता सोऽसकरीसमतं टानं पत्तो उदके भोपिलापिततिगुक्का विय निव्वायि । विनिब्बधतो दत्तिसकरीसमतट्ठानं अवत्थरित्तुं नासन्नि । भिक्खु सत्थु गृणकथं आरभिसु—अहो ! बुद्धानं गृणा^१ नाम अयं हि नाम अचेतनो अग्गि बुद्धानं ठितट्ठानं अवत्थरित्तुं न सक्कोति, उदके तिगुक्का विय निव्वायति । अहो ! बुद्धानं अनुभावे नामाति ।

सत्या तेनं कथं मत्त्वा न भिक्खवे ! एतं एतरहि मय्हं बलं यं इमं भूमिपदेसं पत्वा एस अग्गि निव्वायति । इदं पन मय्हं पौराणकसच्चबलं । इमस्मिं हि पदेसे सकलम्पि इमं कथं अग्गि न जलिस्सति कप्पट्ठियपाटिहारियं नामेतन्ति आह ।

आथायस्मा आनन्दो सत्थु निसीदन्त्याय चतुग्गुणं संघाटिं पञ्जपेसि । निसीदि सत्या पल्लकं आभु जित्वा । भिक्खुसंघोपि तथागतं वन्दित्वा परिवारेत्वा निसीदि । अथ सत्या इदं ताव मन्ते ! अम्हाकं पाकटं अतीतं पटिच्छसं तं नो पाकटं करोथाति भिक्खुहि आयाचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे तस्मियेव पदेसे महाबोधिसत्तो वट्टकयोनियं पटिसन्धि गहेत्वा मातुकुच्छितो जातो अण्डकोसं पदादेत्वा निक्खन्तकाले महाभेण्डुकप्पमाणे^२ वट्टकपोतको अहोसि । अथ नं मातापितरो कुलावके निपज्जापेत्वा [१८५] मुस्ततुण्डकेन गोचरं आहरित्वा पोसेन्ति । तस्स पक्खे पसारेत्वा आकासेन गमनबलं वा पाद उक्खिपित्वा थले गमनबलं वा नत्थि । तञ्च पदेसं संवच्छरे संवच्छरे दावगि गण्हति । सो तस्मिम्पि समये महारवं रवन्तो तं पदेसं गण्हि । सकुणसंघा अत्तनो अत्तनो कुलावकेहि निक्खमित्वा मरणभयभीता विरवन्ता पलायन्ति । बोधिसत्तस्सापि मातापितरो मरणभयभीता बोधिसत्तं छड्ढेत्वा पलायिसु । बोधिसत्तो कुलावके निपन्नको व गीवं उक्खिपित्वा अवत्थरित्वा आगच्छन्तं अग्गि दिस्वा चिन्तेसि— सचे मय्हं पक्खे पसारेत्वा आकासेन

गमनबलं भवेत्यु उपपत्तित्वा अञ्जत्य गच्छेद्यं, सत्त्वे पावे उक्लिप्तित्वा गमनबलं भवेत्यु पदवारेण अञ्जत्य गच्छेद्यं । मातापितरोपि स्त्रो मे मरणभयभीता मं एककं पहाय अत्तानं परितायन्ता पलाता । इवानि मं अञ्जं पटिसरणं नत्थि अत्ताणोमिह असरणो, किमुलो अञ्ज मया काणुं वट्टतीति । अथस्स एतदहोमि— इमस्मि लोके सीलगुणो नाम अत्थि, सच्चगुणो नाम अत्थि । अतीते पारमिमो पूरेत्वा बोधितलं निसीदित्वा अभिसम्बुद्धा सीलसमाधिपञ्चाविमुत्तिविमुत्तिआणदस्सनसम्पन्ना सच्चानुद्दयकारञ्जस्सन्ति समभ्रगता सब्बसत्तंसु च समप्यवत्तमेत्ताभावना सब्बञ्जुबुद्धो नाम अत्थि, तेहि च पटिविद्धा धम्मगुणा नाम अत्थि, मयि चापि एकं सच्चं अत्थि संविज्जमानो एको सभावधम्मो पञ्जायति तस्मा अतीते बुद्धे चैव तेहि पटिविद्धगुणे च आवज्जित्वा मयि विज्जमानं सच्चसभावधम्मं गृहेत्वा सच्चकिरियं कत्वा अग्गि पटिकमापेत्वा अञ्ज मया अत्तनो चैव सेससकुणानं च सोत्थिमावं काणुं वट्टतीति । तेन वुत्तं—

“अत्थि लोके सीलगुणो सच्चं सोचेय्यनुद्दया ।

तेन सच्चेन काहामि सच्चकिरियमनुत्तरं ॥

आवज्जित्वा धम्मबलं सरित्वा पुब्बके जिनं ।

सच्चबलमवस्साय सच्चकिरिय अकासह ॥” न्ति^१ ।

अथ बोधिसत्तो अतीते परिनिब्बुतानं बुद्धानं गुणे आवज्जित्वा अत्तनि विज्जमानं सच्चसभावं आरब्धं सच्चकिरियं करोत्तो इमं गायमाह—

सन्ति पक्खा अपतना सन्ति पावा अबञ्चना ।

माता पिता च निक्खन्ता जातवेद ! पटिकमाति ॥

तत्र सन्ति पक्खा अपतनाति मय्हं पक्खा नाम अत्थि उपलब्धन्ति । नो च स्त्रो सक्का एतेहि उपपत्तिनुं आकासेन गन्तुन्ति अपतना । सन्ति पावा अबञ्चनानि पादापि मे अत्थि । तेहि पन मे वञ्चिनुं पादचारगमनेन गत्तुं न सक्कति [१८६] अबञ्चना । मातापिता च निक्खन्ताति ये च मं अञ्जत्य नेत्थुं^२ तेषि मरणभयेन मातापितरो निक्खन्ता । जातवेदाति अग्गि आलपति । सो हि जानोव वेदिपति पञ्जायति तस्मा जातवेदोत्त वुच्चति — पटिकमाति पटियच्छ निवत्ताति जातवेदं आगापेति ।

इति महासत्तो सत्त्वे मय्हं पक्खानं अत्थिभावो ते च पसारत्वा आकामे अपतनभावो च सच्चं पादानं अत्थिभावो चैव^३ उक्लिप्तित्वा अबञ्चनभावो मातापितुषु मं कुलावके येव छड्डेत्वा पलातभावो च सव्वो सभावमूतो येव जातवेद । एतेन सच्चेन त्वं इतो पटिकमाति । कुलावके निपन्नको व सच्चकिरियं अकासि । तस्स सह सच्चकिरियाय सोढसकरीसमत्तं ठाने जातवेदो पटिकमि पटिकमन्तो च पन भायमानो वने अञ्जं गत्तो उदके पन ओपिलापिता उक्का विथ तत्थेव निब्बायि । तेन वुत्तं—

“सह सच्चकते मय्हं महापञ्जलितो सिखी ।

वज्जेसि सोढसकरीसानि उदकं पत्वा यथा सिखी ॥” ति^३ ।

तं पनेत्तं ठानं सकलेपि इमस्मि कप्पे अग्गिना अनभिभवहीयत्ता कप्पट्ठियपाटिहारियं नाम जातं । एवं बोधिसत्तो सच्चकिरियं कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गत्तो ।

सत्था न भिक्खवे । इमस्स वनस्स अग्गिना अनञ्जोत्थरणं एत्तरहि मय्हं बलं पोरारणं पनेत्तं वट्टकपीनककाले मय्हंयव सच्चवलन्ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने केचि सोत्तापन्ना अहेसुं केचि सकदागामिनो, केचि अनगामिनो अहेसुं, केचि अरहत्तं पत्ताति । सत्थापि अनुसन्धि वट्टेत्वा जातकं समोधानेति । तथा मातापितरो एत्तरहि मातापितरोव अहेसुं । वट्टकराजा पन अहमेवाति ।

वट्टकजातकं

१ क्षरियापिटक—वट्टपोतकक्षरियं । २ रो०—से च । ३ क्षरियापिटक—वट्टकपोतक्षरियं ।

६. सकुणजातकं

यं निस्सिताति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो दृढपण्णसालं भिक्खु आरब्ध कथेति ।

पञ्चपुपन्नवत्थु

एको किर भिक्खु सत्पुसन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा जेतवनतो निक्खम्म कोसनेसु एकं पच्चन्तगामं उपनिस्साय एकस्मिं अरञ्ज्रे सेनासनं वसति । अयस्स पठमामाने येव पण्णसाला इच्छित्था सो पण्णसाला मे दृढ्वा दुक्खं वसामीति मनुस्सानं आचकिक्ख । मनुस्सा इदानी नो खेतं परिसुक्खं केदारं पायेत्वा करिस्साम एतस्मिं पायिते बीजं वपित्वा बीजे वपितं वतिकत्वा वनिया कनाय निड्ढावित्वा लायित्वा माहृत्वाति एवं तं तं कम्मं अपदिसन्ता [१८७] येव तेमामं वीतिनामेसु । सो भिक्खु तेमासं अब्भोकासे दुक्खं वमन्तो कम्मट्ठानं वड्ढेत्वा विसेसं निब्बत्तेतुं नासक्खि । पवारत्त्वा पन सत्थु सन्निकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्ते निसीदि ।

सत्या तेन सद्धि पटिमन्वारं कन्वा— किं भिक्खु ! मुत्थेन वसं वुत्थोमि ? कम्मट्ठानं ते मत्थकं पत्तन्नि पुच्छि ।

सो तं पवुत्ति आचकिक्खत्वा सेनासनसप्पायस्स मे अभावेन कम्मट्ठानं मत्थकं न पत्तन्नि आह ।

सत्या— पुब्बं भिक्खुः तिरञ्जटानगतापि अतनो मप्पायासप्पायं जानिमुत्वं कम्पना न अञ्जामीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रञ्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनियं निवृत्तित्वा सकुणसंघपरियुतो अरञ्जायनने साल्हावितपसम्पन्नं महारुक्खं निस्साय वसति । अथेकदिबमं तस्स रुक्खस्स साल्हामु अञ्जमञ्जं घंसन्निमु चुण्णं पतति धूमो उट्ठाति । तं दिस्वा बोधिसत्तो चिन्हेसि— इमा द्वे साष्वा एवं घंसमाना अग्गि विस्स-ज्जेस्सन्ति सो पतित्वा पुराणपण्णाति गप्पिह्मसति । ततो पट्ठाय इमप्पि रुक्खं ज्ञापेस्सति । न सक्का इध अभ्हेहि वसितुं । इतो पलायित्वा अञ्जत्थ गन्तुं वट्टीति । सो सकुणसंघस्स इमं गाथमाह—

यं निस्सिता जगतिरुहं विहंगमा स्वार्थं अग्गि पमुञ्चति ।

दिसा भजथ वक्कंगा ! जातं सरणतो भयन्ति ॥

तत्थ जगतिरुहन्ति जगती वुच्चति पटवी । तत्थ जातरुक्खो जगतिरुहोति वुच्चति । विहंगमाति विहं वुच्चति आकासं तत्थ गमनतो पक्खी विहंगमाति वुच्चन्ति । विसावज्जापाति इमं रुक्खं मृञ्चित्वा अञ्जतो पलायन्ता चतस्सो दिसा भजथ । वक्कंगाति सकुणे आलपति ते हि उज्ज्मं गळं कदाचि कदाचि वंकें करोन्ति तस्मा वक्कंगाति वुच्चन्ति । वंका वा तं उभोसु परमेसु पक्खा जातातिपि वक्कंगा । जातं सरणतो भयन्ति अम्हाकं अवस्सयरुक्खतो येव भयं निब्बत्तं । एष अञ्जत्थ गच्छामाति ।

बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितसकुणा तन सद्धि एकप्यहारेनेव उप्पत्तित्वा अञ्जत्थ गता । ये पन अपण्डिता ते एवमेवं आहुं एस बिन्दुमत्ते उदके कुम्भीले पस्सतीति । तस्स वचनं अगहेत्वा तत्थेव वसिसु । तोतो

गचिरस्सेव बोधिसत्तेन चिन्तितकारेण्य अग्नि निव्यत्तित्वा तं रुक्खं अग्गहेसि । धूमं च जालामु च उट्ठितामु
बूमन्त्वा सकुणा अञ्जत्थ गन्तुं नासक्खिसु अग्निग्ग्हि पतिरवा विनासं पापुणिसु ।

सत्या एवं भिक्षु ! पुब्बे तिरच्छानयतापि रुक्खगो वसन्ता अत्तनो सप्ययासप्यायं जानन्ति, त्वं
कस्मा न अञ्जालीसि इमं धम्मदेशनं आहरित्वा सक्खानि पकासेसि । सक्खपरिषोद्धानं [१८८] सो भिक्षु
सोत्तापत्तिफले पतिट्ठितो सत्यापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा
सकुणा बुद्धपरिसा अहेसुं पण्डितसकुणो पन अहमेवाति ।

सकुणजातकं

७. तिचिरजातकं

ये बह्व्रमपचायन्तीति^१ इदं सत्या सावर्त्यं गच्छन्तो सारिपुत्रत्यैरस्मै सेनासनपट्टिवाहनं आरम्भ कर्षेति ।

एकचूपन्नवत्यु

अनाथपिण्डिकेन हि विहारं कारेत्या दूते पेषिते सत्या राजगृहा निक्खम्म वेसाळि पत्वा तत्थ यथाभिरन्तं विहरित्वा सावर्त्यं गमिस्सामीनि मग्गं पटिपज्जि । तेन च समयेन छब्बगियानं अन्तेवासिका पुरतो पुरतो गत्त्वा धेरानं सेनासनेमु अगहित्सेव इदं सेनासनं अम्हाकं उपज्जायस्स इदं आचरियस्स इदं अम्हाकमेव भविस्सतीति सेनासनानि पठिबुज्जन्ति । पच्छा आगता धेरा मेनासनानि न लभन्ति । सारिपुत्रत्यैरस्सापि अन्तेवासिका धेरस्स सेनासनं परिदेमन्ता ऽ लभिसु ।

धेरो सेनासनं अलभन्तो सत्यु सेनासनस्स अविदूरे एकस्मिं हक्खमूले निसज्जाय च चंक्रमेन च वीनिनामेसि । सत्या एकचूसममये निक्खमित्वा उक्कामि । धेरोपि उक्कामि । को एसोति ?

अहं भन्ते ! सारिपुनाति ।

मारिपुत्त ! इमाय वेलाय इध किं करोमीनि ?

सो तं पवुत्ति आरोचेसि ।

सत्या धेरस्स वचनं सुत्वा इदानि ताव मयि जीयन्ते येव भिक्खु अज्जमज्जं अगारवा अप्पतिस्सा विहरन्ति, परिनिब्बुत्ते नुत्थो किं करिस्सन्तीति आवज्जेन्तस्स धम्मसंवेगो उवपादि । सो पभाताय रत्तिया भिक्खु-संघं सन्निपातागेत्वा भिक्खु पुच्छि- मच्चं किं भिक्खवे ! छब्बगिया पुरतो पुरतो गत्त्वा धेरानं भिक्खूनं सेनासनं पट्टिवाहन्तीनि ?

सच्चं भगवाति ।

ततो छब्बगियेयं गरहित्वा धम्मं कथं कत्वा भिक्खु आमन्नेसि- को नुत्थो भिक्खवे ! अग्यामन अग्गोदक अग्गपिण्ड अरहन्तीति ?

एकच्चे भिक्खु खत्तियकुला पब्बजितोति आहसु, एकच्चे ब्राह्मणकुला, एकच्चे गृहपतिकुला पब्ब-जितोति । अपरे विनयधरो, धम्मकथिको, पटमस्स ज्ञानस्स लाभो, दुतियस्स, ततियस्स, चतुत्थस्स ज्ञानस्स लाभोति । अपरे मोतापन्नो, सकदागामी, अनागामी, अरहा तेविज्जो छल्लभिज्जोति आहसु ।

एव तेहि भिक्खूहि अत्तनो अत्तनो रुचिचयेन अग्यासनान्दिग्रहान कथितकाले सत्या आह- न भिक्खवे ! मय्ह सामने अग्यामनादीनि पत्वा खत्तियकुला पब्बजितो पमाण, न ब्राह्मणकुला, न गृहपतिकुलापब्ब-जितो, न विनयधरो, न मुत्तन्तिको, नाभिधम्मिको, न पठमज्जानादिलाभिनी, न मोतापन्नादयो पमाण । अयं त्वो भिक्खवे ! इमम्मि सामने यथाबुद्ध अभिवादनपच्चुट्ठान अज्जलकम्म सामोचिकम्म कानव्व अग्या-सन अग्गोदक अग्गपिण्डो लद्धव्वो, इदमेव पमाण । तस्मा बुद्धनरो भिक्खु एतेस अनुच्छविको, इदानि त्वो पन भिक्खवे ! सारिपुत्तो मय्ह अग्गासावको अनुधम्मचक्कप्यवत्तको ममानन्तरं सेनासनं लद्ध अरहति । सो इमं रतिं सेनासनं अलभन्तो हक्खमूले वीनिनामेसि । तुम्हे इदानेव एव अगारवा अप्पतिस्सा गच्छन्ते-गच्छन्ते काले किन्ति कत्वा विहरिस्सथाति !

अथ तेसं बोवादानत्वाय— पुत्रे भिक्षवे ! तिरच्छानगतापि नखो पनेतं अम्हाकं पतिरूप य मयं अञ्जमञ्ज अमारवा अप्पतिस्सा असभागवुत्तिनो विहरेय्याम । अम्हेषु महल्लकतरं जानित्वा तस्स अभि-
वादानादीनि करिस्सामाति साधुकं वीमसित्वा अयं नो महल्लकोति ज्ञत्वा तस्स अभिवादानादीनि कत्वा देवपथं
पूरयमाना गताति वत्वा अतीतं आहरिः—

अतीतवत्त्वं

अतीते हिमवन्तपस्से एकं महानिघोषं उपनिस्साय तपो सहाया विहरिसु—तित्तिरो मक्करो ह-
त्थीति । ते अञ्जमञ्ज अमारवा अप्पतिस्सा असभागवुत्तिनो अहेसु । अय नेसं एतदहोसि—न युत्तं अम्हाक
एवं विहरिसु । मङ्गल मयं यो नो महल्लकतरो तस्स अभिवादानादीनि करोन्ता विहरेय्यामाति ।

को पन नो महल्लकतरोति चिन्तोत्वा एकदिक्कस अत्थेसो उपायोति तयोपि जना निघोषमूले निशी-
दित्वा तित्तिरो च मक्कटो च हत्थि पुञ्छिसु— सम्म हत्थि । त्वं इमं निघोषस्स क्वीवप्पमाणकालतो पट्ठाव
जानामीति ?

सो आह— सम्मा ! अहं तस्सपोतककाले इमं निघोषगच्छ अन्तरसत्थीसु कत्वा गच्छामि । अन्तरि-
त्वा डितकाले च पन मे एत्तस्स अग्गसाक्षा नामि षट्ठेति । एवाहं इमं गच्छकालतो पट्ठाव जानामीति ।

पुन उभोपि जना पुरिमनयेनेव मक्कट पुञ्छिसु ।

सो आह— अहं सम्मा ! मक्कटच्छापको समानो भूमियं निशीदित्वा गोवं अनुक्खित्त्वाव इमस्स
निघोषपोतकस्स अग्गङ्गुरं खादामि । एवाहं इमं सुट्ठकालतो पट्ठाव जानामीति आह ।

अथ इतरे उभोपि पुग्गिमनयेनेव नित्तरं पुञ्छिसु ।

सो आह—सम्मा ! पुत्रे अणुक्कम्मि नाम ठाने महानिघोषरुक्खो अहोसि । अहं तस्स फलानि
खादित्वा एतस्मिं ठाने बच्चं पातेसि, ततो एस रुक्खो जातो । एवाहं इमं अजातकालतो पट्ठाव जानामि । तस्मा
अहं तुम्हेहि जातिया महल्लकतरोति ।

एवं वुत्तो मक्कटो च हत्थी च तित्तिरपण्डित आहसु— सम्म ! त्वं अम्हेहि महल्लकतरो । इतो
पट्ठाव मय तव सक्कारयसक्कारमानवन्दनपूजनानि चैव अभिवादानपञ्चुट्ठान अञ्जलिकम्मसामीचिकम्माम्नि
च करिस्साम, अपवादे च ते ठस्साम । त्वं पन इतो पट्ठाव अम्हाकं ओवादानुसामानि देय्यामीति ।

ततो पट्ठाव तित्तिरो तेसं बोवादान अदासि, सीलेसु पतिट्ठापेसि, सयमिपि सीलानि समादियि । ते
तयोपि जना पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठाव अञ्जमञ्ज सगारवा सप्पतिस्सा सभागवुत्तिनो हुन्वा जीवितपरि-
योमाने देवलोकपरायणा अहेसु ।

तेमं तिष्णं समादानं तित्तिरियबह मच्चरिय नाम अहोसि । ने हि नाम भिक्षवे ! तिरच्छानगता
अञ्जमञ्जं सगारवा सप्पतिस्सा विहरिसु । तुम्हेपि एवं स्वाक्खान्ते धम्मविनये पञ्चचित्त्वा कम्मा अञ्जमञ्जं
अमारवा अप्पतिस्सा विहरथ ? अनुजानामि भिक्षवे ! इतो पट्ठाव तुम्हाकं यथाबुद्धं अभिवादानपञ्चुट्ठान
अञ्जलिकम्मसामीचिकम्मं यथाबुद्धं अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं । न इतो पट्ठाव यं नवकतरेन बुद्धतरो
मेतासनेन पटिञ्चाहितम्भो । यो पटिञ्चाहेय्य आपत्ति दुक्कटस्साति । एवं सत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्त्वा अमि-
सम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

ये बद्धमपचायन्ति नरा धम्मस्स कीविसा ।

विट्ठेव धम्मे पासंता सम्पराये च सुयतीति ॥

तत्थ ये बद्धमपचायन्तीति जातिबद्धो वयोबद्धो गुणबद्धोति तयो बद्धा । तेसु जातिसम्पन्नो जातिबद्धो
नाम । वयो ठितो वयोबद्धो नाम । गुणमपन्नो गुणबद्धो नाम । तेसु गुणसम्पन्नो वयोबद्धो इत्यस्मिं ठाने बद्धोति

अधिव्येतो । अपचायन्तीति जेट्ठापचायिककम्मेन पूजेन्ति । धम्मस्स कोविदाति जेट्ठापचायनधम्मे कोविदा कुसला दिट्ठेन धम्मेति इमस्मिं येव अत्तभावे । पासंसाति पंससाति पंससारहा । सम्पराये च सुम्पतीति सम्परेतब्बो इमं लोकं हित्वा गन्तब्बो परलोकोपि तेसं सुगतिं येव्व हीतीति । अयं पनेत्थ पिण्डत्थो! भिक्खवे! खत्तिया वा होन्तु ब्राह्मणा वा वेस्सा वा सुद्धा वा गहट्ठा वा पब्बजिता वा तिरच्छानगता वा ये केचि सत्ता जेट्ठापचितिकम्मे छेका कुसला, दूजसम्पन्नानं वयोवृद्धानं अपचितिं करोन्ति, ते इमस्मिं च अत्तभावे जेट्ठपंचितिकारकाति पंसंस वण्णनं धोमनं लभन्ता कामस्स च भेदा सग्गे निव्वत्तन्तीति ।

एवं सत्त्वा जेट्ठापचितिकम्मेस्स गुण कथंत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा हृत्थिनागो मोग्गलानो अहोसि । मक्कटो सारिपुत्तो । तित्तिरपण्डितो पन अहमेवाति ।

८. बकजातक

माचकलभिकतिष्प श्रोति इद सत्या जेतवने बिहरन्तो चीवरवड्डको भिक्षु आरम्भ कथेसि ।

पञ्चुपमवचणु

एको किं जेतवनवासिको भिक्षु यं किञ्चि चीवरे कतव्वं छेदनघट्टनविचारणसिब्बनादिक कम्मं तत्थ मुकुसलो । सो नाय कुसलताय चीवरं वड्डेति । तस्मा चीवरवड्डकोत्त्वेव पद्मायित्थ । किं पनेस करोतीति ? जिण्णपिलोतिकामु हत्थकम्म दस्सेत्वा सुफस्सित मनाप चीवर कत्वा रजनपरियोसाने पिट्ठोदकेन रजित्वा मखेन घसित्वा उज्जलं मनुञ्जा कत्वा निक्खिपति । चीवरकम्म कातु अजानन्ता भिक्षु अहते साटके गहेत्वा तस्म सन्तिके आगन्त्वा मय चीवर कातु न जानाम चीवरं नो कत्वा देयाति वदन्ति । सो चीवरं आवुसो ! कयिर-मान चिरेन निट्ठाति । मया कतचीवरमेव अत्थि इमे साटके ठपेत्वा गण्हित्वा गच्छयाति नीहरित्वा दस्सेति । ते तस्म वण्णसम्पत्ति येव दिस्वा अन्तर अजानन्ता थिरन्ति मञ्जाय अहतसाटके चीवरवड्डकस्स दत्वा गण्हित्वा गच्छन्ति । न तेहि धोके किलिट्ठकाले उण्होदकेन धोवियमान अतनो पकति दस्सेति । तत्थ तत्थ जिण्णट्ठान पञ्जायति । ते विष्पटिसारिणी होन्ति । एवं आगतागते पिलोतिकाहि वञ्चेन्तो सो भिक्षु सव्वत्थ पाकटो जातो ।

यदा चेव जेतवने तथा अञ्जानरम्मि गामकेपि एको चीवरवड्डको लोक वञ्चेनीति । तस्म मम्भला भिक्षु— भन्ने ! जेतवने किं एको चीवरवड्डको एव लोक वञ्चेनीति आगेर्चायमु ।

अथस्स एतदहोसि हन्दाह त नगरवामिक वञ्चेमीति पिण्णोतिकचीवर अतिमनाप कत्वा मुरत रजित्वा न पारुपित्वा जेतवन अगमासि ।

इतरो न दिस्वाव लांभ उण्णादेत्वा—भन्ने ! इम चीवर मुग्हेहि कर्तान्ण पुच्छि ।

आम आवुसोति ।

भन्ने चीवर मय्हे देथ, मुग्हे अञ्ज लभिस्यामि ।

आवुसो ! मय गामवामिका दुल्लभण्णचया इमाह तुग्हे दत्वा अतना कि पारुप्पिस्सामीति ?

भन्ने ! मम गन्तिके अहतमाटका अत्थि, ते गहेत्वा तुग्हाक चीवर करोयाति ।

आवुसो ! मया एत्थ हत्थकम्म दस्सित तयि पण एव वदन्ने कि मक्का कातु ? गण्ह्याहि नन्ति तस्म पिण्णोतिकचीवर दत्वा अहतसाटके आशाय न वञ्चेत्वा पक्कामि । जेतवनवासिकोपि न चीवर, पारुपित्वा कति-पाटवधेन उण्णादकेन धोवन्तो जिण्णपिलोतिकभाव दिस्वा लज्जतो । गामवासिचीवरवड्डकेन किं जेतवन-वासिको वञ्चितोति तस्म वञ्चितभावो मघमज्जे पाकटो जातो । अथेक दिवस भिक्षु धम्ममभाय न कथ कथेन्ता तिमीदिमु ।

मत्था आगन्त्वा— कायनुत्थ भिक्षवे ! एतग्हे क्काय मन्निमिन्नति पुच्छि ।

ते नमत्यं आगेर्चायमु ।

मत्था— न भिक्षवे ! जेतवनवामी चीवरवड्डको इदानेव अञ्जे वञ्चेति पुब्बेपि वञ्चेमि येव । न गामवामिकेनपि इदानेवाम जेतवनवामी चीवरवड्डको वञ्चिनो पुब्बेपि वञ्चितो येवाति वत्था अतीन आहरि—

अतीतवचु

अर्ताने एकास्मि अरञ्जायतने बांधिमतो अञ्जतर पटुमसरं निस्साय ठित्ते हव्वे हक्खदेवता हुत्वा

निर्व्यति । तथा अञ्जतरास्मि नातिमहन्ते सरं निदाघसमये उदकं मन्वं अहोसि, बहु चेत्य मच्छा होन्ति । अथेको बको ते मच्छे दिस्वा एकेनुपायेन इमे मच्छे बञ्चेत्वा खादिस्सामीति गन्त्वा उदकपरियन्ते चिन्तेन्तो निसीद्वि । अथ नं मच्छा दिस्वा— किं अय्य ! चिन्तेन्तो निसिभोसीति पुच्छिसु । तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिभोसीति ।

अम्हाकं किं चिन्तेसि अम्माति ?

इमस्मि सरं उदकं परित्त गोचरो व मन्दो निदाघो व महन्तो । इदानीमे मच्छा किं नाम करिस्सन्तीति तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिभोसीति ।

अथ किं करोम अय्याति ?

तुम्हे सवे मय्हं वचनं करेय्याथ अहं वो एकेकं मुखनुण्डकेन गहेत्वा एकं पञ्चवण्णपट्टमसञ्छन्नं महासरं नेत्वा विस्सज्जेय्यन्ति ।

अय्य ! पठमकप्पिकतो पट्ठाय मच्छानं चिन्तनकवको नाम नत्थि । त्वं अम्हेसु एकेकं खादितुकामोसीति, न मयं तुय्हं सद्दहामाति ।

नाहं खादिस्सामि । सचं पन सरस्स अत्थिभाव मय्हं न सद्दहथ एकं मच्छं मया सद्धिं सरं पस्सितुं पेसेयाति ।

मच्छा तस्स सद्दहित्वा अथ जलेपि धलेपि समत्थोति एकं काणमहामच्छं अर्हंसु—इमं गहेत्वा गच्छथाति ।

सो तं गहेत्वा नेत्वा सरं विस्सज्जेत्वा सब्बं सरं दस्सेत्वा पुनानेत्वा तेस मच्छानं सन्तिकं विस्सज्जेसि । सो नेरा मच्छानं सरस्सं सत्थितं वण्णेसि । ते तस्स कथं सुत्वा गन्तुकामा हुत्वा साधुं अय्य ! अम्हे गहिहत्वा गच्छाहीति आहसु । बको पठमं तं काणमहामच्छमेव गहेत्वा सरतीरं नेत्वा सरं दस्सेत्वा सरतीरे जातं वरणकक्षे निलीयित्वा तं विटपन्तरे पक्खित्वा तुण्डेन विज्जन्तो जीविनकक्षयं पापेत्वा मसं खादित्वा कण्टके रुक्खमूले पानेत्वा पुनं गत्वा विस्सट्ठो मे सो मच्छो अञ्जो आगच्छन्तीति एनेनुपायेन एकेकं गहेत्वा सब्बमच्छं खादित्वा पुनं आगतो एकमच्छंमिं नादस ।

एको पनेत्थ कक्कटको अवसिट्ठो । बको तम्पि खादितुकामो हुत्वा— भो ! कक्कटकं ! मया सब्बं मच्छं नेत्वा पट्टमसञ्छन्ने महासरे विस्सज्जिता । एहि तम्पि नेस्सामीति ।

मं गहेत्वा गच्छन्तो कथं गहिहस्ससीति ?

इमित्वा गहिहस्सामीति ।

त्वं एव गहेत्वा गच्छन्तो मं पातेस्ससि । नाहं तथा सद्धिं गमिस्सामीति ।

मा भायि अहं तं सुगहितं गहेत्वा गमिस्सामीति ।

कक्कटको चिन्तेसि—इमस्स मच्छे नेत्वा सरं विस्सज्जनं नाम नत्थि । सचं पन मं सरं विस्सज्जेस्सन्ति इच्चेत कुसलं नो चे विस्सज्जेस्सति गीवमस्सं छिन्दित्वा जीवितं हरिस्सामीति । अथ न एवमाह— सम्मं बक ! न खो त्वं सुगहितं गहेतुं सक्खिस्ससि । अम्हाकं पन गहनं सुगहणं— सचाहं अलेनं तव गीव गहेतुं लभिस्सामि, तव गीव सुगहिनं कत्वा तथा सद्धिं गमिस्सामीति ।

सो न बञ्चेतुकामो एमं मन्ति अजानन्तो साधूनि सम्पट्टिच्छि । कक्कटको अजानो अलेहं कम्मरसण्डालेन वियं तस्स गीवं सुगहितं कत्वा इदानीं गच्छाति आह । सो तं नेत्वा सरं दस्सेत्वा वरणकक्षाभिमुखो पायासि । कक्कटको आह— मालु ! अयं सरो एत्तो त्वं पन इतो नेसीति ।

बको पियमातुलको अति भगिनिपुत्तोसि मे त्वन्ति वत्वात्वं एसं मं उक्खित्वा विचरन्तो मय्हं दासोनि सञ्चं करोसि मञ्जे पस्सेत वरणकक्षमूले कण्टकरासि, यथा मे सब्बमच्छा खादिता तम्पि तथेव खादिस्सामीति आह ।

कक्कटको एते मच्छा अतनो बालताय तथा सावित्त । अहं पन ते मं सावित्तुं न इत्सामि । तच्छब्देव पन विनाशं पावेत्साभि । त्वं हि बालताय मया वञ्चितआब न् वानससि । मरुत्त उमोपि सरिस्साम् । एसं वे सीस छिन्दिस्सा भूमिथं क्षिपिस्सामीति कत्वा सप्पञ्जासेव विव अत्तेहि तस्स गीवं तिप्पीलेस्सि ।

सो वतकतेन मुखेन अक्खीहि अस्सुना पण्णरन्तेन मरणभयंतज्जितो—साभि ! अहं तं न सावि-
स्सामि । जीवितं मे देहीति आह ।

यदि एव, ओतरित्वा सरस्मि म विस्सज्जेहीति ।

सो निवतित्वा सरमेव ओतरित्वा कक्कटकं सरपरियन्ते पंकपिट्ठे ठपेति ।

कक्कटको कस्तुरिकाय कुमुदनाल कप्येत्तो विय तस्स गीवं कप्येत्वा उदक पाविसि । तं अच्छरियं दिस्वा वरणरुक्खे अधिवत्था देवता साधुकारं ददमाना वनं उन्नादयमाना मधुरस्सरेन इमं गायमाह—

नाच्वन्तनिकतिप्पञ्जो निकरया सुखमेधति ।

आराधेति निकतिप्पञ्जो वको कक्कटकामिवाति ॥

तस्य नाच्वन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्यासुखमेधतीति निकति वुच्वति वञ्चना । निकतिप्पञ्जो वञ्चन-
पञ्जो पुगलो, तस्य निकत्या निकतिया वञ्चनाय, न अच्वन्तं सुखमेधतीति निच्वकाले सुखस्सियञ्जेव पटिट्ठातु
न सक्कोति एकसेन पन विनासं पापुणाति येवाति अत्थो । आराधेतीति पटिलभति । निकतिप्पञ्जोति केराटिक-
भावा सिक्खिनपञ्जो पापपुगलो अतना कतस्म पापस्स फलं पटिलभति विन्दतीति अत्थो । कथं ? वको कक्क-
टकामिव यथा वको कक्कटका गीवच्छेदनं पापुणाति एवं पापपुगलो अतना कतपापतो दिट्ठधम्मं वा सम्प-
राय वा भय आराधेति पटिलभतीति । इममत्थं पकामेत्तो महासतो वन उन्नादेत्तो धम्म देमेसि ।

मत्था—न भिक्खवे ! इदानीं गामवासीचीवरवद्दकेनेम वञ्चना । अतीतेपि वञ्चितो येवाति इम
धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि येट्त्वा जातक समोधानेसि । तदा सो वको जेतवनवासी चीवरवद्दको अहोसि ।
कक्कटको गामवासी चीवरवद्दको अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

वकजातकं

६. नन्दजातकं

मन्त्रे सोऽन्वयो रक्षीति—इदं सत्या जेतवने विहरन्तो सारिपुत्रत्वेरस्स सद्धिबिहारिक आरम्भ कथेति ।

पञ्चपत्रवत्सु

सो किर भिक्षु सुवचो अहीसि वचनकस्यो धेरस्स महन्तेनुस्साहेन उपकारं करोति । अथेकं समयं वेरो सत्वारं आपुच्छित्वा चारिक चरन्तो दक्खिणागिरिजनपदं अयमासि । सो भिक्षुत्पत्थगतकालं मानत्थद्धो हुत्वा धेरस्स वचनं न करोति । आवुसो ! इदं नाम करोहीति वृत्ते पन धेरस्स पटिपक्खो होति । वेरो तस्स आसयं न जानाति । सो सत्त्व चारिकं चरित्वा पुन जेतवनं आगतो । सो भिक्षु धेरस्स जेतवनविहारं आगतकालोतो पट्ठाय-पुन माविसोव जातो । वेरो तथागतस्स आरोचेसि— भन्ते ! मय्हं एको सद्धिबिहारिको एकस्मिं ठाने सतेन कीतदासो विय होति, एकस्मिं ठाने मानत्थद्धो हुत्वा इदं नाम करोहीति वृत्ते पटिपक्खो होतीति ।

सत्या— मायं सारिपुत्र ! भिक्षु इदमेव एवंसीलो, पुब्बेपेस एकं ठानं गतो सतेन कीतदासो विय होति, एकं ठानं गतो पटिपक्खो पटिमत्तु होतीति वत्वा धेरेन याचिनो अतीतं आहरि—

अतीतवत्सु

अनीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं कुटुम्बियकुले पटिसन्धिं गच्छि । तस्सको सहायको कुटुम्बिको सयं महत्तलोको । भरिया पनस्स तरुणी । सा तं निस्सायं पुत्रं पाटलभि । सो चित्तेसि— अयं इत्थिका तरुणता ममच्चयेनं किञ्चिदेव पुत्रिं गहेत्वा इमं धनं विनासेय्यं पुत्तस्स मे न ददेय्यं । यञ्जनाहं इमं धनं पठविनातं करेय्यन्ति ।

धेरे नन्दं नाम दासं गहेत्वा अरञ्जं गत्वा एकस्मिं ठाने तं धनं निदहित्वा तस्स आचिक्खित्वा— तात नन्द ! इमं धनं मम अच्चयेनं मय्हं पुत्रस्स आचिक्खेय्यासि । मा च न परिच्चजित्था ति ओवादित्वा कालमकासि ।

पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन वयण्पत्तो जातो । अथ न माता आह— तात ! तव पिता नन्दं दासं गहेत्वा धनं निधेसि तं आहरापेत्वा कुटुम्बं सण्ठंहीति ।

सो एकदिबसं नन्दं आह— मानुल ! अत्थ किञ्चि मय्हं पितरा धनं निदहितान्ति ?

आमं सामीति ।

कुहि नं निदहितान्ति ?

अरञ्जे सामीति । तेनेहि गच्छामाति कुट्टालापटकं आदाय निधिट्ठानं गत्वा— कहं मानुल ! धनान्ति आह ।

नन्दो आरुह्य धनमत्थेकं ठत्वा धनं निस्सायं मानं उण्पादेत्वा—अरे ! दासिपुत्र ! चेटक ! कुत्तो तं इमस्मिं ठाने धनान्ति कुमारं अक्कोमति ।

कुमारो तस्स फरुमवचनं सुत्वा असुणन्तो विय— तेनेहि गच्छामाति— तं गहेत्वा पटिनिवन्तिवा पुन द्वे तयो दिवसे अतिक्कमित्वा अगमासि । नन्दो तथेव अक्कोसति ।

कुमारो तेनं सद्धिं फरुमवचनं अवत्वाव निवन्तिवा अयं दामो इतो पट्ठायं धनं आचिक्खित्तामीति

गच्छति गन्त्वा पन अक्कोसति । तत्थ कारणं न जानामि । अत्थि नु खो पन मे पितुसहायो कुटुम्बिको तं पटि-
पुण्ड्रित्वा जानिस्सामीति । बोधिससत्स सन्तिकं गन्त्वा सञ्चं तं पवति आरोचेत्वा— किन्नु खो तात ! कारणत्ति
पुण्ड्र ।

बोधिससो— यस्मिं तं तात ! ठाने ठितो नन्दो अक्कोसति तत्थेव ते पितुसन्तकं धनं । तस्मा ते यदा
नन्दो अक्कोसति तदा नं एहि दास ! किं अक्कोसीति आकड्डित्वा कुट्टालं गहेत्वा त ठानं भिन्दित्वा कुलसन्तक
धनं नीहरित्वा दास उक्खिपापेत्वा धनं आहरति वत्त्वा इमं गावमाह—

मञ्जे सोवण्णयो रासि सोवण्णमाला च नन्दको ।

यत्थ दासो आमजातो ठितो धुल्लानि गज्जतीति ॥

तत्थ मञ्जेति एवं अहं जानामि । सोवण्णयोति सुन्दरो वण्णो एतेसन्ति सोवण्णानि । कानि
तेनिं रजतमणिकञ्चनपबालादिरतनानि । इमस्मिं हि ठाने सञ्चानेतानि सुवण्णानीति अधिप्येतानि । तेसं रासि
सोवण्णयो रासि । सोवण्णमाला चाति सुद्धं पितु सन्तका सुवण्णमालापि च एत्थेवाति मञ्ज्जामि । नन्दको यत्थ
दासोति यस्मिं ठाने ठितो नन्दको दासो । आमजातोति आम अहं वो दासीति एवं दासव्य उपगताय आमदासी-
सखातराय दासिया पुत्तो । ठितो धुल्लानि गज्जतीति खो यस्मिं ठाने ठितो धुल्लानि कइसवचनानि वदति तत्थेव
तं कुलधन एवमहन्त मञ्ज्जामीति । बोधिससो कुमारस्स धनगहणुपायं आचिक्खि ।

कुमारो बोधिसत्त वन्दित्वा घरं गन्त्वा नन्द आदाय निषिट्ठानं गन्त्वा ययानुसिट्ठं पटिपज्जत्वा
त धनं आहरित्वा कुट्टुम्बं सण्ठेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठिनो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने
यथाकम्म गतो ।

सत्था—पुञ्जेपेस एवसीलो येवाति वत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं ममो-
धानेसि । तदा नन्दो साग्गिपुत्तस्स मड्डिविहारिको अहोमि । कुट्टुम्बिकपुत्तो साग्गिपुत्तो पण्डितकुट्टुम्बिको पन अह-
मेवानि ।

नन्दजातकं

६०. खदिरद्वारजातकं

कामं पतामि निरवन्ति—इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स दान आरम्भ कथंति ।

पञ्चपन्नवारम्

अनाथपिण्डको हि विहारमेव आरम्भ चतुपण्णासकोटिधनं बुद्धसासने परिचञ्चिक्त्वा विकिरित्वा उपेत्वा तीणि रतनानि अञ्जत्थ रतनसञ्जमेव अनुप्पादेत्वा सत्वरि जेतवने विहरन्ते देवसिक तीणि महाउपट्टानानि गच्छति । पातोव एकवार गच्छति, कतपातरासो एकवारं, सायण्हे एकवार । अञ्जानिपि अन्तरूपट्टानानि होन्ति येव । गच्छन्तो च किञ्चलो आदाय आगतीति सामणेरा वादहरा वा हत्वम्पि मे ओलोकेय्युन्ति तुच्छहत्थो नाम न गतपुञ्जो । पातो व गच्छन्तो यागु गाहापेत्वा गच्छति । कतपातरासो मपिनवनीतमधुकाणितादीनिपि मायण्हसमये गन्धमालावत्थुहत्थोति । एवं दिवमे दिवमे परिचञ्चजन्तस्स पनस्स परिचचागे पमाणं नत्थि । बहु बोहाराप-जीविनोपिस्स हत्थतो पण्णे आरोपेत्वा अट्टारमकोटिमंख धनं इणं गप्पिहमुं । ते महासेट्ठि न आहरापेति । अञ्जा पनस्स कुलसन्तका अट्टारमकोटियो नदीतीरे निदह्णित्वा ठपिता वातोदकेन नदीकूले भिन्ने महासमुदं पविट्टा । ना यथापिहितलञ्छना व लोहचाटियो अण्णवकुञ्चिय पवट्टन्ता विचरन्ति । गेहे पनस्स पञ्चन्नं भिक्खुसतान निच्वभत्त निवद्धमेव होति । सेट्ठिनो हि गेहं भिक्खुसत्थस्स चातुमहापथे खणितपोक्खरणीसदिमं सब्भिक्खुनं मातापितृट्टाने ठिन्ति । तेनस्स घरं सम्मामम्बुद्धोपि गच्छति, असीतिमहाधेरापि गच्छन्ति येव । सेसभिक्खुन पन आगच्छन्तान च पमाणं नत्थि । त पन घर सत्तभूमक सत्तद्वारकोटकपतिमण्डित ।

नम्म चतुत्थे द्वारकोटके एका मिच्छादिट्ठिका देवता वमति । मा सम्मामम्बुद्धे गेहं पविमन्ते अननो विमाने ठानु न मक्कोति, दारकं गहेत्वा ओतग्ग्वा भूमिय तिट्ठति । असीतिमहाधेरेमुपि अवसेसथेरे-मुपि पविमन्ते मु च निक्खमन्ते मु च तथेव करोति । मा चिन्तेमि—समणे च गोनमे मावकेमु चम्म इमं गेहं पवि-मन्ते मु मय्ह सुख नाम नत्थि, निच्वकाल ओतग्ग्वा ओतग्ग्वा भूमिय ठानु' न मक्खिम्मामि । यथा इमे एत घर नापविमन्ति तथा मया कातु वट्टनीति ।

अथेकदिवस मयनूपगतस्सेव महाकम्मन्तिकस्स सन्निक गन्त्वा ओभास फरित्वा अट्ठासि । को एत्थाति च वने अह चतुत्थद्वारकोटके निम्बत्तदेवताति ।

कस्मा आगतासीति ?

नुम्हे सेट्ठिम्म किरिय न पम्मथ अननो पञ्चिमकालं अनोलोकेत्वा धनं नीहग्ग्वा समण गोनम येव पूजेति, न वणिज्ज पयोजेति, न कम्मन्तो पट्टपेति । नुम्हे सेट्ठि तथा ओवदथ यथा अत्तनो कम्म करोति यथा च ममणो गीतमो ससावकां इम घर नापविमन्ति तथा करोथानि ।

अथ न मो आह—बालदेवने । सेट्ठी धन विम्मज्जेतो नित्य्यानिके बुद्धसासेन विम्मज्जेति । सो सत्थे म खूलाय गहेत्वा विक्किणम्मसति नेवाह किञ्चि कथेस्सामि । गच्छ त्वानि ।

मा पुनेकदिवस सेट्ठिनो जेट्ठपुल उपसंकमित्वा तथेव ओवदि । सो पि न पुग्गिमयेनेव नज्जेमि । सेट्ठिना पम सद्धि कथेतुं येव न मक्कोति ।

सेट्ठिनोपि निग्गन्तर दानं देन्तस्स बोहारे अकरोन्तस्स अये मन्दीभूते धनं परिकण्ठयं अगमानि । अथम्म अनुक्कमेन दाल्लिदियप्पत्तस्स परिभोगमाटकमयनबोजनानिपि पुग्गणसदिसानि न भविसु । एवभूतोपि

निष्कृतसंघस्य दानं देति । पणीतं पत्रं कृत्वा दातुं न शक्नोति । अथ न एकदिवसं बन्दिता निसिद्धं सत्या— वीर्यति पत्रं ते गृह्णति ! कुले दानं नित्यं पुच्छि ।

सो—दिव्यति भर्ता । तञ्च खो कर्माधिकं विरम्यदुतियन्ति आह ।

अथ नं सत्या— गृह्णति ! लूखं दानं देयीति मा चित्तं सकोचयित्वा, चित्तस्मिं हि पणीते बुद्धपञ्चे-
कबुद्धबुद्धसावकानं दिव्यं दानं लूखं नाम न हीति ।

कस्मा ?

विपाकमहन्तासति आह । चित्तस्मिं पणीतं कातुं शक्नोन्तस्व दानं लूखं नाम नत्वीति चेत्
एव वेधितम्—

“नत्थि चित्तं पसमन्दि अप्पिका नाम दक्खिणा ।

तथागतं वा सम्बुद्धं अथवा तस्स सावके ॥

न किरत्थि अनामवसिस्सु परिचरिया बुद्धेसु अप्पिका ।

सुक्खाय अवोणिकाय च पस्स फल कुम्मासपिण्डया” ति ।

अपरिष्पि नं आह— गृह्णति । त्वं ताव लूखं दानं ददमानो अट्ठञ्चं अरियपुमाल्लानं देसि अहं बेला-
मकाले सकलजम्बुद्वीपं उन्नञ्जलं कत्वा सत्तरतनानि ददमानो पञ्चमहाभयान्तियो एकोचपुण्णं कत्वा विद्यं च
महादानं पवत्तयमानो तिसरणगतं वा पञ्चसीलरक्खकं वा कञ्चिं भालत्वं दक्खिण्येय्यपुग्गला नाम एव दुल्लभा
तस्मा लूखं मम दानं नित्यं मा चित्तं संकोचयित्वाति एव च पत्रं कत्वा बेलासमुत्तं कथेसि ।

अथ खो सा देवता इत्सरकाले सेट्ठिना सद्धिं कथेतुम्पि असक्नोती इदानायं दुग्गतता मम वचनं
पण्हित्सीतीति मञ्चप्रमाना अड्डरत्तसमये सिरिगम्भं पविसित्वा ओभासं फरित्वा आकासे अट्ठासि । सेट्ठी तं
दिस्वा— को एसोति आह ।

अहं महासेट्ठि ! चतुत्थद्वारकाट्ठके अधिबत्था देवताति ।

किमत्वं आगतासीति ?

तुम्हं ओवादं कथेतुकामां ह्वत्वाति ।

तेन हि कथेहीति ।

महासेट्ठि ! त्वं पच्छिमकालं न चिन्तेसि पुत्रधीतरो न ओल्लोकंसेसि, समणस्स तं गोतमस्स
सासने ब्रह्मघनं विष्पकिण्णं सो त्वं अतिवेलं धनविस्सज्जनं वा वणिज्जकम्मान्तानं अकरणेन वा समण
गोतमं निस्सायं दुग्गानो जातो । एवम्भूतोपि ममणं गोतमं न मुञ्चसि । अज्जापि ते समणा धरं पविसन्ति
येव यं ताव तेहि नीतं तं न शक्कां पञ्चाहरापेतुं गहिन्तमेव हीतुं इतो पट्ठायं पत्रं सयं च समणस्स गोतमस्स सन्तिक
मा गमित्वा सावकानञ्चस्स इमं धरं पविसितुं मा अदामि, समणं गोतमं विवत्तित्वापि अनोल्लोकेन्तो अतनो
वीहारे च वणिज्जं च कत्वा कुटुम्बं सण्ठेहीति ।

अथ नं सो एवमाह— अथ नयां मय्हे दानव्यं ओवादोनि ।

आमं अयन्ति ।

तादिसानं देवतानं सतेनपि सहस्सेनपि सतसहस्सेनपि अकम्पनीयो अहं दसवल्लेनं कतो मम हि सद्धा
सिनेरुं विद्यं अचलां सुप्पतिट्ठिता । मया निव्याणिके रत्तनसासने धनं विस्सज्जितं अयूत्तं ते कथितं । बुद्धसासने
पहारो विधो । एवरूपाय अनाचाराय दुस्सीलाय कालकण्णिया सद्धिं तया मम एक्कोहे वसन्नकिञ्च नत्थि, सीधं
मम गेहां निक्खमित्वा अञ्जल्यं गच्छानि ।

सा सोतापन्नस्स अरियसावकस्स वचनं सुत्वा ठातुं असक्नोती अतनो वसन्ट्ठानं गत्वा धारके

हृत्पेन गहेत्वा निष्कसमि । निष्कसमित्वा च पन अञ्जल्य वसनट्ठानं अलभमाना सेट्ठिं खमापेत्वा तत्त्वेव वसिस्सा-
मीति नगरपरिग्गाहकदेवपुत्तस्स सन्निकं गत्त्वा तं वन्दित्वा अट्ठासि ।

केनत्पेन आगतासीति च वृत्ता अहं सामि ! अनुपधारेत्वा अनायपिण्डकेन सट्ठिं कथेसि, मों मं
कुज्झित्वा वसनट्ठाना निष्कसुट्ठि । मं सेट्ठिस्स सन्निकं नेत्वा खमापेत्वा वसनट्ठान मे देधाति ।

किं पन तथा सेट्ठि वृत्तो ति ?

इतो पट्ठाय बुद्धुपट्ठानं संघुपट्ठानं माकरि, समणस्स गोतमस्स घरे पवेसं मा अदासीति । एवं
मे वृत्तो सामीति ।

अयुत्तं तथा वृत्तं, सासने पहारो विधो । अहं तं आदाय सेट्ठिनो सन्निकं गन्तुं न उस्सहामीति ।

सा तस्स सन्निका संगह अलभित्वा चतुष्मं महाराजानं सन्निकं अवमासि । तेहिपि तथेव पटिक्खिता
सकं देवराज उपसंक्रमित्वा त पवसिं आचिक्खित्वा-अहं देव ! वसनट्ठानं अलभमाना दारके हृत्पेन गहेत्वा
अत्ताणा विचरामि तुम्हाक सिरिया मण्हं वसनट्ठानं दापेत्वाति सुट्ठुतर याचि ।

सोपि नं आह-तथा अयुत्तं कनं, जिनसासने पहारो विधो । अहंपि त निस्साय सेट्ठिना सट्ठिं कथेत्तुं
न मक्कोमि । एकं पन ते सेट्ठिस्स खमनूपाय कथेम्मामीति ।

साधु देव ! कथेहीति ।

महासेट्ठिस्स हृत्पेनो मनुस्सेहि पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिसंखं घन गहित्वा अत्थि त्वं तस्स आयु-
त्तकवेस गहेत्वा कञ्चि अजानापेत्वा तानि पण्णानि आदाय कतिपयेहि यक्खत्तरणेहि परिवारिता एकेन हृत्पेन
पण्णं एकेन लेखनि गहेत्वा तेस गेह गत्त्वा गेहमज्जे टिता अत्तनो यक्खान्भावेन ते उप्पासेत्वा इदं तुम्हाक इण-
पण्णं, अम्हाक सेट्ठी अत्तनो इस्सरकाले तुम्हे न किञ्चि आह इदानि दुग्गतो जातो तुम्हेहि गहितकहापणानि
देधाति अत्तनो यक्खान्भावेन दस्सेत्वा सम्भापि ता अट्ठारसहिरञ्जकोटियो साधेत्वा सेट्ठिस्स तुच्छकोट्ठके पूरेत्वा
अञ्जं अचिरवतीनदीतीरे निहितघन नदीकूले भिधे समुद् पविट्ठ अत्थि तस्मि अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा
कोट्ठे पूरेत्वा अञ्जमपि असुकट्ठाने नाम अस्सामिक अट्ठारसकोटिमत्तमेव घन अत्थि तस्मि आहरित्वा तुच्छ-
कोट्ठके पूरेहि, इमाहि चतुपण्णासकोटीहि इम तुच्छकोट्ठके पूरणेन दण्डकम्मं कत्वा महासेट्ठिं खमापेहीति ।

सा साधु देवाति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा वृत्तनयेनेव सम्ब घन आहरित्वा अट्ठारससमये सेट्ठिस्स
मिरिगम्भ पविसित्वा ओभास करित्वा आकासे अट्ठासि ।

को एमोति वृत्ते अहं ते महामेट्ठि ! चतुत्थद्वारकोट्ठके अधिवत्त्या अन्वबालदेवता मया महामोहम्-
ल्हाव बुद्धगुणे अजानित्वा पुरिमेषु दिवसेसु तुम्हेहि सट्ठिं किञ्चि कथितं अत्थि तं मे दोसं खमम सक्कस्स हि
मे देवराजस्स वचनेन तुम्हाक इण सोधेत्वा अट्ठारसकोटियो समुद् गता अट्ठारसकोटियो तस्मि तस्मि ठाने
अस्सामिकधनस्स अट्ठारसकोटियोति चतुपण्णासकोटियो आहरित्वा तुच्छकोट्ठ पूरणेन दण्डकम्मं कत जेतव-
नविहार आरम्भ परिकल्प्य गतघन सम्ब सम्पिण्डित वसनट्ठान अलभमाना किलमामि मया अञ्जाप्यताय
कथितं मनसि अकत्वा खमय महामेट्ठीति आह ।

अनायपिण्डको तस्सा वचन सुत्वा चिन्तेमि- अयं च देवता दण्डकम्मं च मे कतन्ति यदति अत्तनो
च दोसं पटिजानाति सत्त्वा इम चिन्तेत्वा अत्तनो गुणे जानापेस्सति सम्मासम्बुद्धस्स न दस्सेस्सामीति । अयं नं
आह-अम्म देवते ! सचेसि मं खमापेतुकाभा सत्त्वुसन्निके मं खमापेहीति ।

साधु एवं करिम्सांमि सत्त्वु पन म सन्निकं गहेत्वा गच्छाहीति ।

सो खाम्पूति कत्वा विभाताय रत्तिया पातोव तं गहेत्वा सत्त्वुसन्निकं गत्त्वा ताय कतकम्मं सम्ब
तथागतस्स आरोचेसि ।

सत्त्वा तस्मै ब्रह्म सुत्वा इव गृहपति ! पापपुगलोपि याव पापं न पचन्ति ताव भद्रानि पस्सति यदा पनस्स पापं पचन्ति तदा पापमेव पस्सति । भद्रपुगलोपि याव भद्रं न पचन्ति ताव पापानि पस्सति, यदा पनस्स भद्रं पचन्ति तदा भद्रमेव पस्सतीति. वत्त्वा इमा धम्मपदे द्वे गाथा अभासि—

“पापोपि पस्सति भद्रं याव पापं न पचन्ति ।
यदा च पचन्ति पापं अथ पापो पापानि पस्सति ॥
भद्रोपि पस्सति पापं याव भद्रं न पचन्ति ।
यदा च पचन्ति भद्रं अथ भद्रो भद्रानि पस्सती” ति ।

इमासं च पन गाथानं परियोसानं सा देवता सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सा चक्कक्कित्तेमु सत्थु पादेमु निपतित्वा मया भन्ते ! रागरत्ताय दोमदुट्ठाय मोहमूलहाय अविज्जन्धाय तुम्हाक गुणे अजानन्निया पापक बचनं वुत्तं त मे खमयाति सत्थारं खमापेत्वा महामेट्ठि खमापेसि ।

तस्मि समये अनाथपिण्डको सत्थु पुरतो अत्तनो गुणं कथेसि— भन्ते ! अय देवता बुद्धुपट्ठानादीनि मा करोहीति वारयमानापि म वारेनु नामकिञ्च दानं न दातव्वन्ति इमाय वारियमानोपह् अदासिमेव ननु एस भन्ते ! मय्ह गुणोनि ?

सत्त्वा—त्व खोसि गृहपति ! मोतापन्नो अरियसावको अचलसद्धो विमुद्धदस्सतो तुय्ह इमाय अप्पसखलदेवताय वारन्निया अवारितभावो नाच्छगियां य पन पुब्बे पण्डिता अनुपत्ते बुद्धे अप्पिक्के जाणे टिता कामावचरिम्मरेन भारेन आकामे ठत्वा मत्ते दानं दस्समि इमस्मि निरये पच्चस्समीति असीतिहत्थयग्भीर अंगारकामुं दस्सेत्वा मा दानं अदासीनि वाग्गिा पदुमकण्णिणकमज्जे ठत्वा अदंमु इदं अच्छरियनि वत्त्वा अनाथ-पिण्डकेन याचितो अतीतं आह्गि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ऋहसदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसीमेट्ठिम्म कुले निष्वात्तित्वा नानप्पकारेहि सुखूपकरणेहि देवकुमारो विय संबड्ढियमानो अनुक्कमेन विञ्जुत्त पत्त्वा मोलसवस्सकालेयेव सत्त्व-सिपेनु निष्फाति पत्तो । सो पितु अच्चयेन मेट्ठिट्ठाने ठत्वा चतुमु नगरद्वारेमु चत्तम्भो दानसालायो मज्जे नगरम्स एकं अत्तनो निबंसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्त्वा महादानं देति, सील रक्खणि, उपोसयकम्मं करोति । अथेकदिवस पातगतवत्त्वाय बोधिसत्तम्म नानगरमे मनुञ्जओज्जे उपनीयमानं एको पच्चेकबुद्धो सताहच्चयेन निरोधा उट्ठाय भिक्षुाचारवेळ सल्लवत्त्वा अज्ज मया वाराणसीसेट्ठिम्म गेहद्वारं गन्तुं वट्ठतीति नागलताइन्तकट्ठं खादित्वा अतोत्तदहे मुख धोवित्वा मनोसिलातले टितो निवासत्त्वा कायबन्धनं बन्धित्वा चीवरं पारपित्वा इद्धिमयमालिकपत्तं आदाय आकासेनागत्त्वा बोधिसत्तम्म भत्ते उपनीतमत्ते गेहद्वारे अट्ठासि ।

बोधिसत्तो त दिस्वाव आसता बुट्ठाय निपच्चाकारं दस्सेत्वा कम्मकारवं ओलोकेमि । किं करोमि सामीनि च बुत्ते अयस्स पत्तं आहरथानि आह । तं खणञ्जेव मारो पापिभा विकम्पमानो उट्ठाय अयं पच्चेक-बुद्धो इतो सत्तमं दिवसे आहारं लभि । अज्ज अलभन्तो विनत्सिम्मति इमं च विनासेस्सामि मेट्ठिनो च दानन-राय करिस्सामीति त खणञ्जेव आगत्त्वा अन्तरवत्थुम्हि अमीनिहत्थमत्तं अंगारकामुं निर्मिमाणं । सा खदि-रगारपुण्णा सम्पज्जलिता सजोतिभूता अवीज्जिभानिरयो विय खादित्थं । त पन मापेत्वा सयं आकामे अट्ठासि । पत्तहरणत्थाय गच्छमानो पुरिसो तं दिम्वा महाभयप्पत्तो निवत्ति ।

बोधिसत्तो— किं तात ! निबत्तोसीमि पुच्छि ।

अयं सामि ! अन्तरवत्थुम्हि महती अंगारकामु सम्पज्जलिता सजोतिभूताति ।

अथञ्जो अथञ्जोति एवं आगतागता सन्नेपि भयप्पत्ता वेगेन पलायिसु ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि— अज्ज मय्हं दानन्तरायं कानुकामो बसवत्ती मारो उच्चत्तो भविस्सति, न खो पन जानाति मारस्सेतेन मारसहस्सेनापि मय्हं अकम्पियथायं । अज्जदानि मय्हं वा मारस्स वा बलमहन्तत्तं आनुभावमहन्तत्तं जानिस्सामीति त यथासज्जितमेव भत्तपाति सयं आदाय गेहा निवस्सम अंगारकामुत्ते ठत्वा आकासं उल्लोकैत्वा मार दिस्वा— कोसि त्वन्ति आह ।

अहं मारोति ।

अयं अंगारकामु तथा निम्मिनानि ?

आम मयाति ।

किमत्यायाति ?

तव दानस्स अन्तरायकरणत्थाय च पच्चेकबुद्धस्स च जीवितनासनत्थायाति ।

बोधिसत्तो— तेव त अह अत्तनो दानस्स अन्तरायं न पच्चेकबुद्धस्स जीवितन्तराय कानु दस्सामि । अज्जदानि मय्हं वा तुय्हं वा बलमहन्तेज्ज आनुभावमहन्तत्तं जानिस्सामीति अंगारकामुया तटे ठत्वा— अग्ते ! पच्चेकबरबुद्ध ! अहं इमिस्सापि अंगारकामुया अधोसीसो पतमानोपि न निवत्तिस्सामि केवलं तुय्हं मया दिन्न-भोजनं पतिगण्हाति वत्वा इम गाथमाह—

काम पतामि निरय उद्धपादो अवसिरो ।

नानरियं करिस्सामि हन्द पिण्डं पटिग्गहाति ॥

तत्राय पिण्डत्थो अन्ते ! पच्चेकबुद्ध ! सत्थे अयं तुय्हं पिण्डपातं देत्तो एकसेनेव इम निरय उद्धपादो अवसिरो हुत्वा पतामि तथापि यदिदं अदानं च असीलियं च अरियेहि अकातव्वता अनरियेहि च कात-व्वत्ता अनरियन्ति बुच्चन्ति न त अनरियं करिस्सामि हन्द इम मया दीयमानं पिण्डं पटिग्गहं पतिगण्हाहीति । एत्थ च हन्दाति ववस्सगत्थे निपातो ।

एवं वत्वा बोधिसत्तो दल्लहसमादानेन भत्तपाति गहेत्वा अंगारकामुमत्थकेन पक्खन्तो । तावदेव अमीनिहत्थगम्भीराय अंगारकामुया तलतो उपरूपपरि जात अत्तसत्तम एकं महापद्दुम उग्गन्त्वा बोधिसत्तस्स पादं सम्पटिच्छि । ततो महातुम्बमत्ता रणुउग्गन्त्वः महासत्तस्स मुद्धनिठत्वा पतित्वा सकलसरोरं सुवण्णचुण्ण-समोक्कणमिव अकासि । सो पद्दुमकण्णिकायं ठत्वा नानग्गस्सभोजनं पच्चेकबुद्धस्स पत्ते पतिट्ठापेसि । सो त पटिग्गहेत्वा अनुमोदनं कत्वा पत्तं आकामे खिपित्वा परस्सन्तस्सेव महाजनस्स सयम्पि वेहानं अम्भुग्गन्त्वा नान-प्पकारं वलाहकपन्ति मत्मानो विय हिमवन्तमेव गतो ।

मारोपि पराजितो दोमनस्सं पत्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो । बोधिसत्तो पन पद्दुमकण्णिकायं टिनकोव महाजनस्स दानसीलसवण्णनेन धम्मं देसेत्वा महाजनेन परिबुत्तो अत्तनो निवेसनमेव पविसित्वा यावज्जीव दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था— न इदं गहपति ! अच्छरियं य त्थ एव इस्सनसम्पन्नो एतरहि देवताय न कम्पतो पुब्बेपि पण्ड-तेहि कतमेव अच्छरियन्ति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पच्चेकबुद्धो तत्थेव परिनिब्बायि । मार पराजेत्वा पद्दुमकण्णिकायं ठत्वा पच्चेकबुद्धस्स पिण्डपातदायको बाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

शबिरङ्गारजातकं

कुलावकवग्गो चतुत्थो

५. अत्यकामवर्गवर्णना

१. लोसकजातकं

शौ अत्यकामस्सति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो लोसकतिस्सत्थेर नम आरब्ध कर्थास ।

पञ्चुवन्नवत्तु

को पनेस लोसकतिस्सत्थेरो नामाति ? कोसलरट्ठे एको अत्तनो कुलनासको केबट्टपुत्तको अलाभी भिक्खु । सो किर निव्वत्तट्टानतो चवित्वा कोसलरट्ठे एकस्मिं कुलसहरसबासे केबट्टगामे एकस्सा केबट्टिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धिं गच्छि । तस्स पटिसन्धिं गृह्णदिवसे त कुलसहरसं जालहृत्य नदियं च तलाकादिसु च मच्छे परियेसन्त एकं भुङ्कमच्छम्पिं तालत्थं । ततो पट्टाय च ते केवट्टे परिहायन्ति येव तस्मिंस्स कुच्छिगतो येव तेसं गामो सत्तवारे अग्निना बद्धो सत्तवारे रञ्जा ददिडतो । एवं अनुक्कमेन दुग्गता जाता । ते चिन्तायिसु-पुब्बे अम्हाकं एवरूपं नत्थि इवानि पन परिहायाम अम्हाकं अन्तरे एकाय कालकणिया मबित्थं वे वाग्गा होमाति । पञ्च पञ्च कुलसतानि एकनो अहेसुं । ततो यत्थ तस्स मातापित्तरो सो कोट्टासो परिहायति इतरो बद्धति । ते तम्पि कोट्टासं द्विधरं, तम्पि द्विधाति एव याव तमेव कुल एकं अहोसि ताव विभजित्वा तेसं कालकणिभावं आत्वा पोथेत्वा भिक्कड्ढिसु ।

अथस्स मातरं किञ्छेन जीवमाना परिपक्के गम्भे एकस्मिं ठाने विजायि । पच्छिममज्जिकसत्तं न सवका नासेतुं अन्तोषट्ठे दीपो विय हिस्स हृदये अरहत्तस्स उपनिस्सयो अलति । मा न दारक पटिजग्गित्वा आधाविन्वा परिधावित्वा विचरणकाले एकमस्स कपालकं हत्थे दत्त्वा पुत्त एकं घरं पविसाति पेसेत्वा पलाता ।

सो ततो पट्टाय एककोव हुत्वा तत्थ भिक्खुं परियेत्तित्वा एकस्मिं ठाने सयति । न महायति न सरीरं पटिजग्गति, पंसुपिसावको विय किञ्छेन जीविकं कप्पेति । सो अनुक्कमेन सत्तवस्सिको हुत्वा एकस्मिं गेह्णारे उक्कलिधोवनस्स छड्ढितट्टाने काको विय एकेकं सित्तयकं उच्चिन्तित्वा खादति ।

अथ नं घम्मसेनापतिं सावन्धियं पिण्डाय चरमानो दित्त्वा अथ सत्तो अतिकारउत्तपत्तो कत्तरगाम-वासिको नु सोति तस्मिं बद्धेत्त्वा एहि रेति आह । सो गन्त्वा घेरं वन्धित्वा अट्टासि । अथ नं घेरो-कत्तरगाम-वासिकोसि कहं वा ते मातापित्तरोति पुच्छि ।

अहं भन्तो । निप्पञ्चयो, मट्ठं मातापित्तरो म निस्साय किलन्तमहाति म छड्ढेत्त्वा पलाताति ।

अपि पन पव्वाजेस्सामीति ?

भन्तो ! अहं ताव पव्वाजेय्यं मादिमं पन कपणं को पव्वाजेस्सामीति ।

अहं पव्वाजेस्सामीति ।

साधु पव्वाजेधाति ।

घेरो तस्स खादनीयं भोजनीयं दत्त्वा नं विहारं नेत्त्वा सहत्थेनेन नहापेत्त्वा पव्वाजेत्त्वा परिपुण्णवस्स उपसम्पादेसि । सो महत्तलककाले लोसकनिस्सत्थेरोति पञ्चायत्थिं निप्पुञ्जो अप्पलाभो । तेन किर असदिसदानेपि कुच्छिपूरो न लद्धपुब्बो, जीविनघटनमनकभेव लभति । तस्स हि पत्तो एकस्मिञ्चये यागुत्तुके दिग्गे पत्तो समततिको विय हुत्वा पञ्चायति । अथ ननुस्सा इमस्स पत्तो पूरोति हेट्टा यागुं वेत्ति । तस्स पत्ते यागुं दानकाले यनुस्सानं भाजने यागुं अन्तरधावतीतिपि वदन्ति । खज्जकादिसुपि एसेव नयो । सो अपरेन समयेन विपत्तनं बद्धेत्त्वा अग्गले अरहत्ते पत्तिट्ठितोपि अप्पलानोव अहोसि । अथस्स अनुपुब्बेन आयुसंमारेसु परिही-नेसु परिनिव्वाणदिवसो सम्पाप्पणि ।

धम्मसेनापति आबज्जेन्तो तस्स परिनिब्बाणभावं ज्ञत्वा अयं लोककतिस्सत्थेरो अज्ज परिनिब्बायिस्सति । अज्ज मया एतस्स यावदत्थं आहारं दानुं बट्टतीति नं आदाय सावत्थं पिण्डाय पाविसि । धेरो तं निस्साय ताव बट्टमनुस्साय सावत्थया हृत्य पसारंत्वा वन्दनमत्तम्पि नालत्थ । अथ नं धेरो गच्छावुसो ! धामनसालाय निसीदाति उय्योर्जेसि । ततो आगतमेव मनुस्सा अय्यो आगतोति धामने निसीदापेत्वा भोजेन्ति । धेरो पि इमं लोककस्स देधाति लद्धाहारं पेसेसि । तं गहेत्वा गता लोककत्थेरो असरित्वा सयमेव भुञ्जिमु । अथ धेरस्स उट्ठाय विहारं गमनकाले लोककतिस्सत्थेरो गत्वा धेरं वन्दि, धेरो निवत्तित्वा ठितकोव लद्धं ते आवुसो ! भत्तन्ति पुञ्चि ।

धेरो सबेगपत्तो कालो ओलोकेसि । कालो अतिक्कन्तो । धेरो- होतावुसो ! इधेव निसीदाति लोककत्थेरो धामनसालाय निसीदापेत्वा कोसलरज्जो निवेसनं अगमासि । राजा धेरस्स पत्तं गाहापेत्वा भत्तस्स अकालोति पत्तपूरं चतुमधुरं दापेसि ।

धेरो नमादाय गत्वा एहावुसो तिस्स ! इमं चतुमधुरं भुञ्जाति वत्वा पत्तं गहेत्वाव अट्ठासि । सो धेरे गारवेन लज्जन्तो न परिभुञ्जति, अथन धेरो सहावुसो तिस्स ! अहं इमं पत्तं गहेत्वाव ठस्सामि त्वं निसीदित्वा परिभुञ्ज, सचे इमं पत्तं हृत्यनो मुञ्चेय्य किञ्चि न भवेय्याति आह ।

अथायस्मा लोककतिस्सत्थेरो अगिगस्सरे धम्मसेनापतिमिहं पत्तं गहेत्वा ठिते चतुमधुरं परिभुञ्जि । तं धेरस्स अरियिद्विबलेन परिक्खयं न अगमासि । तदा लोककतिस्सत्थेरो यावदत्थं उदरं क्त्वा परिभुञ्जि । तं दिवसमेव च अनुपादित्सेसाय निब्बाणधानुया परिनिब्बायि । सम्मासम्बुद्धो तस्स सन्तिके ठत्वा सरीरनिक्खेपं कारेसि । धानुयो गहेत्वा चेतियं करिमुं ।

तदा भिक्खू धम्मसभाय सन्निपतित्वा-आवुसो ! लोमकत्थेरो अपुञ्जो अप्पलाभी एवरूपेन नाम अपुञ्जेन अप्पलाभिना ऋथ अरियधम्मो लद्धोति कथेत्ता निसीदिमु ।

मन्था धम्मसभाय गत्वा- कायं नुत्थं भिक्खवे ! एतरहिं कथायं सन्निपन्नाति पुञ्चि ।

ते इमायं नाम भन्तेति आरोपेमु ।

मन्था-भिक्खवे एमो भिक्खु अत्तनो अप्पलाभिभावञ्च अरियधम्मलाभीभावं च अत्तनाव अकासि । अयं हि पुत्रे परेमं लाभन्तराय क्त्वा अप्पलाभी जातो अनिच्चं दुक्कं अनत्ताति विपस्सनाय धुत्तभावस्स फलेन अरियधम्मलाभी जातोति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीतं कस्सपसम्माम्बुद्धकाले अज्जतरो भिक्खु एकं कुटुम्बिकं निस्साय गामकावासे वसति पकत्तो मीलवा विपस्सनाय वृत्तपयुतो । अथेको खीणासत्थेरो समवन्ताव वसमानो अनुपुब्बेन तस्स भिक्खुनो उपट्ठाककुटुम्बिकम् वसनागामं मग्गत्तो । कुटुम्बिको धेरस्स डरियापये पंथं पसीदित्वा पत्तं आदाय घरं पवेमेत्वा सक्कच्चं भोजेत्वा थोकं धम्मकथं सुत्वा धेरं वन्दित्वा- भन्ते ! अम्हाकं धुरविहारमेव गच्छथ मयं सायण्हसमये आगन्त्वा पम्मस्सामाति आह ।

धेरो विहारं गत्वा नेवासिकत्थेरो वन्दित्वा आपुञ्चित्वा एकमन्तं निसीदि । सोपि तेन सद्दि पटि-सन्धारं क्त्वा- लद्धो ते आवुसो ! भिक्खाहारोति पुञ्चि ।

धामं लद्धोति ।

कहं लद्धोति ?

तुम्हाकं धुरंगामे कुटुम्बिकचरेति । एवञ्च पनं वत्वा अत्तनो सेनामनं पुञ्चित्वा पटिजगित्वा पन-चीवरं पटिसामेत्वा ज्ञानसुखेन फलसुखेन वीनिनामेन्तो निमीदि ।

सोपि कुटुम्बिको सायण्णे गन्धमालञ्चेव दीपतेलञ्च गाहापेत्वा विहारं गत्वा नेवासिकत्थेरो बन्दित्वा भन्ते ! एको अगन्तुकत्थेरो अत्थि आगतो नु सोति पुच्छि ।

आम आगतोति ।

इदानीं कहन्ति ?

असुकसेनासने नामाति ।

सो तस्स मन्निक गत्वा बन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो घम्मकथं मुत्वा सीतलवेलाय चेतियं च बोधिं च पूजेत्वा दीपे जालेत्वा उभोपि जने निमन्तेत्वा गतो । नेवासिकत्थेरोपि खो अय कुटुम्बिको परिभन्नो सचाय भिक्खु इमस्मिं विहारे वसिस्सति न मं एस किस्मिं च गणयिस्सतीति थेरे अनत्तमन्तं आपजिज्जत्वा इमस्मिं विहारे एतस्स अवसनाकारो मया कानुं वट्टतीति तेन उपट्ठानवेलाय आगतेन सद्धिं किञ्चिं न कथेमि ।

खीणासवत्थेरो तस्स अज्झासय जानित्वा अय थेरो मम कुलं वा लाभेत्वा गणं वा अपनिवृद्धभाव न जानीतीति अत्तनो बसनट्ठान गत्वा ज्ञानमुखेन फलसुखेन वीतिनार्मसि ।

नेवासिकोपि पुनरिदमसं नखपिट्ठेन गण्डिं पहरित्वा, नखेन द्वार आकोटत्वा, कुटुम्बिकस्स गेहं अगमासि । सो तस्स पत्तं गहेत्वा पञ्चत्तासने निमोदापेत्वा—आगन्तुकत्थेरो कुहि भन्नेति, पुच्छि ।

नाहं तव कुलूपकस्म पवनि जानामि, गण्डिं पहरन्तो द्वारं आकोटेन्तो पबोधेतुं नामस्मिं । हिय्यो तव गेहे पणीतभोजनं भुञ्जित्वा जोरापेतुं असक्कोन्तो इदानीं निदं ओक्कन्तो येव भविस्सति । त्व पमीदमानो एवरूपेमु ठानेमु येव पसीदमीनि आह ।

खीणामवत्थेरोपि अत्तनो भिक्खाचारवेलं मल्लकन्धेत्वा मरीर पटिजग्गत्वा पत्तचीवरमादाय आकासे उप्पतित्वा अञ्जत्थ अगमासि ।

सो कुटुम्बिको नेवासिकत्थेरे सप्पिमधुमक्कराभिमखत्त पायाम पायेत्वा पन गन्धचुण्णं उव्वट्टेत्वा पुन पूरेत्वा— भन्ते ! मो थेरो मग्गकिलन्तो भविस्सति इदमस्स ह्रप्याति अदासि ।

इतरो अप्पटिक्खिपित्वाव गहेत्वा गच्छन्तो सचे मो भिक्खु इम पायाम पिबिस्मानि गोवाय गटेत्वा निक्कट्ठियमानोपि न गमिस्सति । सचे पनाह इम पायाम मनुस्सस्स दस्सामि पाकट्ठे मे कम्म भविस्मानि । सचे उदके ओपिलापेस्सामि उदकपिट्ठे सप्पि पञ्चायिस्सति । सचे भूमिय छट्ठेस्सामि काकमन्निपातेन पञ्चायिस्सति । कत्थ नु मो इम छट्ठेय्यन्ति उपधारन्तो एक ज्ञामकन्धेन दिम्वा अगारं विवृत्तित्वा तन्थ पक्खिपित्वा उपरि अगारेहि पटिच्छादेत्वा विहार गतो । त भिक्खु अदिम्वा चिन्नेमि— अद्धा सो भिक्खु खीणामवो मम अज्झासयं विदित्वा अञ्जत्थ गतो भविस्मानि । अहो ! मया उदरहेतु अयुन कतन्ति । तावदेवम्म महत्त दोमनत्सं उदपादि । ततो पट्ठायेव च मनुस्सपेतो हत्वा नचिग्ग्मेव काल कत्वा निग्गे निव्वन्ति ।

सो बहूनि वम्ममनसहस्मानि निग्गे पच्छित्वा पक्कावसेसेन पटिपाटिया पञ्चजातिमतेसु यक्खो हत्वा एकदिवसप्पि उदरपूर आहार न लभि । एकदिवसं पन गम्भमल उदरपूर लभि । पुन पञ्चजातिमतेसु मुनखो अहोमि । तदापि एकदिवस अत्तवमन उदरपूरं लभि । मेसकाले पन तेन उदरपूरो आहारो नाम न लद्ध-पुब्बो । मुनखयोनिनो पन चवित्वा कासिग्ग्ठे एकस्मिं गामे दुग्गनकुले निव्वन्ति । तस्स निव्वन्तित्तो पट्ठाया त कुलं परमदुग्गतमेव जातं । नाभितो उद्ध उदककञ्जिकमत्तप्पि न लभि । तस्स पन मित्तविन्दकोति नाम अहोसि । मातापितरो छातकट्टकम् अधिवासेतुं अमक्कोत्ता गच्छ कालकण्णिकाति तं पोथेत्वा नीहार्गमु । सो अप्परिसग्गो विचरन्तो बाराणसि अगमासि ।

तदा बोधिमत्तो बाराणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हत्वा पञ्चमाणवकमतानि सिप्पं वाचेति । तदा बाराणमवासिनो दुग्गनान परिब्वयं दत्त्वा सिप्पं निक्खवापेलि । अयम्पि मित्तविन्दको

बोधिसत्तस्य मन्तिके पुञ्जमिष्यं सिक्खति । सो फरुसो अनोबादक्खमोत्तं न पहरन्तो विचरन्ति बोधिसत्तेन ओवदियमानोपि आंवादं न गण्हाति । तं निस्साय आयोपिस्स भन्दो जातो । अथ सो माणवकेहिं सद्धिं भण्डित्वा ओवादां अगण्हेत्तो ततो पलायित्वा आहिण्डन्तो एकं पच्चन्नगामं गत्वा भतिं कत्वा जीवति । सो तस्य एकाय दुग्गतित्थिया सद्धिं सवासं कर्षेसि । सा तं निस्साय द्वे दारके विजायि । गामवासिनो अम्हाकं सुसासनं दुस्सासनं आरोचेय्यासीति मित्तविन्दकस्स भतिं दत्त्वा तं गामं द्वारे कुटिकाय वसापेसुं । तं पणं मित्तविन्दकं निस्साय ते [२०७] पच्चन्नगामवासिनो सत्तकत्तु राजदण्डं अदमु । सत्तकत्तुं तलाकं छिज्जि ।

ते चिन्तयिमु अम्हाकं पुब्बे इमस्स मित्तविन्दकस्स अनागमनकाले एवरूपं नत्थि इदानीं पनस्स आगतकालतो पट्ठाय परिहायामाति तं पोथेत्वा नीहरिंसु । सो अत्तो दारके गहेत्वा अञ्जत्थं गच्छन्तो एकं अमनुस्सपरिगहं अटवि पाविसि । तत्थस्स अमनुस्सा द्वे दारके च भरियञ्च मारेत्वा मसं खादिसु ।

सो ततो पलायित्वा ततो ततो आहिण्डन्तो एकं गम्भीरं नाम पट्टनगामं नावाविस्सञ्जनदिवसे येव पत्वा कम्मकरो हुत्वा नावं अभिरुहिं । नावा समुद्रपिट्ठे सत्ताहं गत्त्वा सत्तमे दिवसे समुद्रमग्गे आकोटेत्वा ठपित्ता विषं अट्ठासि । ते कालकण्णिसलाकं विचारेसुं^{१)} सत्तकत्तुं मित्तविन्दकस्सेव पापुणि । मनुस्सा तस्सेकं वेणुकलापकं दत्त्वा हत्थे गहेत्वा ममुद्दे विपियु । तस्मिं खित्तमते नावा अगमामि । मित्तविन्दको वेणुकलापे निपज्जित्वा समुद्रपिट्ठे गच्छन्तो कस्सपमम्मासम्बुद्धकाले रक्खितसीलस्स फलेन समुद्रपिट्ठके एकस्मिं फळि-कविमाने चनस्सो देवधीतरो पटिलभित्वा तामं मन्तिके मुखं अनुभवमानो सत्ताहं वसि ।

तां पणं विमानपेतियो सत्ताहं सुखं अनुभवन्ति सत्ताहं दुक्खं । दुक्खं अनुभवित्तु गच्छमाना 'याव मय आगच्छाम ताव इधेव होहीति' वत्त्वा अगममु ।

मित्तविन्दको तामं गतकाले वेणुकलापे निपज्जित्वा पुग्गो गच्छन्तो रज्जविमाने अट्ठदेवधीतरो लभि । ततोपि परं गच्छन्तो मणिविमाने सोल्लमं, कणकविमाने इत्तिसं देवधीतरो लभि । तामपि वचनं अकत्वा पुग्गो गच्छन्तो अन्नग्दीपके एकं यक्खनगरं अहमं । तत्थेका यक्खणी अत्ररूपेण विचरन्ति । मित्तविन्दको तस्मा यक्खणीभाव अजानन्तो अजमसं खादिससामीति तं पादे अगाहेमि । सा यक्खानुभावेन तं उक्खिपित्वा खिपि । सो तां खित्तो समुद्रमत्थकेन गत्त्वा वाग्गणसियं परिखापिट्ठे एकस्मिं कण्ठकयुम्भमत्थके पत्तित्वा पवट्टमानो भूमियं पत्तिट्ठासि ।

तस्मिं च समये तस्मिं परिखापिट्ठे रञ्जो अजिका चरमाना चोरा हरन्ति । अजिकगोपका चोरे गण्हिस्सामाति एकमन्नं निलीना अट्ठमु । मित्तविन्दको पवट्टित्वा भूमियं ठित्तो ता अजिका दिस्वा चिन्ते-मि-अहं समुद्दे एकस्मिं दीपके अजिक पादे गहेत्वा तां खित्तो इधं पत्तितो । स चेपनिदानि एकं अजिक पादे गहेस्सामि सा मं पुग्गो समुद्रपिट्ठे विमानदेवतातं सन्तिके खिपिस्सतीति । सो एव अयोनिमो मनसिकरित्वा अजिक पादे गण्हिं । सा गह्तिनमत्ता विग्गवि । अजिकगोपका इतोचिनो च आगत्त्वा तं गहेत्वा एत्तकं कालं राजकुले अजिकाय खादको एमं चोर्गेति तं कोट्टेत्वा बन्धित्वा रञ्जो सन्निकं नेत्ति । [२०८]

तस्मिं खणे बोधिसत्तो पच्चन्नममाणवकपरिवृत्तो नगरं निकवम्मं नहायित्तु गच्छन्तो मित्तविन्दकं दिस्वा सञ्जानित्वा ते मनुस्से आहं । तानां^{१)} अयं अम्हाकं अन्नेवासिको कम्मं तं गण्हिहत्थ्यानि ? अजिकचोर्गो अय्यं^{१)} एकं अजिक पादे गण्हिं तस्मा गह्तिनोति । तेनहेतुं अम्हाकं दामं कत्वा देव अग्गे निस्साय जीविस्सतीति । ते साधू अय्याति तं विस्सञ्जेत्वा अगममु । अयं न बोधिमत्तो मित्तविन्दकं त्वं एत्तकं कालं कइं वसीति पुञ्छि । सो सन्नं अत्तना कतकम्मं आरोचेसि । बोधिमत्तो अत्थकामानं वचनं अकरोत्तो एतं दुक्खं पापुण्णतीनि वत्त्वा इमं गाथमाह-

यो अत्यकामस्म हितानुकम्पिनो ओषज्जमानो न करोति सासनं,
अजिया पादमोलुङ्गम मित्तको धिय सोचतीति ।

तस्य अत्यकामस्साति बुद्धि इच्छन्तस्स । हितानुकम्पिनोति हितेन अनुकम्पमानस्स । ओषज्जमानोति मुट्टुकेन हितचित्तेन ओवदियमानो । न करोति सासनन्ति अनुसत्थि न करोति दुब्बचो अनोवादको होति । मित्तको धिय सोचतीति यथा अय मित्तविन्दको अजाय पाद गहेत्वा सोचति किलमनि एव निच्चकालं सोचतीति इमाय गायाय बोधिसत्तो धम्म देसेमि ।

एव तेन धेरेन एतके अदाने तीसु येव अत्तभावेमु कुच्छिपूरो लद्धपुब्बो यक्खेन हुत्वा एकदिवसं गम्भ-
मलं लद्ध, मुनखेन हुत्वा एकदिवसं भत्तवमनं, परिनिब्बाणदिवसे धम्मसेनापतिस्सानुभावेन चतुमधुर लद्धं ।
एव परस्म लाभन्तरायकरणं नाम महादोमन्ति वेदितव्व ।

तस्मि पन काले सोपि आचरियो मित्तविन्दकोपि यथाकम्म गता^१ । सत्था एव भिक्खवे अत्तना अप्प-
लाभीभावञ्च अरियधम्मलाभीभावञ्च सयमेव एसो अकासीति इम धम्मदेसनं आहुरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा
जातक समोधानेसि । तदा मित्तविन्दको लोसकतिस्सत्थेरो अहोसि । दिसापामोकवाचरियो पन अहमेवाति ।

लोसकजातकं ।

२. कपोतजातकं

यो अत्यकामस्साति इदं मत्वा जेतवने विहरन्तो अञ्जातरं लोलभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्यु

तस्स लोलभावो नवकनिपाने काकजानके आबीभविस्समि । तदा पन न भिक्षु अय [२०९]
भन्ते ! भिक्षु लोलोति सत्यु आरोचेसु ।

अयं न मत्वा सच्च किर त्वं भिक्षु ! लोलोति पुच्छि ।

आमं भन्तेति ।

सत्या पुब्बेपि त्वं भिक्षु ! लोलो लोलकारणा जीवितकलय पत्तो पण्डितापि तं निस्साय
अत्तनो वसनट्ठाना परिहीनाति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवधु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बोधिमत्तो पारापतयोनिय निव्वन्ति । तदा वाराणसीवासिनो
पुञ्जाकामताय तस्मिं तस्मिं ठाने मकुणानं मुखवामन्थाय धुमपच्छियो ओलम्बेन्ति । वाराणसिसेट्ठि-
नापि भन्तकारको अत्तनो महानसे एकं धुमपच्छि ओलम्बेन्त्वा ठपेसि । बोधिसत्तो तत्थ वामं कथेसि । सो पातोव
निकषमित्वा गोचरे चरित्वा साय आगन्त्वा तत्थ वसन्तो कालं खेपेति । अथंकादिवस एको काको महानसमत्थ-
केन गच्छन्तो अम्बलानम्बिलमच्छमसानं धूपनवामं धायित्वा लोभं उपादेत्वा किधुं सो निस्साय इमं मच्छ-
ममं लभिस्सामीति अविदूरे निमीदिन्वा परिगण्ठन्तो साय बोधिमत्त आगन्त्वा महानसं पविमन्तं दिस्वा इमं
पारापतं निस्साय मच्छममं लभिस्सामीति पुनं दिवसे पानोव आगन्त्वा बोधिमत्तस्स निकषमित्वा गोचरत्थाय
गमनकाले पिट्ठितो पिट्ठनो अगमामि ।

अयं न बोधिसत्तो-कस्मा त्वं सम्मं ! अम्हेहिं मद्दिं चरामीति आह ।

सामि ! तुम्हाकं किरिया मय्हें रुच्चति । इतो पट्ठाय तुम्हे उपट्ठहिस्सामीति ।

सम्मं ! तुम्हे अञ्जागोचरा, मयं अञ्जागोचरा । तुम्हेहिं अम्हाकमुपट्ठानं दुक्करन्ति ।

सामि ! तुम्हाकं गोचरगण्ठणकाले अहम्मि गोचरं गहेत्वा तुम्हेहिं मद्दिं येवं गमिस्सामीति ।

माधु, केवलन्ते अप्पमत्तेन भवितव्वन्ति ।

एवं बोधिसत्तो काकं ओवदिन्वा गोचरे चरन्तो तिण्णीजादीनि खादति । बोधिमत्तस्स पन गोचर-
गण्ठणकाले काको गन्त्वा गोमयपिण्डं अपनेत्वा पाणके खादिन्वा उदरं पूरेत्वा बोधिसत्तस्स सत्तिकं आगन्त्वा-
सामि ! तुम्हे अतिवेत्तं चरथ अतिबहुभक्खेन नाम भवितुं न वट्ठनीति वत्वा बोधिमत्तेन गोचरं गहेत्वा साय
आगच्छन्तेन मद्दिं येवं महानसं पाविसि । भन्तकारको अम्हाकं कथानो अञ्जाम्पि गहेत्वा आगतोति वत्वा
काकम्मपि पच्छि ठपेसि । ततो पट्ठाय द्वे जना वसन्ति ।

अथंकादिवसं सेट्ठिम्मं बहु मच्छममं आहरिमु । तं आदाय भन्तकारको महानसे तत्थ तत्थ ओलम्बे-
मि । काको तं दिस्वा लोभं उपादेत्वा स्वे गोचरभूमिं अगन्त्वा मया इदमेवं खादितव्वन्ति रत्तं तित्तिणन्तो' तिप-
ज्जि । पुनं दिवसे बोधिसत्तो गोचराय गच्छन्तो-एहिं सम्मं ! काकाति आह ।

सामि ! तुम्हे गच्छथ मय्हे कुच्छिरोगो अत्थीति ।

सम्मं ! काकानं कुच्छिरोगो नाम कदाचिं न भूतपुब्बो । रत्तं तीमु यामेसु एकेकस्मिं [२१०] यामे

मुच्छिता होन्ति । दीपवाट्ट गलितकाले पन नेसं मुहुत्त तिति होति । त्वं इम मच्छमसं खादितुकामो भविस्ससि, एहि मनुस्सपरिभोगो नाम तुम्हाक दुप्परिभुञ्जियो मा एवरूप अकासि, मया सद्धिं येव गोचराय मच्छाहीति ।

न सक्कोमि सामीनि ।

तेनहि पञ्जायिस्ससि सकेन कम्मेन लोभवस अगन्त्वा अप्पमतो होहीति त ओवदित्वा बोधिसत्तो गोचराय गतो । भत्तकारको नानप्यकार मच्छमसविकरति सम्पादेत्वा उमुम निम्बापनत्थ भाजनानि थोक विवरित्वा रसपरिस्सावनकरोटि भाजनमत्थके ठपेत्वा वहि निकलमित्वा सेद पुच्छमानो अट्टासि ।

तस्मिं खणे काको पच्छित्तो सीस उक्खिपित्वा भत्तगहं ओलोकेन्तो तस्स निकलमित्वा अत्वा— अयं दानि मय्ह मनोरथ पूरेत्वा मस खादितुं कालो किन्नुत्थो महामस खादामि उदाहु चुण्णिकमसन्ति चिन्तेत्वा चुण्णिकमसेन नाम खिप्प कुञ्चि पूरेतु न सक्का महन्त मसखण्ड आहरित्वा पच्छिय निकलपित्वा खादमानो निपज्जिस्सामीति पच्छित्तो उप्पतित्वा रसकरोटिय निलीयि । सा किन्तीति सद्धमकासि । भत्तकारको त सद्ध सुत्वा किन्नुत्थो एतन्ति पबिट्ठो काक दित्वा अय दूट्ठकाको मया सेट्ठनी पक्कमस खादितुकामो अह खो पन सेट्ठि निस्समाय जीवामि न इमं बालं, किम्मे इमिनाति द्वार पिधाय काक गहत्वा सकलसरीरे पत्तानि लुञ्चित्वा अहसिगिबेर लोणजीरकाय कोट्टेत्वा अम्बिलत्तक्केन आलोळेत्वा तेनस्स सकलसरीरे मक्खेत्वा त काक पच्छिय खिपि । सो अधिमत्तवेदनाभिभूतो तित्तिणायन्तो निपज्जि । बोधिसत्तो माय आगन्त्वा त व्यमनपत्त दित्वा लोल काक ! मम वचन अक्त्वा तव लोभ निस्समाय महादुक्ख पत्तोमीनि वत्त्वा इमं गाथमाह—

यो अस्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवञ्जमानो न करोति सासनं ।

कपोतकस्स वचनं अक्त्वा अमितहृत्थयगनोव सेतीति ॥

तत्थ कपोतकस्स वचनं अकरत्थाति पारापतस्स हितानुसासनि वचन अक्त्वा अमितहृत्थयगतो व सेतीति अमितान अन्त्यकारकान दुक्खूपादकपुगालान हृत्थपय गतो । अय काको विय पुगलो महन्त व्यसन पत्त्वा अनुसोचमानो सेतीति ।

बोधिसत्तो इम गाथ वत्त्वा इदानि मया च एतस्मि ठाने न सक्का वासतुन्त अञ्जत्थ गतो । काको पि तत्थेव जीवितक्खय पत्तो । अथ न भत्तकारको सद्धिं पच्छिया गहेत्वा सकारट्टाने छड्ढेमि । [२११]

मत्यापि न त्व भिक्खु ! इदानेव लोको पुब्बेपि लोलो येव तञ्च पन ते लोल निस्समाय पण्डितापि सकम्हा आवामा परिहीना ति इम धम्मदेवन आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्चपरिग्योमाने सो भिक्खु अनागामिफल पत्तो । मत्था अनुमान्थ घटेत्वा जातक ममोधानेमि । तदा काको लोलभिक्खु अहोरोस । पागपता पन अहमेवानि ।

कपोतजातकं ।

३. बेलुकजातकं

यो अल्पकामस्साति इद सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतर दुब्बचभिक्खु आरब्ध करयेसि ।

पञ्चपन्नवत्पु

तं हि भगवा सच्चं किर त्व भिक्खु ! दुब्बचोति पुच्छिन्वा सच्चं भन्तेति वृत्ते न त्व भिक्खु । इदानेव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव दुब्बचत्ता येव पण्डितान वचन अकत्वा मत्पमुत्थे जीवितकलय पत्तोसीति बत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्पु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदाने रञ्ज कारन्ते बोधिमत्तो कासिरट्टे महाभोगकुळे निव्वत्तो । विञ्जुतं पत्वा कामेसु आदीनव नेक्कम्मि चानिसंस दिम्वा कामे पहाय हिमवन्त पविसित्वा इसिपव्वञ्ज पव्वजित्वा कसिण-परिकम्म कत्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ठ समापाणयो उप्पादेत्वा ज्ञानमुत्थेन वीतिनामेत्तो अपरभागे महापरिवारो पञ्चहि तापससत्तेहि परिवृतो गणस्स सत्था हुत्वा विहासि ।

अथेको आसिविसपोतको अतनो धम्मताय चरन्तो अञ्जतरस्स तापमस्म अस्ममपद पत्तो । तापसो तस्मि पुत्तमिनेह उप्पादेत्वा त एकस्मिबेळुपव्वे सयापेत्वा पटिजगति । तस्स वेळुपव्वे सयनतो वेळुको त्वेव नाम अकमु । न पुन मनेहेन पटिजगनतो तापसस्स वेळुकपित्वात्वेव नाम अकमु । तदा बोधिमत्तो एको किर तापसो आसीविम पटिजगन्तानि मुत्त्वा पक्कोसित्वा सच्चं किर त्व आसिविस जगमीति पुच्छित्वा सच्चन्ति वृत्ते आसिविसेन सद्धि विम्मामो नाम नत्थि, मा एव जगसीति आह । तापसो आह-सो मे आचरिय ! पुत्तो नाह तेन विना वत्तितुं मक्खिम्मामीति ।

नेनहि एतस्सेव सन्निका जीवितकलय पापुणिम्मसीति ।

तापसो बोधिसत्तस्स वचन न गण्हि, आमिबिसम्पि जहिनु नासक्खि ।

तनो कतिपाह्चयेनेव सव्वे तापसा फलाफलत्वाय गन्त्वा गतट्टाने फलाफलस्स मुलभभाव दिम्वा द्वे तपो दिवसे तत्थेव वसिसु । वेळुकपितापि तेहि सद्धि गच्छन्तो [२१२] आसीविम वेळुपव्वे येव सयापेवा पिदहित्वा गतो । सो पुन तापसेहि सद्धि द्वीहवीह्चयेन आगन्त्वा वेळुकस्स गोचर दस्सामीति वेळुपव्व उग्घाटेत्वा -एहि पुत्त ! छात्तकोसीति हत्थ पसारसि ।

आमिविमो द्वीह तीह निराहारनाय कुञ्जित्वा पमारितहत्थे डमित्वा तापस तत्थेव जीवितकलयं पापेत्वा अरञ्ज पाविमि । तापसा न दिम्वा बोधिमत्तस्म आरोचेसुं । बोधिमत्तो तस्स मरीरकच्च कारेत्वा इमिगणस्स मज्जे निर्मादित्वा इसीन ओवादवमेन इम गाथमाह-

यो अल्पकामस्स हितानुकम्पिनो ओबञ्जमानो न करोति सासनं ।

एवं सो निहतो सेति वेळुकस्स तथा पित्ताति ॥

नत्थ एव सो निहतो सेतीति यो हि इसीन ओवाद न गण्हति सो यथा एम तापसो आमीविससुत्थे पुत्तिभाव पन्वा निहतो सेति एव महाविनास पत्वा निहतो मेतीति अन्यो । एव बोधिमत्तो इमिगण ओबदित्वा चत्तारो ब्रह्मविहारं भावेत्वा आयुपरियोसाने ब्रह्मलोके उप्पज्जि ।

सत्थापि न त्व भिक्खु ! इदानेव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव । दुब्बचभावेनेव च आसीविमसुत्थे पुत्तिभाव पत्तोति इम धम्मदेमन आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्था ज्ञानक ममोधानेसि । तदा वेळुकपिता दुब्बचभिक्खु अहोमि, सेमपग्ग्मा बुद्धपग्ग्मा, गणमत्त्वा पन अहमेवाति ।

बेलुकजातकं

४. मकसजातकं

सेय्यो अमितोति इदं सत्या मगधेणु चारिकं चरमानो अञ्जतरस्मि गामके बालगामिकमनुस्से
आरञ्ज कथेसि ।

पक्खुपन्नवरणु

तथागतो किर एकास्मि समये सावत्थितो मगधरट्ठ गन्त्वा तत्थ चारिकं चरमानो अञ्जतरं गामक
सम्पापुणि । सो च गामको येभ्य्येन अन्धबालमनुस्सेहि येव उस्सप्पो । तत्थेकदिवस ते अन्धबालमनुस्सा सप्ति-
पतित्वा—मो ! अग्हे अरञ्जं पविसित्त्वा कम्मं करोन्ते मकसा खादन्ति तत्पच्चया अग्हाक कम्मच्छेदो
होति । सम्बेच वनूनि चेष आवुधानि च आदाय गन्त्वा मकसेहि सद्धिं युञ्जित्त्वा सम्बमकसे विञ्जित्त्वा
छिन्दित्वा च मारेमाति मन्तयित्त्वा अरञ्ज गन्त्वा मकसे विञ्जित्त्वामाति अञ्जामञ्ज विञ्जित्त्वा च पहरित्त्वा
च दुक्खपत्ता आगन्त्वा अन्तोगामे च गाममज्जे च गागद्वारे च निपण्णसु । [२१३]

सत्या भिक्खुसपपरिवृतो त गाम पिण्डाय पाविसि । अबसेसा पण्डितमनुस्सा भगवन्त दिस्वा
गामद्वारे मण्डप कत्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसखस्स महादान दत्त्वा सत्थार वणित्त्वा निर्मादिसु । सत्या तस्मि तस्मि
ठाने पतितमनुस्से दिस्वा ते उपासके पुच्छि—बहू इमे गिलानमनुस्सा कि एमंहि कर्तन्ति ?

भन्ते ! एते मनुस्सा मकसयुद्ध करिस्सामाति गन्त्वा अञ्जामञ्ज विञ्जित्त्वा सय गिलाना जाताति ।

सत्या—न इदानेव अन्धबालमनुस्सा मकसे पहरिस्सामाति अत्तान पहरन्ति पुब्बेपि मकस पहरिस्सा-
माति पर पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति वत्त्वा तेहि मनुस्सेहि पावितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज वारेन्ते बोधिसत्तो वणिज्जाय जीविकं कपपेति । तदा कामिरट्ठे
एकास्मि पच्चनगामे बहू वड्ढकी वमन्ति । तत्थेकां खल्लातवड्ढकी^१ क्वस तच्छति । अयम्मएको मकसो तम्ब-
लोहवालकपिट्ठिसदिसे सीस निसीदित्त्वा सत्तिया पहरन्तो विय सीस मुखतुण्डकेन विञ्जि । सो अत्तनो सान्तके
निसिन्नं पुत्तं आह—तात ! मय्हं सीस मकसो सत्तिया पहरन्तो विय विञ्जति निवारंहि नन्ति ।

तात ! अधिवासेहि एकप्यहारेन त मारेस्सामीति ।

तरिं समये बोधिसत्तो पि अत्तनो अण्ड परियेममानो त गाम पत्त्वा तस्म वड्ढकीसालाय निसिन्नो
होति । अय सो वड्ढकी पुत आह—नान ! इम मकसं वारेहीति । सो वारेम्मामि तानानि तिखण महाफर्युं
उभिवपित्त्वा पितु पिट्ठिपस्से ठत्त्वा मकम पहरिस्सामीति पित्तमत्थक द्विधा भिन्दि । वड्ढकी तत्थेव जीवितवखय
पत्तो । बोधिसत्तो तस्स तं कम्म दिस्वा पच्चामित्तोपि पण्डितोव सेय्यो । सो हि दण्डभयेनापि मनुग्गे न माये-
स्सतीति चिन्नेत्त्वा इमं गाथमाह—

सेय्यो अमितो मनिया उपेनो न न्वेव मित्तो मतिविप्पहीनो ।

मकसं बधिमन्ति हि एल्लमूगो पुत्तो पितु अत्तिमदा उत्तमगन्ति ॥

तत्थ सेय्योति पवरो उतमो । मत्तिया उपेतोति पञ्जाय समन्नागतो । एल्लमूगोति लालामुसो^२ वालो ।

पुत्तो पितु अत्तिमदा उत्तमगति अत्तनो बालनाय पुत्तोपि हुत्त्वा पितु उत्तमं मत्थक मकमं माग्गिम्मामीति द्विधा
भिन्दि । तस्मा बालमित्ततो पण्डितो अमितोव संय्योति । इमं गाथ वत्त्वा बोधिसत्तो उट्ठाय यथाकम्म गतो
वड्ढकिस्सापि आतका सरीरकिच्च अकसु ।

सत्या एव उपासका ! पुब्बेपि मकस पहरिस्सामाति पर पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति । इमं
धम्मदेसनं आहरित्त्वा अनुसन्धि घट्टेत्त्वा जातक समोधानेसि । तदा गाथ वत्त्वा पक्कन्तो पण्डितवाणिजो
पन अह्येव अहोसन्ति ।

मकसजातकं [२१४]

१ सि०—पलितवड्ढकी । २ स्या०—लालामूगो ।

५, रोहिणीजातकं

सेय्यो जमिन्नोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकसेट्ठिनो दासिं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्पु

अनाथपिण्डकस्मि किर एका रोहिणी नाम दासी अहोसि । तस्सा वीह्रिपहरणट्ठाने आगन्त्वा महल्लिका माता निपज्जि । तं मक्खिका परिवारेत्वा सूचिया विज्झमाना विय खादन्ति । सा धीतरं आह—
अम्म ! मक्खिका म खादन्ति । एता वारेहीति ।

सा वारेस्सामि अस्मानि मुसल उक्खिपित्वा मातुसरीरे मक्खिका मारेत्वा विनास पापेस्सामीति मातर मुसलेन पहरित्वा जीवितवलय पाणं ३ । तं दिस्वा माता मे मताति रोदितु आरभि । तं पवुत्ति सेट्ठिस्स आरोचेसुं । मेट्ठी तस्सा सरीरकिच्च कारेत्वा विहारं गन्त्वा सव्व त पवुत्ति सत्यु आरोचेसि । सत्या—नखो गहपति ! एसा मातुसरीरे मक्खिका मारेमीति इदानेव भूमलेन पहरित्वा मातर मारेसि पुब्बंपि मारेसि येवाति वत्वा नेन याचितो अनीनं आहरि—

अतीतवत्पु

अनीने वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वतित्वा पितु अचचयेन सेट्ठिट्ठान पापुणि । तस्सापि रोहिणी नाम दासी अहोसि । मापि अत्तनो वीह्रिपहरणट्ठानं आगन्त्वा निपन्नाय १ मातरा मक्खिका मे अम्म वारेहीति वुत्ता एवमेवं भूमलेन पहरित्वा मातर जीवितवलय पापेत्वा रोदितुं आरभि । बोधिसत्तो न पवुत्ति मत्वा अमिन्नोपि हि इमस्मि लोके पण्डितो व मेय्योति विन्नेत्वा इम गायमाह—

सेय्यो जमिन्नो मेवावी यञ्चे बालानुकम्पको ।

पत्स रोहिणिकं जम्मि मातरं हन्त्वा न सोचतीति ॥

तस्य मेधावीति पण्डितो ज्ञानी विभावो । यञ्चे बालानुकम्पकोति एत्थ एत्थ यन्ति लिगविपत्तासो कतो । चेति नामन्थे निपातो । यो नाम बालो अनुकम्पको ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन पण्डितो जमिन्नो होत्तोपि मेय्यो येवानि अत्थो । अथवा—यन्ति पटिमेषनन्थे निपातो तो चे बालानुकम्पकोति अत्थो । जम्मिन्ति लामिक दन्ध । मातरं हन्त्वा सोचतीति मक्खिका मारेस्सामीति मातर हन्त्वा न इदानि अय बाला—सयमेव रोदति परिदेवति । इमिना कारणेन इमस्मि लोके अमिन्नोपि पण्डितो व सेय्याति । बोधिसत्तो पण्डित पससन्तो इमाय गाथाय धम्म देमेमि ।

सत्या न खो गहपति ! एसा इदानेव मक्खिका मारेस्सामीति मातर घातेसि पुब्बंपि घातेसि येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा माता येव माता अहोसि, धीता येव धीता, महासेट्ठी पन अहमेव अहोमिति ।

रोहिणीजातकं [२१५]

६, आरामदूसकजातकं

न च अनस्थकुसलेनाति इदं सत्या जेतवनें विहरन्तो अञ्जतरस्मि कोसलगामके उय्यानदूसकं धारव्व कथेति ।

पञ्चुपन्नवत्थु

सत्या किर कोसलेसु चारिक चरमानो अञ्जतरं गामक मम्पापुणि । तत्थेको कुटुम्बिको तथागतं निमन्नेत्था अततो उय्याने निसीदापेत्वा बृद्धपमुखस्स संपस्स दानं दत्त्वा-मन्ते । यथाश्चिया इमस्मि उय्याने विचरयाति आह ।

भिक्षु उट्ठाय उय्यानपालं गहेत्वा उय्याने विचरन्ता एक अंगणट्ठान दिस्वा उय्यानपाल पुच्छमु-उपासक ! इमं उय्यान अञ्जत्थ सन्दच्छाय^१ इमस्मि पन ठाने कीचि रक्खो वा गच्छो वा नत्थि, किन्तु सो कारणंति ?

मन्ते । इमस्मा उय्यानस्स रोपनकाले एको गामदारको उदकं सिञ्चन्तो इमस्मि ठाने रक्खपोतके उम्मूल कन्वा मूलप्पमाणेन उदकं सिञ्चि । ते रक्खपोतका मिलायिन्वा मत्ता । इमिन्ता कारणेन इदं ठान अंगण जानन्ति । भिक्षव मत्थार उपसकमित्वा एणमत्थ आरोवेसु । मत्था न भिक्षव्वे ! सो गामदारको इदानेव आरामदूसको पुञ्जेपि आरामदूसको येवानि वत्त्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वाराणसिय नक्खत्त धोमयिमु । नक्खत्तभेरिस्सदमवण-कालतो पट्ठाय सकलनगरस्वामिनो नक्खत्तनिस्मितका हुत्वा विचरन्ति । तदा रज्जो उय्याने बहू मक्कटा वसन्ति । उय्यानपालो चिन्तेसि-नगरे नक्खत्त घुट्ठ । इमे वानरे उदकं मिञ्चयानि वत्त्वा अहं नक्खत्त कीळि-स्सामीति जेट्ठकवानर उपसकमित्वा-सम्म वानरजेट्ठक ! इम उय्यान तुम्हाकम्पि बहूपकार, तुम्हे एन्ध पुप्फफलपत्तवानि खादथ । नगरे नक्खत्त घुट्ठं, अहं नक्खत्त कीळिस्सामि । यावाह न आगच्छामि ताव इमस्मि उय्याने रक्खपोतकेमु उदकं सिञ्चिन्तु सक्खिस्सयाति पुच्छि ।

माधु मिञ्चिस्सामीति ।

नेनहि अप्पमत्ता होयानि उदकं सिञ्चन्तथाय नेस चम्मकटे^२ चैव दारुकटे च दत्त्वा गतो ।

वानरा चम्मकटे चैव दारुकटे च गहेत्वा रक्खपोतकेमु उदकं मिञ्चन्ति । अथ ने वानर जेट्ठको एवमाह-भो वानरा ! उदकं नाम रक्खिन्वत्थ, तुम्हे रक्खपोतकेमु उदकं मिञ्चन्ता उपाटेन्वा उपाटेन्वा मूल ओल्लोकेन्वा गम्भीरगतेसु मूलेसु बहू उदकं मिञ्चथ, अगम्भीरगतेसु अप्प । पच्छा अम्हाक उदकं हुल्लभ भविस्सतीति ।

ते साधूनि सम्पटिच्छिन्वा तथा अकमु । तस्मि समय एको पण्डितपुरिसो राजुय्याने ते वानरे तथा करोन्ते दिस्वा एवमाह-भो वानरा ! कस्मा तुम्हे रक्खपोतके उपाटेत्वा उपाटेत्वा मूलप्पमाणेन उदकं सिञ्चयाति ? ते एव तो वानरजेट्ठको ओवदतीति आहसु । सो न वचन मुत्त्वा-अहो वत्त भो ! बाला अपण्डिता अत्थ करिस्सामाति अनत्थमेव करोन्तीति चिन्तेन्वा इमं गाथमाह-[२१६]

न च अनस्थकुसलेन अत्थचरिया लुलावहा ।

हापेति अत्थ दुग्धेसो रूपि आरामिको यथाति ॥

तत्थ वेति निपातमत्त । अनत्थकुसलेनानि अनत्थे अनायतने कुसलेन अत्थे आयतने कारणे अकुसलेन चाति अत्थो । अत्थचरियाति वड्ढिकिरिया । सुखावहाति एवरूपेन अनत्थकुसलेन कायिकचेतमिकमुल्लसंखातस्स अत्थस्स चरिया न सुखावहा, न सक्का आवहितुनि अत्थो । किं कारणं ? एकत्तेनेव हि हापेति अत्थ दुम्भेधोति बालपुसगलो अत्थ करिस्सामीनि अत्थ हापेत्वा अनत्थमेव करोति । क्वपि आराविको यथाति यथा आरामे नियुत्तो आरामरक्खणको मक्कटो अत्थ करिस्सामीनि अनत्थमेव करोति । एव यो कोचि अनत्थकुसलो तेन न सक्का अत्थचरिय आवहितुं । सो तच्छ्रेव^१ अत्थ हापेति येवाति ।

एव सो पण्डितपुरिसो इमाय गाथाय वानरजेट्ठकं गरहित्वा अत्तनो पत्तिस आदाय उय्याना निक्खमि । सत्था न भिक्खवे ! एम गामदारको इदानेव आरामदूसको पुब्बेपि आरामदूसको येवाति वत्था इम धम्मदेसन आहृत्त्वा अनुमग्धि घटेत्वा जानक समोधानेसि । तदा वानरजेट्ठको आरामदूतकगामदारको अहोमि । पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

आरामदूसकजातकं ।

७. वारुणिजातकं

न वे अनत्यकुसलेनाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो वारुणीदूसक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्यु

अनाथपिण्डकस्स किर सहायो एको वारुणिवाणिजो तिलिण वारुणि योजेत्वा हिरञ्जामुवण्णा-
दीनि गहेत्वा विकिणन्तो महाजनं सन्निपन्ति तात । त्वं दातब्बमूल गहेत्वा वारुणि देहिनि अन्तेवासिक
आणापेत्वा सयं नहायितुं अगमासि । अन्तेवासिको महाजनस्स वारुणि देन्तो मनुस्से अन्तरन्तरा लोणसक्कर
आहरापेत्वा खादन्ते दिस्वा मुग अलोणिका भविस्सति लोणमेत्थ पक्खिपिस्सामीति मुरात्ताटियं नाळिमत्तं
लोण पक्खिपित्वा तेसं मुग् अदामि । ते मुख पूरेत्वा छड्ढेत्वा—कि ते कतन्ति पुच्छिमु ।

मुग्हे मुर पिवित्वा लोणं आहरापेन्तो दिस्वा लोणंनं योजेसिन्ति ।

एवरूपं नाम मनापं वारुणि नामेसि बालाति तं गरहित्वा उट्टायुट्टाय पक्कन्ता ।

वारुणिवाणिजो आगन्ता एकम्पि अदिम्वा—वारुणिपायका कट्टं गताति पुच्छि ।

सो तमत्य आरोचेसि ।

अथ न आचारियो—बाल । एवरुपा नाम ते सुरा नासितीति गरहित्वा गन्त्वा इम कारण अनाथपि-
ण्डकस्म आरोचेसि ।

अनाथपिण्डको अत्थि नो इद कथापारभतन्ति जेतवन गन्त्वा [२१७] मत्थार वन्दित्वा एतमत्थ
आरोचेसि ।

सत्या—न एस गहपति । इदानेव वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा तेन याचितो
अतीत आहरि—

अतीतवत्यु

अतीने वाराणसिय अद्दादने रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसिय सेट्ठो अहोमि । त उपनिस्माय
एको वारुणीवाणिजो जीवति । सो तिलिण मुग् योजेत्वा इमं विकिणणाहीनि अन्नेवामिक वत्वा नहायितु गतो ।
अन्तेवासिको तस्मि गनमने येव मुगय लोण पक्खिपित्वा इमिनाव नयेन मुर विनासेसि । अथस्म आचरियो
आगन्त्वा त कारण ज्ञत्वा सेट्ठिस्म आरोचेसि । सेट्ठि अनत्यकुमला नाम बाला अत्थ करिस्सामाति
अनत्यमेव करोन्तीनि वत्वा इम गाथमाह—

न वे अनत्यकुसलेन अत्यचरिया सुल्लवहा ।

हापेति अत्वं दुम्भेधो कोण्डज्जो वारुणि यथाति ॥

तत्थ कोण्डज्जो वारुणि यथाति यथा अय कोण्डज्जनामको अन्तेवासिको अत्थ करिस्सामीनि
लोण पक्खिपित्वा वारुणि हापेमि परिहापेसि विनासेसि एवं सब्बोपि अनत्यकुसलो अत्थ हापेतीनि । बोधिसत्तो
इमाय गाथाय धम्म वेसेसि ।

मत्थापि न एम गहपति । इदानेव वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा अनुसन्धि घटेत्वा
आनक ममोधानेमि । मदा वारुणीदूसको इदानिपि वारुणीदूसको अहोमि । वाराणसीसेट्ठि पन अहमेवानि ।

वारुणिजातकं

८. वेदभजातकं

अनुपायेन यो अस्थन्ति इदं मत्या जेतवने विहरन्तो दुग्धं च भिक्षु आग्धं कथंति ।

पञ्चपल्लवत्पु

तं हि भिक्षु सत्या न स्व भिक्षु । इदानेव दुग्धं चो पुष्वपि दुग्धं चो येव । तेनेव च कारणेन पण्डितान वचनं अकत्वा तिण्हेन असिना द्विधा कत्वा छिन्नो हुत्वा मग्ने निपतित्थ । त च एकक निस्साय पुरिससहस्स जीवितकखप पतन्ति वत्वा अतीत आहरि-
-

अतीतवत्पु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मयस्ते रज्ज कारेन्ते एकस्मि गामके अञ्जातरो ब्राह्मणो वेदग्ध^१ नाम मन्त जानाति । सो किर मग्गो अनग्धो महारहो नक्खत्तयौगे लद्धे त मन्त परिवत्तेत्वा आकामे उल्लोकिते आकासतो मत्तरतनवस्स वस्साति । तदा बोधिसत्तो तस्स ब्राह्मणस्स सन्तिके तिप्प उग्गण्हाति । अथेकदिवम ब्राह्मणो बोधि-सत्त आवाय कोन बिदेव करणीयेन अत्तनो गामा निस्समित्वा [२१८] चेतिरट्ठ^२ अगमासि । अन्तरामग्गे च एकस्मि अञ्जाट्ठाने पञ्चसता पेसनकचोरा नाम पन्थघात करोन्ति । ते बोधिमत्त च वेदग्धब्राह्मण च गण्हंशु ।

कस्मा पनेते पेसनकचोराति बुच्चन्ति ? ते किर द्वे अने गहेत्वा एकं घनाहरणत्थाय पेसेन्ति तस्मा पेसनकचोरातेव बुच्चन्ति । तेपि च एकस्मि अञ्जाट्ठाने ठिता पितापुत्ते गहेत्वा पितरं स्व अम्हाक घन आहरिन्त्वा पुत्त गहेत्वा याहीनि वदन्ति । एनेनुपायेन मानुधीनरो गहेत्वा मानर विस्सज्जेन्ति । जेट्ठकणिट्ठे गहेत्वा जेट्ठकभानिक विस्सज्जेन्ति । आचरियत्तेवामिके गहेत्वा अन्नेवामिक विस्सज्जेन्ति । ते तस्मिम्प काले वेदग्धब्राह्मण गहेत्वा बोधिसत्त विस्सज्जेसु ।

बोधिसत्तो आचरियं वन्धित्वा-अहमेकाहद्वीहच्चयेन आगमिस्सामि तुम्हे मा भायित्थ, अपि च खो पन मम वचन करोथ । अज्ज घनवस्सापनकनक्खत्तयोगो भविस्समि । मा खो तुम्हे दुक्खं अमहन्ता मन्त परिवत्तेत्वां धन वस्सापयित्थ । सचे वस्सापेस्सथ तुम्हे विनास पापुणस्सथ इमे च पञ्चसता चोराति एव आचरिय ओवदित्वा धनत्थाय अगमासि ।

चोरापि मुग्गिये अत्थंगने ब्राह्मण वन्धित्वा निपज्जापेसु । न खणज्जेव पाचीनलोकधातुत्तो परि-पुण्ण चन्दमण्डल उट्ठंइ । ब्राह्मणो नक्खन्त ओल्लोकैन्तो, धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो लद्धो, किम्मे दुक्खेन अनु-भूतेन मन्त परिवत्तेत्वा रतनवस्स वस्सापेत्वा चोरानं धन दत्त्वा यथामुक्ख गमिस्सामीति चित्तेत्वा, चोरे आम-त्तोमि-भो चोरा ! तुम्हे म किमत्थाय गण्हित्थाति ?

धनत्थाय अय्याति ।

सचे वो घनेन अत्थो लिप्प म वन्धना मांचेत्वा सीस नहापेत्वा अहृतवत्थाति अच्छादेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा पुष्फानि पिलम्पापेत्वा ठपेयानि ।

चोरा तस्म कथ मुत्वा तथा अकसु । ब्राह्मणो नक्खत्तयोग ज्ञत्वा मन्त परिवत्तेत्वा आकास उल्लो-केसि । तावदेव आकामा रतनानि पतिमु । चोरा त धन मकह्ठित्त्वा उत्तरामग्गेसु भण्डिक कत्वा पायिमु । ब्राह्म-णोपि तेषं पच्छतोव अगमासि ।

१. स्या०-वेदग्ध । २. सी०-चेतियरट्ठं ।

अथ ते चोरे अञ्जे पञ्चसता चोरा गण्हुमु । किमत्य अम्हे गण्हायाति च वुत्ते धनत्थायाति आहंसु । यदि वो धनेन अत्थो एतं ब्राह्मण गण्हुष एसो अकास उल्लोकेत्वा धन वस्सापेसि । अम्हाकम्पेत एत्तेनेव दिवसन्ति ।

चोरा चोरे विस्सज्जेत्वा अम्हाकम्पि धनं देहीति ब्राह्मणं गण्हुमु ।

ब्राह्मणो—अहं तुम्हाकं धनं ददेय्यं धनवस्सापनकनकखत्तयोगो पन इतो सबच्छरमत्थके भविस्सति । यदि वो धनेन अत्थो अधिवासेय तदा धनवस्स वस्सापेम्मासीति आह ।

चोरा कुञ्जित्वा—अम्हो दुट्ठब्राह्मण ! [२१९] अञ्जेसं इदानेव धन वस्सापेत्वा अम्हे अञ्ज संवच्छरं अधिवासापेसीति—तिण्णेन अमिना ब्राह्मणं द्विधा छिन्दित्वा मग्गे छड्ढेत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा तेहि चोरेहि सड्ढि युञ्जित्वा ते सब्बेपि मारेत्वा धनं आदाय पुन द्वे कोट्ठासा हुत्वा अञ्जामञ्ज युञ्जित्वा अड्ढ-तियाणि पुरिससतानि धातेत्वा एतेन उपायेन याव द्वे जना अवसिट्ठा अहेसुं ताव अञ्जामञ्ज धान्थियुमु ।

एवं तं पुरिससहस्स विनासं पत्तं । ते पन द्वे जना उपायेन तं धन आहरित्वा एकस्मिं गामसमीपे गहनट्ठाने धनं पट्टिच्छादेत्वा एको खग्ग गहेत्वा रक्कन्तो निसीदि । एको तण्डूले गहेत्वा भत्त पचापेतु गाम पाविसि । लोभो च नामेस विनासमूलमेवाति । धनसन्तिके निसिन्नो चिन्तेसि—तस्मिं आगते इमं धनं द्वे कोट्-ठासा^१ भविस्सन्ति यधूनाहं तं आगतमत्तमेव खग्गेन पहरित्वा धातेय्यन्ति । सो खग्ग सन्नहित्वा तत्स आगमन ओल्लोकेन्तो निसीदि ।

इतरोपि चिन्तेसि—तं धनं द्वे कोट्ठासा भविस्सन्ति यधूनाहं भत्ते विमं पक्खित्वा तं पुरिम भोजेत्वा जीवितकखय पापेत्वा एककोव धनं गण्हेय्यन्ति । मो निट्ठिते भत्ते सय भुञ्जित्वा सेमके विस पक्खि-पित्वा तं आदाय तत्थ अगमामि ।

तं भत्त ओतारोत्वा ठितमत्तमेव इतरो खग्गेन द्विधा तं पट्टिच्छेपे ठाने छड्ढेत्वा तं च भत्तं भुञ्जित्वा सयम्पि तत्थेव जीवितकखय पापुणि ।

एवं तं धनं निस्साय सब्बेपि विनासं पापुणिमु । बांधवसत्तोपि खो एकाहद्वीहकचयेन धनं आदाय आगतो । तस्मिं ठाने आचरिय अदिस्वा विष्पकिण्णं पन धनं दिस्वा आचरियेन मम वचनं अकत्वा धनं वस्सापित भविस्सति सब्बेहि विनासं पत्तेहि भवित्थन्नि महामग्गेन पायासि । गच्छन्तो आचरिय महामग्गे द्विधा छिन्नं दिस्वा मम वचनं अकत्वा मनोति दारुणि उद्धरित्वा चित्तकं कत्वा आचरियं ज्ञापेत्वा वनपुष्पेहि पूजेत्वा पुरतो गच्छन्तो जीवितकखयं पत्ते पञ्चसते पुरतो अड्ढतियसतेति अनुक्कमेन अवसाने द्वे जने जीवितकखयं पत्तं दिस्वा चिन्तेसि—इमं द्वीहिं ऊनं पुरिससहस्सं विनासं पत्तं अञ्जेहिं द्वीहिं चोरेहिं भवित्थं । नेपि सन्थम्भित्तु नं सक्खिस्सति कहूभूखो ते गताति गच्छन्तो तेसं धनं आदाय गहनट्ठानपविट्ठमग्गं दिस्वा गच्छन्तो भण्डक-बद्धसं धनसं रासिं दिस्वा एकं भत्तपाति अवत्थरित्वा भत्तं अहंसु । ततो इदं नामं नेहिं कनं भविस्सतीति सब्बं जत्वा कहूभूखो सो पुरिमोति विचिन्तन्नो तम्पि पट्टिच्छेपे ठाने अपविद्धं^२ दिस्वा अम्हाकमाचरियो मम वचनं अकत्वा अत्तनो दुब्बचभावेन [२२०] अत्तनापि विनासं पत्तो अपरम्पि तेन पुरिससहस्सं विनासितं अनुपायेन वन अकारणेन अत्तनो वड्ढि पत्थयमाना^३ अम्हाकमाचरियो विय महाविनासमेव पापुणिस्सन्तीति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—

अनुपायेन यो अत्थं इच्छति सो बिहञ्जति ।

चेता हानिसु खेवथं सब्बे ते ध्यसनमञ्जणति ॥

तत्थं सो बिहञ्जतीति सो अनुपायेन अत्तनो अत्थं वड्ढिं मयं इच्छामीति अकाले वायामं करोन्तो

१. स्या०—द्वे कोट्ठासं । २. स्या०—अपविट्ठं । ३. स्या०—पट्ठयमाना ।

पुगलो विहृञ्जाति किलमति महाविनास पापुणानि । चेताति चेनियरट्टवामिनो चोग । हानिसु वेदव्यभन्ति वेदव्यभन्तवसेन वेदव्यभोति लद्धनाम ब्राह्मणं हनिमु । सव्वे ते व्यसनमउत्तगूति ते पि च सव्वे अनवनेमा अञ्ज-मञ्ज चातयमाना व्यसनं अधिगाच्छिसु पटिल्लभिसूति ।

एवं बोधिसत्तो—यथा अम्हाकं आचरियो अनुपायेन अट्टाने पक्कम करोन्तो धनं वस्सापेत्वा अत्तना जीवितकखयं पत्तो अञ्जेसञ्च पञ्चन्नम्पि जनसतान विनामप्यञ्चयो जातो । एवमेव यो अञ्जोपि अनुपायेन अत्ततो अत्थ इच्छित्वा वायाम करिस्सति सव्वो सो अत्तना च विनम्मिस्समति परेस च विनामप्यञ्चयो भविस्सतीति—वनं उभ्रादेत्वा देवतासु साधुकार ददमानासु इमाय गायाय धम्म देमेत्वा न धन उपायेन अत्ततो गेहं आहरित्वा दानादीनि पुञ्जानि करोन्तो याचनायुक्कं ठत्वा जीवितपरियोसाने सग्गपथ पूरयमानो अगमासि ।

सत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानेव दुब्बचो, पुब्बेपि दुब्बचोव, दुब्बचत्ता पन महाविनास पत्तोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा वेदव्यभ्राह्मणो दुब्बचभिक्खु अहोसि, अन्तेवानिको पन अहमेवानि ।

नक्षत्रजातकं

नक्षत्रसं पतिमानेन्तति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो अञ्जतरं आजीवकं^१ आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपक्षवत्सु

सावत्थिय किरके कुलधीतरं जनपदे एको कुलपुत्रो असतो पुत्रस्स वारेत्वा असुकदिवसे नाम गण्हि-
स्सामीति दिवसं ठपेत्वा तस्मि दिवसे सम्पत्ते असतो कुलपकं आजीवकं पुच्छि-भन्ते । अञ्जं मय एकं मगलं
करिस्साम सोभनं नुखो नक्षत्रतन्ति ?

सो अयं मं पठम अपुच्छित्त्वाव दिवसं ठपेत्वा इदानीं पटिपुच्छति[२२१]हीतुं, सिक्खापेस्सामि नन्ति
कुञ्जित्त्वा-अञ्ज असोभनं नक्षत्रं । मा अञ्जं मंगलं करित्थं । सचे करिस्सयं महाविनासो भविस्सतीति आह ।

तस्मिं कुले मनुस्सा तस्स सद्दहित्वा तं दिवसं न गच्छिषु । नगरवासिनो सब्बं मगलकारियं कत्वा तेसं
अनागमनं दिस्वा तेहि अञ्जं दिवसो ठपितो नो च खो आगता अम्हाकम्पि बहु खं कम्मं गतं । किं नो तेहि ?
अम्हाकं धीतरं अञ्जस्स दस्सामीति यथाकतेनेव मगलेन धीतरं अञ्जास्म अदमु ।

इतरे पुनदिवसे आगत्त्वा देथ नो दारिकन्ति आहंमु ।

अयं ने सावत्थियवासिनो जनपदवासिनो नाम तुम्हे छिन्नगहपतिका पापमनुस्सा । दिवसं ठपेत्वा
अवञ्जाय नागता । आगतमग्गेनेव पटियच्छथ । अम्हेहि अञ्जेमं दारिकां दिस्सानि परिभामिमु । ने नेहि
सद्धिं कलहं कत्वा दारिकं अलभित्त्वा यथागतमग्गेनेव गता ।

तेनपि आजीवकेन तेमं मनुस्सानं मगलन्तरायकतभाबो भिक्खून्तमन्तरे पाकटो ज्ञानो । ने भिक्खु
धम्मसभाय सन्निपतिता आवुसो ! आजीवकेन कुलम्भं मगलन्तरायं कर्तांति कथयमाना निर्मादमु ।

सत्या आगत्त्वा-कायं नुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निभिन्नानि पुच्छि ?

ते-इमायं नामाति कथायंमु ।

न भिक्खवे ! इदानेव आजीवको तस्स कुलस्स मगलन्तरायं करोति । पुब्बेपि एमं तेमं कुञ्जित्त्वा
मगलन्तरायं अकासिं येवाति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्सु

अनीने बारागसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते नगरवासिनो जनपदवासिनं धीतरं वारेत्वा दिवसं ठपेत्वा
असतो कुलपकं आजीवकं पुच्छिमु-भन्ते । अञ्जं अम्हाकं एकां मगलकरियां, सोभनं नुखो नक्षत्रतन्ति ?

सो इमं असतो रुचियां दिवसं ठपेत्वा इदानीं मं पुच्छन्तीति कुञ्जित्त्वा अञ्जं तेसं मगलन्तरायं करि-
स्सामीति चिन्तेत्वा-अञ्जं असोभनं नक्षत्रं । सचे करोथ महाविनासं पापुणस्सथानि आह । ते नम्मं सद्दहित्त्वा
नागमिमु ।

जनपदवासिनो तेसं अनागमनं जत्वा-ते अञ्जं दिवसं ठपेत्वापि न आगता किन्तो तेहीति, अञ्जे-
सं धीतरं अदमु ।

नगरवासिनो पुनदिवसे आगत्त्वा दारिकं याचिमु । जनपदवासिनो-तुम्हे नगरवासिनो नाम
छिन्नगहपतिका दिवसं ठपेत्वा दारिकं न गण्हित्थं । मयं तुम्हाकं अनागमनभावेन अञ्जेसं अदम्हाति ।

मय आजीवक पटिपुच्छित्वा नक्षत्र न सोभनन्ति नागता । देय नो दारिकन्ति ।

अम्हेहि तुम्हाक अनागमनभावेन अञ्जेम दिन्ना । इदानि दिन्नदारिक कथं पुन आनेस्सामाति ।

एष तेसु अञ्जमञ्ज कलहं करोन्तेसु एको नगरवासी पण्डितपुरिसो एकेन कम्मेन जनपद गतो । तेस नगरवासीन मय आजीवक पुच्छित्वा नक्षत्रस्स असोभनभावेन नागताति कथेन्ताण सुत्वा—नक्षत्रेण को अत्थो ! ननु दारिकाय लद्धभावोव नक्षत्रन्ति वत्वा इम गायमाह—

नक्षत्रस पत्तिमानेन्तं^१ अत्थो बाल उपव्वज्जा ।

अत्थो अत्थस्स नक्षत्रं किं करिस्सन्ति तारकाति ॥

तत्थ पत्तिमानेन्तन्ति ओलोकेन्तं । इदानि नक्षत्रं भविस्सति इदानि भविस्सतीति आगमयमानं । अत्थो बालं उपव्वज्जाति एवं नगरवासिकं बाल दारिकटिलाभसंवातो अत्थो अनिक्कन्तो । अत्थो अत्थस्स नक्षत्र-
न्तन्ति य अत्थं परियेसन्तो चरति सो पटिलद्धो अत्थोव अत्थस्स नक्षत्रं नाम । किं करिस्सन्ति तारकाति इतरे पन आकासे तारका किं करिस्सन्ति ! कतरुण साधेन्तीति अत्थो । नगरवामिनो कलहं कत्वा दारिकं अलभि-
त्वाव अगमंमु ।

सत्यापि न भिक्खवे ! एम आजीवको इदानेवस्स कुलम्म मगलन्त गाय करोति पुव्वेपि अकासि ये-
वानि इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्ध घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा आजीवको एतरहि आजीवकोव
अहोमि । नानिपि कुलानि इदानि कुलानेव गाय वत्वा ठितो, पण्डितपुग्गिं पन अहमेवाति ।

नक्षत्रजातक

१०. दुम्भेधजातकं

दुम्भेधानन्ति इदं सत्त्वा जेतवने बिहरन्तो लोकत्यचरियं आरम्भ कथेसि । सा द्वादसनिपाते महा-
कण्ठजातके आशीभविस्सति ।

अतीसवत्सु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अगमहेसिया कुञ्छिस्मि
पटिसन्धि गण्हि । तस्स मातु कुञ्छितो निक्खन्तस्स नामगहणदिवसे ब्रह्मदत्तकुमारोति नामं अकमु । सो सोळ-
^१सवस्सुद्वेसिको हुत्वा तक्कसिलाय सिप्प उग्गण्हित्वा तिण्ण वेदानं पार गत्त्वा अट्ठारसन्न विज्जट्ठानानं निप्फ-
त्ति पापुणि । अथस्स पिता ओपरज्ज अदासि ।

तस्मिं समये बाराणसिवासिनो देवतामगलिका होन्ति । देवत नमस्सन्ति । बहूअजेळककुक्कुटसूक-
रादयो वधित्वा नानप्पकारेहि पुप्फगन्धेहि खेव मसलोहितेहि च बलिकम्म करोन्ति । बोधिसत्तो चिन्तेसि-
इवानि सत्ता देवतामगलिका बहु पाणवध करोन्ति । महाजनो येमुय्येन अधम्मस्मियेव निबिट्ठो । अहं पितु
अच्चयेन रज्ज लभित्वा एकम्पि अकिलमेत्वा उपायेनेव पाणवध कातु न दस्सामीति ।

सो एकदिवस रथमभिरुह्य नगरा निक्खन्तो अहस एकस्मि महल्ले वटरुक्खं महाजन मन्निपतित
तस्मिं रक्खे निम्बतदेवताय सन्तिके पुत्तधीनुयमघनाधिसु य य इच्छति त त पत्थेत्त^२ । सो रथा [२२३]
ओरुह्य तं रक्ख उपसकमित्वा गन्धपुण्हेहि पूजेत्वा उदकेन अभिसेक कत्वा रुक्ख पदक्खिण कत्वा देवता-
मंगलिको विय हुत्वा देवतं नमस्सित्वा रथ आरुह्य नगरमेव पाविसि ।

ततो पट्ठाय इभिनाव नियामेन अन्तरन्तरे तत्थ गत्त्वा देवतामगलिको विय पूज करोति । सो
अपरं समयेन पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठाय चतस्सो अगतियो वज्जेत्वा दस राजघम्मे अकापन्ता धम्मं
रज्ज कारेन्तो चिन्तेसि—मय्ह मनोरथो मत्थक पत्तो । रज्जे पतिट्ठित्ठोस्मि । य पनाह पुब्बे एक अत्थ चिन्तायि
इदानि त मत्थकं पापेस्सामीनि । अमञ्चे च ब्राह्मणगहपतिकादयो च सन्निपातापेत्वा आमन्नेसि—जानाथ
भो ! मया कंन कारणेन रज्ज पत्तन्ति ?

न जानाम देवाति ।

अपि बोहं असुक नाम वटरुक्खं गन्धादीहि पूजेत्वा अञ्जलि पगहेत्वा नमस्समानो दिट्ठोव्वोर्तो^३
आम देवाति ।

तदाह पत्थेन अकासि—सञ्चे रज्जं पापुणिस्सामि बलिकम्म ते करिस्सामीति तस्सा मे देवताय
आनुभावेन इद रज्जं लद्धं । इदानि तस्सा बलिकम्म करिस्सामि तुम्हे पपञ्चं अकत्वा खिप्प देवताय बलिकम्म
सज्जेथाति ।

किं गण्हाम देवाति ?

भो ! अहं देवताय आयाचमानो ये च मय्हं रज्जे पाणातिपातादीनि पञ्चदुस्सीलकम्मानि दस अकु-
सलकम्मपथे समादाय वत्तिस्सन्ति ते घातेत्वा अन्तवट्ठिमंसलोहितादीहि बलिकम्मं करिस्सामीति आयाचि ।
तस्मा तुम्हे एव भेरि चरापेथ, अम्हाक राजा उपराजकाले येव एव आयाचि सचाह रज्ज पापुणिस्सामि ये मे

रञ्जे दुस्सीला भविस्सन्ति ते सक्के धातेत्वा बलिकम्मं करिस्सामीति । सो इदानीं पञ्चविधं दसविधं दुस्सीलकम्म समादाय वत्तमानानं दुस्सीलानं सहस्स धातापेत्वा तेसं हृदयमंसादीनि गाहापेत्वा देवताय बलिकम्मं कारेतुकामो—एवं नगरवासिनो जानन्तुति । एवञ्च पन वत्था ये दानि इतो पट्ठाय दुस्सीलकम्मे वत्तिस्सन्ति तेसं सहस्स धानेत्वा यञ्जं यजित्वा आयाचनतो मुञ्चस्सामीति एतमत्थं पकासेन्तो इम गाथमाह—

दुग्धेधानं सहस्सेन यञ्जो मे उपयाचितो ।

इवानि खो हं यजिस्सामि बहू अधम्मिको अनोति ॥

तत्र दुग्धेधानं सहस्सेनाति इदं कम्मं कातु वट्टति इदं न वट्टतीति अजाननभावेन दसमु वा पन अकुसलकम्मपथेषु समादाय वत्तनभावेन दुट्ठा मेधा एतेसन्ति दुग्धेधा । तेस दुग्धेधानं निपञ्जानं बालपुगलानं गणित्वा गहिनेन सहस्सेन । यञ्जो मे उपयाचितोति मया देवतं उपसंक्रमित्वा एवं यजिस्सामीति यञ्जो याचितो । इवानि खो हं यजिस्सामिति सो अहं इदानीं आयाचनेन रञ्जस्म पटिलट्ठत्ता इदानीं यजिस्सामि कि कारणा ? इदानीहि बहू अधम्मिको जनो [२२४] तस्मा इदानेव नं गहेत्वा बलिकम्मं करिस्सामीति ।

अमञ्चा बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा साधु देवाति द्वादसयोजनिके बाराणसीनगरे भेरि चरापेसु । भेरिया आण सुत्वा एकम्मि दुस्सीलकम्म समादाय ठितो एको पुरिसोपि ताहोसि । इति याव बोधिसत्तो रञ्ज कारेसि ताव एकपुग्गलोपि पञ्चसु वा दससु वा दुस्सीलकम्मेसु एकम्मि कम्म करोन्तो न पञ्जायित्य । एवं बोधिसत्तो एकपुग्गलम्मि अकिलमेन्तो सकलरट्ठवासिनो सील रक्खापेत्वा सयम्मि दानादीनि पुञ्जानि करित्वा जीवितपरियोसाने अत्तनो परिस आदाय देवनगरं पुरेत्तो अगमासि ।

मत्यापि न भिन्नखवे । तथागतो इदानेव लोकस्म अत्य चरति पुक्खेपि चरि येवाति इम धम्मदेसन आह्वित्वा अनुमन्थि घटेत्वा जानक ममोधानेसि । तदा परिसा वृद्धपरिसा अहेसु । बाराणसीराजा पन अहमेवानि ।

दुग्धेधजातकं

अत्यहामवगो पञ्चमो पटमपण्णासको

६. आसिसवग्गावणना

१. महासीलवजातकं

आसित्सेवेव पुरिसोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं हि सत्था सच्च किर त्व भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छि । आम भन्तेति च वुत्ते-कस्मा त्व भिक्खु ! एवरूपे निव्यानिकसासने पम्बजित्वा विरिय ओस्सज्जि ? पुब्बे पण्डिता रज्जा परिहायित्वापि अत्तनो विरिये ठत्वाव नट्ठम्पि यस पुन उप्पादयिसूति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते चाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जो अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि निव्वत्तो । तस्स नामगहणदिवसे सीलवकुमारोति नामं अकंमु । सो मोळसवस्मपदेमिकोव सम्बसिप्पेमु निष्फात्ति पत्त्वा अपरभागे पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठितो महासीलवराजा नाम अहोसि धम्मिकां धम्मराजा । सो नगरस्स चतुसु द्वारेसु चत्तसो, मज्जे एक निवेसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्वा कपणद्धिकान दानं देति सील रक्खति उपोसथकम्मं करोति । सन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो अके निसिन्न पुत्त धिय सम्बसत्ते परितोमयमानो धम्मेन रज्जं कारेति । तस्सेको अमच्चो अन्तेपुरे पदुम्भित्वा^३ अपरभागे पाकटो जातो । अमच्चा रज्जो आरोचेसु ।

राजा परिगण्हन्तो अत्तना[२२५]पच्चकम्भतो अत्त्वा त अमच्च पक्कोसापेत्त्वा-अन्धबाल^१ अयुत्त ते कत्त न त्व मम विजित्ते वसितुं अरहमि, अत्तनो धनं च पुत्तदारो च गहेत्वा अञ्जत्थयाहीति रट्ठा पम्बाजेसि ।

सो कासिरट्ठं अतिककम्म कोसलराजान उपट्ठहन्तो अनुकमेन रज्जो अग्गन्तरे विस्सासिको जातो । सो एकदिवस कोसलराजान आह-देव ! चाराणसीरज्ज नाम निम्मक्खिकमधुपटलमदिस राजा अतिमदुको अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का चाराणसीरज्ज गण्हितुन्ति ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा चाराणसीरज्ज नाम महा अयं च अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का गण्हितुन्ति आह । किम्मुखो पयुत्तकचोरो सियाति चिन्तेत्वा-पयुत्तकोमि मञ्जेति आह ।

नाह देव ? पयुत्तको, सच्चमेव वदामि । सचे मे न मद्दह्य मनुस्से पेसेत्त्वा पच्चन्तगाम हुतापंथ । त मनुस्से गहेत्वा अत्तनो सत्तिक नीते चोरान धन दत्त्वा विस्सज्जेस्सतीति ।

राजा अय अतिविय सूर्रो हुत्वा कथेति वीमसिस्सामि तावाति-अत्तनो पुरिसे पेसेत्त्वा पच्चन्तगाम हुतापेसि । ते चोरे गहेत्वा चाराणसीरज्जो दस्सेसु । राजा ते दिस्त्वा-ताता ! कस्मा गाम हनयाति पुच्छि ।

जीवितुं असक्कोत्ता देवाति ।

अथ कस्मा मम सत्तिक न आगमित्थ ? इतो दानि पट्ठाय एवरूप माकरित्थाति तेसं धन दत्त्वा विस्सज्जेसि ।

ते गत्त्वा कोसलरज्जो तं पवुत्ति आरोचेसु । सो एत्तकेनापि गन्तु अविसहन्तो पुन मज्जे जनपद हुतापेसि । तेपि चोरे राजा नथेव धनं दत्त्वा विस्सज्जेसि । सो एत्तकेनापि अगत्त्वा पुन पेमेत्त्वा अन्तरवीथिय विलुम्पापेसि । राजा तेसम्पि चोरान धन दत्त्वा विस्सज्जेसि येव । तदा कोसलराजा अतिविय धम्मिको राजाति अत्त्वा चाराणसीरज्ज गहेस्सामीति बलवाहन आदाय निव्यासि ।

तदा एन बाराणसीरञ्जो मत्तवारणेपि अभिमुख आगच्छन्ते अनिवसन्तधम्मा, असन्निधापि सीसे पत्तित्वा असन्तसन्तसभावा सीलवमहाराजस्स रुचिपासति मकलजम्बुदीपे रञ्ज गहेतु समत्वा सहस्स-मत्ता अभेज्जवरमूरमहायोधा होन्ति । ते कोमलराजा आगच्छतीति मुत्वा राजान उपसकमित्वा—देव ! कोसलराजा किर बाराणसीरञ्जं गण्हिम्मामीति आगच्छति । गच्छाम मय भ्रम्हाक रञ्जसीमं अनोक्कस्त-मत्तमेव न पोथेत्वा गण्हामाति वदिमु ।

ताता ! म निस्साय अञ्ज्रेसं किलमनकिच्च नत्थि । रञ्जत्थिका रञ्ज गहन्तु । मा गमित्थाति निवारैसि ।

कोसलराजा रञ्जसीम अतिक्कमित्वा जनपदमज्झ पविस्सि । अमच्चा पुनपि राजान उपसकमित्वा तथेव वदिमु । राजा पुरिमनयेनेव निवारैसि । कोमलराजा बाहनगरेठ्ठावा रञ्ज वा देतु युद्धं वाति सीलव [२२६] महाराजस्स सामन पेवेसि । राजा त सुलः नत्थि मया सद्धि युद्धं, रञ्ज गण्हानूति पटिमासन् पेवेसि ।

पुनपि अमच्चा राजान उपसकमित्वा—देव ! न मय कोसलरञ्जो नगर पविस्सित्तु देम, बहिनगरे येव न पोथेत्वा गण्हामाति आहुतु ।

राजा पुरिमनयेनेव निवारैत्वा नगरद्वारानि अवापुगपेत्वा सद्धि अमच्चसहस्सेन महातले पत्तक-मज्जे निसीदि ।

कोमलराजा महन्नेन बलवाहनेन बाराणसि पाविसि । सो एकस्मि पटिसत्तु अपस्सन्तो रञ्जो निवेमनद्वार गत्वा अमच्चगणपरिवृतो अपाल्त्तद्वारे निवेमने अलंकनपटियत्त महातले आरुह्ण निसिन्न निरप-गध सीलवमहाराजान सद्धि अमच्चसहस्सेन गण्हापेत्वा गच्छथ इमं राजान अमच्चेहि पच्छाबाहं^१ गाल्हबन्धनं वन्धित्वा आमकमुमानं नेत्वा गळ्पमाणे आवाटे खणित्वा यथा एकापि इत्थ उक्खियित्तुं न सक्कोति एवं पमुं पक्खिपित्वा निवणथ । रत्तं सिगाला आगन्त्वा एनेम कानब्बयुत्तक करिम्मन्तीति आह ।

मनुस्सा चोररञ्जो आण मुत्वा राजान सद्धि अमच्चेहि पच्छाबाह गाल्हबन्धन वन्धित्वा निक्ख-मिमु । नम्मिप्पि कालं सीलवमहाराजा चोररञ्जो आपानमन्मिपि नावामि । तेमुपि अमच्चेमु एव वन्धित्वा नीयमानेमु एकापि रञ्जो वचन भिन्दित्तु ममत्थो नाम नाहोमि । एव मुविनीता किग्गम परिमा । अथ ते राजपुरिमा मामच्च सीलवराजानं आमकमुमानं नेत्वा गळ्पमाणे आवाटे खणित्वा सीलवमहाराजानं मज्जे उभोमु पस्सेमु मेमाअच्चेति एव मच्चेपि आवाटे ओत्तारेत्वा पमु आकिरित्वा घनं आकोटेत्वा अगममु । सीलव-राजा अमच्चे आमन्तेत्वा चोररञ्जो उपरि कोप अकत्वा मेत्तमेव भावेथ ताताति ओवदि ।

अथ अट्टग्नसमये मनुस्समम व्वादिम्मामाति सिगाला^२ आगमिमु । ते दिस्वा राजा च अमच्चा च एकप्पहारेनेव सट्टमकमु । सिगाला भीता पलायिमु । ते निवन्तित्वा ओलोकेन्ता पच्छतो कस्सचि अनागमनभावं ज्ञत्वा पुन पच्छागमिमु । इतरेपि तत्थेव सट्टमकमु । एव याव ततिय पलायित्वा पुन ओलोकेन्तो तेमु एकस्सापि अनागमनभावं ज्ञत्वा वज्झपत्ता एते भविस्सन्तीति मूग हृत्वा निवन्तित्वा पुन तेमु सद्धं करोन्तेमुपि न पलायिमु । जेट्ठकसिगालो राजान उपगच्छि । मेमा मेमानं यन्निक अगमसु । उपाययुत्तयो राजा तम्म अत्तनो सन्तिक आगमनभावं ज्ञत्वा इमिमुं ओकाम देत्तो विय गीव उक्खिपित्वा त गीवाय इत्तमानं हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा यन्ते पक्खिपित्वा विय गाल्हक गण्हि । नागबलेन रञ्जा हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा गीवाय दळ्ह गह्णित्तिसिगालो अत्तान मोत्तेनु [२२७] असक्कोन्तो मरणभयतज्जित्तो महाबिरव विरदि । अबसेत्तिसिगाला तस्स तं अट्ट-स्सरं सुत्वा एकेन पुत्तसेन गह्णित्तो भविस्सतीति अमच्चे उपसकमित्तु असक्कोन्तो मरणभयतज्जिता सच्चे पला-

यिसु । रञ्जो हनुकट्टिकेन वन्ते पक्खिपित्वा विय वट्ठ्ह कत्वा गहित्तिसिगाले अपरापरं सञ्चरन्ते पसु सिधिल्ल अहोसि । सोपि सिगालो मरणभयभीतो चतुहि पादेहि रञ्जो उपरिमभागे पंसु अपब्बूहि । राजा पसुनो सिधिल्लभाव झत्वा सिगालं विस्सज्जेत्वा नागबलो धामसम्पन्नो अपरापर संचरन्तो उभो हत्थे उक्खिपित्वा आवाटमुखबट्टियं ओलुम्भ वातच्छन्नवलाहको विय निक्खमित्वा ठितो अमच्चे अस्सासेत्वा पसु विपूहित्वा सम्भे उद्धरित्वा अमच्चपरिवृतो आमकसुसाने अट्ठासि ।

तस्मिं समये मनुस्सा एकं मतमनुस्सं आमकसुसाने छड्डेन्ना द्विन्न यक्खान सीमन्तरिकाय छड्डेभुं । ते यक्खा त मतमनुस्सं भाजेतुं असक्कोल्ला—मय इमं भाजेतुं न सक्कोम अयं सीलवग्गा घम्मिको एस नो भाजेत्वा इस्सति एतस्स सन्तिक गच्छामाति—त मतमनुस्स पादे गहेत्वा आकड्डन्ता रञ्जो सन्तिकं गत्वा—देव ! अम्हाक इम भाजेत्वा देहीति आहमु ।

भो यक्खा ! अह इम तुम्हाकं भाजेत्वा ददेय्यं, अपरिसुद्धो पनम्हि नहायिस्सामि तावाति ।

यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितउदक अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा रञ्जो नहानत्वाय अदमु । नहात्वा ठितस्स संहरित्वा ठपिते चोररञ्जो साट्ठे आहरित्वा अदमु । ते निबासेत्वा ठितस्स चतुजातिगन्धसमुग्ग आहरित्वा अदमु । गन्धे विलिम्पित्वा ठितस्स सुवण्णममुग्गे मणिताल्लवण्टेमु ठपितानि नानागुफानि आहरित्वा अदमु । पुफानि पिलिम्पित्वा ठितकाले—अञ्ज कि करोमानि पुच्छिमु ।

राजा अत्तनो छातकाकारं दस्सेसि ।

ते गत्त्वा चोररञ्जो सम्पादित नानमारसभोजन आहरित्वा अदमु । राजा नहानानुत्तो^१ मण्डितपसाधितो नानमारसभोजनं भुञ्जि । यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितपानीय सुवण्णभिकारंनेव सुवण्णसरकेनपि सद्धि आहरिमु । अथस्स पानीय पिबित्वा मुख बिक्खालेत्वा हत्थे धोवितकाले चोररञ्जो सम्पादित पञ्चसुगन्धिकपरिवासं^२ नम्बूलं आहरित्वा अदमु । त स्सादित्वा ठितकाले—अञ्ज कि करोमानि पुच्छिमु ।

गत्त्वा चोररञ्जो उस्सीसके निक्खित्त मगलखग्ग आहरथाति ।

ते तम्पि गत्त्वा आहरिमु । राजा खग्ग गहेत्वा त मतमनुस्स उज्जुक्क ठपापेत्वा मत्थकमज्जे असिना पहरित्वा द्वे कोट्ठामे कत्वा द्विन्न यक्खानं समविभत्तमेव विभजित्वा अदामि । दत्त्वा च पन खग्ग धोक्खित्वा सन्नयहित्वा अट्ठासि । अथ ते यक्खा मनुस्समस ख्वादित्वा मुह्निता हूत्वा तूट्ठिचिन्ना—[२२८] अञ्ज ते महाराज ! कि करोमानि पुच्छिमु ।

तेनहि तुम्हे अत्तनो आनुसावेन म चोररञ्जो निरिगम्भे ओतारेय । इमे च अमच्चे अत्तनो अत्तनो गेहे पत्तिट्ठापेथाति ।

ते साधु देवानि सम्पटिच्छित्वा तथा अकमु ।

तस्मिं समये चोरराजा अलकनसिग्गम्भे सिग्गसयनपिट्ठे निपन्नां निहायति । राजा तन्म पमन्नस्स निहायन्तस्स खग्गतन्नेन उदर पहरि । सो भीतो पबुग्गत्त्वा दीपालोकेन सीलवमहागराजान सञ्जानित्वा मयना बुट्ठाय सति^३ उपट्ठेत्वा ठितो राजान आह—महाराज ! एवरुपाय रत्तिया गहितारक्खे पिहित्तारो भवने आरक्खमनुस्सेहि निरोकासे ठाने खग्ग मन्थित्त्वा अलकतपटियतो कथ नाम त्व इम सयनपिट्ठ आगतोति ?

राजा अत्तनो आगमनाकारं सब्बं वित्थारतो कथेसि ।

त सुत्वा चोरराजा सविग्गमानसो महाराज ! अह मनुस्यभूतोपि ममानो तुम्हाक गुण न जानामि । परेस लोहिनमसलादकेहि पन कक्खलेहि फसेहि यक्खेहि तव गुणा ज्ञाना ! न दानाह मग्गिन्दि ! एवरुपे सील-

१ सी०—नहात्वानुत्तो । २ री०—पञ्चसुगन्धिकपरिवासर । ३ सी०—धिति ।

सम्पन्ने तथि दृष्टिभस्सामीति-खगं आदाय सपथं कत्वा राजान खमापेत्वा महासयने निपज्जापेत्वा अत्तनो खुदु-
कमञ्चके निपज्जित्वा पमाताय रत्तिया उट्ठित्ते मुरिये भेरिञ्चरापेत्वा सच्चसेनियो च अमच्चन्नाङ्गणगहूपतिके
च सान्नपातापेत्वा तेस पुरतो आकासे पुण्णचन्द उक्खिपत्तो विय सीलवरञ्जो गुणे कथेत्वा परिसमज्जे येव
पुन राजान खमापेत्वा रञ्ज पटिच्छापेत्वा इतो पट्ठाय तुम्हाक उप्पन्नो बोरूपद्वो भय्ह भारो मया गहितार-
कत्ता तुम्हाक रज्जं कारेथाति कत्वा पेसुञ्जकारस्स आण कत्वा अत्तनो बलवाहन आदाय सकरट्ठमेव गतो ।

सीलवमहाराजापि खो अलकतपटियत्तो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा सरअपादके कञ्चनपत्तलके निसिन्नो
अत्तनो सम्पत्ति ओलोकेत्वा अयं च एवरूपा मम्पत्ति अमच्चसहस्सस्स च जीवितपटिलाभो मयि विरिय अकरो-
न्ने न किञ्चि अर्भावस्स, विरियवत्तेन पनाह नट्ठ च इम यस्स पटिलभि, अमच्चसहस्सस्स च जीवितदन अदासि,
आसाच्छेद वन अकत्वा विरियमेव कत्तव्व, क्तविरियस्स हि फल नाम एव समिज्जनीति चिन्तेत्वा उदानवसेन
इमं गाथमाह-

आसिसेयेव पुरिसो न 'त्रिबिन्देय पण्डितो ।

पस्सामि बोह अत्तानं यथा इच्छि तथा अहूति ॥

तत्थ आसिसेयेवाति एवाह विरिय आरभन्तो इमम्हा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति अत्तनो विरियबले
आस करोयेव । न निबिन्देय पण्डितोति पण्डितो उपायकुसलो युत्तट्ठाने विरिय करोत्तो अह इमस्स विरियस्स
फल न लभिस्सामीति न उक्कहुत्तेय्य, आसाच्छेदकम्म न करेय्यानि अन्थो । पस्सामि बोह अत्तानन्ति एत्थ बोति
निपातमत्तं । अह अज्ज अत्तान पस्सामि । यथा इच्छि तथा अहूति अह हि आवाटे निखातो तम्हा दुक्खा मुञ्चिन्त्वा
पुन अत्तनो रज्जमम्पत्ति इच्छि मो अह इमं मम्पत्ति पत्त अत्तान पम्सामि यथेवाह पुब्बे इच्छि तथेव मे अत्ता
जातोति । एव बोधिसत्तो अहो वत्त भो ! सीलमम्पन्नान विरियफल नाम समिज्जनीति इमाय गाथाय उदान
उदानेत्वा यावजीवं पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

मत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु
अरहत्ते पत्तिट्ठामि । मत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक ममोधानेसि । तदा पट्टुट्ठामच्चो देवदत्तो अहोसि, अमच्च-
सहस्स बुद्धपरिमा, सीलवमहाराजा पन अहमेवाति ।

२. चूलजनकजातकं

बायमेचेव दुरिसोनि इयं मत्था जेतवने विहरन्तो ओम्मट्ठविरियमेव आरब्ध कथेमि । तन्थ य
व तब्बं तं सब्बं महाजनकजातके आवीभविस्सति । जनकराजा पन सेतच्छत्तम्म हेट्ठा निसिन्नो इम गायमाह—

बायमेचेव दुरिसो न निदिद्वन्द्वेय्य पण्डितो ।

पस्सामि बोहं अत्तानं उदका थलमुम्भतन्ति ॥

तत्थ बायमेचेवाति वायामं करोथेव । उदका थलमुम्भतन्ति उदकतो थलमुत्तिण्ण थले पत्तिट्ठितं
अत्तानं पस्सामीति । इधापि ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहन्तपत्तो । जनकराजा सम्मासम्बुद्धोव अहोसीति ।

चूलजनकजातकं

३. पुष्पपातिजातकं

तत्पुष्पपातियोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो विसवारुणि आरम्भं कवेमि ।

पञ्चवक्त्रवत्

एकं समयं सावत्थियं सुराधुत्ता सन्निपत्तिवा मन्तयिसु—सुरामूलं नो खीणं कहेन्नु खो लभिस्सायाति ।
अथेको कक्खलधुत्तो आह—मा चिन्तयित्थ, अत्थेको उपायाति ।

कतस्यायो नामानि ?

अनाथपिण्डको अगुलिमुट्टिका—पिल्लोन्वा मट्टसाटकनिवत्तो राजपट्टानं गच्छति, मयं सुरा-
पातियं^१ विमञ्जीकरणभेसज्जं पक्खिपित्वा आपाणं मञ्जेत्वा निमीदित्वा अनाथपिण्डकस्मिन् आगमनकाले इतो
एहि महासेट्ठीनि पक्कोमिन्वा न मुरं पायेन्वा विमञ्जीभूतस्मिन् अगुलिमुट्टिका च माटके च गहेत्वा मुरामूलं
करिस्सामानि ।

ने माधूतिं सम्पटिच्छत्वा तथा कत्वा सेट्ठिस्मिन् आगमनकाले पटिमग्गं गन्वा—सामि ! इतो
ताव आगच्छथ अयं अम्हाकं सन्तिके अतिमनापा मुरा, थोकं पिबित्वा गच्छथानि वदिमु ।

सोनापन्नो अग्रियमावको किं मुरं पिबिस्सति ! अनत्थिको ममानोपि पनं एमे धुत्ते परिगण्हिस्सामीति
नेमं आपाणभूमिं गन्वा नेमं किरियं ओलोकेत्वा अयं मुरा इमेहि इमिना नाम कारणेण योजितानि अत्था इतो-
दानि पट्टाय इमे इतो पलापेस्सामीति चिन्तेन्वा आह—अये दुट्ठधुत्ता ! तुम्हं मुरापातियं भेसज्जं पक्खिपित्वा
आगमनकाले पायेन्वा विमञ्जी कत्वा विट्ठिम्यम्मायाति आपाणमण्डलं सज्जेन्वा निमिन्ना केवलं इमं मुरं वण्णेथ ।
एकोपि वो उक्खिपित्वा पिबितुं न उम्माज्जति । मच्चे अयं अयोजितका अस्मि तुम्हे च पिबेय्याथानि ।

ने धुत्ते तज्जेन्वा ततो पलापेत्वा अत्तनो गेहं गन्वा धुत्तेहि कतकारणं तथागतस्मिन् आरोचेस्सामीति
जेवनं गन्वा मत्थं आरोचेमि ।

मत्था—न इदानि ताव गहपति ! ने धुत्ता तं वञ्चेत्तुकामा जाना पुञ्जे पनं परिहनेपि वञ्चेत्तुकामा
अहेमुत्ति कत्वा तेन याचितो अतीत आहारि—

असीतवत्

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बांधिमत्तो वाराणसीमेट्ठि अहोमि । तदापते धुत्ता एव-
मेव सम्मन्तेत्वा मुरं योजेत्वा वाराणसीमेट्ठिस्मिन् आगमनकाले पटिमग्गं गन्वा एवमेव कथयिसु । सेट्ठि अनत्थि-
को हुत्वा ते पटिमण्हितुकामां गन्वा नेमं किरियं ओलोकेत्वा इदंश्राम एते कान्तुकामा पलापेस्सामि ते इतोति
चिन्तेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! मुरं पिबित्वा राजकुलं गन्तुं नाम न युज्जति । राजानं दिस्वा पुनं आगच्छन्तो
जानिस्सामि । तुम्हे इथेव निमीदथानि ।

राजपट्टानं गन्वा पच्चागच्छि । धुत्ता—इतो एयं मामीति ।

सो तत्थं गन्वा भेसज्जयोजिता पातियो ओलोकेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! तुम्हाकं किरिया मरुहं
न रुच्चति तुम्हाकं मुरापातियो यथापूरिताव ठिना, तुम्हे केवलं मुरं वण्णेथ न पनं पिबथ । मं चायं मनापा अस्सि
तुम्हेपि पिबेय्याथ इमायं पनं विमसयुत्तायं भवित्थन्नि तेमं मनोरथं भिन्दन्तो इमं गाथमाह—

१. स्था—सुरापातियं ।

तथैव पुण्यपातियो अञ्जार्थं वसते कथा ।

आकारकेन जानामि न चार्थं भद्रिका^१ सुराति ॥

तस्य तथेवाति यथा मया गमनकाले दिदृठा हृदानिपि इमा सुरापातियो तथैव पुण्या । अञ्जार्थं वसते कथाति या अयं तुम्हाकं सुरावण्णनकथा वसति, सा अञ्जाव अभूता अतच्छा यदि हि एसा सुरा मनापा अस्स तुम्हेपि पिजेम्याथ उपइठपातियो अवसिस्सेय्यु । तुम्हाक पन एकेनापि सुरा न पीता । आकारकेन जानामीति तस्मा इमिना कारणेन जानामि । न चार्थं भद्रिका सुराति नेव अयं भद्रिका सुरा, विसयोजिताय एताय भवित-
व्वन्ति । धुत्ते महेत्वा यथा न पुन एवरूपं करोन्ति तथा ते तज्जेत्वा विस्सज्जेसि । सो यावज्जीवं दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोचानेसि । तदा धुत्ता एतरहि धुत्ता चाराणसीसेट्ठि पन अहन्तेन समयेनाति ।

पुण्यपातिजातकं

४. फलजातकं

नायं वक्त्रो बुराकहोति इद सत्या जेतवने बिहरन्तो एक फलकुमल उपासकं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्

एको फिर सावत्यिवासी कुटुम्बिको बुद्धपमुखं संधं निमन्तेत्वा अत्तनो आरामे निसीदापेत्वा यागुल-
ज्जक दत्त्वा उय्यानपाल आणापेसि—भिक्षुहि सद्धि उय्याने बिचरित्वा अय्यान अम्बादीनि नानाफलानि देहीति ।
सो साधूति सम्पटिच्छित्वा भिक्षुसंधं आदाय उय्याने बिचरन्तो हक्ख ओलोकेत्वाव एत फल
आम एत न मुपक्क एत मुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होति ।

भिक्षु गन्त्वा तथागतस्स आराधेसु—भन्ने ! अय उय्यानपालो फलकुसलो । भूमिय ठितोव हक्ख
ओलोकेत्वा एत फल आम एत न मुपक्क एत मुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होतीति ।

मत्था—न भिक्षववे ! अयमेव उय्यानपालो फलकुसलो पुब्बे पन पण्डितापि फलकुसलो अहेसुन्ति
वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमनो मत्थवाहकुटे निश्वन्तित्वा वयप्पतो पञ्चहि
मकटमनेहि वणिज्ज करोन्तो एकास्मि कान्ते महावत्तनिअटवि पत्त्वा अटविमुखं टत्त्वा सब्बे मनुस्से सन्निपाता-
पेत्त्वा—इमिस्सा अटविद्या विमरुक्त्वा नाम होन्ति विमपत्तानि विमपुफानि विमफल्यानि विममधूनि होन्ति
यव । पुब्बे तुम्हेहि अपरिभूत य किञ्चि पत्त वा पुफं वा फल वा म अनापुच्छित्त्वा मा खादित्थानि आह ।

ते साधूनि सम्पटिच्छित्त्वा अटवि ओतरिमु ।

अटविमुखे च एकस्म गामदारे किम्फलरुक्खो नाम अत्थि । तस्स खन्धसाखापलासपुफफल्यानि
मट्ठानि अम्बसादिमानेव होन्ति, न केवल वण्णसण्ठानतो गन्धरसेट्ठिपिस्स आमपक्कानि फल्यानि अम्बफल-
मदिमानेव । खादिनानि पन हलाहलविस विय त खण येव जीवितकव्वय पापेन्ति ।

पुरतो गच्छन्ना एकच्चे लोलपुरिमा [२३२] अम्बरुक्खो अयन्ति सज्जाय फल्यानि खादिमु ।
एकच्चे मत्थवाह पुच्छित्त्वा व खादिम्मामानि हत्थेन गट्ठेत्वा अट्टमु । ते मत्थवाहे आगते—अय्य ! इमानि अम्ब-
फल्यानि थादामानि पुच्छिमु ।

बोधिमनो नाय अम्बरुक्खोति जत्त्वा—किम्फलरुक्खो नामेस नायं अम्बरुक्खो मा खादित्थानि—वा-
रेत्त्वा ये खादिमु नेपि वमापेत्त्वा चतुसधुरं पायेत्त्वा अग्गे अकामि ।

पुब्बे पन टमम्मि रुक्खमन्ते मनुस्सा निवास कपेत्त्वा अम्बफलातीनि इमानि विमफल्यानि खादित्त्वा
जीवितकव्वय पापूणन्ति । पुन दिवसे गामवासिनो निक्खमित्त्वा मतमनुस्से दिग्वा पादे गण्हित्वा पटिच्छप्रट्ठाने
छेड्डेत्त्वा मकटेहि सद्धि येव मत्थत्तेस सत्तक गट्ठेत्त्वा गच्छन्ति ।

ते त दिवमग्गि अरुणग्गामनकाले येव मय्हं बलिबद्धा भविस्सन्ति मय्हं मकटं मय्हं भण्डन्ति वेगेन
त रुक्खमूल गन्त्वा मनुस्से निरोगे दिग्वा—कथ तुम्हे इम रुक्ख नाय अम्बरुक्खोति जानित्थानि पुच्छिमु ।

ते मय न जानाम सत्थवाहजेट्ठको नो जानातीति आहसु ।

मनुस्सा बोधिसत्त पुच्छिमु—पण्डित, किन्नि कत्त्वा त्व इमस्स रुक्खस्स अनम्बरुक्खभाव अज्जासीति ?

सो द्वीहि कारणेहि अज्जासिन्ति वत्त्वा इम गायमाह—

नायं रक्षो बुराह्णो मपि गामतो आरका ।
आकारकेन जानामि नायं साधुफलो दुर्मौति ॥

तस्य नायं रक्षो बुराह्णोति अयं विसरक्षो न दुस्वराह्णो होति । उक्त्वपित्वा ठपितनिस्सेणि विष सुखेन आरोहितुं सक्काति वदति । नपि गामतो आरकाति गामतो दूरे ठितोपि न होति गामद्वारे ठितो येवाति दीपेति । आकारकेन जानामीति इमिना दुबिधेन कारणेनाह् इमं रक्ष जानामि किन्ति ! नायं साधुफलो दुर्मौति सचे हि अयं मधुरफलो अम्बरक्षो अभविस्स एव सुखारहे अविदूरे ठिते एतस्मि एकस्मि फल न तिट्ठेय्य, फलखादकममुस्सेहि निच्च परिबुतोव अस्स । एव अह असतो जाणेन परिच्छिन्दित्वा इमस्स विसरक्षभाव अञ्जासिन्ति महाजनस्स धम्मं देसेत्वा सोत्थियमन गतो ।

सत्यापि एवं भिक्खवे ! पुब्बे पण्डिता फलकुसला अहेमुन्ति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु सत्यबाहो पन अहमेवाति ।

फलजातक

५. पञ्चावुधजातकं

यो अलीनेन चित्तेनाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्पु

त हि भिक्खु सत्या आमन्तेत्वा—सच्च किर त्व भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छित्वा [२३३] सच्च भगवाति वृत्ते—भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता विरियं कानु युत्तट्ठाने विरियं कत्वा रज्जसम्पति पापुणिसुति वत्त्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्पु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो तस्म रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि निव्वसि । तस्म नामगहणदिवसे अट्ठमत ब्राह्मणे सब्बकामेहि सन्तप्पेत्वा लक्खणानि पटिपुच्छिमु । लक्खणकुसला ब्राह्मणा लक्खणसम्पत्ति दिस्वा पुञ्जसम्पत्तो महाराज ! कुमारो तुम्हाक अच्चयेन रज्ज पापुणिससति पञ्चावुधकम्मं पञ्जानो पाकटो अम्बुदीपे अगपुग्गिओ भविस्सतीनि व्याकग्गिमु । ब्रह्मणान वचन सुत्वा कुमारस्स नाम गणहन्ना पञ्चावुधकुमारोति नाम अकमु ।

अथ न विञ्जुत पत्त्वा सोळ्ठसवस्सप्पदेसे ठित राजा आमन्तेत्वा—तात ! सिप्प उग्गण्हाहीति आह ।

कस्स मन्तिके उग्गण्हामि देवाति ?

गच्छ तान ! गन्धाररट्ठे नक्कमिलानगरे दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्पा उग्गण्हा, इदम्म आचरियस्स भाग ददेध्यासीति महस्स दत्त्वा उय्यांजेसि ।

सो तत्थ गत्त्वा सिप्प मिक्खित्वा आचरियेन दिन्न पञ्चावुधं गहेत्वा आचरिय वन्दित्वा तक्कसिलानगरतो निकलमित्त्वा सन्नद्धपञ्चावुधो वाराणसीमग पटिपज्जि । सो अन्तरामगे सिल्लेसलोमयक्खेन नाम अधिट्ठित्त एक अट्ठवि पापुणि । अथ न अट्ठविमुखे मनुस्सा दिस्वा—भो माणव ! मा इम अट्ठवि पाविमि सिल्लेसलोमयक्खो नामेत्य अत्थि सो दिट्ठादिट्ठमनुस्से जीवितक्खय पापेतीति वारियमु ।

बोधिसत्तो अत्तान तक्केन्तो असम्भीनकंसरसीहो थिय अट्ठवि पाविमि येव । तस्मि अट्ठविमज्ज सम्पत्ते मो यक्खो तालमतो हुत्वा कूटागरमत भीस चक्कप्पमाणानि^१ अक्खिनि कन्दळमकुलमत्ता द्वे दाठा च मापेत्त्वा मेतमुखो कवरकुच्छि नीलहत्थपादो हुत्वा बोधिसत्तस्स अत्तान दम्सेत्त्वा—कह पामि, तिट्ठ भक्खो भेनि आह ।

अथ न बोधिमतो—यक्ख ! अह अत्तान तक्केत्त्वा इध पविट्ठो । त्व अप्पमतो हुत्वा म उपगच्छेत्थ्यासि । विमपीतेन हि त मरेन विञ्जित्त्वा एत्थेव पातेस्सामीनि सन्तज्जेत्त्वा ह्याहलविसपीत मर सन्नय्हत्त्वा मुञ्चि । सो यक्खस्स लोमेमु येव अल्लीयि । ततो अञ्जन्ति एव पञ्जा मरे मुञ्चि । मब्बे तस्म लोमेमु येव अल्लीयिसु ।

यक्खो मब्बेपि ने मरे पोठेत्त्वा अत्तनो पादमूले येव पातेत्त्वा बोधिमत उपसकमि । बोधिमतो पुनपि त तज्जेत्त्वा खग्ग कइडित्त्वा पहरि । तंत्तिसगुलायतो खग्गो लोमेमु येव अल्लीयि । अथ न कणपेन पहरि । सोपि लोमेमु येव अल्लीयि । तस्म अल्लीन [२३४] भाव जत्त्वा मुग्गरेन पहरि । सोपि लोमेमु येव अल्लीयि । तस्म अल्लीनभाव जत्त्वा—भो यक्ख ! न ते अह पञ्चावुधकुमारो नामानि सुतपुब्बो ? अह तया अधिट्ठित्त अट्ठवि पविसन्तो न धनुआदीनि तक्केत्त्वा पविट्ठो अत्तान येव पन तक्केत्त्वा पविट्ठो, अज्ज त पोठेत्त्वा वुण्णविचुण्ण करिस्सामीति अमीतसीहानां नाम दस्सेत्त्वा उन्नदित्त्वा दक्खिणहत्थेन यक्ख पहरि । हत्थो लोमेमु येव अल्लीयि

वामहृत्पेन पहरि, सोपि अल्लीयि । दक्खिणपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । वामपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । सीसेन त पोटेत्वा चुण्णविचुण्ण करिस्सामीति सीसेन पहरि, तम्पि लोमेसु येव अल्लीयि । सो पञ्चसु ठानेसु बद्धो ओलम्बन्तोपि निग्गयो निस्सारज्जोव. अहोसि ।

यक्खो चिन्तेसि—अयं एको पुरिससीहो पुरिसाजानीयो न पुरिसमत्तोव । माक्खिसेन नामस्स यक्खेन गह्तिस्स सन्तासमत्तम्पि न भविस्सति । मया इमं मग्गं हूनन्तेन एकोपि एवरूपो पुरिसो न दिट्ठपुब्बो । कस्मा नुखो एस न भायतीति । सो तं खादितुं अविस्सहन्तो—कस्मा नुखो त्वं माणव ! मरणभय न भायतीति पुच्छि ।

किं कारणं यक्खं भायिस्सामि ? एकास्मिं हि अत्तभावे एकं मरणं नियममेव, अपि च मय्हं कुच्छिम्हि वजिरावुधं अत्थि, सचे मं व्हादिस्समि तं च आवुधं जीरेणु न सक्खिस्समि । त ते अन्तानि खण्डाखण्ड छिन्दित्वा जीवितकल्य पापेस्सति । इति उभोपि नस्मिस्साम । इमिना कारणेनाह न भायामीनि । इदं किर बोधिससो अत्तनो अब्भन्तरे ज्ञाणावुधं सन्नाय कथेसि ।

तं सुत्वा यक्खो चिन्तेसि—अयं माणवो सच्चमेव भणति इमस्स पुरिससीहस्स सरीरतो मृग्गबीजमत्तम्पि मसत्तण्ड मय्हं कुच्छि जीरेणु न सक्खिस्सति विस्सज्जेस्सामि नन्ति मरणभयतज्जितो बोधिसत्तां विस्सज्जेत्वा—माणव ! पुरिससीहो त्वं । न ते अहं मसं खादिस्सामि । त्वं अज्जं राहुमुखा मुत्तचन्दो विय मम हृत्थतो मुञ्चित्वा जातिमुहज्जमण्डलं तोमेन्तो याहीति आह ।

अथ न बोधिससो आह—यक्ख ! अहं ताव गच्छिस्सामि त्वं पन पुब्बेपि अकुसलं कत्वा लुद्धो लोहितपाणी पररुधिरमसभवसो यक्खो हुत्वा निब्बन्तो । सचे इधापि ठन्वा अकुसलमेव करिस्ससि अन्धकारा अन्धकारमेव गमिस्ससि । मं दिट्ठकालतो पट्ठाय पन न सक्का तथा अकुसलं कानु पाणातिपातकम्मं नाम निग्गये तिरच्छानयोनिय पेत्तिविमये अमुग्गकाये च निब्बत्तेनि मनुस्सेसु निब्बत्तट्ठाने अपायायुकमवनािकं होतीनि । एवमादिना नयेन पञ्चन्न दुस्सीन्यकम्मानं [२३५] आदीनव पञ्चन्न मोलानं आनिममं च कथेत्वा नानाकारणेहि यक्खं तज्जेत्वा धम्मं देमेत्वा दमेत्वा निब्बिमेव नं कत्वा पञ्चसु मोलेसु पनिट्ठापेत्वा नम्मा येव नं अटविद्या बलिपटिग्गाहकं देवनं कत्वा अम्पमादेन ओवदित्वा अटवितो निक्खमन्तो अटवीमुखे मनुस्सानं आचिक्खित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणमि गन्त्वा मानापिनरो दिम्बा अपरभागे रज्जे पनिट्ठाय धम्मं न रज्जं कारेन्तो दानादीनि च पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म अगमासि । मत्थापि इमं धम्मदेसनं आहृत्त्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गायमाह—

यो अलीनेन चित्तेन अलीनमनसो नरो ।

भावेति कुसलं धम्मं यो गक्खे मरुत्तं पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सद्बसंयोजनवत्थं पत्ति ।

तथायं पिण्डित्यो । यो पुग्गिंमो अलीनेन असकुचितेन चित्तेन पकतियापि अलीनमनो अलीनज्जामयो हुत्वा अनवज्जट्ठेन कुसलं मत्तानिसबोधिपक्खियभेदं धम्मं भावेति वड्ढेति विमालेन चित्तेन विपम्भेन अनुपुञ्जति । चतुहि योगेहि खेमस्स निब्बाणस्स पत्तिया सो एव सब्बमल्लान्तेसु अनिच्चं दुक्खं अनन्ता ति निलक्खण आरोपेत्वा तरुणविपस्सनतो पट्ठाय उपपन्ने बोधिपक्खियधम्मं भावेन्तो अनुपुब्बेन एकं सयोजनम्पि अनवमेत्वा सब्बसंयोजनानं लयकरस्स चतुत्थमगस्स पग्गियोसाने उत्पन्नतां सद्बसंयोजनवत्थं पत्तिं मखं गन अरहत्तं पापुण्ययाति ।

एव मत्था अरहत्तेन धम्मदेमनाय कूटं गहेत्वा मत्थके चत्तारि मच्चानि पकासेसि । मच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्तं पापुणि । सत्थापि अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेनि । नदा यक्खो अगुलिमालो अहोमि । पञ्चावुधकुमारो नाम अहमेवाति ।

६. कञ्चनकरबंधजातकं

यो पद्दतेन चित्तेनाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जनर भिक्खु आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

एको किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा रतनसासने उर दत्त्वा पञ्चजि । अथस्म आचरियुपञ्जाया—आबुसो । एकविधेन सील नाम, दुविधेन, त्रिविधेन, चतुर्विधेन, पञ्चविधेन, छव्विधेन, सत्तविधेन, अट्ठविधेन, नवविधेन, दसविधेन, बह्विधेन मीलं नाम ; इदं खुल्लसील नाम, इदं मज्झिमसीलं नाम, इदं महासील नाम, इदं पानिमोक्खमवरसील नाम, इदं इन्द्रियमवरसील नाम, इदं आजोवपारिमुद्धिमोलं नाम, इदं पञ्चयपट्टिमेत्रनसीलं नामानि सील आचिक्खन्ति ।

सो [२३६] चिन्तेसि—इद मीलं नाम अतिबहु । अह एतक समादाय वत्तितु न सक्खिस्सामि । सील पूरेतु असक्कोन्नस्स नाम पञ्चज्जाय को अत्थो ? अहं शिही हत्त्वा दानादीनि पुञ्जानि च करिस्सामि पुत्तदारञ्च पोमेन्सामीति ।

एवञ्च पन चिन्तेत्त्वा—भन्ते । अह मील रक्खितु न सक्खिस्सामि, अमक्कोन्नम्म च नाम पञ्चज्जाय को अत्थो ? अह हीनायावत्तिस्सामि । तुप्पाक पत्तचीवर गण्हायानि आह ।

अथ न आचरियुपञ्जाया आहमु—आबुसो । एव मन्ते इमबल वन्दित्त्वा याहीति ।

ने न आदाय मत्थु मत्तिक धम्ममभ अगमसु ।

मत्था न दिस्साव—कि भिक्खवे ! अनत्थिक भिक्खु आदाय आगतत्थाति आह ।

भन्ते ! अय भिक्खु अह सील रक्खितु न सक्खिस्सामीति पत्तचीवर निट्पादेति । अथ न मय गहेत्त्वा आगतानि ।

कस्मा पन तुम्हे भिक्खवे ! इमस्स भिक्खुनो बहु सील आचिक्खथ ? यत्तक एम रक्खितुं सक्कोति तत्तकमेव रक्खिस्सामि । इतो पट्ठाय तुम्हे एव मा किञ्चि अवचुत्थ । अहमेत्थ कलव्व जानिस्सामीति । एहि त्व भिक्खु ! कित्तं बहुना सोल्लेन ? तीणि येव सोल्लानि रक्खितु सक्खिस्सामीति ?

सक्खिस्सामि भन्तेति ।

तेन हि त्व इतो पट्ठाय कायद्वार वचीद्वार मनोद्वारन्ति तीणि द्वारीणि रक्ख । मा कायेन पापकम्म करि । मा वाचाय, मा मनसा । गच्छ, मा हीनायावन्ति । इमानि तीणि येव सोल्लानि रक्खाति ।

एतावता सो भिक्खु तुट्ठमानसो—माधु भन्ते, रक्खिस्सामि इमानि तीणि सोल्लानि मत्थार वन्दित्त्वा आचरियुपञ्जायेहिं मद्धि येव अगमामि ।

सो तानि तीणि सोल्लानि पूरेन्तोव अञ्जासि—आचरियुपञ्जायंहे मय्ह आचिक्खिन सीलमि एत्तकमेव । ने पन अनतो अबुद्धभावेन म बुज्जापेतु नासक्खिसु । मम्मामम्बुद्धो अनतो बुद्धमुबुद्धताय अनुत्तरधम्मराजताय एत्तक सील तीसु येव द्वारेसु पक्खिपित्त्वा म गण्हापेमि । अवस्सयो वन मं मत्था जानानि विगम्मन वड्ढेत्त्वा कतिपाहेनेव अरहन्ते पटिट्ठासि ।

त पवुत्ति जत्त्वा धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू—आबुसो ! त किर भिक्खु सीलानि रक्खितु न सक्कोमीति हीनायावत्तत्त सब्बसीलानि तीहिं कोट्ठासेहि पक्खिपित्त्वा गाहापेत्त्वा सत्था अरहत्त पापेसि । अहां ! बुद्धा नाम अच्छरियमनुस्साति बुद्धगुणे कथेन्ता निसीदिमु ।

सत्त्वा आगन्त्वा—काय नृत्य भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

इमाय नामाति वृत्ते—भिक्षवे ! अतिगरुकोपि भारो कोट्टासवसेन भाजेत्वा दिश्रो लहुको विय होति । पुब्बेपि पण्डिता महन्तं कञ्चनक्खन्ध लभित्वा उक्खिपितु असक्कोन्ता विभाग कत्त्वा उक्खिपित्त्वा अगमंसूति वत्त्वा अतीत आहरि— [२३७]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि गामके कस्सको अहोमि । सो एकदिवस अञ्जतरस्मि छड्डितगामके खेतं कसि कसति । पुब्बेपि च तस्मि गामे एको विभवसप्पन्नो सेट्ठी ऊरुमत्तपरिमाणं^२ चतुहत्त्वायामं कञ्चनक्खन्ध निदहित्वा कालमकासि । तस्मि बोधिसत्तस्स नगल लग्गित्वा अट्टासि । सो मूलसन्तानक भविस्सतीति पसु वियूहन्तो त दिस्वा पमुना पटिच्छादेत्वा दिवस कसित्वा अत्थ गते सुरिये द्युगनगलादीनि एकमन्ते निक्खिपित्त्वा कञ्चनक्खन्ध गण्हित्वा गच्छिस्सामीति त उक्खिपितु नासक्खि ।

असक्कोन्तो निमीदित्वा—एत्तकं कुच्छिभरणाय भविस्सति, एत्तकं निदहित्वा ठपेस्सामि. एत्तकेन कम्मन्ते सधोजेत्सामि, एत्तकं दानादिपुञ्जकरियाय भविस्सतीति चत्तारो कोट्टासे अकासि ।

तस्मेव विभक्तकालेसो कञ्चनक्खन्धो सल्लहुको विय अहोमि । सो त उक्खिपित्त्वा घर नेत्वा चतुधा विभजित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा यथाकम्म गतोति । भगवा इमं धम्मदेसन आहरित्त्वा अभिमम्बुदो हुत्वा इमं गायमाह—

यो पहट्ठेन चित्तेन पहट्ठमनसो नरो ।

भावेति कुसल धम्मं योगक्खेमस्स पत्तिया ॥

पापुण्णे अनुपुब्बेन सञ्चसंयोजनं क्खयन्ति ॥

तत्थ पहट्ठेनाति विनीवरणेन । पहट्ठमनसोति ताय एव विनीवरणताय पहट्ठमनसो मुक्कण विय पहसित्त्वा समुज्जोतितसप्पमासकनचित्तो हुत्वानि अत्थो ।

एव सत्त्वा अरहन्तिकूटेन देसन निट्ठपेत्त्वा अनुसन्धि घटेत्त्वा जानक ममाधानेमि । तदा कञ्चनक्खन्ध लद्धपुरिसो अहमेव अहोमिन्ति ।

कञ्चनक्खन्धजातकं

७. वानरिन्द्रजातकं

पस्सेते चतुरो धम्माति इय सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपल्लवत्थु

तस्मिं हि समये सत्था देवदत्तो वधाय परिसक्कतीति सुत्वा न भिक्खवे ! इदानेव देवदत्तो मय्ह वधाय परिसक्कनि पुब्बेपि परिसक्कि येव, तासमत्तम्पि पन कातुं न सक्कीति वत्था अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मादत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो कपियोनिय निच्चत्तित्वा बुद्धिमन्वाय अस्स-पोतकप्पमाणो धामसम्पन्नो एकचरो हुत्वा नदीतीरे विहरति । तस्सा पन नदिया वेमज्जे एको दीपको नानप्प-कारोहि अम्बपणसादीहि फलरुक्खेहि सम्पन्नो । बोधिसत्तो नागबलो धामसम्पन्नो नदिया ओरिमतीरतो उप्पत्तित्वा दीपकस्स ओरतो [२३८] नदीमज्जे एको पिट्ठिपासाणो अत्थि तस्मिं निपतति । ततो उप्पत्तित्वा तस्मिं दीपके पतति । तत्थ नानप्पकारानि फलानि खादित्वा सायं तेनेव उपायेन पच्चागन्त्वा अस्तनो वसनट्ठाने वसित्वा पुनदिवसेपि तथेव करोति । इमिना निवामेन तत्थ वास कथेति ।

तस्मिं पन काले एको कुम्भीलो सपञ्जापतिको तस्सा नदिया वसति । तस्म सा भरिया बोधिसत्त अपरापर गच्छन्त दिस्वा बोधिमनस्स हृदयमसे दोहळं उप्पादेत्वा कुम्भील आह-मय्ह खो अय्य ! इमस्स वानरि-न्दस्स हृदयमसे दोहळो उप्पञ्चोति ।

कुम्भीलो-साधु भोति ! लच्छसीति वत्था-अज्ज त साय दीपकतो आगच्छन्तमेव गण्हस्सामीति गत्वा पिट्ठिपासाणे निपज्जि ।

बोधिसत्तो दिवस चरित्वा सायण्हसमये दीपके ठितोव पामाण ओलोकेत्वा-अय पासाणो इदानि उच्चतरो खायति, किन्नुखो कारणन्ति चिन्तेसि ।

तस्स किर उदकप्पमाणञ्च पासाणप्पमाणञ्च सुववत्थापितमेव होति । तेनस्स एतदहोसि-अज्ज इमिस्सा नदिया उदक नेव हायति न बद्दति, अथ च पनाय पासाणो महा हुत्वा पञ्चायनि कच्चिन्नुखो एत्थ मय्हं गहणत्थाय कुम्भीलो निपञ्चोति, सो वीममामि ताव नन्ति तत्थेव ठत्वा पासाणेन सद्धि कथेन्तो विय भो पामाणाति वत्था पटिवचन अलभन्तो यावत्तयि पासाणाति आह । पासाणो कि पटिवचन न दस्सति ? पुनपि न वानरो-कि भो पासाण ! अज्ज मय्ह पटिवचन न देसीति आह ।

कुम्भीलो-अट्ठा अञ्जेणु दिवसेणु अय पासाणो वानरिन्दस्स पटिवचन अवामि. दम्मामिदानिस्स पटिवचनन्ति चित्तेत्वा-कि भो ! वानरिन्दाति आह ।

कोमि त्वन्ति ?

अहं कुम्भीलोति ।

किमत्थं एत्थ निपञ्चोसीति ?

नव हृदयमंसं पत्थयमानोति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-अञ्जे भे गमनमग्गो नत्थि, अज्ज मया एस कुम्भीलो वच्चैतन्वोति । अय नं

एवमाह— सम्म कुम्भील ! अह अत्तान तुय्हं परिच्चजिस्सामि त्व मुख विवरित्वा म तव सन्तिकं आगतकाले गप्हाहीति ।

कुम्भीलानं हि मुखे विवटे अक्खीनि निमीलन्ति । सो तं कारण अमल्लक्खेत्वा मुखं विवरि । अथस्स अक्खीनि पिथीयिमु । सो मुख विवरित्वा अक्खीनि निमीलेत्वा निपज्जि ।

बोधिसत्तो तथाभात्त जत्वा दीपका उप्पतितो गन्त्वा कुम्भीलस्स मत्थक अक्कमित्वा ततो उप्प-
तितो विज्जुल्लता विद्य विज्जोत्तमानो परतीरे अट्ठासि ।

कुम्भीलो त अच्छरियं दिस्वा इमिना वानरिन्देन अतिच्छेरक कतन्ति चिन्तत्वा भो वानरिन्द !
[२३९] इमम्मि लोके चतुहि धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो पच्चामित्ते अभिभवति ते सब्बेपि तुय्हं अब्भन्तरे
अत्थि मञ्जेति वत्वा इमं गायमाह—

यस्से चतुरो धम्मा वानरिन्द ! यथा तव ।

सच्चं धम्मो धितो चागो विट्ठ सो अतिवत्ततीति ॥

तत्थ यस्साति यस्स कस्सचि पुग्गलस्स । एतेति इदानि वत्तब्बे पच्चक्खतो निहिसति । चतुरो धम्माति
चत्तारो गुणा । सच्चन्ति वचीसच्च, मम सन्तिक आगमिस्सामीति हि वत्वा मुसावादं अक्त्वा आगतो येवानि ।
एतं ते वचीसच्च । धम्मोनि विचारणपञ्जा । एव कते इदन्नाम भविस्सतीति । एमा ते विचारणपञ्जा । धितोति
अब्बोच्छिन्न विरिय बुच्चति । एतम्मि ते अत्थि । चागोति अत्तपरिच्चागो । त्व अत्तान परिच्चजित्वा मम सन्तिक
आगतो यम्पनाह गप्पित्तु नासक्खि मय्हमेवेत्थ दोसो । विट्ठमि पच्चामित्त । सो अतिवत्ततीति यस्स पुग्गलस्स
यथा तव एव एते चत्तारो धम्मा अत्थि सो यथा म अज्ज त्व अतिक्कन्तो तथेव अनतो पच्चामित्त अतिक्कमति
अभिभवतीति ।

एव कुम्भीलो बोधिसत्त पसमित्वा अत्ततो वसनट्ठान गतो । मत्था—न भिक्खवे देवदत्तो इदानेव
मय्ह बघाय परिक्कन्ति पुब्बेपि परिसक्कियेवाति । इम धम्मदेसन आहारीत्वा अनुमान्ध घटेत्वा जातक ममो-
धानेमि । तदा कुम्भीलो देवदत्तो अहोसि, भरियास्स चिच्चामाणविका । वानरिन्दो पत्त अहमेवाति ।

वानरिन्दजातकं

८. तयोधम्मजातकं

यस्स एतेति इदम्पि सत्था वेळुवने विहरन्तो वधाय परिसवकनमेव आरब्ध कथेमि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मादत्ते रज्जं कारेन्ते देवदत्तो वानरयोनिश्च निम्बत्तित्वा हिमवन्तपदेसे यूथ परिहरन्तो अत्तानं पटिच्चजातान वानरपोतकान बुद्धिपत्तानं इमे यूथ परिहरेत्युन्ति भयेन दन्नेहि इमिन्त्वा नेम बीजानि उप्पाटेति ।

तदा बोधिसत्तोपि तं येव पटिच्च एकस्सा वानरिया कुच्छिम्हि पटिसन्धि गण्हि । अथ सा वानरी गव्वस्स पतिट्ठित्तभाव अत्ता अत्तनो गव्वम अनुरक्खमाना अञ्ज पञ्चतपाद अगमामि । सा परिपक्कगव्वा बोधि-सत्त विजायि । सो बुद्धिमन्वाय विञ्जुत पत्तो धामसम्पन्नो अहोमि । सो एकदिवस मानर पुच्छि- अम्म । मय्ह पिता कहन्ति ।

नात ! अमुकास्मि नाम पञ्चतपादे यूथ परिहरन्तो वसतीति ।

अम्म ! तस्म म सन्निक नेहीति ।

नात ! न मक्का तथा [२४०] पितु सन्निक गन्तु । पिता हि ते अमान पटिच्च जातान वानर-पोतकान यूथपरिहरणभयेन दन्नेहि इमिन्त्वा बीजानि उप्पाटेतीति ।

अम्म ! नेहि म तत्थ, अहं जानिस्सामीति । ।

मा पुन आदाय तस्म सन्निक अगमामि । सो वानरो अत्तनो पुत्त दिस्वाव अय वड्ढन्तो मय्ह परि-हरन्तु न दम्मति । इदानेव मारेत्तव्वोनि एत्त आलिगन्तो विय गाळ्ह पीळेत्वा जीवित्तखय पापेस्सामीनि चिन्ते-त्वा-एहि नात ! एत्तक काल कह गतोमीति-बोधिसत्त आलिगन्तो विय निष्पीळेसि । बोधिसत्तो पत्त नाग-वन्तो धामसम्पन्नो । सोप त निष्पीळेसि । अथस्स अट्ठीनि भिञ्जनाकारप्यत्तानि अहेसु ।

अथस्म एतदहोमि-अय वड्ढन्तो म मारेस्समि । केन तुसो उपायेन पुरेत्तञ्जेव मारेव्यान्ति । तनो चिन्तेमि-अय अविदूरे रक्खमपरिग्गहीनो सरो तत्थ नं रक्खभेन खादापेस्सामीनि । अथ न एवमाह-नात ! अहं महन्लको । इम यूथ तुय्ह निव्यादेमि । अञ्जेव त राजान करोमि । अमुकास्मि नाम ठाने सरो अस्थि । तत्थ हे कुमुदिनियो तिसो उप्पलिनियो पञ्च पद्मिनियो पुप्फन्ति । गच्छ ततो पुफ्फानि आहरानि ।

सो माधु नात ! आहरिस्सामीनि गन्त्वा सहसा अनोत्तिरत्वा समन्ना पद परिच्छिन्नदन्तो ओत्तिण्ण-पद येव अहं न उत्तिण्णपद । सो-इमिना सरेत्त रक्खसपरिग्गहितेन' भवित्त्वं, मय्ह पिता अत्तना वधित्तु अमनकोलो रक्खमेत्त म खादापेत्तुकांमो भविस्समि, अहं इम च सर न ओत्तिग्गमामि, पुफ्फानि च गहेस्सामीनि-निरुदक टात्त गन्त्वा वेग गहेत्वा उप्पन्तित्वा पुग्गो गच्छन्तो निरुदक आकामे ठित्तानेव हे पुफ्फानि गहेत्वा परतीरे पति । परतो च ओत्तिग्गमनीर आगच्छन्तो तेनेवुपायेन हे गण्हि । एव उभोसु पन्न्मेसु रासि करोन्तो पुफ्फानि च गण्हि रक्खमस्स च आणट्ठान न आत्तिरि ।

अथस्स इतो उत्तरी उक्खियित्तु न सक्खिस्सामीनि तानि पुफ्फानि गहेत्वा एकस्मि ठाने रासि करो-त्तस्स सो रक्खसो मया एत्तक काल एवरूपो पञ्जवा अच्छरियपुरिसो न दिट्ठपुव्वो । पुफ्फानि च नाम यावदि-

च्छकं गहितानि, मय्ह व आणट्ठान न ओतरीति उदक द्विघा भिन्दन्तो उदकतो उट्ठाय बोधिसत्तं उपसकमित्वा—
वानरिन्द ! इमस्मि लोके यस्स तयो धम्मा अत्थि सो पञ्चामित्त अभिभोति ते सब्बेपि तव अग्घन्तरे अत्थि
मञ्जेति वत्वा बोधिसत्तस्स धुति करोन्तो इम गायमाह—

यस्स एते तयो धम्मा वानरिन्द ! यथा तव ।

इत्थिस्सयं सूरियं पञ्जरा विट्ठं सो अतिवत्ततीति ॥ [२४१]

तत्थ इत्थिस्सयन्ति दक्खभावो सम्पत्तभय विधमित्तु जाननपञ्जाय सम्पयुत्तउत्तमविरियस्सेत नाम ।
सूरियन्ति सूरभावो निम्भयभावस्सेत नाम । पञ्जाति पञ्जापन पट्ठपत्ताय उपायपञ्जायेतं नाम ।

एव सो दकरक्खसो इमाय गाथाय बोधिसत्तस्स धुति कत्वा—इमानि पुप्फानि किमत्थ हरसीति
पुच्छि ।

पिता म राजान कानुक्कामो, तेन कारणेन हरामीति ।

न सक्का तादिसेन उत्तमपुरिसेन पुप्फानि गहितुं, अह गण्हिस्सामीति उक्खिपित्वा तस्स पच्छतो
पच्छतो अगमासि ।

अथस्स पिता दूरतोव तं दिस्वा अह इम रक्खसभत्त भविस्सतीति पहिण्णि, सो दानेस रक्खस पुप्फानि
गाहापेन्तो आगच्छति इदानिन्दिह नट्ठोनि चिन्तेन्तो सत्तघा हृदयफालन पत्वा तत्थेव जीवितक्खय पत्तो । सेस-
वानरा सन्निपतित्वा बोधिसत्त राजान अकमु ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समाधानेसि । तदा यूयपनि देवदत्तो
अहोसि, यूयपतिपुत्तो पन अहमेवानि ।

तथोधम्मजातकं

६. भेरिवादजातकं

धमे धमेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जनतरं दुग्धच आरब्ध कपेमि ।

पञ्चपत्रवत्यु

तच्छि भिक्षु मत्था-सञ्च किर त्वं दुग्धचोसीति पुच्छित्वा सञ्च भगवाति वृत्ते- न त्वं भिक्षु !
इदानव दुग्धचो पुञ्चैपि दुग्धचो येवाति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवरयु

अतीने बागणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बोधिमत्तो भेरिवादककुले निव्वत्तित्वा गामके वसति ।
सो बागणसिय नक्कन घुट्टन्ति मुत्वा समज्जमण्डले भेरि वादेत्वा धन आहरिस्सामीति पुत्त आदाय तत्थ
गन्त्वा भेरि वादेत्वा बहु धन लभि । त आदाय अत्तनो गाम गच्छन्तो चोराट्ठि पत्वा पुत्त निरन्तर भेरि वादे-
न्त वारेसि-तान । निरन्तर अवादेत्वा मग्गपटिपन्न इस्सरभेरि विय अन्तरन्तर वादेहीति । सो पितरा
वारियमानोपि भेरिसदेनेव चोरे पलापेस्सामीति वत्वा निरन्तरमेव वादेसि ।

चोग पठमञ्जेव भेरिमद् मुत्वा इस्सरभेरि भविस्सतीति पलायित्वा अनियय एकावद्धं मद् सुत्वा
नाय इस्सरभेरि भविस्सतीति आगन्त्वा उपघारेत्वा दे येव जने दिस्वा पोथेपेत्वा विलुम्पिमु^३ ।

बोधिमत्तो किञ्चेन वत्त नो लद्ध धन एकावद्ध कन्वा वादेत्तो नासेसीति वत्वा इमं गाधमाह-

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तं हि पापकं ।

धन्तेन सत्तं लद्धं अतिधन्तेन नासितन्ति ॥ [२४२]

तत्थ धमे धमेति धमेय्य नो न धमेय्य । भेरि वादेय्य । न न वादेश्याति अत्थो । नातिधमेति अतिधक्-
मेत्वा पत्त निरन्तरमेव कत्वा न वादेय्य । कि कारणं ? अतिधन्तं हि पापकन्ति निरन्तर भेरिवाद इदानि अम्हाकं
पापकं लामकं जातं । धन्तेन सत्तं लद्धंति नगरे भेरिवादानेन क्हापणमतं लद्धं । अतिधन्तेन नासितन्ति इदानि पत्त
मे पुत्तेन वत्तन अकत्वा यमिद अटविय अनिधन्तं तेन अनिधन्तेन मत्थ नासितन्ति ।

मत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुमान्धि घटेत्वा जानकं ममोधानेमि । तदा पुत्तो दुग्धचभिक्षु
अहोमि । पिता पत्त अहमेवाति ।

भेरिवादजातक

१०. सङ्गधमनजातकं

धमे धमेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो दुब्बचमेव आरब्ध कथेसि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सङ्गधमककुले निब्बलित्वा बाराणसिय नकलत्ते घुट्ठे पितर आदाय सङ्गधमनकम्मेन धनं लभित्वा आगमनकाले चोराटविय पितर निरन्तर सङ्गधमन्त वारेसि । सो सङ्गसद्देन चोरे पलापेस्सामीति निरन्तरमेव धमि । चोरा पुरिमनयेनेव आगत्त्वा विट्ठम्पिसु । बोधिसत्तोपि पुरिमनयेनेव गाथ अभामि—

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तञ्चिह पापकं ।

धन्तेनाधिगता भोगा ते तातो विधमी धमन्ति ॥

तत्थ ते तातो विधमी धमन्ति ते सङ्गधमित्वा लद्धभोगे मम पिता पुनप्पुन धमेन्तो विधमीति विट्ठसेसि विनासेसीति ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेमि । तदा पिता दुब्बचभिवन्तु अहोसि, पुत्तो पन अहमेवाति ।

सङ्गधमनजातकं

आसिसवग्गो छट्ठो

७. इत्थीषग्माचरणाना

१. असातमन्तजातके

असा लोकिस्थियो नामाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठिणभिव्वु आग्ग्भ कथेमि ।
तस्म वत्थु उम्मदन्तिजानके^१ आवीभविम्मति ।

पञ्चपल्लवत्थु

त पन भिक्खु सत्या-भिक्खु ! इत्थियो नाम असा असतियो लामिका पच्छिमिका । त्व एवरूप
लामिक इत्थि निम्माय कम्मा उक्कण्ठितोति वत्त्वा अतीतं आहरि- [२४३]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय ब्राह्मणकुले निव्व-
न्तित्वा विञ्जूत पत्तो । तीमु वेदेमु सब्बसिप्पेमु च निप्फनिम्पत्तो दिमापामाक्खो आचरियो अहोसि । तदा वारा-
णसिय एकस्मि ब्राह्मणकुले पुत्तस्म जानदिवसे अग्गि गहेत्वा अनिब्बायन्त ठपयिसु । अथन ब्राह्मणकुमार सोळस-
वस्सकाले मातापिनरो आहमु -पुत्त ! मयं तव जातदिवसे अग्गि गहेत्वा ठपयिम्हा सच्च ब्रह्मलोकपरायणो
भवितुकामो त अग्गि आदाय अरञ्ज पविमिन्त्वा अग्गि भगवन्त नमस्समानो ब्रह्मलोकपरायणो होहि ।
मचे अगार अज्जावमितुकामो तक्कमिल गन्त्वा दिमापामोक्खस्म आचरियस्स सन्तिके मिप्प उग्गहित्वा कुटुम्ब
मण्ठपेहीति ।

माणवो-नाह सक्खिस्सामि अरञ्जे अग्गि परिचरितु, कुटुम्बमेव सण्ठपेस्सामीति-माता-
पिनरो बन्दित्वा आचरियभाग सहस्स गहेत्वा तक्कसिल गन्त्वा सिप्प उग्गहित्वा पञ्चागमि । मातापिनरो
पनस्म अनत्थिका घग्गवासेन । अरञ्जे अग्गि परिचरापेतुकामा होन्ति ।

अथ न माता इत्थीन दोस दस्सेत्वा अरञ्ज पेसेतुकामा सो आचरियो पण्डितो व्यन्तो मक्खिस्समि
मे पुत्तस्म इत्थीन दोसं कथेतुन्ति चिन्तेत्वा आह-उग्गहितन्ते तात ! सिप्पन्ति ?

आम अम्माति ।

असातमन्तापि ते उग्गहितानि ?

न उग्गहिता अम्मानि ।

तात ! यदि ते असानमन्ता न उग्गहिता किन्नाम ते मिप्प उग्गहित ? गच्छ उग्गहेत्वा एहीति ।

सो माभूति पुन तक्कसिलाभिमुखो पायासि ।

तस्सापि आचरियस्स माता महल्लिका वीमवस्ससत्तिका । सो न सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो
पटिजग्गति । अञ्जे मनुस्सा तं तथा करोन्त जिग्गच्छन्ति । सो चिन्तेसि यन्नूनाह अरञ्ज पविमिन्त्वा तत्थ मातर
पटिजग्गन्तो विहरेय्यन्ति । अथेकस्मि विचित्ते अरञ्जे उदकफामुकट्ठाने पण्णमाल कारेत्वा सप्पितण्डुलादीनि
आहरापेत्वा मातर उक्खिपित्वा तत्थ गन्त्वा मातर पटिजग्गन्तो वारं कप्पेसि ।

सोपि खो माणवो तक्कसिल गन्त्वा आचरिय अपस्सन्तो कह आचरियोति पुच्छित्वा त पदाति
सुत्वा तत्थ गन्त्वा बन्दित्वा अट्ठासि ।

१. स्या०-उम्मावयतिजातके ।

अथ नं आचरियो-किष्णुलो तात ! अतिसीषं आगतोसीति ?

ननु अहं तुम्हेहि असातमन्तो नाम न उग्मण्हापितोति ?

को पन ते असातमन्ते उग्मण्हातब्बे कत्वा कथेसीति ?

मय्हं माता आचरियाति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि असातमन्ता नाम केचि मत्वि । इमस्स पन माता इमं इत्थिदोमे जानापेनुकामा भविस्सतीति । [२४४]

अथ नं-साधु तात ! दस्सामि ते असातमन्ते । त्व अञ्ज आदि कत्वा मम ठाने ठत्वा मम मातर सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो पटिजग्गहि । हत्थपादसीसपिट्ठिसम्भाहनादीनि चस्सा करोन्तो-अय्ये । जरं पत्तकालेपि ताव ते एवरूप सरीर, दहरकाले कौदिसं अहोसीति हत्थपरिकम्मादिकरणकाले हत्थपादादीन वण्णं कथेय्यासि । यं च ते मम माता कथेति तं अलज्जन्तो अनियूहन्तो मय्ह आरोचेय्यासि एव करोन्तो अमात-मन्ते लच्छसि । अकरोन्तो न लच्छसीति ।

सो साधु आचरियाति तस्स वचनं सम्पटिच्छिन्त्वा ततो पट्ठाय मब्बं यथावुत्तविधानं अकामि । अथस्सा तस्मि माणवे पुनपुन वण्णयमाणे अयं मया सदिं अभिरमितुकामो भविस्सतीति अन्धाय जराजिण्णाय अग्मन्तरे किलेसो उप्पज्जि । सा एकदिवसं अत्ततो सरीरवण्णं कथयमानं माणव आह-मया सदिं अभिरमितुं इच्छसीति ?

अय्ये ! अह ताव इच्छेय्यं आचरियो पन मरुकोति ।

सचे मं इच्छसि पुत मे मारेहीति ।

अह आचरियस्स सन्तिके एत्तकं सिप्प उग्मण्हात्वा किलेसमत्त निस्साय किन्ति कत्वा आचरिय मारेस्सामीति ?

तेनहि सचे त्वं मं न परिच्चजसि अहमेव न मारेस्सामीति ?

एवं इत्थिमेो नाम असा लामिका षच्छिमिका तथा रूपे नाम बये ठिता रागाचत्त उप्पादेत्वा किलेम अनुवत्तमाना एवं उपकारक पुन मारेतुकामा जाता । माणवो सब्बं त कथ बोधिसत्तस्स आरोचेसि । बोधिसत्तो सुट्ठु ते माणव । कत मय्हं आरोचेन्तेनाति वत्वा, मातुआयुसखार ओलोकेन्तो अज्जेव मरिस्सतीति अत्वा-एहि माणव ! वीमसिस्सामि नन्ति एकं उदुम्बररुक्खं छिन्दित्वा अत्ततो पमाणेन कट्ठरूपक कत्वा मसीम पारु-पित्वा अत्ततो सयनट्ठाने उत्तान निपज्जापेत्वा रज्जुक बन्धित्वा अन्तेवासिक आह-नात ! फग्गु आदाय गन्त्वा मम मातु सञ्ज देहीति ।

माणवो गन्त्वा-अय्ये ! आचरियो पण्णसालाय अत्ततो सयनट्ठाने निपन्नो । रज्जुसञ्जा मे बद्धा, इम फग्गु आदाय गन्त्वा सचे सक्कोसि मारेहि नन्ति आह ।

त्वं म न परिच्चजिस्ससीति ?

कि कारणा परिच्चजिस्सामीति ?

सा फग्गु आदाय पवेधमाना उट्ठाय रज्जुसञ्जाय गन्त्वा हत्थेन परामसित्वा अय मे पुतोति सञ्जाय कट्ठरूकस्स मुखतो साट्ठके अपनेत्वा फग्गु आदाय एकप्यहारेनेव मारेस्सामीति गीवायमेव पहरित्वा टन्ति सहे^१ उप्पन्ने सक्कमावं अञ्जासि ।

अथ बोधिसत्तेन कि करोसि अस्माति बुत्ते बञ्चित्तम्हीति तत्त्वेव मरित्वा पतिता । अत्ततो किर पण्णसालाय निपन्नार्यापि तं वण्णं ताय मरितत्त्वमेव । सो तस्सा मतभावं अत्वा सरीर [२४५] किच्चं कत्वा

१. स्था०- थद्धसहे ।

अस्त्राह्न ' निम्बापेत्वा वनपुष्पेहि पूजेत्वा माणवं आदाय पण्णसालद्वारे निरीदित्वा—तात' पाटियेक्को असात-
मन्तो नाम नत्थि । इत्थियो असाता नाम तव माता असातमन्ते उग्गण्हाति मम सन्तिक पेययमाना इत्थीनं दोसं
जाननत्थं पेसेसि । इदानि पन ते पच्चक्खमेव मम मातु दोसा दिट्ठा । इमिना कारणेन इत्थियो नाम असा-
लामिकाति जानेय्यासीति त ओवदित्वा उय्योजेसि ।

सोपि आचरिय वन्दित्वा मातापितुन्न मन्तिक अगमासि । अथ नं माता पुच्छि—उग्गहिता ते असातमन्ताति ?
आम अम्मानि ।

इदानि कि करिस्मसि पब्बजित्वा अग्गि वा परिचरिस्मसि अगारमज्जे वा वमिस्मसीति ?

माणदो—मया अम्म । पच्चक्खतो इत्थीनं दोसा दिट्ठा । अगारेन मे किच्च नत्थि पब्बजिस्सामह-
न्ति अत्तनो अधिप्पाय पकासेन्तो इम गायमाह—

अना लोकिस्सियो नाम वेला तासं न विज्जति ।

सारस्ता च पगव्भा च सिखी सब्बघसो यथा ।

ता हित्वा पब्बजिस्सामि विवेकमनुब्रूहयन्ति ॥

तथ असाति अमतियो लामिका । अथवा, मान वुच्चति मुख । त तामु नत्थि अत्तनि पटिवद्धचित्तान
असातमेव देन्तीतिपि अमाना दुक्खा दुक्खवत्पुभूताति अत्थो । इम्मम पत्तथस्स दीपनत्थाय इद मुत्त आहर्तरत्तव —

“माया चेत्ता मरीची च सोको रोगो चुपद्दवो,

खरा च बन्धना चेता मच्चुपासो गुहामयो ।

तामु यो विस्समे पोसो सो नरेसु नगाधमो ति ॥”

लोकिस्सियोति लोके इत्थियो । वेला तासं न विज्जतीति अम्म । तास इत्थीनं किलेसुप्पत्ति पत्वा
वेला सबरो मग्गियादा पमाणन्नामेत नत्थि । सारस्ता च पगव्भा चाति वेला च एताम नत्थि । पच्चमु कामग्-
णेसु सारस्ता अल्लीना तथा कायपागग्भिभयेन वाचापागग्भिभयेन मनोपागग्भिभयेनाति ति विधेन पागग्भिभयेन
समन्नागनत्ता पगव्भा चेता । एताम हि अन्तरे कामद्वारादीनि पत्वा सबरो नाम नत्थि । लोला काकप-
टिभागानि दस्सेति । सिखी सब्बघसो यथाति अम्म । यथा जालसिखाय निम्बानि मद्दु गतो । अग्गि
नाम गूयगतादिभेद अनुचिम्पि सप्पिमधुफाणितादिभेद मुचिम्पि इट्ठम्पि अनिट्ठम्पि य यदेव लभति सब्ब
घसति खादति तस्मा सब्बघसोति वुच्चति । तथेव ता इत्थियोपि हत्थिमेण्डगोमेण्डादयो वा होन्तु हीनजक्खा
हीनकम्मन्ता खत्तियादयो वा होन्तु उत्तमकम्मन्ता हीनुक्कट्ठभाव अचिन्तेत्वा लोकस्मादवसेन किलेममन्थवे
उप्पये य य लभति सब्बमेव मेवन्तीति सब्बघससिखीसदिसा होन्ति तस्मा सिखी सब्बघसो यथा तथा-
वेताति वेदिन्त्वा । ता हित्वा पब्बजिस्सामीति [२४६] अत लामिका दुक्खवत्पुभूता इत्थियो हित्वा
अरञ्ज परिवत्त्वा इमिपब्बज्ज पब्बजिस्सामी । विवेकमनुब्रूहयन्ति कायविवेको चित्तविवेको उपपि वियेकोति
तयो विवेका । तेषु इध कायविवेकोपि वट्ठति चित्तविवेकोपि । इद वुत्त होति अह अम्म । पब्बजित्वा
कस्सिणपरिकम्म कत्वा अट्ठसमापत्तियो पच्चअभिञ्जायो च उप्पादेत्वा गणतो काय किलेसेहि च चित्त
विवेचेत्वा इम विवेकं ब्रूहेन्तो वड्ढेन्तो ब्रह्मलोकपगयणो भविस्सामि । अल मे अगारेनाति । एव इत्थियो
गरहित्वा मातापितरो वन्दित्वा पब्बजित्वा वुत्तप्यकार विवेकं ब्रूहेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो अहोमि ।

सत्यापि एव भिक्खु ! इत्थियो नाम असालामिका दुक्खदायिकाति इत्थीनं अगुण कथेत्वा मच्चानि
पकासेसि । मच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । मत्था अनुमन्धि घटेत्वा जातक समोधा-
नेसि । तदा माता भद्राकापिलानी, पिता भद्राकस्सपो अहोमि, अन्तेवामिको आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

२. अण्डभूतजातकं

यं ब्राह्मणोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितमेव आरब्ध कयेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

त हि सत्या सच्च किर त्व भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते—भिक्षु इत्थियो नाम अरक्खिया । पुब्बे पण्डिता इत्थि गम्भतो पट्ठाय रक्खन्ता रक्खितुं नामक्खिसूति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बतित्वा वयप्पतो सब्बसिप्पेमु निप्फत्ति पत्वा पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठाय धम्मेन रज्ज कारेसि । सो पुरोहितेन सद्धि 'दूत कीळति । कीळन्तो पन—

सब्बा नदी वकगता सब्बे कट्ठमया वना ।

सन्वित्तिययो करे पाप लभमाना निवातकेति ॥

इम दूतगीत गाथन्तो रजतफलके सुवण्णपासके विपति । एव कीळन्तो पन राजा निच्च जिानानि । पुरोहितो पराजियति । सो अनुक्कमेन घरे विभवे परिक्खय गच्छन्ते चित्तेसि—एव मन्ते सब्ब इमास्मि घरे खीयिस्सति परियेसित्वा पुरिसन्तर अगत एक मातुगाम घरे करिस्सामीति । अथस्म एतदहोसि—अञ्जपुरिस विट्ठपुब्ब इत्थि रक्खितु न सक्खिस्सामि गम्भतो पट्ठायेक मानुगामं रक्खित्वा त वयप्पत वमे [२९७] ठपेत्वा एकपुरिसिकं कत्वा गाळ्ह आरक्खं सविदहित्वा राजकुलतो धन आहरिस्सामीति ।

सो च अगविज्जाय छेको होति । अथेकं दुग्गतित्थि गम्भिणं दिस्वा धीतरं विजायिस्सनीति वत्त्वा त पक्कोसापेत्वा परिव्वय दत्त्वा घरे येव वसापेत्वा विजातकाले धन दत्त्वा उय्योजेत्वा तु कुमारिक अञ्जेग पुरिसान दट्ठु अदत्त्वा इत्थीन येव हत्थे दत्त्वा पोसापेत्वा वयप्पनकाले त अत्तनो वसे ठपेसि । यावचेसा वड्ढति ताव रञ्जा सद्धि दूत न कीळि ।

त पन वसे ठपेत्वा—महाराज ! दूत कीळामाति आह ।

राजा साभूति पुरिमनयेनेव कीळि ।

पुरोहितो रञ्जा गाथित्वा पासक खिपनकाले ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह ।

नतो पट्ठाय पुरोहितो जिानति, राजा पराजियति । बोधिसत्तो इमस्स घरे एकपुरिसिकाय एकाय इत्थिया भवित्त्वन्ति परिगण्हापेन्तो अत्थिभावं वत्त्वा सीलमस्सा भिन्दापेस्सामीति एक धुत्त पक्कोसापेत्वा-सक्खसि पुरोहितस्स इत्थिया सील भिन्दितुन्ति आह । सक्कोमि देवाति । अथस्म राजा धन दत्त्वा तेन हि विप्प निट्ठापेहीति त पहिणि ।

सो रञ्जो सन्तिका धनं आदाय गन्धधूपबुष्णकपूरादीनि गहेत्वा तस्स घरतो अविहारे सब्बगन्धा-पण पसारेसि । पुरोहितस्सपि गेहं सत्तभूमक सत्तद्वारकोट्ठक हेति । सब्बेमुपि द्वारकोट्ठकेसु इत्थीनञ्जेव आर-क्खो । ठपेत्वा पन ब्राह्मण अञ्जो पुरिसो गेह पत्रिसित्तु लभन्तो नाम नत्थि । कच्चरच्छड्डनपच्छिम्पि सोधेत्वायेव

पवेक्षन्ति । त माणविकं पुरोहितो चैव ददुः लभति, तस्सा च एका परिचारिका इत्यि । अथस्सा सा परिचारिका गन्धपुष्पमूलं गहेत्वा गच्छन्ती तस्सेव धुत्तस्स आपणसमीपेन गच्छति ।

सो अय तस्सा परिचारिकाति सुदुः अत्वा एकदिवस तं आगच्छन्ति दिस्वाव आपणा उट्ठाय गत्वा तस्सा पादमूले पतित्वा उभोहि हत्थेहि पादे गाळ्हं गहेत्वा—अम्म ! एत्तक काल कह गतासीति परिदेवि ।

अथ सेमापि पयुत्तकधुत्ता एकमन्त ठत्वा—हृत्यपादमुखसमण्डानेहि च आकप्पेन च मातापुत्ता एकमदिसा येवाति आट्ठमु ।

सा इत्थी तेसु तेसु कथेत्तेसु अत्तनो अमहत्तिवा अयं मे पुत्तो भविम्मतीति सयम्पि रोदिनु आरभि । ते उभोपि कदित्वा रोदित्वा अञ्जमञ्जं आलिगित्वा अट्ठसु ।

अथ सो धुत्तो आह—अम्म ! कह वमसीति ?

किन्नरलीळहाय वममानास रूपमोभगप्पत्ताय पुरोहितस्स दहन्तिथया उपट्ठान कुरुमाना वमामि तानानि ।

इदानि कह यामि अम्माति ?

तस्सा गन्धमालादीन अत्थायाति ।

अम्म ! किन्ते अञ्जत्थ गतेन इतो पट्ठाय ममेव सन्निका हराति मूल अगहेत्वाव बहूनि तम्बूल-तक्कोलादीनिचेव नाना पुष्फानि च अदासि । [२४८]

माणविका बहूनि गन्धपुष्फादीनि आहरन्ति दिस्वा—कि अम्म ! अञ्ज अम्हाक ब्राह्मणो पसन्नाति आह ।

करमा एव वदसीति ?

इमेस बहुभाव दिस्वाति ।

न ब्राह्मणो बहु मूलं अदामि , मया पनेत मय्ह पुत्तस्स सन्निका आनीतन्ति ।

ततो पट्ठाय सा ब्राह्मणेन दिन्न मूल अत्तनाव गहेत्वा तस्सेव सन्निका गन्धपुष्फादीनि आहरति ।

धुत्तो कनिपाहच्चयेन गिलानालय कत्वा निपज्जि ।

मा तम्म आपणद्वार गत्वा न अदिस्वा—कह मे पुत्तोति पुच्छि ।

पुत्तस्स ते अफामुक्क जातन्ति ।

मा तम्म निपन्नट्ठान गत्वा निसीदित्वा पिट्ठि परिमञ्जन्ती—किन्ते तात ! अफामुक्कन्ति पुच्छि ।

सो तुण्ही अहोसि ।

कि न कथेसि पुत्ताति ?

अम्म ! मरन्तेनापि तुय्हं कथेतु न मक्काति ।

मय्ह अकथेत्वा कम्म कथेसि तानानि ?

अम्म ! मय्ह अञ्ज अफामुक्क नत्थि, तस्सा पन माणविकाय वण्ण सुत्वा पटिबद्धचित्तोस्मि जातो त लभन्तो जीविस्सामि अलभन्तो इवेव मरिस्सामीति ।

तात ! मय्ह एस भारो मा त्व एत निस्साय चिन्तयीति ।

त अम्मासेत्वा बहूनि गन्धपुष्फादीनि आदाय माणविकाय सन्निक गत्वा—पुत्तो मे अम्म ! मम सन्निका तव वण्ण सुत्वा पटिबद्धचित्तो जातो कि कानब्बन्ति ?

सचै आनेतुं सक्कोथ मया कतोकामो येवाति ।

मा तस्सा वचन सुत्वा ततो पट्ठाय तस्स गेहस्स कण्णकण्णेहि बहु कचवरं सकद्धित्वा पुष्फपच्छि-

या गहेत्वा गच्छन्ती सोधनकाले आरम्भस्त्रियया उपरि छड्ढेसि । सा तेन अद्रियमाना अपेति । इतरा तेनेव निया-
मेन या या किञ्चि कयेति तस्सा तस्सा उपरि कचवरं छड्ढेति । ततो पट्ठाय यं यं सा आहरति वा हरति
वा त न काचि सोधेतु उस्सहति । तस्मि काले सा तं धुत्त पुष्पपच्छिय निपज्जापेत्वा माणविकाय सन्निक
अतिहरि । धुत्तो माणविकाय सील भिन्दित्वा एकाहदीह पासादे येव अहोसि । पुरोहिते बहि निक्खन्ते उभो
अभिरमन्ति । तस्मि आगते धुत्तो निलीयति ।

अथ न मा एकाहदीहक्खयेन-सामि ! इदानि तव गन्तु वट्टतीति आह ।

अहं ब्राह्मण पहरित्वा गन्तुकामोति ।

सा-एव होतूति-धुत्तं निलीयापेत्वा ब्राह्मणे आगते एवमाह-अहं अय्य ! तुम्हेसु वीणं वादेन्तेसु
नच्चिनु इच्छामीति ।

साधु भद्दे ! नच्चस्सूति वीणं वादेसि ।

तुम्हेसु ओलोकेन्तेसु लज्जामि मुखं पन वो साटकेन बन्धित्वा नच्चिस्सामीति ।

मच्चं लज्जासि एव करोहीति ।

माणविका घनसाटक गहेत्वा नम्म अक्खीनि पिदहमाना मुख बन्धि । ब्राह्मणो मुख बन्धापेत्वा
वीणं वादेसि । सा मुहुत्त नच्चित्त्वा-अय्य ! अहं ते एकवारं सीसे पहरितुकामाणि आह ।

इत्थिलोले ब्राह्मणो किञ्चि कारण अजानन्तो-पहगाहीनि आह ।

माणविका धुत्तस्स सञ्जमदासि । [२४९] सो सणिकं आगन्त्वा ब्राह्मणम्म पिट्ठियम्मे ठत्वा
सीसे कप्परेन^१ पहरि । अक्खीनि पतनाकारप्पत्तानि अहेसुं । सीसे गण्डो उट्ठहि ।

सो वेदनट्टो हुत्वा -आहर ते हत्थान्ति आह ।

माणविका अत्तनो हत्थ उक्खिपित्वा तस्स हत्थे ठपेसि ।

ब्राह्मणो-हत्थो मुदुको पहारो पन यद्धोति आह ।

धुत्तो ब्राह्मणं पहरित्वा निन्धीयि । माणविका तस्मि निलीने ब्राह्मणस्स मुखतो साटक मोचेत्वा तेष
आदाय सीसे पहार सम्भाहि^२ । ब्राह्मणं बहि निक्खन्ते पुन सा इत्थी धुत्त पच्छिय निपज्जापेत्वा नीहरि । सो
रञ्जो सन्निक गन्त्वा सब्ब त पवसि आरोचेसि ।

राजा अत्तनो उपट्ठान आगत ब्राह्मण आह-दूत कीळाम ब्राह्मणाणि ।

साधु महाराजाणि ।

राजा दूतमण्डल सज्जापेत्वा पुरिमनयेनेव दूतवीणं गायित्वा पासे विपति । ब्राह्मणो माणविकाय
तपस्स भिन्नभाव अजानन्तो-ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह । एव वदन्तोपि पराजितो येव ।

राजा जानित्वा-ब्राह्मण ! किं ठपेसि ? माणविकाय ते तपो भिन्नो । त्व मातुगाम गम्भतो
पट्ठाय रक्खन्तो सत्तसु ठानेसु आरक्ख करोन्तो रक्खित्तु सक्खिस्सामीति मञ्जसि ? मातुगामो नाम कुच्छिय
पक्खिपित्वा चरन्तेनापि रक्खित्तु न सकका एकपुरिसिका इत्थी नाम नत्थि । तव माणविका नच्चित्तुकामाग्हीति
वत्वा वीण वादेन्तस्स तव साटकेन मुख बन्धित्वा अत्तनो जारं तव सीसे कप्परेन पहारापेत्वा उय्योजेसि ।
इदानि किं ठपेसीति वत्वा इमं गायमाह-

य ब्राह्मणो अवादेसी वीणं सम्मुखवेत्तिते ।

अण्डभूता भता भरिया तासु की जातु विस्ससेति ॥

तत्थ यं ब्राह्मणो अवादेसि वीणं सम्मुखवेत्तितेति येन कारणेन ब्राह्मणो घनसाटकेन सह मुखेन

बेठितो हुत्वः बीणं वादेसि । त कारणं न जानातीति अत्यो । तस्मिन् हि सा वञ्चेतुकामा एवमकासि । ब्राह्मणो पतं इत्थीन बहुमायाभाव न जानन्तो मातुगामस्मि सद्दृष्ट्वा म एमा लज्जतीति एव सञ्जी अहोसि । तेनस्स अञ्जानभाव पकासेन्तो राजा एवमाह । अयमेत्थ अधिप्यायो । अण्डभूता भता भरियाति अण्ड वुच्चति बीजं बीजभूता मातु कुञ्चितो अनिक्खन्तकालेयेव आभता आनीता । भताति वा पुट्ठाति अत्यो का सा ? भरिया पजापती पादपरिचारिका । सा हि भत्तवत्यादीहि भरितब्बताय भिन्नसवरताय लोकधम्मैहि भरितब्बताय वा भरियाति वुच्चति । तामु को जातु विस्ससेति जान्ति एकसाधिवचन । तामु मातु कुञ्चितो पट्ठाय रक्खियमानामुपि एव विकार आपज्जन्तीमु भरियामु को [२५०] नाम पण्डितपुरिमो एकसेन विस्ससे ? निम्बिकारा एता मय्हन्ति को सद्दृष्ट्याति अत्यो । असद्धम्मवसेन हि आमन्तकेमु निमन्तकेमु विज्जमानेसु मातुगामो नाम न सक्का रक्खितुन्ति ।

एवं बोधिसत्तो ब्राह्मणस्स धम्मं देसेसि । ब्राह्मणो बोधिसनस्स धम्मदेसनं मुत्वा निवेसनं गन्त्वा तं माणविकं आह—तया किर एवरूपं पापकम्मं कतन्ति ?

अय्य ! को एवमाह ? न करोमि, अहमेव पहरि न अञ्जो कोपि । सचे न सद्दृष्ट्वा अहं तुम्हे ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हत्यसम्फस्स न जानामीति सच्चकिरियं कत्वा अग्गि पविसित्वा तुम्हे सद्दृष्ट्वापेस्सामीति ।

ब्राह्मणो एवं होतूति महन्त दाहरासि कारेत्वा अग्गि दत्त्वा तं पक्कोसापेत्वा—सचे अत्तनो सद्दृष्ट्वा अग्गि पविमाति आह ।

माणविका अत्तनो पग्गचारिकं पठममेव सिक्खापेमि—अम्म ! तव पुत्तं तत्थं गन्त्वा मम अग्गि पविसनकाले हत्यगहणं कातुं वदेहीति । सा गन्त्वा तथा अबन । धुत्तो आगन्त्वा पुरिसमज्जे अट्ठामि । मा माणविका ब्राह्मणं वञ्चेतुकामा महाजनमज्जे ठत्वा ब्राह्मण ! तं ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हत्यसम्फस्स नाम न जानामि । इमिना सच्चंनं अयं अग्गि मा म ज्ञापेसीति—अग्गि पविसितुं आरद्धा ।

तस्मिन् खण्णे धुत्तो—पस्सय भो पुरोहितब्राह्मणस्स कम्म एवरूपं माणवि अग्गि पवेसापेतीति—गन्त्वा तं माणविकं हत्यं गम्हि । सा हत्यं विस्सज्जापेत्वा पुरोहितं आह—अय्य ! मम सच्चकिरिया विन्ना । न सक्का अग्गि पविसितुन्ति ।

किं कारणाति ?

अञ्जं मया एव सच्चकिरिया कता ठपेत्वा मम सामिकं अञ्जं पुरिसस्स हत्यसम्फस्स न जानामीति । इदानीं चम्हि इमिना पुरिसेन हत्यं गहिताति ।

ब्राह्मणो वञ्चितो अहं इमायाति अत्वा तं पोथेत्वा नीहरापेसि । एव असद्धम्मसमन्नागता किरंता इत्थिया कीवमहन्तम्पि पापकम्मं कत्वा अत्तनो सामिकं वञ्चेतुं नाहं एवरूपं करोमीति दिवसम्पि सपथं कुरुमाना नानाचित्ताव हंन्ति । तेन वृत्तं—

“चोरीनं बहुबुद्धीनं यामुं सच्चं मुदुल्लभं,
धीनं भावां हुराजानां मच्छस्संबोदकं गतं ।
मुना तामं यथा सच्चं सच्चं तासं यथा मुमा,
गावो बहुनिणस्सेव आममन्ति वरं वरं ।
चोरियो कठिना हेता वाळा चपलसक्खरा,
तं ता किञ्च न जानन्ति यं मनुस्सेसु वञ्चन्”न्ति ।

सत्या एव अरक्खियो मातुगामोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चंवापि पकासेसि । सच्चपरियो-साने उक्कण्ठितभिवन्धु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्यापि अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बारा-णमीराजा अहमेव अहोमिन्ति ।

३. तक्कजातकं

को रना अकतञ्जुबाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिवसुञ्जेव आरठम कथेसि ।

पक्कपुग्गवत्थ

तञ्चि सत्या सच्च किर त्वं भिवसु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वृत्ते इत्थियो ताम अकत-
सञ्जु मितदुभा कस्मा ता निस्साय उक्कण्ठितोसीति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा गगातीरे अस्सम
मापेत्वा समापत्तियो चेव अभिञ्जा च निम्बत्तेत्वा ज्ञानरतिमुखेन विहरति । तस्मिं समये बाणण-नीमेट्ठिनो
धीता बुट्ठकुमारी नाम चण्डा अहोसि फरसा दासकम्मकरे अक्कोसति पहरति । अथ न एकदिवसं परिवार-
मनुस्सा गहेत्वा गगाय कीळिस्सामाति अगममु । तेम कीळन्तान येव मुरियत्थगमनवेला जाता । मेघो उट्ठहि ।
मनुस्सा मेघ दिम्बा इतोच्चित्तो च वेगेन परायासु । मेट्ठिधीताय दासकम्मकरा अज्जम्हेहि एतिस्सा पिट्ठ
पस्सित्तु बट्टतीति त अन्तो उदकस्मिञ्जेव छड्डेत्वा उत्तरिमु । देवो पावस्सि । मुरियोपि अत्थ गतो । अन्ध-
कारो जातो । तं ताय विनाव गेह गत्वा कह माति वृत्ते गगानो ताव उत्तिण्णा अथ न न जानाम कह गतानि ।
ब्रातका विच्चिन्तिवा पि न पस्सिमु ।

सा महाविरत्थ विरवन्ती उदकेन वृहत्माना अङ्गुत्तममये बोधिमनस्स पण्णमालाममीप पापुणि ।
सो तस्सा मद् मुत्वा मानुषामम्म महो पत्तिताणमस्सा करिस्सामीति निगुक्क आदाय नदीनीर गन्त्वा न दिस्वा
सा भायि मा भायीति अस्सामेत्वा नागबलो थाममम्पन्नो नदि तरमानो गत्वा त उक्खिपत्वा अम्ममपद आने-
त्वा अणि कत्वा अदासि । सोने विगते मधुरानि फलाफलानि उपनामेसि । तानि खादित्वा णिन कन्थ वामि-
कासि ? कथ च गगाय पत्तितासीनि पुच्छि । सा त पवत्ति आगेजेसि । अथ न त्व एत्थेव वसाति पण्णमालाय
वसापेन्तो द्वीहीह सय अब्भोकामे वमित्वा इदानि गच्छति आह । सा इम तापस सीलभेद पापेत्वा गहेत्वा
गमिस्सामीति न गच्छति । अथ गच्छन्ते काले इत्थिकुत्तं इत्थिलीलूह दम्मेत्वा तस्स सीलभेद कत्वा ज्ञान अन्तर-
धापेसि । सो त गहेत्वा अरञ्जे येव वसति । [२५२]

अथ न मा आह-अय्य ! किं नो अरञ्जवासेन ? मनुस्सपथ गमिस्सामाति ।

सो त आदाय एकं पक्कन्तगामक गत्वा तक्कभनियाव जीविक कपोत्वा त पोसेति । तम्म तक्क
विकिर्णत्वा जीवतीति तक्कपण्ठितोति नाम अकमु । अथम्म ते गामवामिनो परिब्बय दत्वा अम्हाक मुयुत्त-
दुयुत्तक आचिक्खन्तो एत्थ वसाति गामद्वारे कुटिय वासेमु ।

तेन च समयेन चोग पवत्ता ओरुह पक्कन्त पहरन्ति । ते एकदिवस त गाम पहरित्वा गामवासि-
केहिथेव भण्डान उक्खपापेत्वा गच्छन्ता तस्मिं सेट्ठिधीतर गहेत्वा अत्तनो वमनट्टान गत्वा सेमज्ज विन्स-
ज्जेमु । चोग्जेट्ठको पन तस्सा रूपे बज्जित्वा त अत्तनो भरिये अकामि । बोधिमत्तो इत्थन्नामा कर्हन्ति पुच्छि ।
चोग्जेट्ठकेन गहेत्वा अत्तनो भरिया कतानि च मुत्वापि न सा तत्थ मया विना वसिस्सति पलायित्वा आगच्छि-
स्सतीति तस्सा आगमन ओलोकेन्तो तत्थेव वसि । सेट्ठिधीतापि चिन्नेसि-अह इध मुख वसामि । । कदाचिं मं
तक्कपण्ठितो किञ्चिदेव निस्साय आगत्वा इतो आदाय गच्छेय्य अथेत्तस्सा मुत्वा परिहायिस्सामि यन्नूनाहं

सम्प्रायमाना विय त पक्कोसापेत्वा घातापेय्यन्ति । सा एक मनुस्स पक्कोमित्वा—अह इध दुक्ख जीवामि, तक्कपण्डितो म आगन्त्वा आदाय गच्छतूति—सासन पेसेसि ।

सो तं सासन मुत्वा सहहित्वा तत्थ गन्त्वा गामद्वारे ठत्वा सामन पेसेसि । मा निकम्मित्वा त दिस्वा अय्य । सत्ते मय इदानि गच्छिस्साम चोरजेट्टको उभोवन्धत्वा उभोपि अम्हे घातेस्सति रत्तिभागे गच्छिस्सामाति त आनेत्वा भोजेत्वा कोट्ठके निसीदापेत्वा साय चोरजेट्ठकस्स आगन्त्वा मुर पिबित्वा मत्तकाले—मामि । सत्ते इमाय वेलाय तव सपत्त^१ पस्सेय्यासि किन्ति न करेय्यासीति आह ।

इदञ्चिदञ्च करिस्सामीति ।

किं पत्तं सो दूरे ? तनु कोट्ठके निमित्तोति ?

चोरजेट्ठको उक्क आदाय तत्थ गन्त्वा त दिस्वा गहेत्वा गेहमज्जे पातेत्वा कप्परगदीहि यथाग्घि पोथेमि । सो पोथियमानोपि अञ्च िञ्चि अवत्वा “कोधना अकतञ्जू च पिसुणा मित्तदूभिकामि” एत्तकमेव वदति । चोरो त पोथेत्वा बन्धत्वा निपज्जापेत्वा सायमाम भुञ्जित्वा मयि । पबुद्धो जिण्णाय सुराय पुत्त त पोथेत्तु आरभि । सोपि तानेव चत्तारि पदानि वदति । चोरो चिन्तेस्सि—अय एव पोथियमानोपि अञ्च किञ्चि अवत्वा इमानेव चत्तारि पदानि वदति पुच्छिस्सामि तन्ति त पुच्छि—अम्भो पुरिम । त्व एव पोथियमानोपि कस्सा एतानेव पदानि वदसीति ? [२५३]

तत्करण्डितो—नेनहि सुणाहीनि त कारण आदितो पट्ठाय कथेमि—अह पुब्बे अरञ्ज-वामिको एको तापसो ज्ञानलाभो । स्वाह एत्त गमाय बुद्धमात्त उत्तारेत्वा पटिजग्गि । अथ म एत्ता पत्तोभेत्वा ज्ञाना परिहापेमि । स्वाह अरञ्ज पहाय एत्त पोसेत्तो पच्चन्तगामके वसामि । अथेसा चोरेहि इधानीत्ता अह दुक्ख वसामि, आगन्त्वा म नेतूनि मय्ठ मामन पेसेत्वा इदानि तव हत्थे पातेमि । इमिना कारणेनाह एव कथेमिनि ।

चोरो चिन्तेस्सि—या एत्ता एवरूपे गुणसम्पन्ने उपकारके एव विण्णपटिज्ज सा मय्ठ कत्तरत्ता उपद्द न करेय्य ? ह्यनग्घा एत्तानि । सो तत्करण्डित अस्सासेत्वा त पत्तोभेत्वा खग्ग आदाय निकम्म्म एव पुरिम गाम-द्वारे घानेस्सामीति वत्त्वा ताय मट्ठि वहिगाम गन्त्वा एत्त हत्थे गण्हाति त ताय हत्थे गाहापेत्वा खग्ग आदाय तक्क-पण्डित पहरन्तो विय त द्विधा छिन्दित्वा ससीम नहत्त्वा^२ तक्कपण्डित कनिपाह् पणीतभोजनेन सन्तपेत्वा—इदानि कह् गमिस्सामीति आह ।

तक्कपण्डितो—घरावामेन मे किञ्च नत्थि इमिपव्वज्ज पव्वजित्वा तत्थेव अरञ्जे वमिस्सा-मीति आह ।

तेन हि अहग्गि पव्वजिस्सामीति । उभोपि पव्वजित्वा त अरञ्जायतन गन्त्वा पञ्चअभिञ्जा अट्ठ च गमापनिया निव्वत्तत्वा जीविनपरियोगाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेमु ।

तत्था इमानि द्वे वत्थ्नि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

कोधना अकतञ्जू च पिसुणा च विभेदिका ।

ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! सो सुखं न विहाहिसीति ॥

तत्राय विण्डित्थो—भिक्खु ! इत्थियो नामेना कोधना उपपन्न कोध निवातेतु न मक्कन्ति । अकत-ञ्जू च अतिमहत्तन्पि उपकार न त्रानन्ति । पिसुणा च पियमुञ्जभावकरणमेव कथं कथेत्ति । विभेदिका मित्ते भिन्दन्ति मित्तभेदनकथं कथनमीलायेव । एवरूपेहि पापकम्मेहि समप्रागता एत्ता कित्ते एताहि ? ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! अय हि मेयुत्तविग्गि पग्गमुद्धट्ठेन ब्रह्मचरियं नाम त चर सो सुखं न विहाहिसि सो त्व एत्त ब्रह्म-

चरियवासं बसन्तो क्षानसुखं मग्गसुखं फलसुखं च न विहाहिंसि । एतं सुखं न विजहिस्तसि । एतस्मा सुखा न परिहायस्ससीति अत्थो । न परिहायसीतिपि पाठो । अयमेवत्थो ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्यापि जातक समोधानेसि । तदा चोरजेट्ठको आनन्दो अहोसि । तस्सकपण्डितो पन अहमेवाति ।

तस्सकजातकं [२५४]

४. दुराजानजातकं

मासु नन्दे इच्छति मन्ति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक उपासक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्यु

एको किर सावत्थिवासी उपासको तीसु सरणेमु पञ्चमु च मीलेसु पतिट्टितो बुद्धमामको धम्म-
मामको सधमामको । भरिया पनस्स दुस्सीला पापधम्मा । य दिवस मिच्छाचार चरति त दिवस सतकीता
दामी विय होति । मिच्छाचारम्म पन अकनदिवसे सामिनी विय होति चण्डा फरसा । सो तस्मा भाव जानितु
न सक्कोति । अथ ताप उब्बाल्हो बुद्धपट्टान न गच्छति । अथ न एकादिवस गन्धपुफानि आदाय आगन्त्वा
वन्दित्वा निसिन्न सन्था आह-किं खो त्व उपासक ! सत्तट्टदिवसे बुद्धपट्टान नागच्छमीति ?

धरणी मे भन्ते ! एकस्मि दिवसे मतकीता दामी विय होति एकस्मि सामिनी विय चण्डा फरसा ।
अह तस्सा भाव जानितु न सक्कोमि । स्वाह ताप उब्बाल्हो बुद्धपट्टान नागच्छमीति ।

अथम्म वचन सुत्वा मत्था-उपासक ! मातुगामस्स भावो नाम दुज्जानोति । पुब्बेपि ते पण्डिता
कर्थायसु । त्व पन त भवमग्गेपगतत्ता मन्लक्खेत्तु न सक्कोमीति वत्वा तेन याचितो भनीत आहरि-

अतीतवत्यु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते धोधिमतो दिसापामोवसो आचारियो हुत्वा पञ्चमाणव-
कमतानि सिपप मिक्खापेति । अथेको तिरोट्टुवामिको ब्राह्मणमाणवको आगन्त्वा तम्म सन्तिके सिपप उग्ग-
एहन्तो एकाय इत्थियो पटिबद्धचित्तो हुत्वा त भरिय कत्वा तम्म येव वाराणसीनगरे वसन्तो द्वे तिसो वेवा
आचरियम्म उपट्टान न गच्छति । सा पनस्स भरिया दुस्सीला पापधम्मा । मिच्छाचार चिण्णदिवसे दामी विय
होति । आचिण्णदिवसे सामिनी विय चण्डा फरसा होति । सो तस्मा भाव जानितु असक्कोत्तो ताप उब्बाल्हो
आकुलचित्तो आचरियम्म उपट्टान न गच्छति । अथ न मत्तट्टुदिवसे अनिकामत्वा आगत-कि माणव !
न पञ्चायसीति आचारियो पुच्छि । सो-भरिया म आचरिय ! एकादिवस इच्छति पत्थेति दामी विय निहत-
माना होति एकदिवसे सामिनी विय थडा चण्डा फरसा । अह तस्मा भाव जानितु न सक्कोमि । ताप
उब्बाल्हो आकुलचित्तो तुम्हाक उपट्टान नागतोभोति ।

आचारियो-एवमेत माणव ! इत्थियो नाम दुस्सीला अनाचार चिण्णदिवसे सामिक अनुवत्तन्ति
दामी विय निहतमाना होन्ति । अनाचिण्णदिवसे पन मानत्थद्धा हुत्वा सामिक न गणेन्ति । एव इत्थियो
नामेता अनाचारा दुस्सीला नाम भावो नाम दुज्जानो । तामु इच्छन्तीसुपि अनिच्छन्तीसुपि मज्जन्तेनेव भवि-
तध्वन्ति वत्वा तस्सोवादवमेत इम गाथमाह-

मा सु नन्दे इच्छति मं मा सु सोचि न इच्छति ।

धीनं भावो दुराजानो मच्छस्सेवोदके गतन्ति ॥

तस्य मासु नन्दे इच्छति मन्ति सुवार्गे निपानमन् । अथ इत्थो म इच्छति पत्थेति मयि सिनेहं करो-
तीति मा तुम्मि । मा सु सोचि न इच्छतीति अय म न इच्छतीतिपि मा सोचि । तस्मा इच्छमानाय नन्दे,
अनिच्छमानाय च मोक अक्त्वा मज्जन्तोव होहीति दीपेति । धीनं भावो दुराजानोति इत्थीन भावो नाम इत्थि-
मायाय पटिच्छन्नता दुराजानो । यथा किं ? मच्छस्सेवोदके गतन्ति यथा मच्छगमन उदकेन पटिच्छन्नता
दुज्जान तेनेव सो केवट्टे आगने उदकेन गमन पटिच्छादेत्वा पलायति । अत्तान गण्हितु न देति ।
एवमेव इत्थियो महन्तसिप दुस्सीलकम्म कत्वा मय एवरूप न करोमाति अत्तना कतकम्म इत्थिमायाय
पटिच्छादेत्वा सामिके वञ्चेन्ति । एव इत्थियो नामेता पापकम्मा दुराचारा । तामु मज्जन्तो येव
सुखिनो होतीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । ततो पट्टाय सो तस्सा उपरि मज्झत्तो अहोसि । सापिस्स भरिया आचरियेन किर मे दुस्सीलभावो ज्ञातोति ततो पट्टाय न अनाचारं चरि । सापि तस्स उपासकस्स इत्थी सम्मासम्बुद्धेन किर मय्ह दुराचारभावो ज्ञातोति ततो पट्टाय पापकम्म नाम न अकासि ।

सत्थापि इमं धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था अनुसन्धि पटेत्वा जातक समोघानेसि । तदा जयम्पतिका येव इदानि जयम्पतिका । आचरियो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

दुराजानजातकं ।

५. अनभिरतिजातकं

यथा नदी च पन्थो क्षति इव सत्या जेतवने विहरन्तो तयारूपं मेव उपासक आरम्भ कथेति ।

पञ्चपत्रवत्यु

सो पन परिगण्ठन्तो तस्मा दुस्सीलभाव आत्वा च भण्डितो चित्तव्याकुलताय सत्तट्टदिवसे उपट्टान न आगमासि । सो एकादिवस विहार गन्त्वा तथागत बन्दित्वा निसिन्नो कस्मा सत्तट्टदिवसानि नागतोसीति बुने-भरिया मे भन्ते । दुस्सीला । तस्मा उपरि व्याकुलचित्तताय नागतोभीति ।

सत्या-उपासक ! इत्थीसु अनाचारा एताति कोप अकत्वा मज्झन्नेनेव भवितु वट्टतीति । पुब्बेपि ते पण्डिता कथयिस्सु । त्व पन भवन्तरेण पट्टि-उत्थत्ता त कारण न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचित्तो अतीन आहरि-

अतीतवत्यु

अतीने बागणसिय ब्रह्मदने रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुग्गिमनयेनेव दिसापामोवसो आचरियो अहोसि । अथस्स अन्तेवासिको भरियाय दोस दिस्वा व्याकुलचित्तताय कतिपाह अनागन्त्वा एकादिवस आचरियेण पुच्छित्तो त कारण निवेदेसि । (२१६)

अथस्स आचरियो-तात ! इत्थियो नाम सब्बसाधारणा । तासु दुस्सीला एताति पण्डिता कोपं न करोन्तीति वत्वा ओवादवसेन इम गाथमाह-

यथा नदी च पन्थो च पानागारं सभा पया ।

एवं लोकित्थियो नाम नासं कुज्झन्ति पण्डिताति ॥

तत्थ यथा नदीति यथा अनेकतित्था नदी नहानत्थाय सम्पत्तसम्पत्तान चण्डालादीन खर्त्तियादीनम्पि माधारणा, न तत्थ कोचि नह्मायित्तु न लभति नाम । पन्थोति आदीसुपि यथा महामग्गोपि सब्बेस माधारणा, न कोचि तेन गन्तु न लभति । पानागारम्पि सुरागह सब्बेस साधारण । यो यो पातुकामो सब्बो तत्थ पविमनेव । पुञ्जत्थिकेहि तत्थ तत्थ मनुस्सान निवासत्थाय कता सभापि साधारणा । न तत्थ कोचि पविसित्तु न लभति । महाग्गे पानीयचाटियो ठपेत्वा कता पपापि सब्बेस साधारणा । न तत्थ कोचि पानीय पवित्तु न लभति । एवं लोकित्थियो नाम एवमेव तात माणव ! इमस्मि लोके इत्थियोपि सब्बसाधारणा । तेनेव साधारणट्ठेन नदीण्यपानागारसभापपासदिसा । तस्मा नासं कुज्झन्ति पण्डिता एतास इत्थीन लामिका एता अनाचारा दुस्सीला सब्बसाधारणाति चिन्तेत्वा पण्डिता छेका बुद्धिसम्पन्ना न कुज्झन्तीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । सो त ओवाद सुत्वा मज्झन्तो अहोसि । भरियापिस्स आचरियेण किग्ग्िह्ण ज्ञात्ताति ततो पट्टाय पापकम्म न अकासि । तस्मापि उपासकस्स भरिया सत्थारा किग्ग्िह्ण ज्ञात्ताति ततो पट्टाय पापकम्म न अकासि ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा मच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तपले पतिट्ठासि । सत्यापि अनुमन्थि घटेत्वा जातक समोधानेमि । तदा जयम्पत्तिकाव एतग्ग्िह्ण जयम्पत्तिका । आचरियब्राह्मणो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अनभिरतिजातकं ।

६. मुमुक्षुखण्डजातकं

एका इच्छा पुरे प्राप्नोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो संकिलेसं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्यु

एको किर सावत्थिवासी कुलपुत्रो सत्यु धम्मदेसनं सुत्वा रतनसासने उर^१ दत्त्वा पञ्चजित्त्वा पटि-
पन्नको योगावचरो अविस्सट्ठकम्मट्टानो हुत्वा एकदिवसं सावत्थियं पिण्डाय चरमानो एकं अलकतपटियत्त
इत्थिं दित्त्वा मुभवसेन इन्द्रियानि भिन्दित्वा ओलोकेसि । तस्सद्वन्तरे किलेसो चत्ति । दासिया आकोटि-
तन्वीरुक्खो वियं अहोसि । सो ततो पट्टाय किलेसवमिको हुत्वा नेव कायस्सादं न चित्तरसादं (२५०) लभति ।
भन्तमिगमप्पटिभागो मासने अनभिरतो पहल्लुहकेगलोमो दीघनखो किलिट्टुचीवरो अहोमि ।

अथस्स इन्द्रियविकारं दिम्वा सहायका भिक्खु-किञ्चु खो ते आवुमो । न दया पोरणानि इन्द्रिया-
नीति पुच्छिसु ।

अनभिरतोस्मि आवुसोति ।

अथ न ते सन्धु मन्तिकं नयिसु । सत्या किं भिक्खवे ! अनिच्छमानं भिक्खुं आदाय आगतत्थाति
पुच्छि ।

अथ भन्ते ! भिक्खु अनभिरतोति ।

सच्च किर त्वं भिक्खु ! अनभिरतोति ?

सच्च भगवाति ।

को तं उक्कण्ठापेसीति ?

अहं भन्ते ! पिण्डाय चरन्तो एकं इत्थं इन्द्रियानि भिन्दित्वा ओलोकेसि । अथ मे किलेसं चालि ।
तेनमिह उक्कण्ठितोति ।

अथ न सत्या-अनच्छरियमेतं भिक्खु ! यं त्वं इन्द्रियानि भिन्दित्वा विगभागाग्गमणं मुभवसेन
ओलोकेन्तो किलेसेहिं कम्पितो । पुब्बे पञ्चाभिञ्जाअट्टममापत्तिलाभिनो ज्ञानवलेन किलेसे विषयम्भेत्त्वा
विमुद्धचित्ता गगनतलचरा बोधिसत्तापि इन्द्रियानि भिन्दित्वा विगभागाग्गमणं ओलोकयमाना ज्ञाना परि-
हायित्वा किलेसेहिं कम्पिता महाबुक्खं अनुभावसु । नहिं मिनेरुत्पाटनकवातो हन्थिमत्तमूण्डगव्वनकं महा-
जम्बुउम्मूलकवातो छिन्नते विरुल्लुहगच्छकं महाममुट्टं वा पनं मोसकवातो खुट्टकनलाकं किम्मिच्चिं देव गण्हाति,
एवं उत्तमबुद्धीनं नाम विस्सद्धचित्तानं बोधिसत्तानं अञ्जाणभावकरं किलेसा तथि किं लज्जिम्मन्ति ? विमु-
द्धापि सत्ता मकिलिस्सन्ति । उत्तमयससमगिनोपि अयसं पापुण्णीतिं क्त्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्यु

अतीते ब्राह्मणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जुं कारेन्ते बोधिसत्तां कामिरट्ठे एकस्मिं महाविभवस्म ब्राह्मणस्स कुले
निवसन्तित्वा विञ्जुनं पत्तो सब्रसिपानं पारं गत्त्वा कामं गहाय इसिपव्वज्जं पव्वजित्त्वा कसिणपरिकम्म
क्त्वा अभिञ्जां च समापत्तियो च उणादित्वा ज्ञानमूखेन बोधिनामेत्तो हिमवन्तपदेसे वासं कप्पेमि । सो
एकस्मिं काले लोपम्बिलयेवनत्थाय हिमवन्ता ओताग्ग्या ब्राह्मणमियं पत्त्वा गजुत्थाने वसित्वा पुनदिवसे वत्त-
सरीर-पटिज्जगणे रत्तवाकमयं निवासनपारुपेण सण्ठपेत्त्वा अजिनं एकस्मिं असे क्त्वा जटामण्डलं बन्धित्वा
खारिकामजादाय ब्राह्मणसियं भिक्खाय चरमानो रज्जो घरद्वारं पापुणि ।

१. स्या० अरं । २. स्या० इरियापये येव ।

राजा चस्स चरियाविहारे^१ येव पसीदित्वा पक्कोसापेत्वा महारहे आसने निसीदापेत्वा पणीनेन खादनीयभोजनीयेन सत्तपेत्वा त कतान्मोदन उय्याने वसनत्थाय याचि ।

सो सम्पटिच्छ्वा राजगहे भुञ्जित्वा राजकुल ओववदमानो तग्मि उय्याने सोलसवस्मानि वसि । अथेकदिवस राजा कृपित पचन्त वूपममेत् गच्छन्तो मुद्रुलकवण नाम अगमहेसि (२५८) अप्पमत्ता अय्यस्स उपट्टान करोहीति वत्वा अगमामि । बोधिसत्तो रञ्जो गतकालतो पट्टाय अत्तनो रच्चनवेलाय गेह गच्छति । अथेकदिवस मुद्रुलकवणा बोधिसत्तस्स आहार सम्पादेत्वा अज्ज अय्यो चिरायतीति गन्धोदकेन नहायित्वा सञ्चालकारपनिमण्डिता महातले चुल्लमयन पञ्चापेत्वा बोधिसत्तस्स आगमन ओलोकयमाना निपज्जि ।

बोधिसत्तोपि अत्तनो वेले सल्लकवेत्वा ज्ञाना बुट्टाय आकासेनेव राजनिवेमेन अगमामि । मुद्रुलकवणा वाकचोग्गसट् सुत्वाव अय्यो आगतोति वेगेन उट्टहि । तस्सा वेगेन उट्टहन्तया महसाटको भरिसि । तापसो मोहपञ्जरेण पविसन्तो देविया त्रिमभागरूपारम्भण दिम्वा इन्द्रियाणि भिन्दित्वा सुभवमेत ओलोकेसि । अथस्म अब्भन्तरे किलेमो चलि । वासिया पहट्थीरकक्खो विय अहोसि । तावदेवस्म ज्ञान अन्तरपायि । छिन्नपक्खो काको विय अहोसि । सो टितकोव आहार गहेत्वा अमृञ्जित्वाव किलेसकम्पितो पासादा ओरुह उय्याण गत्वा पण्णसाल पविमत्वा फलकत्थरमयनस्म हेट्टा आहार ठपेत्वा विसभागारम्भणे बद्धो किलेमग्गिना इहसानो निराहारताय सुक्खमानो सत्तदिवसामि फलकत्थरके निपज्जि ।

सत्तमे दिवसे राजा पचन्त वूपममेत्वा आगतो नगर पदावखण कत्वा निवेसेन अगन्त्वाव अय्य पसामोति उय्याण गत्वा पण्णसाल पवित्त्वा त निपत्तक दिम्वा एक अफामुक जात मञ्जेति पण्णसाल सोवापेत्वा पादे परिमञ्जन्तो—कि अय्य ! अफामुकन्ति पुच्छि ।

महाराज ! अञ्चा मे अफामुक नत्थि, किलेसवमेन पनम्हि पटिबद्धचित्तो जातोति ।

कइ पटिबद्धन्ते अय्य ! चिन्तनि ?

मुद्रुलकवणाय महाराजाति ।

साधु अय्य ! अह मुद्रुलकवण तुम्हाक दम्मोति तापम आदाय निवेमेन पविमत्वा देवि सञ्चालका रपनिमण्डित कत्वा तापमस्म अदामि । ददमानो येव मुद्रुलकवणाय मञ्जमदासि तथा अत्तनो बलेन अय्य रक्खन् वायमित्तव्यन्ति ।

साधु टेव ! रक्खिस्सामोति ।

तापसो देवि गहेत्वा राजनिवेसना ओत्तरि । अथ त महाद्वारतो निक्खन्तकाले—अय्य ! अम्हाक एक गेह लद्ध वट्टति । गच्छ राजान गेह याचाहीति आह ।

तापसो गत्वा गेह याचि । राजा मनुस्मान वच्चकुटिकच्च माध्यमान एक छड्डित गेह दापेसि । सो देवि गहेत्वा तन्थ अगमामि । सा पविमन्तु न इच्छन्ति ।

कि कारणा न पविममीति ?

असुचिभावेनानि ।

इदानि कि करोमीति ?

पटिजग्गाहि नन्ति वत्ता रञ्जो मत्तिक पेमेत्वा गच्छ, कुट्टाल आहर, पच्छि आहरानि आहरापेत्वा अमुचि च नकारञ्च छड्डापेत्वा गोमय आहरापेत्वा निम्पापेत्वा पुनपि गच्छ मञ्च आहर, दीण आहर, अत्थरण आहर, चाटि (२५९) आहर, घट आहरानि एकमेक आहरापेत्वा पुन उदकाहरणादीन अत्याय आणापेसि । सो घट आदाय उदक आहरित्वा चाटि पूरेत्वा नहानोदक सज्जेत्वा सयनं अत्थरि ।

अथ न सयने एकनो निमीदन्त फासुकामु गहेत्वा आकड्डित्वा तव समणभाव वा ब्राह्मणभाव वा न जानामीति ओन्नेत्वा अत्तनो अभिमुख आकड्डि । सो तस्मि काले सति पटिन्निभि । एत्तके पन काले अञ्चा-

णो अहोसि । एवं अञ्जाणकरणा किलेसा नाम । 'कामच्छन्दनीवरण भिक्खवे ! अन्धकरण अञ्जाण-
करण' नित् आदिमेत्थ वत्तन्व । सो सति पटिलभित्वा चिन्तेसि । अयं तण्हा बड्डमाना मम चत्तूहि अपायेहि
सीस उक्खिपितु न दस्सति अज्जेव मया इम रञ्जो निर्यादेत्वा हिमवन्त पविसितु वट्टतीति । सो त आदाय
राजान उपसकमित्वा—महाराज ! तव देविया मय्ह अत्थो नत्थि, केवल मे इम निस्साय तण्हा बड्डिताति
वत्वा इम गाथमाह—

एका इच्छा पुरे आसि अलद्धा मुदुलवखणं ।

यतो लद्धा अलारक्खी इच्छा इच्छं विजाययाति ॥

तत्राय पिण्डत्यो—महागज ! मय्ह इम तव देवि मुदुलवखणं अलभित्वा पुरे अहो वताह एन
लमेय्यन्ति एका इच्छा आसि एकाव तण्हा उप्पज्जि । यतो पन मे अय अलारक्खी विसालनेता सोमनलोचना
लद्धा अथ मे सा पुग्गिमिका इच्छा गेहत्तण्ह उपकरणत्तण्ह उपभोगतण्हन्ति उपरुपरि अञ्ज नानप्पकार इच्छ
विजायय जनेसि, उप्पादेमि । सा खो पन मे एव बड्डमाना इच्छा अपायतो सीसं उक्खिपितु न दस्सति ।
अनम्मे इमाय भरियाय त्व येव तव भग्गिय गण्ह । अह पन हिमवन्त गमिस्सामीति ।

तावदेव नट्ठ ज्ञान उप्पादेत्वा आकासे निरिसन्नो धम्म देसेत्वा रञ्जो ओवाद दत्त्वा आकासेनेव त्रिम-
वन्तं गत्त्वा पुन मनुस्सपथ नाम नागमायि । ब्रह्मविहारे पन भावेत्त्वा अपरिग्हीनज्जानो ब्रह्मलोके निव्वन्ति ।

सत्त्वा इम धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्चपरियोमाने सो भिक्खु अरहत्ते येव पति-
ट्ठासि । सत्त्वापि अनुसन्धि घटेत्त्वा जातक समोयानेमि । तदा राजा आनन्दो, मुदुलवखणा उप्पलवण्णा,
इसि पन अहमेवाति ।

मुदुलवखणा जातकं ।

७. उच्छ्रङ्खजातकं

उच्छ्रङ्गे देव ! मे पुत्तोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं जानपदित्थि आरम्भ कथेसि ।

पचवपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये कोसलरट्टे तयो जना अञ्जतरस्मि अटविमुखे कसन्ति । (२६०) तस्मिं समये अन्तोअटविय चोरा मनुस्से विलुम्पित्वा पलायिसु । मनुस्सा ते चोरे परियेसित्वा अपस्सन्ता त ठान आगन्त्वा तुम्हे अटविय विलुम्पित्वा इदानि कम्मसका विय होथाति । ते चोरा इमेति ब्रन्धित्वा आनेत्वा कोसलरञ्जो अदसु । अथेका इत्थी आगन्त्वा अच्छ्रङ्खन्तम्मे देथ, अच्छ्रङ्खदानम्मे देथाति परिदेवन्ती पुनपुन राजनिवेशन परियाति । राजा तस्सा सद्द सुत्वा देथिमिन्सा अच्छ्रङ्खदानन्ति आह । साटक गहेत्वा अदसु । सा त दिस्वा नाह एत अच्छ्रङ्खदान याचांमि, सामिकच्छ्रङ्खदान यावामीति आह । मनुस्सा गन्त्वा रञ्जो निवेदयिसु न किरेमा इमं अच्छ्रङ्खदान कथेति सामिकच्छ्रङ्खदान कथेतीति ।

अथन राजा पक्कोमापेत्वा—त्व किं सामिकच्छ्रङ्खदान याचसीति पुच्छि ।

आम देव ! इत्थिया हि सामिको अच्छ्रङ्खदान नाम । सामिकहि असति सहस्समूलमि साटकं निवत्था इत्थी नग्गा येव नाम । इमस्स पनत्थस्स साधनत्थ —

“नग्गा नदी अनोदिका नग्ग गट्ट अराजिक,
इत्थीपि विधवा नग्गा यस्मापि दम भातरो”ति ।

इद मुन आहरितव्व । राजा तस्सा पसन्नो इमे ते तयो जना के होन्तीति पुच्छि ।

एको मे देव ! सामिको, एको भाता, एको पुत्तोति ।

राजा-अहन्ते सुट्ठो इमेसु तीसु एक देमि । कतमं इच्छसीति पुच्छि ।

सा आह—अह देव ! जीवमाना एक सामिक लभिस्सामि, पुनमि लभिस्सामेव, मातापितुन्न पन मे मतता भाताव दुल्लभो । भातरम्मे देहि देवाति ।

राजा तुम्मित्वा तयोपि विस्मज्जेसि । एव त एकिक निस्साय तयो जना दुक्खतो मुत्ता । त कारण भिक्खुमइधे पाकट जात । अथेकदिवस भिक्खु धम्मसभाय मन्निपतिता—आवुसो ! एक इत्थि निस्साय तयो जना दुक्खा मुत्ताति तस्सा गुणकथाय निसीदिसु ।

सत्या आगन्त्वा कायन्त्थ भिक्खवे एतरहि कथाय मन्निपिन्नाति पुच्छित्वा इभाय नामाति वुत्ते— न भिक्खवो ! एसा इत्थी ददानव ते तयो जने दुक्खा मोचेमि, पुच्छेपि मोचेमि येवाति वत्वा अनीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणमिय ब्रह्मदाने रञ्ज कारेन्ते तयो जना अटविमुखे कमन्तीति सन्न पुग्गिमसदिसमेव । तदा पन रञ्जा तीमू जनेसु क इच्छमीति वुत्ते सा आह—तयोपि दात्तु न मक्कोथ देवाति ।

आम न सक्कोमीति ।

सचे तयो दात्तु न सक्कोथ, भातरम्मे देथाति ।

पुत्तक वा सामिक वा गण्ह, किन्ते भातराति च वुत्ता—एने नाम देव ! सुलभा, भाता पन दुल्लभोति वत्ता इम गायमाह—

उच्छ्रङ्गे देव ! मे पुत्तो पथे धावन्तिया पति ।

तरुच देसं न पस्सामि यतो सोवरियमानयेति ॥ (२६१)

तत्थ उच्छङ्गे देव ! मे पुत्तोति देव ! मय्ह पुत्तो उच्छङ्गगे येव । यथा हि अरञ्ज पविसित्वा उच्छङ्गगे कत्वा साकं^१ उच्चिनित्वा तत्थ पक्खपन्तिया उच्छङ्गगे साकं नाम सुनभं होति, एव इत्थिया पुत्तोपि सुनभो । उच्छङ्गगे साकसदिमोव । तेन वृत्त—उच्छङ्गगे देव ! मे पुत्तोति । पथे धावन्तिया पतीति मग्ग आरुह्ण एकिकाय गच्छमानायपि हि इत्थिया पति नाम सुनभो दिट्ठादिट्ठे येव होति । तेन वृत्त—पथे धावन्तिया पतीति । तञ्च वेसं न पस्सामि यतो सो शरियमानयेति यस्मा पन मे मातापितरो नत्थि तस्मा इदानि न मातुकुच्छिमइखान अञ्ज वेसं न पस्सामि यतो अहं समाने उदरे जातत्ता सहउदारियसइत्वात् भातर आनेय्य, तस्मा भानर येव मे देवानि । राजा सच्च एसा वदनीनि तुट्टचित्तो तपोपि जने बन्धनागारतो आनेत्वा अदामि । सा तयोपि ने जने गहेत्वा गता ।

सत्थापि न भिक्खवे ! इदानेव पुञ्जेपेसा इमे तयो जने दुक्खा मोचेसि येवाति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । अतीते चत्तारो एतरहि चत्तारोव । राजा पन अहं तेन समयेनाति ।

उच्छङ्ग जातकं ।

८. साकेतजातकं

यस्मि मनो निवसतीति इदं सत्या साकेतं निमाय अञ्जनवनं विहरन्तो एकं ब्राह्मणं आरब्ध कथयिम् ।

पञ्चपद्मवायु

भगवतो किं भिक्षुसमुद्रपरिवृत्तस्य माकेन निम्नाय अञ्जनवनं पविमनकाले एको साकेतनगरवासी महत्कृत्ब्राह्मणो नगरतो बहि गच्छन्तो अन्तरद्वारे दमवल दिम्वा पादेसु पतिन्वा गोष्पकेसु मालुहं गहेत्वा—तात ! ननु नाम पुत्नेहि जिष्णकाले मातापितरो पटिज्जमित्त्वा ? कस्मा एत्तकं कालं अम्हाकं अत्तानं न दम्मेमि ? मया ताव दिट्ठोसि मातरं पणं पम्मिस्तु एहीति—सत्याय गहेत्वा अत्ततो गेहं अगमासि । सत्या तस्य गन्त्वा निर्यादि पञ्चअत्ते आसने सद्धिं भिक्षुसमुद्रपेण । ब्राह्मणीपि इदानं मे पुत्तो आगतोति आगन्त्वा सत्थं पादेसु पतिन्वा—तात ! एत्तकं कालं कइं गतोसि ? ननु नाम मातापितरो महत्त्वका उपट्ठानव्वातिं परिदेवि । पुत्तधीतरोपि एथं भातरं वन्दयाति वन्दापेसि । उभो तुट्ठमानसा महादानं अदसु । सत्या भर्ताकच्चा निट्ठोत्त्वा तेयं द्विन्नमिं जलानं जरासुत्तं कथयिम् । सुत्तपरिचोसाने उभोपि अनागामिकले पतिट्ठुहिम् । सत्या उट्ठायामना अञ्जनवनमेतं अगमासि ।

भिक्षु धम्मसभायं सन्निमित्ता कथं समुट्ठापेसु—आहो ! ब्राह्मणो तथागतस्स पिना मुद्धोदो, माता (२६२) महामायातिं जानाति । जानन्तोयं रुद्धिं ब्राह्मणिया तथागतं अम्हाकं पुत्तोति वदति । सत्यापि अगिवासेति । किंशु यो कारणन्ति ?

सत्या तेयं कथं गत्वा—भिक्षु ! उभोपि ते अत्ततो पुत्तमेव पुत्तोति वदन्तीति वत्वा अनीतं आहरिं—

अतीतवत्यु

भिक्षुवे ! अयं ब्राह्मणो अनीते निरन्तरं पञ्चजानिसत्तानिं स्पष्टं पिना अहासि । पञ्चजानिसत्तानिं चूलनपिता, पञ्चजानिसत्तानिं महापिता, एमासि ब्राह्मणी निरन्तरमेव पञ्चजानिसत्तानिं शाना अहोमि, पञ्चजानिसत्तानिं चूलनमाता, पञ्चजानिसत्तानिं महामाता । एवाह दिग्घडजानिसत्तहम्मं ब्राह्मणस्स हत्थे सवइद्धो दिग्घडजानिसत्तहम्मं ब्राह्मणिया हत्थं सवइद्धोति तीणिं जातिसत्तहम्मानिं कथेत्वा अभिमन्वुद्धो हुत्वा एमं गायमाह—

यस्मि मनो निवसति चित्तं वापि पसोदति,

अदिट्ठपुब्बके पोसे कामं तस्मिंस्सि विससेति ।

तस्य—यस्मि मनो निवसतीति यस्मिं पुग्गलं दिट्ठमत्ते येव चित्तं पतिट्ठानि । चित्तं वापि पसोदतीति यस्मिं दिट्ठमत्ते चित्तं पसोदतिं मुदुकं होति । अदिट्ठपुब्बके पोसेति पकतिया तस्मिं अत्तभावे अदिट्ठपुब्बेपि पुग्गलं । कामं तस्मिंस्सि विससेति अनुभूतपुब्बविनेहेनेव तस्मिंस्सि पुग्गले एकमेतं विस्समेति विस्सामं आपञ्जति येवानि अत्थो ।

एव सत्या एमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्धिं घटेत्वा जानकं ममोधानेसि । तदा ब्राह्मणो च ब्राह्मणो च एते एव अहेसु । पुत्तोपि अहमेवाति ।

साकेतजातकं ।

९. विसवन्तजातकं

धिरत्यु तं विसं वन्तन्ति इदं सत्या जतवने विहरन्तो धम्मसेनापति आग्गं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

धेरस्स किर पिट्टवज्जक खानकाले मनुस्सा सघस्स बहु पिट्टखादनीयं गहेत्वा विहारं अगमंमु । भिक्खुसङ्घस्स गहितावसेस बहु अनिरित्तं अहोसि । मनुस्सा—भन्ते ! अन्तोगामगतानमिपि गण्ढ्याति आहसु । तस्मि खणे धेरस्स मद्धिविहारी दहरो अन्तोगाम गतो होनि । तस्स कोट्टास गहेत्वा तस्मि आनागच्छन्ते अति-दिवाहोतीनि धेरस्स अदस् । धेरं तस्मि पग्ग्भूत्ते दहरो आगमामि ।

अथ न धेरो—मय आवुमो ! तुय्हे टपिनखादनीय परिभुञ्जिम्हाति आह ।

सो—मधुर नाम भन्ते ! कस्स अपियन्ति आह ।

महाधेरस्स मवंगो उदपादि । सो इतो पट्टाय पिट्टखादनीय न ख्यादिस्सामीनि अधिट्ठहि । ततो पट्टाय किर साग्गिपुत्तत्थेरेण पिट्टखादनीय नाम न ख्यादिपुञ्च । तस्स पिट्टखादनीय अखादनभावो भिक्खुसङ्घे [२६३] पाकटो जातो । भिक्खुं त कथं कथेन्ता धम्ममभायं सन्निमीदसु ।

अथ सत्या—कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कवायं मन्निभिन्नाति पुञ्छि । इमायं नामाति च वुत्ते भिक्खवे ! साग्गिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितं पग्ग्चज्जन्तोपि न गण्हति येवाति क्वा अनीतं आहंति —

प्रतीतवत्यु

अतीने वाराणमियं वत्तदन्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तोपि विमवेज्जकुत्ते निञ्चत्तित्वा वेज्जकम्मंन जीविकं कप्पेति । अवेकं जनपदमनुस्स सपपो डसि । तस्स ज्ञातका पमादं अक्त्वा सपिण वेज्जं आनयिसु ।

वेज्जो आह—किन्ताव ओसवेन, परिभाविक्त्वा विसं हरामि । दट्टणप आवाहेत्वा दट्टुदानतो तेनेव विमं आकड्डापेमीनि ।

मण्ण आवाहेत्वा विमं आकड्डापेमीनि ।

सो सण्णं आवाहेत्वा तया अयं दट्टोनि आह ।

आम मयाति ।

तया दट्टुदानतो एव येव मुखेन विसं आकड्डापेमीनि ।

मया एकदारं जहितकविमं पुनं न गहितपुञ्च । नाहं मया जहितविमं कश्चिदस्सामाति ।

सो दारुणि आहरापेत्वा अग्गि कत्वा आह—मवे अत्ततो विमं नाकड्डमि इमं अग्गिपं विसाति । मण्णो अपि अग्गि पविमिस्सामि नेवलना एकवारं जहितविमं पञ्चावमिस्सामीनि क्वा इमं गायमाह—

धिरत्यु तं विसं वन्तं यमहं जीवितकारणा,

वन्तं पञ्चावमिस्सामि भतम्भे जीविता वरन्ति ।

तस्य धिरत्युतिं गरहणत्वं निपातो । तं विसन्ति यमहं जीवितकारणा वन्तं विसं पञ्चावमिस्सामि तं वन्तं विमं धिरत्यु । भतम्भे जीविता वरन्ति तस्य विमस्य अपञ्चावमनकारणा यं अग्गि पविमिन्त्वा मरणं, तं मम जीविततो वरन्ति अत्थो ।

एवञ्च पुनं क्त्वा अग्गि पविमिन्तुं पायामि । अयं न वेज्जो निवाग्ग्वा न पुग्गि ओसधेहि च मन्तेहि च निविमं अग्गि कत्वा मण्णस्य सीलानि दत्त्वा इतो पट्टाय मा कञ्चि विहेठेहीनि विस्सज्जेमि ।

सत्यापि न भिक्खवे ! साग्गिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितं परिचचज्जन्तो पुनं गण्ढीनि इमं धम्म-देमं आहरित्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सण्णो साग्गिपुत्तो अहोमि । वेज्जो पुनं अहमेवाति ।

विसवन्तजातकं ।

१०. कुदालजातकं

न त जितं साधु जितन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो चित्तहृत्त्वसारिपुत्तत्वेर आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर सावस्थिय गको कुलदारको । अथकदिवस कसित्वा आगच्छन्तो विहार पविसित्वा एकस्स थेरस्स पत्ततो सिनिद्ध मधुर पणीनभोजन लभित्वा चिन्तेसि—मय रत्ति दिव सहत्थेन नाना कम्मानि कुरु-मानापि एवरूप मधुराहार न लभाम, मयापि समणेन भवितव्वन्ति ।

सो पव्वजित्वा मासद्धमामच्चयेन अयोनिसे मनसिकरोन्तो किलेसर्वासको हुत्वा विव्वभमित्वा पुन भत्तेन किलमन्तो आगन्त्वा पव्वजित्वा अग्निं उग्गण्हि । इमिनाव उपायेन छवारे विव्वभमित्वा पव्वजितो । ततो सत्तमे भिक्खुभावे सत्तप्पकरणिको हुत्वा बहूभिक्खू धम्म वाचिन्तो विपस्सन वड्ढेत्वा अरहन् पापुणि । अथस्स सहायका भिक्खू—किंश्रुवो आवुसो ! चित्त ! पुव्वे विय ते एतरहि किलेमा न वड्ढेन्तीति परिहास कारिम् ।

आवुसो ! अभव्वो दानाह इतो पट्ठाय गिहीभावस्साति ।

एव नम्मि अरहत्त पत्ते धम्ममभाय कथा उदपादि—आवुसो ! एवरूपस्स नाम अरहत्तस्स उपनिस्सये मति आयस्सा चिन्तहत्थमारिपुत्तो छक्खन्तु उपपव्वजितो । अहो ! महादोमो पुण्यजनभावोति ।

सत्या आगन्त्वा कायन्तुथ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिप्पाति पुच्छित्वा इमाय नामाति बुत्ते— भिक्खवे ! पुणुज्जनचित्त नाम लहक दुग्गिग्गह, आरम्भणवसेन गत्त्वा अल्लीयति । एक वार अल्लीन न सक्का होति खिप्प मोत्तेन् । एवरूपस्स चिन्तम्म दमथो साधु । दन्तमेव हि त सुख आवहतीति वत्वा आह—

“दुग्गिग्गहस्स लहुतो यत्थ कामनिपातिनो,
चित्तस्स दमथो साधु चित्त दन्त सुखावह” ।^१

तस्स पत्त दुग्गिग्गहणताय पुव्वेपि पण्डिता एक कुदालकं निस्साय त जहितु अमवकोन्ता लोभवसेन छक्खन्तु उपपव्वजित्वा सत्तमे पव्वजितभावे भान उप्पादेत्वा त लोभ निर्माण्हमूति वत्वा अनीत आहुरि—

अतीतवत्थु

अतीते बागणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमत्तो मणिककुन्ने निव्वत्तित्वा विञ्जुत्त पापुणि । कुदालपण्डितोत्तस्स नाम अहोमि । सो कुदालकेन भूमिपरिकम्म कत्वा माकञ्चेव अलावुकुव्वभण्डगलानुकादीनि च वपित्वा तानि विक्कणन्तो कपणजीविक कर्णोति । न हिस्स एक कुदालक ठपेत्वा अञ्ज धन नाम नत्थि । सो एकदिवस चिन्तेसि किम्मे धरावासन ? निक्खमित्वा पव्वजिस्सामीति । अथेकदिवस त कुदालक पटि-च्छन्नद्वाने ठपेत्वा इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा त कुदालकमत्तस्सिर्त्त्वा लोभ छिन्दित्तु असावकीन्तो कुण्ड-कुदालक निस्साय उपपव्वजि । एव दुतिय तनियम्पीति छ वारे त कुदालक पटिच्छन्ने ठाने निक्खिपित्वा पव्वजितो चेवुप्पव्वजितो च । [२६५]

सत्तमे पत्त वारे चिन्तेसि अह मम इम कुण्डकुदालक निस्साय पुत्तपुत्त उपपव्वजितां । इदानि त महा-नदिय पक्खिपित्वा पव्वजिस्सामीति । नदीतीर गत्त्वा सचस्स पत्तिद्वान पस्सिस्साभि पुनापत्त्वा उदरिपत्तु-कामता भेवेथ्याति त कुदालकं दण्डे गहेत्वा नागबलो थामसम्पन्नो सीसस्स उपरिभागे निक्खवत्तु आविञ्जेत्वा^२ अक्खीनि निम्मीनेत्वा नदीमज्जे खिपित्वा जित मे जित मेति निक्खन्तु सीहूनाद नदि ।

१ धम्मपद, चित्तवत्थो ।

२ स्या०—आविञ्जित्वा ।

तस्मिं स्वर्णे वाराणसीराजा पचन्त वृषसमेत्वा आगतो नदिया सीस नहायित्वा सन्बालङ्कारपति-
मण्डितो हृत्पिक्वन्वेन गच्छमानो त बोधिसत्तस्स सद् सुत्वा अय पुरिसो जित मेति वदति, कोनुखो एतेन जितो ?
पक्कोसथ नन्ति पक्कोसापेत्वा—'भो ! पुरिस ! अहं ताव विजितसङ्गामो इदानि जय गहेत्वा आगच्छामि,
तया पन को जितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो—महाराज ! तया सङ्गाम-सहस्समिपि सङ्गामसतसहस्समिपि जिनन्तेन दुज्जितमेव
किलेसान अजितत्ता । अहं पन अबन्तरे लोभ निग्गण्हन्तो किलेसे जिणन्ति कथेन्तो येव महानदि ओलोकेत्वा
आपोकसिणारम्मण भान निम्बलेत्वा सम्पत्तानुभावो आकासे निसीदित्वा रञ्जो धम्म देसेन्तो इम माथमाह—

न तं जितं साधु जितं यं जितं अन्नजीयतीति,
तं खो जितं साधु जितं यं जितं नावजीयतीति ।

तस्य न तं जित साधु जितं यं जितं अन्नजीयतीति य पचामित्ते पराजिगित्वा रट्टु जित पटिसट्टु पुन
जितेहि पचामित्तेहि अवजीयति त जित साधु नाम न होति । कस्मा ? पुन अवजीयन्तो । अपरो नयो-
जित बुच्चति जयो । यो पचामित्तेहि सद्धि युज्जित्वा अधिगतो जयो पुन तेषु जिनन्तेसु पराजयो होति सो
न साधु, न सोभनो । कस्मा ? यस्मा पुन पराजयोव होति । त खो जित साधु जित य जित नाव जीयतीति
य खो पन पचामित्ते निम्मथत्वा जित पुन तेहि नावजीयति, यो वा एकवार वदो जयो पुन पराजयो न होति
त जित साधु जित सोभन । सो जयो साधु सोभनो नाम होति । कस्मा ? पुन नावजीयन्तो । तस्मा त्वं
महाराज ! सहस्सकवन्तुमिपि सनसहस्सकवन्तुमिपि सङ्गामसीम जिणित्वापि सङ्गामयोधो नाम न होति ।
कि कारणे ? अत्तनो किलेसान अजितत्ता । यो पन एकवारमिपि अननो अबन्तरे किलेसे जितानि अय
उत्तमो सङ्गामसीनवोधोति आकासे निसिन्नको एव बुद्धलीनुहाय रञ्जो धम्म देसेमि । उत्तमसङ्गामयोध-
भावो पनेत्य .—

"यो सहस्स सहस्सेन सङ्गामे मानुसे जिने,
एकं च जेष्यमन्तान सवे सङ्गामज्जन्तो"ति ।^१

इदं सुत साधक । रञ्जो पन धम्म मुणलस्सेव तदङ्गपहानवमेन किलेसा पहीणा पव्वज्जाय चिन
नमि । राजवलस्सापि तथेव किलेसा पहीयिमु ।

राजा—इदानि तुम्हे कह गमिस्सयाति ? बोधिमतं पुच्छि ।

हिमवन्त पविमित्वा इमिपव्वज्ज पव्वजिस्सामि महाराजानि ।

राजा नेनहि अहमिपि पव्वजिस्सामीनि बोधिसत्तेनेव सद्धि निकम्बमि । वलकायो ब्राह्मणगहर्पात्तका
मव्वा सेणियोनि सव्वोपि तस्मि ठाने सन्निपतितो जनकायो रञ्जा सद्धि येव निकम्बमि । वाराणसीवार्मिनो
अम्हाक किं राजा कुदालपण्डितस्स धम्मदेमन सुत्वा पव्वज्जाभिमुखो हूत्वा सद्धि वलकायेनेव निकम्बन्तो मथ
इध कि कग्गिस्सामाति द्वादसयोजनिकाय वाराणमिया सकलनगरवार्मिनो निकम्बाम् । द्वादसयोजनिका
परिमा अहोसि । त आदाय बोधिमतो हिमवन्त पाविमि तस्मि वणे मक्कम्म देवरञ्जो निमिन्नासन उण्हा-
कार दस्सेमि ।

सो आवज्जमानो कुदालपण्डितो महाभिनिकम्बमण निकम्बन्तोनि दिस्वा महाममागमो भविस्सति
वसनट्टान नद्ध वट्टतीति विम्मकम्म^२ आमन्नेत्वा—तात ! कुदालपण्डितो महाभिनिकम्बमण निकम्बन्तो वसन-
ट्टान नद्ध वट्टति । त्वं हिमवन्तपदेम गत्वा मममुभिभागे दीघयो निसयोजन वित्थारतो पण्णरमयोजन
अस्समपद मापेहीति आह । सो साधु देवानि पटिस्सुत्वा गत्वा तथा अकासि । अयमेत्थ सद्धखेपो । वित्थारो
पन हत्थोपालजातके आवीर्भावस्सति । इदञ्च हि तञ्च एकपग्गिच्छेइमेव ।

१ धम्मपद, सहस्सवग्गो ।

२. स्या०—विस्सुक्कम्मं

विस्सकम्मोपि अस्समपदे पण्णसाल मापेत्वा दुस्सद्दं भिये च सकुणे च अभनुस्सं च पटिवकमापेत्वा तेन तेन दिसाभागेन एकपदिकमग्ग निम्मिनिन्त्वा अलनो वसनट्टानमेव अगमासि । कुदालपण्डितोपि तं परिस आदाय हिमवन्तं पविसित्वा सक्कदत्तिय अस्समपद गत्त्वा विस्सकम्मेन मापित पब्बजित-परिकवार गहेत्वा पठम अत्तना पब्बजित्वा पच्छा परिस पब्बाजेत्वा अस्समपद भाजेत्वा अदासि । सत्त राजानो सत्त रज्जानि छट्ठयिसु । तिसयोजन अस्समपद पूरि । कुदालपण्डितो सेसकमिणेषुपि परिकम्म कत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा परिसाय कम्मट्टान आचिक्खि । सब्बे समापत्तिलाभिनो हत्त्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोक-परायणा आहेसु । ये पन तेस पारिचरियं अकंसु ते देवलीकपरायणा अहेसु । (२६७)

सत्था एवं भिक्खव ! चित्तप्राप्ते किलेसवनेन अत्तनीन दुम्मोचय होति उप्पन्ना लोभधम्मा दुप्पजहा एवरूपेपि पण्डिते अञ्जाने करोन्तीति इम धम्मदेवन आहरिन्त्वा सत्त्वानि पकासेमि । सच्च पण्डियोसाने केचि सोनापन्ना अहेसु, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो, केचि अरहत्त पापुणिसु । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । परिसा बुद्धपरिसा, कुदालपण्डितो पन अहमेवानि ।

कुदालजातक ।

इत्थिवग्गो सत्तमो ।

८. “वरणभगवणना”

१. वरणजातकं

यो पुंशे करणीयानीति इव सत्या जेतवने विहरन्तो कटुम्बियपुत्तित्सत्थेरे आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मिं किर दिवसे सावत्थिवासिनो अञ्जामञ्ज साहायका तिसमत्ता कुलपुत्ता गन्धपुष्कवत्थादीनि गहेत्वा सत्थु धम्मदेसन सुणिस्सामाति महाजनपरिवुत्ता जेतवन गत्वा नागमालक—विसालमालकादिसु थोक निसीदित्वा मायण्हसमये सत्थारि मुरभि-गन्धवासिताय गन्धकूटितो निक्खमित्वा धम्मसभ गत्वा अल-डकतवुद्धासने निसिन्ने सपरिवारा धम्मसभ गत्वा सत्थार गन्धपुष्केहि पुजेत्वा चक्कडिकततलेसु फुल्लपट्टुम-ससिगीकेसु पादेसु बन्दित्वा एकमन्त निसिन्ना धम्म सुणिस्सु । अथ नेम एतदहोसि यथा यथा खो मय भगवता धम्म देसित आजानाम’.....पे ०.....पच्चजेय्यामामि । ते तथागतस्स धम्मसभातो निक्खन्तकाले तथागत उपसड्ढकामित्वा बन्दित्वा पच्चज्ज याचिसु । तेस सत्या पच्चज्ज अदासि ।

ते आचारियुपज्झाये आराधेत्वा उपसम्पद लभित्वा पच्च वरसानि आचारियुपज्झायान सन्तिके वसित्वा द्वे मातिका पगुण कत्वा कप्पियाकप्पिय झत्वा तिससो अन्तोदेत्ता उग्गहिन्त्वा चीवरानि मिब्बेत्वा रजित्वा समणधम्म करिस्सामाति आचारियुपज्झाये आपुच्छित्वा सत्थार उपसड्ढकामित्वा बन्दित्वा एकमन्त निसीदित्वा—मम भन्ते ! भवेसु उक्कण्ठिता जाणिज्जराव्याधिभरणभयभीता तेस तो गसारपरिमोचन्त्याय कम्मट्टान कथेयानि याचिन् । सत्या नेन अट्टानिनाय कम्मट्टानेसु मत्थाय विदित्वा एक कम्मट्टानं कथेसि ।

ते सत्थु मन्तिके कम्मट्टान गहेत्वा सत्थार बन्दित्वा पदक्खिण कत्वा पग्गिण गत्वा आचारियुपज्झाये ओलोकेत्वा पत्तचीवर आदाय समणधम्म करिस्सामाति निक्खमिन् ।

अथ नेम अरब्धन्तरे एको भिक्खु नामेन कटुम्बियपुत्तित्सत्थेरो ताम कुमीतो हीनचिन्थी रमगिद्धो । सो एव चिन्तेसि अह नेव अरब्धो वमित्तु न पधान परहिन् न [२६८] भिक्खाचरिणाययापन्ते सत्थिवत्तामि, को मे गमनेन अथो निवत्तिस्सामीनि । सो विग्गि ओस्सजित्वा मे भिक्खु अनुगन्त्या निर्वाण । तेपि खो भिक्खु कोसलेसु चारिक चरमाना अरब्धन्तरे पच्चन्तगामं गत्वा न उपनिस्साय एकस्मि अरब्धाय तने वम्म उपगत्वा अन्तो तेमास अप्पमत्ता घटेत्ता वायमन्ता विपस्सनागठभ गाहापेत्वा पठाव उल्लादयमाना अरहत्त पत्था वुत्थ-वस्सा पवारेत्वा पटिलद्धगुण मत्थु आरोचेस्सामाति ततो निक्खमित्वा अनुपुत्थेन जेतवन पत्वा पत्तचीवर पटि-सामेत्वा आचारियुपज्झाये दिस्वा तथागत दट्टुकामा मत्थु मन्तिके गत्वा बन्दित्वा निसीदिन् । मत्था तेहि सड्ढि मधुग्गपटिमन्थार अकामि । ते कतपटिमन्थारा अत्ततो पटिलद्धगुण तथागतस्स आरोचेसु । मत्था ते भिक्खु पममि ।

कटुम्बियपुत्तित्सत्थेरो सत्थार नेस गुणकथ कथेत्त दिम्मा मय्याण ममणधम्म वानुत्तामो जातो । तेपि खो भिक्खु मय्यमि भन्ते ! तमेव अरब्धवास गत्वा वमिम्मामाति मत्थार आपुच्छिन् । सत्या साधुत्ति अनुजानि । ते सत्थार बन्दित्वा परिषेण अगमसु । अथ सो कटुम्बियपुत्तित्सत्थेरो रत्तिभागसमन्तरे अच्चारद्धविरियो हुत्वा आतवेगेन ममणधम्म करोन्तो मज्झिमयामममन्तरे आत्तम्बणफलक निस्साय टिन-कोव निहायन्तो परिवत्तित्वा पति । उरट्टिक तस्स भिज्जि । वेदना महत्ता जाता । तेस भिक्खु तं पटि-जगन्तान गमन न सम्पज्जि ।

अथ ने उपट्टानवेलाय आगते सत्या पुच्छि—तन् तुम्हे भिक्खवे ! स्वे गमिस्सामाति हिम्भो आपुच्छि थाति ?

आम भन्ते ! अपि च खो पत्तम्हाकं सहायको कटुम्बियपुत्तित्सत्थेरो अकाले अतिवेगेन ममणधम्म करोन्तो निहाभिभूतो परिवत्तित्वा पतितो उरट्टिकस्स भिन्ना त निस्साय अम्हाकं गमन न सम्पन्नति ।

सत्या न भिक्खवे ! इदानेवेस अत्तनो हीनविरियभावेन अत्राले अतिवेगेन विरियं करोन्तो तुम्हाकं गमनन्तराय करोति पुब्बेपेस तुम्हाकं गमनन्तराय अकासि येवाति वत्था तेहि याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते गन्धाररट्टे तक्कसिलाय बोधिसत्तो दिसापापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्प उग्गप्हापेति । अथस्स ते माणवा एक-दिवस दाह आहरणत्थाय अञ्जा गत्त्वा दाहनि उट्ठग्गु । तेस अन्तरे एको कुसीतमाणवो महत्त वरणरुक्ख दिस्वा सुक्खरुक्खो एसोति सञ्जाय महुत्त ताव निपज्जित्वा पच्छा रुक्ख अभिरुहित्वा दाहनि पातेत्वा आदाय गमिस्सामीति उत्तरसाटक पत्यग्गित्वा निपज्जित्वा काकच्छमानो निद् ओक्कमि । इतरे माणवका दाहकलापे बन्धित्वा आदाय गच्छन्ता त पादेन पिट्ठिय पहरित्वा पबोधेत्वा अग-मसु । [२६६]

कुसीतमाणवो उट्ठाय अक्खीनि पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा अविगननिदोव त रुक्ख अभिरुहित्वा साख गहेत्वा अत्तनो अभिमुख आकाङ्खित्वा भञ्जन्तो भिज्जित्वा उट्ठितकोटिया अत्तनो अक्ख भिम्भापेत्वा एकेन हत्थेन तं पिघाय एकेन हत्थेन अल्लदारुनि भाञ्जित्वा रुक्खतो ओरुह्द दाहकलाप वग्गित्वा उक्खित्वा वेगेन गत्त्वा तेहि पातितान दाहन उपरि पातेसि । त दिवस च जनपदगामके एक कुल स्वे ब्राह्मणवाचक करिस्सा-मानि आचरिय निमन्नेसि । आचरियो माणवके आह—ताता ! स्वे एक गाम गन्तव्व तुम्हे पन निराहारा न सक्खिस्समथ गन्तु पातोव यागु पचापेत्वा तत्थ गत्त्वा अत्तनो लद्धकोट्टाम च अम्हाक पत्तकोट्टाम च सब्ब आदाय आगच्छथाति ।

ते पातोव यागुपाचनत्थाय दासि उट्ठापेत्वा खिप्प नो यागु पचाहीति आहसु । सा दाहनि गणहती उपरि ठिनानि अल्लवरणदारुनि गहेत्वा पुनप्पुन मुखवान् ददमानापि अग्गि उज्जालेत्तु असक्कोन्ती सुरियं उट्ठापेसि । माणवका अति दिवा जानो इदानि न सक्का गन्तुन्नि आचरियस्स सन्तिक अगमिमु । आचरियो कि ताना ! न गत्तथानि ? आम आचरिय ! न गत्तम्हानि ! कि कारणानि ? अमुको नाम कुसीतमाणवो अम्हेसि सङ्घि दाहवन् गत्त्वा वरणरुक्खमूले निहायित्वा पच्छा वेगेनारुह्द अक्खि शिन्दापेत्वा अल्लवरण-दारुनि आहरित्वा अम्हेहि आनीतदारुन् उपरि पक्खपि । यागुपाचिका तानि मुख्यदारुसञ्जाय गहेत्वा याव मुरियम्मृगमाना उज्जालेत्तु नामक्खि । इमिना नो कारणेन गमनन्तरायो जातोति । आचरियो माणवेन कतकम्म सुत्वा अन्धवात्तान कम्म निरत्ताय एक्कपाव परिहानि होतीति वत्था इम पाथ समुट्ठापेसि —

**यो पुब्बे कारणोयानि पच्छा सो कानुमिच्छति,
वरणकट्ठभञ्जोव स पच्छा अन्नतपतीति ।**

तत्थ—स पच्छा अन्नतपतीति यो कोचि पुग्गलो इद पुब्बे कत्तव्व इद पच्छति अयीमत्तत्वा पुब्बे करणीयानि पठममेव कत्तव्वकम्मनि पच्छा करोति अय वरणकट्ठभञ्जो अम्हाक माणवको विय सो वान्पुग्गलो पच्छा अन्नतपति सोचति परिदेवतीति अत्थो । एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकान इम कारण कथेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा जीवितपरिगोमानो यथाकम्म गतो ।

मत्या न भिक्खवे ! इदानेवेस तुम्हाकं अन्तराय करोति पुब्बेपि अकासि येवाति वत्था इम धम्म-देसन आहरित्वा अनुगग्गि घट्टेत्वा जानक समोधानेगि तदा अक्खिभेत्तपत्तो माणवो उरुभेदम्पत्तो भिक्खु अहोसि । मेसमाणवा बुद्धपरिग्गमा, आचरियब्राह्मणो पन अहमेवाति । (२७२)

२. सीलवनागजातकं

अकतञ्जूस पोसस्ताति इद सत्या बेल्वने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेति ।

पञ्चपन्नवत्यु

धम्मसभाय भिक्खु आद्वसो । देवदत्तो अकतञ्जूस त्वागतस्स गुणे न जानातीति कथेत्ता निसीदिसु । सत्या आगन्त्वा कायन्तुथ भिक्खवे । एतर्हि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्तेन भिक्खवे । इदानेव देवदत्तो अकतञ्जूस पुब्बेपि अकतञ्जूसूयेव । न कदाचि मय्ह गुण जानातीति वत्वा तेहि याचिनो अतीमं आहरि —

अतीतवत्यु

अतीने वाराणसिय इन्द्रादत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्तपदेसे हणियथोनिय निव्वसति । सो मातु-कुच्छित्तो निम्बन्ते सव्वमेतो अहोसि रजनपुञ्जसन्निभो । अक्खीति पनम्म मण्णिगुलसदिसानि पञ्चायमान-पञ्चप्पसादानि अहेसु, भुव ग्तकम्बलसदिम, मोण्ड मुवण्णबिन्दुपतिमण्डिम रजनदाम विय चत्तारो पादा कत-लाक्षापरिकम्मा विय, एवमम्म दसहि पारमीहि अलङ्कतो रूपमग्गतो अत्तभावो अहोमि । अथ न विञ्जून पत्त सकलहिमवन्ते वाराणा सन्निसित्त्वा उपट्टहन्ता विचरिमु । एव सो असीतिसहम्मवाराणपरिवारो हिम-वन्तपदेसे वसमानो अपरभागं गणे दोम दिम्बा गणम्हा कायविवेक गत्त्वा एककोव अरञ्जो वाम कप्पेमि । सीलवन्तथाय च पनम्मसीलवनागराजत्वेव नाम अहोमि । अथको वाराणसीवायिको वनचरको हिमवन्त परिवसित्त्वा अत्ततो आजीवमण्णक गवेसमानो दिसा ववत्थापेतु अमक्कोत्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मग्गभयेनाति वाहा पग्गय्ह परिदेवमानो चरति ।

बोधिसत्तो तम्म त बलवपरिदेवत मुत्त्वा इम पुग्गि दुक्त्वा मोचेस्सामीति कारञ्जो न बोधितो तम्म सत्तिक अगमामि । सो त दिम्बाव भोतो पलायि । बोधिसत्तो त पलायन्त दिम्बा तन्थेव अट्टामि । मो पुग्गि मो बोधिसत्त ठित दिम्बा अट्टामि । बोधिसत्तो पुन अगमामि । सो पुन पलायित्त्वा तम्म ठिनकाले ठत्त्वा चिन्नेमि । अथ वारणो मम पलायनकाले तिट्ठति ठितकाले आगच्छति नाय मय्ह अनत्थकामो एमम्हा पन म दुक्त्वा मोचनुकामोव भविम्मतीति मग्गे हुत्वा अट्टामि । बोधिसत्तो त उपमडकणित्त्वा—कम्मो भो ! त्व पुग्गि ! परिदेवमानो विचरसीति पुच्छि ।

सामि ! दिसा ववत्थापेतु अमक्कोत्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मग्गभयेनाति ।

अथ न बोधिसत्तो अत्ततो वसन्ट्टान नेत्त्वा कतिपाह फलाफलैहि मन्तपेत्त्वा भो पुग्गि ! मा भावि अह त मन्तुम्मपथ त स्सामीति अत्तनोपिट्ठे निसीदापेत्त्वा मन्तुम्मपथ पायामि । (२७१) अथ खो मो मित्तहंभो पुग्गि मो मचे कोचि पुच्छिस्सति आचिक्खित्तव भविम्मतीति बोधिसत्तम्म पिट्ठे निसिन्ना येव क्खवनिमित्त पव्वतनिमित्त उपघारेन्तोच गच्छति । अथ न बोधिसत्तो अरञ्जा नीहणित्त्वा वाराणसीगामी महामग्गे ठपेत्त्वा भो पुग्गि ! इमिना मग्गे न गच्छ मय्ह पन वसन्ट्टान पुच्छित्तोपि अपुच्छित्तोपि मा कम्मचि आचिक्खीति त उच्योजेत्त्वा अत्ततो वसन्ट्टान येव अगमामि ।

अथ सो पुग्गि मो वाराणसि गत्त्वा अन्विचरन्तो दन्तकारवीथी पत्त्वा दन्तकारे दन्तविकनियो क्कमाने दिम्बा—किम्पन भो ! जीवदन्तमि लभित्त्वा गण्हेय्याथाति ?

भो कि वदमि ? जीवदन्तो नाम मनहत्थिदन्ततो महग्घतर्गति ।

तेनहि अह वो जीवदन्त आहरिस्सामीति पाथेय्य गहेत्त्वा क्ककच आदाय वाधिस्सत्तस्स वसन्ट्टान अगमामि । बोधिसत्तो त दिम्बा—किमत्थ आगतोसीति पुच्छि ।

अह सामि ! दुग्गानो कण्णो जीविनुमक्कोत्तो तुम्हे दन्तवण्ड याचित्त्वा सचे वरसथ त आदाय गत्त्वा विकिणित्त्वा तेन मूलेन जीविस्सामीति आगतोति ।

हेतु भो ! दन्त ते दन्मामि सचे दन्तकप्पन्त्थाय क्कच अत्थीति ।

क्कच गहेत्त्वा आगतोमिह सामीति ।

तेनहि दन्ते क्कचेन कान्तत्त्वा आदाय गच्छति ।

बोधिसत्तो पादे सम्मिञ्जेत्वा मोनिसिन्नकं निसीदि । सो तस्स द्वेपि अग्गवन्ने छिन्दि ।

बोधिसत्तो ते दन्ते सोण्डाय महेत्था—भो ! पुरिस ! नाह एते दन्ता मय्ह अप्पिया अमनापाति दम्मि, इमेहि पन मे दन्नेहि सहस्सगुणेन सतसहस्सगुणेन मग्गधम्मपटिवेधनसमन्थं सब्बञ्जुत्तञ्जाण पियतर, तस्स मे इदं दन्तदानं सब्बञ्जुत्तञ्जाणपटिविज्झनत्वाय होतूति सब्बञ्जुत्तञ्जाणस्स आवज्जनं कत्वा दन्तयुगल अदासि ।

सो त आदाय गत्वा विक्किणित्वा तस्मि मूले खीणे पुन बोधिसत्तस्स सन्निक गत्त्वा—सामि ! तुम्हाक दन्ते विक्किणित्वा लद्धमूलं मय्ह इणसोधनमतमेव जात, अवसेसदन्ने मे देथाति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा पुरिमनयेनेव कप्पापेत्वा अवसेसदन्ते अदामि । सो तेषि विक्किणित्वा पुन आगत्वा—सामि ! जिवित्तु न सक्कोमि, मूलदाठा मे देहीति आह ।

बोधिसत्तो माधूति वत्वा पुरिमनयेनेव निसीदि । सो पापपुरिगो महासत्तस्स रजतदामसदिसं सोण्डं महमानो केलासकूटमदिस कुम्भ अभिरुहित्वा उभो दन्तकोटियो परिहया पहरन्तो मस वियुहित्वा कुम्भ आरुह्ण खरककचेन मूलदाठा कप्पेत्वा पक्कामि । बोधिमामन्स्य दस्सन्तुपचार विजहन्ते विजहन्ते येव पन तस्मि पाप-पुरिसे चतुनहुताधिकानि द्वियोजनसतसहस्रमानि बहुलघनपठवी मिनेरुयुगन्धरादयो महाभारे दुग्गन्धजेगुच्छानि [२७२] गूयमुत्तादीनि च धारेतु समत्यापि तस्स अगुणगसि धारेतु अमक्कोनि विय भिज्जित्वा विवरमदासि । तावदेव अविचिमहानिरयतो जाना निक्खमित्वा त मित्तदुभीपुरिमं कूलसन्तकेन कम्बलेन पारुपन्ति विय परिक्षिपित्वा गण्हि । एव तस्स पापपुग्गलस्स पठवि, पविट्टुकाने तस्मि वनसण्डे अधिवत्था हक्खदेवता अकतञ्जु, मित्तदुभिपुग्गल चक्कवनिरज्ज दत्त्वापि तोमेतु न सक्कोतीति वन उन्नादेत्वा धम्म देसयमाना इमं गाथमाह—

अकतञ्जुस्त पोसस्स निरुच विवरवस्सिनो,
सब्बं चे पठवि दज्जा नेव नं अरिप्राथयेति ।

अन्थ—अकतञ्जुस्साति अत्तो कतगुण अजानन्तस्स । पोसस्साति पुरिसस्स । विवरवस्सिनोति छिद्रमेव ओकामयेव ओलोफेन्तस्स । सब्बं चे पठवि दज्जाति सचेपि तादिमस्स पुग्गलस्स सकल चक्कवनि-रज्ज इम वा पन महापटवि परिबत्तेत्वा पठबोज ददेय्य । नेव नं अरिप्राथयेति एव करोत्तोपि एवरूप कत-गुणविद्धसक कोचि परितोसंतु वा पसादेतु वा न सक्कणेय्याति अत्थो । एव सा देवता तं वन उन्नादेत्वा धम्म देसेसि । बोधिमत्तो यावनायुक् उत्त्वा यथाक्कम्म अगमासि ।

मत्था न अिकववे ! देवदत्तो हृदानेव अकतञ्जु पुग्गवेपि अकतञ्जुयेवाति वत्त्वा इम धम्मदेसन आहारेत्वा अनुसन्धि वटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मित्तदुभी पुग्गलो देवदत्तो अहोसि हक्खदेवता सारि-पुत्तो, सीलवनागराजा पन अहमेवाति ।

सीलवनागराजजातकं ।

३. सख्चकिरजालकं

सख्चं किरेवमाहंसुति इद सत्या बेलुवने विहरन्तो वधाय परिसक्कनं आरुब कथेसि ।

पक्कपन्नबत्थु

भिक्षुसङ्घस्मिं हि धम्मसमाय निसीदित्वा आवुसो । देवदत्तो सत्थु गुण न जानाति वधायेव परि-
सक्कतीति देवदत्तस्स अगुण कथेत्ते सत्या आगत्वा कायनुत्थ भिक्षुबे । एतर्गहि कथाय सभिसिन्नाति पुच्छित्वा
इमाम् नामाति वृत्ते न भिक्षुबे । इदानेव देवदत्तो मय्ह वधाय परिसक्कति पुच्छेपि परिसक्कि येवाति वत्वा
अतीत आहारि-

अतीतबत्थु

अतीते वाराणसिय बह्मदने रज्ज कारेन्ते तस्स दुट्टकुमारो नाम पुत्तो अहोमि । कक्खवो फरुसो
पह्तामीविसोपमो अनक्कोमित्त्वा वा अपहरित्वा वा केनचि सद्धि न कथेति । सो अल्लोजनस्स च बह्मिज्जनस्स
च अक्खिम्मिह पतितरजं विय ख्वावित्तु आगतपिसाचो विय च अमनापो अहोमि उव्वेजनीयो ।

सो एकदिवस नदीकील कीलितुकामो महत्तेन परिवारेन नदी तीर अगमामि । तस्मिं खणे महामेघो
उट्ठहि । दिमा अन्धकाग जाता । सो दामपेस्सजन आह-एय भणे । म गट्ठेत्वा नदीमज्ज नेत्वा नहापेत्वा
आमेपाति ।

ते त तत्थ नेत्वा कि नो राजा करिम्मति, इम पापपुग्गिम् एत्थेव मारेमानि-मल्लयित्वा एत्थ गच्छ
कालकण्णीति उदके न ओपिलापेत्वा पक्कत्तरित्वा तीरे अट्ठ सु ।

कह कुमारोति च वृत्ते न मय कुमार पस्साम मेघ उट्ठित्ति दिस्वा उदके निर्मग्गजत्वा पुरतो आगतो
भविस्सतीति । अमच्चा रज्जो सन्तिक अगममु ।

राजा-कह मे पुत्तोति पुच्छि ।

न जानाम देव । मेघे उट्ठित्ते पुरतो आगतो भविस्सतीति सज्जाय आगतमहाति ।

राजा द्वार विवरगपेत्वा नदीतीरे गत्वा विचिणथानि तत्थ तत्थ विचिणारेमि । कोचि कुमार नाहम ।
सो पि खो मेघन्धकारे देवे वस्सन्ते नदिया बुद्धमानो एक दारुक्खन्ध दिस्वा तत्थ निमीदित्वा मरणभयनजिज्जो
परिदेवमानो गच्छति ।

तस्मिं पन काले बाराणसीवासी एको सेट्ठी नदीतीरे चत्तानीमकोटिधन निर्दिहत्वा धनतण्हाय धन-
पिट्ठे मण्णो हुत्वा निब्बन्ति । अपरो तस्मिं येव पदेसे तिमकोटियो निर्दिहत्वा धनतण्हाय तत्थेव उन्दुगे हुत्वा
निब्बन्ति । तेसं बसनट्टान उदक पाविसि । ते उदकस्स पविट्टुमगनेव निक्खमित्त्वा सोन छिन्दन्ता गत्वा
न राजकुमारेन अभिनिमिश्रं रुक्खक्खन्ध पत्वा एको एक कोटि इतरो इतर आरुध्द खन्धपिट्ठेव निपज्जमु ।
तस्सायेव खो पन नदिया तीरे एको सिम्बलीरुक्खो अत्थि । तत्थेको मुवपोतको वसति । सापि रुक्खो
उदकेन धोतमूलो नदीपिट्ठे पति मुवपोतको देवे वस्सन्ते उप्पतित्वा गन्तु अमक्कोसो गत्वा तस्सेव खन्धरस
एकपस्से निलीयि । एव ते चत्तारो जना एकनो बुद्धमाना गच्छन्ति ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मिं काल कार्सारट्ठे उदिच्च ब्राह्मणकुले निर्वात्तित्वा वृद्धापनो हासिपव्वज्ज पव्व-
जित्वा एकास्मि नदीनिवतने पण्णसाल मापेत्वा वसति । सो अइडरतसमये च्चक्रमभानो तस्स राजकुमारस्स
बलवपरिदेवनसद् मुत्त्वा चिन्तेसि-मादिसे नाम मेत्तानुद्दयसम्पन्ने तपसे पस्सन्ते एतस्स पुग्गिस्स मरण अयुत्त
उदकनो उद्धरित्त्वा तस्स जीवितदान दस्सामीति । सो त मा भायि मा भायीति अस्मामेत्त्वा उदकसांत छिन्दन्तो
गत्वा त दारुक्खन्ध एकाय कोटिया गहेत्वा आकड्ढन्तो नागबलो थामसम्पन्नो एकवेगेन तीर पत्वा कुमार उक्खि-
पित्वा तीरे पतिट्ठापेसि । तेपि मण्णायो दिस्वा [२७४] उक्खिपित्वा अस्समपद नेत्वा अग्गि जालेत्वा ते
दुम्बलतराति पठम सण्पादीन सरीर सेदेत्वा पच्छा राजकुमारस्स सरीरं सेदेत्वा तस्मिं अग्गि कत्वा आहारं
देत्तोपि पठमं सण्पादीन येव दत्त्वा पच्छा तस्स फलाफलानि उपनामेसि ।

राजकुमारो अयं कूट तापसो भं राजकुमार अगणत्वा तिरच्छानयतान सम्मान करोतीति बोधिसत्ते आघातं बन्धि । ततो कतिपाहृच्चयेन संभवेसुपि तेसु धामवलपपनेसु नदिया ओधे पच्छिन्ने मप्यो तापस वन्दित्वा आह -

भन्ते ! तुम्हेहि मय्ह महाउपकारो कतो न खो पनाह दलिहो । असुकट्टाने मे चत्तालोस हिरञ्जाकोटियो निदहित्वा ठपिता । तुम्हाक धनेन किच्चे सति मव्वमेत धन तुम्हाक दातुं सक्कोमि, त ठान आगत्त्वा दीघाति पक्कोसेय्याथाति वत्त्वा पक्कामि ।

उन्दुरोपि तथेव तापस निमन्तेत्वा अत्थे सति असुकट्टाने ठत्वा-उन्दुराति पक्कोसेय्याथाति वत्त्वा पक्कामि ।

सुबो पन तापस वन्दित्वा-भन्ते ! मय्ह धन नत्थि रत्तसावीहिं पन वो अत्थे सति असुकट्टाने मय्ह वसनट्टाने नत्थ गत्त्वा सुवाति पक्कोसेय्याथ । अहं ज्ञातकान आरोवेत्त्वा अनेकसकटपूरमता रत्तसालियो आहगपेत्त्वा दातुं सक्कोमीति वत्त्वा पक्कामि ।

इतरो पन मित्तदुभीधम्मेषु धम्मताय किञ्चि अवत्त्वा एव त अत्तो सन्निक आगत मारस्मनमीति चिन्तेत्वा-भन्ते ! मयि रज्जे पत्तिट्टिने आगच्छंय्याथ अहं वो चतुहि पच्चयेहि उट्टाहिस्सामीति वत्त्वा पक्कामि ।

मो गत्त्वा न चिरम्मेष रज्जे पत्तिट्टामि । बोधिमत्तो बीमग्गिम्मामि ताव नेति पठम सप्पस्म सन्तिके आगत्त्वा अचिदूरे ऽत्त्वा दीघाति पक्कामि । मो एकवचनेनेव निकलमित्त्वा बोधिसत्त वन्दित्वा भन्ते ! इमग्गिम्माने चत्तालोमहिरञ्जाकाटियो ता मत्थापि नोह्मिन्त्वा गण्हथाति आह । बोधिमत्तो एवमत्तु उपपन्ने किच्चे ज्ञानिम्मामीति त निवत्तापेत्त्वा उन्दुरस्स सन्निक गत्त्वा मट्टमकामि । सोपि खो तथेव पटिपज्जि । बोधिमत्तो नत्थि निवत्तापेत्त्वा सुवस्स सन्निक गत्त्वा सुवाति पक्कामि । सोपि एकवचनेनेव रुक्खम्मतो ओतरित्त्वा बोधि-मन वन्दित्वा किं भन्ते ! मय्ह ज्ञातकान वत्त्वा हिमवलपपट्टेमतो तुम्हाक सय जानसाली आहगपेमीति पुच्छि । बोधिमत्तोपि अत्थे मति जानिम्मामीति नत्थि निवत्तापेत्त्वा इदानि राजान परिगण्हिम्मामीति गत्त्वा राजज्याने वमित्त्वा पुनदिवमे आकपयमपत्तं कत्त्वा भिक्खाचारवनेन नगर पाविसि ।

तस्मिं खणं मो मित्तदुभी राजा अलकतहत्थिक्खन्धवरगतो महन्तेन परिवारेन नगर पदकिरण करोति । मो बोधिमन इरणोव दिस्वा-अयं कूटतापसो मम सन्निके [२७५] भूत्वा भूत्वा वमित्तुकामो आगतो, याव परिममज्जे अत्तनो मय्ह कतगण नप्पकासेनि तावदेवस्स मीम छिन्दापेम्मामीति पुग्गिसे ओलोकेमि । किं करोम देवानि च वृत्ते-एण कटतापसो म किञ्चि याचित्तुकामो आगच्छति मज्जे । एतस्म कालकण्ठक तापसस्स म पस्मिन्तु अदत्त्वा एत गहेत्त्वा पच्छावाह वन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहग्गत्ता नगरा निक्खामेत्त्वा आघातने मीममस्मं छिन्दित्वा मरीर मूले उन्नासिथानि आह ।

ने मायूति सम्पटिच्छित्त्वा गत्त्वा निरपराध महामत्त बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहग्गत्ता आघातनं न्नु आग्गिम् । बोधिमत्तो पहटपहट्टाने अम्म तानाति अकन्दित्वा निव्विकारो इमं गायमाह -

सचचं किरवमाहंसु नरा एकच्चिद्या इध,
कट्टं निप्फविनं सेय्यो नत्थेवेकच्चियो नरोति ।

नत्थ-सचचं किरवमाहंसूति अविशयमेव किर एव वदन्ति । नरा एकच्चिद्या इथाति इधकच्चे पण्डितपुरिसा । कट्टं निप्फविनं सेय्योति नदिया बृह्मान सुक्खदाह निप्फविन उत्तारेत्त्वा थने ठपित सेय्यो-सुन्दरनरो, एव हि वदमाना ते पुरिसा सचचं किर वदन्ति । किं कारणा ? त हि यागभूतादीन पचनत्थाय सीतानुगान विमीबनत्थाय अज्जेसिम्प च परिस्सयान हरणत्थाय उपकार होति । नत्थेवेकच्चियो नरोति एकच्चो पन मित्तदुभी अकतञ्ज पापपुग्गिस्सो ओधेन बृह्मानो हत्थे गहेत्त्वा उन्नाग्गितो नत्थेव वर । तथाहि अहं इम पापपुग्गिस्स उत्तारेत्त्वा इम अत्तनो दुक्ख आहरिन्ति ।

एव पहटपहट्टाने इम गायमाह ।

त सुत्वा ये तस्य पाण्डितपुरिस्ता ते आहंसु किं पन भो ! पम्बजित ! तथा अम्हाकं रञ्जो अत्यि कोचि गुणो कतोसि ?

बोधिसत्तो त पवत्ति आरोचेत्वा एवमिमं महोधतो उत्तारेन्तो अहमेव अत्तनो दुक्खं अकासि । न वत मे पोरारणक पाण्डितान वचन कतन्ति अनुस्सरित्वा एवं वदामीति आह ?

तं सुत्वा खलितयश्चाह्णपादयो नगरवासिनो स्वाय भित्तदुभी राजा एव गुणसम्पन्नस्स अत्तनो जीवित-
वायकस्स गुणमत्तभि न जानाति त निस्साय क्तो अम्हाक वडिड । गण्हय नन्नि कुपिता समन्ततो उट्टुहिरिवा
उसुत्तिसिपासाणमुग्गरादिप्यहारेहि हृत्थिक्खन्धगतमेव न धानेत्वा पावे गहेत्वा कडिडत्वा परिखापिट्टे छद्द्वेत्वा
बोधि सत्तं अभिसिञ्चित्वा रज्जे पतिट्टापेसु ।

सो धम्मेन रज्जं कारेन्तो पुन एकादिवस सप्पादयो परिगण्हितुकामो महत्तेन परिवारेन सप्पस्स वसन-
ट्टानं गत्त्वा—दोषाति पक्कोसि ।

सप्पो आगत्त्वा वन्दित्वा—इदन्ते सामि ! धन गण्हाति आह ।

राजा चत्तालीसहिरञ्जकोटिधन अमच्चे [२७६] पटिच्छापेत्वा उन्दुरस्स सन्तिक गत्त्वा उन्दुराति
पक्कोसि ।

सोपि आगत्त्वा वन्दित्वा तिसकोटिधन निर्यादेमि । राजा तम्पि अमच्चे पटिच्छापेत्वा सुवस्स
वसनट्टानं गत्त्वा मुवाति पक्कोसि ।

सोपि आगत्त्वा पादे वन्दित्वा—किं मामि ! सामि आहरामीति आह ।

राजा सालीहि अत्ये मति आहग्गिस्समि एहि गच्छामाति मत्तनिया हिरञ्जकोटीहि मड्ढि ते तयोपि
जने गाहापेत्वा नगर गत्त्वा पासादवरे महातन आरुह्ध धन सगोपापेत्वा सप्पम्म वसनन्धाय सुवण्णान्नि
उन्दुरस्स फनिकगुह सुवस्स सुवण्णपञ्जर कारापेत्वा सप्पम्म च सुवस्स च भोजनन्धाय देवमिक कञ्चनतट्टके
मधुलाजे उन्दुरस्स गन्धसानितण्डुलं दापेसि । दानादीनि च पुञ्जानि करोति । एय ते चत्तारोपि जना
यावजीव समग्गा सम्मोदमाना विहरित्वा जीवितक्खये यथाकम्म अगमम् ।

सत्या न भिक्खवे ! देवदत्तां इदानेव मय्ह वधाय पग्गिसक्कनि पुब्बेपि पग्गमविक येवानि वत्ता इम
धम्मवेसन आहरित्वा अनुमुत्थि घटेत्वा जातक समोधत्तेमि । तदा दुट्टुराजा देवदत्तो अपोमि, सप्पो माग्गि-
पुत्तो, उन्दुरो मोग्गल्लानी, सुवो आनन्दो, रज्जं पत्तो धम्मराजा पन अहमेवानि ।

सच्चकिरजातकं ।

४. रुक्मघम्मजातकं

सायु सम्बहुला ज्ञातीति इदं सत्या जेतकं विहरन्तो उदककलहेन अतनो ज्ञातकान महाविनास पञ्चु-
पट्टितं अत्वा आकासेन गन्त्वा रोहिणिगया नदिया उपरि पल्लङ्केन निमीदित्वा नीलरसि विस्सज्जेत्वा ज्ञातके
सवेजेत्वा आकासा ओरुहं नदीतीरे निसिन्नो तं कलहं आरम्भ कथेसि । अयमेत्य सङ्खलेपो । वित्थारो पन
कुणालजानके आवीभविस्सति ।

पञ्चुपञ्चवत्थु

तदा पन सत्या ज्ञातके आमन्तेत्वा—महाराजा ! तुम्हेहि ज्ञातकेहि नाम समग्गेहि सम्मोदमानेहि
भवित्त्वं वट्टति ज्ञातकान हि सामग्गिया सति पच्चामित्ता न ओकास लभन्ति । तिट्ठन्तु ताव मनुस्सभूता अचेत-
नानं रुक्खानम्पि सामग्गी । लद्धु वट्टति । अतीतस्मिं हि हिमवन्तप्पदेसे महावातो सालवनं पहरि । तस्स
पन सालवनस्स अञ्जामञ्जा रुक्खगच्छगुम्बलताहि सम्बद्धता एक रुक्खम्पि पातेत्तु असक्कोन्तो मत्थकमत्थकेनेव
अगमासि । एक पन अङ्गणे ठित्ता साखावट्ठपसम्पन्नम्पि महारुक्खं अञ्जं हि रुक्खेहि असम्बद्धता उम्मुलेत्वा
भूमिय पातेसि । इमिना कारणेन तुम्हेहिपि समग्गेहि सम्मोदमानेहि भवित्त्वं वट्टतीति वत्त्वा तेहि याचितो अतीत
आहरि [२७७] ।

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते पठम उप्पन्नो वेस्सवणो महाराजा चवि । सक्को अञ्जं
वेस्सवणं ठपेसि । एतस्मिं वेस्सवणे परिवत्ते पच्छा निम्बलवेस्सवणो रुक्खगच्छगुम्बलतान अतनो अतनो
रुक्खनट्टाने विमान गण्हन्तीति सासन पेमेसि ।

तदा बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे एकास्मिं सालवने रुक्खदेवता हुत्वा निम्बति । सो ज्ञातके आह—गुम्हे
विमानानि गण्हन्ता अङ्गणंठितरुक्खेसु मा गण्हित्थ, इमस्मिं पन सालवने मया गहितविमान परिवारेत्वाव
गण्हयाति । तत्थ बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितदेवता बोधिसत्तस्स विमान परिवारेत्वाव ठित्ता विमानानि
गण्हसु । अपाण्डता पन कि अन्हाक अरञ्जे विमानेहि ? मय मनुस्सपथे च गामनिगमराजधानिद्वारेसु
विमानानि गण्हिस्साम, गामादयो हि उपनिस्साय वसमाना देवता लाभग्गयसग्गप्पता होन्तीति वत्त्वा मनुस्स-
पथे अङ्गणंठाने निम्बलमहारुक्खेसु विमानानि गण्हिसु ।

अथेकस्मिं दिवसे महती वानवुट्ठि उप्पज्जि । वातस्स अतिथइताय दन्हुमूला वनजेट्टकरुक्खापि
सम्भग्गसाखाविट्ठपा समूला निपतिसु । त पन अञ्जामञ्जा सम्बन्धनेन ठित्ता सालवनं पत्त्वा इतोचितो च
पहरन्तो एक रुक्खम्पि पातेत्तु नासक्खि । भग्गविमाना देवता निप्पटिसरणा वारके हत्थेसु महेत्वा हिमवन्त
गन्त्वा अतनो पवत्ति सालवने देवतान कथयिसु । ता तास एव आगतभाव बोधिसत्तस्स आरोपेसु ।

बोधिसत्तो पण्डितान वचन अगरेत्वा निप्पक्खयट्टान गत्ता नाम एवरूपाव होन्तीति वत्त्वा धम्मं देसेन्तो
इमं गायमाह—

सायु सम्बहुला ज्ञाती अयि रुक्खा अरञ्जजा ।

वातो वहति एकट्ठं ब्रह्मन्तम्पि वनप्पतित्ति ।

तत्थ—सम्बहुला ज्ञातीति चत्तारो उपावाय तत्तुत्तरि सतसहस्सम्पि सम्बहुला नाम । एषं सम्ब-
हुला अञ्जामञ्जा निस्साय वसन्ता ज्ञातका । सायूति सोभना पत्तया परेहि अप्पचसियाति अत्थो । अयि
रुक्खा अरञ्जजाति तिट्ठन्तु मनुस्सभूता अरञ्जे जातरुक्खापि सम्बहुला अञ्जामञ्जा पत्थम्भेन ठिता साधु-
येव रुक्खानम्पि हि सम्पक्खयभावाने लद्धु वट्टति । वातो वहति एकट्ठन्ति पुरत्थिमादिभेदो वातो वायन्तो
अङ्गणट्टाने ठित्ता एकट्ठ एककमवे ठित्ता । ब्रह्मन्तम्पि वनप्पतित्ति साखा विट्ठपमप्यन्न महारुक्खम्पि वहति
उम्मुलेत्वा पातेतीति अत्थो ।

बोधिसत्तो इमं कारणं कथेत्वा आयुक्खये ययाकम्म गतो । सत्यापि एव महाराजा ! ज्ञातकानं
ताव समम्मियेव [२७८] लद्धु वट्टति । समग्गा सम्मोदमाना पियसवासमेव वसन्वाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्त्वा ज्ञातकं समोधानेसि । तदा देवता बुद्धपरिसा अहेसु । पण्डितदेवता पन अहेवेवाति ।

रुक्खधम्मजातकं ।

५. मच्छजातकं

प्रभित्थनय पञ्जुभाति इद सत्या जेतवने विहरतो अतता वस्सापितवस्स आरम्भ कमेसि ।

पञ्जुपसवत्य्

एकस्मिं किर ममये कोमनरट्ठे देवो न वस्सि । सस्सानि मिलायन्ति । तेसु तेसु ठानेसु तलाकपोक्ख-
रणि सरा सुस्सन्ति । जेतवनद्वारकोटुकसमीपे जेतवनपोक्खरणि यापि उदक छिज्जि । कलसगहन पविमित्वा
निपन्ने मच्छकच्छपे काककुललादयो कणयग्गसदिसेहि तुण्डेहि कोट्टत्वा नीहरित्वा नीहरित्वा विप्फन्दमाने
सादान्ति ।

सत्या मच्छकच्छपान न व्यसनं दिस्वा महाकरुणाय उस्साहितहृदयो अज्ज मया देव वस्सापेत्तु वट्टतीति
पभाताय रत्तिया सरीरपटिजग्गन कत्वा भिक्खाचारवेले सल्लकखेत्वा महाभिक्खुसङ्घपरिवृतो बुद्धसीलुहाय
सावन्थि पिण्डाय पविसित्वा पच्छाभन पिण्डपानपटिकन्तो सावन्थितो विहार गच्छन्तो जेतवनपोक्खरणि या
सोपाने ठत्वा आनन्दत्थरं आमन्तेमि—आनन्द ! उदकसाटिक आहर जेतवन पोक्खरणि य नहायिस्समीनि ।

ननु भन्ते ! जेतवन पोक्खरणि य उदक छिल्ल कलसमत्तमेव अवमिट्ठन्ति ?

आनन्द ! बुद्धवल नाम महन्त आहर त्व उदकसाटिकन्ति ।

थेरो आहरित्वा अदासि । मत्था एकं अन्तेन उदकसाटिक निवासेत्वा एकं अन्तेन सरीर पाक्षित्वा
जेटवनपोक्खरणि य नहायिस्सामीति सोपाने अट्ठासि ।

त खणञ्जां व सक्कस्स पण्डुकम्बलासिलासन उण्हाकार दस्सेसि । सो किञ्चु खानि आवज्जेन्तो त
कारण अत्वा वस्सवलाहकदेवराजान पक्कासापेत्वा तात ! सत्या जेतवनपोक्खरणि य नहायिस्समीनि धुर-
सोपाने ठितो, खिप्प सकलकोसलरट्ठ एकमेव कत्वा वस्सापेहीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा एक वलाहक निवासेत्वा एक पाक्षित्वा मेषगीत गायन्तो पाचीनलोका-
धातुमुखो पक्खन्दि । पाचीनदिशाभागे खलमण्डलमत एक मेषपटल उट्ठाय मपतपटलमहस्सपटल हूत्वा
अभित्थनन्ते विज्जुलत निच्छारेन्ते अधोमुख ठपित उदककुम्भाकारेन वस्समान सकल कोसलरट्ठ महोधेन
विय अज्जोत्थरि । देवो अञ्चल्लधार वस्सन्तो मुहुत्तेनेव जेतवनपोक्खरणि पुरेसि । धुरंगोपान आरुच्च
उदक अट्ठासि । [२७६]

सत्या पोक्खरणि य नहायित्वा रत्तुपट्ट निवासेत्वा कायबन्धन बन्धित्वा सुगतमहाचीवर एकम कत्वा
भिक्खुसङ्घपरिवृतो गन्त्वा गन्धकुटिपरिवेणे पञ्जत्तवरबुद्धासने निसीदित्वा भिक्खुमुदघेने वत्ते दस्सिन्ते
उट्ठाय मणि पाणफलके ठत्वा भिक्खुसङ्घस्स ओवाद दत्वा उर्य्योजेत्वा मुग्गभगन्धकुटि पविमित्वा दक्खि-
णेन एस्सेनसीहसेव्य कपत्त्वा सायण्हसमये धम्मसमाय सन्निपातितान भिक्खुन—पस्सयावुसो ! दसवन्नरस
खन्तिमेनानुद्वयममत्त विविधमम्मंमु मिलायन्तेसु नानाजलासयेसु सुस्सन्तंमु मच्छकच्छपेसु महादुक्ख पापु-
णन्तेसु कारुञ्ज पटिच्च महाजन दुक्खा मोचेस्सामीति उदक गाटिक निवासेत्वा जेतवनपोक्खरणि या धुर-
सोपाने ठत्वा मुहुत्तेन सकलकोसलरट्ठ महोधेन ओपिलापेन्तो विय देवं वस्सापेत्वा महाजन कायिकचेतसिक-
दुक्खतो मोचेत्वा विहार पविट्ठाति कथाय वत्तमानाय—गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसभ आगत्वा काय-
नुत्थ भिक्खवे । एत्तरहि कथाय सन्निसिन्धानि पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्तं न भिक्खवे । तथागतो इदानेव
महाजने किलमन्ते देव वस्सापेसि पुब्बं तिरच्छानयोनिय निब्बत्तित्वा मच्छगजकालेपि वस्सापेसि येवाति
वत्ता अतीत आहरि—

प्रतीतवत्य्

अतीते इमस्मिं येव कोसलरट्ठे इमिस्साव सावत्थिया इमस्मिं येव जेतवनपोक्खरणिट्ठाने एका वन्धि-
गहनपरिक्खित्ता कन्दरा अहोसि । तदा बोधिसत्तो मच्छयोनिय निब्बत्तित्वा मच्छगणपरिवृतो तत्थ पटिवमति ।
यथा पन इदानि एवमेव तदापि तस्मिं रट्ठे देवो न वस्सि । मनुस्सान सस्सानि मिलायिसु । वापि आदिसु

उदकं छिज्जि । मच्छकच्छपा कललगहन पविमिस्सु । इमिस्सापि कन्दराय मच्छा कललगहन पविसित्वा तस्मि तस्मि ठाने निलीयिस्सु । काकादयो तुण्डेन कोट्टेत्वा नहिरित्वा ख्वादिस्सु ।

बोधिसत्तो ज्ञातिसड्धस्स त व्यसन दिस्वा इमं हि एतेस दुक्ख ठपेट्वा म अञ्जोमोचेतु समत्थो नाम नत्थि, सच्चकिरियं कत्वा देव वस्सापेट्वा ज्ञातके मरणदुक्खा मोचेस्सामीति कालवण्णं कइमं द्विधा वियुहित्वा निक्खमित्वा अञ्जनरक्खसारघटिकवण्णमहामच्छो सुधोतलोहितइकमणि सदिसानि अक्खीनि उम्मीलेत्वा आकासं उल्लोकेत्वा पज्जुन्नदेवराजस्स सह दत्त्वा—भो पज्जुन्न ! अहं ज्ञातके निस्साय दुक्खितो, त्वं मयि सीलवन्ते किलमन्ते कस्मा देव न वस्सापेसि ? मया समानजातिकान् खादनट्टाने निब्बतित्वा तण्डुलप्पमाणमि मच्छ आदि कत्वा ख्वादितपुब्बो नाम नत्थि, अञ्जोपि [२८०] मे पाणो सञ्जिच्च जीविता न वीरोपितपुब्बो । इमिना सच्चेन देव वस्सापेट्वा ज्ञातिसड्धं मे दुक्खा मोचेहीति वत्त्वा परिचारकचेटक आणापेत्तो विद्य पज्जुन्न देवराजान् आलपन्तो इमं माधमाह—

अभित्थनय पज्जुन्न ! निधि काकस्स नासय,
काकं सोकाय रन्धेहि मञ्च सोका पमोचयाति ।

तत्थ—अभित्थनय पज्जुन्नाति पज्जुन्नो वुच्चति मेघो, अयं पन मेघवसेन लद्धनाम वस्सवलाहकदेवराजान् आलपति । अयं काकस्स अधिप्यायो । देवो नाम अनभित्थनन्तो विज्जुलत अनिच्छारेन्तो पवस्सन्तोपि न मोभति, तस्मा त्वं अभित्थनन्तो विज्जुलन निच्छारेन्तो वस्सापेहीति । निधि काकस्स नासयाति काका कलन पविसित्वा ठित्ते मच्छे तुण्डेन कोट्टेत्वा नीहरित्वा ख्वादन्ति, तस्मा नेस अन्तो कलने मच्छा निधीति वुच्चन्ति, तं काकसड्धस्स निधिं देव वस्सापेत्तो उदकेन पटिच्छादेत्वा नासेहीति । काकं सोकाय रन्धेहीति काकसड्धो इमिस्सा कन्दराय उदकेन पुण्णाय मच्छे अलभमानो सोचिस्समति, तं काकगणं त्वं इमं कन्दरं पूरेन्तोपि सोकाय रन्धेहि । सोकस्सत्थाय पापय । यथा अन्तो निज्झानलक्खणं सोकं पापुयानि एव करोहीति अत्थो । मञ्च सोका पमोचयाति एत्थं चकारो सम्पण्डनत्थो । एव मं च मम ज्ञातके च सञ्चवे इमं म्हा मरणसोका मोचेहीति ।

एवं बोधिसत्तो परिचारकचेटक आणापेत्तो विद्य पज्जुन्न आलपित्वा सकलकोसलरट्ठे महावस्स वस्सापेट्वा महाजन मरणदुक्खा मोचेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे । तथागतो इदानेव देव वस्सापेति, पुब्बेपि मच्छयोनियं निब्बतोपि वस्सापेसि ये-वाति वत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुमन्धि घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मच्छगणो बुद्धपरिस्स अहोसं, पज्जुन्नदेवराजा आनन्दो, मच्छराजा पन अहमेवाति ।

६. असङ्ख्यजलकं

असङ्ख्योऽहं नाममह्येति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक सावत्थिवासि उपासकं आरब्ध कथेति ।

पञ्चमसत्त्व

सो फिर सोतापन्नो भरियसावको केनचिदेव करणीयेन एकेन सकटसत्त्ववाहेन सद्धि मग्गं पटिपज्जित्वा एकस्मि अरञ्जट्टाने सकटानि मोचेत्वा खन्धावारबन्धे क्ते सत्त्ववाहस्स अबिदूरे अञ्जातरस्मि हक्खमूले चङ्कमति । अतनो काल सल्लक्खेत्वा [२८६] पञ्चसता चारा खन्धावार विलुम्पिस्सामाति धनुमुगरादि हत्था त ठानं परिवारयिसु । उपासकोपि चङ्कमि येव । चोरा न दिस्वा अट्टा एस खन्धावारं रक्खको भविस्सति इमस्स निहू ओषकन्तकालं विलुम्पिस्सामाति अज्झोत्थरित्तु असक्कोत्ता तत्थ तत्थेव अट्ट सु । सोपि उपासको पठमयामेपि मच्चिभयामेपि पच्छिमयामेपि चङ्कमञ्जेव अधिट्ठासि । पञ्चसकाले जाते चोरा ओकास अलमन्ता गहितगहिते पासाणमुगरादयो छड्डेत्वा पलायिसु ।

उपासकोपि अतनो कम्म निट्ठापेत्वा पुन सावत्थि आगत्त्वा सत्थार उपसङ्कमत्त्वा—भन्ते ! अत्तान रक्खमाना पररक्खका होन्तीति पुच्छि ।

आम उपासक ! अत्तान रक्खन्ता पर रक्खति, पर रक्खन्तो अत्तान रक्खतीति ।

सो याव सुभासितमिद भन्ते ! भयवता ।

अह एकेन सत्त्ववाहेन सद्धि मग्गं पटिपन्नो रक्खमूले चङ्कमन्तो रक्खिस्सामीति सकवसत्त्वं रक्खिस्सि वाह ।

सत्या उपासक ! पुब्बेपि पण्डिता अत्तान रक्खन्ता पर रक्खिसूति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणकुले निव्वलित्वा यणत्तो कामेसु आदीनवं दिस्वा इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा हिमवन्ते वसन्तो लोणम्मिल्लसेवनत्थाय जनपद आगत्त्वा जनपदत्थारिक शरन्तो एकेन सत्त्ववाहेन सद्धि मग्गं पटिपज्जित्वा एकस्मि अरञ्जट्टाने सत्त्वे निविट्ठे मत्थतो अबिदूरे भानसुखेन वीतिनामेन्तो अञ्जातरस्मि हक्खमूले चङ्कम अधिट्ठामि । अथ सो पञ्चसता चोरा मायमासभन्तस्स भुत्तकाले त सकटसत्त्व विलुम्पिस्सामाति आगत्त्वा परिवारयिसु । ते त तापस दिस्वा सच्चं अय अग्गे पस्सिस्सति सत्त्ववासिकान आरोचेस्मनि एतस्स निहू पगतवेलाय विलुम्पिस्सामाति तत्थेव अट्ठसु । तापसो सकलम्मि रत्ति चङ्कमियेव ।

चोरा ओकाम अलभित्वा गहितगहिते मुगरपासाणे छड्डेत्वा सकटसत्त्ववासीन सह दत्त्वा—भो सत्त्ववासिनो ! सच्चं एस हक्खमूले चङ्कमणकतापसो अज्ज नाभविस्स सब्बे महाविलोप पत्ता अभविस्सथ, स्वे तापसास्स महासक्कर करेय्याथाणि वत्वा पक्कमिसु ।

३ पमाताय रत्तिया चारेहि छड्डित्ते मुगरपासाणादयो दिस्वा भीता बोधिसत्तस्स सन्तिक गत्त्वा वन्दित्त्वा—भन्ते ! दिट्ठा वो चोराति पुच्छिसु ।

आमावुसो ! दिट्ठाति ।

भन्ते ! एत्थे वो चारे दिस्वा भय वा सारज्ज वा न उप्पज्जीति ?

बोधिसत्तो—आवुसो ! चोरे दिस्वा भय नाम सघनस्स होति, अह पन निद्धवो, स्वाह कि भायिस्सामि ? मय्हं हि गामेपि अरञ्जे पि वसन्तस्स भय वा सारज्ज वा नत्थीति वत्वा तेस धम्म देसेन्तो इम गाथमाह [२८२]

असङ्कयोऽहं गामसिंह धरञ्जे नत्थि मे भयं,

उज्जमग्गं समादल्लहो मेत्ताय करणाय जाति ।

तत्त्व—असङ्ख्ययोर्मिह गाम्भीर्येति सङ्काय नियुक्तो पतिद्वितोति सङ्ख्ययो, न सङ्ख्ययो असङ्ख्ययो, अहं गामे वसन्तोपि सङ्काय अप्पतिद्वितत्ता असङ्ख्यो निवभयो निरासङ्कोति दीपेति । अरञ्जोति गाम-
गामूपचारविनिम्मुते ठाने । उज्जुमगं सत्तावत्तुहो क्षेत्राय करुणाय चरति अहं तिकचतुक्कज्जभानिकाहिं भेत्ताक-
रुणाहिं कायवकादिविरहितं उज्जु ब्रह्मलोकगामीमग्ग आरुन्हीति वदति । अथ वा—परिमुद्धसोलताय काय-
वचीमनोवङ्कविरहितं उज्जु देवलोकमग्ग आरुन्हीति दस्सेत्वा तसो उत्तरिं भेत्ताय करुणाय च पतिद्वितत्ता
उज्जु ब्रह्मलोकमग्गम्पि आरुन्हीति दस्सेति । अपरिहीनज्जभानत्स हि एकन्तेन ब्रह्मलोकपरायणत्ता
भेत्ताकरुणादयो उज्जुमग्गा नाम ।

एव बोधिसत्तो इमाय गायय धम्म देसेत्वा तुट्टचित्तेहि तेहि मनुस्सेहि सक्कतपूजितो यावजीव चत्तारो
ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोके निव्वसि ।

सत्या इयं धम्मदेसन आहरत्वा अनुसन्धिं घटत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सत्थवासिनो बुद्धपरिसा
अहेसुं, तापसो पन अहमंवाति ।

असङ्ख्यजातकं ।

७. महासुपिनजातकं

लापूनि सीदन्तीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो सोलसमहासुपिने आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्सु

एकदिवस किर कोसलमहाराजा रति निदू पगतो पच्छिमे यामे सोलस महासुपिने दिस्वा भीततसितो पवुष्मिभत्वा इमेस सुपिनान दिट्टता किञ्चुखो मे भविस्सतीति मरणभयतज्जितो सयनपिट्ठे निसिन्नकोव वीति-
नामेसि ।

अथ तं पभाताय रत्तिया ब्राह्मणपुरोहिता उपमडकमित्वा सुखमसथित्य महाराजाति पुच्छिसु ।
कुतो मे आचरिया सुख ? अज्जाह पच्चूससमये सोलस महासुपिने पस्सि । सोम्हि तेस दिट्टकालतो
पट्टाय भयप्पत्तोति ।

वदेथ महाराज ! सुत्वा जानिस्सामाति वृत्ते ब्राह्मणान दिट्टसुपिने कथेत्वा—किञ्चुखो मे इमेस दिट्टका-
रणा भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा हत्थे विधूनिम् । कस्मा हत्थे विधूनथाति च वृत्ते—कक्खला महाराज ! सुपिनानि ।

का नेम निप्फाति भविस्सतीति ?

रज्जन्तरायो जीवितन्तरायो भोगन्तगयोति' इमेम तिण्ण अन्तगयान अञ्जानरोति ।

मप्पटिकम्मा अप्पटिकम्माति ?

काम गते सुपिना अतिफरुमत्ता [२८३] अप्पटिकम्मा, मय पन ते सप्पटिकम्मे करिस्साम, एते पटि-
ककभापेतु असक्कोल्लान अम्हाक सिक्खितभावो नाम किं करिस्सतीति ?

किं पन कत्वा आचरिया पटिककभापेस्सथाति ?

मव्वचतुक्केन यञ्जा यजिस्साम महाराजाति ।

राजा भीततमितो तेन हि आचरिया मम जीवित तुम्हाक हत्थे, खाप मे सोत्थि करोथाति आह ।

अथ खो मत्तिका देवो त कारण जत्वा राजान उपसडकमित्वा पुच्छि किञ्चु खो महाराज ! ब्राह्मणा
पुनपुन सञ्चरन्तीति ?

सुखिता त्व अम्हाक कण्णमूले आसोविस चरन्त न जानासीति ।

किं एत महाराजाति ?

मया एवरूपा दुस्सुपिना दिट्टा ब्राह्मणा तिण्ण अन्तगयान अञ्जानरो पञ्जायातीति वत्वा तेम पटि-
घाताय यञ्जा यजामाति वत्वा पुनपुन सञ्चरन्तीति ।

किं पन ते महाराज ! सदेवके लोके अगग्गद्दण्णो सुपिनपटिकम्म पुच्छित्ताति ?

कतरो पनेम भट्टे सदेवके लोके अगग्गद्दण्णोति ?

सदेवके लोके अगग्गुगल सव्वञ्जु विसुत्त निक्किलेणं तथागत गोतम महाब्राह्मण न जानासि ?
मो हि भगवा सुपनन्तर जानेय्य, गच्छ त पुच्छ महाराजाति ।

साधु देवीनि राजा बिहार गत्वा सत्वार वन्दित्वा निसीदि ।

मत्वा मधुरस्सर निच्छारेत्वा—किञ्चुखो महाराज ! अतिप्पगेव आगतासीति ?

अह भन्ते ! पच्चूससमये सोलस महासुपिने दिस्वा भीतो ब्राह्मणान आरोचेसि । ब्राह्मणा कक्खला
महाराज ! सुपिना, एतेम पटिघादतन्थाय सव्वचतुक्केन यञ्जा यजिस्सामाति यञ्जा सज्जेन्ति । बह
पाणा मरणभयतज्जिता । तुम्हे च सदेवके लोके अगग्गुगलो, अतीतानागत पच्चुप्पन्न उपादाय नत्थि सो
अव्यधम्मो यो वो ज्ञानमुखे आपाथ नागच्छति । एतेस मे सुपिनान निप्फाति कथेथ भगवाति ।

एवमेतं महाराज । सर्वैकं लोके म ठपेत्वा अञ्जो एतेस सुपिनान् अन्तरं वा निष्कन्ति वा जानितुं समर्थो नाम नत्थि अहं ते कथेस्सामि । अपि च खो त्वं विद्वुनियामेनेव सुपिने कथेहीति ।

साधु ! भन्तेति राजा विद्वुनियामेनेव कथेत्तुं आरभि—

“उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कसो मिगाली च कुम्भो
पोक्खरणी च अपाकचन्दन [२८४]
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूवियो कण्हसप्पे गिन्तन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकान भयाहीति ।”

इमं मातिकं निक्खित्वा कथेसि :

(१) भन्ते । एकं ताव सुपिनं एव अहस—चत्तारो अञ्जनवपणा कालउसभा युज्झिम्सामातिं चतूहिं दिमाहिं राजङ्गणं आगतवा उमभयुद्धं पम्मिस्सामातिं महाजने सन्निपत्तिं यञ्जनाकारं दरसेत्वा नदित्वा गज्जित्वा अयुज्झित्वाव पटिक्कन्ता । इमं पटमं सुपिनं अहसं । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज ! इमस्सविपाको नेव तव न मम काले भविस्सति । अनागते पन अथम्मिकानं कपणराज्जं अथम्मिकानं च मनुस्सानं काले लोके विपरिवत्तमाने कुसले ओम्सण्णे अकुसले उस्सण्णे लोकस्सं परिहायनकाले देवो न सम्मा वस्सिस्सति मेघपादा च छिज्जिस्सन्ति, सस्सानिं मिलायिस्सन्ति दुग्धिभवस्सं भविस्सन्ति वणिमतु-कामा वियं चतूहिं दिमाहिं मेघा उट्टहिंवा इत्थिंकाहिं आत्थे पत्थटानं वीहिंआदीनं तेमनभयेरुं अत्तो पवेमित्त-काले, पुग्गिस्सेमुं कुट्टायपिटकहत्थेमुं आलिं बन्धनत्थायं निक्खन्तेमुं वस्सनाकारं दस्सेत्वा गज्जित्वा विज्जुलतां निच्छारेत्वा ते उमभा वियं अयुज्झित्वा अथस्सित्वाव पलायिस्सन्ति अयमेतस्सं विपाको । तुहं पन तत्पच्चयां कोचिं अन्तरायो नत्थि, अनागतं आग्गं विद्वुसुपिनो एस्सं । श्राहणां पन अत्तनो जीविन्तस्सिंति निरमायं कथयि-मति ।

एव सत्था सुपिनस्सं निष्कन्ति कथेत्वा आह—दुतियं कथेहिं महाराजाति ।

(२) दुतियं भन्ते ! एव अहस—खुट्ठका रुक्खा चेव गच्छा च पटविं भिन्दित्वा विददित्तमत्तं पित्तं रत्तनमत्तं पित्तं अनुगन्त्वा व पुष्पन्ति चेव फलन्ति च । इमं दुतियं अहसं । इमस्सं को विपाकोति ?

महाराज ! इमस्सापि विपाको लोक्कस्सं परिहीनकाले मनुस्सानं परिन्त्यायककाले भविस्सति । अनागतं पित्तं हिं सत्ता निव्वरगा भविस्सन्ति, असम्पत्तवथाव कुमारियो पुग्गिन्तरं गन्त्वा उत्तुनियो चेव गन्धि-नियो च हुत्वा पुत्तधीताहिं वडिडग्गन्ति । खुट्ठकं रुक्खानं पुष्पं वियं हिं तामं उतुत्तीभावो, फलं वियं च पुत्त-धीतरं भविस्सति । इतोनिदानं पित्तं ते भयं नत्थि । ततियं कथेहिं महाराजाति ।

(३) महागावियो भन्ते तदहजानानं वच्छानं खीरं पिबन्तियो अहसं । अयं मे ततियो सुपिनो । इमस्सं को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव मनुस्सानं जेट्टापचायिककम्मस्सं नट्टकाले भविस्सति । अनागतं पित्तं हिं सत्ता मातापित्तुं वा सम्मूसम्मुरेमुं वा लज्जं अनुपट्टेत्वा सयमेव कुट्टुम्बं मविदहित्वा व घातच्छादनमत्तं पित्तं महल्लकानं दातुकामां दस्सन्ति [२८५] अदातुकामां न दस्सन्ति । महल्लका अनाथा असयवसीं दारकं आरा-धेत्वा जीविस्सन्ति । तदहजानानं वच्छकानं खीरं पिबन्तियां महागावियो वियं । इतोनिदानं पित्तं ते भयं नत्थि । चतुत्थं कथेहीति ।

(४) धुरवाहे भन्ते ! आरोहपरिणाहसम्पन्ने महागोणे युगपरम्परायं अयोजेत्वा तरुणे गोदम्मे धुरे योजेत्ते अहसं । ते धुरं वहित्तुं असवकोन्तां छड्डेत्वा अट्ठसुं । सक्कटानिं नप्पवत्तिं सु । अयं मे चतुत्थो सुपिनो । इमस्सं को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव अधम्मिकराजून काले भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिकक-
पणराजानो पाण्डिताम ववेणिकुसलान कम्म नित्थरणसमत्थान महामत्तान यस न दस्सन्ति धम्मसभायं विनि-
च्छयद्वानेपि पण्डिते बोहारकुसले महल्लके अमच्चे न ठपेस्सन्ति, तच्चिपरीतान पन तरुणतरणान यस दस्सन्ति,
तथा क्खे एव च विनिच्छयद्वाने ठपेस्सन्ति । ते राजकम्मामि वेव युत्तायुत्तञ्च अजानन्ता नेव त यस उधिस-
पितुं सन्निसस्सन्ति, न राजकम्मामि नित्थरित्तुं । ते असक्कोन्ता कम्मधुर छड्ढेस्सन्ति महल्लकापि पण्डितामच्चा
यमं अलभन्ता किच्चानि नित्थरित्तुं समत्थापि किं अम्हाक एतेहि ? मय बोहिरका जाता, अब्भन्तरिका तरुण-
दारका जानिस्सन्तीति उप्पन्नानि कम्मामि न करिस्सन्ति, एव सव्वथापि तेस राजून हानियेव भविस्सति, धुरं
वहित्तुं असमत्थानं वच्छदम्मान धुरे योजितकालो विय धुरवाहान महागोणन युगपरम्पराय अयोजितकालो
विय भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । पञ्चम कथेहीति ।

(५) भन्ते ! एक उभतो मुख अस्स अद्दं तस्स द्वीमु पस्सेसु यवस देन्ति । सो द्वीहि मुखेहि खार्दति ।
अयं मे पञ्चमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिकबाल-
राजानो अधम्मिके लोलमनुस्से विनिच्छये ठपेस्सन्ति । ते पापपुञ्जं सु अनादरा बाला सभाय निसीदित्वा
विनिच्छयं देन्ता उभिन्नम्पि अत्थपच्चत्थिकान हत्पतो लञ्च गहेत्वा खादिस्सन्ति । अस्सो विय द्वीहि मुखेहि
यवसं । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । छट्ठ कथेहीति ।

(६) भन्ते ! महाजनो सतसहस्सग्गनिक मुवण्णपाति सम्मज्जित्वा इध पस्साव करोहीति एकस्स
जरसिगालस्स उपनामेसि । त तत्थ पस्सावं करोन्त अद्दस । अयं मे छट्ठो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते येव भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिका विजातिराजानो जाति-
सम्पन्नान कुलपुत्तान आसकाय यस न दस्सन्ति अकुलीनानमेव वड्ढेस्सन्ति । एव महाकुलानि दुग्गतानि
भविस्सन्ति लामक [२८६] कुलानि इस्सरानि । ते च कुलीन-गुरिसा जीवित्तुं असक्कोन्ता इमे निस्साय
जीविस्सामाति अकुलीनान धीतरो दस्सन्ति । इति तास कुलधीतान अकुलीनेहि सद्दि सवासो जरसिगा-
लस्स मुवण्णपातियं पस्सावकरुण्णीमोदसो भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । सत्तम कथेहीति ।

(७) भन्ते ! एको पुरिसो रज्जु वट्टेत्वा वट्टेत्वा पादमूले निकिषपति, तेन निस्सिक्खीठस्स हेट्टा सयिना
एका छातसिगाली तस्स अजामन्तस्सेव त खार्दति । एवाह अद्दस । अयं सत्तमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि इत्थियो पुरिसानोला मुगलोलाअल-
कारलोला विसिखालोला आमिसलोला भविस्सन्ति दुस्सीला दुराचारा । ता सामिकेहि किसिगोरवक्कादीनि
कम्मामि कत्वा किच्छेन किसिरेन सम्भत धनं जारेहि सद्दि सुरम्पिबन्तियो मालागन्धविलेपन धारयमाना
अन्तोगेहे अच्चायिकम्पि किच्च अनोलोकेत्वा गेहे परिक्खेपस्स उपरिभागेन छिद्दुत्तानेहिपि जारे उपधारयमाना
स्वे वपितज्वयुत्तक बीजम्पि कोट्टेत्वा वागुभत्तखज्जकादीनि सम्पादेत्वा खादमाना वित्तुम्पिस्सन्ति हेट्टा पीठके
निपन्नछातसिगाली विय वट्टेत्वा वट्टेत्वा पादमूले निकिस्सत्तरज्जु । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि ।
अट्टम कथेहीति ।

(८) भन्ते ! राजद्वारे बहूहि तुच्छकूम्भेहि परिवारेत्वा ठपित एक महन्त पूरितकूम्भ अद्दम, चत्ता-
रोपि पन बण्णा चतुहि विमाहि चतुहि अनुदिसाहि च घटेहि उदक आह्नरित्वा आह्नरित्वा पूरितकूम्भमेव पूरन्ति,
पूरितपूरित उदक उत्तरित्वा पलायन्ति, ततोपि पुनपुन तत्थेव उदक आसिञ्चन्ति, तुच्छकूम्भे ओलोकेत्तापि
नत्थि । अयं मे अट्टमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते देव विपाको भविस्सति, अनागतस्मि हि लोको परिहायिस्सति, रट्ठ निरोजं भवि-
स्सति, राजानो दुग्गता कपणा भविस्सन्ति, यो इम्सरो भविस्सति तस्स भण्डागारे सतसहस्समत्ता कहापणा
भविस्सन्ति, ते एव दुग्गता सब्बे जानपदे अत्तनोव कम्भे कारेस्सन्ति उपवदुता मनुस्सा सके कम्मन्ते छड्ढेत्वा

राजानञ्चैव अत्याय पुञ्जप्रापरश्रानि च कपोन्ता रक्षस्तथा सायन्ता महन्ता पवेसेन्ता उच्छ्रयन्तेतानि करोन्ता यन्तानि करोन्ता यन्तानि वाहेन्ता काणितादीनि पचन्ता पुष्कारामे च फलारामे च करोन्ता तन्थ तन्थ निष्फ-
श्रानि पुञ्जश्रादीनि आहरित्वा रञ्जो कोट्टागारमेव पूरंस्सन्ति, असन्नो गेहेसु तुच्छकोट्टकेसु ओलोकैन्तापि न भविस्सन्ति, तुच्छतुच्छकुम्भे अनोलोकैत्वा पूरितकुम्भं पूरणसदिसमेव भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । नवमं कथेहीति । [२८७]

(६) भन्ते ! एक पञ्चवणपदुमसञ्छन्नं गम्भीरं सञ्चनोत्तित्वं पोवस्वरणि अहंस, समततो द्विपद-
चतुष्पदा ओतरित्वा तत्थ पानीयं पिबन्ति । तस्सा मज्जे गम्भीरट्टाने उदक आविन्नं, तीरप्पदेसेसु द्विपदद-
नुष्पदान अवकमनट्टाने अच्छ विष्पसन्नमनाविल, एवाह अहंसं । अयम्मे नवमो सुपिनो । इमस्स को विपा-
कोति ?

इमस्सापि अनागते एव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मि हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति छन्दा-
दि बसेन अगतिं गच्छन्ता रज्ज कारंस्सन्ति धम्मेन विनिच्छय नाम न दस्सन्ति लञ्चवित्तका भविस्सन्ति धन-
सोला, रट्टवामिकेसु नेस स्सन्तिमेतानुद्या नाम न भविस्सन्ति. कवल्लना फरसा उच्छ्रयन्ते उच्छ्रगण्टिका विय
मनुस्से पीलेन्ता पीलेन्ता नानाप्यकारेहि बाल उपादेशा धन गहिम्मन्ति । मनुस्सा वसिणीसिता किञ्चि दातु
असक्कोन्ता गाम्भिनमादयो छड्ढेत्वा पचन्त गन्त्वा वास कप्पेम्मन्ति, मञ्जिमज्जनपद्दो सुञ्जो भविस्सन्ति ।
पचन्तो धनवासो सेय्यथापि पोवस्वरणिया मज्जे उदक आविन्न पण्यन्ते विष्पसन्नं । इतो निदानम्पि ते भय
नत्थि । दसमं कथेहीति ।

(१०) भन्ते ! एकस्सा येव कुम्भिया पचमान ओहन अपाक अदस । अपाकन्ति विचारत्वा
विभजित्वा ठपित विय नीहाकारेहि पचमानं एकस्मि पस्से अतिकिण्णो होति, एकस्मि उत्तण्डुलो एकस्मि
मुषक्कोति । अयम्मे दसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मि हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति,
तेसु अधम्मिकेसु राजपुत्राणि ब्राह्मणगृहपतिकपि नेमजानपदापीनि नमणब्राह्मणे उपादाय सव्वं मनुस्सा
अधम्मिका भविस्सन्ति । ततो तेस आरक्खदेवता वधिपाटिगाहिका देवता रुक्खदेवता आका-
मट्टदेवता अधम्मिका भविस्सन्ति । एव देवतापि अधम्मिका भविस्सन्ति । अधम्मिकराजान रज्जे वाता विसमा
खरा वायिस्सन्ति, ते आकामट्ट विमानानि कप्पेम्मन्ति, तेसु कप्पितेसु देवता कुपिता देव वस्सितु न दस्सन्ति ।
वस्समानोपि मक्खलरट्टे एकपहारेन न वस्सिस्सन्ति । वस्समानोपि सव्वत्थ कसिकम्मस्स वा वप्पकम्मस्स वा
उपकारो हुत्वा न वस्सिस्सन्ति. यथा च रट्टे एव जनपदेपि गामेपि एकनलाकसरेपि एकप्पहारेन
न वस्सिस्सन्ति, तलाकम्म उपरिग्गये वस्सन्तो हेट्टाभागे न वस्सिस्सन्ति, हेट्टा वस्सन्तो उपरि न वस्सिस्सन्ति, एक-
स्मि भागे सस्स अतिवस्सेन नासेस्सन्ति, एकस्मि अवस्सेनेन मिलापेस्सन्ति, एकस्मि सग्गमा वस्समानो सम्पादेस्सन्ति ।
एव एकस्स रञ्जो रज्जे वृत्तसस्सा तिष्पकारा भविस्सन्ति, एककुम्भिया ओहनो विय । इतो निदानम्पि
ते भय नत्थि । एकादसमं कथेहीति । [२८८]

(११) भन्ते ! सत्तसहस्सग्घनिक चन्दनसार पूतितक्केन विक्किण्णेने अहंस । अयं मे एकादसमो
सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते एव मट्ट सासने परिहायन्ते विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मि हि पचयलोसा
अलज्जिभिक्खू बहु भविस्सन्ति, ते मया पचयलोलुप्प निम्मयेत्वा कथितधम्मदेसेन चीवरादिचतुपचयहेतु
परमं देसेस्सन्ति, पचयेहे मूञ्चत्वा नित्यरणपक्खं ठिता निब्बाणाभिमुख क्त्वा देसेतु न सविस्सरन्ति ।
केवल पदव्यञ्जनमग्गानं चैव मधुरसद् च सूत्वा मद्दघानि चीवरादीनि दस्सन्ति चैव दातुकामा च होन्तीति,
अपरे अन्तरबीधिचतुक्कराजद्दारादिसु निसीदित्वा कहापणइडकहापण पाद मासकरूपादीनिपि निस्साय
वेसिस्सन्ति, इति मया निब्बाणग्घनक क्त्वा देमित धम्म चतुपचयत्थाय चैव कहापणइडकहा-
पणादीन अत्याय च विक्किण्णत्वा देसेन्ता सत्तसहस्सग्घनिक चन्दनसार पूतितक्केन विक्किण्णत्वा विय
भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । द्वादसमं कथेहीति ।

(१२) भन्ते ! तुच्छलापुनि उदके सीदन्तानि अहसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाळे लोके विपरिवत्तन्ते येव विपाको भविस्सति, तदा हि राजानो जानिसम्भ्रानं कुलपुत्तान यस् न दस्सन्ति, अकलीनान येव दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति । इतरे दलिहा. राजसम्मुखेपि राजद्वारेपि अमच्चमसम्मुखेपि विनिच्छयट्टानेपि तुच्छलावुसदिसान अकलीनानञ्जो व कथा ओसीदित्वा ठिता विय निच्चला सुप्पतिट्टिता भविस्सन्ति, सड्धसन्निपात्तेसुपि मड्धकम्मगणकम्मट्टानेसु वेव पत्तचीवरपरिवेणादिविनिच्छयट्टानेसु च दुस्सीलान पापपुगलानञ्जो व कथा निव्यानिका भविस्सति न लज्जी-भिक्षुनन्ति एव सब्बथापि तुच्छलापुमोदनकालो विय भविस्सति । इतो निदानमिपि ते भय नत्थि । तेरसम कथेहीति ।

(१३) भन्ते ! महन्तमहन्ता कूटागारप्पमाणा घनसिला नावा विय उदके प्लवमाना अहस । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि तादिसे येव काले विपाको भविस्सति । तदा हि अधम्मिकराजानो अकलीनान थस दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति, कलीना दुग्गता तेस न केचि गाग्ध करिस्सन्ति इतरेसु येव करिस्सन्ति राजसम्मुखे वा अमच्चमसम्मुखे वा विनिच्छयट्टाने वा विनिच्छयकुमलान घनसिलानामदिसान कुलपुत्तानं कथा न ओगाहित्वा पतिट्टहिस्सन्ति । तेसु कथेन्तेसु कि इमे कथेन्तीति इतरे परिहाममेव करिस्सन्ति, भिक्षुसन्निपातेपि वुत्तप्य कारेसु ठानेसु नेव पेयले भिक्खु गृहकातब्बे मञ्जोस्सन्ति, नापि नेम कथा परियोगाहित्वा पतिट्टहिस्सन्ति । सिलान प्लवनकालो विय भविस्सति । इतो निदानमिपि ते भय नत्थि । च्दुमम कथेहीति । [२८६]

(१४) भन्ते ! म्हुक्कमधुकपुप्फप्पमाणा मण्डकियो महन्ते कण्हमपे वेगेन अनुवन्धिन्वा उप्पन्नाने विय छिन्दित्वा छिन्दित्वा मम खादित्वा गिरान्तयो अहस अय च्दुममो मुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि लोके परिहायन्ते अनागते एव विपाको भविस्सति । तदा हि मनुस्सा निव्वगगा दुज्जातिका किलेसानुवत्तिका हुत्वा तरुणतरुणान अत्तनो भरियान वसे वत्तिस्सन्ति गेहे दामव.म्मकण्ठयोपि गोमहिमाद-योपि हिग्गञ्जामवण्णमिपि सब्ब तास येव आयन भविस्सति । असुक् हिग्गञ्जामवण्ण वा परिच्छेदादि जात वा कहन्ति वृत्ते यत्थ वा तत्थ वा हेतु कि तुय्हिमिना व्यापारेन ? स्व मय्ठ धरे सत्त वा अमत्त वा जानितुकामो जानाति वत्था नानप्पकारेहि अक्कोसित्वा मुखमत्तीहि कोट्टेवा दामचेटके विय च अत्तनो वमे कत्वा अत्तनो इस्सारेय पवत्तेस्सन्ति । एव मधुकपुप्फप्पमाणाण मण्डकपोतिकान आमीविमे कण्हमपे गिननकालो विय भविग्गति । इतो निदानमिपि ते भय नत्थि । पण्णरसम कथेहीति ।

(१५) भन्ते ! दमहि अमद्धम्वेहि समन्नागत गामगांचर काक कञ्चनवण्णनाय' स्ववण्णानि लद्ध-नामेमुवण्णराजहमे परिवारेन्ते अहस । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते बुब्बलराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतरास्म हि राजानां इत्थिमिप्पा-दिमु अकुमला युद्धेसु अविमारदा भविस्सन्ति । ते अत्तनो रज्जे विपानि आयकमाना समानजानिकान कुल-पुत्तान इम्वारिय अदन्त्वा अत्तनो पादमूलिकनहापककप्पकादीन दस्सन्ति । जानिगोत्तममग्गा कुलपुत्ता राज-कुले पतिट्ट अन्नभमाना जीविक कप्पेत्त असमत्था हत्वा इम्वारिये ठिते जानिगोत्तहीने अकलीने उपट्टहन्ता विचरिस्सन्ति । मुपण्णराजहमेहि काकम्म परिवाग्गिकालो विय भविग्गति । इतो निदानमिपि ते भय नत्थि । सोलसम कथेहीति ।

(१६) भन्ते ! पुब्बे दीपिनो एलके खादन्ति । अह पन एलके दीपिनो अनुवन्धिन्त्वा मुरुक्कति खादन्ते अहसं, अयञ्जे तसावका एलके दूग्गे दिम्बा तसिता भयप्पत्ता हत्वा एलकान भया पलायित्वा गुम्बगहनानि पविमित्वा निलीयिम् । एवाह अहस । इमस्स को विपाकोति ।

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । तदा हि अकलीना राजवल्लभा इस्सरा भविस्सन्ति कलीना अपञ्जाता दुग्गता । ते राजवल्लभा राजान अत्तनो कथ गाहापेत्वा विनिच्छ-

यद्गानादिषु बलवन्तो ह्रत्वा क्लीनानं पवेणिआगतानं श्वेतवत्यादीनि अम्हाकं सन्तकानि एतानीति अभियुञ्जित्वा ते न तुम्हाक अम्हाकन्ति आगत्वा विनिच्छयद्गानादिषु विवदन्ते वेत्तलतादीहि पहरापेत्वा गीवाय गहेत्वा अप-कड्डापेत्वा [२६०] अत्तनो पमाणं न जानाय अम्हेहि मद्धि विवदथ ? इदानीं वो रञ्जो कथेत्वा हत्यपाद-च्छेदनादीनि कारेस्सामाति सन्तज्जेस्सन्ति । ते तेस भयेन अत्तनो सन्तकानि वधूनि तुम्हाक येवेतानि गण-घाति नीय्यादेत्वा अत्तनो गेहानि पविमित्वा भीता निपज्जिस्सन्ति । पापभिक्षूपि पेसले भिक्षु यथारुचि विहेडेस्सन्ति ते पेसना भिक्षु पटिसरणं अलभमाना अरञ्जा पविमित्वा गहणद्गानेषु निलीयिस्सन्ति । एव हीनजच्चेहि चवे पापभिक्षूहि च उपद्दुतान जातिमत्तकुलपुत्तान वेव पेसलान भिक्षूनं च एलकान भयेन तमावकान पलायनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । अयम्पि हि सुपिनो अनागतञ्जो व आरब्ध दिट्ठो । ब्राह्मणा पन न धम्मं सुधम्मताय तयि सिनेहेन त कथयिषुमि । बहु धन लभिस्सामाति आमि-चक्खुताय जीवितवृत्ति निस्साय कथयिषुमि ।

एव मत्था सोलमन्न महासुपिनान निष्फन्ति कथेत्वा न खो महाराज ! एतरहि त्वञ्जो व इमे सुपिने अट्टम, पोरामगकगजानोपि अट्टमसु । ब्राह्मणापि तेस एवमेव इमे सुपिने गहेत्वा यञ्जामन्थके षिपिसु, ततो पण्डितेहि दिसेन नयेन गत्वा बोधिसत्त पुञ्छिसु । पोरामगापि तेस इमे सुपिने कथेत्वा इमिनाव नियामेन कथेस्सन्ति वत्वा तेन याचिनो अनीत आहरि.—

अर्नातवत्य

अनीने वागगामिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उद्विच्य ब्राह्मणकुले निव्वन्तिवा वरुप्पत्तो इमि-पव्वज्जं पव्वज्जिवा अभिञ्जा वेव समापत्तियो च निव्वन्तेत्वा हिमवत्तप्पदेमे भानकील कीवन्तो विहरन्ति । नदा वागगामिय ब्रह्मदत्तो इमिनाव नियामेन इमे सुपिने दिस्वा ब्राह्मणो पुञ्छि । ब्राह्मणा एवमेव यञ्जा यजित्तु आरुभम् ।

तेसु पुरोहितम्म अन्तेवामी मागवो पण्डितो व्यनो आचरिय आह—आचरिय ! तुम्हेहि मय तयो वेदे उग्यवहापिता । ननु तेसु एक मारेत्वा एकम्म सोल्यकम्मम्म करणन्नाम नत्थीति ?

नात ! इमिना उपायेन अम्हाक बहु धन उप्पज्जिस्सन्ति । त्व पन रञ्जो धनं रक्खित्तुकामो मञ्जो ति । मागवो—नेन हि आचरिय ! तुम्हे तुम्हाक कम्म करोथ अहं तुम्हाक मन्तिके किं कम्मामीति विच-रन्तो रञ्जो उय्यान अगमाणि ।

त दिवमञ्जो व बोधिसत्तोपि न कारग्य ज्ञान्वा अज्ज मयि मनुस्सपथ गते महाजनत्स वन्धना मोक्खो भविस्सन्तीति आकायेन गन्त्वा उय्याने ओतग्ग्िन्वा सुवण्णपटिमा विय मङ्गलमिनातने निमीदि । मागवो बोधिसत्त उपसङ्कमित्वा वन्दिवा एकमन्त निसीदित्वा पटिमन्थारं अकामि ।

बोधिसत्तोपि तेन [२६१] मद्धि मवुग्गपटिमन्थार कत्वा—किञ्चुवो मागव ! राजा धम्मेन रज्ज करोतीति पुञ्छि ।

भन्ते ! राजा नाम धम्मिको अपि च खो पन त ब्राह्मणा अतित्ये पक्खन्दापेन्ति । राजा सोलससुपिने दिस्वा ब्राह्मणान आरोचेमि । ब्राह्मणा यञ्जा यजिस्सामाति आग्ढा । किषु खो भन्ते ! अय नाम इमेस सुपिनान निष्फन्तीति राजान सञ्जापेत्वा तुम्हाक महाजन भया मोचेतु न वट्टीतीति ?

मय खो मागव ! राजान न जानाम, राजापि अम्हे न जानामि । मचे पन इथागन्त्वा पुञ्छेय्य कथ-य्यामस्स मयन्ति ।

मागवो अह भन्ते ! आनेस्सामि । तुम्हे मयागमन उदिवलत्ता मूहुत तिसीदथानि बोधिसत्त पटि-जानापेत्वा रञ्जो सत्तिक गन्त्वा—महाराज ! एको आकासचारिको तापसो तुम्हाक उय्याने ओतरित्वा तुम्हेहि दिट्ठसुपिनान निष्फन्ति कथेस्सामीति तुम्हे पक्कोसतीति आह ।

राजा तस्स कथ सुत्वा तावदेव महन्नेन परिवारेन उय्यान गत्वा तापम वन्दिवा एकमन्त निस्सिन्नो पुञ्छि—तुम्हे किं भन्ते ! मया दिट्ठसुपिनान निष्फन्ति जानाथानि ?

आम महाराजाति !

तेन हि कथेष्यति ।

कथेमि महाराज ! यथादृष्टे ताव सुपिने मं सावेह्येति ।

साधु मन्तेति राजा--

उत्तमा रुक्मा गवियो गवा च
अस्सो कसो सिगाली च कुम्भो,
पोक्खरणी च अपाकचन्दनं ।
नापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्ठसप्ये गिलन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तमावका एलकानं भयाहीति ।

क्त्वा पसेनदि कोसल रञ्जो कथितनियामेनेव सुपिने कथेसि ।

बोधिसत्तोपि तेस इदानि सत्थारा कथितनियामेनेव वित्थारतो निष्फत्त कथेत्वा परिपोसाने सयं
इदं कथेसि —

“विपरियासो वत्तति न इधमत्थीति”

तत्राय अत्थो—अयं महाराज ! इमेस सुपिनानं निष्फत्त । य पनेन नेन पटिघातत्थाय यञ्जाकम्म वत्तति त विपरियासो वत्तति विपरीततो वत्तति, विपल्लासेन वत्ततीति वृत्तं होति । किं कारणा ? इमेम हि निष्फत्त नाम लोकस्स विपरिवत्तनकाले अकारणस्स कारणन्ति गृहणकाले कारणस्स अकारणन्ति छद्दुनकाले अभूतस्स भूतन्ति गृहणकाले भूतस्स अभूतन्ति जहनकाले अन्नञ्जीन उस्मन्नकाले नञ्जीन च परिहीनकाले भविस्सति । नयिधमत्थि इदानि पन तव वा मम वा [२६२] काले इध इमम्मि पुग्गियुगे वनमाने एतेस निष्फत्त नत्थि । तस्मा एतेस पटिघाताय वत्तमान यञ्जाकम्म विपल्लासेन वत्तति । अलन्नेन, नत्थि ते इतो निदानं भय वा छम्भिमतत्तं वाति । महापुग्गो राजान ममस्सासेत्वा महाजन वन्धना मोचेत्वा पुन आकासे उत्त्वा रञ्जो ओवाद दत्त्वा पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा इतो पट्ठाय महाराज ! ब्राह्मणेहि सट्ठि एकतो हत्त्वा पसुघातयञ्जा नाम मा यजीति धम्मं देसेत्वा आकामेनेव अन्नतो वसनट्ठान अगमामि ।

राजापि तस्स ओवादे ठिनो दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा यथाकम्म गतो । मत्था इम धम्मदेसन आह-
रित्त्वा सुपिनपञ्चया ते भय नत्थि हारेथ यञ्जान्नि यञ्ज हारेत्वा महाजनस्स जीवितदान दत्त्वा अनुमान्ध
घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, माणवो सारिपुत्तो, तापसा पन अहमेवाति ।

परिनिब्बुते पन भगवति सङ्गीतिकारका उसभा रुक्खादीनि एकादसं पदानि अट्टकथ आरोपेत्वा “लापूनी”
न्ति आदीनि पञ्चपदानि एकं गाय कत्त्वा एककनिपातपात्त आरोपेसुन्ति ।

महासुपिनजातक ।

८. इस्लीसजातकं

उभो लज्जाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो मञ्छरिय कोसियसेट्ठि आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

राजगहनगरस्स किंर अबिदूर सक्खर नाम निगमो । तत्थको मञ्छरियकोसियो नाम सेट्ठी असीति कोटिविभवो पट्ठिवसति । सो तिगग्गन तेलविन्दुमत्तम्पि नव परस देति न अत्तना परिभुञ्जति । इति तस्स त विभवजात नव पुत्तदारदीन न समगगान्नाद्दगान अत्थ अनुभोति । रक्खसपरिगगहितपोक्खरणी विय अपरि भोग तिट्ठति ।

सत्या एक दिवस पञ्चमसमय महाकरुणाममापत्तितो बुट्ठाय सकललोकधातुय बोधनय्यबन्धव ओलो वेन्तो पञ्चवत्तालीसयोजन मत्थवे वम तस्स तस्स सेट्ठिना सपजापतिक्खस्स सोनापत्तिफलस्मूपनिस्सय अट्ठस ।

ततो पुग्गिनरदिवसे पन मा राजान उपट्ठान्तु राजगह गत्त्वा राजुपट्ठान कत्वा आगच्छन्तो एक छात ज्जत्त जनपदमनुस्स कुम्मासपूर कपल्लपूव खादन्त दिस्वा नत्थ पिपास उप्पादेत्वा अत्तनो घर गत्त्वा चिन्तसि मचाह कपल्लपव खादितुकामोम्हीति वक्खामि बहू मया सद्धि खादितुकामा भविस्सन्ति एव मे बहूनि तण्हुन सप्पिपासितादीनि परिक्खव गमिस्सन्ति । न कस्समि कथस्सामीति तण्ह अधिवासेन्तो विचरति । सो गच्छन्ते कान (२६३) उप्पात्तण्णकजाना धमनिस वतगन्तो जातो । ततो तण्ह अधिवासेत्तु असक्कोन्तो गम्भ पविमित्त्वा मञ्चक उपगूहिन्वा निपज्जि । एव गतोपि धनहानिभयन कस्सकि किञ्चि न कथेसि ।

अथ न भग्गिया उरम्मइ कमिन्वा पिट्ठि परिगज्जित्त्वा—कि ते मामि ! अफानुक्कन्ति पुच्छि ।

न मे विञ्चि अफामक अत्थीनि ।

किञ्चु खो ते राजा कुपिताति ?

राजापि म न कुप्पतीति ।

अथ कि त पुत्तधीताहि वा दामकम्मकगदीहि वा किञ्चि अमनाप कत अत्थीति ?

एवरूपम्पि म नत्थि ।

किस्मिचि पन त तण्हा अत्थीति ?

एव वृत्तपि धनहानिभयन विञ्चि अवत्वा निस्सहोव निपज्जि ।

अथ न भग्गिया—नयहि मामि ! किम्मि त तण्हाणि आह ।

सो वचन परिगिनन्तो विय अत्थि मे एका तण्हाति आह ।

कि ते तण्हा सामीति ? कपल्लपूव खादितुकामोम्हीति ।

अथ किमथ न कथेसि कि त्व दान्हो ? इदानि मकलसक्खरनिगमवासीन पहोनवे कपल्लपव पचि स्सामीति ?

कि ते नहि त अत्तनो कम्म कत्वा खादिस्सन्तीति ।

तेन हि एवरच्छवासीन पहानके पचामीति ?

जानामहन्तव महद्धनभावन्ति ।

इमिम्मि गहमत्ते^१ सक्खस पहोनक कत्वा पचामीति ?

जानामहन्तव महज्झासयभावन्ति ।

तेन हि त पुत्तदारमत्तस्सेव पहोनक कत्वा पचामीति ?

कि ते एनेहीति ?

१ स्या० गेहसामन्ते ।

किं पन तुय्हं च मय्हं च पहोनकं कत्वा पचामीति ?

त्वं किं करिस्ससीति ?

तेन हि एकस्सेव ते पहोनकं कत्वा पचामीति ।

इमस्मिं ठाने पच्चमाने बहू पच्चार्सिसन्ति । सकलतण्डुले ठपेत्वा भिन्नतण्डुले च उद्धनकपल्लादीनि च आदाय थोकं खीरसपिमधुफाणितं च गहेत्वा सत्तभूमकस्स पासादस्स उपरि महातलं आरुह्य पच । तत्थाह एककोव निसीदित्वा खादिस्सामीति ।

सा साधुति पटिस्सुरिणत्वा गहेतब्बं गाहापेत्वा पासाद अभिरुह्य दासियो विस्सज्जेत्वा सेट्ठि पक्कोसापेसि । सो आदितो पट्टाय द्वारानि पिदहन्तो सब्बद्वारेसु सूचिघटिकानि दत्त्वा सत्तमं तलं अभिरुहित्वा तत्पपि द्वार पिदहित्वा निसीदि । भरियापिस्स उद्धने अग्गि जालेत्वा कपल्लकं आरोपेत्वा पूवे पचितु आरभि ।

अथ सत्त्वा पातोव महामोग्गल्लानत्थेर आमन्तेसि—एसो मोग्गल्लान ! राजगहस्स अबिदूरे सक्खरनिगमे मच्छरियकोसियसेट्ठी कपल्लपूवे खादिस्सामीति अरुञ्जं स दस्सनभयेन सत्तभूमकपासादे कपल्लपूवे पाचापेति । त्व तत्थ गन्त्वा तं सेट्ठि दमेत्वा निम्बिसेवन कत्वा उभोपि अयम्पतिके पूवे च खीरसपिमधुफाणित्तादीनि च गाहापेत्वा अत्तनो बलेन जेतवन आनेहि । अज्जाहं पच्चहि भिक्खूसतेहि सद्धिं विहारे येव निसीदिस्सामी, पूवेहेव भत्तकिच्च करिस्सामीति आह । थेरो साधु भग्तेति सत्त्वु वचन सम्पटिच्छित्त्वा तावदेव इद्धि-बलेन त निगम गत्त्वा तस्स पासादस्स सीहपञ्जरद्वारे सुनिवत्थो सुपासुतो आकासे येव मरिणरूपक विय अट्टासि । [२६४]

महासेट्ठिनो थेर दित्त्वा हृदयमस कम्पि । सो अह एवरूपानरुञ्जेव भयेन इम ठान आगतो, अयं च आगन्त्वा वातपानद्वारे ठितोति गहेतब्बगहण अपस्सन्तो अग्गिभिह पक्खित्तलोरासक्खरा विय रोसेन तटनटायन्तो एवमाह—समरु ! आकासे ठत्वा ताव किं लभिस्ससि ? आकासे अपदे पद दस्सेत्वा चड्कमन्तोपि नेव लभिस्ससीति आह ।

थेरो तस्मि येव ठाने अपरापरं चड्कमि ।

सेट्ठि—चड्कमन्तो किं लभिस्ससि ? आकासे पल्लडकेन निसीदमानोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो पल्लडक्क आभुजित्वा निसीदि ।

अथ नं—निसिन्नो किं लभिस्ससि ? आगन्त्वा वातपानउम्मारो ठितोपि न लभिस्ससीति आह ।

अथ थेरो उम्मारो अट्टासि ।

अथ न—उम्मारो ठितोपि किं लभिस्ससि ? धूमायन्तोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो धूमायि । सकलपासादो एकधूमो अहोसि । सेट्ठिनो अक्खीन सूच्या विज्झनकानो विय जातो । गेहज्झायनभयेन पज्जलन्तोपि न लभिस्ससीति अवत्त्वा चिन्तेसि अय समणो सुट्ठु लग्गो अलद्धा न गमिस्ससि, एकमस्स पूवं दापेस्सामीनि, भरिय आह—भदे ! एक खुट्ठपूव पचित्त्वा समणस्स दत्त्वा उय्योजेहि नत्ति ।

सा थोकरुञ्जेव पिट्ठ कपल्लपातिय पक्खिपि । महापूवो हुत्त्वा सकलं पाति पूरेत्वा उद्धमातो अट्टासि । सेट्ठी तं दित्त्वा बहु तथा पिट्ठ गहित भविस्सतीनि सयमेव दन्बिकण्णोणं थोक पिट्ठ गहेत्वा पक्खिपि । पूवो पुरिमपूवतो महन्तरो जातो, एव य य पचित मो सो महन्तमहन्तोव होति ।

सो निम्बिन्नो भरिय आह—भदे ! इमस्स एक पूव देहीति ।

तस्सा पच्छतो एकं पूव गण्हन्तिया सब्बे एकाबद्धा अल्लीयिसु । सा सेट्ठि आह—सामि ! सब्बे पूवा एकतो लग्गा विसुं कातु न सक्कोमीति ।

अह करिस्सामीति सोपि कातु नासक्खि । उभो जना कोटिय गहेत्वा कड्ढन्तापि वियोजेतुं नासक्खिसु येव । अथस्स पूवेहि सद्धिं वायमन्तस्सेव सरीरतो सेदा मुच्चिसु । पिपासां च पच्छिज्जि ।

ततो भरिय आह—भदे ! न मे पूवेहि अत्थो, पच्छिया सद्धिं येव इमस्स भिक्खुस्स देहीति ।

सा पच्छि आदाय थेरं उपसङ्कमिक्त्वा सब्बे पूवे थेरस्स अदासि ! थेरो उभिन्नम्पि धम्मं वेसेसि । तिण्णं रतनानं गुरो कथेसि । अत्थि दिन्नं अत्थि यिट्ठन्ति दानादीनं फल गगनतले पुष्पाचन्दं विय दस्सेसि ।

तं सुत्वा पसञ्चचित्तो सेट्ठी—भन्ते ! आगन्त्वा इमस्मि पल्लङ्के निसीदित्वा पूर्वे परिभुञ्जथाति आह ।

धेरो—महासेट्ठि ! सम्मासम्बुद्धो पूर्वे खादिस्सामीति पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धिं विहारे निसिञ्चो तुम्हाकं रुचिया सति सेट्ठिभरियं पूर्वे च खीरादीनि च गण्हापेयं सत्पु सन्तिकं गमिस्सामाति [२६५] आह । कहां पन भन्ते ! एतरहि सत्थाया ?

इतो पञ्चचत्तालीसयोजनमत्थके जेतवनविहारे सेट्ठीति ।

भन्ते ! काल अनतिक्रमित्वा एतकं अद्धानं कथं गमिस्सामाति ?

महासेट्ठि ! तुम्हाकं रुचिया सति अहं वो अत्तनो इद्धिबलेन नेस्सामि, तुम्हाकं पासादे सोपाणसीसं अत्तनो ठाने येव भविस्सति सोपाणपरियोसानं पन जेतवनद्वारकोट्टके भविस्सति । उपरि पासादा हेट्ठुपासादां ओतरणकालमत्तेन वो जेतवनं नेस्सामीनि ।

सो साधु भन्तेति सम्पटिच्छि ।

धेरो सोपाणसीसं तथेव कत्वा सोपाणपादमूलं जेतवनद्वारकोट्टके ह्योतूति अधिट्ठासि । तथेव अहोसि । इति धेरो सेट्ठि च सेट्ठिभरियं च उपरिपासादा हेट्ठु पासादा ओतरणकालतोव खिण्णतरं जेतवनं सम्पापेसि । ते उभोपि सत्थारं उपसङ्कमत्वा कालं आगेचेमु । सत्था भत्तग्गं पविमत्वा पञ्चानवरबुद्धासने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । महासेट्ठी बुद्धपमुत्तस्स भिक्खु मङ्गलस्स दक्खिणोदकं अदासि । सेट्ठिभरिया तथागतस्स पत्ते पूर्वे पतिट्ठापेसि । सत्था अत्तनो यापनमत्तं गण्हे । पञ्चसता भिक्खूपि तथेव गण्हेसु । सेट्ठी खीरसपिपमधुकारिणतसक्खरादीनि ददमानो अगमामि ।

सत्था पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धिं भत्तकिच्च निट्ठापेसि । महासेट्ठीपि सद्धिं भरियाय यावदत्थं खादि । पूवानं परियोसानमेव न पञ्चायाति । सकलविहारे भिक्खून् च विधासादानं च दित्रेपि परियन्तो न पञ्चायाति । भन्ते ! पूवा परिक्खयं न गच्छन्तीति भगवतो आरोचेस । तेन हि जेतवनद्वारकोट्टके छड्डेयाति । अथ ने द्वारकोट्टकस्स अविट्ठरे पम्भारट्ठाने छड्डियिसु । अज्जापि तं ठानं कपल्लपूवपम्भारत्तेव पञ्चायाति । महासेट्ठि सह भरियाय भगवन्तं उपसङ्कमत्वा एकमन्तं अट्ठासि । भगवा अनुमोदनं अकासि । अनुमोदनापरियोसाने उभोपि सोतापत्तिफले पतिट्ठाया सत्थारं वन्दित्वा द्वारकोट्टके सोपाणं आरुह्य अत्तनो पासादे येव पतिट्ठिसु । ततो पट्ठाय महासेट्ठि अमीतिकोटिधनं बुद्धसासने येव विकिरि ।

पुनं दिवसे सम्मासम्बुद्धे सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा जेतवनं आगम्य भिक्खून् सुगतोवादां दत्त्वा गन्धकुटिं पविसित्वा पतिसल्लीने सायण्हसमये धम्मसभायं सन्निपतित्वा भिक्खू—पस्सथावुसो ! महामोगल्लान्त्ये रस्मानुभावं मच्छरियसेट्ठिं' मूहुत्तेनव दमेत्वा निम्बिसेवनं कत्वा पूर्वे गाहापेत्वा जेतवनं आनेत्वा सत्पु सम्मुखं कत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठापेसि । अहो ! महानुभावो धेरोति धेरेस्स गुणकथं कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा कायन्तुथं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निपन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते भिक्खवे ! कुलदमकेन [२६६] नामं भिक्खुना कुलं अविहेटेत्वा अकिलमेत्वा पुप्फतो रेणुं गण्हेत्तेन भमरेणं वियं उपसङ्कमत्वा बुद्धगुणे जानापेतवन्ति वत्त्वा धेरे पससन्तो .—

यथापि भमरो पुप्फं वण्णगन्धं अहेठयं,

पलेति रसमादाय एवं गामे मुनीं चरे"ति ।

इमं धम्मपदे गायं वत्त्वा उत्तरिम्पि धेरेस्स गुणं पकासंतु—न भिक्खवे ! इदानेव मोगल्लानेन मच्छरियसेट्ठीं दमितो पुब्बेपि तं दमेत्वा कम्मफलसम्बन्धं जानापेसि येवाति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्पु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बाराणसियं इल्लीसो नाम सेट्ठि अहोसि, असीतिकोटिबिभावो पुरिसदोससमभ्रागतो खञ्जो कुणीं विसमअक्खिमण्डलो अस्सद्धो अप्पसन्नो मच्छरियो, नेव अञ्जो सं.केतिनं सयं परिभुञ्जति । रक्खसपरिगरहितपोक्खरणीं वियस्स गेहं अहोसि । मातापितरो पनस्स यावत्तमा कुलपरिवट्ठा

१ स्या०—अनुपहृष्य सद्धं धनुपहृष्य भोगे मच्छरियसेट्ठि ।

दायका दानपत्तियो, सो सेट्टिट्टानं लभित्वा येव कुलबंसं नासेत्वा दानसालं ज्ञापेत्वा याचके पोयेत्वा निष्कङ्कित्वा धनमेव सण्ठापेसि । सो एकदिवस राजपुट्टानं गन्त्वा अत्तनो घर आगच्छतो एकं मग्गकिलत्तं जानपदमनुत्सं एकं सुरावारकं आदाय पीठके निसीदित्वा अम्बलसुराय कोसकं पूरेत्वा पूरेत्वा पूतिमच्छकेन उत्तरिमङ्गलेन पिबन्तं दिस्वा सुरं पातुकामो हुत्वा चिन्तेसि सचाहं सुर पिबिस्सामि मयि पिबन्ते बहू पिबित्तुकामा भविस्सन्ति एवं मे धनपरिकल्पयो भविस्सतीति सो तण्हं अधिवासेन्तो विचरित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले अधिवान्तु असक्कोन्तो विहतकप्पासो विय पण्डुकसरीरो अहोसि धमनिसन्थतगतो जातो । अब्बेकदिवसं गम्भं पविसित्वा मञ्चक उपगृह्णित्वा निपज्जि । तमेनं भरिया उपसङ्कमित्वा पिठिं परिमज्जित्वा किन्ते सामि अफासुकन्ति पुच्छि । सब्ब हेट्टा कथितनियामेनेव वेदितव्वं ।

तेन हि एककस्सेव ते पणोनकं सुरं करोमीति पन वुत्ते गेहे सुराय कारियमानाय बहू पच्चासिंसन्ति । अन्तरापणतो आहरापेत्वापि न सक्का इध निसिन्नेन पातुन्ति मासकमत्त दत्त्वा अन्तरापणतो सुरावारकं आहरापेत्वा चेटकेन गाहापेत्वा नगरा निकल्लम्म नदीतीर गन्त्वा महामग्गसमीपे एक गुम्ब पविसित्वा सुरावारक ठपयित्वा गच्छ त्वन्ति चेटकं दूरे निसीदापेत्वा कोसक पूरेत्वा सुर पानु आग्भि ।

पिता पनस्स दानादीनं पुञ्जान कतत्ता देवलोकं मक्को हुत्वा निव्वति । सो तम्मि खणे पवत्तनि नुवो मे दानगा उदाहु नोति आवज्जेन्तो तस्स च अप्पवत्ति दिस्वा पुत्तम्म च [२१७] कुलवम नामेत्वा दानमाल ज्ञापेत्वा याचके निष्कङ्कित्वा मच्छरियभावे पतिट्टाय अञ्जोस दातव्वं भविस्सतीति भयेन गुम्ब पविसित्वा एककस्सेव सुर पिबनभावञ्च दिस्वा गच्छामि तं सङ्खोभेत्वा दमेत्वा कम्मफनसम्बन्ध जानापेत्वा दान दापेत्वा देवलोकं निव्वत्तनारहं करोमीति मनुस्सपथ ओतरित्वा इल्लीमसेट्टिना निव्वसेसं खञ्जकुण्णि विसमचक्खुल अत्तभाव निम्मिनित्वा राजगहनगरं पविसित्वा रञ्जोनिव्वेसनद्वारे ठत्वा अत्तनो आगतभाव आरोचापेत्वा पविसतूनि वुत्ते पविसित्वा राजान वन्दित्वा अट्टासि ।

राजा किं महासेट्टि ! अवेलाय आगतोसीति आह ।

आम आगतोमिह देव ! घरे मे असोतिकोटिमत्त घन अत्थि, त देवो आहरापेत्वा अत्तनो भग्गडगारे पुरापेत्तुति ।

अलं महामेट्टि ! तव घनतो अम्हाकं गेहे बहुतरं घनन्ति ।

सचे देव ! तुम्हाकं कम्मं नत्थि यथारुचिया नं गहेत्वा दान दम्मीति ।

देहि महामेट्टीति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दित्वा निष्कामित्वा इल्लीमसेट्टिनो गेहं अगमासि । सब्बे उपट्टाकमनुस्सा परिवारेसु । एकोपि नायं इल्लीसोति जानितुं समत्थो नत्थि । सो गेहं पविसित्वा अन्तो उम्मारो ठत्वा दोवारिक पक्कोसापेत्वा—यो अञ्जो मया समानरूपो आगत्त्वा ममेत गेहन्ति पविसितु आगच्छति त पिट्ठिय पहरित्त्वा नीहरेय्याधाति बत्त्वा, पासाद आरुह्य महारहे आसने निसीदित्वा सेट्टिभगिय पक्कोसापेत्वा सिताकारं दस्सेत्वा—भट्टे ! दानं देमाति आह ।

तस्स तं वचन सुत्वाव सेट्टिभरिया च पुनधोनरो च दासकम्मकरादयो च एत्तकं काल दानं दातुं चित्तम्पि नत्थि, अञ्ज पन सुर पिबित्वा मुदुचित्तो हुत्वा दानुकामो जातो भविस्सतीति वदिमु ।

अथ न सेट्टिभरिया—यथारुचिया देय सामीति आह ।

तेन हि भेरिवादकं पक्कोसापेत्वा सुवण्णरजतमशिमुत्तादीहि अत्थिका इल्लीमसेट्टिस्स घरं गच्छन्तूति सकलनगरं भेरि चरापेहीति ।

सा तथा कारेसि । महाजनो पञ्चपत्तिव्वकादीनि गहेत्वा गेहद्वारे मन्निपति । सक्को सत्तरतनपूरे गम्भे विवरापेत्वा तुम्हाकं दम्भि यावदत्थं गहेत्वा गच्छथाति आह । महाजनो धन नीहरेत्त्वा महात्तले रासि कत्त्वा आभतभाजनानि पूरेत्वा गच्छति । अञ्जतरो पन जनपदमनुस्सो इल्लीमसेट्टिनो गोणे तस्सेव रथे योजेत्वा सत्तहि रतनेहि पूरेत्वा नगरा निकल्लम्म महामग्गं पटिपज्जित्वा तस्स गुम्बस्स अबिदूरेन रथं पाजेन्तो—

१. स्या०—सविसं । २. स्या०—बाराणसीनगरं । ३. स्या०—सेट्टि आकारं ।

वस्ससतं बीष षामि इल्लीससेट्टि ! तन्निस्सायदानि मे यावजीवं कम्मं अकत्वा जीवितञ्चं जात, तवेव रथो तवेव गोणा तवेव गेहे सत्तरतनानि ! नेव मातरा [२६८] दिघ्नानि न पितरा तन्निस्साय लदानि सामीति-सेट्टिनो गुरुकथ कथेन्तो गच्छति ।

सो त सह सुत्वा भीतससितो चिन्तेसि अयं मम नामं गहेत्वा इदञ्चिदञ्च बदति, कच्चि नुखो रञ्जा मम धन लोकस्स दिघ्नानि गुम्बा निक्खमित्वा गोणो च रथञ्च सञ्जानित्वा-अरे ! दुट्टुचेटक ! मय्हं गोणा मय्हं रथोति बत्वा गन्त्वा गोणो नासारञ्जुयं गण्हि ।

गहपतिको रथा ओरुह-अरे ! दुट्टुचेटक ! इल्लीसमहासेट्ठी सकलनगरस्स दानं देति, त्वं किं अहोसीति ? पक्खन्दित्वा असनि पातेन्तो विय खन्धे पहरित्वा रथ आवाय अगमासि ।

सो पन कम्पमानो उट्ठाय पसुं पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा बेगेन गन्त्वा रथं गण्हि । गहपतिको रथा बीत-रित्वा केसेसु गहेत्वा नामेत्वा कप्परप्पहारेहि गले गहेत्वा आगतमग्गाभिमुखं खिपित्वा पक्कामि । एत्तावता-पिस्स सुरामदो छिज्जि ।

सो कम्पमानो बेगेन निवेसनद्वार गन्त्वा धनं आदाय गच्छन्ते महाजने दिस्वा-अम्भो ! किं नामेतं ? किं राजा मम धन विलुम्पापेतीति त त गन्त्वा गण्हाति । गहितगहिता पहरित्वा पादमूले येव पातेन्ति । सो वेदनामत्तो^१ गेहं पविसितुं आरभि ।

द्वारपाला-अरे दुट्टुगहपति ! कहां पविससीति वसपेसिकाहि पोपेत्वा गीवाय गहेत्वा नीहरिसु । सो उपेत्वा इदानि राजान नत्थि मे अञ्जो कोचि पटिसररुपोति रञ्जो सन्तिक गन्त्वा-देव ! मम गेहं तुम्हे विलुम्पापेथाति ।

नाह सेट्टि ! विलुम्पापेमि ननु त्वमेव आगन्त्वा सचे तुम्हे न गण्ह्य अह मम धन दान दस्सामीति नगरे भेरि चरापेत्वा दान अदासीति ?

नाहं देव ! तुम्हाक सन्तिक आगच्छामि, किं तुम्हे मय्ह मच्छरियभाव न जानाय ? अहं तिगग्गेन तेलबिन्दुम्पि न कस्सचि देमि । यो सो दान देति तं पक्कोसापेत्वा वीमसथ देवाति ।

राजा सकक पक्कोसापेसि । द्विघ्न जनान विसेस नेव राजा जानाति न अमच्चा ।

मच्छरियसेट्ठी-किं देव ! न जानाय अह सेट्ठी, अय न सेट्ठीति आह ।

मय न सञ्जानाम, अत्थि ते कोचि सञ्जाननकोति ?

भरिया मे देवाति ।

भरिय पक्कोसापेत्वा कतरो ते सामिकोति पुञ्छमु । सा अयन्ति सककस्सेव सन्तिके अट्ठासि । पुत्त-धीतरो दासकम्मकरादयो पक्कोसापेत्वा पुञ्छसु । सब्बे सककस्सेव सन्तिके तिट्ठन्ति ।

पुन सेट्ठी चिन्तेसि मय्ह सीसे पिलका अत्थि केसेहि पटिच्छन्ना । त खो पन कप्पको एव जानाति त पक्कोसापेस्सामीति । सो-कप्पको मं देव ! सञ्जानाति त पक्कोसापेहीति आह ।

तस्मि पन काले बोधिसत्तो तस्स कप्पको होति । राजा तं पक्कोसापेत्वा-इल्लीससेट्टि जानासीति पुञ्छि । [२६९]

सीस ओलोकेत्वा सञ्जानामि देवाति ।

तेन हि द्विघ्नम्पि सीसं ओलोकेहीति ।

तस्मि खणो सकको सीसे पिलक मापेसि । बोधिसत्तो द्विघ्नम्पि सीसं ओलोकेन्तो पिलका दिस्वा महा-राज ! द्विघ्नम्पि सीसे पिलका अत्थेव । नाह एतेसु एकस्सापि इल्लीसभाव सञ्जानितुं सककोमीति बत्वा इम गाथमाह :-

उभो सञ्जा उभो कुणो उभो विसमचक्कुला,^२

उभिघ्नं पिलका जाता नाहं पस्सामि इल्लिसन्ति ।

१. स्या०--वेदनाप्यसो ।

२. स्या०--विसमचक्कुला ।

तत्थ—उभोति द्वेषि जना । सखजाति कुण्ठकपादा । कुणीति कुण्ठहत्वा । विसमचक्षुलाति विस-
मअक्षिमण्डला केकरा । पिलकाति द्विभ्रम्पि एकस्मि येव सीसप्पदेसे एकसण्ठानाव द्वे पिलका जाता ।
माहं पस्सावीति अहं इमेसु अयं नाम इल्लीसोति न पस्सामि । एकस्सापि इल्लीसभाव न जानामीति अबोध ।

बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा सेट्ठी कम्पमानो धनसोकेन सति पञ्चुपट्टापेत् असक्कोन्तो तत्थेव पति ।
तस्मिं खणो सक्को—माहं महाराज ! इल्लीसो सक्कोहमस्मीति महतिया सक्कलीलुहाय आकासे अट्टासि ।
इल्लीसस्स मुसं पुञ्छित्वा उदकेन सिञ्चिसु । सो उट्टाय सक्कं देवराजानं वन्दित्वा अट्टासि । अथ नं सक्को
आह—इल्लीस ! इदं धनं मम सन्तकं न तव । अहं हि ते पिता त्वं मम पुत्तो । अहं दानादीनि पुञ्जानि
कत्वा सक्कत्त पत्तो त्वम्पन मे वंसं उपच्छिन्दित्वा अदानसीलो हुत्वा मच्छरिये पतिट्टाय दानसालायो भ्रापेत्वा
याचके निक्कड्ढित्वा धनमेव सण्ठपेसि । त नेव त्व परिभुञ्जसि न अञ्जो सं देति । रक्खसपरिग्गहित विय
सरं तिट्ठति । सचे मे दानसाला पाकतिका कत्वा दानं दस्ससि इच्चेतं कुसल, नो चे दस्ससि सम्भं ते धन अन्तर-
धापेत्वा इमिना इन्दवजिरेन सीस छिन्दित्वा जीवितक्खय पापेस्सामीति आह ।

इल्लीससेट्ठी मरगभयेन सन्तज्जितो इतो पट्टाय दानं दस्सामीति पटिञ्ज अदासि । सक्को तस्स
पटिञ्जं गहेत्वा आकासे निसिन्नकोव धम्मं देसेत्वा तं सीजेसु पतिट्टापेत्वा सक्कट्टानमेव अगमासि । इल्लीसोपि
दानादीनि पुञ्जानि कत्वा सगपरायणो अहोसि ।

सत्या न भिक्खवे ! इदानेव भोग्ल्लानो मच्छरियसेट्ठि दमेति, पुब्बेपेस इमिना दमितो येवाति वत्वा
इम धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा इल्लीसो मच्छरियसेट्ठी अहोसि ।
सक्को देवराजा भोग्ल्लानो । राजा आनन्दो । कप्पको पन अहमेवाति । [३००]

इल्लीसजातक ।

६. खरस्सरजातकं

यतो विलुप्ता च हता च गाबोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं अमच्चं आरम्भ कपेसि ।

पक्वपुत्रवत्यु

कोसलरञ्जो किर एको अमच्चो राजान आराधेत्वा पच्चन्तगामे राजलबलिं लभित्वा चोरेहि सदिं एकतो हुत्वा अह मनुस्से आदाय अरञ्ज पविसिस्सामि तुम्हे गाम विलुम्पित्वा उपह्वं मय्हं ददेय्याधाति वत्वा पयेव मनुस्से सन्निपातेत्वा अरञ्ज गन्त्वा चोरेसु आगन्त्वा गावियो धातेत्वा मंसं खादित्वा गामं विलुम्पित्वा गतेसु सायण्हसमये महाजनपरिवृतो आगच्छति । तस्स न चिरेनेव तं कम्म पाकटं जातं । मनुस्सा रञ्जो आरोचेसु । राजापि त पक्कोसापेत्वा दोसं पतिट्ठापेत्वा सुनिगाहितं निग्गहेत्वा अञ्ज गामभोजक पेसेत्वा जेतवनं गन्त्वा तथागत वन्दित्वा भगवतो एतमत्य आरोचेसि ।

भगवा—न महाराज ! इदानेव एस एवंसोलो, पुब्बेपि एवंसोलो येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

धर्तीतवत्यु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मवत्तो रज्ज कारेन्तो एकस्स अमच्चस्स पच्चन्तगामं अदासि । सर्वं पुरिमस-दिसमेव । तदा पन बोधिसत्तो वरिणज्जाय पच्चन्ते विचरन्तो तस्मिं गामके निवासं कपेसि । सो तस्मिं गाम-भोजके सायण्हसमये महाजनपरिवारेन भेरिया वज्जमानाय आगच्छन्ते अय बुट्टगामभोजको चोरेहि एकतो हुत्वा गामं विलुम्पापेत्वा चोरेसु पलायित्वा अटवि पविट्ठेसु इदानि उपसन्नुपसन्तो विय भेरिया वज्जमानाय आगच्छतीति इम गायमाह—

यतो विलुप्ता च हता च गाबो
दइद्वानि गेहानि जने च नीतो,
पुत्तहताय पुत्तो
खरस्सरं देण्डिमं बावयन्तोति ।

तत्य—यतोति यदा । विलुप्ता च हता चाति विलुम्पित्वा च नीता मस खादनत्याय च हता । गाबोति गोरूपानि । दइद्वानोति अग्नि दत्त्वा भाषितानि । जने च नीतोति करनरगाहं गहेत्वा नीतो । पुत्तहताय पुत्तोति हतपुत्ताय पुत्तो । निल्लज्जोति अत्यो । खिन्नहिरोत्तप्पस्स हि माता नाम नत्यि । इति सो तस्सा जीवन्तोपि हतपुत्तद्वाने तिट्ठतीति हतपुत्ताय पुत्तो नाम होति । खरस्सन्ति थद्धसद् । देण्डिमन्ति पट्टभेरि ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय त परिभासि । न चिरेनेव च तस्स त कम्म पाकटं जात । अथस्स राजा दोसानुरूप निगाह अकासि ।

सत्या—न महाराज ! इदानेवेस एवंसोलो पुब्बेपि [३०१] एवं सोलो येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि धटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अमच्चो इदानि अमच्चो येव, गाथाय उदाहरण-कपण्डितमनुस्सो पन अहमेवाति ।

खरस्सरजातकं ।

१०. भीमसेनजालकं

यं ते पबिकरित्यं पुरेति इद सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं विकल्पिकं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नकव्य

एको किर भिक्खु-आवुसो ! अम्हाकं जातिसमा जाति, गोत्तसमं गोत्तं नाम नत्थि । मयं एवरूपे नाम महाखत्तियकुले जाता, गोत्तेन वा धनेन वा कुलप्पदेसेन वा अम्हेहि सदिसो नाम नत्थि । अम्हाकं सुवण्ण-रजतादीनं अन्तो नत्थि । दासकम्मकराणि नो सालिमंसोदन भुञ्जन्ति । कासिकवत्थ निवासेन्ति, कासि-कविलेपनं विलिम्पन्ति, मय पब्बजितभावेन एतरहि एवरूपानि लूखानि भोजनानि भुञ्जाम, लूखानि चीवरानि धारेमाति-धेरनवकमज्जिमान भिक्खून अन्तरे विकल्पेन्तो जाति आदिवसेन वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति ।

अथस्स एको भिक्खु कुलप्पदेस परिगण्हित्वा त विकल्पनभाव भिक्खून कथेसि । भिक्खू धम्मसभाय सन्निपतिता-आवुसो ! असुको नाम भिक्खु एवरूपे निव्यानिकमासने पब्बजित्वा विकल्पेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरतीति एतस्स अगुण कथयिसु ।

सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निपिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! सो भिक्खु इदानेव विकल्पेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति, पुब्बेपि विकल्पेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरीति वत्वा अतीत आहरिः—

प्रतीतवत्यु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमत्तो एकम्मि निगमगामे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्व-त्तित्वा वयप्पत्तो तक्कसिनाय दिसापामोक्खम्म आचरियस्स सन्निके नयो वेदे अट्टारग्य विज्जाट्टानानि उग्ग-हेत्वा सब्बसिप्पे निष्फत्ति पत्त्वा चुल्लधनुग्गहपण्डिनो नाम अहोसि । सो तक्कमिन्नातो निव्वर्धाम्वा मय्य-समयसिप्पानि परिवेसमानो महिसकग्गट्ठ अगमासि । इमस्मि पन जातके बोधिमत्तो थोक रस्सो ओनता-कारो अहोसि । सो चिन्तेसि सचाह कञ्चि राजान उपसट्ठ कम्मस्सामि सो एव रम्ममरीरो त्व कि अम्हाक कम्मं करिस्ससीति वक्खति । यन्नूताह आरोहण्णिनाहम्मपन्न अभिरूप एक पुरिम फलक कत्त्वा तस्स पिच्छा-याय जीविक कल्पेय्यन्ति । [३०२]

सो तथारूप पुरिम परिवेसमानो भीमसेनस्स नामेकस्स तन्तवायस्स तन्तविनट्टान गन्त्वा तेन सद्द पटिसन्धारं कत्त्वा सम्म । त्व कि नामोसीति पुच्छ । अह भीमसेनो नामानि । कि पन त्व एव अभिरूपो उपधिसम्पन्नो हुत्वा इम लामककम्म करोसीति ? जीवितु अमक्कांतोति । मम्म । मा एन कम्म करि सकलजम्बुदीपे मया सदिसो धनुग्गहो नाम नत्थि, सचे पनाहं कञ्चि राजान पम्मेय्य सो म एव रस्सो अय कि अम्हाक कम्म करिस्सतीति कोपेय्य । त्व राजान दिम्बा अह धनुग्गहोति वक्खेय्यसि । राजा ते परिब्रय दत्त्वा वुत्ति निवद्ध दस्सति । अह ते उप्पन्नकम्म करोन्तो तव पिट्टिञ्छायाय जीविस्सामि एव उभोपि सुखिता भविस्साम । करोहि मम वचनन्ति आह । मा माधूति सम्पट्टिच्छ ।

अथ न आदाय वाराणसि गन्त्वा मय चुल्लधनुपट्टाको हुत्वा त पुरतो कत्त्वा राजद्वारे ठत्वा रञ्जो आरोचापेसि । आगच्छतूति च वुत्तो उभोपि पविसित्वा राजान बन्दित्वा अट्ठमू । कि कारणा आगत्थाति च वुत्तो भीमसेनो आह-अह धनुग्गहो मया सदिसो नाम सकलजम्बुदीपे धनुग्गहो तत्थीति । कि पन भरणे ! लभन्तो म उपट्टहिस्ससीति ? अट्टमासे सहस्स लभन्तो उपट्टहिस्सामि देवाति । अय ते पुरिसो को होतीति ? चुल्लउपट्टाको देवाति । सधु उपट्टहाति । ततो पट्टाय भीमसेनो राजान उपट्टहति । उप्पन्नं किञ्च पनस्स बोधिसत्तोव नित्थरति ।

तेन खो पन समयेन कासिरट्टे एकस्मि अरञ्जो बहुषं मनुस्सानं सञ्चरणमगं व्यघो छद्दुडापेति । बहु मनुस्से गहेत्वा गहेत्वां स्यादति । तं पवति रञ्जो आरोचेसु । राजा भीमसेनं पक्कोसापेत्वा—सक्खि-स्ससि तात ! नं व्यग्घ गण्हितुन्ति आह ।

देव ! किं धनुगगहो नामाह यदि व्यग्घं गहेतुं न सक्कोमीति ?

राजा तस्स परिब्बयं दत्त्वा उव्योजेसि । सो घर गत्त्वा बोधिसत्तस्स कथेसि । बोधिसत्तो—साधु स्सम् ! गच्छति आह ।

त्वम्पन न गमिस्ससीति ?

आम न गमिस्सामि, उपायं पन ते आचिक्खिस्सामीति ।

आचिक्ख सम्माति ।

त्व व्यग्घस्स वसनट्टान सहसा एककोव मा अगमासि । जानपदमनुस्से पन सन्निपातेत्वा एक वा द्वे वा धनुसहस्सानि गाहापेत्वा तत्त्व गत्त्वा व्यग्घस्स उट्टितभावं जत्त्वा पलायित्वा एकं गुम्बं पवित्त्वा उदरेन निप-ज्जेय्यासि । जानपदाव व्यग्घ पोयेत्वा गण्हिस्सन्ति तेहि व्यग्घे गहिते त्व दन्तेहि एक बल्लि छिन्दित्वा कोटियं गहेत्वा मतव्यग्घस्स सन्निक गत्त्वा—भो ! केनेस व्यग्घो मारितो ? अह इमं व्यग्घ गोए विय बल्लिया बन्धित्वा रञ्जो सन्निक नेस्सामीति बल्लि [३०३] अत्थाय गुम्बं पविट्ठो । मया बल्लिया अनाभताय एव केनेस व्यग्घो मारितोति कथेय्यासि । अथ ते जानपदा भीतसिता सामि ! मा रञ्जो आचिक्खाति बहु धन दस्सन्ति । व्यग्घो तथा गहितो भविस्सति रञ्जोपि सन्निका बहु धनं लभिस्ससीति ।

सो साधूनि गत्त्वा बोधिमत्तेन कथितनियामेनेव व्यग्घं गहेत्वा अरञ्जं खेमं कत्त्वा महाजनपरिवृतो बाराणसिय आगत्त्वा राजान दिस्वा गहितो मे देव ! व्यग्घो अरञ्ज खेम कतन्ति आह । राजा तुट्ठो बहु धन अदासि ।

पुनेकदिवस एक मग महिसो छद्दुडापेतीति रञ्जो आरोचयिसु । राजा तथेव भीमसेनं पेसेसि । सांपि बोधिसत्तेन दिन्ननयेन व्यग्घं विय तम्पि गहेत्वा आगच्छि । राजा पुन बहु धन अदासि । महत्तं इस्स-ग्गिय जात । मो इस्सग्गियमदमत्तो बोधिसत्ते अवञ्ज कत्त्वा तस्स वचन न गण्हाति । नाहं त निस्साय जीवामि, किं त्वञ्जं व पुरिमोनि आदीनि फहसवचनानि वदति ।

अथ कतिपाहचयेनेवेको सपत्तराजा 'आगत्त्वा बाराणसि उपरुन्धित्वा रज्ज वा देतु युद्धं वाति रञ्जो सामन पेसेमि । राजा युद्धाहीति भीमसेन पेसेसि । सो सब्बसन्नाहसन्नद्धो भट्टवेस गहेत्वा सुसन्नद्धस्स वार-णस्स पिट्ठे निसीदि । बोधिसत्तोपि तस्स मरणभयेन सब्बसन्नाहसन्नद्धो भीमसेनस्सेव पच्छिमासने निसीदि । बाराणो महाजनपरिवृतो नगरद्वारेन निक्खमित्त्वा सङ्गामसीस पापुण्णि । भीमसेनो युद्धभेरिसद् सुत्वाव कम्पनु आरद्धो । बोधिसत्तो इदानेस हत्थिपिट्ठा पतित्वा मरिस्सतीति हत्थितो अपतन्त्य भीमसेनं योत्तेन परिक्खित्त्वा गण्हि । भीमसेनो सम्पहारट्टान दिस्वा मरणभयतज्जितो सरोरवलञ्जेन हत्थिपिट्ठि दूमेसि ।

बोधिसत्तो—न खो ते भीमसेन ! पुरिमेन पच्छिम समेति । त्व पुञ्जे सङ्गामयोधो विय अहोसि । इदानि हत्थिपिट्ठि दूमेसीति क्त्वा इम गाथमाह—

यं ते पविकत्थित पुरे

अथ ते पूतिसरा सजन्ति पक्क।

उभ य न समेति भीमसेन !

युद्धकथा च हवञ्च ते विहञ्जन्ति ।

तत्त्व—यं ते पविकत्थितं पुरेति य तथा पुञ्जे किं त्वञ्जं व पुरिसो नाह पुरिसो । सगामयोधोति विक-त्थित, वम्भवचन वुत्त इद ताव एकं । अथ ते पूतिसरा सजन्ति पक्क।ति अथ ते इमे पूतिभावेन सरणभावेन च

पूतिसराति लङ्घनमा सरीरवलञ्जघारा सञ्जन्ति बलञ्जन्ति पग्घरन्ति । पञ्चधाति ततो (३०४) पुर विकल्पिततो अपरभागे इवानि इमस्मि सङ्गामसीसेति अत्यो । उबबं न समेति भीमसेनाति इदं भीमसेन ! उभय न समेति । कतरं ? युद्धकथा च ह्युं च ते विहञ्जन्ति या च पुरे कथिता युद्धकथा यं च ते इवानि विहञ्जं किलमयो हृत्विपिट्ठं दूसनाकारप्यत्तो विघातोति अत्यो ।

एवं बोधिसत्तो तं गरहित्वा मा भायि सम्म ! कस्मा मयि ठिते विहञ्जसीति भीमसेनं हृत्विपिट्ठितो ओतारेत्वा नहायित्वा गेहमेव गच्छाति उय्योजेत्वा अञ्ज मया पाकटेन भवितुं वट्टतीति सङ्गामं पबिसित्वा सीहृनादं उन्नदित्वा बलकोट्टकं भिन्दित्वा सपत्तराजानं जीवगाह गाहापेत्वा बाराणसिरञ्जो सन्तिकं अगमासि ।

राजा तुट्ठो बोधिसत्तस्स महन्तं यस अदासि । ततो पट्ठाय चुल्लधनुग्गहपण्डितोति सकलजम्बुद्वीपे पाकटो अहोसि । सो भीमसेनस्स परिब्बय दत्त्वा सकट्टानमेव पेसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्या—न भिक्षवे ! इदानेवेस भिक्षु विकल्पेति पुब्बेपि विकल्पि येवाति त्त्वा इमं धम्मदेसन आहुरित्त्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा भीमसेनो विकल्पिकभिक्षु अहोसि, चुल्लधनुग्गहपण्डितो पन अहमेवाति ।

भीमसेनजातकं ।

वरणवग्गो षट्ठमो ।

६. अपायिम्हवग्गवण्णना

१. सुरापानजातकं

अपायिम्हं धनच्छिन्हाति इदं सत्था कोसम्बिय उपनिस्साय घोसितारामे विहरन्तो सागतत्थेरं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थं

भगवति सावत्थियं वस्सं वसित्वा चारिकागमनेन भद्भवतिकं नाम निगमं सम्पत्ते गोपालका पसु-पालका कस्सका पथाविनो च सत्थारं दिस्वा वन्दित्वा—मा भन्ते ! भगवा अम्भवतित्थं अगमासि । अम्ब-तित्थे जटिलस्स अस्समे अम्भवतित्थको नाम नागो आसीवित्तो घोरविसो, सो भगवन्तं विहेठेय्याति चारयिसु ।

भगवा तेसं कथं असूणन्तो विय तेसु यावततियं चारयमानेसुपि अगमासियेव । तत्र सुदं भगवति भद्-वतिकाय अविदूरे अञ्जतरस्मि वनसण्डे विहरन्ते तेन समयेन बुद्धपट्टाको सागतो नाम धेरो पोयुञ्जणिकाय इन्द्रिया समन्नागतो तं अस्सम उपसङ्कमित्वा तस्स नागराजस्स वसनट्टाने तिण्णसन्धारकं^१ पञ्जापेत्वा पल्ल-ङ्केन निसीदि । नागो मक्खं असहमानो धूमायि [३०५] । धेरोपि धूमायि । नागो पञ्जलि, धेरोपि पञ्जलि । नागस्स तेजो धेरं न बाधति । धेरस्स तेजो नागं बाधति । एव सो खणेन तं नागराजानं दमेत्वा सरण्णसु धेव पतिट्ठापेत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

सत्थापि भद्भवतिकाय यथाभिरन्तं विहरित्वा कोसम्भि अगमासि । सागतत्थेरेन नागस्स दमितभाबो सकलजनपदं पत्थरि । कोसम्बिनगरवासिनो सत्थु पञ्चुग्गमनं कत्वा सत्थारं वन्दित्वा सागतत्थेरस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं ठिता एवमाहसु—भन्ते ! यं तुम्हाकं दुल्लभं तं वेदय्याथ तदेव मयं पटियादेस्सामासि ।

धेरो तुण्ही अहोसि । छब्बग्गिया पनाहंसु—आवुसो ! पब्बजितानं नाम कापोतिका सुरा दुल्लभा धेव भनापा च सचे तुम्हे धेरस्स पसन्ना कापोतिकं सुरं पटियादेयाति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्त्वा सत्थारं स्वातनाय निभन्तेत्वा नगरं पविसित्वा अत्तनो अत्तनो गेहे धेरस्स दस्सामासि कापोतिकं सुरं पसन्नं पटियादेत्वा धेरं निमन्तेत्वा धरे धरे पसन्नं अदसु । धेरो पिवित्वा सुरामदमत्तो नगरतो निक्खमन्तो द्वारन्तरे पतित्वा विप्लपमानो निपज्जि ।

सत्था कतभत्तकिच्चो नगरा निक्खमन्तो धेरं तेनाकारेण निपन्नं दिस्वा—गण्हथ भिक्खवे ! सागतन्ति गाहापेत्वा आरामं अगमासि । भिक्खू धेरस्स सीसं तथागतस्स पादमूले कत्वा तं निपज्जापेसु । सो परिवत्तित्वा पादे तथागताभिमुखे कत्वा निपज्जि । सत्था भिक्खू पटिपुच्छि—किंभूतो भिक्खवे ! यं पुब्बे सागतस्स मयि गारवं तं इदानि अत्थीति ?

नत्थि भन्तेति ।

भिक्खवे ! अम्भवतित्थकं नागराजानं को दमेसीति ?

सागतो भन्तेति ।

किं पनेतरहि भिक्खवे ! सागतो उदकदेह्ढुभकम्पि दमेतुं सक्कुण्णय्याति ?

नोहेतं भन्ते !

अपि नु लो भिक्खवे ! एवरूपं पातुं युत्तं यं पिवित्वा एव विसञ्जां^२ होतीति ?

अयुक्तं मन्तेति ।

अथ खो भगवा धेर गरहित्वा भिक्खू आमन्तेत्वा सुरामेरयपाने पाचित्तियन्ति सिक्खापदं पञ्चापेत्वा उट्टायसना गन्धकुटि पाविसि । धम्मसभाय सभिपतिता भिक्खू सुरामेरयपानत्स अवण्ण कथयिसु । याव महाधोसञ्चेतं आवुसो । सुरापानभ्राम ताव पञ्जासम्भ्रं नाम इड्ढिमन्तं सागत यथा सत्थु गणमत्तम्पि न जानाति तथा अकासीति ।

सत्या आगत्वा कायनृत्य भिक्खवे ! एतरहि कथाय सभिस्सिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इयानेव सुरं पिबित्वा पब्बजिता विसञ्जिनो होन्ति ! पुब्बेपि अहेसुं येवाति दत्त्वा अतीतं आहरि :- [३०६]

प्रतीतवत्यु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निम्बत्तित्वा वयप्पत्तो इसिपव्वज्ज पब्बजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उपादेत्वा भ्रानकील कीलन्तो हिमवन्तत्पदेसे वसति पञ्चहि अन्तेवासिकसतेहि । अथ न वस्सानसमये सम्पत्ते अन्तेवासिका आहसु-आचरिय । मनु-स्सपथ गन्त्वा लोणम्बिलं सेवित्वा आगच्छामाति ।

आवुसो ! अह इधेव वसिस्सामि तुम्हे पन गन्त्वा मरीर सन्तपेत्वा वस्स वीतिनामेत्वा आगच्छयाति ।

ते साधूति आचरियं वन्दित्वा वाराणसिय गन्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे बहिद्वारगामे येव भिक्खाय चरित्वा सुहिना हुत्वा पुनदिवसे नगर पविसिसु । मनुत्सा सम्मियायमाना भिक्ख अदसु । कतिपाहृच्चयेन च रञ्जोपि आरोचेमु-देव ! हिमवन्ततो पञ्चसता इसयो आगत्वा उय्याने वसन्ति धोर्गनया परिवारित-न्द्रिया सीलवन्तोति । राजा तेस गुणो सुत्वा उय्यान गन्त्वा वन्दित्वा कतपटिसन्धारो वस्सान चानुमाम तत्थेव वसनत्थाय पटिञ्ज गहेत्वा निमन्तेसि । ते ततो पट्टाय राजगेहे^१ येव भुञ्जित्वा उय्याने वसन्ति ।

अथेकदिवस नगरे सुरानक्खत्तं नाम अहोमि । राजा पब्बजितान सुरा दुल्लभाति बहु उत्तमं सुरं दापेसि । तापसा सुर पिबित्वा उय्यान गन्त्वा सुगमदमत्ता हुत्वा एकच्चे उट्टाय नच्चिसु, एकच्चे गायिसु । नच्चित्वा गायित्वा खानियादीनि अवत्यरित्वा निद्रायित्वा मुरामदे छिन्ने पवुञ्जिन्त्वा नं अत्तनो विप्पकार दिस्वा न अम्हेहि पब्बजितसाकथं कतन्ति रोदित्वा परिदेवित्वा मय आचरियेन विना एवरूप पाप कम्मिहाति न खग्गञ्जे व उय्यान पहाय हिमवन्त गन्त्वा पटिसामितपरिकव्हारा आचरिय वन्दित्वा निसोदित्वा-किन्नु खो ताता ! मनुस्सपथे अकिलममाना सुख वसित्थ ममग्गवास च पन वसित्थाति पुच्छित्वा-आचारिय । सुख वसिम्ह अपि च खो मय अपातव्वमुत्तक पिबित्वा विमञ्जो भूता सति पच्चुपट्टपेतु असक्कोला नच्चिम्ह चेव गायिम्ह चाति एतमत्थं आरोचेन्ता इम गाय समुट्टापेत्वा आहंसु -

अपायिम्ह अन्नच्चिम्ह अगायिम्ह खिम्ह च,

विसञ्जकराण पीत्वा विट्ठा नाहुम्ह वानराति ।

तत्थ अपायिमहाति सुरम्पिविम्ह । अन्नच्चिमहाति त सुर पिबित्वा हत्युपादे लोलेन्ता नच्चिम्ह । अगायिमहाति मुख विवरित्वा आयतकेन सरने गायिम्ह । खिम्ह वाति पुन विपटिसारितो एवरूप नाम अम्हेहि कतन्ति रोदिम्ह । विट्ठानाहुम्ह वानराति एवरूप सञ्जाविनासनतो विसञ्जकराण सुर पीत्वा एतदेव साधु यं वानरा नाहुमहाति ।

एव ते अत्तनो अगुण कथेसु । बोधिसत्तो गहमंवासरहितान नाम एवरूप होति येवाति ते तापसे गर-हित्वा पुन एनरूप मा करित्थाति तेस ओवावं दत्त्वा अपरिहीनञ्जमानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । इतो पट्टाय हि अनुसन्धि घटेट्वाति इदम्पि न वक्खाम । तदा इसिगराणो बुद्धपरिसा अहोसि, गणसत्था पन अहमेवाति ।

सुरापानजातकं ।

२. भित्तिविन्दजातकं

अतिक्रम्य रमणकति इदं सत्या जेवने विहरतो एकं दुष्कृतभिक्षु आरम्भ कथेसि । इमस्स पन जातकस्स कस्सपसम्मासम्बुद्धकालिक वत्थु दसकनिपाते महामित्तविन्दजातके आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो इमं गायमाहः—

अतिक्रम्य रमणकं सवामत्तं च दूभकं,
स्वासि पासाणमासीनो यस्मा जीवं न भोक्खसीति ।

तत्थ—ररमणकान्ति तस्मि काले फलिकस्स नाम फलिकपासाद च अतिक्रान्तोसीति दीपेति । सवाम-
मत्तं चाति रजतस्स नाम, रजतवामाद च अतिक्रान्तोसीति दीपेति । दूभकन्ति मरिगनो नाम, मरिणपासादं
च अतिक्रान्तोसीति दीपेति । स्वासीति सोमि त्व । पासाणमासीनोति उरचक्क नाम पासाणमय वा होति
रजतमय वा मरिणमय वा त पन पासाणमय सो च तेन आसीनो अभिनिविट्ठो अज्भोत्थटो, तस्मा पासाणं
आसीनत्ता पासाणमासीनोति वत्तब्बे व्यञ्जनसन्धिबसेन मकार आदाय पासाणमासीनोति बुत्त । पासाणं वा
आसीनो तं उरचक्क आसज्ज पापुणित्वा ठितोति अन्यो । यस्मा जीवं न भोक्खसीति, यस्मा उरचक्का याव
ते पाप न खीयति ताव जीवन्तो येव न मुच्चिम्मसि त आसीनोसीति ।

इम गाय वत्था बोधिसत्तो अत्तनो देवट्टानमेव गतो । मित्तविन्दकोपि उरचक्क उक्खित्वा महा-
दुक्क अनुभवमानो पापकम्मं परिक्खीणो यथाकम्म गतो । सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधा-
नेसि । तदा मित्तविन्दको दुब्बचभिक्षु अहोसि । देवराजा पन अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातक ।

३. कालकण्ठिजातकं

मितो हवे सप्तपदेन ह्यतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकस्स मितं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नसत्पु

सो किर अनाथपिण्डकेन सद्धि सहपंसुकीलितो एकाचरियस्सेव [३०८] सन्तिके उग्गहितसिप्पो नामेन कालकण्ठी नाम । सो गच्छन्ते काले दुग्गतो हुत्वा जीबितुं असक्कोन्तो सेट्ठिनो सन्तिकं अगमासि । सो तं समस्सासेत्वा परिब्बमय दत्त्वा अत्तनो कुटुम्बं पटिच्छापेसि । सो सेट्ठिनो उपकारको हुत्वा सम्बकिच्चानि करोति । तं सेट्ठिस्स सन्तिकं आगतकाले—तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति वदन्ति ।

अथेक दिवस सेट्ठिनो मित्तमच्चा सेट्ठि उपसङ्कमत्त्वा एवमाहसु—महासेट्ठि ! मा एत तव सन्तिके करि । तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति हि इमिना सदेन यक्खोपि पलायेय्य न चेस तथा समानो दुग्गतो दुरुपेतो कि ते इमिनाति ?

अनाथपिण्डको—नामं नाम बोहारमतं न तं पण्डिता पमारा करोन्ति । सुतमङ्गलिकेन नाम भवितु न वट्ठति । न सक्का मया नाममत निस्साय सहपसुकीलित सहाय परिच्छजितुन्ति । तेसं वचन अनादाय एकदिवस अत्तनो भोगगाम गच्छन्तो त गेहरक्खक कत्वा अगमासि ।

चोरा सेट्ठी किर गामकं गतो गेहमस्स विलुम्पिस्सामाति नानावुधहत्था रत्तिभागे आगन्त्वा गंह परिवारेसु । इतरोपि चोरानञ्जेव आगमन आसङ्कमानो अनिदायन्तोव निसीदि । सो चोरान आगतभाव ऊत्त्वा मनुस्से पबोथेत्वा त्व सङ्ख धम, त्वं आलिङ्गय' वादेहीति महासमज्ज कारेन्तो विय सकलनिवेसन एकसद्दं कारेसि । चोरा सुज्जं गेहन्ति दुस्सुत अम्हेहि इथेव महासेट्ठीति पासागमुग्गरादीनि तत्थेव छड्ढेत्त्वा पलायिसु ।

पुनदिवसे मनुस्सा तत्थ तत्थ छड्ढिते पासागमुग्गरादयो दिस्वा संबेगप्पत्ता हुत्वा—सचे अज्ज एवरूपो बुद्धिसम्पन्नो घरविचारको नाभविस्स चोरेहि यथारुचिया पविसित्त्वा सब्बगेह विलुम्पित अस्स । इमं दन्हमितं निस्साय सेट्ठिनो वड्ढि जाताति तं पसंसित्त्वा सेट्ठिस्स भोगगामतो आगतकाले सब्ब त पवन्ति आरोचयिसु ।

अथ ते सेट्ठी अबोच—तुम्हे एवरूपं मम गेहरक्खकं मित्त निककड्ढापेथ । सचाय तुम्हाक वचनेन मया निककड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्ब किञ्चि नाभविस्स । नामं नाम अप्पमारा, हितचित्तमेव पमारान्ति । तस्स उत्तरितरं परिब्बय दत्त्वा अत्थि दानि मे इद कथापाभतन्ति सत्पु सन्तिक गन्त्वा आदितो पट्ठाय सब्ब तं पवन्ति भगवतो आरोचेसि ।

सत्या—न खो गहपति ! इदानेव कालकण्णिमित्तो अत्तनो मित्तस्स घरकुटुम्ब रक्खति पुब्बेपि रक्खियेवाति क्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—[३०९]

प्रतीतवत्पु

अतीतं बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महायसो सेट्ठी अहोसि । तस्स कालकण्णी नाम मित्तोति सब्बं पञ्चपन्नसदिसमेव । बोधिसत्तो बोम्मगामतो आगतो त पवन्ति मुत्त्वा सचे मया तुम्हाक वचनेन एवरूपो मित्तो निककड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्ब किञ्चि नाभविस्साति क्त्वा इम गाथमाह—

कालकण्ठिजातकं

मित्तो ह्ये सप्तपदेन होति
सहायो पन द्वादसकेन होति,
भासद्धभासेन च ज्ञाति होति ।
तदुत्तरि अस्तसमोपि होति
सोहं कथं अस्तसुखस्त हेतु,
चिरसन्धुतं कालकण्ठी जहेय्यन्ति ।

तत्थ ह्येति निपातमत, मेत्तायतीति मित्तो । मेत्ति पञ्चपट्टापेति सिनेहं करोतीति अत्थो । सो पनेस सप्तपदेन होतीति एकतो सप्तपदवीतिहारगमनमत्तेन होतीति अत्थो । सहायो पन द्वादसकेन होतीति सम्बकिञ्चान एकतो करण्वसेन सन्धिरियापथेसु । सह गच्छतीति सहायो । सो पनेस द्वादसकेन होति । द्वादसाहं एकतो निवासेन होतीति अत्थो^१ । भासद्धभासेन चाति भासेन वा अद्धभासेन वा । ज्ञाति होतीति ज्ञाति-समो होति । तदुत्तरिति ततो उत्तरि एकतो निवासेन । अस्तसमोपि होति येव । जहेय्यन्ति एवरूप सहाय कथं जहेय्यन्ति मित्तग्ने गृग कथेसि ।

ततो पट्टाय पुन कोचि तस्सन्तरे वत्ता नाम नाहोमि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समो-धानेमि । तदा कालकण्ठी आनन्दो अहोसि, बाराणसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

कालकण्ठिजातकं ।

४. अत्यस्स द्वारजातकं

पञ्चपन्नवत्पु

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति इदं सत्या जेतवने विरहन्तो एकं अत्यकुसलं कुसपुत्रं आरम्भं कथं मे ।

सावत्थियं हि एकस्स महाविभवस्स सेट्ठिनो पुत्रो जातिया सत्तवस्सो पञ्जवा अत्यकुसलो । सो एक-दिवसं पितरं उपसङ्कुमिन्त्वा 'अत्यस्स द्वारपञ्च' नाम पुञ्छि । सो तं न जानाति । अथस्स एतदहोसि—अयं पञ्चो अनिसुखमो । ठपेत्वा सब्बञ्जुबुद्धं अञ्जो उपरि भवग्गेन हेट्ठां च अबीचिना परिञ्छिन्ने लोकसन्नि-वासे एतं पञ्चं कथेतुं समत्थो नाम नत्थीति । सो पुत्रं आदाय बहु मालागन्धविलेपनं गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा सत्थारं पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्धो भगवन्तं एतदवोच [३१०]—अयं भन्ते ! द्वारको पञ्जवा, अत्य-कुसलो मं 'अत्यस्स द्वारपञ्च' नाम पुञ्छि । अहं तं पञ्चं अजानन्तो तुम्हाकं सन्तिकं आगतो, साधु मे भगवा तं पञ्चं कथेतुंति ।

सत्या—पुब्बपाहं उपासकं । इमिना कुमारकेनेतं पञ्चं पुट्ठां । मया चस्स कथितो । तदा न एमं जानाति । इदानीं पनं भवसङ्खेपगततां न सत्त्वस्सेतीति वत्त्वा नेन याचितो अतीतं आहुरिं —

अतीतवत्पु

अतीते बागरणियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेण बोधिमत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । अथस्स पुत्रो सत्तं वस्सिको जातिया पञ्जवा अत्यकुसलो सो एकदिवसं पितरं उपसङ्कुमिन्त्वा—जानं ! अत्यस्स द्वारं नाम किन्ति 'अत्यस्स द्वारपञ्च' पुञ्छि ।

अथस्स पिता तं पञ्चं कथेतो इमं गायमाह —

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभं
सौलं च बुद्धानुमतं सुतं च.
धम्माम्नुवत्तो च अलीनतां च
अत्यस्स द्वारां पमूत्तां छलेतेति ।

तत्थ — आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति चकारो निपातमत्तं । तातं ! पठममव आरोग्यसङ्खानं परमं लाभं इच्छेत्याति इममत्थं दीपेत्ता एवमाह । तत्थ आरोग्यं नाम सरीरस्स च चित्तस्स च अरागभावा अनापुरता । सरीरे हि रोगानुरे नेव अलद्धं भोगलाभं उपादेनुं सककोति न लद्धं परिभुञ्जितुं अनापुरे पनं उभयम्पेतं सककोति । चित्ते च विलेसानुरं नेव अलद्धं भानादिलाभं उपादेनुं सककोति न लद्धं पुनं समापनि-वसेन परिभुञ्जितुं, एतस्मिं रोगे सति अलद्धोपिं लाभानं लब्धमिति, लद्धोपिं निगत्थकां हानिं, असति पनेतस्मिं अलद्धोपिं लाभो लब्धमिति, लद्धोपिं मात्थका होतीति आरोग्यं परमो लाभो नाम । तं मन्वपठमं इच्छित्तव्वं इदं मेकमत्थस्स द्वारांति अयमेत्थं अत्थो । सौलं चाति आचारमीनं । इमिना लोकचारितं दस्सेति । बुद्धानु-मतन्ति गुणबुद्धानं पण्डितानं अनुमतं इमिना जागमसम्पन्नानं गच्छं ओवादं दस्सेति । सुतं चाति वाग्गनि-स्मितं सुतं । इमिना इमस्मिं लोके अत्थनिस्मितं बाहुमच्चं दस्सेति । धम्माम्नुवत्तो चाति तिबिधस्स सुचरित-धम्मस्स अनुवत्तनं । इमिना दुच्चरितधम्मं वज्जेत्वा सुचरितधम्माम्नुवत्तनभावं दस्सेति । अलीनता चाति चित्तस्स अलीनता अनीचता । इमिना चित्तस्स असकोचं परणीतभावं उत्तमभावं दस्सेति । अत्यस्स द्वारां पमूत्तां छलेतेति

अत्यो नाम बडिड, तस्स बडिडसड्खातस्स लोकियलोकुत्तरस्स अत्यस्स एते पमुखा उत्तमा छ्छ द्वारा उपाया अषिगममुखानीति । [३११]

एवं बोधिसत्तो पुत्तस्स अत्यद्वारपञ्चं कथेसि । सो ततो पट्टाय तेसु छसु धम्मेषु वत्ति । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोषानेसि । तदा पुत्तोब पच्चुप्पन्नो पुत्तो, महासेट्ठी पन अहमेवाति ।

अत्यसद्वारजातकं ।

६. किम्पक्कजातकं

धायति दोसं नाञ्जायाति इवं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं उक्कण्ठितभिक्षुं आरब्ध कमेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अञ्जातरो किर कुलपुत्तो बुद्धसासने उर दत्त्वा पञ्चजितो एकदिवस सावत्थियं पिण्डाय चरन्तो एकं अलङ्कृतइत्थि दिस्वा उक्कण्ठि । अयं नं आचरियुपञ्जाया सत्थु सन्तिक आनायसु ।

मत्या-सच्चं किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्त्वा मच्चन्ति वुत्ते-पञ्चकामगुणा नामेते भिक्षु ! परिभोगकाले रमणीया । सो पन तेसं परिभोगो निरयादिसु पटिसन्धिदायकत्ता किम्पक्कफलपरिभोगसदिमो होति । किम्पक्कफलं नाम वण्णगन्धरससम्पन्नं खादित पन अन्तानि खण्डेत्वा जीवितकख्यं पापेति । पुब्बे बहुजना तस्स दोस अदिस्वा वण्णगन्धरसेसु वज्जित्वा त फलं परिभुञ्जित्वा जीवितकख्य पापुणिसूति वत्त्वा तेहि याचितो अतीतं आहरिः-

ध्रतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो सत्यवाहो हुत्वा पञ्चह सहकटसनेहि पुब्बन्ता-परन्त गच्छन्तो अटविमुख पत्त्वा मनुस्से सन्निपातेत्वा-इमिस्सा अटविद्या विमरुक्खो नाम अत्थि । मा खो मं अनापुच्छा पुब्बे अखादिनपुब्बानि फलाफलानि खादित्थानि ओवदि ।

मनुस्सा अटवि अनिक्कमित्त्वा अटविमुखे एकं किम्पक्कफलं फलभाग्नमिनमाव अद्दसु । तस्स खन्धसाखापत्तफलानि सण्ठानवण्णरसगन्धेहि अम्यसदिमानेय । तेसु एकच्च वण्णगन्धरसेसु वज्जित्वा अम्ब-फलसञ्जाय फलानि खादिसु । एकच्चे सत्यवाहं पुच्छित्त्वा खादिरमामानि गहेत्वा अट्टसु ।

बोधिसत्तो त ठान पत्त्वा ते गहेत्वा ठिते फलानि छट्टापेत्वा ये म्हादमाना अट्टसु ते वमन कारेत्त्वा तेस भेसज्ज अदासि । तेसु एकच्च अरोगा जाना पठममेव खादित्त्वा ठिना पन जीवितकख्य पत्ता । बोधिसत्तापि इच्छितट्टान सोत्थिना गत्त्वा लाभं लभित्वा पुन सकट्टानमेव आगत्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्या त वत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गायमाह-

धायतिदोसं नाञ्जाय यो कामे पतिसेवति,

विपाकन्ते हनन्ति नं किम्पक्कमिव भक्खित्तन्ति ।

तत्थ-धायतिदोसं नाञ्जायाति अनागते दोस नाञ्जाय अजानित्वाति अत्थो । यो कामे पतिसेवतीति यो वत्थुकामे च किलेसकामे च पतिसेवति । विपाकन्ते हनन्ति नन्ति ते कामा त पुरिस अत्तनो विपाकसइखाते अन्ते निरयादिसु उप्पन्न नानप्यकारेण दुक्खेण सयोजयमाना हनन्ति । कथं ? किम्पक्कमिव भक्खित्तन्ति यथा परिभोगकाले वण्णगन्धरससम्पत्तिया मनाप किम्पक्कफल अनागत दोस अदिस्वा भक्खित्त अन्ते हन्ति जीवित-कख्य पापेति एवं परिभोगकाले मनापापि कामा विपाककाले हनन्तीति ।

देसन यथानुसन्धि पापेत्वा सच्चानि पकामेसि । सच्चपरिसेसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तफल पापुणि । सेसपरिसायपि केचि संतापन्ना, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो केचि अरहन्तो अहेसु । सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहोसि । सत्यवाहो पन अहेमेवाति ।

किम्पक्कजातकं ।

३. सीलबीमंसनजातकं

सीलं किरैव कल्याणन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं सीलबीमसकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपुत्रवत्यु

सो किर कोसलराजान् निस्साय जीवति । तिसरगुगतो अखण्डपञ्चसीलो, तिष्ण वेदानं पारसू । राजा अयं सीलवाति तस्स अतिरेकसम्मानं करोति ।

सो चिन्तेसि—अयं राजा मय्ह अञ्जे हि ब्राह्मणोहि अतिरेकसम्मानं करोति अतिवियं मं गरं कत्वा पस्सति, किञ्च खो एस मम जानिगोत्तकलप्यदेःसिपमम्पनि निम्माय इमं सम्मानं करोति, उदाहृ सीलसम्पत्तिं, बीमसिस्सामि तावाति ।

सो एकदिवसं राजपुट्टानं गत्वा घरं आगच्छन्तो एकस्मिं हेरञ्जिवाक्खं फलकतो अनापुच्छित्वा एकं क्हापरणं गहेत्वा अगमामि । हेरञ्जिको ब्राह्मणो गरुभावेनं किञ्च अत्वा निसीदि । पुनरदिवसे द्वे क्हापरणे गण्णि । हेरञ्जिको तथेव अधिवासेमि । तनियदिवसे क्हापरणमूट्ठि अगगहेसि । अथ न हेरञ्जिको अज्ज ते ततियो दिवसे गजकटुम्बं विनुम्पलम्मानि गजकटुम्बं विनुम्पकचोरो मे गहितोति तिक्खन्तुं विरवि । अथ न मनुस्सा इतो चित्तो चागत्वा चिग्गन्दाणि त्वं सीलवा वियं विचरोति द्वे तयो पहारे दत्त्वा वग्घित्वा रञ्जो दस्सेनु ।

राजा विप्यटिसारी हुत्वा—कस्मा ब्राह्मण ! एवरूपं दुस्मीनकम्मं करोसीनि ? वत्त्वा गच्छ तस्स राजारणं करोथाति आह ।

ब्राह्मणो—नाहं महाराज ! चोरोनि आह ।

अथ कस्मा गजकटुम्बकस्स फलकतो [३१३] क्हापरणे गण्णीति ?

एतं मया नयि मम अनिनम्मानं करोन्ते किञ्च खो राजा मम जानिआदीनि निस्साय अतिसम्मानं करोति, उदाहृ सीलं निस्सायाति बीमंसनत्थायकतं, इदानीं पनं मया एकमेव ज्ञातं यथा सीलमेव निस्सायं तथा मम सम्मानो कतो न जातियादीनि, तथाहि मे इदानीं राजारणं कारेसीति वत्त्वा स्वाह इमिना कारणेन इमस्मि लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पम्पन्ति गण्णिपुट्टानं गतो, इमस्स पनाहं सीलस्स अनुच्छविकं करोन्तो गेहे ठितो किलेसे परिभुञ्जन्तो न सक्खिस्सामि कातुं, अज्जेव जेतवन्तं गत्वा सत्यं मन्तिके पब्बजिस्सामि पब्बज्जं मे देहि देवाति वत्त्वा राजानं अनुजानापेत्वा जेतवनाभिमुखो पायासि ।

अथ न जानिसुहज्जवन्धवा सन्नपित्वा निवारंतु असक्कोत्ता निवात्तसु । सो सत्यं सत्तिकं गत्वा पब्बज्जं याचित्वा पब्बज्जं च उपसम्पदं च लभित्वा अविस्सट्टकम्मट्टानो विपस्सन् वड्ढेत्वा अग्रहन् पत्त्वा सत्थारं उपसङ्कवित्वा भन्ते । मय्ह पब्बज्जा मत्थकं पत्ताति अञ्जं व्याकामि । तस्मिं न अञ्जव्याकरणं भिक्खु-सङ्घे पाकटं जातं । अयेकदिवसं घम्मसभायं सन्नपिता भिक्खू—आवुनो ! असुको नाम रञ्जो उपट्टाकन्ना-ह्माणो अत्तनो सीलं बीममित्त्वा राजानं आपुच्छित्त्वा पब्बजित्त्वा अरहन्ते पतिट्ठितोति तस्स गुणं कथयमाना निसी-दिमु ।

सत्या आगत्वा—कायानुत्थं भिक्खवं ! एतरहिं कथायं सन्निसिप्राति पुच्छित्त्वा इमायं नामाति बुत्ते—न भिक्खवं ! इदानीं अयमेव ब्राह्मणो अत्तनो सीलं बीममित्त्वा पब्बजित्त्वा अत्तनो पतिट्ठं अकामि । पुब्बेपि पण्डिता अत्तनो सीलं बीममित्त्वा पब्बजित्त्वा अत्तनो पतिट्ठं करिमुत्ति वत्त्वा तेहि याचिनो अतीतं आहरि.—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि दानाधिमुत्तो सीलज्जा-सयो अखण्डपञ्चसीलो । राजा सेसब्राह्मणोहि अतिरेकं तस्स सम्मानं करोतीति, सच्चं पुरिससदिसमेव ।

बोधिसत्ते पन बन्धित्वा रञ्जो सन्तिकं निव्यमाने अहिगुण्डिका अन्तरवीथियं सप्पं कीलापेत्ता तं नङ्गुट्ठे गण्हन्ति, गीवाय गण्हन्ति, गले वेडेन्ति ।

बोधिसत्तो ते दिस्वा—मा ताता ! एतं सप्पं नङ्गुट्ठे गण्हय, मा गीवाय, मा गले वेडेय, अयं हि बो डसित्वा जीवितक्खयं पापेय्याति आह ।

अहिगुण्डिका—अयं ब्राह्मण ! सप्पो सीलवा आचारसम्पन्नो तादिसो दुस्सीलो न होति । त्वं पन अत्तनो दुस्सीलताय अनाचारेण राज कुट्टुम्बविलुम्पकचोरोति बन्धित्वा नीयसीति आहसु ।

सो चिन्तेसि—सप्पापि ताव अडसन्ता अविहेडेन्ता सीलवन्तोति नाम लभन्ति । किमङ्गय पन मनुस्स-भूता ? सीलं येव इमस्मि लोके उत्तम । नत्थि ततो उत्तरितरन्ति ।

अथ नं नेत्वा रञ्जो दस्सेसु । [३१४]

राजा—किं इदं ताताति ? पुच्छि ।

राजकुट्टुम्बविलुम्पक चोरो देवाति ।

तेन हिस्स राजारण करोथाति ।

ब्राह्मणी—नाहं महाराज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा कहापरणे अगहेसीति च वुत्तो पुग्गिमनयेनेव सव्व आरोचिन्तो स्वाह इमिन्ता कारणेण इमस्मि लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पामोकखन्ति सन्निट्ठान कतीति वत्वा तिट्ठनु ताव, इदं आमीविसोपि ताव अडनन्तो अविहेडेन्तो सीलवाति वत्तव्वत लभति । इमिन्नापि कारणेण सीलमेव उत्तमं, सीलं पवरन्ति सीलं वण्णेन्तो इमं गाथमाह—

सीलं किरेव कल्याणं सीलं लोके अणुत्तरं

पस्स घोरविसो नापो सीलवाति न हञ्जान्तीति ।

तत्थ—सीलं किरेवाति कायवाचाचित्तेहि अवीनिककमगसट्ठवान आचारमीयमेव । किराति अनु-स्सववसेन वदति । कयाणन्ति मुन्दरतर । अणुत्तरन्ति जेट्टक सव्वगगदायक । पस्साति अत्तना विट्टुकाग्ग अभिमुख करोन्तो कयेसि । सीलवाति न हञ्जतीति घोरविसोपि ममानो अडसनअविहेट्टनमसत्तेन मियवाति पसम लभति । न हञ्जानि न विहञ्जतीति इमिन्नापि कारणेण सीलमेव उन्नमन्ति ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्मं देसेत्वा कामे पहाय इमिपव्वज्ज पव्वजित्वा हिमवन्तं पवि-सित्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ट ममापत्तियो निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इमं धम्मदेमन आह-रित्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो, राजपरिसा वृद्धपरिसा अहोसि, पुरोहितो पन अहमेवाति ।

सीलवीमंसनजातकं ।

७. मङ्गलजातकं

यस्य मङ्गला समूहताति इदं सत्या बेलुवनं विहरन्तो एकं साटककल्त्राब्राह्मणं आरब्धं कथेति ।

पञ्चपत्रवत्यु

राजगृहवासिको किरको ब्राह्मणो कोतूहलमङ्गलिको तीसु रतनेसु अप्ससन्नो मिच्छादिद्वि अड्डो महद्वनो महाभोगो । तस्स समुग्गे ठपितं साटकयुगं मूसिका खादिसु । अथस्स सीसं नहायित्वा साटके आहरथाति वुत्तकाले मूसिकाय खादितभाव आरोचायिसु । सो चिन्तेमि—सचे इदं मूसिकदट्ठं साटकयुगं इमस्मिं गेहे भविस्सति महाविनासो भविस्सति । इदं हि अवगणनं, कालकण्णीसदिसं पुत्तधीतादीनन्मिं दासकम्मकरादीनं वा न सक्का दातुं । यो हि इदं गण्हिस्सति सव्वस्स महाविनासो भविस्सति । आमकसुसाने तं छड्डापेस्सामि । न खो पणं सक्का दासादीनं हत्ये दातुं । ते हि एत्थं लोभं उपादेत्वा इमं [३१५] गहेत्वा विनासं पापुण्येयुं । पुत्तस्स तं हत्ये दस्सामीति ।

सो पुत्तं पक्कोमापेत्वा नमत्थं आरोचत्वा—त्वम्पि न तानं ! हत्थेन अफुसित्वा दण्डकेन गहेत्वा आमकसुसाने छड्डेत्वा मसीमं नहायित्वा एहीति पेमेसि ।

सत्यापि खो तं दिवसं पञ्चससमये वेनेव्यबन्धये आलोकेन्तो इमेसं पितापुत्तानं सीतापत्तिफलस्स उपनिस्सयं दिस्वा भिगवीथिं गहेत्वा भिगलुट्ठो वियं गन्त्वा आमकसुसानद्वारे निसीदि छब्बण्णबद्धरम्मियो विस्सज्जेन्तो । मारावो पितुं वचनं सम्पटिच्छित्वा अगारमापं वियं तं युगमाटकं यट्ठिकोटियां गहेत्वा आमकसुसानद्वारं पापुण्णिं । अथ न मन्था—किं करोसि माराथाति आहं । भो गोतम ! इदं माटकयुगं मूसिकाय दट्ठं, कालकण्णीसदिसं हनाह्णविमूषमं । मम पिता अञ्जो एत्तं छड्डेन्तो लोभं उपादेत्वा गण्ह्य्यानि भयेन मं पहिण्णि । अहमेतं छड्डेत्वा सीसं नहायित्वा गमिस्सामीति आगतामिहं भो गोतमति ।

तेन हि छड्डेहीति ।

मारावो छड्डेसि । सत्या अम्हाकन्दानि वट्टतीति तस्मिं सम्मुत्थाव अवमङ्गलं भो गोतम ! एतं कालकण्णीसदिसं मा गण्हि, मा गण्हिती तस्मिं वारयमाने येव गहेत्वा बेलुवनानिभुक्खो पायासि । मारावो वेगेन गन्त्वा पितुं आरोचेसि—तानं ! मया आमकसुसाने छड्डितं साटकयुगं समणो गोतमो अम्हाकं वट्टतीति मया वारियमानोपि गहेत्वा बेलुवनं गतोमि ।

ब्राह्मणो चिन्तेसि—तं साटकयुगं अवमङ्गलं कालकण्णीसदिसं । तं वलञ्जेन्तो समणोपि गोतमो नस्सिस्सति, विहारोपि नस्सिस्सति । ततो अम्हाकं गरहा भविस्सति । समणस्स गोतमस्स अञ्जो बहू साटकं वत्त्वा तं छड्डापेस्सामीति ।

सो बहू साटके गाहापेत्वा पुत्तेन सड्ढिं बेलुवनं गन्त्वा सत्थारं दिस्वा एकमन्तं ठिनो एवमाहं सच्चं किरं ते भो गोतम ! आमकसुसाने साटकयुगं गहिन्नि ?

सच्चं ब्राह्मणाति ।

भो गोतम ! तं साटकं युगं अवमङ्गलं तुम्हं न परिभुञ्जमाना नस्सिस्सथ, सकलविहारोपि नस्सिस्सति । सचे वो निवासनं वा पारुपणं वा नप्पहीति इमे साटके गहेत्वा तं छड्डापेथाति ।

अथ न सत्या—मयं ब्राह्मण ! पव्वजिना नाम अम्हाकं आमकसुसाने अन्तरवीथियं सकारद्वाने नहान्तिरये महाभग्गेति एवरूपेसु ठानेसु छड्डिता वा पतिता वा पिलोतिका वट्टति, त्वम्पणं न इदानेव पुब्बेपि एवं लड्ढिको येवाति वत्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे धम्मिको मगधराजा रज्जं कारोसि । तदा बोधिसत्तो एकस्मिं उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा विञ्जुत्तं पत्तो इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा अभिञ्जा च [३१६] समापत्तियो च निव्व-

तेत्वा हिमवन्ते वसमानो एकस्मि काले हिमवन्ततो निःस्रमिःत्वा राजागहनगरे राजुव्यानं पत्वा तत्प वसित्वा
दुतियदिवसे भिकक्षाचारत्याय नगर पाविसि । राजा तं दिस्वा पक्कोसापत्वा पासादे निसीदापत्वा भोजेत्वा
उव्याने येव वसनत्याय पटिञ्ज गृहिह । बोधिसत्तो रञ्जो निवेसने भुञ्जित्वा उव्याने वसति ।

तस्मि काले राजगहनगरे दुस्सलक्खणब्राह्मणो नाम अहोसि । तस्स समुग्गे ठपितं सटकयुगन्ति
सम्भं पुरिमसदिसमेव । माएवो पन सुसान गच्छन्ते बोधिसत्तो पठमतर गत्वा सुसानद्वारे निसीदित्वा तेन
छड्डितं साटकपुग गहेत्वा उव्यान अगमासि । माएवो गत्वा पितु आरोचेसि । पिता राजकुलूपको तापसो
नस्सेय्याति बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा—तापस ! तया गहितसाटके छड्डेहि मा नस्सीति आह ।

तापसो—अम्हाक सुसाने छड्डितपिनोतिका बट्टति न मय कोतूहलमड्गलिका कोतूहलमड्गलं
नामेतं न बुद्धपच्चेकबुद्धबोधिसत्तेहि वण्णितं, तस्मा पण्डितेन कोतूहलमड्गलिकेन न भवितम्बन्ति ब्राह्मणस्स
धम्मं देसेति ।

ब्राह्मणो धम्मं सुत्वा दिट्ठि भिन्दित्वा बोधिसत्त सरण गतो । बोधिसत्तोपि अपरिहीनम्भानो ब्रह्म-
लोकपरायणो अहोसि । सत्यापि इम अनैत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा ब्राह्मणस्स धम्मं देसेत्तो इम
गाथमाह—

यस्स मङ्गला समूहता
उप्पाता सुपिना च लक्खणा च,
स सङ्गलवोस वीतिवत्तो
युगयोगाधिगतो न जातु मेत्तीति ।

तत्प यस्समङ्गला समूहताति यस्स अरहतो खीणासवस्स दिट्ठमडगल सुतमडगलं मृतमडगलन्ति
एते मडगला समुच्छिन्ना । उप्पाता सुपिना च लक्खणा चाति एवरूपो चन्दग्गाहो भविस्सति, एवरूपो सुरि-
यग्गाहो भविस्सति, एवरूपो नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, एवरूपो उक्कापातो भविस्सति, एवरूपो दुदिसाडाहो
भविस्सतीति इमे पञ्च महाउप्पाता तानप्यकारका सुपिना सुनक्खगा दुग्भगलक्खगा इत्थिलक्खगा पुरि-
सलक्खणा दासनक्खणा दासिलक्खणा असिलक्खणा उसभलक्खणा आवुधलक्खणा वत्थलक्खणाएतन्ति एवमादिकानि
लक्खणानि इमे च दिट्ठिद्वाना यस्स समूहता न एतेहि उप्पातादीहि अन्ततो मड गल वा अवमड गल वा पच्चेति ।
स मङ्गलवोस वीतिवत्तोति सो खीणासवो सम्भमड्गनदासवीतिवत्तो अतिक्कन्तो पजहित्वा ठितो ।

युगयोगाधिगतो न जातुमेत्तीति कोधो च उपनाहो च मक्खो च पलासो चाति आदिना नयेन द्वे
एकतो आगतकिलेसा युगा नाम । कामयोगो, [३१७] भवयोगो, दिट्ठियोगो, अविज्जायोगोति इमे ससारे
योजनभावतो चत्तारो योगा नाम । ते युगा च योगा चाति युगयोगो अधिगतो अभिभाविता गतो वीतिवत्तो
समतक्कन्तो खीणासवो भिक्खु । न जातुमेत्तीति पुन पटिसन्धिवसेन एकसेनेव इम लोकं न एति नागच्छतीति ।

एव सत्या इमाय गाथाय ब्राह्मणस्स धम्मं देसेत्वा पुन सच्चानि पकासेमि । सच्चपरियोसाने ब्राह्मणो
सद्धि पुत्तेन सोतापत्तफले पतिट्ठिहि । सत्या जातक समोधानेसि । तदा एतेव पितापुता अहेसुं । तापसो
पन अहमेवाति ।

मङ्गलजातकं ।

८. सारम्भजातकं

कल्याणमेव मुञ्चयेद्याति इदं सत्या सावत्थिय उपनिस्साय जेतवने विहरन्तो ओमसवादसिक्खापदं आरब्ध कथेसि ।

द्वेषि बत्थूनि हेट्ठा नन्दिविसालजातके बुत्तसदिसानेव । इमस्मि पन जातके बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलार्यं अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स सारम्भो नाम बनिवद्दो अहोमि । सत्या इदं अतीतवत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो ह्त्वा इमं गायमाहः-

कल्याणमेव मुञ्चयेद्य नहि मुञ्चयेय पापिकं,
मोक्षो कल्याणिया साधुं मुत्वा तपति पापिकन्ति ।

तत्थ-कल्याणमेव मुञ्चयेद्याति चतुदोमविनिम्मुत्त कल्याण मुन्दर अनवज्ज वाचमेव मुञ्चयेय, विस्स-ज्जेय्य, कथेय्य । नहि मुञ्चयेद्य पापिकन्ति पापिकं तामिकं परेसं आप्पय अमनाप न मुञ्चयेय, न कथेय्य । मोक्षो कल्याणिया साधूति कल्याणवाचाय विस्सज्जनमेव इमस्मि लोके साधुं सुन्दरं भद्दकं । मुत्वा तपति पापिकन्ति पापिकं फरुस वाचं मुञ्चिक्त्वा विस्सज्जेत्वा कथेत्वा सो पुग्गलो तपति सोधनि किलमतीति ।

एव सत्या इमं धम्मदेसनं आहुरित्वा जातकं समोधनेमि । तदा ब्राह्मणो आनन्दो अहोसि, ब्राह्मणी उपलवण्णा, सारम्भो पन अहमेवाति ।

सारम्भजातकं ।

९. कुहकजातकं

बाबाव किर ते आसीति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक कुहक आरब्ध कथेसि । कुहनवत्यु उदा-
सजातके आवीभविस्सति ।

प्रतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एकं गामकं उपनिस्साय एको कूटजटिलकुहकतापसो वसति ।
एको कुटुम्बिको तस्स अरञ्ज्ये पण्णसालं कारेत्वा तत्य न वासेन्तो अत्तनो गेहे पणीताहारेण पटिग्जगति ।
सो त कूटजटिलं सीलवा एसोति सद्दहित्वा चोरभयेन सुवण्णनिक्खसत तस्स पण्णसाल नेत्वा भूमिगत कत्वा
इद ओलोकेय्यासि भन्तेति आह । अथ न तापसो—पब्बजितान नाम आवुसो ! एवरूप कथेतु न वट्टति
अम्हाकं परसन्तके लोभो नाम नत्थीति आह ।

सो—साधु भन्तेति तस्स वचन सद्दहित्वा पक्कामि । दुट्टतापसो सक्का एत्तकेन जीवितुन्ति कतिपाह
अतिककमित्त्वा त सुवण्ण गहेत्वा अन्तरामगं एकास्मि ठाने ठपेत्वा आगत्वा पण्णसालायमेव वसित्वा पुनदिवसे
तस्स गेहे भत्तकिच्च कत्वा एवमाह—आवुसो ! मय नुम्हे निस्साय चिर वसिम्ह, अतिचिर एकास्मि ठाने
वसन्तान मनुस्सेहि सद्धि ससग्गो होति । ससग्गो च नाम पब्बजितानं मल । तस्मा गच्छामहन्ति वत्वा तेन
पुनप्युत याचियमानोपि निवत्तितु न इच्छि ।

अथ न सो—एव सन्ते गच्छथ भन्तेति याव गामद्वार अनुगत्वा निवत्ति ।

तापसो थोक गत्वाव इम कुटुम्बिक मया वञ्चेतु वट्टतीति चिन्नेत्वा जटान अन्तरे तिरा ठपेत्वा
पटिनिवत्ति ।

कुटुम्बिको—कि भन्ते ! निवत्तित्थ्याति पुच्छि ।

आवुसो ! तुम्हाक गहेच्छदननो मे जटामु एक तिरा लगं, अदिश्रादान च नाम पब्बजितान न वट्टति
त आदाय आगतोम्हीति ।

कुटुम्बिको—छड्डेत्वा गच्छथ भन्तेति वत्वा तिरामलाकाप्प नाम परसन्तक न गप्हति, अहां कुक्कु-
च्चको मे अय्योति पसीदित्वा वन्दित्वा उय्योजेसि ।

तदा पन बोधिसत्तेन भण्डत्थाय पच्चन्त गच्छन्तेन तस्मि निवेसने निवासो गहितो हाति । सो ताप-
सस्स वचन सुत्वाव अद्दा इमिना दुट्टतापसेन इमस्स किञ्चि हट भविस्सतीति कुटुम्बिक पुच्छि—अत्थ पन ते सम्म !
किञ्चि एतस्स तापसस्स सन्तिके निक्खत्तन्ति ?

अत्थ सम्म ! सुवण्णनिक्खसतन्ति ।

तेन हि गच्छ न उपधारेहीति ।

सो पण्णसाल गत्वा त अदिस्वा वेगेनायन्त्वा नत्थि सम्माति आह ।

न ते सुवण्ण अञ्जनं गहित, तेनेव कूटनापसेन गहित । एहि त अनुबन्धत्वा गण्णामाति वेगेन गत्वा
कूटतापस गण्णित्वा हत्थेहि च पादेहि च पायेत्वा सुवण्ण आहरापेत्वा गण्णहुमु । बोधिसत्तो सुवण्णं दिस्वा
निक्खसत नाम हरमानो असज्जित्वा तिरामत्तं सत्तासीति वत्वा त गरहन्तो इम गाथमाह.—

बाबाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनो,
तियमत्ते धसज्जित्थो नो च निक्खसतं हरन्ति ।

तत्थ—बाबाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनोति पब्बजितान तिरामत्तम्पि अदिधं आदातुं न
वट्टतीति एव सखिलं मुदुवचनं वदन्तस्स बाबाव एव किर ते सण्हा आसि । वचनमत्तमेव मट्ट अहोसीति अत्थो ।

तिणमत्ते असञ्जित्योति कूटजटिल ! एकस्सा तिणसलाकाय कुक्कुच्चं कुहमानो त्वं सत्तो आसत्तो लग्गो अहोसि ।
नो च भिक्खसत्तं हरन्ति इमं पणं निक्खसत्तं हरन्तो असत्तो निल्लग्गोव जातोसीति ।

एवं बोधिसत्तो तं गरहित्वा मात्सु पुन कूटजटिल ! एवरूपमकासीति ओवादं दत्त्वा यथाकम्मं गतो ।
सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा—न भिक्खवे ! इदानेवेसं भिक्खु कुहको पुब्बेपि कुहको येवातिं वत्त्वा जातकं
समोषानेसि । तदा कूटतापसो कुहकभिक्खु अहोसि, पण्डितपुरिसो पणं अहमेवाति ।

कुहकजातकं ।

१०. अकतञ्जु जातकं

यो पुञ्जे कतकल्याणोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

तस्स किरको पञ्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्टसहायो अहोसि । सो एकदा पञ्चन्ते उट्टानकभण्डस्स पञ्च सकटसतानि पूरेत्वा कम्मन्तिकमनुस्से आह—गच्छथ भो ! इमं भण्ड सावत्थि नेत्वा अम्हाकं सहायस्स अनाथपिण्डकमहासेठिस्स पञ्चक्खेन विकिरिण्त्वा पटिभण्डं आहरयाति ।

ते साधूति तस्स बचन सम्पटिञ्चिक्खा सावत्थि गत्वा महासेट्ठि दिस्वा पण्णाकारं दत्त्वा त पवत्ति आरोचेसु । महासेट्ठि स्वागत वोति तेस आवास च परिब्वय च दापेत्वा सहायस्स सुख पुञ्चिक्खा भण्ड विकिरिण्त्वा पटिभण्डं दापेसि । ते पञ्चन्त गत्वा तमत्थं असनो सेट्ठिस्स आरोचेसु ।

अथापरभागे अनाथपिण्डकोपि तथेव पञ्च सकटसतानि तत्थ पेसेसि । मनुस्सा तत्थ गत्वा पण्णाकारं आदाय पञ्चन्तवासिकसेट्ठि पस्सिसु । सो कृतो आगच्छयाति पुञ्चिक्खा सावत्थितो तुम्हाक सहायस्स अनाथपिण्डकस्स सन्तिकानि वृत्ते अनाथपिण्डकोति कस्सचि पुरिस्सस्स नाम भविस्सन्तीति परिहासं कत्वा पण्णाकारं गहेत्वा गच्छथ तुम्हेति उद्योजेसि । नेव निवास न परिब्वय दापेमि । ते सयमेव भण्ड विकिरिण्त्वा पटिभण्ड आदाय सावत्थि आगत्वा सेठिस्स त पवत्ति आरोचेसु ।

अथ सो पञ्चन्तवासी पुनपि एकवारं तथेव पञ्च सकटसतानि सावत्थि पेसेसि । मनुस्सा पण्णाकारं आदाय महासेट्ठि पस्सिसु । ते पन दिस्वा अनाथापिण्डकस्स गेहे मनुस्सा मय [३२०] सामि ! एतेस निवासञ्च भत्तञ्च परिब्वयञ्च जानिस्सामाति बत्वा तेस सकटानि बहिनगरे तथारुपं ठाने मोचापेत्वा तुम्हे इथेव बसथ अम्हाक वो घरे यागुभत्तञ्च परिब्वयो च भविस्सतीति गत्वा दासकम्मकरे सन्निपातेत्वा मज्झिमयामसमनन्दरे पञ्चेव सकटसतानि विलुम्पित्वा निवासनपाएपनानिपि नेम अञ्चिन्दित्वा गोरो पलापेत्वा सकटानि विचक्कानि कत्वा भूमिय उपेत्वा चक्कानिपि गण्हेत्वाव अगमसु । पञ्चन्तवामिनो निवासनमत्तस्सापि सामिका अट्टत्वा भीता वेगेन पनायित्वा पञ्चन्तमेव गता । सेट्ठिस्स मनुस्सापि त पवत्ति महासेट्ठिनो आरोचेसु ।

सो अत्थि दानि कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गत्वा आदितो पट्टाय सन्न त पवत्ति आरोचेसि । सत्या—न खो गहपति ! सो पञ्चन्तवासी इदानेव एवसोतो पुञ्जेपि एवसीलकोव अहोसीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि.—

अतीतवत्यु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो बाराणसियं महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको पञ्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्टसहायोति सन्न अतीतवत्यु पञ्चपुञ्जवत्युसदिसमेव । बोधिसत्तो पन अत्तनो मनुस्सेहि अञ्ज अम्हेहि इदं नामकतन्ति आरोचिते पठमं अत्तनो कतं उपकार अजानन्ता पञ्चापि एवरूपं लभन्ति येवाति वत्वा सम्पत्परिसाय धम्मं देतेत्तो इमं गाथमाह.—

यो पुञ्जे कतकल्याणो कतरथो नावज्जसति,
पञ्चा किञ्चे ससुपन्ने कसारां नाविगच्छतीति ।

तत्रायं पिण्डवो—सत्तिधादिसु यो कोचि पुरिसो पुञ्जे पठमतरं अञ्जेन कतकल्याणो कतूपकारो कतत्वो निष्कादिताकिञ्चो हुत्वा तं परेन अत्तनि कत कल्याणं चेव अत्यञ्च न जानाति सो पञ्चा अत्तनो किञ्चे ससुपन्ने तस्स किञ्चस्स कसारां नाविगच्छति न लभतीति ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पञ्चन्तवामी इदानपि पञ्चन्नवासी येव बाराणसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

अकतञ्जु जातकं ।

अपायिह्वगो नवमो । [३२१]

१०. लिखवगवणना

१. लिखजातकं

लिसं परमेन तेजसाति इवं सत्या जेतवने विहरन्तो अपचववेक्खितपरिभोगं आरम्भ कथेसि ।

पचवपन्नवत्य

तस्मिं किर काले भिक्खु चीवरादीनि लभित्वा येभ्य्येन अपचववेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति । ते चत्तारो पचवये अपचववेक्खित्वा परिभुञ्जमाना येभ्य्येन निरयतिरच्छानयोनितो न मुच्वन्ति ।

सत्या तं कारणं ज्ञत्वा भिक्खुनं अनेकपरियायेन धम्मकथ कयेत्वा अपचववेक्खितपरिभोगे आदीनव दत्सेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खुना नाम चत्तारो पचवये लभित्वा अपचववेक्खित्वा परिभुञ्जितुं न वट्टति । तस्मा इतो पट्ठाय पचववेक्खित्वा परिभुञ्जेय्यायाति । पचववेक्खणविधिं दस्सेन्तो “इध भिक्खवे ! भिक्खु पटिसड्ढायोनिसो चीवर पटिसेवति सीतस्स पटिधातायाति” आदिना नयेन तन्ति ठपेत्वा—भिक्खवे ! चत्तारो पचवये एव पचववेक्खित्वा परिभुञ्जितुं वट्टन्ति । अपचववेक्खितपरिभोगो नाम हलाहलविसपरिभोगसदिसो । पोरणका हि अपचववेक्खित्वा दोस अजानित्वा विस परिभुञ्जित्वा विपाकन्ते महादुक्ख अनुभविसूति वत्त्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्त्प

अतीने वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरस्मि महाभोगकुले निव्वत्तिन्वा वयप्पत्तो अक्खधुत्तो अहोसि । अयापरो कूटक्खधुत्तो बोधिसत्तेन सड्ढि कीलन्तो अत्तनो जय वत्तमाने केनिमण्डन न भिन्दति, पगजयकालं पन अक्ख मुखे पक्खिपत्त्वा अक्खो नट्ठोति केनिमण्डन भिन्दित्वा पक्कमति । बोधिसत्तो तस्स कारणं ज्ञत्वा होतुं जानिस्सामित्थ पतिरूपन्ति अक्खे आदाय अननो परे हलाहलविसेन रज्जेत्वा पुनपुन सुक्खापेत्वा ते आदाय तस्स सन्तिक गन्त्वा एहि सम्म ! अक्खेहि कीलामाति आह । सो साधु सम्माति केनिमण्डल सज्जेत्वा तेन सड्ढि कीलन्तो अत्तनो पगजयकाले एक अक्ख मुखे पक्खिपि । अथ न बोधिसत्तो तथा करोन्त दिस्सा गिलाहि ताव पच्छा इद नामेतन्ति जानिस्ससीति चोदेतुं इम पायमाह —

लिसं परमेन तेजसा

गिलमक्खं पुरिसो न बुज्जाति,

गिल रे ! गिल पापपूत्तक !

पच्छा ते कट्टकं भविस्सतीति ।

तत्त्व—लिसन्ति मक्खित रज्जित । परमेन तेजसाति उत्तमतेजसा सम्पन्नेन हलाहलविसेन । गिलन्ति गिलन्तो । अक्खन्ति गुलक । न बुज्जतीति अय मे गिलतो इद नाम करिस्सतीति न जानाति । गिल रेति गिलाहि अरे ! गिलाति पुनपि चोदेन्तो वदति । पच्छा ते कट्टकं भविस्सतीति इमस्मि ते अक्खे गिलिते पच्छा एत विस तिल्लिणं भविस्सतीति अत्थो । [३२२]

सो बोधिसत्तस्स कथेन्तस्सेव विसवगेन मुञ्छितो अक्खीनि परिवत्तेत्वा खन्थ नामेत्वा पति । बोधिसत्तो इदानिस्स जीविनदान दातुं वट्टतीति ओसधपरिभावि वमनयोग क्त्वा वमेत्वा सप्पिफाणितमधुसक्करादयो तज्ज खादापेत्वा अरोग कत्वा पुन एवरूप मा अकासीति ओवदित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्या इम धम्मदेसनं आहरित्वा भिक्खवे ! अपचववेक्खितपरिभोगो नाम अपचववेक्खित्वा कतविसपरिभोगसदिसो होतीति वत्त्वा जातक समोधानेसि । तदा पण्डितधुत्तो अहमेव अहोसि । कूटधुत्तो पनेत्थ न कथीयति । यया चेत्य एवं सम्बत्थ । यो पन इमस्मिं काले न पञ्जायाति सो न कथिय्यतेवाति ।

लिसजातकं ।

२. महासारजातकं

उक्कट्ठे सुरमिच्छन्तीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो आयस्मन्तं आनन्दत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवाथ

एकस्मिं हि समये कोसनरञ्जो इत्थियो चिन्तयिमु बुद्धुप्पादो नाम दुल्लभो तथा मनुस्सपटिभाभो परिपुण्णायतनता च, मयञ्च इम दुल्लभ खणसमवाय लभित्वापि अत्ततो गविषया विहार गत्वा धम्म वा सोनु पूज वा कानु दान वा दानु न लभाभ । मञ्जुसाय पक्खिना विय वसाम । रञ्जो कथेत्वा अम्हाकं धम्मं देसेतुं अनुच्छविकं एकं भिक्खु पक्कोसापेत्वा नम्म मल्लिके धम्म मोम्साम । ततो य मक्खिस्साम न उग्गाण्हस्साम दानादीनि च पुञ्जानि करिस्साम । एवं नो अय खणपटिलाभो मफलो भविम्मनीति ।

ता सब्बापि राज्ञानं उपमङ्कमिन्वा अत्तना चिन्तिन कारण कथयिमु । राजा साधूनि सम्पटिच्छि । अथेकदिवस राजा उय्यानकील कीलितुकामो उय्यानपान पक्कोसापेत्वा उय्यान सोपेहीति आह । उय्या-नपालो उय्यान सोधेत्तो सत्थार अञ्जानरस्मि कक्खमूले निमिन्न दिस्वा रञ्जो मल्लिक गत्वा मुद्ध देव । उय्यान अपि चेत्य अञ्जानरस्मि हक्खमूले भगवा निमिन्नोति आह । राजा—नाथु मम्म । सत्थु मल्लिके धम्ममिप सोस्सामानि अलङ्कनरथ अभिह्वु उय्यान गत्वा सत्थु मल्लिक अगमासि ।

तस्मिञ्च समये छन्नपाणी नामेको अनागामी उपासको सत्थु मल्लिके धम्म मणमानो निमिन्नो होति । राजा न दिस्वा आमङ्कमानो मूट्टन ठत्वा पूल मचाय पापको भवेय्य न सत्थु मल्लिके गिसीत्त्वा धम्म सुणेय्य । अपापकेन इमिना भवित्त्वन्ति चिन्तेत्वा सत्थार उपमङ्कमिन्वा वन्दित्वा एकमल्ल निगीदि । उपासको बुद्धगारवेन रञ्जो पच्चुट्टान वा वन्दन वा नाकामि । तेनम्म राजा अनत्तमनो अहोसि । [३२३]

सत्या तस्स अनत्तमनभाव ज्ञत्वा उपासकम्म गुण कथेमि—अय महाराज ! उपासको बहुस्मृतो आगतागमो कामेसु वीतरागोति ।

राजा न इमिना ओरकेन भवित्त्वं यम्म मत्या गुणं वण्णेनीति चिन्तेत्वा—उपासक ! वदेय्यासि येन ते अत्थोति आह ।

उपासको साधूनि सम्पटिच्छि । राजा सत्थु मल्लिके धम्म मुत्वा सत्थार पदभिवण कत्वा एककामि । सो एकदिवस उपरिपासादे महावातपान विवर्त्तवा ठितो त उपासक भुत्तपातरास छत्तमादाय जेतवन गच्छन्त दिस्वा पक्कोसापेत्वा एवमाह—त्व किर उपासक ! बहुस्मृतो अम्हाक च इत्थियो धम्मं सोतुकामा चेव उग्गाहेतुकामा च । साधु वतस्स सचे तासं धम्म वाचेय्यासीति ।

देव ! गिहीन नाम राजत्तेपुरे धम्मं देसेतु, वा वाचेतु वा नप्पतिरुपं, अय्यानमेव पतिरुपन्ति ।

राजा सच्चमेस बदतीति त उय्योजेत्वा इत्थियो पक्कोसापेत्वा—भद्रे ! अह तुम्हाक धम्मदेसनत्थाय च धम्मवाचनत्थाय च सत्थु सन्तिक गत्वा एक भिक्खु याचामि । असीनिया महासावकेमु कतर याचामीति आह ।

ता सब्बापि मन्नेत्वा धम्मभण्डागारिक आनन्दत्थेरमेव आरोचेसु ।

राजा सत्थु सन्तिक गत्वा वन्दित्वा एकमत्त निमिन्नो एवमाह—भन्ते ! अम्हाक गेहे इत्थियो आनन्द-त्थेरस्स सन्तिके धम्म सोनुञ्च उग्गाण्हितु च इच्छन्ति । साधु वतस्स सचे थेरो अम्हाक गेहे धम्म देयेय्य चेव वाचेय्य चाति ।

सत्या साधूनि सम्पटिच्छित्वा थेर आणापेसि । ततो पट्टाय रञ्जो इत्थियो थेरस्स सन्तिके धम्मं सुणन्ति चेव उग्गाण्हन्ति च । अथेकदिवस रञ्जो जूलामणि नट्ठो । राजा तस्स नट्टभाव सुत्वा अमच्चे

आगापेसि सब्बे अन्तोवलञ्जनकमनुस्से गहेत्वा चूलामणिं आहरापेयाति । अमच्चा मातुगामे आदि कत्वा चूलामणिं परिपुच्छन्ता अदिस्त्वा महाजनं किलमेन्ति ।

तं दिवसं आनन्दत्थेरो राजनिवेशनं पविट्ठो । यथा ता इत्थियो पुब्बे थेरं दिस्त्वाव हट्टुत्तुदा घम्मं सुणन्ति चेव उग्गण्हन्ति च तथा अक्त्वा सब्बा दोमनस्सप्पत्ताव अहेसु । ततो थेरेण कस्सा तुब्हे अञ्ज एवरूपा जाताति पुच्छता—एवमाहुंसु—भन्ते ! रञ्जो चूलामणिं परियेसिस्सामाति अमच्चा मातुगामे उपादाय अन्तोवलञ्जनके किलमेन्ति न जानाम कस्स किं भविस्सति । तेनम्हा दोमनस्सप्पत्ताति ।

थेरो मा चिन्तेयाति ता समस्सासेत्वा रञ्जो सन्निकं गत्वा पञ्जत्तासने निसीदित्वा मणिं किर ते महाराज ! नट्ठोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

असक्खि पन त आहरापेनुन्ति ?

भन्ते ! मन्व अन्तोजन गहेत्वा किलमेन्तोपि न सक्कोमि आहरापेनुन्ति ।

महाराज ! महाजनं अकिनमेत्वाव आहरणुपायो अल्पीति । [३२८]

कतरूपायो भन्तेति ?

पिण्डदानं महाराजाति ?

कतरपिण्डदान भन्तेति ?

महागज्ज ! यत्तकेसु आसट्ठका अत्थि ते गहेत्वा एकेकस्स एकेक पलालपिण्डं वा मत्तिकापिण्डं वा दत्त्वा इम पच्चूगकाले आहरिन्त्वा असुकट्टाने नाम पातेयाति वत्तध्व । येन गहिणो भविस्सति सो तस्मि पक्खि-पित्त्वा आहरिस्सति । सचे पठमदिवसे येव पातेन्ति इच्चेत कुमल, नो चे पातेन्ति दुतियदिवसेपि ततियदिवसेपि तथेव कातब्बं । एवं महाजनो च न किलमिस्सति मणिञ्च लभिस्सतीति । एव वत्त्वा थेरो अगमासि ।

राजा वुत्तनयेनेव तयो दिवसे दापेसि । नेव मणिं आहरिस्सु । थेरो ततियदिवसे अगन्त्वा—किं महा-राज ! पातितो मणीति पुच्छि ।

न पातेन्ति भन्तेति ।

तेन हि महाराज ! महातनस्मिञ्जोव पटिच्छन्नट्टाने महाचाटि ठपापेत्वा उदकस्स पूरापेत्वा साणिं परिकिन्नपापेत्वा सब्बे अन्तोवलञ्जनमनुस्सा च इत्थियो च उत्तगसङ्ग कत्वा एकेकोव अन्तो साणिं पविमित्त्वा हत्थं धोवित्त्वा आगच्छतूति वदेहीति ।

थेरो इमं उपाय आचिक्खित्त्वा पक्कामि । राजा तथा कारेसि । मणिचरो चिन्तेसि घम्मभण्डागारिको इमं अधिकरण आदाय मणिं अदस्सापेत्वा ओम्मविकस्सतीति पातेतु दानि वटटतीति मणिं पटिच्छन्नं कत्वा आदाय अन्तोसाणिं पविसित्त्वा चाटियं पातेत्वा निक्खमि । सब्बेस निक्खन्तकाले उदकं छड्डेत्त्वा मणिं अहससु ।

राजा थेरं निस्साय महाजन अकिलमेत्वाव मे मणिं लद्धोति तुस्सि । अन्तोवलञ्जनकमनुस्सापि थेरं निस्साय मय महादुकवत्तो मत्तम्हानि तुस्सिम । थेरस्सानुभावेन रञ्जो चूलामणिं लद्धोति थेरस्सानुभावो सकननगरे चेव भिक्खुसङ्घे च पाकटो जानो । घम्ममभाय सन्निस्सिन्ना भिक्खू थेरस्स गुणं वर्णायसु—आवुसो ! आनन्दत्थेरो अत्तनो बहस्सुत्ताय पण्डिच्चेन उपायकुसलताय महाजन अकिनमेत्वा उपायेनेव रञ्जो मणिं दस्सेसीति ।

सत्था आगन्त्वा—कायनुत्थ भिक्खवे ! एनरहि कयाय सन्निस्सिन्नाति पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानि आनन्देनेव परहत्थगतं भण्डं दस्सित्त, पुब्बेपि पण्डिता महाजनं अकिलमेत्वा उपा-येनेव तिरच्छानहत्थूपमण्डकं दस्सायिस्सति वत्त्वा अतीन आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रञ्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सब्बसिप्पेसु निष्फात्त पत्तो तस्सेव अमच्चो अहोसि । अथेकदिवसं राजा महत्तेन परिवारेण उय्यान गत्त्वा वनन्तरानि विचरित्त्वा उदककीलं कीलितुकामो मङ्गल-पोक्खरणिं ओत्तरित्त्वा इत्थागारमि पक्कोसि । इत्थियो अत्तनो अत्तनो [३२५] सासूपगगीवूपगावीनि आभ-

रणानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेषु पक्खित्वा समुगपिट्ठेसु ठपेत्वा वासिबौ पटिच्छापेत्वा पोक्खरणि ओत-
रिसु ।

अथैका उय्यानमक्कटी साखन्तरे निसिन्ना देवि पिलन्धनानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेषु पक्खित्वा
समुगपिट्ठे ठपयमानं दिस्वा तस्सा मुत्ताहारं पिलन्धितुकामा हृत्वा दासिया पमादं ओलोकयमाना निसीदि,
दासीपि तं रक्खमाना तहं तहं ओलोकयमाना निसिन्ना येव पचत्तायितुमारभि । मक्कटी तस्सा पमादभावं
ञ्जत्वा बातवेगेन ओतग्ग्िस्वा महामुत्ताहारं गीवाय पटिमुञ्चित्वा बातवेगेन उप्पलित्वा साखन्तरे निसीदिस्वा
अञ्जासं मक्कटीनं दस्सतभयें एकस्मि हक्ख सुत्तिरट्टाने ठपेत्वा उपमन्तुपसन्ता विथ त रक्खमाना निसीदि ।

सापि खो दामी पटिबुज्जित्वा मुत्ताहार अपस्सन्ती कम्पमाना अञ्जा उपायं अदिस्वा पुरिसो देविया
मुत्ताहारं गहेत्वा पलानोति महाविरवं विरवि । आरक्खमनुस्सा ततो ततो सन्निपतित्वा तस्मा वचनं सुत्वा
रञ्जो आरोचयिसु । राजा चोर गण्ह्याति आह । पुरिसा उय्याना निक्खमित्वा चोरं गण्हय गण्ह्याति
इतो तितो च ओलोवेन्ति ।

अथैको जानपदो बलिकाग्कपुग्गिं न सट्ठं मुत्वा कम्पमानो पन्नायि । त दिस्वा राजपुरिसा अय चोरो
भविस्सतीति अनुबन्धित्वा त गहेत्वा पोथेत्वा—अरे दुट्टुचोर ! एव महामार नाम पिलन्धन अवहूरिस्स-
सीति परिभासिसु ।

सो चिन्तेसि सत्ताह न गण्हामीति वक्खामि अञ्ज मे जीवित नत्वि, पोथेन्तो येव मं मारेस्सन्ति । मम्प-
टिच्छामि नन्ति । मो—आम सामि ! गह्ति मेनि आह ।

अथ न बन्धित्वा रञ्जो यन्तिक नयिसु । राजापि न पुच्छि—गह्तिं ते महासारपिलन्धनन्ति ?
आम देवाति ।

इदानि त कर्हन्ति ?

देव ! मया महामार नाम मञ्चपीठमि न दिट्टुपुब्ब, भेट्ठी पन म महामारपिलन्धन गण्हपेसि ।

सोह गहेत्वाव तस्स अदामि ! सो त जानातीति ।

राजा सेट्ठु पक्कोमापेत्वा—गह्ति ने इमम्म हत्थतो महासारपिलन्धनन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कहं तन्ति ?

पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति ।

पुरोहितमि पक्कोसापेत्वा तथेव पुच्छि । सोपि सम्पटिच्छित्वा गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति आह ।

नमि पक्कोसापेत्वा—पुरोहितस्स ते हत्थतो महासारपिलन्धन गह्तिन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कहं तन्ति ?

किलेसवयेन मे वण्णदासिया दिन्नन्ति ।

तमि पक्कोसापेत्वा पुच्छि । मा न गण्हामीति आह । ते तञ्च जने पुच्छन्तानञ्जो व सुग्गियो अत्थं
गतो । [३२६]

राजा इदानि विकानो जातो स्वे जानिस्सामाति ते पञ्चजने अमच्चान दत्त्वा नगर पाविसि । बोधि-
सत्तो चिन्तेसि—इद पिलन्धन अन्तोवलञ्जे नट्ठं अय च गह्पतिको बहिवलञ्जो, द्वारेपि बलवा ग्गवो, तस्मा
अन्तोवलञ्जनकानमि न गहेत्वा पलायितु न सक्का । एव नेव बहिवलञ्जनकान न अन्तो उय्याने बलञ्ज-
नकान गहणुपायो दिस्सति । इमिना दुग्गतमनुस्सेन सेट्ठिस्स मे छिन्नन्ति कथेन्तेन अत्तनो मोक्खत्थाय कथितं
भविस्सति । सेट्ठिनापि पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन एकतो हृत्वा नित्थरिस्सामीति चिन्तेत्वा कथितं भवि-
स्सति । पुरोहितेनापि गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन बन्धनागारे गन्धब्बं निस्साय सुत्सेन वसिस्सामाति चिन्तेत्वा-
कथितं भविस्सति । गन्धब्बेनापि वण्णदासिया मे दिन्नन्ति कथेन्तेन अनुक्कणिञ्जा वसिस्सामाति चिन्तेत्वा

कथितं भविस्सति । इमेहि पञ्चहिपि अचोरोहि भवितव्वं उय्याने मक्कटा वहु पिलन्धनेन एकित्सा मक्कटिया हत्थे आरूल्हेन भवितव्वन्ति ।

सो राजानं उपसङ्कमित्वा—महाराज ! चोरे अम्हाकं निव्यादेथ मयं त किञ्च सोधेस्सामाति—आह । राजा साधु पण्डित । सोधेहीति तस्स निव्यादेसि । बोधिसत्तो अलानो दासपुरित्ते पक्कोसित्वा ते पञ्च जने एकस्मिञ्जो व ठाने वसापेत्वा समन्ता आरक्ख कत्वा कण्णं दत्त्वा य ते अञ्जमञ्जं कथेन्ति तं मय्हं आरो-
बेधाति—वत्त्वा पक्कामि । ते तथा अकंसु ।

ततो मनुस्सानं सन्निसिन्नवेलाय सेट्ठी त गहपतिक आह—अरे दुट्टगहपतिक ! तया अहं मया वा त्वं कहं दिट्ठपुब्बो ? कदा ते मय्हं पिलन्धनं दिव्वन्ति आह ।

सामि महासेट्ठि ! अहं महासार नाम रक्खमारपादकं मञ्च पीठकम्पि न जानामि ! तं निस्साय पन भोक्ख लभित्तामीति एवं अवव । मा मे कुञ्च सामीति ।

पुरोहितोपि सेट्ठि आह—महासेट्ठि त्व इमिना पिलन्धन अत्तनो अदिपन्नकमेव मय्हं कयं अदासीति ? मयमिं द्वे इस्सरा अम्हाकं एकतो हत्त्वा ठितकाले कम्म खिण्णं निणजित्तासीति कथेसिन्ति ।

गन्धब्बोपि पुरोहित आह—ब्राह्मण ! कदा तया मय्हं पिलन्धन दिव्वन्ति ? अहं त निस्साय वसनट्टाने सुख वसित्तामीति कथेसिन्ति ।

वण्णदासीपि गन्धव्व आह—अरे दुट्टगन्धव्व ! अहं कदा तव मत्तिकां गतपुब्बा त्वं वा मम सन्तिक आगतपुब्बो, कदा ते मय्हं पिलन्धन दिव्वन्ति ?

भगिनि ! किं कारणं कुञ्चसि ? अम्हेसु पञ्चमु एकतो वसन्तेसु घरावासो भविस्सति अनुक्कण्ठ-
माना सुख वसित्तामाति कथेसिन्ति । [३२७]

बोधिसत्तो पयोजितमनुस्मानं मत्तिका त कथं सुत्त्वा तेस तन्थनो अचोरभावं ज्ञत्वा मक्कटिया गहित-
पिलन्धनं उपायेनेव पातेस्सामीति भेण्डुमयानि^१ बहूनि पिलन्धनानि कारापेत्वा उय्याने मक्कटियो गाहापेत्वा हत्थपादगीवासु भेण्डुपिलन्धनानि पिलन्धापेत्वा विस्सजेसि इतरा मक्कटो पिलन्धनं रक्खमाना उय्यानेयेव निगीदि ।

बोधिसत्तो मनुस्से आणापेसि गच्छथ तुम्हे उय्याने सब्बमक्कटियो उपघारेथ यस्सा न पिलन्धन पस्सथ तं उतासेत्त्वा पिलन्धन गण्ठयानि । तापि खो मक्कटियो पिलन्धनं नो लद्धन्ति तुट्ठिणहट्ठा उय्याने विचरन्तियो तस्सा सन्तिक गत्त्वा पस्सथ अम्हाकं पिलन्धनन्ति आहसु । सा मक्ख अगहमाना किं इमिना भेण्डुपिलन्धनेनाति मुत्ताहारं पिलन्धित्वा निक्खमि ।

अथ न ते पुरिसा दिस्त्वा पिलन्धनं छद्दुत्तापेत्वा आहरित्वा बोधिसत्तस अदनु । सो त आदाय रञ्जो दस्सेत्त्वा—इदं ते देव ! पिलन्धन, ते पञ्चपि अचोरा । इदं पन उय्याने मक्कटिया आभनन्ति आह ।

कथं पन ते पण्डित ! मक्कटिया हत्थ आरूल्हभावो ज्ञातो ? कथं ते गहितन्ति ?

सो सब्ब आचिक्खि । राजा तुट्टमानसो सङ्गामसीसादिसु नाम सूरदयो इच्छित्तव्वा होन्तीति बोधि-
सत्तस्स धृतिं करोन्तो इमं गायमाह :-

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्ति मन्तीसु अक्कुत्तहलं,

पियञ्च अन्नपाणं हि अत्थे जाते च पण्डितन्ति ।

तत्त्व—उक्कट्ठेति उपकट्ठे उभतो बूल्हे सङ्गामे सम्पहारं वत्तमानेति अत्थो । सूरमिच्छन्तीति अलनियापि मत्थके पतमानाय अपनायिनं सूर इच्छन्ति । तस्मिं खणे एवरूपो सङ्गामयोधो पत्थेनव्वो होति । मन्तीसु अक्कु-
त्तहलन्ति कत्तव्वाकत्तव्वकिञ्च सम्मलनकाले उण्णं मन्तीसु यो अक्कुत्तहलो अविकिण्णवाचो मत्तं न भिन्दन्ति त इच्छन्ति तादिसो नेसु ठानेसु पत्थेनव्वो होति । पियञ्च अन्नपाणं हीति मधुरं अन्नपाणे पच्चुपट्टित्ते सहपरिभुञ्जनत्याय पियगुणं पत्थेन्ति तादिसो तस्मिं काले पत्थेनव्वो होति । अत्थे जाते च पण्डितन्ति

अत्यगम्भीरे किस्मिचिदेव कारण वा पञ्हे वा उष्यन्न पण्डितं विचक्षणं इच्छन्ति, तयारूपो हि तरिम समये परथेतव्यो होतीति ।

एवं राजा बोधिसत्त वण्णेत्वा धोमेत्वा धनवस्सं वस्सेत्तो महामंधो विय मत्तहि रतनेहि पूजेत्वा तन्सोवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । [३२८]

बोधिसत्तोपि यथाकम्म गतो । सत्यापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा धेरस्स गुणं कथेत्वा जातकं समो-
धानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

महासारजातकं ।

३. विस्सासभोजनजातकं

न विस्ससे अविस्ससत्थेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विस्सासभोजनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवरथु

तस्मिं किर समये येमुय्येन भिक्खू मातरा नो दिन्नं पितरा नो दिन्नं भातरा भगिनिया चुल्लभातरा चुल्लपितरा मातुलेन मातुलानिया दिन्नं, अम्हाकं गिहीकालेपि भिक्खुकालेपि एते दातु मुत्तरूपा वाति आतीहि दिन्ने चत्तारो पच्चये विस्सत्था हुत्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति ।

सत्था त कारणं ज्ञत्वा भिक्खून् मया धम्मदेसनं कातुं वट्टतीति भिक्खू सन्निपातापेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खु-ना नाम जातीहिपि अज्जातीहिपि दिन्नके चत्तारो पच्चये पच्चवेक्खित्वाव परिभोगो कालब्बो । अपच्चवेक्खित्वा परिभोग कत्वा हि कालं कुरुमानो भिक्खुयकसपेतअत्तभावतो न भुञ्चति । अपच्चवेक्खित्वा परिभोगो नामेस विसपरिभोगसदिसो । विसं हि विस्सासिकेन दिन्नकम्मि अविस्सासिकेन दिन्नकम्मि मारेनियेव । पुब्बेपि विस्सासेन दिन्नविसं परिभुञ्जित्वा जीवितकखयं पत्ताति वत्वा तेहि पाचितो अतीतं आहरि —

अतीतवरथु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मयत्तो रज्जं कारेन्तो बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको गोपालको किट्टसम्भाषसमये गावो गहेत्वा अरञ्जा पविस्सित्वा तत्थ गोपल्लिक कत्वा रक्खन्तो वसति । सेट्ठिनो च कालेन कालं गोरसं आहरति । अयस्स गोपल्लिकाय अविदूरे सीहो निवासं गण्हि । गावीन सीहसन्तासेन मिलातान खीर मन्दं अहोसि । अथ नं एकदिवस सपिण आदाय आगत सेट्ठी पुच्छि किन्मुखो सम्म गोपालक ! मन्द सप्पीति ? सो तं कारणं आचिक्खि ।

अत्थि पन सम्म ! तस्स सीहस्स कत्थचि पटिबद्धोति ?

अत्थि सामि ! एकाय मिगमातुकाय सद्धि संसग्गोति ।

सक्का पन तं गाहापेतुन्नि ?

सक्का सामीति ।

तेनहि नं गहेत्वा तस्सा नवाटतो पट्टाय सरीरे लोमानि विसेन पुनप्पुन रजित्वा सुक्खापेत्वा द्वे तयो विवसे अतिक्रामेत्वा त मिगमातुकं विस्सज्जेहि । सो तस्सा सिनेहेन सरीर लेहित्वा जीवितकखय पापुणिससति । अयस्स चम्मनसदाठा चेव वसञ्च गहेत्वा आगच्छेय्यासीति हलाहलविसं दत्वा उय्योजेसि ।

सो गोपालको जालं खिपित्वा उपायेन तं मिगमातुकं गण्हित्वा तथा अकासि । सीहो [२२६] त दिन्वाव बलवासिनेहेन तस्सा सरीर लेहित्वा जीवितकखयं पापुणि गोपालकोपि चम्मादीनि गहेत्वा बोधिसत्तमं सुत्तिक अगमासि । बोधिसत्तो त कारणं ज्ञत्वा परेसु सिनेहो नाम न कत्तब्बो । एव बलसम्पन्नोपि सीहो मिगराजा किलेस-वसेन संसग्गं निस्साय मिगमातुकाय सरीर लेहन्तो विसपरिभोगं कत्वा जीवितकखयं पत्ताति वत्वा सम्पत्परिसाय धम्मं देसेन्तो इमं गायमाहा .—

न विस्ससे अविस्ससत्थे विस्सत्थेपि न विस्ससे,

विस्सासा भयमन्वेति सीहं च मिगमातुकाति ।

तत्राय सङ्खेपत्थो । यो पुब्बे सहायो अत्तनि अविस्सत्थो अहोसि तस्मिं अविस्सत्थे यो पुब्बेपि निम्भयो अत्तनि विस्सासिको येव तस्मिं विस्सत्थेपि न विस्ससे नेव विस्सास करेय्य । किं कारणं विस्सासा भयमन्वेति यो हि मित्तेपि अमित्तेपि विस्सासो ततो भयमेव आगच्छति । कथं ? सीहं च मिगमातुका यथा मित्तसन्धववसेन कतविस्सासाय मिगमातुकाय सन्तिका सीहस्स भयं अन्नेतं उपगत सम्पत्तन्ति अत्थो । यथा वा विस्सासवसेन सीहं मिगमातुका अन्नेतुकामा उपगताति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो सम्पत्परिसाय धम्मं देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोषानेसि । तदा महासेट्ठी अहमेव अहोसिन्ति ।

विस्सासभोजनजातकं ।

४. खोमहंसजातकं

सो तप्तो सो सीतोति इयं सत्या बेसालि उपनिस्साय पाठिकारामे विहरन्तो सुनक्खत्तं आरम्भ कयेसि ।

पञ्चपुत्रवत्

एकस्मिं हि समये सुनक्खत्तो सत्यु उपट्टाको हुत्वा पत्तचीवरमादाय विचरमानो कोरक्खत्तियस्स धम्मं रोचेन्तो दसबलस्स पत्तचीवरं निग्यादेत्वा कोरक्खत्तियं निस्साय वसित्वा तस्स कालकञ्जकअसुरयोनिंयं निम्बत्त-काले गिही हुत्वा नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सधिसो तक्कपरियाहत्तं समणो गोतमो धम्मं देसेति वीमसानुचरित रानपटिभाण यम्म च रव्वस्म अत्थाय धम्मो देसितो सो न निग्याति तक्करस्स सम्मा दुक्कल्लयायाति वेमानियं तिण्णं पाकारानं अन्तरे विचरन्तो सत्यु अवण्णं भासति ।

अथायस्मा सारिपुत्तो पिण्डाय चरन्तो तस्सेवं अवण्णं भासन्तस्स मुत्वा पिण्डपातपटिक्कन्तो तमत्थं भगवतो आरोचेसि ।

भगवा—कोधनो सारिपुत्त ! सुनक्खत्तो मोघपुरिसो [३३०] कोधवसेनेवमाह । कोधवसेनापि पन सो न निग्याति तक्करस्स सम्मादुक्कल्लयायाति वदन्तो अजानित्वापि मय्हं अगुणमेव भासति, नखो पन सो मोघपुरिसो मय्हं गुणं जानानि, मय्हं हि सारिपुत्त ! छ अभिञ्जा नाम अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव दनवन्तानि अत्थि चतुवेसारज्जजाण अत्थि, चतुयोनिपरिच्छेदकजाणं अत्थि, पञ्चगतपरिच्छेदकजाणं अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव एव उत्तरिमनुस्सधम्मसमभ्रागत पन म यो एव वेदय्य नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मोनि सो तं वाच अप्पहाय त चित्तं अप्पहाय तं दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभतं निक्खित्तो एव निरयेति एव अतनो विज्जमानउत्तरिमनुस्सधम्मस्स गुणं कथेत्वा सुनक्खत्तो किर सारिपुत्त ! कोरक्खत्तियस्स दुक्कल्लयायाति मिच्छातपे पसन्धो । मिच्छातपे पसीदन्तेन पन मयि एव पसीदितु वट्ठति । अहं हि इतो एकनवुनिकप्पमत्थके अत्थि नुखो एत्थ सारोति बाहिरकमिच्छातप वीमंसन्तो चतुरडग समभ्रागतं ब्रह्मचरियवास वसि, तपस्सी सुदं होमि परमतपस्सी लूखो सुदं होमि परमलूखो, जेगुच्छी सुदं होमि परमजेगुच्छी पविचित्तो सुदं होमि परमपविचित्तोति क्त्वा येरेन याचित्तो अतीतं आहरि ।

अतीतवत्

अतीते एकनवुनिकप्पमत्थके बोधिसत्तो बाहिरकतपं वीमंसिस्सामीति आजीवकपण्डवज्ज पण्डजित्वा अचेलको अहोमि रजोजल्लिको । पविचित्तो अहोसि एकविहारी मनुस्से दिस्वा मिगो विय पलायि । महाविकट-भोजनो अहोमि वच्छांगामयादीनि परिभुञ्जि । अप्पमाद विहारत्थाय अरञ्जो एकस्मिं भिसनके वनसण्डे विहासि, तस्मिं विहरन्तो हिमपातसमये अन्तरट्टके रत्तिं वनसण्डा निक्खमित्वा अब्भोकाने विहरित्वा सुरिये उग्गाते वनसण्ड पविसानि सो यथा रत्ति अब्भोकासे हिमोदकेन तित्तो तथेव दिवा वनसण्डतो पण्चरन्तोहि उदकविन्दूहि तेमियति एवं अहोरत्तं सीतदुक्खं अनुभोति । गिम्हानं पन पच्छिमे मासे दिवा अब्भोकासे विहरित्वा रत्तिं वनसण्डं पविसति, सो यथा दिवा अब्भोकासे आतपेन परिलाहपत्तो तथेव रत्तिं निवाते वनसण्डे परिलाहं पापुणाति, सरीरा सेवधारा मुच्चन्ति । अयस्स पुब्बे अस्सुतपुब्बा अयं गाथा पटिभासि —

सो तप्तो सो सीतो एको भिसनके वने ।

नग्गो न अग्गिमासीनो एसनापसुतो मुनीति ॥

तत्थ—सो तप्तोति सुरियसन्तापेन सुतत्तो । सो सीतोति हिमोदकेन सुसोतो सुट्ठुतित्तो । एको भिसनके वनेति यत्थ पविट्ठानं येमुग्घेन लोमानि हसन्ति तथारूपे भिसनके [३३१] वनसण्डे एको अदुत्तियोव अहोसिन्ति दीपेति ।

नग्गो न अग्गिमासीनोति नग्गो च न च अग्गिमासीनो तथा सीतेन पीलियमानोपि नेव निवासनारूपन वा आदियि न अग्गि आगम्म निसीदित्ति दीपेति । एसनापसुतोति अब्रह्मचरियेपि तस्मिं ब्रह्मचरियसञ्जी हुत्वा

ब्रह्मचरियमेवैतं एसना च गवेसना च उपायो ब्रह्मलोकस्साति एवं ताय ब्रह्मचरियेसनाय पसुतो अनुयुत्तो उस्सुक्कं आपन्नो अहोसिन्ति दस्सेति । मुनीति मुनि लो एस मोनत्थाय पटिपन्नोति एव लोकेन सम्भावितो अहोसिन्ति दीपेति ।

एवं चतुरङ्गसमन्नायतं पन ब्रह्मचरियं चरित्वा बोधिसत्तो मरणकाले^१ उपट्ठित निरयनिमित्त दिस्वा इद वत्तसमादान । निरत्थकन्ति अत्त्वा तं खणञ्जो व तं लद्धि भिन्दित्वा सम्मादिट्ठि गहेत्वा देवलोके निव्वसि । सत्त्वा इम धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोचानेसि । अह तेन समयेन सो आजीवको अहोसिन्ति ।

सोमहंसजातकं ।

५. महासुदस्सनजातकं

अनिच्चा वत-संक्षाराति इद सत्या परिनिब्बाणमञ्चके निपन्नो आनन्दत्थेरस्स मा भन्ते ! भगवा इमस्मिं खुद्दकनगरकेत्यादिवचनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपप्रवत्तु

तथागते जेतवने विहरन्ते सारिपुत्तत्थेरो कत्तिकपुण्यमाय तालकगामके जातोवरके परिनिब्बायि । महामोग्गल्लानो कत्तिकमासस्सेव कालपक्खे आमावसियं परिनिब्बायि । एवं परिनिब्बुते अग्गसावकयुगे अहम्पि कुसिनाराय परिनिब्बायिस्सामीति अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो तत्थ गत्त्वा यमकसालानमन्तरे उत्तरसीसके मञ्चके अनुट्टानसेय्याय निपज्जि ।

अथ न आयस्सा आनन्दत्थेरो—मा भन्ते ! भगवा इमस्मिं खुद्दकनगरके विसमे उज्जङ्गलनगरके साखानगरके परिनिब्बायि । अञ्जोस चम्पाराजगहादीनं महानगरानं अञ्जातरस्मिं भगवा परिनिब्बाय तूति याचि ।

सत्या—मा आनन्द ! इमं खुद्दकनगर उज्जङ्गलनगरकं साखानगरकंति वदेहि । अहं हि पुब्बे सुदस्सनचक्रवर्तिराजकाले इमस्मिं नगरे वसि तदा इदं द्वादसयोजनिकेन रतनपाकारेण परिक्खितं महानगरं अहोसीति क्त्वा धेरेण याचितो अतीतं आहरन्तो महासुदस्सनमुत्तनं कथेसि ।

अतीतवत्तु

तदा पन महासुदस्सन सुधम्मपासादा ओतरित्वा अविदूरे सत्तरतनमये तालवने पञ्चात्तस्मिं कम्पियमञ्चके दक्खिणेण पस्सेन अनुट्टानसेय्याय निपन्नं दिस्वा इमानि ते देव ! [३३२] चतुरासीतिनगरसहस्सानि कुमावतीराजधानिपमूयानि । एत्थं छन्दं करोहीति सुभदाय देविया वुत्ते महासुदस्सना, मा देवि एवं अवच । अथ खो एत्थं छन्दं विनेहि मा अपेक्ख अकासीति एवं मं ओवदाति वत्त्वा किं कारणा देवाति पुच्छितो अज्जाह कालकिरियं करिस्सामीति आह । अथ न देवी रुदमाना अक्खीनि पुच्छित्वा किच्छेण कसिरेण तथा वत्त्वा रोदि परिदेवि । सेसापि चतुरासीतसहस्सा इत्थियो रोदिसु परिदेविसु । अमच्चादिसिपु एकोपि अधिवासेतु नासक्खि । सब्बेपि रोदिसु ।

बोधिसत्तो—अल भणे ! मा सदमकत्थाति सब्बे निवारेत्वा देवि आमन्तेत्वा मा त्वं देवि ! रोदि मा परिदेवि । तिलमत्तांपि हिं सङ्खारो निच्चो नाम नत्थि सब्बेपि अनिच्चा भेदनधम्मा एवाति वत्त्वा देवि ओवदन्तो इमं गाथमाह—

अनिच्चा वत सङ्खारा उप्पादवयधम्मिनो ।

उत्पज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं वूपसमो सुखोति ॥

तत्थ—अनिच्चा वत सङ्खाराति भदे ! सुभदादेवि ! यत्तकेहि पच्चयेहि समागत्त्वा कता खन्धाय-तनादयो सङ्खारा सब्बे ते अनिच्चा येव नाम । एतेसु हि रूपं अनिच्च-पे-विञ्जाणं अनिच्चं । चक्खुं अनिच्चं-पे-धम्मा अनिच्चा । यं किञ्चि सविञ्जाणकअविञ्जाणकरतनं सब्बं तं अनिच्चमेव । इति अनिच्चा वत सङ्खाराति गण्ह । कस्मा ? उप्पादवयधम्मिनोति सब्बेहेते उप्पादधम्मिनो चेव वयधम्मिनो च उप्पज्जन-भिज्जनसभावा येव । तस्मा अनिच्चाति वेदितव्वा । यस्मा च अनिच्चा तस्मा उत्पज्जित्वा निरुज्जन्तीति उत्पज्जित्वा ठितं पत्त्वापि निरुज्जन्ति येव । सब्बेवहेते निव्वत्तमाना उत्पज्जन्ति नाम भिज्जमाना निरुज्जन्ति नाम ।

तेसं उप्पादे सति येव ठिति नाम होति, ठितिया सति येव भङ्गो नाम होति । न हि अनुप्यन्नसं ठिति नापि ठितं अभेज्जनकं नाम अत्थि । इति सब्बेपि सखारा तीणि खणानि^१ पत्त्वा तत्थ तत्थेव निरुज्जन्ति । तस्मा

सम्बेपिमे अनिञ्चा खणिका इतरा अद्भुता पभङ्गुनो बलिता समीरिता अनद्धनिया पयाता तावकालिका निस्सारा तावकालिकट्ठेन मायामरीचिफेणसदिसा । तेसु भद्दे ! सुभहादेवि ! कस्मा सुखसञ्जं उप्पादेसि ? एषं पन गण्ह । तेसं बूपसमो सुखोति सम्बवट्टबूपसमनतो तेसं बूपसमो नाम निम्बाण तदेवेकं एकन्ततो सुखं अञ्जं सुखं नाम नत्थीति ।

एवं महासुवस्सनो अमतमहानिम्बाणेन देसनाय कूटं गहेत्वा अवसेसस्सापि महाजनस्स दानं वेथ, सीलं रक्खय, उपोसथकम्मं करोयाति ओवादं दत्त्वा देवलोकपरायणो अहोसि । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा सुभहादेवी राहुलमाता अहोसि, परिनायकरतनं राहुलो अहोसि, सेसपरिसा बुद्धपरिसा, महासुदस्सनो पन अहमेवाति ।

महासुदस्सनजातकं । [३३३]

६. तेलपत्तजातकं

समतिक्तिकं अनवसेसकन्ति इदं सत्या सूम्भरट्ठे सेतकं नाम निगमं उपनिस्साय अञ्जतरस्मि वनसण्ठे विहरन्तो जनपदकल्याणिसुत्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तत्रहि भगवा-सेय्ययापि भिक्षवे ! जनपदकल्याणी जनपदकल्याणीति खो भिक्षवे ! महा-जनकायो सन्निपतेय्य । सा खो पनेसा जनपदकल्याणी परमपासाविनी नच्चे परमपासावनी गीते जनपद-कल्याणी नच्चति गायेतीति खो भिक्षवे ! भीयो सोमसाय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिककूलो । तमेनं एवं वदेय्यु अयं ते अम्मोपुरिस ! समतित्तियो तेलपत्तो अन्तरेन च महासमयं अन्तरेन च जनपदकल्याणिया हारेतब्बो । पुरिसो च तं दुक्खितासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धिस्सति यत्थेव न थोकम्पि छड्ढं स्ससि तत्थेव ते सिर पातेस्सामीति । त कम्मञ्जय भिक्षवे ! अपि नु खो सो पुरिसो अमु तेलपत्तं अमनसिकरित्वा बहिद्धा पमाद आहरेय्याति ?

नोहेतं भन्ते ।

उपमा खो म्यायं भिक्षवे ! कता अत्थस्स विञ्जपनाय । अयमेत्थ अत्थो-समतित्तियोतेलपत्तोति खो भिक्षवे ! कायगतायेत सतिया अधिवचन । तस्मातिह भिक्षवे ! एवं सिक्खितब्बं कायगता नो सति भाविता भविस्सति सुसमारद्धानि एवं हि वो भिक्षवे ! सिक्खितब्बन्ति इमं जनपदकल्याणिसुत्तं साल्यं सब्ब-ञ्जनं कथेसि ।

तत्राय सङ्गोपत्थो । जनपदकल्याणीति जनपदमिह कल्याणि उत्तमा छसरीरदोसरहिता पञ्चकल्याण-समन्नागता । सा हि यस्मा नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिफूला नातिकाली नाच्चोदाता अतिककन्ता मानुसकं वण्णं अप्पता दिब्बं वण्ण तस्मा छसरीरदोसरहिता । छविकल्याणं मंसकल्याणं नहाएकल्याणं अट्टि-कल्याणं त्रयोक्कल्याणन्ति इमेहि पन पञ्चहि कल्याणेहि समन्नागता पञ्चकल्याणसमन्नागता नाम । तस्सा हि आगनुकोभासकिच्चं नाम नत्थि अत्तनो सरीरोभासेनेव द्वादसहत्थे ठाने आलोके करोति पियङ्गुसमा वा होति सुवण्णसमा वा । अयमस्सा छविकल्याणता । चत्तारो पनस्सा हत्थपादा मुखपरियोसानञ्च लाखार-रसपरिकम्मकता विय रत्तपवालरत्तकम्बलसदिसं होति । अयमस्सा मंसकल्याणता । वीसति नखपत्तानि मंसतो अमुत्तट्टाने लाखाररसपूरितानि विय मुत्तट्टाने खीरभारसदिसानि । अयमस्सा नहाएकल्याणता । इत्तिस दन्ता सुफुत्तिसता सुधोतवजिरपन्ति विय खायन्ति अयमस्सा अट्टिकल्याणता । वीसं वत्ससतिकापि पन समाना सोलसवस्सुद्देसिका विय होति निब्बलि [३३४] पलित्ता । अयमस्सा त्रयोक्कल्याणता ।

परमपासाविनीति एत्थ पन पसवनं पसवो पवत्तीति अत्थो । पसवोयेव पासावो । परमो पासावो परमपासावो, सो अस्सा अत्थीति परमपासावीनी । नच्चे च गीते च उत्तमपवति सेट्टिकिरिया उत्तममेव नच्चं नच्चति गीतञ्च गायतीति बुत्तं होति । अथ पुरिसो आगच्छेय्याति न अत्तनो रुषिया आगच्छेय्य । अयं पनेत्थ अधिप्यायो । अथेव महाजनमग्गे जनपदकल्याणिया नच्चमानाय साधुसाधूति साधुकारेसु च अङ्गुलिपोठनेसु चेलुककेपेसु च पवत्तमानेसु तं पवति सुत्वा राजा बन्धनागरतो एकं पुरिसं पक्कोसापेत्वा निगतानि भिन्वित्वा समतित्तिकं सुपरिपुण्णं तेलपत्तं तस्स हत्थे दत्त्वा उभोहि हत्थेहि दल्हं गाहापेत्वा एकं असिहत्थं पुरिसं आणा-पेसि एतं गहेत्वा जनपदकल्याणिया समग्गट्टानं गच्छ यत्थेव वेस पमादं आगम्म एकम्पि तेलविन्दुं छट्ठेति-तत्थेवस्स सीस छिन्दति । सो पुरिसो असि उक्खिपित्वा तं तज्जेन्तो तत्थ नेसि । सो मरणभयतज्जितो जीवितु-कामताय पमादवसेन तं अमनसिकत्वा सकिम्पि अक्खीनि उम्मित्त्वा तं जनपदकल्याणि न ओलोकेसि । एवं भूतपुम्बमेवेतं अत्थुं । सुत्ते पन परिकम्पवसेनेतं बुत्तन्ति वेदितब्बं ।

उपमा सौ भ्यायन्ति एत्थ पन तेलपत्तस्स ताव कायगतासत्तिया ओपम्मसंसन्दनं कतमेव । एत्थ पन राजा विय कम्मं दट्ठब्बं, असि विय किलेसा, उक्खित्तासिकपुरिसो विय मारो, तेलपत्तहत्थपुरिसो विय कायगतासत्तिभावको विपस्सकधोमावचरो । इति भगवा कामगतासत्ति भावेतुकामेन भिक्खुना तेलपत्तहत्थेन तेन पुरिसेन विय सत्ति अयिस्सग्जेत्वा अप्पमत्तेन कायगतासत्ति भावेतब्बाति इम सुत्तं आहृत्त्वा दस्सेत्ति ।

भिक्खू इमं सुत्तं च अत्थं च सुत्वा एवमाहंस्सु—दुक्करं भन्ते ! तेन पुरिसेन कत्तं तथा रूपि जनपदकल्याणि अनोलोकेत्वा तेलपत्तं आदाय गच्छन्तेनाति ।

सत्या न भिक्खवे ! तेन दुक्करं कत्तं, सुकरमेवेत्तं । कम्मा ? उक्खित्तासिकेन पुरिसेन सन्तज्जेत्वा निव्वयमानताय । य पन पुब्बे पण्डिता अप्पमादेन सत्ति अविस्सग्जेत्वा अभिसङ्खट दिब्बरूपमि इन्द्रियानि भिन्दित्वा अनोलोकेत्वाव गन्त्वा रज्जं पापुणिसु एत दुक्करन्ति वत्त्वा तेहि याचितो अतीतं आहुरि :—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो पुत्तसत्तस्स सब्बकनिट्ठो हुत्वा निव्वत्तित्त्वा अनुपुब्बेन विञ्जुत्त पापुणि । तदा च रज्जो गेहे पच्चेकबुद्धा भुञ्जन्ति । बोधिसत्तो तेस वेय्यावच्चं करोति । सो एकादिवसं चिन्तेसि, मम बहू भातरो लच्छामि नुखो अह् इमस्मि नगरे कुनसन्त्तकं रज्ज उदाहू नोति । अथस्स एतदहोसि । पच्चेकबुद्धे पुच्छित्त्वा जानिस्सामीति । सो [३३५] दुत्तिपदिवसे पच्चेकबुद्धेसु आगतेसु धम्मकरक आदाय पानीय परिस्सावेत्त्वा पादे धोवित्त्वा तेलेन मफ्फेत्त्वा तेस अन्तरे खज्जक स्सादित्त्वा निसिन्नकाले बन्दित्त्वा एकमन्तं निसिन्नो तमत्थं पुच्छि ।

अथ नं ते अवोचुं—कुमार ! न त्व इमस्मि नगरे रज्जं लभिरग्गमि इत्ता पन वीसयोजनसनमत्थके गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगर नाम अत्थि तत्थ गन्तु सक्कोन्तो इत्तो सत्तमे दिवसे रज्ज लच्छसि । अन्तरामग्गे पन महावत्तनि अटवियं परिपन्थो अत्थि, त अटवि परिहृरित्त्वा गच्छन्तस्स बोम्मनियोजनसत्तिकां मग्गो होति, उज्जकं गच्छन्तस्स पञ्जासयोजनानि होत्ति सो हि अमनुस्सकन्तारो नाम तत्थ यक्खिणियो अन्तरामग्गे गांमे च सालायो च मापेत्त्वा उपरि सुवण्णतारकविचिनवितानं महागह् सेथ्य पञ्जापेत्त्वा नानाविग्गमपट्टर्याणयो परिक्खिपित्त्वा दिब्बालङ्कारेहि अत्तभावं मण्डेत्त्वा सालासु निसीदित्त्वा गच्छन्ते पुग्गसे मन्गुरहि चान्नाहि सङ्गण्हेत्त्वा किलन्तरुपा विय पञ्जासय इधानत्त्वा निगीदित्त्वा पानीय पिवित्त्वा गच्छयानि पक्कासित्त्वा आगतां आसनानि दत्त्वा अत्तनो रूपलीगुहापिलांसेहि पलोभेत्त्वा किलेसवमिके कत्त्वा अत्तना सट्ठि अज्जभाचारे कते तत्थेव ते लोहितेन पग्घरन्तेन खादित्त्वा जीवितक्खय पापेत्ति । रूपगोचरसत्त रूपनेव गण्हन्ति, सट्ठगोचर मधुरेण गीतवादितासदेन गन्धगोचर दिव्वगन्धेहि रसगोचरं तस्म दिव्वेन नानगरुपभोजनेन काण्डुव्वगोचर तस्स उभतो लोहितकूपधानेहि दिव्वसयनेहि गण्हन्ति । सचे इन्द्रियानि भिन्दित्त्वा ता अनोलोकेत्वा सत्ति पच्चुपट्टपेत्त्वा गमिस्ससि सत्तमे दिवसे तत्थ रज्ज लभिरससीति ।

बोधिसत्तो—होतु भन्ते ! तुम्हाकं ओवाद गहेत्त्वा कि ता ओलोकेस्सामीति पच्चेकबुद्धेहि परित्त कारापेत्त्वा परित्तवालिकञ्चेव परित्त उदकञ्च परित्तसुत्तञ्च आदाय पच्चेकबुद्धे च मातापतरों च बन्दित्त्वा निवेशन गन्त्वा अत्तनो पुरिसे आह—अह् तक्कसिलायं रज्जं गहेतु गच्छामि, तुम्हे इथेव तिठ्ठयाति ।

अथ नं पञ्च जना आहम् मयमि अनुगच्छामाति ।

न सब्बा तुम्हेहि अनुगन्तु अन्तरामग्गे किर यक्खिणियो रूपादिगोचरे मनुस्से एवञ्चेवञ्च रूपादीहि पलोभेत्त्वा गण्हन्ति, महापरिपन्थो अह् पन अत्तान तक्केत्त्वा गच्छामीति ।

किम्पन ते देव ! मयं तुम्हेहि सट्ठि गच्छन्ता अत्तनो पियानि रूपादीनि ओलोकेस्सामि ? मयं हि त्थेव गमिस्सामाति ।

बोधिसत्तो—तेनहि अप्पमत्ता होयाति ते पञ्च जने आदाय मग्ग पटिपज्जि । यक्खिणियो यामादीनि मापेत्त्वा निसीदिसु । तेसु रूपगोचरो पुरिसो ता यक्खिणियो ओलोकेत्त्वा रूपारम्भेण पटिबद्धो थोकं ओहीयि ।

बोधिसत्तो—किं भो ! थोक ओहीयसीति आह ।

देव ! पादा मे रुजन्ति थोकं सालाय निसीदित्त्वा आगच्छामीति ।

अम्भो ! [३३६] एता यक्खिणियो मा लो पत्येसीति ।

यं होति तं होतु न सक्कोमि देवाति ।

तेनहि पञ्जायिस्ससीति इतरे चत्तारो आदाय अगमाति ।

सोपि रूपगोचरको तासं सत्तिक अगमासि, ता अत्तना सद्धि अञ्जाचारे कते तं तत्येव जीवितक्खयं पापेत्वा पुरतो गन्त्वा अञ्ज सानं मापेत्वा नानानुरियानि गहेत्वा गायमाना निसीदिसु । तत्थ सहगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गन्त्वा नानप्पकारे गन्धकरण्ठे पूरेत्वा आपणं पसारत्वा निसीदिसु । तत्थ गन्धगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गन्त्वा नानम्गरसानं दिब्बभोजनान भाजनानि पूरेत्वा ओदनि-कापणं पसारत्वा निसीदिसु । तत्थ रसगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गन्त्वा दिब्बसयनानि पञ्जापेत्वा निसीदिसु । तत्थ फोट्टुब्बगोचरको ओहीयि । तम्पि खादिसु । बोधिसत्तो एक्कोव अहोमि । अथेका यक्खिणि अतिखरमन्तो वतायं अहं तं खादित्वाव निवत्तिस्सामीति बोधिसनस्स पच्छतो पच्छतो अग-मासि । अटावयं परभागे वनकम्मिकादयो 'यक्खिणि दिस्वा—अयं ते पुरतो गच्छन्तो पुरिसो कि होतीति पुच्छिसु ।

कोमारसामिको मे अय्याति ।

अम्भो ! अय एव सुकुमारा पुप्फदामसदिमा सुवण्णवण्णा कुमारिका अत्तनो कुणं छड्ढंत्वा भवन्न तक्केत्वा निववन्त्वा, कस्मा एत किलमेत्वा आदाय न गच्छमीति ?

नेसा अय्या ! मय्ह पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्चमनुस्सा खादिताति ।

अय्या ! पुरिसा नाम कुद्धकाले अत्तनो पजापतियो यक्खिणियोपि करोन्ति पेतिनियोपीनि । सा गच्छमाना गम्भिणीवण्ण दस्सेत्वा पुन सकि विजानवण्ण कत्वा पुत्त अङ्केनादाय बोधिसत्त अनुवन्धि । दिट्ठदिट्ठा पुरिमनयेनेव पुच्छन्ति । बोधिसत्तोपि तथेव वत्वा गच्छन्तो तक्कसिल पापुणि । मा पुन अन्नरथापत्वा एक्कि-काव अनुवन्धि । बोधिसत्तो नगरद्वार गन्त्वा एक्कस्सा सालाय निसीदि । सा बोधिसत्तस्स तेजेन पविसित्तुं अक्ककोन्तो दिव्वरूप मापेत्वा सालाद्वारे अट्ठासि । तस्मिं समये तक्कसिलान्तो राजा उज्यान गच्छन्तो त दिस्वा पटिवद्धचिन्तो हुत्वा गच्छिमिस्सा सस्सामिकअस्सामिकभाव जानाहीति मनुम्म पेसेसि ।

सो त उपसङ्कमिन्त्वा—सस्सामिकासीति पुच्छि ।

आम अय्य ! अय मे सालाय निसिन्नो सामिकोति ।

बोधिसत्तो—नेसा मय्ह पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्च मनुस्सा खादिताति आह ।

सा—पुरिसा नाम अय्या । कुद्धकाले य इच्छन्ति त वदन्तीति आह ।

सो उभिन्नमि वचन रञ्जो आरोचेसि । राजा अस्सामिकभण्ड नाम राजसन्तक हांतीति यक्खिणि पक्कोसापेत्वा एकहृत्थियपिट्ठे निसीदापेत्वा नगर पदक्खिण कत्वा पासदा आरुह्य तं अगमहेमिट्ठाने ठपेसि । सो नहानुत्तानुत्ततो सायमाम भुञ्जित्वा [३३७] सिग्गिसयनं अभिरुहि । सापि यक्खिणी अत्तनो उपकप्पनक आहार आहृत्त्वा अलङ्कतपटियत्ता सिग्गिसयने रञ्जा सद्धि निपरिञ्जित्वा रञ्जो रनिवसेन गुणसमपित्तस्स निपप्रकाले एकेन परसेन परिवर्तित्वा परोदि । अथ न राजा—कि भद्दे ! रोदसीनि पुच्छि ।

देव ! अहं तुम्हेहि मग्गे दिस्वा आनीता । तुम्हाकञ्च गेहे बहू इत्थियो साहं सपत्तीनं अन्तरे बस-माना कथाय उपपन्नाय को तुम्ह मातर वा पितरं वा गोत्त वा जाति वा जानाति ? त्व अन्तरामग्गे दिस्वा आनीता नामानि सीमे गहेत्वा निष्पीनियमाना विय मडकु भविससामि । सत्थे तुम्हे सकलरज्जे इस्सरियञ्च आणञ्च मय्ह ददेय्याय कोचि मय्ह चित्त कोपेत्वा कथेनुं न सक्खिस्सतीति ।

भद्दे ! मय्ह सकलरट्टवासिनो न किञ्चि होन्ति । नाहं एतेसं सामिको ये पन राजाणं कोपेत्वा अक-त्तब्बं करोन्ति नेसञ्जो वाह सामिको इमिना कारणेन न सक्का तुम्ह सकलरट्टे इस्सरियञ्च आणञ्च दानुन्ति । तेनहि देव ! मत्थे रट्टे वा नगरे वा आणं दातु न सक्कोय अन्तोनिवसेने अन्तोवलञ्जनकान उपरि मम वसे वत्तन्त्थाय आणं देय देवाति ।

राजा दिब्बफोट्टुब्बेन बद्धो तस्सा वचनं अतिक्कमित्तु असक्कोन्तो साधु भद्दे ! अन्तोवलञ्जनकेसु तुम्ह आणं दम्मि, त्वं एते अत्तनो वसे वत्तापेहीति आह । सा साधुति सम्पटिच्छित्त्वा रञ्जो निद् ओक्कन्तकाले

यक्षलग्नं गन्त्वा यक्षे पक्कोसित्वा अत्तनो राजानं जीवितरूपं पापेत्वा अट्टिमत्तं सेसेत्वा सन्नं नहाराचम्ममंस-
लोहितं खादि । अबसेसयक्खा महाद्वारतो पट्टाय अन्तोनिबेसनं कुक्कुरकुक्कुरे आदि कत्वा सन्नं खादित्वा
अट्टिसेसे अकंसु । पुनदिवसे द्वारं यथापिहितमेव दिस्वा मनुस्सा फरसूहि क्वाटानि कोट्टंत्वा अन्तो पविसित्वा
सन्नं निबेसनं अट्टिकपरिपुणं दिस्वा सच्चं बत सो पुरिसो आह नाय मय्हं पजापती यक्खिणी एसाति । राजा
पन किञ्चि अजानित्वाव तं गेहे अत्तनो भरियं अकासि । सा यक्खे पक्कोसित्वा सन्नं जं खादित्वा गता भवि-
स्सतीति आहसु ।

बोधिसत्तोपि त दिवसं तस्सा येव सालायं परित्तवालिकं सीसे पक्खिपित्वा परित्तसुत्तं परिक्खिपित्वा
खन्यं गहेत्वा ठिनकोव अरणं उट्ठापेसि । मनुस्सा सकलराजनिबेसनं सोधेत्वा हरितुपलित्तं कत्वा उपरि गन्धेहि
विसिम्पित्वा पुष्फानि विकिरित्वा पुष्फवामानि ओसारेत्वा धूपं दत्वा नवमाला बन्धित्वा सम्मन्तयिसु—भो !
हिय्यो सो पुरिसो दिव्वरूपं मापेत्वा पच्छतो आगच्छन्ति यक्खिणां इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकनमतप्पि न
अकासि, सो अतिविय उलारसत्तो धित्तिमा जाणसम्मन्नो तादिसे पुरिसे रज्जं अनुसासन्तो सन्नं रट्टं सुखितं भवि-
स्सति त राजानं करोमाति । अथ सन्ने अमच्चा च नागरा च एकच्छन्दा हत्वा बोधिसत्त उपसङ्कमित्वा देव ।
तुम्हे इमं रज्जं कारेयाति क्त्वा नगरं पवेसेत्वा रतनरासिम्हे ठपेत्वा अभिसिञ्चित्वा तक्कसिलाराजानं अकसु ।

सो चत्तारि अगतिगमनानि वज्जेत्वा दस राजघम्मे अकोपेत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्तो दानादीनि पुञ्जानि
कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हत्वा इमं गाथमाह —

समतित्तिकं अनवसेसकं तेलपत्तं यथा परिहरेद्य ।

एवं सचित्तमनुरक्खे सतिया पत्ययानो विसं भ्रगतपुम्बन्ति ॥

तत्थ—समतित्तिकन्ति अन्तो मुखवट्टिलेखं पापेत्वा सम्भरितं । अनवसेसकन्ति अनवसिञ्चनकं
अपरिस्सावनकं कत्वा । तेलपत्तन्ति पक्खित्तिलतेलपत्तं । परिहरेद्य्याति हरेद्य्य आदाय गच्छेद्य्य । एवं
सचित्तमनुरक्खेति त तेलभरितं पत्तं विप अत्तनो चित्तं कायगतासतिया गोचरे चेव सम्पयुत्तसतिया चाति उभिन्न-
मन्तरे पक्खिपित्वा यथा मुहुत्तप्पि बहिद्धा गोचरे न विक्खिपति तथा पण्डितो योगावचरो रक्खेद्य्य गोपेय्य ।
किं कारणा ? एतस्स हि—

दुष्णिग्गहस्स लह्णो यत्थ कामनिपातिनो ।

चित्तस्स दमथो साधु चित्तं दन्तं सुखावहं ॥

तस्मा— सुदुदुसं सुनिपुणं यत्थ कामनिपातिन ।

चित्तं रक्खथ मेधावी चित्तं गुत्तं सुखावहं ॥

इदं हि— दूरङ्गमं एकचरं अत्तरीरं गुहासय ।

ये चित्तं सञ्जामेस्सन्ति मोक्खन्ति मारबन्धना ॥

इतरस्स पत्तं— अनवट्टित्तित्तस्स सद्धम्मं अबिजानतो ।

परिप्लवपपसादस्स पञ्जा न परिपूरति ॥

धिरकम्मद्वानसहायस्स पत्तं—

अनवस्सुत्तचित्तस्स अनन्वाहत्तेतसो ।

पुञ्जपापपहीनस्स नत्थि जागरतो भयं ॥

तस्मा एतं— फट्ठनं चपलं चित्तं दूरक्खं दुष्भिवारयं ।

उज्जं करोति मेधावी उस्सुकारोव तेजं ॥

एवं उज्जं करोत्तो सचित्तमनुरक्खे । पत्ययानो विसं भ्रगतपुम्बन्ति इमास्स कायगतासत्तिकम्मद्वाने कम्मं
आरभित्वा अनमतम्मे संसारे अगतपुम्बं विसं पत्येन्तो पिहेत्तो वुत्तनयेनेव सकं चित्तं रक्खेय्याति अत्थो । का
पनेसा विसा नाम ?—[३३६]

मातापिता दिसा पुम्बा आचरिया दक्खिणा दिसा ।

पुत्तदाया दिसा पच्छा मित्तामच्चा च उत्तरा ।

दासकम्मकरा हेट्ठा उढं समणवाह्मणा,
एता दिसा नमस्सेव्य्य अप्पयत्तो^१ कुले विहीति^१ ।

एत्थ ताव पुत्तवारादयो दिसाति वुत्ता—

दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो
उढं अषो दसदिसा इमायो,
कतम दिसं तिट्ठति नागराजा
यमहसा सुपिने छन्बिसाणन्ति ।^१

एत्थ पुरत्थिमादिभेदा दिसाव दिसाति वुत्ता ।

आगारिनो अन्नदपानवत्थदा
अप्पहायिकानम्पि दिसं वदन्ति,
एमा दिसा वरमा सेतकेतु^१

यं पत्त्वा दुक्खी सुखिनो भवन्तीति ।^१

एत्थ पन निब्बाणं दिसानि वुत्तं । इथापि तदेव अधिप्पेतं । तं हि खयं विरागन्ति आदीहि दिस्सति,
तस्मा दिसाति वुच्चति । अनमतम्गे पन ससारे केनचि बालपुष्पुज्जनेन सुपिनेनपि अगतपुब्बताय अगतपुब्बा
दिसा नामाति वुत्तं । त पत्थयन्तेन कायगतासतिया योगो करणीयोति । एव सत्था निब्बाणेन देसनाकूटं
गहेत्त्वा जातक समोधानेसि । तदा राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, रज्जप्पत्तकुमारो पन अहमेवाति ।

तेलपत्तजातकं ।

७. नामसिद्धिजातकं

जीवकञ्च मत्तं विस्वपाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं नामसिद्धिकं भिक्षु आरुम्भ कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्स्यु

एको किर कुलपुत्रो नामेन पापको नाम । सो सासने उर दत्त्वा पञ्चजितो भिक्षुहि एहावुसो पापक ! तिट्ठावुसो पापकाति बुच्चमानो चिन्तेसि लोके पापकं नाम लाभकं कालकण्णिमूतन्ति बुच्चति, अञ्ज मङ्गल-पटिसयुत्त नाम आहुरापेस्सामीति । सो आचरियुपञ्चाये उपसङ्कमित्त्वा—भन्ते ! मय्ह नाम अवमङ्गलं अञ्जाम्मे नामं करोथाति आह ।

अथ नं ते एवमाहंसु—आवुसो ! नामं नाम पण्णत्तिमत्त । नामेन काचि अत्थसिद्धि नाम नत्थि । अत्तनो नामेनेव [३४०] सन्तुट्ठो होहीति ।

सो पुनपुन वाचियेव । तस्सायं नामसिद्धिकभावां भिक्षुसङ्घं पाकटो जातो । अथेकदिवसं धम्म-समाय सन्निसिन्ना भिक्षू कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! असुको किर भिक्षु नामसिद्धिको मङ्गल नामं आहुरापेतीति । अथ सत्या धम्मसभ आगत्त्वा काय नृथ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्षवे । सो इदानेव नामसिद्धिको पुद्द्वेपि सो नामसिद्धिको येवाति वत्त्वा अतीन आहुरि ।—

अतीतवत्स्यु

अतीने तक्कमिलाय बांधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हूत्वा पञ्चमाणवकसतानि मन्ते वाचेसि । तस्सेको माणवो पापको नाम नामेन । सो एहि पापक ! याहि पापकाति बुच्चमानो चिन्तेमि-मय्ह नाम अव-मङ्गलं अञ्ज नाम मे आहुरापेस्सामीति । सो आचरिय उपमङ्कमित्त्वा—आचरिय ! मय्ह नाम अव-मङ्गल अञ्जाम्मे नामं करोथाति आह ।

अथ न आचरियो अवाच—गच्छ तात ! जनपदचारिक चरित्त्वा अननो अभिरुचित एक मङ्गल नाम गहेत्वा एहि, आगतस्स ते नामं परिवत्तेत्त्वा अञ्ज नाम करिस्सामीति ।

सो साधूनि पापेय्यं गहेत्वा निक्खन्तो गामेन गाम चरन्तो एक नगर पापुणि । तत्थ बेको पुरिसो कालकतो जीवको नाम नामेन । सो त ज्ञातिजनेन आलाहन नीयमान दिस्वा—किनामको नामेस पुरिसोति पुच्छि ।

जीवको नामेसोति ।

जीवकोपि मरतीति ?

जीवकोपि मरति अजीवकोपि मरति । नामं नाम पण्णत्तिमत्त । त्व बालो मञ्जेति ।

सो त कथ सुत्त्वा नामे मञ्जन्तो हूत्वा अन्तोनगर पाविमि । अथेक दासि भति अददमान सामिका द्वारे निसीदापत्त्वा रज्जया पहरन्ति । तस्सा च धनपालीनि नामं होनि । सो अन्तरवीथिया गच्छन्तां त पोथियमान दिस्वा—कस्मा इम पोथेथानि पुच्छि ।

भति दातु न सक्कोतीति ।

किम्पनस्सा नामन्ति ?

धनपाली नामाति ।

नामेन धनपाली समानापि भतिमत्तं दातु न सक्कोतीति ?

धनपालियोपि अधनपालियोपि दुग्गता होन्ति । नाम नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं पन बालो मञ्जेति । सो नामे मञ्जलतरो हूत्वा नगरा निक्खम्ममग पटिपन्नो अन्तरामगे मग्गमूलहं पुरिसं दिस्वा—

अम्भो ! किं करोन्तो विचरसीति पुच्छि ।

मग्गमूलहोन्हि सापीति ।

किम्पन ते नामन्ति ?

पन्थको नामाति ।

पन्थकापि मग्गमूलहा होन्तीति ?

पन्थकोपि अपन्थकोपि मग्गमूलहो होति । नाम नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं बालो मञ्जोति ।

सो नामे अतिमञ्जत्तो हुत्वा बोधिमत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा किं तात ! नामं रोचेत्वा आगतोसीति च वुत्ते—आचरिय ! जीवकापि नाम मरन्ति अजीवकापि, धनपालियोपि दुग्गता होन्ति अधनपालियोपि, पन्थकापि [३४१] मग्गमूलहा होन्ति अपन्थकापि । नाम नाम पण्णत्तिमत्तं । नामेन सिद्धिं नत्थि । कम्मेनेव सिद्धि । अलं मय्ह अञ्जं न नामेन । तदेव मे नामं होतूनि आह ।

बोधिसत्तो तेन दिट्ठञ्च कतञ्च ससन्देत्वा इमं गायमाह—

जीवकञ्च मत्तं विस्वा धनपालिञ्च दुग्गतं,

पन्थकञ्च वने मूलहं पापको पुनरागतोति ।

तस्य पुनरागतोति इमानि तीणि कारणानि दिस्वा पुन आगतो । रकारो मन्धिवमेन वृत्तो ।

सत्या इमं अनीन आहरित्वा न भिक्खवे ! इदानेवेस नामसिद्धिको पुब्बेपेस नामसिद्धिको येवानि वत्वा जातकं समोधानेसि । तदा नामसिद्धिको ददानिपि नामसिद्धिको येव आचरियपरिमा बुद्धपरिमा । आचरियो पन अहमेवाति ।

नामसिद्धिजातकं ।

८. कूटवाणिजजातकं

साधु खो पण्डितो नामाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं कूटवाणिजं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्

सावत्थिय हि द्वे जना एकतोव वणिज्जं करोन्ता भण्डं सकटेनादाय जनपदं गत्वा लद्धलाभा पच्चाग-
मिसु । तेसु कूटवाणिजो चिन्तेसि—अयं बहू दिवसे दुग्भोजनेन चैव दुक्खसेव्याय च किलन्तो इदानीं अत्तनो
घरे नानमगरसेहि यावदत्थं सुभोजनं भुञ्जित्वा अजीरकेन मरिस्सति अथाहं इमं सव्वं भण्डं तयो कोट्टासे कत्वा
एक तस्स दारकान दस्साभि द्वे कोट्टासे अत्तनो गहेस्सामीति । सो अज्ज भाजेस्साम स्वे भाजेस्सामाति भण्ड
भाजेतु न इच्छि । अयं नं पण्डितवाणिजो अकामकं निष्पीलेत्वा भाजापेत्वा विहारं गत्वा सत्वारं वन्दित्वा
कतपटिसन्वारो अतिपपञ्चो ते कतो इघागन्त्वापि चिरेन बुद्धपट्टानं आगतोसीनि वुत्ते त पवत्ति भगवतो आरो-
चेसि ।

सत्या—न खो सो उपासक ! इदानेव कूटवाणिजो पुब्बेपि कूटवाणिजो येव इदानीं पन त वञ्चेतु
कामो जातो पुब्बे पण्डितेपि वञ्चेतु उस्सहीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसिय वाणिजकुले निव्वन्ति । नामगृहणदिवसे
चस्स पण्डितोति नाममकसु । सो वयप्पत्तो अञ्जेन वाणिजेन सद्धि एकतो हुत्वा वणिज्ज करोति । तस्स
अतिपण्डितोति नाम अहोसी । ते वाराणसितो पञ्चहि सकट [३४२] सनेहि भण्ड आदाय जनपदं गत्वा
वणिज्जं कत्वा लद्धलाभा पुन वागणसि आगमिसु । अथ नेस भण्डभाजनकाले अतिपण्डितो आह—मया
द्वे कोट्टामा लद्धन्वाति ।

किं कारणा ?

त्व पण्डितो, अह अतिपण्डितो । पण्डितो एकं लद्ध अर्हति । अति पण्डितो द्वेति ।

ननु अम्हाक द्विन्नसि भण्डमूलसि गोणादयोपि ममसमायेव । कस्मा त्व द्वे कोट्टासे लद्ध अरहसीति ?
अतिपण्डितभावेनाति ।

एव ते कथं वद्धुं त्वा कलह अकसु । ततो अतिपण्डितो अत्येको उपायोति चिन्तेत्वा अत्तनो पितर एकास्म
सुसिररक्खे पवेसेत्वा त्व अम्हेसु आगनेसु अतिपण्डितो द्वे कोट्टासे लद्ध अरहसीति वेदय्यासीति वत्वा बोधिमत्त
उपसद्धकमित्वा सम्म । मय्हं द्विन्नं कोट्टासान युत्तभाव वा अयत्तभाव वा एसा एकखदेवना जानाति । एहि न
पुच्छिस्सामाति त तत्वं नेत्वा—अय्ये ! म्कवदेवने ! अम्हाक अट्टं पच्छन्दाति आह ।

अयस्स पिता सर परिवत्तेत्वा तेनहि कथेयाति आह ।

अय्ये ! अयं पण्डितो अह अतिपण्डितो, अम्हेहि एकतो बोहारो कतो, तत्वं केन किं लद्धन्वन्ति ?
पण्डितेन एको कोट्टासो, अतिपण्डितेन द्वे कोट्टासा लद्धन्वाति ।

बोधिमत्तो एव विनिच्छित्त अट्टं सुत्वा इदानीं देवताभाव वा अदेवताभाव वा जानिस्सामीति पलाल
आहरित्वा सुसिर पूरेत्वा अग्नि अदासि । अतिपण्डितस्स पिता जानाय फट्टुकाने अद्धज्जायेन सगिरेन उपरि
आरुह्य साखं गहेत्वा ओलम्बन्तो भूमिय पतित्वा इमं गायमाह—

साधु खो पण्डितो नाम नत्थेव अतिपण्डितो,

अतिपण्डितेन पुत्तेन पनन्हि उपकूलितोति ।

तत्वं—साधु खो पण्डितो नामाति इमस्मि लोके पण्डिञ्चेन समन्नागतो कारणाकारणञ्चु पुग्गलो
साधु सोमनो । अतिपण्डितोति नाममत्तेन अतिपण्डितो कूटपुरिसो नत्थेव वरं । पनन्हि उपकूलितोति योकेन-
न्हि भामो अद्धज्जायकोव मुत्तोति अत्यो ।

१. स्या०—उपकूटितोति ।

ते उभोपि मञ्जे निन्दित्वा समञ्जं वक्रोद्गासं गृहित्वा यथाकर्मं गता । सत्या पुन्वेपेम
कूटवाणिजो वेवाति वत्सा इमं अतीतं बाहरित्वा जातकं समोवातेसि । तदा कूटवाणिजो पञ्चुप्यन्नो कूट-
वाणिजोव, पण्डितवाणिजो पन अहमेवाति ।

कूटवाणिज्यजातकं ।

६. परोसहस्रजातकं

परोसहस्रसम्पि समागतानन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो पुषुञ्जनपुच्छकं पञ्च आरम्भ कथेसि ।
वत्यु सरभङ्गजातके आवीभवस्सिति । [३४३]

पञ्चपञ्चवत्यु

एकस्मि पन समये भिक्खु धम्मसभायं सन्निपतिना आवुसो ! दसवनेन सङ्घित्तेन कथितं धम्मसेना-
पत्तिसारिपुत्तो वित्यारेन व्याकासोति येरस्स गुणकथाय निसीदिसु । सत्या आगन्त्वा काय नुत्य भिक्खवे !
एतरहि कथाय सन्निपत्ताति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे ! सारिपुत्तो इदानेव मया सङ्घित्तेन
मासितं वित्यारेन व्याकरोति, पुब्बेपि व्याकासि येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेने बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्यत्तित्वा तक्कसितानयं
सम्बसिपानि उग्गाण्हित्वा कामे पहाय इसिपम्बज्जं पम्बजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्टममापत्तियो निव्वत्तेत्वा
हिमवन्ते विहासि । परिवारोपिस्स पञ्चतापससतानि अहेसुं । अथस्स जेट्टन्तेवासी वस्सारत्तसमये उपडड
इसिगणं आदाय लोणम्बिलसेवनत्याय मनुस्सपय अगमासि । तदा बोधिसत्तस्स कालकिरियसमयो जातो ।
अथ तं अन्तेवासिका आचरिय, कतरो वो गुणो लद्धोति अधिगम पुच्छिसु । सो नत्थि किञ्चीति वत्वा
आभस्सरब्रह्मलोके निव्वन्ति । बोधिसत्ता हि अरूपसमापत्तिलाभिनो हत्वापि अभञ्जट्टानत्ता आरुपे न
निव्वन्ति । अन्तेवासिका आचरियस्स अधिगमो नत्थीति आलाहने सककार न करिसु ।

जेट्टन्ते वामिको आगन्त्वा कहुं आचरियोति पुच्छित्वा कालकतोति सुत्वा—अपि आचरियं अधिगमं
पुच्छित्थाति आह ।

आम पुच्छिन्हाति ।

किं कथेसीति ?

नत्थि किञ्चीति तेन वुत्तं अयस्स अग्हेहि सककारो न कतोति आहुं ।

जेट्टन्तेवासिको—तुग्हे आचरियस्स वचनत्थं न जानित्थ, आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिलाभो आचरि-
योति आह ।

ते तस्मि पुनप्युनं कथेत्तेपि न सद्दिसु । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा अन्धबाला मम जेट्टन्तेवासिकस्स
न सद्दिसु इमं तेसं कारणं पाकटं करिस्सामीति ब्रह्मलोका आगन्त्वा अस्समपदमत्थके महत्तेनानुभावेन आकासे
ठत्वा जेट्टन्तेवासिकस्स पञ्जानुभावं वण्णेत्तो इमं गाथमाहः—

परोसहस्रसम्पि समागतानं कम्बेय्युं ते वस्ससत्तं धपञ्जा,

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जा यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति ।

तत्थ—परोसहस्रसम्पिोति अतिरेकसहस्रसम्पि । समागतानन्ति सन्निपतितानं भासितस्स अत्थं जानितुं
अयक्कोन्नान बालान । कन्देय्युं ते वस्ससत्तं धपञ्जाति ते एवं समागता अपञ्जा इमे बाला तापसा विय
वस्ससत्तम्पि वस्ससहस्रसम्पि रोदेय्युं परिदेवेय्युं रोदमानापि पन अत्थं वा कारणं वा नेव जानेय्युन्नि दीपेति ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जाति एकरूपानं [३४४] बालानं परोसहस्रसतोपि एको पण्डितपुरिसोव सेय्यो
वस्सरोति अत्थं । कीदिसो सपञ्जाति ? यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति स्वायं जेट्टन्तेवासिको विधाति ।

एव महासत्तो आकासे ठितोव धम्मं देसेत्वा तापसगणं बुञ्जापेत्वा ब्रह्मलोकेव गतो । तेपि तापसा
जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकेपरायणा अहेसु । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोषानेसि । तदा
जेट्टन्तेवासिको सारिपुत्तो अहेसि । महाब्रह्मा पन अहमेयाति ।

परोसहस्रजातकं ।

१०. असातरूपजालकं

अस्मत् सतस्वरूपेनाति इवं सत्या कुण्डियनगर उपनिस्साय कुण्ड्यापवने विहरन्तो कोलियराजधीतरं सुप्यवास उपासिकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

सा हि तस्मिं समये सतवस्सानि कुच्छिन्ना गवभं परिहरित्वा सत्ताह मूल्हगम्भा अहोसि । अधिमत्ता वेदना वर्त्तिसु । सा एवं अधिमत्तवेदनाभितुष्णापि सम्मासम्बुद्धो वत मो भगवा यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय धम्मं देसेति । सुपटिपयो वतस्स भगवहो सावकमङ्को यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय पटिपन्नो । सुसुख वत निम्बवाणं यत्थेव रूपं दुक्खं नत्थीति इमेहि तीहि वितवकेहि दुक्खं अधिवासेसि । सा मामिकं पक्कोसापेत्त्वा तं च अत्तनो पवर्त्ति वन्दनसामनं च आरोवेत्तु सत्यु मत्तिकं पेमेसि ।

सत्या वन्दनगामनं सुत्वाव मृत्विनी होनु सुप्यवासा कोलियधीता सुविनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाय-
तूति आह । सहवचनेनेव पन भगवतो सुप्यवासा कोलियधीता मृत्विनी अरोगा अरोग पुत्तं विजायि । अयस्सा सामिको गेहं गत्त्वा तं विज्जातं दिम्बा अच्छरियं वत भोति अनिविय तवागनस्मानुभावोति अच्छरियवभूतचित्त-
जातो अहोसि । सुप्यवासापि पुत्तं विजायित्वा सत्ताहं बुद्धपमुक्खस्स सङ्खस्स महादानं दानुकामा पुन निमन्त-
णत्थाय तं पेसेमि ।

तेन खो पन नमयेन महामोग्गल्लान्तस्स उपट्टाकेन बुद्धपमुत्तो सङ्को निमन्तितो होति । गत्था सुप्य-
वासाय दानस्स ओकामदानत्थाय वेरं तस्स मत्तिकं पेमेत्त्वा तं सञ्जपापेत्त्वा सत्ताहं नत्था दानं पटिग्गहेमि
सद्धिं भिक्खुसङ्घं न । सन्ते पन दिवसे सुप्यवासा पुत्तं सीवनीकुमारं मण्डेत्त्वा सत्थारञ्जेव भिक्खुसङ्घञ्च
वन्दापेसि । तस्मिं पटिगाटया साग्गिपुत्तयेग्गस्स सत्तिकं नीने थेरो तेन गट्ठि—कच्चिं ते सीवनि ! खमनी-
यन्ति पटिमत्थारं अकासि ।

सो—कुतो मे भन्ते ! [३४५] सुत्तं स्वाहं सतवस्सानि लोहकुम्भिय वसिन्ति थेरेन सद्धिं एवरूप
कथं कथेसि ।

सुप्यवासा तस्स वचनं सुत्वा सत्ताहजातो मे पुत्तो अनुबुद्धेन धम्मसेनापतिना सद्धिं मन्तेतीति सोमत्तस्स-
प्पत्ता अहोसि ।

सत्या—अपिनु सुप्यवासे ! अञ्जोपि एवरूपे पुत्ते इच्छसीति आह ।

सचे भन्ते ! एवरूपे अञ्जो सत्तं पुत्ते लभेस्सं इच्छेस्सामेवाहति ।

सत्या उदान उदानेत्त्वा अनुमोदनं कत्वा पक्कामि । सीवलीकुमारोपि खो सत्तवस्सिककाले येव सासेन
उरं दत्त्वा पञ्चजित्त्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभित्त्वा पुञ्जवा लभगयसम्पन्नतो हुत्त्वा पठाय उत्रादेत्त्वा
अरहत्तं पत्त्वा पुञ्जवन्तान् अन्तरे एतद्गट्टान् पामुण्णि । अथेकं दिवसं भिक्खु धम्ममभाय सन्निपत्तित्वा—
आब्भो ! सीवलिनो नाम एवरूपो महापुञ्जो पत्थित्तपत्थित्तो पत्थित्तमभिविकमतो मत्तवस्मानि लोह-
कुम्भिय वसि सत्ताहं मूलहगम्भभाव आपज्जि अहो ! माना महन्तं दुक्खं अनुभवि, किन्नुत्था कम्म अकमूति
कथं समुट्ठापेसु ।

सत्या तत्थगत्त्वा कायनूत्यं भिक्खवे ! एतग्गहिं कथायं सन्निमिन्नाति पुच्छित्त्वा इमायं नामानि बुत्ते
भिक्खवे ! सीवलिनो महापुञ्जवतो च सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय निवासो च सत्ताहं मूलहगम्भभावपत्ति
च अत्तना कत्तकम्ममूलकाव, तस्सा सुप्यवासायपि मत्तं वस्सानि कुच्छिन्ना गवभपरिहरणं दुक्खञ्च सत्ताहं
मूलहगम्भदुक्खञ्च अत्तना कत्तकम्ममूलकमेवाति वत्त्वा तेहि याचित्तो अनीन आहग्गि—

१. स्या०—पटिस्सठारं ।

अतीतवर्ष

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अग्यमहेसिया कुञ्छिस्मि पटिसन्धि गण्हित्वा वप्यत्तो तक्कसित्तायं सम्बसिग्गानि उग्गण्हित्वा पितु अक्खयेन रज्जं पत्था धम्मेन रज्जं कारेसि । तस्मिं समये कोसलमहाराजा महत्तेन बलेन आगत्त्वा बाराणसि गहेत्वा तं राजान मारेत्वा तस्सेव अग्यमहेसि अत्तो अग्यमहेसिं अक्कसि । बाराणसिरञ्जो पन पुत्तो पितु मरणकाले निद्धमनद्वारेण पत्तायित्वा बलं संहरित्वा बाराणसि आगत्त्वा अविदूरे निमीदित्वा तस्स रञ्जो पण्णं पेसेसि—रज्जं वा देतु युद्धं वाति ।

सो युद्धं देमीति पटिपण्णं पेसेसि ।

राजकुमारस्स पन माता तं सासनं सुत्वा युद्धेन कम्मं नत्थि^१ सम्बदिसासु सञ्चारं पच्छिन्दित्वा बाराणसी-नगरं परिवारेणु, ततो दारुदकभत्तपरिक्खयेन किलन्तमनुत्सं नगरं विनाव युद्धेन गण्हित्थमीति पण्णं पेसेसि ।

सो मातु सासनं सुत्वा सत्तदिवसानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रन्धि । नागरा मञ्चारं अलभमाना सत्तमे दिवसे तस्स रञ्जो सीसं गहेत्वा [३४६] कुमारस्स अदसु । कुमारो नगरं पविसित्वा रज्जं गहेत्वा आयुपरियोसाने यथाकम्मं गतो, सो एतरहि सत्त दिवसानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रन्धित्वा गहितकम्म-निस्सन्देन मत्तवत्सानि लोहकुम्भिय वसित्वा सत्ताहं मूलहृगम्भभाव आपज्जि । यं पन सो पदुमुत्तरपादमूले लाम्भीनं अग्गो भवेत्थन्ति महादानं दत्त्वा पत्थनं अकासि यञ्च विपस्सीबुद्धकाले नागरोहिं सद्धिं सहस्सग्घनकं गुलदधिं दत्त्वा पत्थनं अकासि तस्सानुभावेण लाम्भीनं अग्गो जातो मुप्यवासार्णियं नगरं रन्धित्वा गण्हं ताताति पेसित-भावेण सत्त वत्सानि कुञ्छिन्ना गम्भं परिहरित्वा सत्ताहं मूलहृगम्भा जाताति । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिसम्भुद्धो हुत्वा इमं गायमाह—

असातं सातरूपेण पियरूपेण अप्पियं,

दुक्खं सुखस्स रूपेण पमत्तमतिवत्ततीति ।

तत्थ असातं सातरूपेणाति अमयुरमेव मयुरपरिरूपकेण । पमत्तमतिवत्ततीति अमात्त अप्पियं दुक्खन्ति एतं तिविधम्पि एतेन सातरूपादिना आकारेण सतिविप्यवासवसेन पमत्तं पुग्गलं अतिवत्तति अभिभवति अज्जो-त्थरतीति अत्थो ।

इदं भगवता यञ्च ते मातापुत्रा इमिना गम्भपरिहरणं गम्भवाससङ्घातेन असातादिना पुब्बे नगरं रन्धनसातादिप्पतिरूपकेण अज्जोत्थया यञ्च इदानि सा उपासिका पुनपि सत्तक्खत्तु एवरूपं असातं अप्पियं दुक्खं पेमवत्थुभूतेन पुत्तसङ्घातेन सातादिपरिरूपकेण अज्जोत्थया हुत्वा तथा अवचं, तं सम्बम्पि सन्धाय वुत्तन्ति वेदित्थं । सत्था पन इमं धम्मवेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा नगरं रन्धित्वा रज्ज्यत्तकुमारो सीबली अहोसि, माता सुप्यवासा, पिता पन बाराणसिराजा अहमेवाति ।

असातरूपजातकं ।

१२. परोसतवग्गवर्णना

१. परोसतजातकं

परोसतञ्चेपि समागतानं

भायेय्यु ते वस्ससतं अपञ्जा ।

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो

यो भासिन्स्स विजानाति अत्थपि । [३४८]

इदं जातकं वक्तुं च वेद्याकरणे च समीधाने च परोसहस्सजातकमदिसमेव । केवलं हेत्व
भायेय्युन्ति पदमत्तमेव विसेसो । तस्सत्थो वस्ससतम्पि अपञ्जा भायेय्यु ओलोकेय्यु उपधारय्यु एव ओलो-
केन्तापि पन अत्थ वा कारणं वा न पस्सन्ति, तस्मा यो भासिन्स्स अत्थ जानाति सो एकोव सपञ्जो सेय्योति ।

परोसतजातकं ।

२. पश्चिमकजातकं

यो बुधश्चक्रुदुदाय भवेद्य ताणस्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं पणिकं उपासक आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर साबत्थिवासी उपासको नानप्यकारकानि भूलपण्यादीनि चैव लाबुकुम्भण्डादीनि च विनिक-
णित्वा जीविक कप्पेति । तस्सेका धीता अभिरूपा पासादिका आचारसीलसम्पन्ना हिरोत्तप्पसमन्नागता केवल
निच्चप्पहसितमुखा । तस्सा समानकुलेसु वारेय्यत्थाय आगतेसु मो चिन्तेसि—इमिस्सा वारेय्यं वत्तति अयञ्च
निच्चप्पहसितमला कुमारिकाधम्मे पन असति कुमारिकाय परकुलं गताय मातापितुश्च गरहा होति । अत्थि
बुधो इमिस्सा कुमारिकाधम्मो नत्थीति वीमसिस्सामि नन्ति ।

सो एकदिवसं धीतरं पच्छि गाहापेत्वा पणत्थाय अरञ्ज गत्वा वीममनवनेन किलेस निस्सितो विय
हुत्वा रहस्सकथं कथेत्वा तं हत्थे गच्छि । सा गहितमत्ताव रोदन्ती कन्दन्ती—अपुत्तमेतं तात ! उदकतो
अग्निपातुभावासदिसं, मा एवरूपं करोयाति आह ।

अम्म ! मया वीमसनत्थाय त्व हत्थे गहिता, वदेहि अत्थिदानि ने कुमारिकाधम्मोति ?

आम तात ! अत्थि मया हि लोभवसेन न कोचि पुरिसो ओनोकित्तपुञ्जोति ।

सो धीतरं अस्सामेत्वा घर नेत्वा मङ्गल कत्वा परकुल पेसेत्वा सत्थार वन्दिस्सामीनि गन्धमालादिहत्थो
जेतवन गत्वा सत्थार वन्दित्वा पूजेत्वा एकमन्त तिमोदि । चिरस्सागतोसीति च वृत्ते तमत्त्व भगवतो आरोधेसि ।

सत्या—उपासक ! कुमारिका चिरं पट्टाय आचारसीलसम्पन्नाय, त्व पन न इम उदानेव एवं वीमममि
पुब्बेपि वीमसि येवाति वत्वा तेन याचितो अतीन आहरि—

धत्तोतत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदाने रज्ज कारन्ते वोधिमत्तो अरञ्जो रुक्खदेवता हुत्वा निव्वत्ति । अथेको
बाराणसियं पणिकउपासकोति वत्थु पञ्चुप्पन्नसदिसमेव । तेन पन सा वीमसनत्थाय हत्थे गहितमत्ता धीता
परिदेवमाना इमं गायमाह—

यो बुधश्चक्रुदुदाय भवेद्य ताणं

सो मे पिता बुद्धिं वने करोतीति,

सा कस्स कम्भासि वनस्स मज्जे

यो तायिता सो सहसा करोतीति ।

तत्थ—यो बुधश्चक्रुदुदाय भवेद्य ताणस्ति कायिकचेनसिकेहि दुक्खेहि कुदुय तायिता परित्तायिता पतिट्टा
भवेय्य सो मे पिता बुद्धिं वने करोतीति सो मद्द दुक्खंअग्निनायको पिताव इमस्मि ठाने एवरूप मित्तदुब्धिकम्म
करोति, अत्तो जाताय धीतरि वीनिककम वानु मञ्जतीति अत्थो सा कस्स कम्भासि कस्सा रोदासि, को
मे पतिट्टाभविस्सतीति दीपेति । यो तायिता सो सत्तमा करोतीति यो मद्द तायिता रक्खिता अवस्सयो भवित्तु
अरहति सो पिता येव साहसिककम्म करोतीति अत्थो ।

अथ न पिता अस्सासेत्वा अम्म ! रक्खितत्तामीनि पुच्छि । आम तात ! रक्खितो मे अत्ताति ।
सो त घर नेत्वा मण्डेत्वा मङ्गल कत्वा परकुल पेसेसि । सत्या इम धम्ममेवन आहृत्त्वा सच्चानि पक्कसेच्चा
जातक समोधानेसि । सच्चपरिणयोसाने उपासको सोत्तापत्तिफले पतिट्टहि । तदा पिताव एतग्हि पिता, धीताव
धीता, तं कारण पञ्चवक्खतो दिट्ठरुक्खदेवता पन अहमेवानि ।

पणिकजातकं ।

३. बेरिजातकं

यत्थ बेरी निवसतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थ

अनाथपिण्डको किर भोगगामं गत्वा आगच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे वसितुं न युत्तं सावत्थियमेव गमिस्सामीति वेगेन गोणे पाजेत्वा सावत्थियमेव आगत्वा पुन दिवसे विहारं गतो सत्थु एतत्तत्थं आरोचेसि । सत्या पुब्बेपि गहपाति । पण्डिता अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरा अविलम्बमाना अत्तनो वसनट्टानमेव गमिस्सूति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि —

अतीतवत्थ

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी हुत्वा एकं गामकं निमन्तण भुञ्जन्नत्थाय गत्वा पञ्चागच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे अवसित्वाव वेगेन गोणे पाजेन्तो अत्तनी गेहमेव आगत्वा नानग्गरसेहि भुञ्जिञ्जथा महासयने निरत्तां चोरान हत्थतो मुञ्चित्वा निम्बयट्टान अत्तनो गेहं आगतोम्हीति उदानवसेन इमं गाथमाह —

यत्थ बेरी निवसति न वसे तत्थ पण्डितो,

एकरत्तं द्विरत्तं वा दुक्खं वसति बेरिसूति ।

तत्थ—बेरीसि बेरचेतनासमङ्गो पुग्गलो । निवसतीति पतिट्ठाति न वसे तत्थ पण्डितोति सो बेरी पुग्गलो यस्मि ठाने पतिट्ठितो हुत्वा वसति तत्थ पण्डितो पण्डिच्चेन समवागतो न वसेय्य । किं कारणाति ? एक रत्तं द्विरत्तं वा दुक्खं वसति बेरिसूति येरोन हि अन्तरे वसन्तो एकाहम्पि द्वीहम्पि दुक्खमेव वसतीति अत्थो ।

एव बोधिसत्तो उदान उदानेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अहमेव वाराणसीसेट्ठि जहोसिन्नि ।

बेरिजातकं ।

४. मित्तविन्दजातकं

चतुर्भिः षट्शतमाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं दुग्धचर्मिन्नु आरम्भ कथेसि ।

वर्त्युं हेट्टा मित्तविन्दजातके दुत्तनयेनेव वित्तवारेत्तन्नं । इदं पन जातकं कस्सपवुद्धकानिक । तस्मिं हि काले उरच्चक्क उभिल्लपित्वा निरये पच्चमानो एको नेरयिको सत्तो भन्ते । किन्नुत्तो पाप अकासिन्ति बोधिसत्तं पुब्बिद्धं । कोविसत्तो तथा इदञ्चिच्चदञ्च पापकम्मं कर्तन्ति वत्त्वा इमं गायमाहः—

चतुर्भिः षट्ठज्जगमाति षट्ठाहिपि च सोलस,
सोलसाहि च बालिस षट्ठिञ्चं चक्कमासदो;
इच्छाहत्तस्स पोसस्स चक्क भमति मत्थकेति ।

तस्य—चतुर्भिः षट्ठज्जगमाति समुदन्तरे चतस्सो विमानपेतियो लभित्वा ताहि असन्नुट्ठो अतिच्छताय परतो गन्त्वा अपरा अट्टाधिगतोसीति अत्तो । सेसपदद्वयेपि एमेव नयो । षट्ठिञ्चं चक्कमासदोति एव सकलामेन असन्नुट्ठो अत्रिञ्चं अत्र अत्र इच्छन्तो पुरतो लाभं पत्थन्तो । इदानी चक्कमासदोति इदं उरच्चक्क पत्तोसि । तस्मिं ने एव इच्छाहत्तस्स पोसस्साति तप्पहाय हत्तस्स उपहत्तस्स तव । चक्क भमति मत्थकेति पासाणचक्कं अयच्चक्कन्ति इमेसु द्वीम् खुर्धार अयच्चक्क तस्स मत्थके पुत्तपुत्तं पवत्तनवसेन भमन्तं दिम्वा एवमाह ।

वत्त्वा च पन अत्तनो देवलोक्कमेव गतो । सोपि नेरयिकसत्तो अत्तनो पापे खीणे यथाकम्मं गतो । मत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मित्तविन्दको दुग्धचर्मिन्नु, देवपुत्तो पन अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातकं [३५०] ।

५. बुधबलकट्टजातकं

बहुभ्येतं वने कट्टन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं उत्तिसितमिक्खुं आरम्भ कयोसि ।

पञ्चपद्मधर्यु

सो किर सावत्थिवासी एको कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पञ्चजित्वा मरणभीरुको अहोसि । रत्ति-
ट्टानदिवाट्टान्नेसु वानम्स वा बीजन्तस्स मुक्खदण्डकस्स वा पपत्तस्स पक्खिच्चनुप्पदानं वा सद् सुत्वा मरणभय-
तज्जितो महारव रवन्तो पलायनि । तस्स हि मरितम्भ मयाति सतिमत्तम्पि नत्थि । सचे हि सो अहं मरिस्सा-
भीतिं जानेय्यं न मरणतो भायेय्यं, मरणसतिकम्पट्टानस्स पनस्स अभावितताव भायति । तस्स सो मरणभीरुक-
भावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो ।

अयेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू कयं समुट्ठापेसुं आवुसो ! असुको नाम भिक्खु मरणभीरुको मरणं
भायति, भिक्खुना नाम अवस्स मया मरितम्भं मरणसतिकम्पट्टानं भावेतुं वट्टतीति । सत्या आगन्त्वा काय
नुत्थं भिक्खवे ! एतद्दिहं कयायं सन्निसिणाति पुच्छिंश्रा इमायं नामानिं वुत्ते तं भिक्खु पक्कोशापेत्वा सच्च
किर त्वं मरणभीरुकोति पुच्छिंश्रा सच्चं भन्नेति वुत्ते भिक्खवे ! मा एनस्स भिक्खुनो अनत्तपणा होथ, नाय
इदानेव मरणभीरुको पुञ्चेपि मरणभीरुको येवाति वत्था अतीतं आहरि --

भतीतवन्तु

अनीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्ते रुक्खदेवता हत्वा निम्बति । तस्मि
काले वाराणसीराजा अत्तनोमङ्गलहत्थिय आनञ्जकारणं सिक्खापेत्तुं हत्थाच्चरियानं अदाति । त आलाने
निच्चलं वन्धित्वा तोमरहत्था मनुस्सा परिवारेत्था आनञ्जकारणं कारेन्ति । मो तं कारणं कारियमानो वेदना
अधिवासेत्तु असक्कोन्तो आलानं भिन्दित्वा मनुस्से पलापेत्वा हिमवन्तं पाविसि । मनुस्सा न गहेत्तु असक्कोन्ता
निर्वानिमु । सो नत्थं मरणभीरुको अहोसि । वानमद्धानिं सुत्वा कम्ममानो मरणभयतज्जितो सोण्ड विभू-
नित्था वेगेन पनायति । आलाने वन्धित्वा आनञ्जकारणं करणकानो विवसप होति । कावन्नादं वा चित्तस्सादं
वा अलभन्तो कम्पमानो विचरति । रुक्खदेवता तं दिस्वा खन्वविट्ठे ठत्था इमं गायमाह --

बहुभ्येतं वने कट्टं वातो भञ्जति बुधबलं,

तस्स चे भायसि नाम ! कित्तो नूनं भविस्सतीति ।

तत्थायं पिण्डत्थो--यं एतं बुधबलं कट्टं पुरत्थिमादिभेदो वातो भञ्जति त इमस्मि वने बहुं सुलभं
तत्थं तत्थं सविज्जति सचे त्वं तस्स भायसि एव सन्ते निच्चं भीतो ममलोहितरुक्खं पत्था कित्तो नूनं भविस्सति
इमस्मि पन वने तव भयं नाम नत्थि तस्मा इतो पट्ठाय मा भायीति । [३५१]

एव देवता तस्स ओवादं अदासि । सोपि ततो पट्ठाय निम्भयो अहोसि । सत्या इमं धम्मदेसनं आह-
रित्था सच्चानिं पकासेत्था जातकं समोधानेति । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिकने पतिट्ठहि । तथा
नागो अयं भिक्खु अहोसि, रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

बुधबलकट्टजातकं ।

६. उदञ्चनिजातकं

सुखं बत मं जीवन्तन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो धुल्लकुमारिकपलोमनं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्स्य

वत्सु तेरसकनिपाते चुल्लनारदकस्सपजातके आवीभविस्सति । तं पन भिक्खु सत्या सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठिनोनि पुच्छित्वा मच्च भगवाति वुत्ते—कथ्य ते चित्तं पटिबद्धन्ति पुच्छि ।

सो एकस्सा धुल्लकुमारिकायाति आह ।

अथ न सत्या—अय ते भिक्खु ! अनत्यकारिका पुब्बेपि त्व एत निस्साय सीलव्यसन पत्वा पञ्जायन्तो विचरमानो पण्डिने निस्साय सुख लभीति वत्वा अतीतं आहुरि —

अतीतवत्स्य

अतीते बाराणमिय ब्रह्मादने रज्ज कारेत्तेति अतीतवत्सुम्पि चुल्लनारदकस्सपजातके येव आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो साय फनाफले आदाय आगन्त्वा पण्णसाल पविसित्वा विचरित्वा पुन चुल्लतापस एत-दवोच्च—तात ! त्व अञ्जेसु दिवसेसु दास्सि आहुरसि पानीय परिभोजनीयं आहुरसि अमिं करोसि अज्ज पन एकम्पि अकत्वा कस्मा दुम्मसो पञ्जायन्तो निपन्नोसीति ?

तान ! तुप्पेसु फणाफलत्याय गनेसु एका इत्थी आगन्त्वा म पलोभेत्वा आदाय गन्तु आरद्धा, अहं पन तुप्पेहि विस्सज्जितो गमिस्सामीनि न गच्छि । असुकट्टाने पन तं निसीदापेत्वा आगतोमिह, इदानीं गच्छामि ताताति ।

बोधिसत्तो न सक्का एव निवत्तेनुन्ति जन्त्वा तेनहि तात ! गच्छ एसा पन त नेत्वा यदा मच्छमसादीनि वा स्वादिनुकामा भविस्सति सपिण्णोणतण्डुलादीनि वा पनस्सा अत्थो भविस्सति तदा इदं उच्चदञ्चाहुराति तं किन्नेस्सति तदा मच्छ गुण मग्त्वा पनायित्वा इधेवागच्छेय्यामीनि विम्मज्जेसि ।

सो ताय सद्धिं मनस्सपथ अगमासि । अथ न सा अत्तनो वमं गमेत्वा मंस आहुर मच्छं आहुराति येन येन अत्थिका होति त त आहुरापेति । तदा सो अयं मं अत्तनो दाम विय कम्मकरं विय च कत्वा पीनेतीति पनायित्वा पितु मल्लिक आगन्त्वा गितर वन्दित्वा टिनकोव इम गाथमाह —

सुखं बत बत मं जीवन्तं पचमाना उदञ्चरो ।

चोरो जायप्पवादेन तेल लोणञ्च यावतीति ॥

तस्य—सुखं बत मं जीवन्तन्ति तात ! तुप्पहाक गन्तिकं म सुखं जीवन्त । पचमानाति तापयमाना पीलयमाना य य स्वादिनुकामा होति तं न पचमाना । उदक अञ्चन्ति एतायाति उदञ्चनि । चाटितो वा कूपनो वा उदक उम्मिञ्चनघटिकायेत नाम । सा पन उदञ्चनी उदक विय घटिकाय येन येनत्थिका होति तं तं आकड्डहिं येवाति अत्थो । चोरो जायप्पवादेनाति भग्गियाति नामेन एकाचोरो म मधुरवचनेन उपलापेत्वा तस्य नेत्वा नेत्वं लोणञ्च यञ्च अञ्जम्पि इच्छति त सञ्च याचितो दास विय कम्मकर विय च कत्वा आहुरापेतीति तस्मा अगुण कथेसि ।

अथ न बोधिसत्तो अस्सायत्था होतु तान ! एहि त्व मेत्त भावेहि करुण भावेहीति चत्तारो ब्रह्मविहारे आचिक्खि, कम्मिणपारकम्म आचिक्खि । सो न विरस्सेव अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा सद्धिं पितरा ब्रह्मणोके तिस्सति ।

सत्या इम धम्मदेसन आहुरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेसि । सच्चपार्योसाने सो भिक्खु सोतापानिकने पविट्ठहि । तदा धुल्लकुमारिकाव एतरहि धुल्लकुमारिका चुल्लतापसो उक्कण्ठितभिक्खु अहंमि पिता पन अहमेवाति ।

उदञ्चनिजातकं ।

७. साहित्यजालकं

साधु खो सिप्यकं नामाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो । एकं ह्यपहरणक भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पद्मपद्मवत्यु

सो किरको सावत्यिवासी कुलपुत्रो साहित्यकसिप्ये निष्कति पत्नो । साहित्यकसिप्यति सक्खरावि-
पनसिप्यं बुच्चति । सो एकदिवस धम्म सुत्वा सासने उर दत्त्वा पव्वजित्वा उपसम्पदं लभि । न पन सिक्खाकामो
न पटिपत्तिमारको अहोमि । सो एकदिवस एकं दहरभिक्षु आदाय अचिरं वति गत्वा नहायित्वा नदीतीरे
अट्टासि । तस्मि समये द्वे येतहसा आकामेन गच्छन्ति ।

सो त दहरमाह—इमं पच्छिमहंसं सक्खराय अक्खिम्मिहं पहरित्वा पादमूले ते पानेमीति ।

इतरो—कथं पानेस्ससि । न सक्खिस्ससि पहरित्तुत्ति आह ।

इतरो—निट्टनु तावम्म ओरनो अक्खि परतो अक्खिम्मिहं न पहरामीति । इदानं पन न असन्त कथेमीति ।
तेनहि उपवारेहीति एकं तियमं मक्खरं गहेत्वा अट्टानिया परिगत्तेत्वा तस्स त्रयस्स पच्छतो खिपि । सा
रुन्ति सद् अकामि । हयो परिस्मयेन अविबवन्ति निवन्तित्वा सद् सोत्तु आगमि । इतरो तस्मि खणे एकं
वट्टमक्खरं गहेत्वा तस्म निवन्तित्वा ओलोकेल्लस्स अपग्भाये अक्खि पहरि । सक्खरा इतरस्मि अक्खि विनि-
विज्जित्वा गता । हयो महाग्गं रवन्तो पादमूलेयेव पति । [३५३]

ततो ततो भिक्षु आगन्त्वा गरहित्वा अननुच्छेद्यकं ते कम्मिं सत्थुं सन्तिकं नेत्वा भन्ने । इमिना
इदं कर्तन्ति तमत्य आगोचिस् । गत्वा तं भिक्षुं गरहित्वा न भिनव्वे । उदानेवेसं पत्तस्मि सिप्ये कुमलो
पुत्रेषि कुमलो अहोमीति वत्वा अतीतं आहारं —

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्छो अहोसि, तस्मि काले रज्जो पुरो-
हितो अतिमुखरो होति बहुभाषी । तस्मि कथेतुमारुद्धे अज्जं ओकासमेव न लभन्ति । राजा चिन्तेसि कदा
मुखो एतस्स वचनपच्छेदकं कञ्चि लभिस्सामीति । सो ततो पट्ठाप तथारूपं एकं उपधारन्तो विचरति । तस्मि
काले वाराणसिय एको पीठसप्पी मक्खराविपनसिप्ये निष्कति पत्नो हांति । गामदारका त रथक आरोपेत्वा
आकड्डमाना वाराणसीनगरद्वारमूले एको विटपमग्गो महाविघोषो अत्थि तत्थानेत्वा सम्परिवारेत्वा कार्काण-
कादीनि दत्त्वा हत्थिरूपकं करं, अस्सरूपकं कराति वदन्ति । सो सक्खरा विपित्वा निघोषपण्णेषु नानारूपानि
दस्सेति । सब्बानि पण्णानि छिद्दाविच्छदानेव अहेस् ।

अथ वाराणसीराजा उद्यमानं गच्छन्तो तं ठान पापुणि । उस्साग्गभयेन सव्वे दारका पनायिसु ।
पीठसप्पी तत्थेव निपज्जि । राजा निघोषमूलं पत्त्वा रथे निमिन्नो पत्तानं छिद्दाय छाय कवरकवरं दिस्वा उल्लं-
केन्तो सव्वेसं पत्तानं छिद्दभावं दिस्वा—कैनेतानि एव वतानीति पुच्छि ।

पीठसप्पिना देवानि ।

राजा इमं निस्समाय ब्राह्मणस्स वचनपच्छेदं कानु मक्का भविस्समीति चिन्तेत्वा कहं भणे ! पीठसप्पीति
पुच्छि । विचिनन्ता मूलन्तरे निपन्नं दिस्वा अयं देवानि आहम् । राजा न पक्कोमापेत्वा परिस्स उस्सारेत्वा
पुच्छि—अम्हाकं सन्तिके एको मुखरब्राह्मणो अत्थि सक्खिग्गसिं न निस्सद् कानुत्ति ?

नाल्लिमत्ता अजलण्डिका लभन्तो मक्खिस्सामि देवाति ।

राजा पीठसप्पि घरं नेत्वा अन्तोसाणिय निसीदापेत्वा साणियं छिद्दं कारेत्वा ब्राह्मणस्स छिद्दाभिमुख
आसनं पञ्जापेत्वा नाल्लिमत्ता सुक्खा अजलण्डिका पीठसप्पिस्स सन्तिके उपापेत्वा ब्राह्मण उपट्ठानकाले आगत
तस्मि आसने निसीदापेत्वा कथं समुट्ठापेति । ब्राह्मणो अज्जं सं ओकासं अदत्त्वा रज्जो सद्धि कथेतुं आरभि ।

१. स्या०—तिक्खिणसक्खरं ।

३६

अपस्स सो पीठसप्पी साणिच्छिहेन एकेकं अजलण्डिकं मक्खिकं पवेसेन्तो विय तालुतलम्हिधेव पातेति । ब्राह्मणो आगतागतं नालियं तेलं पवेसेन्तो विय गिलति । सग्वा परिकखयं गर्मिसु । तस्स ता नालिमत्ता अजलण्डिका कृच्छियं पविट्ठा अट्ठाल्लहकमत्ता अहेसु । राजा तासं परिकखीयभावं ज्ञत्वा आह—आचरिय । तुम्हे अत्तिमुखरताय नालिमत्ता अजलण्डिका गिलन्ता किञ्चि न (३५४) जानित्थ इतोदानि उत्तरि जीरापेतु न सक्खिस्सय गच्छ पियङ्गुदकं पिबित्वा छ्छुत्वा अत्तानं अरोयं करोथाति ।

ब्राह्मणो ततो पट्टाय पिहितमुखो विय हुत्वा कथेन्तेनापि सद्धि अकथनसीलो अहोसि । राजा इमिना मे कण्णसुखं कतन्ति पीठसप्पिस्स सतसहस्ससुट्ठानके चतुसु विसासु चत्तारो गामे अवासि । बोधिसत्तो राजानं उपसङ्कमित्वा—देव । सिप्यं नाम लोके पण्डितेहि उग्याण्हितब्ब, पीठसप्पिना सालित्तकमत्तेनापि अयं सम्पत्ति लद्धाति वत्वा इमं गायमाह—

साधु खो सिप्यकं नाम अपि याविसकीदिसं
पस्स खञ्जप्पहारेन लद्धा गामा चतुहिसाति ।

तत्थ—पस्स खञ्जप्पहारेनाति पस्स महाराज । इमिना नाम खञ्जस्स पीठसप्पिनो अजलण्डिका-पहारेन चतुहिसा चत्तारो गामा लद्धा अञ्जं स सिप्यान को आनिममपरिच्छेदोति सिप्यगुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पीठसप्पी अयं भिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

सालित्तजातक । (३५५)

८. बाहियजातकं

सिक्खेय्य सिक्खितब्धानीति इदं सत्या वेसांनि उपनिस्साय महावने कूटागारसालायं विहरन्तो एकं लिच्छवि आरब्धं कथंसे ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर लिच्छवी राजा सद्धो पत्तमो बुद्धपमुल्लं भिक्खुसङ्घं निमन्नेत्वा अत्तनो निवेशेने महादानं पवत्तेसि । भरिया पत्तसं थूलङ्गपञ्चङ्गा उद्धुमातकनिमित्तसदिसा अनाकप्पसम्पन्ना अहोसि । सत्था भत्त-
किञ्चावमाने अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्वा भिक्खुं ओवादं दत्त्वा गन्धकूटं पाविसि । भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठांसे—आवूसो ! तस्स नाम लिच्छविरञ्जो ताव अभिरूपस्स तादिसा भरिया थूलङ्गपञ्चङ्गा अनाकप्पसम्पन्ना कथं सो तायं सद्धिं अभिरमतीति ?

सत्या आगत्वा कथंनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वृत्ते न भिक्खवे ! एमं इदानेव पुञ्चेपि थूलसरीराय एव इत्थिया सद्धिं अभिरमतीति कत्वा तेहि याचितो अतीतं आहरि.—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमनो तस्स अमञ्चो अहोसि । अथेका जानपदिष्ठी थूलसरीरा अनाकप्पसम्पन्ना भतिं कुरुमाना राजङ्गसगुत्तं अविदुरेनं गच्छमाना सरीरवलञ्जपीनिता हुत्वा निरुत्थवाटकेन मरीरं पटिच्छन्नेत्वा [३५५] निसीदित्वा सरीरवलञ्जं मुञ्चत्वा खिप्पमेव उट्ठासि ।

तस्मिं क्षणे वाराणसीराजा वातपानेन राजङ्गणं ओलोकेन्तो तं दिस्वा चिन्तेसि अयं एवरूपे अङ्ग-
गुट्ठांसे सरीरवलञ्जं मुञ्चनाना हिरोत्तप्यं अण्णहायं निवासनेनेव पटिच्छन्ना हुत्वा सरीरवलञ्जं मोचेत्वा विप्यं उट्ठिता इमायं निरोगयं भवित्थं । एत्थिंस्सा वत्थु विसदं भविस्सति । विसदे पन वत्थुस्मि एको पुत्तो लभमानो विसदो पुञ्जवा भविस्सति । इमं मया अग्गमहेसि कात्तु वट्ठीतीति । सो तस्सा अपरिग्ग-
हित्वात्तं ज्ञत्वा आण्णपत्त्वा अग्गमहेसिद्वानं अदासि । सा तस्सं पिया अहोसि मत्ताया, न चिरस्सेव एकं पुत्तं विजायि । सो पत्तस्सा पुत्तो चक्कवती राजा अहोसि । बोधिसत्तो तस्सा सम्पत्तिं दिस्वा तथारूपं वचनोकासं लभित्वा देनं ! सिक्खितव्वयुत्तकं नाम सिप्पकं कस्मा न सिक्खितव्वं ? यत्र हि नामायं महापुञ्जा हिरोत्तप्यं अण्णहायं पटिच्छन्नेत्वाकारेण सरीरवलञ्जं कुरुमाना तुम्हं आराधेत्वा एवरूपं सम्पत्तिं पत्ताति वत्था सिक्खितव्वयुत्तकानं वर्णनं कथेन्तो इमं गाथमाह.—

सिक्खेय्य सिक्खितब्धानि सन्ति सच्छन्दिनो जना,
बाहियापि सुहन्नेन राजानमभिराधयीति ।

तत्थ—सन्ति सच्छन्दिनोति तेसु तेसु सिप्पेसु सच्छन्दा जना अत्ययेव । बाहियाति बाहियजनपदे जाता सवद्धा इत्थी । सुहन्नेनाति हिरोत्तप्यं अण्णहायं पटिच्छन्नेत्वाकारेण ह्यं सुहन्नेनाम । तेन सुहन्नेन । राजानमभिराधयीति देव अभिराधेत्वा इमं सम्पत्तिं पत्ताति ।

एवं महासत्तो सिक्खितव्वयुत्तकानं सिप्पानं गुणं कथंसे ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा ज्ञातकं समोधानेमि । तदा जयम्पतिकां एतरहि जयम्पतिकाव पण्डितामञ्चो पन अहमेवाति ।

बाहियजातकं ।

६. कुण्डकपूजजातकं

यद्यनो पुरिसो होतीति इदं सत्या सावत्थियं विहरन्तो महादुग्गतं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

सावत्थियं हि कदाचि एकमेव कुल बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दानं देति । कदाचि तीणि वत्तारि एकोऽपि हुत्वा, कदाचि गण्डवनेन, कदाचि बोधिसभागेन, कदाचि सकलनगरं छन्दकं संहरित्वा । तदा पन बोधिमतं नाम अहोसि । अथ मनुस्सा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स यागु दत्त्वा खज्जक आहरथाति आहसु । तदा (३५६) एनेको परेस भतिकारको दुग्गतमनुस्सो तस्सा बोधियं वसमानो चित्तेसि अहं यागु दातुं न सक्खित्थामि खज्जकं पन दस्सामीति मग्गमग्गं कुण्डकं वऽट्ठेत्वा उदकेन तेमेत्वा अक्कपप्पेण वेठेत्वा । कुक्कुले पचित्त्वा इदं बुद्धपं दस्सामीति न आदाय गत्त्वा मत्थं पुग्गो ठिनो खज्जक आहरथाति एकस्मिं वचने वृत्तमत्ते सम्बधमं गत्त्वा नं पूव मत्थु पत्ते पतिट्ठोसि । सत्या अञ्जे हि दियमानं खज्जकं अगहेत्वा तमेव पूवखज्जकं परिभुञ्जि । नम्मिञ्जेव पन खणो मग्गासम्बद्धेन किर महादुग्गतस्स कुण्डकखज्जकं अजिगुच्छत्वा अमतं विय परिभुत्तति सकलनगरं एककोलाहलमहोसि । राजारजमहाभत्तादयो अन्तमसो दोवारिके उपादाय सम्भेव सन्निरत्तित्वा सत्थारं वन्दित्वा महादुग्गतं उपसङ्कमित्वा—हन्द भो ! सतं गहेत्वा इदं सतानि गहेत्वा पञ्च सतानि गहेत्वा अग्गाकं पत्तिं देहीति वादसु ।

सो सत्थारं पटिपुच्छित्त्वा जायिस्सामीति मत्थु मत्तिकं गत्त्वा तमत्थं अरोवेमि ।

सत्या धनं गहेत्वा वा अगहेत्वा वा सम्बन्धनं पत्तिं देहीति आह ।

सो धनं गहेत्वा आरभि । ननुस्सा दिग्गुणचतुग्गुणअदुग्गुणं दिवसेन ददन्ता नव हिग्गञ्जाकोटियो अदसु । सत्या अनुमोदनं कत्त्वा विहारं गत्त्वा भिक्खूहि वत्ते दम्मिस्से सुगतोवादा दत्त्वा मत्थं कुट्टिं पाविमि ।

राजा सायण्ठममये महादुग्गतं पक्कोमगिेत्वा सेट्ठिट्ठानेन पूजेसि । भिक्खुं घम्मसभाय कथं समुट्ठापेसु आवुसो ! सत्या पद्दादुग्गतेन दिग्गं कुण्डकपूर्वं अजिगुच्छन्तो अमतं विय परिभुञ्जि महादुग्गतोपि बहु धनुं च सेट्ठिट्ठानं च लभित्वा महासम्पत्तिं पत्तोनि । सत्या आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एनग्गि कथायं सन्नि-
सिन्नाति पृच्छिञ्चा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेव मया अजिगुच्छन्तेन तस्म कुण्डकपूर्वो परिभुत्तो पुत्रे षड्दशेवना दुत्त्वा परिभुत्तोयेव तदापि वेसं म निस्साय सेट्ठिट्ठानं अनत्थेवाति वत्त्वा अतीतं आहस्मि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं श्रद्धादत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं एरण्डरुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा निम्बन्ति । तदा तास्मिं गामके मनुस्सा देवतामङ्गलिका होन्ति । अथेकोस्मिं षड्धो सम्पत्ते मनुस्सा अतनो अतनो रुक्ख-
देवतानं बलिकम्म अकसु । अथेको दुग्गतमनुस्सो ते मनुस्से रुक्खदेवता पटिजग्गन्ते दित्त्वा एकं एरण्डरुक्खं पटिजग्गि । ते मनुस्सा अतनो अतनो देवतानं नानप्पकारानि मालागन्धविनेपनादीनि चैव खज्जभोज्जकानि च आदाय गच्छन्तु । सो पन कुण्डकपूर्वञ्चेव उलुङ्केन च उदकं आदाय गत्त्वा एरण्डरुक्खस्स अतिदूरे ठत्त्वा चित्तेसि, देवता नाम दिग्गखज्जकानि खादन्ति । [३५७] मग्गं देवता इमं कुण्डकपूर्वं न खादित्थसि । किं इमिनां कारणेन नासेमि अहमेव न खादित्थामीति ततोयं निवत्ति ।

बाधिसत्तो खन्धविट्ठं ठत्त्वा भो पुरिस ! सत्थे त्वं इस्सरो भवेय्यासि मग्गं मधुरखज्जकं वदेय्यासि त्वं पन दुग्गतो अहं तव पूवं न खादित्त्वा अञ्जे किं खादित्थामि ? मा मे कोट्टासं नासेहीति वत्त्वा इमं गायमाह —

१. स्या०—महापेत्त्वा ।

ययन्नो पुरिसो होति तथन्ना तस्स देवता,
प्राहरेतं कणं पूव मा मे भागं विनासयाति ।

तत्थ—यथन्नोति यथारूपभोजनो । तथन्नसि तस्स पुरिसस्स देवतापि तथारूपभोजनाव होति ।
प्राहरेतं कणं पूवसि एत कुण्डकेन पक्कपूवं आनेहि मय्ह भाग मा विनासेहीति ।

सो भिकसित्त्वा बोधिमस ओलोकेत्वा बलिकम्ममकासि । बोधिसत्तो ततो ओज परिमुञ्जित्वा—
पुरिस ! त्व किमत्थ म पटिजग्गसीति आह ।

दुग्गतोमिह सामि ! न निस्साय दुग्गतभावतो मुञ्चिबतुकामनाय पटिजग्गामीति ।

भो पुरिस ! मा चिन्तयि तथा कनञ्जुम्म कनवेदिनो पूजा कता इम एरण्ड परिबिखपित्वा निधि-
कुम्भियो गीवाय गीव आहूच्च ठिना, त्व गञ्जाओ आचिक्खित्वा सकटेहि धन आहरित्वा राज्जगगे रासि कारेहि,
राजा ते तुम्मित्वा सेट्टिट्ठान दस्सतीति वत्वा बोधिमतो अन्नग्धाधि, मो तथा अकामि । राजा तस्स सेट्टिट्ठान
अदासि । इति सो बोधिसत्त निस्साय महासम्पत्तिं पत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक ममोधानेभि । तदा दुग्गतोव एतग्गि दुग्गतो, एरण्डकवख-
देवता पन अहमेवाति ।

कुण्डकपूवजातकं ।

तत्थ--सद्दहसीति सद्दहेसि । अयमेव वा पाठो । पत्तियायसीति अत्थो । सिप्पिकानं सत्तं नत्थीति एतस्स हि सिप्पिकानं सत्तम्पि नत्थि । कुतो कंससत्ता दुबेसि द्वे कहेपरसत्तानि पनस्स कुतोयेवाति ।

बोधिसत्तो इमं गाय वत्वा गच्छ अहंक्खणं ! तत्र सात्थकं भोवित्वा नहायित्वा अत्तनो कम्मं कर्माहंति वत्वा अन्तरायि । ब्राह्मणो तथा कत्वा वञ्चितो वतम्हीति दोमनस्सप्पत्तो पक्कामि । सत्था इमं धम्मं देसनं आहरित्वा जातकं समीधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । इत्थं देवता पनं अहमेवाति ।

सिगालजातकं ।

४. मितचिन्तीजातकं

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती चाति इदं सत्या जेतयनं विहरतो द्वे महत्लकत्थेरे आरढम कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्सु

ते किर जतपदे एकस्मि अरञ्जजात्रासे वस्स वसित्वा मत्सु दम्मन्तथाय गच्छिस्सामाति पाशेय्य सज्जेत्वा अज्ज गच्छाम म्वे गच्छामाति मास अतिकामेत्वा पुन पायेय्य सज्जेत्वा तथेव मास पुन मासगि एव अत्तनो कसीतभावेन चेव नियामट्टानं च ओक्कथाय तयो मागे अतिकामित्वा ततो निवत्थम्म जेतयनं गत्वा मभागट्टानं पत्तचीवरं पट्टिमासेत्वा तथाय पत्थिम्म । अथ भिक्खु पुच्छिस्सु चिर वो आवस्साम् । वृद्धुपट्टानं अकरोभानान कस्मा एव चिरायिन्थाति ? ते तसत्थं आरोचिम्म । अथ नेस मां आरामियकुसीतभावं भिक्खुसुद्धं पावटो जातो, धम्मममायप्पि तेस भिक्खुत्तमेव आरामियभाव निस्साय कथं समट्टापेभ ।

सत्या आगन्वा कायानुत्थं भिक्खवे । एतग्हि कथाय सन्निरिप्पाति पुच्छित्वा इमाय तामाति कुत्तं ते पक्कोसापेत्वा मच्च किर तुम्हे भिक्खवे । अनमा कुसीतानि पुच्छित्वा मच्च भन्तेति वृत्तो न भिक्खवे । इदानेवेते अनमा, पुत्रेपि अनमा चेव निवासट्टानं च सालया सापेक्खाति क्त्वा अनीत आहन्ति —[२६०]

अनीतवत्सु

अनीते वागगायिषु ब्रह्मदत्ते रज्जु कार्णेने वागगासीनदिय तयो मच्छा अहेसु । बहुचिन्ती अप्पचिन्ती मितचिन्तीनि तेय तामानि, ते अरञ्जजातो मत्सुमपथ आगमिस्सु । तथ मितचिन्ती इतरं द्वे पत्रमाह अयं मत्सु-स्मययो नाम सालयाको यथापिथयो, केयट्टा नानापाकागिणि जानकमिगादीनि विविक्खा मच्छं गणाति मय अरञ्जजातेव गच्छामाति । एतरे द्वे जना अनगताय चेव आमिसगिद्धताय च अज्ज गच्छाम म्वे गच्छामाति तयो मागे अतिकामेम् । अथ केवट्टा नदिय जाल विगिम् । बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च गोचरं गण्हन्ता पुग्गो गच्छन्ति । ते अत्तनो अन्धबालताय ज्ञानगन्ध अयमनकवेत्वा जालकुच्छिमेव पविमिम् । मितचिन्ती पच्छतो आगच्छन्तो ज्ञानगन्धं गल्लवपंत्वा तेमज्जं जानकुच्छि पविट्टुभावं जत्वा इमेसं कुसीतान अन्धबालान जीवित-दानं दम्पामोनि चिन्तेत्वा वरिप्पमेन जानकुच्छिट्टानं गत्वा जानकुच्छि फालेत्वा निवत्थन्तसदिसो हुत्वा उदकं आलोवेन्तो जालम्म पुग्गो पत्तिन्वा पत्तिन्वा पुन जानकुच्छि पविमिन्वा पच्छिमभागेन फालेत्वा निवत्थन्तसदिसो उदकं आलोवेन्तो पच्छिमभागेन पति । केवट्टा मच्छा जालं फालेत्वा गतानि मच्छामाना जानकोटिय गहेत्वा उक्खिपिस्सु । ते द्वेपि मच्छा जालतो मच्छिक्त्वा उदके पतिस्सु । इति तेहि मितचिन्ति निस्साय जीवित लद्धं । सत्या इमं अनीत आहारित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गायमाह —

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती च उभो जाले अरुअरु, मितचिन्ती अप्पचिन्ती उभो तत्थं समापताति ।

तत्थं—बहुचिन्तीति बहुचिन्तनताय वितवकबहुलताय एव लद्धनामो । इतरं सुपि द्वीम् अयमेव नयो । उभो तत्थं समापताति मितचिन्ति निस्साय लद्धजीविता तत्थं उदके पुन उभोपि जना मितचिन्तिना सद्धि समा-गताति अत्थो ।

एव सत्या इमं धम्मदेसनं ज्ञाहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जानकं समोधानेति । सत्त्वपथिं, साने महत्लका भिक्खुं सातापत्तिफले पतिट्ठहिस्सु । तदा बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च इमे द्वे अहेसु । मितचिन्ती पन अहेमेवानि ।

मितचिन्तीजातकं ।

५. अनुसासिकजातकं

यायञ्जामनुसासतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अनुसासिकं भिक्षुनि आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुण्यवत्थु

सा किर सावरियवासिनी एका कुलधीता । पञ्चजित्वा उपसम्पन्नकालतो पट्टाय समुदाधामे उदन्-
युत्ता आमिसगिद्धा हुत्वा यत्थ अञ्जा भिक्षुनियो [३६१] न गच्छन्ति तादिसे नगरस एकदेसे पिण्डाय चरति ।
अथस्सा मनुस्सा पगीत पिण्डयात देन्ति । मा रसनपहाय वन्धिक्वा मचे इमस्मि पदेसे अञ्जापि भिक्षुनियो
पिण्डाय चरिस्सन्ति मय्ह लामो परिहायिस्सति, यथा एतं पदेस अञ्जा तागच्छन्ति एव मया कात् वट्टतीति
चिन्तेत्वा भिक्षुनी उपस्सयं गत्वा—अय्ये ! असकट्टाने चण्डो हन्थी, चण्डो अस्सो, चण्डो कुवकुरो चरति ।
सपरिस्सयट्टानं । मा तत्थ पिण्डाय चरित्थाति, भिक्षुनियो अनुसासति ।

तस्सा सुत्वा एका भिक्षुनीपि त पदेस गीव परिचलेत्वा न ओलोकेमि । तस्सा एकस्मि दिवसे तस्मि
पदेसे पिण्डाय चरन्तिवा वेनेकं गेह पत्रिस्सित्था चण्डो मेण्डको पंहित्वा ऊरुट्टिक मिदि । मनुस्सा वेगेन
उर राविक्वा इत्था मित्र ऊरुट्टिक एकसो वन्धिक्वा न भिक्षुनि मञ्जेनादाय भिक्षुनि उपस्सय नयिस्सु । भिक्षु
नियो अय वञ्जा भिक्षुनियो अनुसासित्वा सय तस्मि पदेसे चरन्ती ऊरुट्टि भिन्दापेत्वा आगताति परिहास
अकस्सु । तस्मि ताय कतकारण न चिरस्सेव भिक्षुमय्यधे पाप्पट अहोसि ।

अयेकदिवस धम्मसभाय भिक्षु आवुसो ! अनुसासिकभिक्षुनी अञ्जा अनुसासित्वा सय तस्मि
पदेसे चरमाना चण्डेन मेण्डकेन ऊरु भिन्दापेतीति तस्सा अगणकथ कथेम । मत्था आगन्त्वा काय न्थ भिक्षवे ।
पारो कया पत्रिस्सित्ता तुञ्जा इत्था नामाति वुत्तं न भिक्षवे ! इदानेव पुत्थेपसा अञ्जा अनुसा-
सतियेव, सयं पन न वननि निच्चकाले दुक्कमेव अनुभवतीति वत्था अतीत आहन्ति —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जा सकुणयोनिय निवसित्वा वयपत्तो
सकुणजेट्टको हुत्वा अनेकसकुणसतपरिवारो हिमवन्त पाविसि । तस्म तत्थ वसनकाले एका चण्डा सकुणिका
महावत्तनि मय्य गत्वा गोचर गण्हाति । सा तत्थ सकटेहि पत्तनानि वीहिमृगबीजादीनि लभित्वा यथादानि
इम पदेस अञ्जा सकुणा नागच्छन्ति तथा करिस्सामीति चिन्तेत्वा सकुणसडधस्सा ओवाट देति । महावत्त-
निमहामगो नाम सर्पाटभयो, हत्थिअस्सादयो चेव चण्डगोगयुत्तयानादीनि च सञ्चरन्ति, सत्ता उपत्तिस्सुपि
न सक्का होति, न तत्थ गन्तवन्ति । सकुणसडधो तस्सा अनुसासिकात्थेव नाम अकासि ।

सा एकदिवस वतनिमहामगो चरन्ती महामगो वेगेनागच्छन्तस्स यानस्स सट् सुत्वा निर्वात्ता । अंल-
केऽवा दूरे तात्राति चरतियेव । अय न यान वानवेगेन सीधमेव सम्पाप्पुणि । सा उट्टात् नासविक्ख । चक्केन
द्विधा छिन्दित्वा गता । सकुणजेट्टको सकुणे समानेत्तो त अदिम्वा अनुसासिका न दिस्सति उपधारेय नन्ति
[३६२] आह । सकुणा उपधारेत्ता त महामगो द्वेधा छिन्न दिस्वा सकुणजेट्टकस्स आरोधेस्सु । सकुणजेट्टको
सा अञ्जा सकुणिका बारेत्वा सय तत्थ चरमाना द्वेधा छिन्ना किराति वत्था इमं गावमाह —

यायञ्जामनुसासति सयं लोलपुञ्चारिणी,

सयं विपक्खिका सेति हता चक्केन सालिकाति ।

तत्थ—यायञ्जामनुसासतीति यकारो पदसन्धिकरो । या अञ्जा अनुसासतीति अत्थो । सयं
सयति । हता चक्केन सालिकाति यानचक्केन हता सालिका सकुणिकाति ।

सत्या इम धम्मदेसनं आहुरित्वा जातक समोधानेसि । तदा अनुसासिका सकुणिका अय अनुसासिका
भिक्षुनी अहोसि, सकुणजेट्टको पन अहमेवाति ।

अनुसासिकजातकं ।

१. स्था०—चक्कं भिन्धित्वा गतं ।

६. दुग्धचजातकं

अतिकरमकराचरियाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक दुग्धचमिक्खु आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

तस्स वत्थु नवकनिपाने गिञ्जजातके आवीभविस्सति । सत्या पन त भिक्खु आमन्तेत्वा भिक्खु ! न त्व इदानेव दुग्धचो पुञ्जेपि दुग्धचो । दुग्धचभावेनेव पण्डितान ओवाद अकरोन्तो सत्तिप्पहारेन जीवितकखयं पनोसीति वत्था अतीत आहरि ---

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमिप ब्रह्मदाने गज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो लङ्घननटकयोनिय पटिसन्धि गृहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चाशा उपायकुसलो अहोसि । सो ए कम्म नटकस्स सत्तिके सन्तिलङ्घनमिप सिबिखत्वा आचरियेन सद्धिसिप्यं दस्सेन्तो विवरति । आचरियो पनम्म चतुस्रञ्जो व सत्तीन लङ्घनमिप्य जानाति न पञ्चन्न । सो एकदिवस एकाम्म गामके सिप्य दस्सेन्तो सुगमदमत्तां पञ्च सत्तियो लङ्घित्साभीति पटिपाटिया ठपेसि ।

अथ न बोधिसत्तो आह---आचरिय ! त्व पञ्चसन्तिलङ्घनसिप्य न जानासि, एक सत्ति हर । रुचे लङ्घिम्ममि पञ्चमाय सनिया विद्धो मरिस्ससीति ।

सो सुगमदमतताप त्व हि मय्ठ पमाग न जानामीति तस्स वचन अनादियित्वा चतरसो लङ्घेत्वा पञ्चमाय मत्तया दग्धके पङ्कतुक्क विय आवुत्तो परिदेवमानो निपज्ज । अथ न बोधिसत्तो पण्डितान वचन अकत्वा इम त्यमन पनोसीति इम गाथमाह ---

अतिकरमकराचरिय ! मय्हप्पेत न रुचचति,

चतुत्थे लङ्घयित्वा न पञ्चमायसि भ्रावुतीति ।

वच---अतिकरमकराचरियाति आचरिय ! अज्ज त्व अतिकर अकरि अत्तनो करणतो अतिरेककरण अकरोति अत्थो । मय्हप्पेत न रुचचरीति मय्हं अन्तेवासिकम्ममि समानम्म एत तव करण न रुचचति, तेन ते अट पठपमेव कथेमिन्नि दीरेति । अनुत्थे मङ्गवित्थानाति चतुत्थे सत्तिफने अपत्तिन्वा अत्तान लङ्घयित्वा पञ्चमायसि भ्रावुतीति पण्डितान वचन अगण्हन्तो इदानि पञ्चमाय सनिया आवुत्तोसीति ।

इद वत्था आचरिय सत्तितो अपनेत्वा कलव्वयुत्तक अकासि । सत्या इम अतीत आहरिंवा जातकं समोधानेमि । तदा आचरियो अय दुग्धचो अहोसि । अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

दुग्धचजातकं ।

७. तित्तिरजातकं

प्रच्छ्वग्गता अतिबलताति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो कोकालिक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्य्

तस्स वत्थ् नेरसनिपाते तक्कारियजातके आवीभविस्सति । सत्या पन न भिक्खवे ! कोकालिको इदानेव अत्तनो वाच निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नट्ठो येवाति वत्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्य्

अतीने वारागुसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिमत्तो उदिव्चन्नाद्धारणकणे निव्वत्तित्त्वा-वयप्पत्तो तक्क-मिलायं सव्व सिप्पानि उग्गप्पित्त्वा कामे पहाय इमिपञ्चज्ज पञ्चजित्त्वा पञ्चाभिञ्जा अट्ट समापतियो निव्वत्तेसि । हिमवन्तपंदसे सव्वो इसिगगो सन्नपित्त्वा त ओवादाचरिय कत्वा परिवारेसि । सो पञ्चन्न इससतान ओवादाचरियो हुत्वा भानकीलाय कीलन्तो हिमवन्ते वसि ।

तदा एको पण्डुरोगी तापसो कुठारि गहेत्वा कट्ट कालेति । अयेको मुखरतापसो तस्स मन्तिके दिस्सी-दित्वा इध पहार देहि इध पहार देहीति त तापस रोससि । सो कज्जित्वा न दानि मे त्व दाहफालनकमिप्प सिक्खापनकाचरियोति तिण्ह कुठारि उक्खपित्त्वा एकवहारेनेव जीवितक्खय पापेसि । बोधिमत्ता तस्स सरोर-किञ्च कारेसि ।

तदा अम्ममत्तो अविदूरे एकस्मि वम्मकपादे तित्तिरो वमति । सो साय पान वम्मकमत्थके ठत्वा महावस्मित वस्मि । न सत्त्वा एको लुट्ठो तित्तिरेन भवित्त्वन्ति सट्ठमञ्जाय गन्त्वा न वधित्त्वा आदाय गता । बोधिसत्तो तस्म मद् अमुग्गन्तो अमुकट्टाने तित्तिरो वमति, किट्ठो तस्म मट्ठो न मयतीति तापमे पुच्छि । ते तस्स तमत्थ आरोचेसि ।

सो उभोपि तानि कारणानि सयन्देत्वा इमिगगमज्जे इम गाथमाह — [३६८]

प्रच्छ्वग्गता अतिबलता अतिबलं पभासिता,

वाचा हनति दुग्गमेधं तित्तिरं वातिवस्सितन्ति ।

तत्थ—प्रच्छ्वग्गताति अति उग्गता । अतिबलताति पुनपुन भासमानेन अतिबलसभाया । अति-बलं पभासिताति अतिक्कन्तवेला पमाणातिकमेन भासिता । तित्तिरं वातिवस्सितन्ति यथा तित्तिर अतिवस्सित हनति तथा एवरूपा वाचा दुग्गमेधं बालपुग्गल हन्तीति ।

एव बोधिमत्तो इमिगगग्ग ओवाद दत्त्वा चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अट्ठामि । सत्यापि न—भिक्खवे ! कोकालिको इदानेव अत्तनो वचन निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नरिसयंवाति इम धम्म-देसन आहरित्त्वा जातक समोधानेसि । तदा दुग्गचतापसो कोकालिको अट्ठामि, इसिगगो बृद्धपरिहा । गण-सत्या पन अहमेवाति ।

तित्तिरजातक ।

८. बहकजातकं

नाचिन्तयन्तो पुरिसीति इद मन्वा जेनवने विहरन्तो उत्तरसेट्टिपुत्त आरब्ध कयेसि ।

पक्वपत्रवन्धु

सावस्थिय किर उत्तरसेट्टी नाम अहोमि महाविभवो । तस्म भग्नियाय क्खिच्छय एको पुञ्जावा सत्तो ब्रह्मलोका चवित्वा पटिमन्थि गहेत्वा चवन्तो आभरुो अहोसि ब्रह्मवण्णी । अथेकदिवस मावस्थिय कत्ति-कच्छणे नक्खत्ते वृष्टे सव्वो लोको नक्खत्तनिम्मिन्तो अहोमि । तस्स सहायका अञ्जो मेट्टिपुत्ता सपजापतिका अहेसु । उत्तरसेट्टिपुत्तस्म पन दीवरत्त ब्रह्मलोके वसिनत्ता किल्लेमेसु चित्त न अल्लीयति । अथस्स सहायका उत्तरसेट्टिपुत्तस्मापि एक इत्थि आनेत्वा नक्खन्त कीलिस्सामाति मम्मन्तयित्वा न उपसङ्कमत्तिवा—सम्म । इमस्मि नगरे कान्तिकरत्तिवारच्छणो वृष्टो तुय्हमि एक इत्थि आनेत्वा नक्खन्त कीलिस्सामाति आहसु ।

प्रतीतवन्धु

न ममन्थो इन्धियानि च वुत्तेपि न पुनपुन निबन्धित्वा सम्पट्टिच्छायेत्वा एक वण्णदासि सव्वालङ्कार-पत्तिमण्डित कत्त्वा तस्म घर रेत्वा त्व मेट्टिपुत्तस्म सन्तिक गच्छानि मयनघर पेसेत्वा निवल्हिसु । त सय-नघर पविट्टाम्प मेट्टिपुत्तो नेव आलोकेति नात्थपति । सा चिन्तेमि अय एव रूपमप्यत्त उत्तमविलाससयपन्न म नेव आलोकेति नात्थपति इदानि न अत्ता इन्धियत्तवीजाय आलोकापेस्सामोति इन्धिलीलहे दस्सेन्ती पहट्टा-कारेन अयादन्ते विवरित्त्वा मित अकाराम । मेट्टिपुत्तो आनोकेत्वा दन्तट्टिके निमित्त गर्णि । अथस्स अट्टिक-मञ्जा उप्यञ्जि । सक्कन्धि न सरीर अट्टिकमदवत्तिका विय पञ्जायि । मां नम्मा परिग्खय दत्त्वा गच्छाति उय्याजेसि । [३६५]

न तस्म घरा ओत्तण्ण एको इम्मगे अन्तरवीथिय दिम्वा परिग्खय दत्त्वा अत्तनो घर नेमि । सत्ताहे वीतिवने नक्खन्त आंमिा व। पदासिया माता यी तु प्रागमन अदिम्वा मेट्टिपुत्तान सन्तिक गत्त्वा कह साति पुच्छि । ते उत्तरसेट्टिपुत्तस्म घर गत्त्वा कह साति पुच्छस ।

तइत्तण्णयेव तस्मा परिग्खय दत्त्वा उप्योजेसिन्ति ।

अथस्सा माता रोदन्ती धीतर मे न पम्मामि धीतर मे समानेथाति उत्तरसेट्टिपुत्त आदाय रञ्जो सन्तिक अगमासि । राजा च जट्ट विनिच्छिन्नन्तो—इमे ते मेट्टिपुत्ता वण्णदासि आनेत्वा अदस्ति पुच्छि ।

आम देवानि ।

इदानि मा कहमि ?

न जानामि, तवण्णञ्जेव न उय्याजेसिन्ति ।

इदानि त समानेत्त सक्कोसीति ?

न सक्कोमि देवाति ।

राजा—सचे समानेत्त न सक्कोति राजागमस्स करोथाति आह ।

अथ न पञ्जावाह वन्धित्वा राजाग करिस्सामाति गहेत्वा पक्कमिसु । सेट्टिपुत्त किर वण्णदासि समा-नेत्तु असक्कोन्त राजा राजाग कारेतीणि सक्कलनगर एककोलाहलमहोसि । महाजतो उरे हत्थे ठपेत्वा कि नामेत सामि । अत्तनो वो अननुच्छविक लद्धन्ति परिदेवति । सेट्टीपि पुत्तस्स पच्छतो पच्छतो परिदेवन्तो गच्छति । मेट्टिपुत्तो चिन्तेसि इद मय्ह एवरूप हुक्क अगारं वसनभावेन उप्यन्न, सचे इतो मुच्चिस्सामि महा-गोतमसम्मसम्बुद्धस्स सन्तिके पञ्चजिस्सामोति ।

सापि खो वण्णदासी त कोलाहलमद् मन्वा कि सहो नामेसोति पुच्छित्वा त पवत्त सुत्वा वेगेन ओत्-रित्वा—उत्सरय उत्सरय सामि ! म राजपुत्तिसान दट्टे देथाति अत्तान दस्सेसि ।

राजपुरिता तं दिस्वा मातर पटिच्छापेत्वा सेट्टिपुत्त मुच्चित्वा पक्कमिस्सु । सो सहायपरिवृतोव नदिं गन्त्वा सतीसं नहायित्वा गेहं गन्त्वा भूत्तपातरासो मातातिपरो पब्बज्ज अनुजानापेत्वा चीवरसाटके आदाय महत्तेन परिवारेण सत्त्वं सन्तिकं गत्वा बन्दित्वा पब्बज्जं याचित्वा पब्बज्जञ्च उपसम्पदञ्च लभित्वा अविस्सट्टकम्मट्टानो विपस्सनं वड्डेत्वा न चिरस्सेव अरहत्ते पतिट्ठासि ।

अथेकदिवसं धम्मसभायां सन्नपतिता भिक्खू—आवुसो ! उत्तरसेट्टिपुत्तो अत्तनो भये उपपन्ने सासनस्स गुणं जानित्वा इमम्हा दुक्खा मुच्चमानो पब्बजिस्सामीति चिन्तेत्वा सुचिन्तितेन मरणमुत्तो चेव पब्बजितो च अग्गफले पतिट्ठितोति तस्स गुणकयं कथेसु । सत्त्वा अगत्त्वा कायं नुयं भियस्सवे ! एतरहि कथायं सन्नपिप्पाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! उत्तरसेट्टिपुत्तोव अत्तनो भये उपपन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेत्तो मरणभया मुत्तो अतीते पण्डितापि अत्तनो भये उपपन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेत्वा मरणभयदुक्खतो मुच्चिसुयेवाति वत्था अतीतं आहंमि — (३६६)

अतीतवत्त्वं

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो चार्तिपटिसिधिवसेन परिवसन्तो वट्टक्योनिय निम्बसि । तदा एको वट्टकनुद्दको अरञ्जो बहू वट्टके आहरित्वा गेहे ठपेत्वा गां चर दत्त्वा मूले गहेत्वा आगतानं हत्थे वट्टके विक्किणन्तो जीविकं कप्पेति । सो एकदिवसं बहू वट्टकेहि सद्धिं बोधिसत्ताभ्यं गहेत्वा आनेत्ति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि—सच्चाहं इमिना दिन्नगोचरं पानीयञ्च परिज्जिस्सामि अयं मं गहेत्वा आगतानं मनुस्सानं दस्सति । सचे पनं न परिज्जिस्सामि अहं मिलायिस्सामि । अथ मं मिलातं दिस्वा मनुस्सा नं गहिहस्सन्ति, एव मे सोत्थि भविस्सन्ति । इमं उपायं कारिस्सामीति । सो तथा करेन्तो मिलायित्वा अट्टिचम्ममत्तो अहोसि । मनुस्सा नं दिस्वा नं गहिहसु । लुद्दको बोधिमतं ठपेत्वा सेसेसु वट्टकेसु परिबलीगोसु पच्छिं नीहरित्वा द्वारे ठपेत्वा बोधिसत्तं हत्थेन ले कत्वा किं नुखो अयं वट्टकानि न ओलोकेत आरद्धं । अधस्स पमत्तभावं जत्वा बोधिसत्तो पक्खं पसारोत्वा उपपन्नित्वा अरञ्जमेव गतो । अरञ्जे वट्टकानं दिस्वा किमुत्तो न पट्टयायसि कहं गतोसीति पुच्छित्वा लुद्दकेन गहितोम्हीनि वुत्ते किं कत्वा मुत्तोसीति पुच्छिस्सु । बोधिमतो अहं तेन दिन्नगोचरं अगहेत्वा पानीयं अपियित्वा उपायचिन्तायं मुत्तोति वत्था इमं गायमाह —

नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमाधिगच्छति,
चिन्तितस्स फलं पस्स मुत्तोस्मि वधबन्धनाति ।

तत्थायं पिण्डत्थो । पुरिसो दुक्खं परत्वा इमिना नाम उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति अचिन्तयन्तो अत्तनो दुक्खा मोक्खसखातं विसेसं नाधिगच्छति । इदानीं पनं मया चिन्तितकम्मस्स फलं पस्सं । तेनेव उपायेन मुत्तोस्मि वधबन्धना मरणतो च वन्धनतो च मुत्तो अहन्ति ।

एव बोधिसत्तो अत्तना कतकारणं आचिक्खि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेति । तदा मरणमुत्तो वट्टको पनं अहमेवाति ।

वट्टकजातकं ।

९. अकालराधिजातकं

भ्रमातापितरि संबद्धोति' इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक अकालराधि भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्रो सासनं पब्बजित्वा वत्त वा सिक्खं वा न उग्गण्हि । सो इमस्मिं काले मया वत्त कानब्बं, इमस्मिं काले उपट्ठातब्बं, इमस्मिं काले सज्झयित्त्वं न जानाति । पठमयाभेपि [३६७] मज्झिमपयामेपि पच्चिमपयामेपि पबुद्धपबुद्धकखणोयेव महासद्दं करोति । भिक्खू निदं न लभन्ति । धम्मसभाय भिक्खू—आबुसो ! असुकभिक्खु एवरूपे रानसासनं पब्बजित्वा वत्त वा सिक्खं वा कालं वा अकालं वा न जानातीति तस्स अगुणकथं कथेसु । मत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवं । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्तं न भिक्खवं । इदानेवेस अकालरावी पुब्बेपि अकालरावीयेव । कालाकाल अजाननभावेन गोवाय वलिताय जीवितक्खय पत्तोति वत्ता अतीत आहरि.—

अतीतवत्थु

अतीने वारागुसिय ब्रह्मदाने रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयणपत्तो सब्भिमि रेमु पार गन्त्वा वारागमिय दिमापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चसते माणुवं सिप्पं वांचेसि । तेस माणुवान् एको कालरावी कुक्कुटो अत्थि । ते तस्स वस्सितसद्देन उट्ठाय सिप्पं सिक्खन्ति । सो कालमकासि । ते अट्ठ्ठ कक्कुटं परिगमन्ता चरन्ति । अयेको माणुवको सुसानवने दास्सि उट्ठरन्तो एक कुक्कुटं दिस्सं आनेत्वा पञ्जरं उरेत्वा पटिज्जगन्ति । सो सुसानं वड्ढित्तना असुकवेलाय ताम वस्सितव्वन्ति अजानरतो कदाचि अतिरन्ति वस्सन्ति, कदाचि अलग्गमन्ते । माणुवा तस्स अतिरन्ति वस्सितकाले सिप्पं सिक्खन्ता याव अरुग्गमना सिक्खन्तु न सक्कोन्ति निट्ठायमाना गहिनट्टानमिप नप स्सन्ति, अतिपभाते वस्सितकाले सज्झायस्स ओकासमेव न लभन्ति । माणुवा अय अतिरन्ति वा वस्सति अतिपभाते वा इम निस्साय अम्हाकं सिप्पं न निट्ठाथिरसतीति न गहेत्वा गोव वट्टेत्वा जीवितक्खय पापेत्वा अकालरावी कुक्कुटो अम्हेहि घातितोति आचरियस्स कथेसु । आचरियो ओवादा अगहेत्वा सबड्ढित्तभावेन मरुग्गप्पत्तोति वत्ता इम मायमाह.—

भ्रमातापितरिसंबद्धो भ्रनाचरियकूले वसं,

नायं कालं अकालं वा भ्रभिजानाति कुक्कुटोति ।

तत्थ—**भ्रमातापितरिसंबद्धोति** मातापितरो निस्साय तेस ओवादा अगहेत्वा संबद्धो । **भ्रनाचरियकूले वसन्ति** आचरियकूलेपि अवसमानो आचरिसिक्खापक कच्चिनिस्साय अवसितत्ताति अत्थो । **कालं अकालं वाति** इमस्मिं काले वस्सितब्बं, इमस्मिं काले न वस्सितव्वन्ति एव वस्सितव्वयुत्तकालं वा अकालं वा एस कुक्कुटो न जानाति । अजाननभावेनेव जीवितक्खय पत्तोति ।

इद कारुण दस्सेत्वा बोधिसत्तो यावतायुक्तं ठत्वा यथाकम्मं गतो । सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधारेसि । तदा अकालरावी कुक्कुटो अयं भिक्खु अहोसि । अन्तेवासिका बुद्धपरिसा । आचरियो पन अहमेवाति ।

अकालरावीजातकं । [३६८]

१. स्या०—भ्रमातापितुसंबद्धोति ।

१०. बन्धनमोक्षजातकं

प्रबद्धा तस्य बन्धनतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो चिञ्चमाराणविक आरम्भ कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्सा वल्लु द्वादसकनिपाते महापदुमजातके आधीभविस्सति । तदा पन सत्या न भिन्नखवे ! चिञ्च-
माराणविका इदानेव म अभूतेन अब्भाचिक्खति पुञ्जेपि अब्भाचिक्खियेवानि वत्या अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुरोहितस्स गंहे निव्वत्तित्वा वयपपत्तो पितु अच्च-
येन तस्सेव पुरोहितो अहोसि । तेन अगमहेमिया वरो दिप्पो होति—भट्टे ! य इच्छामि त वदेय्यासीति ।
सा एवमाह—मग्ग अञ्जो वरो नाम न दुल्लभो इतो पन ते पट्टाय अञ्जा इत्थी किलेसवसेन न
ओलोकेतव्वाति ।

सो पट्टिक्खित्वा पुनपुन निपीलियमानो तस्सा वचन अनिवाकामन् अमवकांत्ता सम्पट्टिच्छत्वा
ततो पट्टाय सोलससु नाटकित्थिसहम्मंस्स किन्नेसवनेन एकित्थाम्प न ओलाकेसि । अथरम पच्चन्तो कुपिप ।
पच्चन्ते इतियोवा चारेहि सद्धि इं तयो सद्धामि कत्वा इतो उत्तमि भय न मयकामानि रञ्जां पण्ण पेरेसि ।
राजा तस्य गन्तुकामो बलकाय महत्त्वा त पक्कोसपिट्वा—भट्टे ! अहं पच्चन्त गच्छामि तस्य नामण्णरानि
पट्टानि होन्ति जयपराजयोपि अनिबद्धो तदिसेसु ठानेसु मातुगामो दुष्परिहारो, त्व इधेव निवत्ताह्मि आह ।

सा न सक्का देव ! मया निवत्तित्तुन्ति पुनपुन रञ्जा पट्टिक्खन्ता आ—येनहि एकक योऽन गन्त्वा
मग्ग सखदुक्खं जानन्त्य एककं मनुस्स पेमय्याथाति ।

राजा सावृति सम्पट्टिच्छत्वा बोधिसत्त नगरे ठरेत्वा महल्लेन वनप्रायेण निवत्तामिन्ता गच्छन्त । याजने
योजने एकैक पुरिस अग्गाक आरोग्य आरोचेत्वा देविया सुखदुक्खं जानित्वा आगच्छाति पंगमि । सा आगता-
गत पुरिस राजा त किमत्यं सेसेति पुच्छित्वा तुग्गाक सुखदुक्खं जानन्त्यपानि वनं तेनहि एहाति तन सद्धि
असद्धम्मं पट्टिसेवानि ।

राजा द्वित्तिसयोजनमग्ग गच्छन्तो द्वानिसजने पेरेसि । सा सञ्चरिपि तेहि सद्धि तथेव अकामि । राजा
पच्चन्त वृपसमेत्वा जनपद समस्तासेत्वा पुन आगच्छन्तोपि तथेव द्वित्तिस जने पंगमि । सा तेहिपि सद्धि तथेव
विपट्टिपञ्जियेव ।

राजा आगन्त्वा जयक्खन्धावरट्टाने उत्या नगर पट्टिजग्गापेत्तुनि बोधिसत्तमं पण्ण पेरेसि । बोधि-
सत्तो सकजन्तगर पट्टिजग्गापेत्वा राजनिवेसेन पट्टिजग्गापेन्तो देविया वसन्टान अगमामि । सा बोधिसत्तमं
रूपगणपन काय दिग्वा मग्गानुमसक्कोत्ती—एहि ब्राह्मण ! मयन अभिरुहाति आह ।

बोधिसत्तो—मा एव अब्ब, राजापि मे गरु अकुमलापि भायामि, न मयका मया एव कानुन्ति [३६६]
आह ।

चनुमट्टिया पादमूलिकान नेव राजा गरु, न अकमला भायन्ति, तवेव राजा गरु त्व येव च अकुसला भाय-
सीति ?

आम सचे तेसमिपि एवमभवेय्य न एवरूप करेय्यु, अहम्पान जानमानो एवरूप साहसिककम्मं न करि-
स्सामीति ।

किं बहु विण्णलपसि सचे मे वचनं न करोसि सीस ते छिन्द्यापेस्सामीनि ।

तिट्ठतु ताव एकम्मि अन्नभावे सीस अन्नभावसहस्सेपि सीसे छिञ्जन्ते न सक्का मया एवरूप कानुन्ति ।

सा होतु जानिस्सामीति बोधिसत्त तज्जेत्वा अत्तो गम्भ पविसित्वा सरीरे नखबलञ्ज दम्सेत्वा तेनेन
गत्तानि अवधञ्जेत्वा किलिट्टधानुक वत्थ निवासेत्वा गिलानासय कत्वा दासिया आणापेसि रञ्जां बहु देवीति

वृत्ते गिलानाति कथय्याथाति बोधिसत्तोपि रञ्जो पटिपथ अगमासि । राजा नगर पर्दावखण कत्वा पासाद अभिरुह्य देवि अपस्सन्तो कह देवाति पुच्छ । गिलाना देवाति । सांयि सिग्गम्भ पविस्सत्वा तस्सा पिट्ठि परिमज्जन्तो—किं ते भद्दं ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सा तुण्ही अहोसि । ततियवारे राजान ओलोकेत्वा—त्वाम्पि महाराज ! जावसि नाम ! भादि-
सापि इत्थियो सस्सामिका येव नामाति !

किं एतं भदेति ?

तुम्हेहि नगर रक्खणत्वाय षपितो पुरोहितो निवेसन पटिजग्गामोति इधायन्त्वा अत्तनो वचन अकरोन्ती मं पहरित्वा अत्तनो मन पूरेत्वा गतोति ।

राजा अभिगम्ह पक्खित्तोणुसक्करा विय कोवेन तटतटायन्तो सिग्गम्भ निक्खमित्वा दोवारिक-
पादमूलिकादयो पक्कोसित्वा—मच्छथ भणो ! पुरोहित पच्छावाह वन्धित्वा वज्जमावप्पन कत्वा नगरा नीह-
रित्वा आघातन नेत्वा सीसम्मम छिन्दथाति ।

ते वंगेन गत्वा न पच्छावाह वन्धित्वा वज्जभेरि वादापेसु ! । बोधिसत्तो चिन्तेमि अद्दा ताय तुट्टुदेविया
राजा पुरेतर परिभित्रा अज्जदानाह अत्तनो वनेनेव अत्तान मोचेस्सामोति । सा ते पुग्गिसे—आह भो ! तुम्हे
म मारेन्तो रञ्जो दस्सेत्वाव मारेथाति ।

किं काग्गामि ?

अहं राजकम्मिको बहुम्भे कम्म फन बहूनि गहानिधानानि जानामि राजकुटुम्ब मया विचारितं संच
म रञ्जो । न दस्सेम्मथ बहु धन तम्मिरमति मया रञ्जो । सापनेये जाचिक्खित्ते पच्छा कातव्व करोथाति ।

ते न रञ्जो दस्सामि । राजा न दिम्वाव—कम्मा भा श्रावण ! मयि लज्ज न अकामि ?
कस्सा ते एवरूप पापकम्म वतीति आह ।

महाराज ! अहं मोक्षियकुले जानो मया कुन्धकियन्नकमन्तीपि पाग्गानिपात्ताः न कनपुच्छो, निग्गमत्ताक-
मत्तम्पि अदिन्न नादिनपुव्व, लोभज्जेन परेस इत्थो अक्खीणि उम्मीनेत्वापि न ओलोकितपुव्व, हासवसेनापि
ममान भासितपुव्व, कुसंगेनापि मज्ज न पीतपुव्व । अहं तुम्हरा [३७०] निरपराधो । सा पन बाला लोभवसेन
म हत्थे गहेत्वा मया पटिक्खित्ता म न ज्जेत्वा अत्तना कनपण उत्तान कत्वा मम आचिक्खित्वा अन्तोग्गम पविट्ठा ।
अहं निरपराधो । पण्णा गहेत्वा पन आगता चतुमट्ठिज्जना माणग्गधा ते पक्कोमित्वा तस्सा वो वचन वत्त न कत्ति
पुच्छ देवाति ।

राजा ते चतुसट्ठिज्जेन बन्धापेत्वा देवि पक्कोमापेत्वा तथा एतेहि सट्ठि पाप कत न कतन्ति पुच्छि ।
कन देवाति वृत्ते तं पच्छावाह बन्धापेत्वा चतुसट्ठिज्जान सीयानि छिन्दथाति अणुपपेसि ।

अथ न बोधिसत्तो आह नत्थि महाराज ! एतेस दोसो । देवी अत्तनो ह्वि काग्गपेसि । निरपराधा
एने । तस्सा नेस खमथ । त्साणं दासो तत्थि । इत्थियो नाम मेयुत्तवम्भेन अतिना, जायिमभावो हि एस
एनास भवित्तव्युत्तकमेव होति । तस्सा एनिस्सापि खमथाति नानपकारेन राजान गच्छाप्त्वा ते चतुसट्ठिपि
अने तच्छ बाल मोचापेत्वा सञ्चेस प्रथामकानि ठानानि दापेसि । एव ते सञ्चे मांचेत्वा ! सकट्टाने पटिट्ठा-
पेत्वा बोधिसत्तो राजान उपसङ्कमित्वा—महाराज ! अन्धबालान नाम अवत्थुकेन वचनेन अवन्धित्तव-
युत्तका पण्डिता पच्छावाह बद्धा, पण्डिता कारगयत्तेन वचनेन पच्छावाह बद्धापि मत्ता, एव बाला नाम अब-
न्धित्तव्युत्तकेपि बन्धापेन्ति, पण्डिता बद्धेपि मोचेन्तीति कत्वा इमं गायमाह —

अबद्धा तत्थ बज्जन्ति यत्थ बाला पभासरे,

बद्धापि तत्थ मुक्खन्ति यत्थ धीरा पभासरेति ।

तत्थ—अबद्धाति अबन्धित्तव्युत्ता । पभासरेति पभासन्ति वदन्ति कथेन्ति ।

एवं महासत्तो इमाय गथाय रञ्जो धम्म देसेत्वा मया इमं दुक्ख अगारे वसनभावन लद्ध इदानि मे
अगारेनिकव्व नत्थि पव्वज्ज मे अनुजान देवाति पव्वज्जं अनुजानापेत्वा अस्सुमुख जातिज्ज महत्तच्छ विभव

पहाय इतिपद्मञ्जं पञ्चजित्वा हिमवन्ते वसन्तो अभिञ्ज्या च समापत्तियो च निम्बतेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो
 अहोसि । सन्धा इम धम्मदेसन अहरित्वा जतिकंसमोधानेसि । तदा दुट्ठदेवी चिञ्चमारणविका अहोसि । गजा
 आनन्दो अहोसि । पुरोहितो पन अहमेवाति ।

बन्धनमोक्खजातकं ।

हसीवग्गो द्वादसमो ।

१३. कुसनालिवग्गवणना

१. कुसनालिजातकं

करे सरिक्खोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स निच्छयमित्त आरब्ध कथसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स हि मित्तसुहृज्जातिबन्धवा एकतो हत्वा—महासिद्धि ! अय तथा जातिगोत्तघन-
घञ्जादीहि नेव सदिस्सो न उत्तरितरो कम्म । एतेन सद्धि मन्थव करोसि ? मा करोहीति पुनप्पुन निवारोसु ।

अनाथपिण्डको पन—मित्तमन्थवा नाम हीनेहिपि सभेहिपि अनिरंकेहिपि कत्तवाथेवाति—तेस वचन
अगहेत्वा भोगयाम गच्छन्तो त कुटुम्बरक्खक कत्वा अगमासीति सब्ब कालकप्पिणवत्तुम्मि वृत्तनयेनेव वेदितव्वं ।

इव पन अनाथपिण्डकेन अततो घरपवत्तिया आरोच्चिताय सत्था—गहपति ! मित्तो नाम खुट्को
नात्थ, मित्तयम्म रविबन मन्थवमावा चेत्य पमाणा मित्तो नाम अतना लमोपि डीनोपि विमिट्ठोपि गहेतव्वो,
सव्वेपि हि ते अततो पन भार नित्थरुत्त मेव, इदानि नाव त्व अततो निच्छयमित्त निस्साय कुटुम्बस्स साम्भिको
जातो, पोगराणा पन निच्छयमित्त निस्साय विमाननामिका जानाति वत्वा तेन याचित्तो अतीत आहरि ।—

अतीतवत्थु

अतीने वाराण्णसिय ब्रह्मयते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो रञ्जो उय्यानें कुमनालिगच्छे देवता हुन्वा
निव्वन्ति । तम्मिञ्जो पन उय्यानें मङ्गलमिल निस्साय उज्जगलक्खन्थो परिमण्डलमाखाविटपसम्पन्नो रञ्जो
मन्निका लद्धमम्मनां रुक्मडगलक्खन्थो अत्थि । मुक्खकोनिपि वृचन्ति । तम्मि एको महेसव्वो देवराजा
निव्वन्ति । बोधिमत्तस्स तेन सद्धि मित्तमन्थवा अहोसि । तदा राजा एकम्मि एकत्थम्भके पासो दे वसति
तस्स सो थम्मो चलि । अथस्स चलितभावा रञ्जो आरोचेस ।

राजा वड्ढकी पक्कोसापेत्वा ताता । मम एकत्थम्भकस्स मङ्गलपासादस्स थम्मो चलितो, एक
सात्थम्भ आहरित्वा त निव्वल करोथाति आह । ते साधु देवाति रञ्जो वचन सम्पटिच्छिन्वा तदनुच्छयिक
हक्ख परिसेसमाना अञ्जल्य अदित्वा उय्यान पविसित्वा त मूक्खकरुक्ख दिस्वा रञ्जो सत्तिक आगन्वा
कि ताता । दिट्ठो वो तदनुच्छयिको हक्खोनि वृने दिट्ठो देव । अपि च खा त छिन्दित्तु न विसहामाति
आहसु ।

कि कारणाति ?

मय हि अञ्जल्य हक्ख अपस्सन्ता उय्यान पविसिन्हा तत्रापि ठपेत्वा मङ्गलरुक्ख अञ्ज न पस्साम
इति नं मङ्गलरुक्खताय छिन्दित्तु न विसहामाति ।

गच्छथ छिन्दित्वा पानाव धिर करोथ मय अञ्ज मङ्गलरुक्ख करिस्सामाति ।

ते मावृत्ति बलिकम्म गहेत्वा उय्यान गत्वा रवे छिन्दिस्सामानि रुक्खस्स बलिकम्म कत्वा निवक्खमिस ।
रुक्खदेवता त कारण ज्जत्वा स्वे मय्हु विमान नामेस्सन्ति दाग्गे गहेत्वा क्खि गामिस्सामीति गन्तव्वट्टान अपरसात्तो
पुनके गीवाय अहेत्वा परोदि । तस्सा सन्दिट्ठा सम्भत्ता रुक्खदेवता वनेदेवता आगन्वा कि एतन्ति पुच्छिन्वा
त कारण सुत्वा सयम्मि वड्ढकीन पटिक्खिपनुपाय अपस्सन्तिथो त परिस्सजित्वा रोदित् आरभिसु ।

तस्मि समये बोधिसत्तो रुक्खदेवत पस्सिस्सामीति तन्थ गत्वा त कारण सुत्वा होतु मा चिन्तयित्थ
अहं तं रुक्ख छिन्दित्तु न दस्सामि स्वे वड्ढकीन आगतकाले मम कारण पस्सयाति ता देवता समस्सासेत्वा पुन-

१. स्था०—समुक्खकोनिपि ।

दिवसे बड़डकीन आगतवेलाय ककण्टकवेस गहेत्वा वड्डकीन पुरतो गन्त्वा मडगलरुक्खस्स मूलन्तर पयिसित्वा त रुक्ख सुसिर विय कत्वा रुक्खमञ्जेन अभिरुहित्वा खन्धमत्थकेन निक्खमित्वा सीस कम्पयमानो निपज्जि । महाबड़डकी ककण्टक दिस्वा रुक्ख हत्थेन पहरित्वा सुसिररुक्खो एसो निस्सारो हिय्यो अनुपघारेत्वा वनिकम्म करिम्हाति एकधन महारुक्ख गरहित्वा पक्कामि । रुक्खदेवता बोधिसत्त निस्साय विमानस्स सामिनी जाता । तस्मा पटिसन्ध्याग्त्वाय सन्दिट्ठा सम्भत्ता बह देवता सन्निपतिसु । रुक्खदेवता विमानम्मे लद्धन्ति तुट्टुचिना नाम देवतान भम्मे बोधिसत्तस्स गुण कथयमानां भो देवता ! मय महेश्वरुणा देवता हुत्वापि दम्पञ्जनाय इम उपाय न जानिम्हा कुसुनानिदेवता पन अत्तनो ज्ञारासम्पत्तिया अम्हे विमानसामिके अकासि । मित्तो नाम सदिसोपि अवि कोपि हीनापि कत्तव्वोव मव्वेपिहि अत्तनो थामेन सहायान उपपन्न दुक्ख निव्वरित्वा मुत्ते पत्तिट्ठारेन्तिवेजाति मित्तवम्म वण्णायित्वा इम गाथमाह —

करे सरिक्खो ग्रथवापि सेट्ठो

निहीनको चापि करेय्य एको,

करे।युं ते ध्यसने उत्तमत्थ

यथा ग्रहं कुसनाली रुचायन्ति ।

तत्थ—करे सरिक्खोति जानिआदीहि सदिसोपि मित्तवम्म करेय्य । ग्रथवापि सेट्ठोति जातिआदीहि सेट्ठो अधिकोपि करेय्य । निहीनको चापि करेय्य एकोति एको जानिआदीहि हीनापि मित्तवम्म करेय्येव । तस्मा सुव्वेपि एते मित्ता कातव्वायंवाणि दीरेति । कि कारणा ? करेय्युं ते ध्यसने उत्तमत्थन्ति गव्वेपेते सहायकस्स व्यसने उण्णने अत्तनो पनभार वहमाना उत्तमत्थ करेय्य कारिकाचेनमिकदुक्खतो त सहायक मोचेय्युमेवाति अत्थो । तस्मा हीनापि मित्तो कानव्वोयेव पणंवे इतरे । तत्रिद ओपम्म । यथा ग्रहं कुसनाली रुचायन्ति यथा अह रुचाय निव्वन्नेवता अयञ्चकुसुनानिदेवता अपेसव्वया मित्तमत्थव करिम्हा तत्रापान् महेश्वरुणापि समाना अत्तनो उपपन्न दुक्ख बालताय अनुपायकुसुलताय हरिस्त नासक्खि इम पन अप्पसक्खम्पि समान पण्डित्त देवत निस्साय दुक्खतो मुत्तोम्हीति । तस्मा अञ्जो हिमिपि दुक्खा मुक्खिनुकामेहि ममत्तिमिट्ठभावे अनोलोकेत्वा हीनापि पण्डित्तो मित्तो कातव्वोति । रुचादेवता इमाय गाथाय देवमइवम्म धम्मं देसेत्वा यावतायुक्क ठत्वा मट्ठि कुसुनानिदेवताय यथाकम्म गतानि ।

मत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जानक नमीवानेमि । तदा रुचा देवता आनन्दो अहोमि । कुसुनानिदेवता पन अहमेवानि ।

कुसुनालिजातक ।

२. दुम्मेघजातकं

यसं लद्धान् दुम्नेधोति इद सत्या बेलुवनो विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

धम्मसभाय हि भिक्षवू—आवुमो । देवदत्तो तथागतस्म पुष्पगच्छन्दसरिसिक्खिं मुसु असोनिअनु-
व्यञ्जनद्धातिसमहापुग्गिसनकयणपतिमण्डितं व्यामणभापरिक्खित्तं आवेत्तावेत्ता यमकयमकभूता घनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेत्त परमसोभमणत्त अत्तभावञ्च ओलोकेत्वा चित्तं पमादेत्, न सक्कोति उसूयभेव करोति बुद्धा नाम
एवरूपेन सीलेन समाधिना एञ्जाय विमुत्तिणं विमुत्तिञ्जारणदम्मसेनेन समप्रागतानि वृच्चमाने वण्णं सहित्तं
न सक्कोति उसूयभेव करोतीति—देवदत्तस्म अगुणकथं कथेम ।

सत्या आगन्त्वा कायं नृत्यं भिक्षवेषु । एतर्गहं कथायं सार्त्तमिन्नानि पुच्छिद्धवा इमायं नामानि वृत्ते
न भिक्षवेषु । इदानेव देवदत्तो मम वण्णे भञ्जमाने उसूयं करोति पुञ्जेपि अकामियेवाति कत्वा अतीतं आहरि --

प्रतीतवत्यु

अतीने मगधगट्टे राजगहनगरे एकस्मिन् मगधराजं रञ्ज कारेन्ते बोधिततो ह्यथियानियं निव्वन्तिन्था मत्त्व-
मेतो अहोमि हेट्ठा वण्णित्तमदिमायं रूपमण्णित्था समप्रागतो । अयं न त्वत्त्वगमपपन्नो अयन्ति यो राजा मद्दगल-
हत्थि अकासि । अथेकरि म् उर्यादिवमे सकलनगरं देवनगरं विषयं अन्नडकारापेत्वा मन्थानडकारपतिमण्डितं
मद्दगलहत्थिं अभिमहत्त्वा महन्तेन राजानुभावेन नगरं पदक्खिण्णं अकासि । महाजतो तत्थं तत्थं ठवा मद्दगल-
हत्थिनो रूपमण्णत्तं मरीरं दिग्वा—अहो ! रूपं, अहो ! गति, अहो ! लीया, अहो ! त्वत्त्वगमपपत्ति एव-
रूपो नाम सव्वगेतवरवारणो चक्कवत्तिरञ्जो अनुच्छविकोति मद्दगलहत्थिमेव वण्णति । [३३८]

राजा मद्दगलहत्थिण्यं वण्णं नृत्या सहित्तं असकसान्तो उसूयं उपादेशं अज्जेयं न पव्वत्तपपाता पातेरवा
जीवित्तकलप पातेस्सामीति हत्थाचरियं पक्कानापेत्वा—किन्ति कत्वा तथा अयं नामो सिक्खागितोति आह ।

सुमिक्खागितो देवाति ।

न सुमिक्खित्तो दुस्सिमिक्खित्तोति ।

सुसिक्खित्तो देवाति ।

यदि सुमिक्खित्तो, मक्खिस्सर्ममं न वेपुल्लपव्वत्तमत्थक आरोपेतुन्ति ?

आम देवाति ।

तेनहि एहीति मयं ओत्तिय्या हत्थाचरियं आरोपेत्वा पव्वत्तपादं गन्त्वा हत्थाचरियेन हत्थिपिट्ठे निसी-
दित्वाव हत्थिंहे वेपुल्लपव्वत्तमत्थक आरोपितं मयम्पि अमच्छगगपरिबुत्तो पव्वत्तमत्थक अभिहरित्वा हत्थि
पपातामिभुक्क कारेत्वा—त्वं मया एगं सुमिक्खागितोति वदेमि तीहीयेव ताव न पादेहि ठपेहीति आह ।

हत्थाचरियो पिट्ठियं निसीदित्वाव भो तीहि पादेहि तिट्ठाति हत्थिरगं पण्णिकायं सञ्जा अदासि । सो
तीहि पादेहि अट्ठासि । पून राजा हीहि पुग्गिमपादेहि येव ठपेहीति आह । महागत्तो हे एच्छिमपादे उक्खिपित्वा
पुग्गिमपादेहि अट्ठासि । पण्णिमपादेहि येवानि वृत्तेपि हे पुग्गिमपादे उक्खिपित्वा पण्णिमपादेहि अट्ठासि एकेनाति
वृत्तेपि तयो पादे उक्खिपित्वा एकेनेव अट्ठासि । अथम्म अपतनभावं जन्त्वा—मचे पहामि आकामे नठ पेहीति
आह ।

हत्थाचरियो चिन्तेसि सकलजम्बूदीपे ढमिना सदिस्सो सुसिक्खित्तो हत्थी नाम नत्थि, निस्ससयं पनेत्त
एस पपाते पातेत्वा मारेनुकामो भविससदीति । सो तस्म कण्णमूले मन्तेसि,—तात् ! अयं राजा तं पपाते पातेत्वा
मारेनुकामो, न त्वं एत्तस्म अनुच्छविको । मचे ते आकामेन गन्तुं यल अत्थि यथानिसिक्खमेव मं आदाय वेहासं
अभ्युगन्त्वा बाराणसि गच्छाति ।

पुञ्जिद्धिया समप्रागतो महासत्तो तं खराञ्चो व आकासे अट्ठासि ।

हत्याचरियो—महाराज ! अयं हृषीकेशो पुञ्जद्विधा समन्नागतो न तादिसस्समन्वपुञ्जस्स दुब्बुद्धिनो अनुच्छविको पण्डितस्स पुञ्जसम्पन्नस्स रञ्जो अनुच्छविको तादिसा नाम मन्दपुञ्जा एवकूपं बाहूनं लभित्वा तस्स भूरां अजानन्ता तञ्चैव बाहूनं अवसेसं च यसस्सम्पत्तिं नासेन्तियेवाति क्त्वा हृषिकेशन्थे निसिन्नोव इमं गाय-
माहूः—

यसं लद्धानं दुष्मन्धो धनतन्धं चरति धत्तनो,
धत्तनो च परेसं च हिंसाय पटिपण्णतीति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो—महाराज ! तादिसो दुष्मन्धो निष्पञ्जो पुगलो परिवारसम्पत्तिं लभित्वा धत्तनो धनतन्धं चरति । किं कारणं ? सो हि यसमदमत्तो कत्तञ्च अजानन्तो धत्तनो च परेसं च हिंसाय पटिपण्णतीति । हिंसा बुच्चति किलमनं दुक्खुप्पादनं तदत्थाय एव पटिपण्णतीति । [३७५]

एव इमाय गायय रञ्जो धम्मं देसेत्वा तिट्ठ दानि त्वन्ति आकासे उप्पतित्वा वाराण्णसि गन्त्वा राजङ्गणे आकासे अट्ठासि । सकलनगर सङ्खुभित्वा अग्हाकं रञ्जो आकासेन सेतवरवारणो आगन्त्वा राजङ्गणे ठित्तीति एककोलाहलं अहोसि । वेगेन रञ्जोपि आरोचेसु । राजानिकलभित्वा सचे मद्द उपभोगत्थाय आगतोसि भूमियं पतिट्ठाहीति आह । बोधिसत्तो भूमियं पतिट्ठासि । आचरियो अंतरीत्वा राजानं वन्धित्वा कृतो आगतोसि तातानि कृत्ते राजगहतोति क्त्वा मब्बं पवन्ति आरोचेमि । राजा मनापन्ने तात ! कतं इधमागच्छन्ते-
नाति हट्ठनुट्ठो नगरं सज्जपेत्वा बारणं मङ्गलहत्थिट्ठाने ठपेत्वा मकलरञ्जं तयो कोट्ठासे क्त्वा एकं बोधिसत्तस्स अदासि एकं आचरियस्स । एकं अत्तना अग्गहेसि । बोधिसत्तस्स आगतकान्तो पट्ठायेव पन रञ्जो सकलजम्बुदीपं रञ्जं हृष्यगतमेव जातं सो जम्बुदीपं अग्गजां हृत्वा दानादीनि पुञ्जानि क्त्वा यथाकम्मं अग्मासि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जानकं समोधानेमि ।

तदा मगधराजा देवदत्तो अहोसि । वाराण्णसीराजा सारिपुत्तो । हृषीकेशो आनन्दो । हृषीकेशो पन अहमेवाति ।

दुष्मन्धेजातकं ।

३. नङ्गुलीसजातकं

असम्बन्धव्यापिं वाचन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो लालुदायित्थेरं^१ आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्थु

सो किर घम्मं कथेन्तो इमस्मिं ठाने इद कथेत्तञ्च इमस्मिं ठाने इद न कथेत्तञ्चन्ति युत्तायुत्त न जानाति । मङ्गले अवमङ्गल वदन्तो निरोकुड्डेम् तिट्ठन्ति सन्धिभिरुघाटकेमु चाति इम अवमङ्गलं अनुमोदनं कथेति । अवमङ्गलेसु अनुमोदनं करोन्तो बहू देवा मरुत्सा च मङ्गलानि अचिन्तयुन्ति वत्वा एवरूपान मङ्गलानां सतम्पि सहस्सम्पि कात् समत्या होथाति व.नि ।

अथेकदिवसं घम्मसभायं भिवत्—आवुसो ! लालुदायी युत्तायुत्तं न जानाति सम्बन्धव्य अभासितव्यं वाच सम्बन्धव्य भासतीति कथं समुट्ठाणैम् । सन्धा आगन्त्वा कागन्त्वा भिनत्थवे ! एत्तरहि कथाय सन्धिसिन्नाति पुच्छिक्त्वा इमाय नामाति वृत्तं न भिक्खवे ! लालुदायी इदानेव दग्धपरिसवकनो कथेन्तो युत्तायुत्तं न जानाति पुत्रेपि एवरूपो अहोसि निच्चलानकोयेव^२ एमोति वत्वा—[३७६] अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणगिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहामानकुने निव्वन्तिवा वयपत्तो तक्कमिलाय सम्बन्धिसपानि उग्गण्हित्वा वाराणगिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाशवककसतानि सिप्प वाचेति । नदा तेसु माणवेसु एको दग्धपरिसवकनो लालुदायावो घम्मन्नेवासिको हुत्वा गिण उग्गण्हाति । दग्धभावेन पन उग्गण्हितुं न सककोति । बोधिसत्तस पन उपकारो होति । दासो विय सव्वकिच्चानि करोति । अथेकदिवसं बोधिसत्तो मायमास भुञ्जित्वा सयने निपन्नो न मारावं हत्यपादपिट्ठिपिक्कमानि कत्वा गच्छन्त आह—तात ! मञ्चपादे उपत्यम्भेत्वा याहीति ।

माणवो एक पाद उपत्यम्भेत्वा एकस्स उपत्यम्भन अलभन्तो अत्तनो ऊरुम्हि ठपेत्वा रत्ति खेपेसि । बोधिसत्तो पञ्चमसमये उट्ठाय त दिम्वा—कि तात ! निसिन्नोसीति पुच्छि ।

आचरिय ! मञ्चपादस्स उपत्यम्भन अलभित्वा ऊरुम्हि ठपेत्वा निसिन्नोम्हीति ।

बोधिसत्तो नविग्गमानसो हुत्वा अय अति विय मय्ह उपकारो एत्तकान पन माणवकान अन्तरे अयमेव वन्धो सिप्पं भिक्खितुं न सककोति कथंभुक्खो अह इम पण्डित करेय्यन्ति चिन्तेसि । अथस्स एतदहोसि—अथेको उपायो अहं इम माराव दारुअत्थाय पण्णत्थाय भन्त्वा आगत अज्ज ते कि दिट्ठं कि कतन्ति पुच्छिम्मामि । अथ मे इमं नाम अज्ज मया दिट्ठ इद कतन्ति आचिक्खिस्सति अय नं तया दिट्ठञ्च कतञ्च कीदिसन्ति पुच्छिस्सामि सो एवरूप नामाति उपमाय च कारणेन च कथेरसति । इति न तव उदम च कारणञ्च कथेत्त्वा इमिना उपायेन पण्डित करिम्मामीति । सो न पक्कोयित्वा—तान माणव । इत्तोपट्ठाय दारुअत्थाय वा पण्णत्थाय वा गतट्ठाने य ते तत्थ दिट्ठं वा मूत् वा मूत् वा पीन वा खादित वा होति त आगन्त्वा मय्ह आरोचेय्यासीति आह ।

सो साधुनि पटिस्सुगित्वा एकदिवसं माणवेहिं सद्धि दारुअत्थाय अरञ्ज गतो तत्थ सप्प दिस्वा आगन्त्वा आचरिय—सप्पो मे दिट्ठोति आरोचेसि ।

सप्पो नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गुलीसाति ।

साधु तात ! मनाया ते उपमा आहटा सप्पा नाम नङ्गुलीससदिसाव होन्तीति । अथ बोधिसत्तो माणवकेन मनाया उपमा आहटा सक्खिस्सामि न पण्डित कानुन्ति चिन्तेसि । मारावो पुन एकदिवसं अरञ्जो हत्थि दिस्वा—हत्थी मे आचरिय ! दिट्ठोति आह ।

१. स्या०—लोलुदायित्थेरं । २. स्या०—लोलुकोयेव ।

हृत्थी नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

बोधिसत्तो हृतियस्स सोण्डा नङ्गलीससदिसा होति दन्तादयो एवरूपा च एवरूपा च । अयं पन वास-
ताय विभजित्वा कथेतु असक्कोन्तो सोण्डं सन्वाय कथेसि मञ्जं ति तुण्ही अहोसि ।

अयेकदिवसं निमन्तने [३७७] उच्छं लभित्वा—आचरिय ! अज्ज मयं उच्छं खादिमहाति । उच्छं
नाम कीदिसोति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गलीसाति आह । आचरियो थोकं पतिरूपकारणं कथेसीति तुण्हीजातो ।
पुनेकदिवसं निमन्तने एकच्चे माणवा गुल दधिना भुञ्जिस्सु एकच्चे खीरेन । सो आगन्त्वा—आचरिय !
अज्ज ! मयं दधिना खीरेन च भुञ्जिमहाति वत्वा दधिखीर नाम कीदिसं होतीति वुत्ते सेय्यथापि नङ्गली-
साति आह ।

आचरियो—अयं माणवो सपो नङ्गलीससदिमोति कथेन्तो ताव सुकथित कथेसि । हृत्थी नङ्ग-
लीससदिसोति कथेन्तेनापि सोण्ट सन्वाय लेसेन कथित, उच्छं नङ्गलीसमदिसन्ति कथनेपि लेसो अत्थि, दधि-
खीरानि पन तिच्च पण्डगतं पक्खित्तमाजनसण्ठानानि इध सब्बेन सब्ब उपम न कथेसि, न मक्का इम
लालक^१ सिक्खापेतुन्ति वत्वा इमं गाथमाह—

असब्बत्थ गार्मि वाचं
बालो सब्बत्थ भासति,
नायं दधि वेदि न नङ्गलीसं
दधिम्पयं मञ्ज्जाति नङ्गलीसन्ति ।

तत्राय मङ्गखेपत्यो । मा वाचा ओपम्मवसेन सब्बत्थ न गच्छति तं असब्बत्थगार्मि वाचं बालो दन्ध-
पुगलो सब्बत्थ भासति । दधि नाम कीदिमन्ति पुरो सेय्यथापि नङ्गलीमानि वदनेव वदन्तो नायं दधि वेदि
न नङ्गलीसं । किं कारणा ? यस्मा दधिम्पयं मञ्ज्जाति नङ्गलीसं यस्मा अयं दधिम्पि नङ्गलीसमेव मञ्ज्जाति ।
अथवा दधीति दधिमेव । पयन्ति खीर । दधि च पयञ्चन दधिम्पय । यस्मा दधिखीरानिपि अयं नङ्गलीसमेव
मञ्ज्जाति तादिमो चाय वानो किं इमिनानि अन्नेवामीन गाथ कथेत्वा परिच्चय दत्वा न उच्योवेसि ।

सत्या इम धम्मदेयनं आहरित्वा जानकं ममोधानेमि । तदा नानमाणवो लातुदायी अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

नङ्गलीसजातक ।

४. अम्बजातकं

वायमेषेव पुरिसोति इद सत्त्वा जेतवन् विहरन्तो एक वत्तसम्पन्न ब्राह्मण आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो मामने उर दत्त्वा पञ्चजितो वत्तसम्पन्नो अहोसि । आचरियूपज्जाय-
वत्तानि पानीयपरिभोजनीयउपोसयागारजन्ताघरादिवत्तानि च साधुक करोति । चूद्दसु महावनेसु
असीतिबन्धकवनेसु च परिपूरिकारीमेव अहोसि । विहार सम्मज्जति परिवेण वित्तकमालक विहारमग्ग
सम्मज्जति । मनुस्सा पानीयं देति । मनुस्सा तस्स वत्तसम्पत्तिय पसीदित्वा पञ्चसतमत्तानि धुवभत्तानि
अदम् । महान्नाभसक्कारो उप्पज्जि । त [१०८] निस्साय ब्रह्मण फामुविहारो जातो । अथेकदिवस धम्म-
सभाय भिक्षु कथ मद्दुद्दरेम् आवुसो ! असूको नाम भिक्षु अत्तो वत्तसम्पत्तिया महन्त नाभसक्कार निब्ब-
त्तेसि, एत एकक निस्साय ब्रह्मण फामुविहारो जातोति ।

सत्त्वा आगत्त्वा कायानुत्थ भिक्षव्वे । एतग्गहि कथाय सन्निमित्तानि पुच्छिन्त्वा इत्थाय नामाति वुत्ते
न भिक्षव्वे । इदानेव पुञ्चपायं भिक्षव्व वत्तसम्पन्नो पुञ्चपेत्त एककं निस्साय पञ्च इत्थिमत्तानि फलाफलत्थाय
अग्गञ्च अगत्त्वा एतेनेव आनीतफलाफलेहि योपेसुन्ति वत्त्वा अनीत आहरि —

प्रतीतवत्थु

अतीति वारागसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेण्ते बोधिसत्तो उदच्चवशाद्गगकन्ने निब्बत्तिन्त्वा वयप्पत्तो इत्थि-
पञ्चज्ज पञ्चजित्त्वा पञ्चसतउत्तिसपरिवारो पञ्चनपादे विहासि । तदा हिमवन्ते चण्डो निदाघो अहोसि । तत्थ
तत्थ पानीयानि छिञ्जम् । निरच्छाना पानीयमलभमाना किन्मन्ति । अय नेसु तापसेसु एको तापसो तेस
पिपामादुक्ख दिम्वा एक रुक्ख छिन्दित्वा दोग्गि कत्त्वा पानीय उम्मिच्चत्त्वा दोग्गि वृत्रेत्त्वा तेस पानीय अदासि ।

बहुसु सन्निपत्तिन्त्वा पानीय पिबन्नेसु तापसम्म फलाफलत्थाय गमनोकासो नाहोसि । सो निराहारोपि
पानीय देतिथेव । भिगगगा चिन्नेसु अय अम्हाक् पानीय देन्तो फलाफलत्थाय गन्तु ओक्काम न लभति । निरा-
हारयाय अर्निधिय किलमात्त हन्द मय कानिक करोमात्ति । ने कानिक अकम्, इत्तो पट्टाय पानीय पिबन्त्थाय आगच्छ-
न्नेन अत्तनो बवानुत्थेन फलाफल गहेत्त्वा आगन्तव्वन्ति । ततो पट्टाय एकेको निरच्छानो अत्तनो अत्तनो बला-
त्त्थेन मधुग्गमधुरानि अम्बजम्बुपनमादीनि गहेत्त्वाव आगच्छति । एकस्स अत्थाय आभत्त फलाफल अद्दत्तेय्य-
मकटभारप्पमाण अहोसि । पञ्चसत्ता तापसा तदेव परिभुञ्जन्ति अतिरेक छद्दडीयत्थि ।

बोधिसत्ता त दिस्त्वा एक नाम वत्तसम्पन्न निस्साय एत्तकान तापसान फलाफलत्थाय अगत्त्वा यापन
उप्पन्नं विगियं नाम कानव्वमेवाति वत्त्वा इम गायसाह —

वायमेषेव पुरिसो न निब्बन्देय्य पण्डितो,

वायामस्स फलं पस्स भुत्ता अम्भा अनीतिहन्ति ।

तत्राय गइत्थेपत्थो । पण्डितो अत्तनो वत्तवृत्तादिके कम्मभिह वायमेषेव न उक्कण्ठेय्य, कि कारगा ?
वायामम्म निष्फलताय अभावतो । इति महासत्तो वायामो नाम मफलोव होतीति इत्थिगण आलपत्तो वाया-
मस्स फलं पस्साति आह । कीदिस ? भुत्ता अम्भा अनीतिहं । तत्थ अम्भाति देमनामन् नेहि पन नानप्प-
कारानि फलाफलानि आभत्तानि तेसु सम्पन्नतरण [३७३] उरसन्नतरण वा वसेन अम्भानि वुत्त । यो इमेहि
पञ्चहि इत्थिमतेहि सय अग्गञ्च अगत्त्वा एकस्म अत्थाय आनीता अम्भा भुत्ता इद वायामस्स फल । तञ्च
सो पन अनीतिह इतिह आस इतिह आसाति एव इतिहीनिहेन गहेत्तव्व न होति पच्चक्खमेव त फल पस्साति ।
एव महासत्तो इत्थिगणम्म ओवादा अदासि ।

सत्त्वा इम धम्मदेसन आहरित्त्वा जातक समोधानेसि । तदा वत्तसम्पन्नो तापसो अय भिक्षु अहोसि ।
गणसत्त्वा पन अहमेवाति ।

अम्बजातकं ।

५. कटाहकजातकं

बहुभिः सो विकल्पेभ्याति इदं सत्या जेतवनं विहरन्तो एक विकल्पिक भिक्षुं आरब्ध कथेसि । तस्स वत्थु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

प्रतीतवत्थु

अतीते पन बाराणसियं ब्रह्मवत्ते रज्ज कारेगते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्स भरिया पुत्तं विजायि । दासीपिस्स तं दिवस येव पुत्त विजायि । ते एकतोव वड्ढसु । सेट्ठिपुत्ते लेख सिक्खन्ते एव दासीपिस्स फलकं बह्मानो गन्त्वा तेनेव सद्धि लेख भिक्षि गगनं सिक्खि । द्वे तयो बोहारे अकासि । सो अनुक्कमेन वचनकुसलो बोहारकुसलो युवा अभिरूपो अहोसि नामेन कटाहको नाम ।

सो सेट्ठिघरं भण्डागारिककम्मं करोन्तो चिन्तेसि—न म इमे सब्बकाल भण्डागारिककम्मं कारेस्सन्ति किञ्चिदेव दोस दिस्वा तान्नेत्वा वन्धित्वा लक्खणेन अड्केत्वा दासपरिभोगेनपि परिभुञ्जिस्सन्ति पच्चन्ते खो पन सेट्ठिस्स सहायको सेट्ठी अत्थि यन्नूनाह् सेट्ठिस्स वचनेन लेखं आदाय तत्थ गन्त्वा अहं सेट्ठिपुत्तोति वत्था तं सेट्ठि वञ्चेत्वा तस्स धीतरं गहेत्वा सुखं वसेय्यन्ति ।

सो समयमेव पण्य गहेत्वा अहं असुक नाम मम पुत्त तव सन्तिकं परिहिण्ण आवाहविवाहासम्बन्धो नाम मय्ह च तथा तुय्हं च मया सद्धि पत्तिरूपो, तस्मा तुव इमस्स दारकस्स अत्तनो धीतरं दत्त्वा एत तत्थेव वमापेहि अहंमि ओकासं लभित्वा आगमिस्सामीनि लिखित्वा सेट्ठिस्सेव मूढिकाय लञ्छेत्वा यथार्थं परिव्वयञ्चेव गन्धवत्थादीनि च गहेत्वा पच्चन्तं गन्त्वा सेट्ठि दिस्वा वन्दित्वा अट्टासि ।

अथ न सेट्ठी—कुतो आगतोसि ताताति पुच्छि ।

बाराणसिनतोति ।

कस्स पुत्तोमीनि ?

बाराणसीसेट्ठिस्साति ।

केनत्थेनागतोसीति ?

तस्मि खगे कटाहको इद दिस्वा जानिस्सथानि पण्य अदायि । सेट्ठी पण्य वाचेत्वा इदानीह जीवामि नामानि तुट्टचित्तो धीतरं दत्त्वा पतिट्ठपेसि ।

तस्स परिवारो महन्तो [३८०] अहोमि । सो यागुखज्जकादिनु वा वत्थगन्धादिनु वा उपनीतेसु एवमिप नाम यागु पचन्ति ? एवं खज्जकं ? एव भल ? अहो ! पच्चन्तवासिका नामानि यागुआदीनि गरहति । इमे पच्चन्तवासिभावेनेव साटके वनेत्तु न जानन्ति, गन्धे पिसित्तु, पुफानि गन्धित्तु न जानन्तीति क्त्वा वत्थकम्मन्तिकदादयो गरहति ।

बोधिसत्तोपि दाम अपम्मन्तो—कटाहको न दिस्सति, कहं गतो. परिग्रेथ नन्ति—ममन्ता मनुरस्स पयो-जेमि । तेसु एको तत्थ गन्त्वा दिस्वा मञ्जानित्वा अत्तान अज्ञानापेत्वा गन्त्वा बोधिमनस्स आरोचेमि । बोधिमन्तो त पवति सुत्वा अयत्त तेन कत्तं गन्त्वा न गहेत्वा आगच्छिस्सामीनि राजान आपुच्छित्वा महन्नेन परिवारेन निकवमि । सेट्ठी किं पच्चन्त गच्छतीति सब्बत्थ पाकटो जातो । कटाहको सेट्ठी किं आगच्छतीति सुत्वा चिन्तेसि—न सो अञ्जो न कारगेन आगच्छति, म तस्मायेवस्स आगमनेन भवित्तव्व सत्थे पनाह पनाथिस्सामि पुनागन्त्तु न सक्का भविस्सन्ति, अत्थि पनेस उपायो मम सामिकन्स पटिपथ गन्त्वा दासकम्मं क्त्वा तमेव आराधेस्सामीति ।

सो ततो पट्टाय परिगमञ्जे एवं भामति—अञ्जो बालमनुस्सा अत्तनो बालभावेन मातापितुष्वं अजानन्ता तेस भोजनवेनाय अपचिनिकम्मं अक्त्वा तेहि सद्धियेव भुञ्जन्ति, मयं पन मातापितुष्वं भोजनकाले पटिमह्

उपनेम, खेलसरक उपनेम, भोजनानि उपनेम, पानीयम्पि बीजनिम्पि गहेत्वा उपतिट्टामाति याव सरीरबलञ्जन-
काले उदककलस आदाय पटिच्छन्नट्टानगमना सव्वं दासेहि सामिकान कनब्बकिच्च पकासेसि ।

सो एव परिस उम्माह्मपेत्वा बोधिसत्तस्स पच्चन्त समीप आगतवाने ससुरं अबोच—तात । मम
किर पिता तुम्हाक दस्सनत्थाय आगच्छति, तुम्हे खादनीयभोजनीयं पटियादापेय, अहं पण्णाकार गहेत्वा पटि-
पथं गच्छामीति ।

सो माधु ताताति सम्पटिच्छि । कटाहको बहु पण्णाकारमादाय महन्तेन परिवारेन गन्त्वा बोधिसत्त
बन्दिन्त्वा पण्णाकारमदासि । बोधिसत्तोपि पण्णाकार गहेत्वा तेन सद्धिं पटिसन्धार कत्वा पानरामकाले खन्धा-
वार निवासेत्वा सरीरबलञ्जनत्थाय पटिच्छन्नट्टान पाविसि । कटाहको अत्तनो परिवारं निवत्तेत्वा कलस आदाय
बोधिसत्तस्स मल्लिक गन्त्वा उदककिच्चपरियोसाने पादेषु पतित्वा—मामि । अहं तुम्हाक यत्तकं इच्छथ
तत्तकं धन दस्सामि, मा मे यस अन्तरधायिन्याति आह । बोधिमत्तो तस्स वत्तसम्पदाय पसीदित्वा मा भामि
नत्थि [३८१] ते मम मल्लिका अन्तरायोनि ममस्सामेत्वा पच्चन्तनगर पाविसि । महन्तो सब्बकारे अहोमि ।
कटाहकोपरिस निगन्तर दामेन कनब्बकिच्च करोति ।

अथ न एकाय वेलाय मुखनिमिन्न पच्चन्ननेट्ठी आह—महामेड्ढि । मया तुम्हाक पण्ण दिस्वाव तुम्हाकं
पुत्तस्स दारिका दिन्नाति । बोधिसत्तो कटाहक पुत्तमेव कत्वा तदनुच्छविक पियवचन कत्वा सेट्ठि तोमेसि ।
ततो पट्टाय कटाहकस्स मूख उल्लोकेतु सम्पवो नाम ताहोसि । अवे ादिवस महासत्तो सेट्ठिधीतर पककोसित्वा
एहि अम्म ! सीमे मे ऊका विचिनाहीति वत्त्वा तं आगन्त्वा ऊका गहेत्वा ङिन पियवचन कत्वा—कथेहि अम्म !
कच्चि ते मम पुत्तो मूलदुक्खेषु अण्णमत्तो उभो जना सम्मोदमाना ममग्गवाम वसथाति पुच्छि ।

तात ! मेट्ठिपुत्तस्स अञ्जो दोसो नाम नत्थि केवल आहारं गरहतीति ।

अम्म ! निच्चकालमेस दुक्खसीलोव, अपि च ते अहं तस्स मुखवन्धनमल्ल दस्सामि । त त्व साधुकं
उम्माह्मत्वा मम पुत्तस्स भोजनकालं गरहन्त्स उम्माह्मिनियामेनेव पुरतो ठत्था वेदव्यासीति गाय उम्माह्मा-
पत्वा कतिपाठ वसित्वा दागस्सामेव अगमामि ।

कटाहकोपि बहु सादनीयभोजनीय आदाय अनुपगम गन्त्वा बहु धन दत्त्वा बन्दिन्त्वा निवति । सो
बोधिसत्तस्स गतकालतो पट्टाय अतिरेकमानो अहोसि । सो एकदिवसं सेट्ठिधीताय तानग्गमभोजन उपनेत्वा
कटच्छूमादाय परिगमन्त्वा भत्तं गरहन् आरभि । सेट्ठिधीता बोधिसत्तस्स सन्तिके उम्माह्मिनियामेन इम
गाथमाह—

बहुमि सो विकल्पेय्य अञ्जं जनपदं गतो,
अन्वागन्त्वा न दूसेय्य भुञ्ज भोगे कटाहकाति ।

नत्थ—बहुमि सो विकल्पेय्य अञ्जं जनपदं गतोति यो अत्तनो जातिभूमितो अञ्जं जनपदं गतो
हाति यत्थस्स जाति न जानन्ति सो बहुमि विकल्पेय्य वम्भनवचनं वञ्चनवचनं वदेय्य अन्वागन्त्वा न दूसेय्याति
इम ताव वारं सामिकस्स पटिपथं गन्त्वा दासकिच्चस्स कतत्ता कमाहि पहरित्वा पिट्ठिजम्मुपाटनतो च लक्खण-
हननतो च भुत्तोमि सने अनावारं करोमि पुन अञ्जामि आगमनवारे तव सामिको अन्वागन्त्वा न दूसेय्य
उभं गेहं अनुआगन्त्वा कमाभिधानेहि चैव लक्खणाहननेन च जातिपकामनेग च न दूसेय्य, उपहनेय्य तस्सा इमं
अनावारं पहाय भुञ्ज भोगे कटाहक ! मा पच्छा अत्तनो दासभाव पाकटं कारेत्वा विप्पटिसारी अहोमीति
अयमेत्थ सेट्ठिनो अधिपायो । [३८२]

सेट्ठिधीता पन एतमत्थ अजानन्ती उम्माह्मिनियामेन व्यञ्जनमेव पियदाहामि । कटाहको अद्धा
सेट्ठिना मम नाम आचिक्खित्वा एतिस्सा सव्वं कथितं भविस्सतीति ततो पट्टाय पुन भत्तं गरहितु न विसहि
निहीनमानो यथालद्ध भुञ्जित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा कटाहको विकल्पिकभिक्षु अहोसि ।
वाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

कटाहकजातकं ।

६. असिलकखणजातकं

तथैवेकस्स कस्मान्नि इदं सत्या जेतवने विहरन्तो कोसलरञ्जो असिलकखणपाठकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवरयु

सो किर कम्मारेहि रञ्जो असीनं आहटकाले असि उपसिद्धपित्वा असिलकखणं उदाहरति । सो येस हत्थतो लाभं लभति तेस असि लकखणसम्पन्नो मङ्गलसंयुनोति वदति । येसं हत्थतो न लभति तेस असि अव-लकखणोति गरहति । अथेको कम्मारो असि कत्वा कोसिय सुत्तुम मरिचचुण्ण पबिलपित्वा रञ्जो असि आहरि । राजा ब्राह्मण पक्कोसापेत्वा असि वीमंसाति आह । ब्राह्मणस्स असि आकट्ठित्वा उपसिद्धघन्तस्स मरिचचुण्णानि नास पबिसित्वा खिपिनुकामत उप्पादेसु । तस्स खिपन्नस्स नासिका असिधाराय पटिहता द्विधा खिज्जि । तस्सेवं नासिकाय खिन्नमावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू कथं समट्ठापेसु आवुणो । रञ्जो किर असिलकखणपाठको ब्राह्मणो असिलकखणं उपसिद्धन्तो नासिक छिन्दापेसीति । मत्था आगत्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतग्धि कथाय सन्निस्सन्नाति पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्खवे । इदानेवेसो ब्राह्मणो अमि उपसिद्धघन्तो नासिकाच्छेद पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्था अतीत आहरि ।—

प्रतीतवत्थु

अतीते बारारासिय ब्रह्मरत्ते रञ्ज कारेत्ते तस्म असिलकखणपाठको ब्राह्मणो अहोमीनि, मच्च पच्चु-पन्नवरयु सदिसमेव । राजा पन तस्स वेज्जे दत्त्वा नामिकाकोटि फासुक कारापेत्वा नाखाय पटिनामिक कारेत्त्वा पुन त उपट्ठाकमेव अकासि । बारारागिरञ्जो पन पुनो नत्थि, एका धीना चैव भागिनेय्यो च अहेम् । सोपि उभोपि ते अतनो सन्तिके प्रेव बह्हापेसि । ते एकनो बट्टहन्ता अञ्जामञ्ज पटिवट्ठचिन्ता अहेगुं । राजापि अमच्चे पक्कोसित्वा मय्ह भागिनेय्यो इमम्म रञ्जस्स सामिकोव धीतर एतम्मैव दत्त्वा अभिसेकम्मम् [३८३] करोमीति वत्था पुन चिन्नेसि मय्ह भागिनेय्यो सव्वथापि मे ज्ञातको येव एतम्म अञ्जा राजधीतर आनेत्त्वा अभिसेक कत्वा धीतर अञ्जाम्स्स रञ्जो दम्माणि । एव नो ज्ञानका बहू भविस्सन्ति द्विष्पि रञ्जानं मयमेव सामिका भविस्सामाणि । सो अमच्चेहि सट्ठि सम्मन्नेत्वा उभोपेते विसु कान् वट्टतीति भागिनेय्य अञ्ज-स्मि निवेसेने धीतर अञ्जास्मि वाग्रेसि । ते सोलसवस्सुट्टेसिकभाव पत्था अतिविय पटिवट्ठचिन्ता अहेम् ।

राजकुमारो केन तुवो उपायेन मानुनधीतर राजगेहा नीहरापेणु मक्का भवेय्याति चिन्नेतो अत्थेगो उपायोनि महाइक्खरिणं पक्कोसापेत्वा तस्मा महस्सभण्टिक दत्त्वा कि मया कत्तव्वन्ति पुत्ते अम्म । अञ्ज तथा करोन्तिया अनिष्फानि नाम नत्थि किञ्चिदेव कारण वत्था यथा मम मानुलो राजधीतर अन्तोगेहा नीहरा-पेति तथा करोहीति आह ।

साधु सामि ! अह राजान उपसड्कमित्वा एव वक्खामि—देव ! राजधीताय उपरि कालकणिग अत्थि, एनक कान निवजित्त्वा ओलोकेन्तोपि नत्थि, अह राजधीतर अमकदिवसे नाम रथ आरोपेत्त्वा बहू आवु-धहत्थे पुरिसे आदाय महन्नेन परिवारेन सुसान गत्त्वा मण्डलपीठिकाय हेट्ठा सुसानमञ्चे मतमनुस्स निपज्जा-पेत्वा उपरिमञ्चे राजधीतर ठपेत्वा गन्धोदकघटान अट्टुत्तरमतेन नहापेत्वा कालकणिण पवाहेस्सामीति एवं वत्था राजधीतर सुसान नेस्सामि । त्व अम्हाक तत्थ गमनदिवसे अम्हेहि पुरेतरमेव थोकं मरिचचुण्णमादाय आवुधहत्थेहि अतनो मनुस्सेहि परिवृत्तो रथ आरुहू सुसानं गत्त्वा रथ सुसानद्वारे एकदेसे ठपेत्वा आवुधहत्थे मनुस्से सुसानवन पेसेत्वा सय सुसाने मण्डलपीठिकं गत्त्वा मतको विय पटिकुज्जो हुत्वा निपज्ज । अह तत्थ आगत्त्वा तव उपरिमञ्चक अत्थित्त्वा राजधीतरं उक्खित्त्वा मञ्चे सयापेस्सामि । त्व तस्मि खणो मरि-

च वृष्णं नासिकाय पक्वित्वा द्वे तयो वारे खिपेय्यासि । तया खिपितकाले मय राजधीतरं पहाय पलायिस्साम ।
अधामन्त्वा राजधीतर सीम नहापेत्वा सयम्पि सीस नहायित्वा तं आदाय अलनो निवेसन गच्छेद्य्यासीति ।

सो साधु नुन्दरो उपायोति सम्पटिच्छि ।

सा गन्त्वा रञ्जो तमत्य आरोचेसि । राजा मम्पटिच्छि । राजधीतायपि त अन्तर आचिन्धि, सापि सम्पटिच्छि । सा निकलमनदिक्से कुमारस्स सञ्जं दत्त्वा महन्नेन परिबारेन सुसान गच्छन्ती आरकलमनुस्सानं भयजननत्थं आह—मया राजधीताय मञ्चे ठपितकाले हेट्टामञ्चे मनपुरिमो खिपिस्सति खिपित्वा च हेट्टा [३८४] मञ्चा निकलमित्वा य पठमं पस्सिस्सति तमेव गहेस्सति अप्पमत्ता भवेय्याथाति ।

राजकुमारो पुरेतरं गन्त्वा वृत्तनयेनेव तत्थ निपज्जि । महाइक्खणिक्का राजधीतरं उक्खित्त्वा मण्डलपीठिकट्टान गच्छन्ती मा भाधीति सञ्जापेत्वा मञ्चे ठपेसि । तस्मि खरो कुमारो मरिचचुष्णा नासाय पक्वित्त्वा खिपि । तेन खिपितमनेयेव महाइक्खणिक्का राजधीतर पहाय महारव रवमाना सन्वपठम पलायि । तस्मा पलातकालतो पट्टाय एकोपि ठात् समत्यो नाम नाहोसि । गहितगहितानि आवुधानि छड्डेत्त्वा सत्ये पलायिन्तु ।

कुमारो ययासम्मन्तित सब्ब कत्त्वा राजधीतर आदाय अलनो निवेसन अगमासि । इक्खणिक्का गन्त्वा त कारग रञ्जो आरोचेसि । राजा एकतियापि सा मया तस्सेवत्थाय पोमिता पायामे छड्डितसपि विय जातन्नि मम्पटिच्छित्त्वा अपरमाणं भागिनेय्यस्स रञ्ज दत्त्वा धीतर महादेवि कारेसि । सो ताय मड्ढि समग्गवास वसमानो धम्मेन रञ्ज कारेसि ।

सोपि अमिलकवणपाठको तस्मेव उपट्टाको अहोसि । तस्मेकदिवस राजुपट्टानं आगन्त्वा पटिसुरियं ठत्त्वा उपट्टहस्तस्स लात्वा विलीयि पटिनामिका भूमिय पति । सो लज्जाय अधोमुखो अट्टासि । अथ न राजा परिहसन्तो—आचरियि ! मा चिन्तयित्थ खिपित नाम एकम्म कल्याण होति एकस्स पापक । तुम्हेहि खिपितेन नामा छिज्जियित्थ, मय पन मातुलधीतर लभित्त्वा रञ्ज पापुगिम्हाति वत्त्वा इम गायमाह —

तयेवेकस्स कल्याणं तथेवेकस्स पापकं,
तत्त्वा सत्थं न कल्याणं सब्बं वापि न पापकन्ति ।

तत्थ—तयेवेकस्साति तथेवेकस्स । अयमेव वा पाठो । द्रुतियपदेपि एसेव नयो ।

इति सो इमाय गायाय त कारग आहग्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमाय देसनाय लोकमम्मनान कल्याणपापकान अनेकसिकभाव पकामेत्वा जातक ममोधानेसि । तदा असिलकवणपाठको एत्तरहि अमिलकवणपाठकोव भागिनेय्यराजा पन अहमेवाति ।

७. कलण्डुकजातकं

ते देसा तानि ब्रह्मर्षीति इद मत्था जेतवने विहरन्तो एक विकल्पिकं भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्

तस्य द्वेषि बल्यु कटाहकजातकसदिसानेव । इध पनेस बाराणसीसेट्टिनो दासो कलण्डुको [३८५] नाम अहोसि । तस्स पलायित्वा पञ्चन्तसेट्टिनो धीतर गहेत्वा महन्तेन परिवारेन बसनकाले बाराणसीसेट्टी परियेसापेत्वापि तस्स गतट्टान अजानन्तो गच्छ कलण्डुक परियेसाति अतना पुट्टु । सुकपोतकं पेसेसि । सुकपोतको इतोच्चित्तो च चरन्तो त नगर सम्पापुरिणि ।

तस्मिञ्च काले कलण्डुको नदीकील कीलितुकामो बहु मालागन्धविलेपनञ्चेव खादनीयभोजनीयानि च गाहापेत्वा नदि गन्त्वा सेट्टिधीताय सद्धि नाव आरुह्य, उदके कीरति । तस्मिञ्च देसे नदीकील कीलन्ता इस्सरजातिका तिस्त्रिणभेसञ्जपरिवारितं खीर पिबन्ति, तेन नेमं दिवसभागम्पि उदके कीलन्तानं सीत न बाधति । अय पन कलण्डुको खीरगण्डूस गहेत्वा मुख विक्वालेत्वा त खीर नुट्टुभति, नुट्टुभन्तोपि उदके अनुट्टुभित्वा सेट्टिधीताय सीसे नुट्टुभति ।

सुकपोतकोपि नदीतीर गन्त्वा एकस्सा उट्टुम्बरसाखाय निसीदित्वा ओलोकेनो कलण्डुक सञ्जानित्वा सेट्टिधीताय सीसे नुट्टुभन्त विस्वा—अरे, कलण्डुक ! दास ! अन्नो जाति च वमनट्टान च अनुग्गर, खीर-गण्डूस गहेत्वा मुख विक्वालेत्वा जानिमम्पन्नाय मुलसंबद्धाय सेट्टिधीताय सीसे मा नुट्टुभ, अन्नो पमाग न जानासीति वत्वा इम गायमाह. —

ते देसा तानि ब्रह्मर्षि गृहञ्च वनगोचरो,
अनुविचच खो तं गण्ठेय्युं पिव खीरं कलण्डुकाति ।

तस्य—ते देसा तानि ब्रह्मर्षीति मातुकुच्छि सन्धाय वदति । अयमेत्थ अधिप्पायो । यत्थ ते वसित न ते खत्तियधीतादीन कुच्छिदेसा । यत्थ वासि पतिट्टितो तानि न खत्तियधीतादीन कुच्छिक्खन्नि अथखो दासि-कुच्छिय त्व वसि चैव पतिट्टितो चाति । गृहञ्चवनगोचरो तिरच्छानगतोपि एतमत्थ जानामीति दीपेति । अनुविचच खो तं गण्ठेय्युंति एव अनाचार चरमान मया गन्त्वा आरोचिने अनुविचच जानित्वा तव सामिका तालेत्वा चैव नकवगाहत्तञ्च कन्वा त गण्ठेय्यु गहेत्वा गमिस्सन्ति, तस्मा अन्नो पमागु जन्वा सेट्टिधीताय सीसे अट्टुभित्वा पिव खीरं । कलण्डुकाति त नामेनालपति ।

कलण्डुकोपि सुकपोतकं सञ्जानित्वा म पाकटं करेय्याति भयेन—गृहि मामि ! कदा आगतोमीति आह ।

मुको न एस म हितकामताय पक्कोमति गोव पन मे बलेत्वा मारेतुकामोति ज्ञान्वाव न मे नया अर्थोनि ततो उष्पन्त्वा बाराणसिय गन्त्वा यथादिट्टु सेट्टिनो वित्थारेन कथेसि । सेट्टी अयुध तेन कन्नि क्वा तस्स आग कान्वा बाराणसिभेव त [३८६] आनेत्वा दासपरिभोगेन परिभुञ्जि ।

मत्था इम धम्मदेसन आदरित्वा जातक ममोधानेमि । तदा कलण्डुको अय भिक्षु अहोसि । बाराणसिसेट्टी पन अहमेवाति ।

कलण्डुकजातक ।

८. बिलारवतजातकं

यो वे धम्मं धजं कत्वाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं कुहकभिकम् आरब्ध कथेसि । तदा हि सत्या तस्स कहकभावे आरोचिने न भिक्खवे ! इदानेव पुब्बेपेस कुहको येवाति वत्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाणणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेत्ते बोधिसत्तो मूसिकयोनिय पटिमन्धि गहेत्वा बुद्धिमग्वाय महासरीरो सूक्खच्छापकसीदसो ह्त्वा अनेकसत्तमूसिकपरिवारो^१ अरञ्जो विहरति^२ । अथेको सिगालो इतो-चित्तो च विचरन्तो न मूसिकयूथ दिस्वा त्त्मा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति चिन्नेत्वा मूयिकान आसयस्सा-विदूरे सुरियाभिमूखो वातं पिवन्तो एकेन पादेन अट्टासि । बोधिसत्तो गोचर चरमानो त दिस्वा मीलवा एको भविस्सतीति तस्स सत्तिक गत्त्वा—भन्ते ! त्व को नामोति पुच्छि ।

धम्मिको नामाति ।

चत्तारो पादे भूमिय अट्टपेत्वा कम्मा एकेनेव ठितोसीति ?

मयि चत्तारो पादे पठविय ठपेत्ते पठवी वहिन् न सक्कोति तम्मा एकेनेव तिट्ठामीति ।

मय विवरित्त्वा कम्मा ठितोसीति ?

मय अञ्ज न भवखयाम, वातमेव भवखयामाति ।

अथ कम्मा मुग्गियाभिमूखो तिट्ठसीति ।

मुग्गिय तमम्मामीति ।

बोधिसत्तो तस्म वचन सुत्वा सीलत्रा एको भविस्सतीति ततो पट्टाय मूसिकगणेन सद्धि साय पात तस्म उपट्टान गच्छति । अयस्स उपट्टान कत्वा गमनकाले सिगालो सब्बपच्छिम मूसिक गहेत्वा मंस खादित्वा अञ्जो-हरित्वा मुख पुच्छित्वा तिट्ठति । अनपुब्बेन मूसिकगणो तनुको जातो । मूसिका पुब्बे अम्हाक अय आसयो नणाहोति निरन्तरा तिट्ठान इदानि सिधिलो, एवम्पि आसयो न पूरनेव किभूखो एतन्ति बोधिसत्तस्स त पवत्ति आगोचयिम् । बोधिसत्तो केन नूखो कारग्गेन मूसिका तनुत्त गताति चिन्नेत्तो सिगाले आसडक ठपेत्वा वीम-सिम्मामि नन्ति उपट्टानकाले सेममूसिके पुग्गो कत्वा मय पच्छतो अहोसि । सिगालो तस्म उपरि पक्खन्दि । बोधिसत्तो अनतो गण्डगात्थाय पक्खन्दि दिस्वा निवत्तित्वा—भो सिगाल ! इद ते वतसमादान न धम्म-सधम्मताय, परेस पन विहिस्सत्थाय धम्म धज कत्वाव चरसीति वत्वा इम गाथमाह—[३६७]

यो वे धम्मं धजं कत्वा निगूत्हो पापमाचरे,

बिस्सासयित्वा भूतानि बिलारं नाम तं वतन्ति ।

तत्थ—यो वेति सत्तियादिसु यो कोचिदेव । धम्मं धजं कत्वाति दमकुमनकम्मपधम्म धज करित्वा त करोन्तो उस्सापेत्वा दम्मेत्तोति अत्थो । बिस्सासयित्वाति मीलवा अयन्ति सञ्जाय सञ्जानविस्सासानि कत्वा । बिलार नाम तं वतन्ति त एव धम्म धज कत्वा त्हो पापानि करोनस्सेव वत केराटकवत नाम होतीति अत्थो ।

मूसिकराजा कथेत्तो कथेत्तोयेव उर्णातत्वा तस्म गीवाय पतित्वा हनुकरम हेट्ठा अन्तोगलतालिय इमित्वा गननानि फालेत्वा जीवितक्खय पापेसि । मूसिकगणो निवत्तित्वा सिगाल मुक्खुम्भनि खादित्वा अगमामि । पठमागताव किग्गम मम लभिम्, पच्छा आगना न लभिम् । ततो पट्टाय मूसिकगणो निब्बयो जातो । सत्था धम्म धम्मथेयन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा सिगालो कुहकभिकम् अट्ठोमि । मूसिकराजा पन अह-नेवाति ।

बिलारवतजातकं ।

१. स्या०—अनेक सत्तमूसिकाहि परिवुत्तो । २. स्या०—विचरति ।

६. अग्निगकजातकं

नायं सिखा पुञ्जाहेतुति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो कुहकञ्जोव भिक्षुं आरुभ कथेसि ।
पचुपन्नवत्पु हेट्टावत्तसदिसं ।

धर्तितवत्पु

अतीतस्मि हि बारागामिय ब्रह्मवत्तो रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो मूसिकराजा हृत्वा अरञ्जो वसति ।
अथेको सिगालो देवडाहे उट्टिते पलायितुमसक्कोन्तो एकस्मि रक्खे सीस आहृच्च अट्टासि । तस्स सकलसरीरे
लोमानि भायिसु । रक्खे आहृच्च ठितट्टाने पन मत्थके चूला विय धोकानि लोमानि अट्टुं सु, सो एकदिवसं सोण्डिय
पानीयं पिवन्तो ह्यय ओलोकेन्तो चूल दिस्वा उपपन्न दानि मे भण्डमूलानि अरञ्जो विचरन्तो त मूसिकादरि
दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति हेट्टा वुत्तनयेनेव अविदूरे अट्टासि । अथ न बोधिसत्तो गोचराय
चरन्तो दिस्वा मीलवानि सञ्जाय उपमङ्कमित्वा त्व को नामोमीनि पुञ्चि ।

अह अग्निगकारद्वाजो नामाति ।

अय कस्मा आगतोसीति ?

तुम्हाकं रक्खणत्थायाति ।

किन्ति कत्वा अम्हे रक्खिस्ससीति ?

अह अङ्गुट्टगणनं नाम जानामि, तुम्हाक पातोव निक्खमित्वा गोचराय गमनकाले एत्तकानि गगोत्वा
पच्चागमनकालेपि गगोत्तामि । एव नाय पात गगोन्तो रक्खिस्सामीति ।

तेनहि रक्ख मातुलाति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्त्वा निक्खमनकाले एको द्वे तयोति गगोत्वा पच्चागमनकालेपि तथेव गगोत्वा
सन्धपच्छिमं गहेत्वा खादति । सेस [३८८] पुरिमसदिसमेव । इध पन मूसिकराजा निवत्तित्वा ठितो—भां
अग्निगकारद्वाज ! नाय तव धम्मसूधम्मताय मत्थके चूना ठपिता कुञ्चिकारगगा पन ठपिताति वत्वा इम
गाथमाह :—

नाय सिखा पुञ्जाहेतु घासहेतु भ्रय सिखा,

नगुट्टगणनं याति अलं ते हेतु अग्निगकाति ।

तत्थ—नङ्गुट्टगणनं धातोति अङ्गुट्टगणना वृच्चति । अय मूसिकगगो अङ्गुट्टगणनं न गच्छति न
उपेति न । रेति परिक्रव्य गच्छतीति अत्थो । अलं ते हेतु अग्निगकाति सिगाल नामेनालपन्तो आह । एत्तावना
ते अल हेतु न इतो पर मूसिके खादिस्समि अम्हेहि वा नया वा मडि सबानो अन् हेतु न मय इदानि तथा मडि
वसिस्सामाति अत्थो । सेस पुरिमसदिसमेव । सत्या इम धम्मदेमन आहरित्वा जातकं गमोधानेयि । तदापि
सिगालो अय भिक्षु अहोमि । मूसिकराजा पन अहमेवाति ।

अग्निगकजातक ।

१०. कोसियजातकं

यथा बाधा च भुञ्जन्मूर्ति इदं सत्या जेनवने विहरन्तो एकं सावत्थियं मातुगाम आरब्धं कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्यु

सा किरिक्कस्स मद्धस्स पमन्नस्स उपासकब्राह्मण्यस्स ब्राह्मणी दुस्सीला पापघम्मा रत्तिं अतिचरित्वा दिवा किञ्चिच्च कम्म अकत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा निव्वनमाना^१ निपज्जति । अथ न ब्राह्मणो—किन्ते भद्दे ! अफामुकन्ति पुच्छि ।

वाता मे विज्जन्तीति ।

अथ किं लद्धं वट्टनीति ?

सिनिद्धमवुगानि पगोन्नपणीतानि यामुभत्तनेलादीनीति ।

ब्राह्मणो य य सा इच्छति न त आहरित्वा देति । दामो वियं सञ्चकिञ्चानि करोति । सा पन ब्राह्मणस्स गेहं पविट्टुकाले निपज्जति बहिनिक्वन्तकाले जारेहिं सद्धिं वीनिनामेति । अथ ब्राह्मणो इमिस्सा सरीरे विज्जन्तवातानं पण्यित्तो न पञ्जायतीति एकदिवसं गन्धमालादीनि आदाय जेनवनं गन्त्वा सत्थारं पूजेत्वा च वन्दित्वा च एकमन्तं निसीदित्वा किं ब्राह्मण ! न पञ्जायसीति वुत्ते—ब्राह्मणिया किर मे भन्ते ! सरीरे वाना विपभन्ति म्बाहं तम्सा सपिपेनादीनि चैव पणीतपणीतभोजनानि च पण्येसामि सरीरमस्सा घनं विष्प-मन्नञ्चिविबण्णं जातं वानगेगम्सं पन पण्यित्तो न पञ्जायति अहं न पटिज्जग्गतोव इधागमनस्स ओकासं न लभामीति ।

सत्या ब्राह्मणिया पापभावो ज्ञात्वा ब्राह्मण ! एव निपन्नस्स मातुगामस्स रोगो अबूपसन्ते इदञ्चिच्चदञ्च भेसज्जं कात् वट्टनीति पुञ्चेपि ते पण्डितेहिं कथितं भवसङ्ख्येपगतता पन न मल्लकखेसीति वत्त्वा तेन याचित्तो अनीत आहारं —[३८६]

अतीतवत्यु

अनीते वारागसियं ब्रह्मदाने रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहामालकुले निव्वत्तित्वा वयप्यत्तो तक्क-मिनायं मञ्चरित्वापि उगमण्हित्वा वारागसियं दिसापामोक्खो आचरियो अहांसि । एकसतराजधानीसु^२ खत्तिय-कुमारं च ब्राह्मणकुमारं च येभ्य्येन तम्मेव सन्तिके मिष्यं उगमण्हन्ति । अयेको जनपदवासी ब्राह्मणो बोधि-मत्तस्स सन्निके तयो वेदे अट्टारसं च विज्जाट्टानानि उगमण्हित्वा वारागसियञ्जेव कूटुम्भं सण्ठेत्वा दिवसे दिवसे दृष्टिसखन्तुं बोधिमत्तस्स सन्निकं आगच्छति । तस्मिं ब्राह्मणी दुस्सीला अहोमि पापघम्मातिं सब्बं पञ्च-पन्नवत्युमदिममेव ।

बोधिमत्तो पन न इमिना कारणेन आंवादगहगाय ओकासं न लभामीति वुत्ते सा मागविका इमं वञ्चेत्वा निपज्जतीति ज्ञात्वा तम्मा रोगानुच्छदिकं भेसज्जं आचरित्वास्सामीति चिन्तेत्वा आह—तात ! त्वं इतो पट्टाय तम्सा मण्णिकीरमादीनि मा अदासि । गोमुत्ते पन पञ्चपण्णातिं^३ तिफलादीनि च पक्खित्वा कुषेत्वा^४ नवतम्भलोहभाजने पक्खित्वा लोहगन्धं गाहापेत्वा रज्जुं वा योत्तं वा रुक्खलनं वा गहेत्वा इदं ते रोगस्स अनु-च्छदिकं भेसज्जं इदं वा पिब उट्टाय वा तथा भोत्तमत्तस्स अनुच्छदिकं कम्मं करोतीति वत्त्वा इमं गायं वदेय्यासि । संचं भेसज्जं न पिबति अथ न रज्जुया वा योत्तेन वा लताय वा कतिचि पहारे पहरित्वा केसेसं गहेत्वा आहइदित्वा कप्परेण पोथेय्यासि । तं खगञ्जेव उट्टाय कम्मं करिस्समीति ।

१. स्या०—निट्टुभमाला ।

२. रो०—राजधानीसु ।

३. स्या०—पञ्चपण्णं ।

४. स्या०—कोट्टेत्वा ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा वृत्तनियामेनेव भेसज्जं कत्वा—भद्दे ! इमं भेसज्जं पिवाति आह ।
केन ते इदं आचिक्खित्तन्ति ?

आचरियेन भद्देति ।

अपनेहि तं न पिविस्सामीति ।

मार्गणो—न त्वं अत्तनो रुचिया पिविस्सामीति—रज्जुं गहेत्वा अत्तनो रोगस्स अनुच्छविकं भेसज्जं वा
पिव यागुभत्तानुच्छविकं कम्म वा करोहीति वत्वा इम गायमाह.—

यथा वाचा च भुञ्जस्सु यथा भुत्तञ्च व्याहर,
उभयं ते न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति ।

तस्य—यथा वाचा च भुञ्जस्सुति यथा ते वाचा तथा च भुञ्जस्सु वाता मे विज्भन्तीति वाचाय अनु-
च्छविकमेव कत्वा भुञ्जस्सुति अत्यो । यथा वाचं वातिपि पाठो युज्जति । यथा वाचायातिपि पठन्ति ।
सञ्चल्य अयमेवत्यो । यथाभुत्तञ्च व्याहराति य ते भुत्तं तस्स अनुच्छविकमेव व्याहर अरोगम्हीति वत्वा गेहे
कत्तञ्चकम्म करोहीति अत्यो । यथाभुत्तञ्चातिपि पाठो । अथवा अरोगम्हीति यथाभूतमेव वत्वा कम्म करो-
हीति अत्यो । उभयन्ते [३६०] न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति या च ते अय वाचा वाता म विज्भन्तीति
यञ्च ते इदं परीत भोजन भुत्तं इद उभयम्पि तुय्ह न समेति तस्मा उट्टाय कम्म करोहि । कोसियेति त गोत्तेन
आत्वपति ।

एवं वृत्ते कोसियब्राह्मणो^१ भीता आचरियेन उस्सुत्त आगन्नकालतो पट्टाय न सक्का मया एस वञ्चेत्
उट्टाय कम्मं करिस्सामीति उट्टाय कम्म अकासि । आचरियेन मे दुस्सोलभावां ज्ञातो न दानि सक्का दत्तो
पट्टाय पुन एवरूपं कातुन्ति आचरिये गारवेन पापकम्मतोपि विरमित्वा सीलवती अहोसि ।

सापि ब्राह्मणी सम्मासम्बुद्धेन किरम्हि ज्ञाताति सत्थरि गारवेन न पुन अनाचार अकामि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहृत्त्वा जानक समोधानेसि । तदा जयम्पतिका^२ पन इदानि जयम्पतिक्काव ।
आचरियो पन अहमेवाति ।

कोसियजातकं ।

कसनालिवग्गो तेरसमो ।

१४. असम्पदानवग्गवणना

१. असम्पदानजातकं

असम्पदानेनितरीतरसाति इद सत्या वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

तस्मिं हि काले भिक्षु धम्मसभाय कथं समुद्रापेसु आवुसो । देवदत्तो अकतञ्जू तवागतस्म गुणं न जानातीति । मत्वा आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षुवे ! एतरहि कथाय भोषिसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्तं न भिक्षुवे । एदानेव देवदत्तो अकतञ्जू पुथ्वेपि अकतञ्जूयेवाति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्यु

अतीने मगधरट्ठे राजगहे एकस्मि मगधरञ्जे रञ्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्सेव सेट्ठी अहोसि असीति-कोटिविभवो सङ्खसेट्ठीनि नामेन । वाराणसियम्पि पिलियसेट्ठी नाम असीतिकोटिविभवोव अहोसि । ते अञ्जामञ्ज महाया अहेमु । तेमु वाराणसियं पिलियसेट्ठीस्म केनचिदेव कग्गीयेन महन्त भय उप्पज्जि । सब्ब सापनेय्य परिहायि । सो दलिट्ठो अप्पटिमग्गो हुत्वा भरिय आदाय सङ्खसेट्ठि पञ्चय कत्वा वाराणसितो निक्खमित्त्वा पदसाव राजगह पत्त्वा सङ्खसेट्ठिस्स निवसन् अगमासि । सो त दिम्बाव सहायो मे आगतोति पिम्सजित्त्वा सब्बकाग्गम्मान कारेत्त्वा कतिपाह् बीतिनामित्त्वा एकदिवस—कि सम्म । केन्त्थेन आगतोमीति पुच्छि ।

भयम्मे सम्म । उप्पन्न [३९१] सब्ब धन परिक्खोण, उपन्थम्भो मे होहीति ।

सायु सम्म । मा भायीति भण्डागारं धिवरापेत्वा चत्तालीस हिरञ्जकोटियो दापेत्वा सेसम्पि परिच्छेदपरिवारं मव्व अत्तनो सन्तकं सविञ्जाराणकमविञ्जाराणकं मज्जे भिन्दित्त्वा उपहृदमेव अदासि । सो त विभव आदाय पुन वाराणसि गन्त्वा निवास कप्पेमि ।

अपग्गभागे सङ्खसेट्ठिमपि तादिममेव भय उप्पज्जि । सो अत्तनो पटिमग्ग उपघारेन्तो महायस्स मे महा उपकारो कतो उपइहविभवो दिन्ने । न सो मं दिस्वा परिच्चजिस्सति तस्स सन्तिकं गमिस्सामीति चिन्नेत्वा भरिय आदाय पदमाव वाराणसि गन्त्वा भरिय आह—भद्दे । तव मया सद्धि अन्तरवीथिया गमनं नाम न वृत्त मया पेसितयान आरुह्य महन्नेन परिवारेन पच्छा आगमिस्ससि । याव यान पेसेमि ताव एत्थेव होहीति वत्वा त सालाय ठपेत्वा सय नगरं पविमिन्त्वा सेट्ठिस्स धर गन्त्वा राजगहनगरतो तुम्हाक महायो सङ्खसेट्ठी नाम आगतोति आरोचापेसि । सो आगच्छतूति पक्कोमापेत्वा त दिस्वा नेव आसना वुट्ठसि न पटिमन्थार अकामि केवल—किमत्थ आगतोमीति पुच्छि ।

तुम्हाक दम्मनत्थ आगतोभ्हीति ।

निवासो वन ने क्ह गहितोनि ?

न ताव निवासट्टान अत्थि, सेट्ठिधरणिम्पि सालाय ठपेत्वा आगतोभ्हीति ।

तुम्हाक इथ निवामट्टान नत्थि, निवाम गहेत्वा एकम्मि ठाने पचापेत्वा भुञ्जित्त्वा गच्छथ । पुन अस्हे मा पम्मिन्थाति वत्वा मय्ह महायस्स दसन्ने^१ बन्धित्वा एकं बहनपलापतुम्बं देहीति दास आणापेसि ।

न दिवम किं सो रत्तसालीनं मकटमहम्ममन ओपुनापेत्त्वा कोट्टागारं पूग्गपेमि । चत्तालीसकोटिधनं गहेत्वा आगतो अकतञ्जू महाचोरो महायस्म तुम्बमत्तं पनापे दापेमि । दासो पच्छिय एकं पलापतुम्बं पक्खि-पापेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि ।

बोधिसत्तो चिन्नेसि अय असप्पुरिसो मम सन्तिकं चत्तालीसकोटिधनं विभव लभित्वा इदाति पला-पतुम्बं दापेसि, गण्हामि नुवो मा गण्हामीति । अथस्म एतदहोमि, अय ताव अकतञ्जू मित्तदुभी कतविनासक-

भावेन मया सद्धि मित्तभाव भिन्दि सवाह एतेन दिन्न पलापतुम्ब लामकत्ता न गण्हिस्सामि अहम्पि मित्तभाव भिन्दिस्सामि । अन्धबाला परित्तक लद्धं अगण्हन्ता मित्तभाव विनासेन्ति । अहं पन एतेन दिन्न पलापतुम्बं गहेत्वा मम वसेन मित्तभाव पत्तिट्टुपेस्सामीति । सो पलापतुम्बं दसन्ते वन्धित्वा पासादा ओरुद्ध साल अगमासि ।

अय न भरिया—कि ते अय्य ! लद्धन्ति पुच्छि ।

भट्टे ! अम्हाक सहायो पिलियसेट्ठी पलापतुम्ब दत्त्वा अम्हे अज्जेय विस्सज्जेसीति । [२६२]

सा—अय्य ! किमत्थ अग्गहेसि ? कि एत्त चत्तालीसकोटिधनस्स अनुच्छविकन्ति रोदित्तु आग्भि ।

बोधिसत्तो—भट्टे ! मा रोदि अहं तेन सद्धि मित्तभाव-भेदभयेन मम वसेन मित्तभाव ठपेतु गण्हि ।

त्वं किंकारणा सोचसीति वत्त्वा इम गण्यमाह.—

असम्पदानेनितरोत्तरस्स बालस्स मित्तानि कली भवन्ति,

तस्मा हुरामि भुसं अद्धमानं मा मे मित्ति भिज्जत्थ^१ सस्सतायन्ति ।

तत्थ—असम्पदानेनाति असम्पादानेन^१ सरलोपेन सन्धि । अगहणेनाति अत्थो । इत्तरोत्तरस्साति यस्स कस्सचि लामकालामकम्मापि । बालस्स मित्तानि कली भवन्तीति दन्धस्स अपज्जास्स मित्तानिखलितानि^१ कालकण्णिसदिसानि होन्ति, भिज्जन्तीति अत्थो । तस्मा हुरामि भुसं अद्धमानं तेन कारणेनाह सहायेन दिन्न एक पलापतुम्ब हुरामि गण्हामीति दस्सेति । मानन्तिहि अट्टन्न नालीन नाम । चतुष अद्धमानान चत्तस्सो च नागियो तुम्बो नाम, तेन वुण पलापतुम्बन्ति । मा मे मित्ति भिज्जत्थ सस्सतायन्ति मम सहायेन सद्धि मेत्ति मा भिज्जत्थ सस्सता व अय होतुति अत्थो ।

एवं वृत्तेपि सेट्ठिभरिया रोदतेव । तस्मि षण्णे सद्धवसेट्ठिना पिलियसेट्ठिस्स दिन्नो कम्मन्तदामो साला-द्वारेन आगच्छन्तो सेट्ठिभरियाय रोदनसट्ठ सुत्त्वा साल पविसित्त्वा अत्तो सामिके दिम्वा पादेमु पत्तिन्वा रोदित्त्वा कन्दित्त्वा किमत्थ इधागतत्थ सामीति पुच्छि । मेट्ठी सब्ब आग्गेसि । कम्मन्तदासो होतु सामि ! मा चिन्ते-धाति उभोपि अस्ससेत्त्वा अत्तो गेहं नेत्त्वा गन्धोदकेन नहापेत्त्वा भोजेत्त्वा सामिका वो आगताति सेसदाने सन्निपरातेत्त्वा दस्सेत्त्वा कतिपाह बीतिनामेत्त्वा मग्गे दासे गहेत्त्वा राजङ्गाग गन्त्वा उपरव अकासि । राजा पक्का-सापेत्त्वा किमेतन्ति पुच्छि । ते सब्ब त पवत्ति रज्जो आरोचेसु ।

राजा तेस वचन सुत्त्वा उभोपि सेट्ठी पक्कोसापेत्त्वा सद्धवसेट्ठ पुच्छि—मच्च किर तथा महामेट्ठि ! पिलियसेट्ठिस्स चत्तालीसकोटिधन दिन्नन्ति ।

महाराज ! मम सहायस्स म तक्केत्त्वा राजगह आगतस्स न केवल धन सब्ब विभवजान सविज्जाग-काविज्जाणक द्वं कोट्टासे कत्त्वा समभागे अदासिन्ति ।

राजा सच्चमंतन्ति पिलियसेट्ठि पुच्छि ।

आम देवाति ।

तथा पनस्स तज्जोव तक्केत्त्वा आगतस्स अन्थि कोचि सक्कारो वा सम्मानो वा कतोति ?

सो तुण्ही अहोमि ।

अपि च पन ते पनस्स पलापतुम्बमत दसन्ते पक्कवपापेत्त्वा [३६३] दापित्त्वा अन्थानि ?

तस्मि सुत्त्वा तुण्ही येव अहोमि ।

राजा कि कातध्वन्ति अमच्चेहि सद्धि मन्नेत्त्वा त परिभासित्त्वा—गच्छथ पिलियसेट्ठिस्स घरे सब्ब विभव सद्धवसेट्ठिस्स देधाति आह ।

बोधिसत्तो—महाराज ! मद्ध परसन्नेकेन अन्थो नत्थि मया दिन्नमतमेव पन दापेधाति ।

राजा बोधिसत्तोस्स सन्तक दापेसि । बोधिसत्तो सब्ब अत्तना दिन्नविभव पटिलभित्त्वा दामपरिमपरि-वृत्तो राजगहमेव गन्त्वा कुट्टम्ब मठपेत्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्त्वा यथाकम्म गतो ।

मत्था इम धम्मदेमन आहर्त्त्वा जातक ममोधानेमि । तदा पिलियसेट्ठी देवदत्तो अहोमि । मज्ज-सेट्ठी पन अहमेधाति ।

असम्पदानजातकं ।

२. पञ्चभीरुकजातकं

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय चाति इद मत्था जेतवने विहरन्तो अजपालनिग्रोधे मारधीतान पलोभन-
सुत्तन्त आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्न वत्थु

भगवता हि आदितो पट्टाय—

बह्ल्लभाना आगञ्छुं तप्हा च भरती रगा,
ता तत्थ पनुबो सत्था नूलं भट्ठं च मालुतोति

एव याव परियोसाना तस्स सुत्तन्तस्स कथितकाले धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्षू कथं समुट्ठापेसु—
आवुसो ! सम्मासम्बुद्धो मारधीतरो अरुणसतानि दिव्वरूपानि मापेत्वा पलोभनत्वाय उपसङ्कमन्तियो
अक्खीनिपि उम्मीलेत्वा न ओलोकेसि । अहो ! बुद्धबल नाम अच्छरियन्ति ।

सत्था आगत्वा कायन्तुय भिक्षवो ! एतर्ह क्वाय सन्निप्ताति पुच्छिवा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्षवो ! इदानि मग्ग सव्वासवो खेपेत्वा मव्वञ्चुत्त पत्तस्स मारधीतान अनोलोवन नाम अच्छरिय अहं
हि पुञ्चे बोधि पणियेममानो सक्किनेमकालेपि अभिसङ्खत दिव्वरूपम्पि इन्द्रियानि भिन्दित्वा किनेसवसेन
अनोलोकेत्वाव गन्त्वा महारज्ज पापुण्णिन्ति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदाने रज्ज कारेणे बोधिसत्तो भानिकमनस्स कानट्ठो अहोसीति । सव्व हेट्ठा
नक्कसिलाजातके वत्तनयेनेव विथारेत्तव्व । तदा पन तक्कसिलानगरवामीहि बहिनगरे मालाय बोधिसत्त
उपमङ्कमित्वा यावित्वा रज्ज पटिच्छापेत्वा अभिसेके कने तक्कसिलानगरवामिनो नगर देवनगर विय च
राजभवन दन्दभवन विय च अलङ्कारम् । तदा पन बोधिसत्तो नगर पविमित्वा राजभवने पामादे महातले
समस्मापित्तमेतच्छत्त रत्तनवरपल्लङ्क [३६८] आरुह देवराजलीन्हाय निसीदि । अमच्चा च ब्राह्मणगह-
पत्तिकादयो च खलियकुमारो च सव्वानङ्कारपत्तिमण्डिता पण्वारेत्वा अट्ठसु । देवच्छरपटिभागा सोलस-
सहम्मा नाटकिन्थियो नच्चगीतवादिनकुमना उत्तमविलामसम्पन्ना नच्चगीतवादितानि पयोजेसु । गीतवा-
दितसहं राजभवन मेघत्थानितपूरितो महासम्भुक्च्छि विय एकनिष्पाद अहोमि । बोधिसत्तो त अत्तनो सिग्गि-
सोभग्ग आलोकयमानो चिन्नेसि, सवाह ताम यक्खिणीं अभिसङ्खत दिव्वरूप ओलोकिस्स जीवितकवय पत्तो
अभविस्स इम सिग्गिसोभग्ग न ओलोकिस्स पच्चेकबुद्धान पन ओवादे टितभावेन इद मया पत्तन्ति एवञ्च पन
चिन्नेत्वा उदानं उदानेन्तो इम गायमाह —

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय च
अवस्थितत्ता भयभीरुताय च,
न रक्खसीनं वसमागमिम्हा
स सोत्थिभावा महता भयेन भेति ।

त-४--कुसलूपदेसेति कुमलान उपदेमे पच्चेकबुद्धान ओवादेति अत्थो । धितिया दल्हाय चाति
दल्हाय धितिया च दिरेन अञ्चोच्छन्ननिर्गन्तविरियेन चाति अत्थो । अवस्थितत्ता भयभीरुताय चाति अभय-
भीरुताय अवस्थितना च । तत्थ भयन्ति चित्तुद्राममत्त पण्णिभय । भोहताति मरीरकम्पनप्पत्त महाभय ।
इद उभयमि महामत्तम्प यक्खिणीयो नामेता मनुम्मवादिकानि भेरवारम्मण दिस्वापि नाहोमि । तेनाह
अवस्थितना भयभीरुताय चाति । भयभीरुताय अभावेनेव भेरवारम्मण दिस्वापि अनिवत्तनभावेनाति अत्थो ।
न रक्खसीनं वसमागमिम्हाति यक्खकत्तारे ताम रक्खसीन वन न आगमिम्हा, यस्मा अम्हाकं कुसलूपदेसे धिति
च इत्तहा अहोसि । भयभीरुताभावेन च अनिवत्तनसभावा अट्ठम्हा, नम्मा रक्खसीनं वन न आगमिम्हाति

१. सी० —पञ्चवर्गकजातकं ।

वृत्तं होति । स सोत्थिभावो महता भयेन भेति सो मे अयं अज्ज महता भयेन रक्खसीन सन्तिका पत्तब्बेन दुक्खदोमनस्सेन सोत्थिभावो खेमभावो पीतिसोमनस्सभावो येव जातोति ।

एव महासत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । अहं तेन समयेन तक्कसिलं गत्वा रज्जप्पत्त-कुमारो अहोसिन्ति ।

पञ्चमीशकजातकं ।

३. घतासनजातकं

खेमं यहिन्ति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो अञ्जातरं भिक्षुं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपत्रवत्य

सो हि भिक्षु सत्यं सन्तिके कम्मट्टान गहेत्वा पञ्चन्त गन्त्वा एकं गामकं उपनिस्साय आरब्धो सेनासने वसं उपगच्छि । तस्म पटममासेयेव पिण्डाय पविट्टस्स पण्णसाला भायित्थ । सो वसनट्टानाभावेन किलमन्तो उपट्टाकानं आधिक्वि । ते होनु भन्ते ! पण्णमाल करिस्साम, कसाम ताव, वपाम तावाति आदीनि वदन्ता तेमास वीतिनामेसु । सो सेनासनसण्यायाभावेन कम्मट्टान मत्थक पापेतु नासक्वि । सो निमिसमत्तम्पि अनुप्पादेत्वा वुत्थवस्सो जेतवन गन्त्वा सत्तार वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । सत्या तेन सद्धि पटिसन्धार कत्वा किन्नुखो ते भिक्षु ! कम्मट्टान मत्थाय जातन्ति पुच्छि । सो आदितो पट्टाय असपायभावं कथेति ।

सत्या—पुञ्चे खो भिक्षु ! तिरञ्छन्नापि अननो सण्यायामत्थाय ञ्त्वा सण्यायकाले वसित्वा अमत्थायकाले वसनट्टानं पहाय अञ्जत्थ अगमम्, त्वं कम्मा अननो सण्यायामत्थाय न अञ्जासीति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि :—

श्रुतीतवत्य

अनीने वाराणसिय ब्रह्मदने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सकृणयोनिय निव्वत्तित्वा विञ्जुत पत्वा सोम-
गम्पन्तो सकृणराजा हुत्वा एकस्मि अञ्जायननें जानस्सग्तीरे भाखाविटपसम्पन्नं बहलपलपलासं महाएक्ख
उपनिस्साय मपरिवारो वामं कप्पेमि । बहू सकृणा तस्म एक्खस्म उदकमत्थके पत्थटमाक्षासु वसन्ता सरीरव-
लञ्ज उदके पातेन्ति । तस्मिञ्च जातस्सरे वण्डो नागराजा वमति । तस्म एतदहोमि इमे सकृणा मय्हु निवासे
जातस्सरे सरीरवलञ्ज पातेन्ति । यन्नूनाहं उदकतो अग्गि उट्टापेत्वा एक्ख भापेत्वा एते पलापेय्यन्ति । सो वुड्ड-
मानसो रत्तिभागे सञ्चेन सकृणान सन्निपातित्वा एक्खसाक्षासु निपन्नकाले पटमं ताव उद्धनारोपितं विय उदकं
पक्कुट्टापेत्वा दुनियवारे धूम उट्टापेत्वा तनियवारे तालकन्धवप्पमाग्गं जाल उट्टापेमि । बोधिसत्तो उदकतो
जा न उट्टहमानं दिस्वा—भो सकृणा ! अग्गिना आदित्तं नाम उदकेन निव्वापेत्ति इदानि पन उदकमेव आदित्तं
न सक्का अम्हेहि इय वमिन्, अञ्जत्थ गमिस्सामाति वत्वा इमं गाथमाह —

खेमं यहि तत्थ श्ररी उवीरितो

उदकस्स मज्जे जलते घतासने

न अज्ज वासो महिया महोच्छे

दिसा भजद्धो सरणज्ज नो भयन्ति । [३६६]

तत्थ—खेमं यहि तत्थ श्ररी उवीरितोति यस्मि उदकपिट्ठे खेमभावो निव्वयभावो तस्मि सत्तु पञ्चत्योको
सपत्तो' उट्टितो । उदकस्सति जनस्स । घतासनेति अग्गि । सो हि घत असनाति तस्मा घतासनेति वुच्चति ।
न अज्ज वासोति अज्ज नो वासो नत्थि । महिया महोच्छेति महोरुहो वुच्चति एक्को । तस्मि इमिन्मा
महिया जाने क्खेति अत्थो । दिसा भजद्धोति दिसा भजथ गच्छथ । सरणज्ज नो भयन्ति अज्जम्हाकं सरण-
तोव भयं जात । पटिसत्तराट्टानतो भय उप्पन्नन्ति अत्थो ।

एव वत्वा बोधिसत्तो अततो वचनकरं सकृणे आदाय उप्पत्तित्वा अञ्जत्थ गतो । बोधिसत्तस्स पन
वचनं अगहेत्वा टिनसकृणा जीवितक्कय पत्ता । सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा
जातकं समोधानेमि । सच्चपरियोमाने सो भिक्षु अरहत्ते पत्तिट्टामि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकृणा
बुद्धपरिसा । सकृणराज पन अहंमवाति ।

घतासनजातकं ।

४. ज्ञानसोधनजातकं

ये सञ्चिञ्चनोति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो सककस्स नगरद्वारे अत्तना सञ्चिञ्चनेन पुञ्चिञ्चतपञ्चहस्स धम्म-
सेनापतिनो वित्थारव्याकरणं आरम्भं कथेसि । तत्रिदं अतीतवत्थुः—

अतीतवत्थु

अतीते किर बाराणसियं ब्रह्मदत्तं रञ्जं कारन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालं करोन्तो अन्तेवासिकेहि
पुञ्चिञ्चतो नेवसञ्चानासञ्चोति आह—पे—तापसा जेट्टन्तेवासिकस्स कथं न गण्हिसु । बोधिसत्तो आभस्सरतो
आगन्त्वा आकासे ठत्वा इमं गायमाह .—

ये सञ्चिञ्चनो तेपि दुग्गता
येपि अस्सञ्चिञ्चनो तेपि दुग्गता,
एतं उभयं विषञ्जय
त समापत्तिसुखं धनञ्जणन्ति ।

तत्थ—ये सञ्चिञ्चनोति ठपेत्वा नेवसञ्चानासञ्चायतनलाभिनो अवसेसे सञ्चित्तकसत्ते दस्सेति ।
तेपि दुग्गताति तस्सा समापत्तिया अलाभतो तेपि दुग्गता नाम । येपि अस्सञ्चिञ्चनोति अस्सञ्चिञ्चनोत्तं निव्वन्ते
अञ्चित्तकसत्ते वस्सेति । तेपि दुग्गताति तेपि इमिस्सायेव समापत्तिया अलाभतो दुग्गता येव नाम । एतं उभयं
विषञ्जयति एतं उभयमपि सञ्चोभावञ्च अस्सञ्चोभावञ्च विषञ्जय पज्जहाति अन्तेवासिकं ओवदि ।
त समापत्तिसुखं धनञ्जणन्ति तं नेवसञ्चानासञ्चायतनं [३६७] समापत्तिलाभिनो सम्मट्ठेन सुखं
सञ्चलं गतं ज्ञानसुखं अनङ्गाणं निदोसं बलवच्चित्तेकमगातामभावेनापि तं अनङ्गगं नाम जातं ।

एव बोधिसत्तो धम्मं देसेत्वा अन्तेवासिकस्स गृहं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । तदा सेसतापसा
जेट्टन्तेवासिकस्स सदाहिसु । सत्या इमं धम्मं देसनं आहरित्वा जानकं समोधानंसि । तदा जेट्टन्तेवासिको मारि-
पुत्तो अहोसि, महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

ज्ञानसोधनजातकं ।

५. चन्द्राभजातकं

चन्द्राभन्ति इदमि सत्या जेतवने विहरन्तो सञ्जकस्सनगरद्वारे धेरस्सेव पञ्हुब्याकरणं आरब्ध कथेतिः—

। अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालकरोन्तो अन्तेवासिकेहि पुच्छितो चन्द्राभं सुरियाभन्ति वत्वा आभस्सरेस् निव्वत्तो । तापसा जेट्टन्तेवासिकस्स न सहहिस् । बोधिसत्तो आगन्धा आकासे ठितो इमं गाथमाह :—

चन्द्राभं सुरियाभञ्च योष पञ्जाय गाथति,
आवतक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति ।

तत्थ—चन्द्राभन्ति ओदातकसिए दस्सेति । सुरियाभन्ति पीतकसिए । योष पञ्जाय गाथतीति यो पुग्गलो इध सत्तलोके इदं कसिएणद्वयं पञ्जाय भावेति, आरम्भण कत्वा अनुपविसति तत्थ च पतिदुहति । अथवा चन्द्राभं सुरियाभञ्च योष पञ्जाय गाथतीति यत्तकं ठान चन्द्राभञ्च मुग्ग्याभञ्च पत्थट, नत्तके ठाने पटिभाग कसिएणं वड्डेत्वा त आरम्भणं कत्वा भानं निम्बत्तेन्तो उभयम्पेत आभ पञ्जाय भावेति नाम । तस्मा अयम्पेत्य अत्थोयेव । आवतक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति सो पुग्गलो तथाकत्वा पटिलद्वेन दुतियेन भानेन आभस्सरब्रह्मलोकूपगोव होतीति ।

एवं बोधिसत्तो तापसे बोधेत्वा जेट्टन्तेवासिकस्स गृण कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो ।

सग्था इम धम्म-देसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा जेट्टन्तेवासिको सारिपुत्तो । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

चन्द्राभजातकं । [३६८]

१. सुवर्णार्हसजातकं

यं लब्धं तेन तुटुङ्गवन्ति इवं सत्या जेतवन् विहरन्तो धुल्लनन्दं भिक्षुनि आरब्ध कथेसि ।

पशुपतवत्

सावत्थिय हि अञ्जतरो उपासको भिक्षुनीसङ्घ लसुगणे पवारत्वा खेतपाल आणापेसि, सचं भिक्षु-
नियो आगच्छन्ति एकेकाय भिक्षुनिया द्वे तयो भण्डिका देहीति । ततो पट्टाय भिक्षुनियो तस्स गेहम्पि खेतम्पि
लसुगुत्थाय गच्छन्ति । अयेकस्मिं उस्सवदिबसे तस्स गेहे लसुग परिकव्वय अगमासि । धुल्लनन्दा भिक्षुनी
सपरिवारा गेह गत्त्वा लसुगेनावुसो ! अत्थोति वत्वा नत्थय्यं । यथाभत लसुग परिकलीरु । खेत गच्छ-
याति वृत्ता खेत गत्त्वा न मत्त जानित्वा लसुग आहरापेसि । खेतपालो उज्झायि—कथं हि नाम भिक्षुनियो
न मत्तं जानित्वा लसुग हारापेस्सन्तीति ।

तस्म कथं भूत्वा या ता भिक्षुनियो अप्पिच्छा तापि, तास सुत्वा भिक्षूपि उज्झायिसु । उज्झायित्वा
च पन भगवतो एतमत्थ आरोचेमू । भगवा धुल्लनन्द भिक्षुनि गरहत्त्वा—भिक्षवे ! महिच्छो पुग्गलो
नाम विजातमानुयापि अप्पियो होति अमनापो अप्पसन्ने पसादेतु पसन्नान वा भीयोसोमन्ताय पसाद जनेतु अनु-
प्पन्न लाभं उप्पादेतु उप्पन्न वा पन थिर कातु न सक्कोति । अप्पिच्छो पन पुग्गलो अप्पसन्ने पसादेतु पसन्नान
भीयोसोमन्ताय पसाद जनेतु अनुप्पन्न लाभ उप्पादेतु उप्पन्न वा पन थिर कातु सक्कोतीति आदिना नयेन भिक्षुन
तदनुच्छेदिक धम्म कथेत्वा न भिक्षवे ! धुल्लनन्दा इदानेय महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेवाति वत्वा अतीत
आहरिः—

प्रतीतवत्

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरम्मि ब्राह्मणकुले निव्वन्ति । तस्म
वयप्पत्तस्स समजातिककुला पजापति आहरिसु । तस्सा नन्दा नन्दवती मुनन्दानि तस्सो धीतरो अहेमु ।
तासु परकुलं अगतासुयेव बोधिसत्तो काल कत्वा सुवण्णहमयोनिय निव्वन्ति । जानिस्सग्गाराग्गस्स उप्पज्ज
सो वयप्पतो हत्त्वा सुवण्णपत्तसञ्ज्झन्न सोभग्गप्पत्त महन्त अन्तभाव दिम्वा कुतो नुखो चवित्वा
अह इ रूपप्पेति आवग्जेन्तो मनुस्सलोकतोनि जत्त्वा पुन कयन्नुखो मे ब्राह्मणी च धीतरो च जीवन्तीनि उप-
धारन्तो परेसं भाति कत्वा किञ्चेन जीवन्तीनि जत्त्वा चिन्नेसि—मग्ग सरीरे सोवण्णमयानि पत्तानि कोट्टनघट्ट-
नक्खमानि इतो तास एकेक पत्त दम्मामि, तेन मे पजापतो च धीतरो च सुध जीवम्मन्तीति ।

सो तत्थ गत्त्वा पिट्टिवसकाटिय निर्लीयि । ब्राह्मणी च धीतरो च बोधिसत्त दिम्वा—कुतो आग-
तोसि [३१६] सामीनि पुच्छिसु ।

अह तुम्हाक पिता, काल कत्वा सुवण्णहमयोनिय निव्वन्ति तुम्हे दट्ट आगतो । इतो पट्टाय तुम्हाक
परेस भाति कत्वा दुक्खजीविकाय जीवन्तिकव्व नत्थि । अह वो एकेक पत्त दम्मामि, न विक्किणत्वा मुत्थेन
जीवथाति एक पत्त दत्त्वा अगमासि ।

सो एतेनेव नियामेन अल्लग्गतरा आगम्त्वा एकेक पत्त देति । ब्राह्मणी च धीतरो च अइट्ठा सुत्तिना
अहेमु । अयेकदिवसं सा ब्राह्मणी धीतरो आमन्तेमि—अम्मा ! निग्गच्छानान नाम चित्त दुज्जान, कदाचि
वो पिता इध नागच्छेय्य, इशानिस्स आगतकाले सन्नानि पत्तानि लुञ्चित्वा गण्ढामानि । ता एव नो पिता
कितमिस्सलीनि न सम्पटिच्चिन्नु । ब्राह्मणी पन महिच्छानाय पुनेकदिवस सुवण्णाराजहत्तस्स आगतकाले एहि
ताव सामीनि वत्वा त अततो सन्तिक उपगत उभोहि हत्थेहि गहेत्वा सव्वपत्तानि लुञ्चि । तानि पन बोधि-
सत्तस्स रूचि विना बलक्कारेन गहिन्तना मव्वानि बक्कपत्तमदिमानि अहेमु । बोधिसत्तो पक्खे पसादेत्वा गन्तु

१. रो०—कोट्टनघट्टनसभावानि ।

नासक्लि । अथ नं सा महाचाटियं पक्लिपित्वा पोसेसि । तस्स पुन उट्टहन्नानि पत्तानि सेतानि सम्पञ्जिसु । सो सम्जातपक्खो उप्पतित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव गत्वा न पुन अगमासीसि ।

सत्या इमं अनीत आहरित्वा न भिक्षवे ! धुल्लनन्दा इदानेव महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेव, महिच्छताय च पन सुवर्णम्हा परिहोना, इदानि पन अत्तनो महिच्छताय एव लसुरम्हापि परिहायिस्सति । तस्मा इतो पट्टाय लसुरं खादितु न लभिस्सति, यथा च धुल्लनन्दा एव त निस्साय सेम भिक्षूनियोपि । तस्मा बहुं लभित्वापि पमाणमेव जानितब्बं, अप्पं लभित्वा पत यथालब्धेनेव सन्तोसो कातब्बो उत्तरि न पत्थेतब्बन्ति वत्वा इम गायमाह :—

यं लद्धं तेन तुट्ठब्धं प्रतिभोमो हि पापको,
हंसराज गहेत्वाण सुवर्णा परिहाययाति ।

तत्थ—तुट्ठब्धन्ति तुम्हिसनब्ब । इदम्पन वत्वा सत्या अनेकपरियायेन गरहित्वा या पन भिक्षुनी लसुरं खादेय्य पाचित्तियन्ति^१ सिक्खापद पञ्च^२ :त्वा जातक समोधानेसि । तदा ब्राह्मणी अयं धुल्लनन्दा अहोसि । तिसो धीररो इदानि तिमो येव भगिनियो । सुवर्णाराजहसो पन अहमेवाति ।

सुवर्णहंसजातकं । [४००]

७. बन्धुजातकं

यश्वेको जयते बन्धुसि इदं सत्या जेतवने विहरन्तो कारामातु सिकक्षापद आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्सु

सावत्पिथं हि कारामाता नाम धीतुवसेन पाकटनामा उपासिका अहोसि सोलापन्ना अरियसायिका । सा धीतरं कारुणं अञ्जतरस्मि गामके सामानजातियस्स पुरिसस्स अदासि । काराया केनचिदेव करणीयेन मातु घर अगमासि ।

अथस्सा सामिको कतिपाहचनयेन दूतं पाहेसि आगच्छतु काराया इच्छामि कारायाय आगतन्ति । काराया दूतस्स वचनं सुत्वा अम्म ! गमिस्सामीति मातरं आपुच्छि । कारामाता एतक काल वसित्वा कथं तुच्छहत्थाव गमिस्ससीति पूव पच्चि । तस्मि लोको पिण्डचारिको भिक्षु तस्सा निवेसन अगमासि । उपासिका त निशीदापत्त्वा पत्तपूर दापेसि । सो निक्खामित्वा अञ्जस्स आचिक्खि । तस्सपि तथेव दापेसि । सोपि निक्खामित्वा अञ्जस्स आचिक्खि, तस्सपि तथेवाति एवं चतुस्रं जनान दापेसि । यथापटियत्तं पूव पग्गिस्सय अगमासि । कारायाय गमन न सम्पज्जि ।

अथस्सा सामिको बुतियाम्पि दूत पाहेसि । ततियम्पाहेन्तो च सचे काराया नामच्छिस्सति अहं अञ्ज पजापति आनेस्सामीति पाहेसि । तथोपि वारे तेनेव उपायेन गमन न सम्पज्जि । कारायाय सामिको अञ्ज पजापति आनेसि । काराया त पवत्ति सुत्वा रोदमाना अट्टामि ।

सत्या तं कारणे अन्त्वा पुब्बहसमय निवासित्वा पन्नचीवग्गमादाय कारामातुया निवेसन गन्त्वा पञ्जानानसने निमीहित्वा कारामातर पुच्छि किस्साय काया रोदतीति । इमिना नाम कारग्गनाति च सुत्वा कारामातर' समस्सानेत्वा धम्मकथ कथेत्वा उट्टयासना विहार अगमासि ।

अथ तेस चतुस्र भिक्षुन तयो वारे यथापटियत्त पूव गहेत्वा कारायाय गमनस्स उपच्छिन्नभावो भिक्षुसङ्घे पाकटो जातो । अथेकदिवस भिक्षु धम्मसभाय कथ समुट्टापेसु—आवुसो ! चतुहि नाम भिक्षुहि तयो वारे कारामातुया पक्कनूव ख्वादित्वा कारायाय गमनन्तगयं कत्वा सामिकेन परिचचत धीतर निस्साय महाउपासिकाय दोमनस्स उपादितन्ति । सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निश्चाति पुच्छिक्खा इमाय तामाति वुत्ते न भिक्षवे ! इदानेव ते चत्तारो भिक्षु कारामातुया सत्तक ख्वादित्वा तस्सा दोमनस्स उपादेसु पुब्बेपि उपादेसु येवाति वत्वा अतीतं आहरि —

प्रतीतवत्सु

अतीते वारागमिय ब्रह्मवत्ते रज्ज कारेन्ने बोधिसत्तो पासाराकोट्टककुले निव्वनित्वा वयप्पत्तो परियोदात्तस्सिपो अहोसि । कासिरट्ठं एकस्मि निगमे एको महाविभवो [४०१] सेट्ठी अहोमि । तस्स निधानगतायेव चत्तालीसहिरञ्जाकोटियो अहेसु । अथस्म भग्गिया काल कत्वा धनसिनेहेन गन्त्वा धनपिट्ठियं मूसिका हुत्वा निव्वन्ति । एव अनुक्कमेन सब्बम्पि त कुलं अन्वत्थ अगमासि । वसो उपच्छिञ्जि । सो गामोपि छद्दिट्ठतो अपम्पानिकभाव अगमासि । तदा बोधिसत्तो तस्मि पुराग्गामद्वाने पासारा उप्पाटेत्वा कोट्टेति । अथ सा मूसिका गोचराय चरमाना बोधिसत्तो पुनप्पुन पस्सन्ती उप्पन्नसिनेहा हुत्वा चित्तेसि मय्हं धनं बट्टु निक्कारणेन नस्सति, इमिना सद्दि एकोतो हुत्वा इम धन ख्वादिस्सामीति एकदिवस एक कहापरण मुखेन इसित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिक अगमासि । सो त दिट्ठा पियजाचाय सभालपन्तो—किन्नुत्तो अम्म ! कहापरण गहेत्वा आगतासीति आह ।

तीत ! इमं गहेत्वा अत्तनापि परिभुञ्ज मय्हम्पि मम आहराति ।

सो साधूति सम्पटिच्छ्रवा क्हापणं आदाय नगरं गत्वा एकेन मासकेन मंसं किगित्वा आहरित्वा तस्सा अदासि । सा तं गहेत्वा अत्तनो निवासट्टानं गत्वा यथारुचिया खादि । ततो पट्टाय इमिनाव नियामेन दिवसे दिवसे बोधिसत्तस्स क्हापणं देति । सोपिस्सा मंसं आहरति । अथेकदिवसं तं मूसिकं बिलारो अगगहेसि । अथ न सा एवमाह—सामि ! मा मं मारेहीति ।

किंकारणा ?

अहं हि छातो मंसं खादितुकामो न सक्का मया न मारेनुन्ति ।

किम्पन एकदिवसं एकमेव मंसं खादितुकामोसि, उदाहृत्वा निच्चकालन्ति ?

नभमानो निच्चम्पि खादितुकामोमहीति ।

यदि एवं अहं ते निच्चकालं मम दस्सामि विस्सज्जेहि मन्ति ।

अथ मं बिलारो तेन हि अप्पमत्ता होहीति विस्सज्जेसि । ततो पट्टाय सा अत्तनो आमत्तमसं द्वे कोट्टासे कत्वा एकं बिलारस्सं देति, एकं मयं खादति । अथ न एकदिवसं अञ्जोपि बिलारो अगगहेसि । तस्मिं तथेव सञ्जापेत्वा अत्तानं विस्सज्जापेसि । ततो पट्टाय तयो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अञ्जो अगगहेसि । तस्मिं तथेव सञ्जापेत्वा अत्तानं मोचापेसि । ततो पट्टाय चत्तारो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अञ्जो अगगहेसि । तस्मिं तथेव सञ्जापेत्वा अत्तानं मोचापेसि । ततो पट्टाय पञ्च कोट्टासे कत्वा खादन्ति । सा पञ्चम कोट्टासं खादमाना अप्पाहारणाय किलन्ता किस्सा अहोसि अप्पाममलोहिता ।

बोधिसत्तो तं दित्वा अम्म ! कम्मा मित्तातासीति वत्त्वा इमिना नाम कारणेनाति वृत्ते त्वं एतत्कं कावं कम्मा मय्हं नाचिक्खि ? अहमेत्थं कत्तन्व ज्ञानिस्सासीति तं समस्सासेत्वा सुब्रह्मणिकपासाणोव गृहं कत्वा आहरित्वा—अम्म ! त्वं इमं गृहं पविस्सित्वा निपज्जित्वा आगतागतानं फरुमाहि वाचाहि मन्तज्जेय्यासीति आह ।

सा गृहं पविस्सित्वा निपज्जि । अथेको बिलारो आगन्त्वा देहि मे मंसंति आह । अथ न मूसिका अरे दुट्टुबिनार ! किं ते अहं ममहारिका ? अत्तनो पुत्तानं मंसं [४०२] खादाति तज्जेसि । बिलारो फलिक-गुहाय निपन्नभावं अजानन्तो कोधवमेन मूसिकं गच्छिस्सामीति सहसा पक्खन्दित्वा हृदयेन फलिकगुहाय पहरि । तावदेवस्स हृदयं भिज्जि । अक्खीनि निक्खमनाकारप्पत्तानि जातानि । सो तथेव जीवितक्खयं पत्वा एकमन्तं पटिच्छन्नट्टानं पति । एतेनुपायेन अपरोपीति चत्तारोपि जना जीवितक्खयं पापुण्णुसु । ततो पट्टाय मूसिका निब्भया हुत्वा बोधिसत्तस्स देवमिकं द्वे तयो क्हापणो देति । एव अनुक्कमेन सब्बम्पि धनं बोधिसत्तस्सेव अदासि । ते उभोपि यावज्जीव मेत्ति अभिन्दित्वा यथाकम्मं गता ।

मत्था इमं अतीनं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गायमाह—

यत्थेको लभते बन्धुं दुतियो तत्थं जायति,
ततियो च चतुरथो च इवन्ते बन्धुका बिलन्ति ।

तत्थं—प्रथमं यस्मिं ठाने । बन्धुति बिलारो । दुतियो तत्थं जायतीति यत्थं एको मूसिकं वा मंसं वा लभति दुतियोपि तत्थं बिलारो जायति उप्पज्जति । तथा ततियो चतुरथो च एव ते तदा चत्तारो बिलारो अहेसु । हुत्वा च पुन दिवसे दिवसे मंसं खादन्ता ते बन्धुका इवं फलिकमयं बिलं उरेनं पहरित्वा सब्बेपि जीवितक्खयं पत्ताति ।

एव मत्था धम्मं देसेत्वा जातकं ममोधानेमि । तदा चत्तारो बिलारो ते चत्तारो भिक्खुं अहेसु । मूसिका काण्णमाता, पासाणकोट्टकमणिकारो पुन अहमेवाति ।

८. गोधजातकं

किं ते जटाहि दुम्भेषाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं कुहकं आरब्ध कथेसि । पञ्चपुत्रवत्यु हेट्टा कथितसदिसमेव ।

प्रतीतवत्यु

अतीते पन बारणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनिय पटिसन्धि गण्हि । तदा एको पञ्चाभिञ्जो उगतपो तापसो एकं पञ्चन्तगाम निस्साय अरञ्जायतने पण्णसानाय वसति । गामवासिनो तापस सक्कच्च उपट्टहन्ति । बोधिसत्तो तस्स चङ्कमण्णकोटियं एकस्मि वम्मिके वसति । वसन्तो च पन दिवसे दिवसे द्वे तयो वारे तापसं उपसङ्कमित्वा धम्मूपसंहित अल्पूपसंहितञ्च वचनं सुत्वा तापस वन्दित्वा वमनट्टानमेव गच्छति । अपरभागे तापसो गामवासिनो आपुच्छिन्धा पक्कामि । पक्कन्ते च पन तस्मि सीलवत्तसम्पन्ने तापसे अञ्जो कूटतापसो आगन्त्वा तस्मि अस्समपदे वास कप्पेसि । बोधिसत्तो अयम्पि सीयवाति सल्लक्ष्णत्वा पुरिमनयेनेव तस्स सन्निकं अगमासि ।

अथेकदिवस निदायसमये अकालमेधे वट्टे वम्मिकहहि मक्खिका निक्खमिसु । तास खादनत्थं गोधा आर्हिण्डिसु । गामवासिनो निक्खमित्वा बहू गोधा^१ गहेत्वा सिनिद्ध सम्भारयुत्त अम्बलानम्बिलं गोधमसं सम्पादेत्वा तापसस्स अदंसु । तापसो गोधमस खादित्वा रसतण्हाय बढो इदं ममं अतिमपुरु किस्स मस नामेतन्ति पुच्छित्वा गोधमसन्ति सुत्वा मम सन्निक महापोधो आगच्छति तं मारेत्वा मंसं खादिस्सामीति चित्तेत्वा पचनभाजनञ्च सत्पिनोणादीनि च आहरापेत्वा एकमन्ने ठपेत्वा मुग्गर आदाय कामावेन पटिच्छादेत्वा पण्णगालाद्वारे बोधिसत्तस्स आगमनं ओलोकयमानो उपसन्नुपसन्तो विय हत्वा निमीदि ।

बोधिसत्तो सायण्हसमये तापसस्स सन्निकं गच्छिस्सामीति निक्कमित्वा उपसकमन्तोव तस्स इन्द्रियविकार दिस्वा चिन्नेसि—नाय तापसो अञ्जो^२सु दिवमेसु निमीदनाकारेण निमिन्धो, अज्जेम अ ओलोकित्तोपि बुद्धिन्द्रियो हत्वा ओलोकिते, परिगण्हिस्सामि नन्ति । सो तापमस्स हेट्टावाते ठत्वा गोधममगन्ध घायित्वा—इमिना कूटतापसेन अज्ज गोधमस खादित भविस्सति तेनेस रसतण्हाय बढो अज्ज म अतनो सन्निकं उपसङ्कमन्तं मुग्गरेण पहेत्त्वा ममं पत्विता खादितुकामो भविस्सतीति—नस्स सन्निक अनुपगन्त्वाव पटिक्कमित्वा विचरति । तापसो बोधिसत्तस्स अनागमनभाव ज्ञत्वा इमिना अयं म मारेतुकामोति ज्ञात भवित्सति तेन कारणेण नागच्छति अनागच्छन्तस्सापिस्स कुतो मुनीनि मुग्गर नीहुरित्वा त्विपि । सो तस्स अगणइमुट्टमेव आसादेसि । बोधिसत्तो वेगेन वेगेन वम्मिक पविसित्वा अञ्जो न खिरेण सीम उक्खिपत्त्वा—अम्भो ! कूटजटिल ! अहं तव सन्निक उपसङ्कमन्तो सीलव्राति सञ्जाय उपसङ्काम इदानि पन ते मया कूटभावो ज्ञातो । नादिमस्स महोचारेण किं इमिना पञ्चज्जालिकुणेनाति वत्वा तं गरहन्तो इमं गायमाह —

किन्ते जटाहि दुम्भेष ! किन्ते अजिनसाटिया,
अवभन्तरन्ते गहण बाहिरं परिमज्जसोति ।

तत्र—किन्ते जटाहि दुम्भेषाति अम्भो ! दुम्भेष ! निष्पञ्जा ! एता पञ्चाजनेन धारतवता जटा, पञ्चज्जगुगाग्रहितम्स किन्ते ताहि जटाहीति अत्यो । किन्ते अजिनसाटियाति अजिनसाटिया अनुच्छविकस्स सवरस्स अभावकालतो पट्टाय किन्ते अजिनसाटिया? अवभन्तरन्ते गहणं तव अवभन्तर हृदयं गगदोममोहगहणोणं गहणं पटिच्छन्नं । बाहिरं परिमज्जसोति सो तव अवभन्तरं गहणं महानादीहि चेव निडगगहणोणं च बाहिरं परिमज्जमि । तं परिमज्जन्तो कञ्जपूरितत्वा^३ विय विसपूरितत्वादि विय आभिविमपूरितवम्मिको विय पुषपूरितचित्तघटो विय च [४००] बहिमट्टोव होसि । किं तथा चारेण इय वमन्नेन ? सीध इतो पलायसि, नोचे पलायसि गामवासीनं तं आत्तिकित्त्वा मिग्गाहं कारापेस्सामीति ।

एव बोधिसत्तो कूटतापस तज्जेत्वा वम्मिकमेव पाविसि । कूटतापसोपि ततो पक्कामि ।

सत्या दम धम्मदेवतं आहरित्वा जानक समोधानेति । तदा कूटतापसो अयं कुहको अहोसि । पुरिमो सीलवन्ततापसो मारिपुत्तो । गोधपण्डितो पन अहमेवाति ।

गोधजातकं ।

१. स्या०—पक्षिस्तकजातके बहू गोधे ।

९. उभतोभट्टजातकं

अश्वत्थो भिन्ना पटो नट्टोति इद सत्या वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चवधु

तदा किं धम्मसभाय भिक्षु कथं समुद्रापेसु—आवुणो ! सेय्यथापि नाम छ्वालात् उभतो पदित मज्जे गूधगत नेवारञ्जो कटुत्थ फरति न गामे कटुत्थं फरति, एवमेव देवदत्तो एवरूपे नित्याणिकसासने पव्व-जित्वा उभतो भट्टो उभतो परिवाहरो जातो गिहीपरिमोगा च परिहीनो सामञ्जस्यञ्च न परिपूरेतीति । सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवो ! एतरहि कथाय सन्निषिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वृत्ते न भिक्षवो ! देवदत्तो इदानेव उभतो परिभट्टो होति नीनेपि परिभट्टो अहोसियेवाति वत्वा अनीत आहरि—

अतीतवधु

अनीते वागणमिय ब्रह्मदानं रज्ज कारेत्ते बोधिसत्तो एकवदेवता हुत्वा निव्वन्ति । तदा एकस्मि गामके बालिमिका वसन्ति । अथेको बालिमिको बनिम आदाय दहरेन पुत्तेन सट्ठि दास्म सोभे पकतियापि बालिमिका मच्छे गहन्ति तत्थ गन्त्वा बनिम खिपि । बनिमो उदकपटिच्छे एक्स्मि खागुके लमि । बालिमिको त आकड्डिनु असक्कोन्तो चिन्तेसि—अय वनिमो महामच्छे लग्गो भविस्सति पुत्तक मातुसन्तिकं पेसेत्वा पटिविम्भकेहि सट्ठि कलह कारापेमि, एव इतो न कोचि कोट्टाम पच्चामि सतीति । सो पुत्त आह—गच्छ तात ! महामच्छे तो लडभावं मानु आचिक्खाहि पटिविम्भकेहि किं सट्ठि कलह करोहीति वदेहीति ।

सो पुत्त पेसेत्वा बनिम आकड्डिनु असक्कोन्तो रज्जुच्छेदनभयेन उत्तरिसाट्ठक थले ठपेत्वा उदक ओत-रित्वा मच्छेत्तोभेन मच्छे उपधारन्तो खागुकेहि पहरित्वा द्वेपि अक्खीनि भिन्दि । थले ठपित माटकम्पिस्स चोरो हरि । सो वेदनामत्तो हुत्वा हत्येन अक्खीनि उपालयमानो गहेत्वा उदका उत्तरित्वा कम्पमानो साटक परिपेमति ।

मापिम्म भरिया कलह कत्वा कम्मचि अपच्चाससनभाव करिस्सामीति एकस्मियेव कण्णे तालपथ्य [८०५] पिनन्धित्वा एक अक्खि उक्खल्लिममिया अञ्जेत्वा कुक्कुर अइकेनादाय पटिविम्भकधर अगमामि । अथ न एका सहायिका एवमाह-एकस्मियेव ते कण्णे तालपथ्य पिनन्धित एक अक्खि अञ्जित पियपुत्त विय कुक्कुर अइकेनादाय धरन्तो धर गच्छन्ति कि उम्मनिकासि जानाति ? ताह उम्मत्तिका त्वम्पन म अकारग्गेन अक्कोसमि परिभाममि इदानि त गामभोजकम्म सन्तिक गन्त्वा अट्टकहापणे दण्डापेस्सामीति एव कथह कत्वा उभोपि गामभोजकम्म सन्तिक अगमिम । कलहे विमोधिद्यमान तन्मायेव मन्थके दण्डो पति । अथ न बन्धित्वा दण्ड देहीति पोथेन आरभिम ।

एकवदेवता गामे तस्सा इम पवति अरञ्जो चम्सा पतिनो त व्यसन दिम्वा खन्थन्तरे टिला—भो ! पुत्तसि ! तुह उदकेन कम्मन्तो पट्टुटो धरेपि उभतो भट्टोसि जातोति वत्वा इम गायमाह—

अश्वत्थो भिन्ना पटो नट्टो सखीगेहे च भण्डनं,

उभतो पट्टुटकम्मन्तो उवकस्सि थलस्सि चाति ।

तत्था—सखीगेहे च भण्डनमि सखी नाम सहायिका तस्सा गेहे तव भरियाय भण्डन कत, भण्डन कत्वा बन्धित्वा पोथेत्वा दण्ड दापिय्याति उभतो पट्टुटकम्मन्तोति एव तव द्रोमुपि ठानेभु कम्मन्ता पट्टुट्टा भिन्ना येव । कपरेणु द्वीसु ? उवकस्सि थलस्सि चाति अक्खिभेदेन पट्टनामेन च उदके कम्मन्ता पट्टुट्टा, सखीगेहे भण्डनेन थले कम्मन्ता पट्टुट्टाति ।

सत्या इम धम्मदेमनं आहरित्वा जातक ममोधानेसि । तदा बालिमिको देवदत्तो अहोमि । एकवदेवता पन अहमेवाति ।

उभतोभट्टजातकं ।

१० काकजातकं

विषयं उचिष्यन्ब्रह्मदासि इदं सत्या जेतवने विहरन्तो आतत्थपरियं आरब्ध कथेसि । पञ्चुप्पन्न-
वत्पु द्वादसनिपाते भद्रसालजातके आबीभवित्सति ।

प्रतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो काकयोनिं निम्बति । अथेकदिवसं रज्जो
पुरोहितो बहिनगरे नदियं नहायित्वा गन्धे विलिम्पित्वा मालं पिलम्बित्वा वरवत्थनिम्बतो नगर पाविसि ।
नगरद्वारतोरणे द्वे काका निसिन्ना होन्ति । तेसु एको एकं आह—सम्म ! अहं इमस्स ब्राह्मणस्स मत्थके
सरीरबलञ्जं पातेस्सामीति ।

इतरो—मा ते एतं सच्चि अयं ब्राह्मणो इस्मरो इस्मरजनेन च सद्धि वेरं नाम पापक अयं हि कुट्टो सम्बेपि
काके विना-[४०६] सेय्याति ।

न सक्का मया न कातुन्ति ।

तेनहि पञ्जायिस्ससीति वत्था इतरो काको पलायि । सो तोरणस्स हेट्टाभागं सम्पत्ते ब्राह्मणे ओलम्बक
चारेन्तो विथ तस्स मत्थके वच्च पातेसि । ब्राह्मणो कुञ्जित्था काकेसु वेर वन्धि ।

तस्मि काले एका भतिया वीहिकोट्टिका दासी वीहि गेहद्वारे आतपे पत्थरित्था रक्खन्ती निसिन्नाव
निदं ओक्कमि । तस्सा पमावं अत्था एको दीघलोमको एलको आगत्त्वा वीहि ख्वादि । सा पवुञ्जित्त्वा तं दिस्वा
पलापेसि । एलको दुतियम्पि ततियम्पि तस्सा तथेव निहायनकाले आगत्त्वा वीहि ख्वादि । सापि तं तिक्खत्तु
पलापेत्था चिन्तेसि—अयं पुनपुन ख्वादन्तो उपपुव्वीहि ख्वादिस्सनि, बहु मे छेदो भविस्सति, इदानिस्स पुन
अनागमनकारणं करिस्सामीति । सा अलातं गहेत्वा निहायमाना विथ निसीदित्वा वीहि ख्वादनत्थाय एलके
सम्पत्ते उट्टाय अलातेन एलकं पहरि । लोमानि अग्गिं गण्हिसु । सो सरीरे भायन्ते अग्गि निम्बापेस्सामीनि
वेगेन गत्त्वा हत्थिसालाय समीपे एकिस्सा तिराकुट्टिया सरीर धंसि । सा पञ्जनि । ततो उट्टित्तजाला हत्थि-
सालं गण्हि । हत्थिसालासु भायन्तीसु हत्थिपिट्ठानि भायिसु । बहू हत्थी वगित्तसरीरा अहेसु । वेज्जा
अरोगे कातु असक्कोन्ता रज्जो आरोचेसु । राजा पुरोहित आह—आचरिय ! हत्थिवेज्जा हत्थीतिकिच्छत्तु
सक्कोन्ति अपि किञ्चिभेसज्जं जानासीति ।

जानामि महाराजाति ।

किं लद्धं वट्टतीति ?

काकवसा महाराजाति

राजा—तेनहि काके मारेत्वा वस आहरयाति आह ।

ततोपट्टाय काके मारेत्वा वसं अनभित्त्वा तत्थ तत्थेव रांसि करोन्ति । काकान महाभयं उपपज्जि ।
तदा बोधिसत्तो असीतिसहस्सकाकपरिवारो महामुसानवने बसति । अथेको काको गत्त्वा काकानं उपपन्न भय
बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो चिन्तेसि ठपेत्वा म अज्जो मय्ह आतकान उपपन्न भय हरिन्नु समत्थो नाम
नत्थि, हरिस्सामि नन्ति दसपारमियो आबज्जेत्त्वा भेत्तापारमि पुरेचारिक कत्त्वा एकवेगेनेव पक्खन्वित्त्वा विबट्ट-
महाभतपानेन पविसित्त्वा रज्जो आसन्नस्स हेट्टा पाविसि । अथ नं एको मनुस्सो गहेतुकामो अहोसि । राजा
सरण पविट्ठो मा गण्हीति चारेसि ।

महासत्तो धोक् विस्समित्त्वा भेत्तापारमि आवज्जित्त्वा हेट्टामना निक्खमित्त्वा राजानं आह—महाराज !
रज्जो नाम छन्दादि वसेन अगत्त्वा रज्जं कारेतु वट्टति । यं य कम्मं कत्तम्बं होति सम्बं निस्सम्म उपचारेत्वा
कातुं वट्टति, यच्च कयिरमानं निष्फज्जति तदेव कातु वट्टति न इतरं । सत्थे हि राजानो यं कयिरमानं न निष्फ-
ज्जति त करोन्ति महाजनस्स मरणमपपरियोसानं महाभयं उपपज्जति, पुरोहितो वेरवसिको हुत्वा मुसावावं
अकासि काकानं बसा नाम नत्थीति ।

तं सुत्या राजा पसन्नचित्तो बोधिसत्तस्स कञ्चनभङ्गोठ दापेत्वा तत्थ निसिन्नस्स पक्खन्तरानि सत्-
पाकसहस्सपाकतैवेहि मक्खत्तापेत्वा कञ्चनतटके राजारह सुभोजन दापेत्वा पानीय पायेत्वा सुहित विगतदरथं
महासत्तं एतदवोच—पण्डित ! त्वं काकान वसा नाम नत्थीति वदसि केन कारणेण तेसं वसा न होतीति ?
बोधिसत्तो—इमिना च इमिना च कारणेनाति सकलनिवेसनं एकरत्वं कत्वा धम्मं देसेन्तो इम गायमाहः—

निच्छं उच्चिग्गहवया सब्बलोकविहेसका,
तस्मा तेसं वसा नत्थि काकानस्माकञ्जातिनन्ति ।

तत्रायं सरुखेपत्थो । महाराज ! काका नाम निच्छ उच्चिग्गमानसा भयप्पत्ताव विचरन्ति । सब्ब-
लोकस्स च विहेसका खत्तियादयो मनुस्सेपि इत्थिपुग्गिमेपि कुमारकुमारिकादयोपि विहेठेन्ता किलमेन्ताव विच-
रन्ति । तस्मा इमेहि द्वीहि कारणेहि तेस अम्हाकं ज्ञातीन काकान वसा नाम नत्थि । अतीतेपि अभूत-
पुब्बा अनागतेपि न भविस्सतीति ।

एवं महासत्तो इम कारण उत्तान कत्वा महाराज ! रञ्जो नाम अनिसम्मअनुपधारेत्वा कम्म न
कातव्वन्ति राजान बोधेसि ।

राजा तुस्सित्वा बोधिसत्तं रज्जेन पूजेसि । बोधिसत्तो रज्जं रञ्जोयेव पटिट्ठत्वा राजान पञ्चसु
सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सब्बसत्तान अभय याचि । राजा धम्मदेसन सुत्वा सब्बसत्तान अभय दत्वा काकानं निबद्ध-
दान पट्टपेसि । दिवसे दिवसे तण्डुलम्मण्णम्म भत्त पचित्वा नानग्गर्संहि ओमहित्वा काकान दानं दीयति । महा-
सत्तस्स पन राजभोजनमेव दीयित्थ ।

सत्या इम धम्मदेसन आहृत्त्वा जानक समोधानेसि । तदा बागणमीराजा आनन्दो अहोमि । काक-
राजा पन अहमेवानि ।

काकजातक ।

असम्पदानवग्गो च्छुहससो ।

१५. ककष्टकवग्गणना

१. गोधजातकं

न पापजनसंसेवीति इदं सत्या वेनुवने विहरन्तो विपक्वलोवि भिक्षुं आरम्भ कथेसि । पञ्चुप्पन्नवत्थु महिलामुखजातके कथितसदिसमेव ।

प्रतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मवृत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनियं पटिसन्धि गण्हि । सो वयप्यतो नदीतीरे महाबलिं अनेकसतगोधपरिवारो वासं कापेसि । तस्स पुत्तो [४०८] गोधपिणको एकेन ककष्टकेन सद्धिं सन्धवं कत्वा तेन सद्धिं सम्मोदमानो विहरन्तो ककष्टकं परिस्सजिस्सामीति अवत्थरति । तस्स तेन सद्धिं विस्सासं गोधराजस्स आरोचेसु । गोधराजा पुत्तकं पक्कोसापेत्वा तात ! त्वं अट्टाने विस्सासं करोसि ककष्टका नाम नीचजातिका देहि सद्धिं विस्सासो न कत्तब्बो, सचे त्व तेन सद्धिं विस्सास करिस्ससि तं ककष्टकं निस्साय सम्बन्धेत्तं गोषकुल विनास पापुण्णिस्सति, इतो पट्टाय एतेन सद्धिं विस्सास माकासीति आह ।

सो करोतिथेव । बोधिसत्तो पुनपुन कथेन्तोपि तस्स तेन सद्धिं विस्सास चारेतु असक्कोत्तो अवस्स अम्हाक एत ककष्टकं निस्साय भय उपाज्जस्सति, तस्मि उपाप्पे पलायनमग्ग सम्पादेतु बट्टतीति एकेन पम्मेनेव वातविल कारापेसि । पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन महासरीरो अहोसि । ककष्टको पन पुरिमप्यमाणोथेव । इतरो ककष्टक परिस्सजिस्सामीति अन्तर्गन्तरा अवत्थरतेव । ककष्टकस्स पव्वतकुटेन अवत्थरगुणकोमो विय होति । सो किलमन्तो चिन्तेसि—सत्वाय अञ्जानि कतिपयानि दिवमानि मं एव परिस्सजिस्सति जीवित मे नत्थि एकेन नूदकेन सद्धिं एकतो हुत्वा इम गोधकुल विनासेस्सामीति ।

अवेकदिवस निदाघमेथे बट्टे वम्मिकमक्खिका उट्टहिमु ततो ततो गोधा निक्खमित्वा मक्खिकायो खादन्ति । एको गोधनुदको गोधविल भिन्दनत्थाय कुट्टाल गहेत्वा मुनमेहिं सद्धिं अरञ्ज पाविसि । ककष्टको त दिस्वा अज्ज अतनो मनोरथं पूरेस्सामीति उपसकमित्वा अघिदूरे निपज्जित्वा—भो पुग्गि ! कस्मा अरञ्जं चरसीति पुच्छि । सो गोधान अत्थायाति आह । अहं अनेकमतान गोधान आसयं जानामि, अग्गि च पनाल च आदाय एहीति त तत्थ नेत्वा इमस्मि ठाने पनाल पक्खिपित्वा अग्गि दन्त्वा भूय कत्वा समन्ता मुनमे ठपेत्वा सप महाभूमरं गहेत्वा निक्खन्तनिक्खन्ता गोधा पहरित्वा मारेत्वा रामि करोहीति । एव च पन त्वा अज्ज पच्चामित्तस्स पिट्ठि पस्सिस्सामीति एकस्मि ठाने सीम उक्खिपित्वा निपज्जि । लुहकोपि पनालभूय अवामि । धूमो विलं पाविसि । गोधा धूमन्था मरग्गभयतज्जिता निक्खमित्वा पलायितु आरद्धा । लूहको निक्खन्तनिक्खन्त पहरित्वा मारेसि । तस्म हत्थतो मुत्ता सुन्त्वा गण्हिसु । गोधान महाविनामो उपाज्जि ।

बोधिसत्तो ककष्टक निस्साय भयं उपाप्पन्ति त्वात्वा पापपुग्गिससग्गो नाम न कत्तब्बो पापे निस्साय हि मुख नाम नत्थि । एकस्म पापककष्टकस्म बसेन एत्तिकानं गोधान विनामो जत्तोति वातविलेन पलायन्तो इम गावमह —[४०९]

न पापजनससेवी श्रच्छन्तसुखमेधति,

गोधाकुलं ककष्टकाव कालं पापेति प्रतानन्ति ।

तत्राय सवेत्थो । पापजनसंसेवी पुग्गलो श्रच्छन्तसुखं एकन्नमुख निग्गतर मुन नाम न एधति न पटिवसति, यथा किं ? गोधाकुलं ककष्टकाव यथा ककष्टकतो गोधाकुल मुखं न लभि । एव पापजनससेवी मुख न लभति । पापजन पन मेवन्तो एकन्नेनेव कलिं पापेति प्रतानं कति युच्चति विनामो, एकन्नेनेव पापमेवी अत्तान च अञ्जो च अत्तना सद्धिं वमन्ते विनास पापेतीति ।

पालियम्पन कचं पापेवीति' निखन्ति । न व्यञ्जन अट्टकथाय नत्थि । अन्थोपिस्स न युज्जति, तस्मा यथावृत्तमेव गहेन व्व ।

सत्या इम धम्मदेयन आहरित्वा जातक समोधानेमि । तदा ककष्टको देवदत्तो अहोमि, बोधिसत्त-पुत्तो अनोवादकगोधपित्तको विपक्ववेदी भिक्षु अहोमि । गोधराजा पन अहमेवाति ।

गोधजातकं ।

१. स्था०— कालं पापेध्याति ।

२. सिगाहजातकं

एतं हि ते कुराजानन्ति इदं सत्या बेलुवने विहरन्तो देवदत्तस्य वधाय परिसक्कन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

धम्मसभाय हि भिक्खून् कथं मुत्वा मत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानेधं मय्ह वधाय परिसक्कति पुञ्चेपि परिमक्कियेव, न च मं मारेत् अमक्खि, सयमेव पन किलन्तोनि वत्त्वा अतीत आहुरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदाने रज्जं अग्नेने बोधिसत्तो सिगालयोनिय निव्वन्तित्वा सिगालराजा हुत्वा सिगालगगपरिवृतो सुमानवने विहासि । तेन समयेन राजगहे उस्सवो अहोसि । येभ्य्येन मनुस्सा सुरं पिबन्ति, मुराच्छगो येव किर सो अथेत्य सम्बहुत्ता धुत्ता बहु मुरञ्च मंसञ्च आहुरापेत्वा मण्डितपमाधिता गायित्वा सुरं पिबन्ति मस च खादन्ति । तेम पठमयाभावमाने मंस खीयि, सुरा पन बहुकाव । अथेको मंसखण्ड देहीनि आह । मम खीणन्ति च वुत्ते मयि छिने मसक्खयो नाम अत्थीनि वत्त्वा आमकग्गाने मतमनुस्समंसखादतत्थाय आगत-सिगाने मारेत्वा मम आहुरिस्सामीनि मुग्गर गहेत्वा निद्धमनमगेन नगरा निक्खमित्त्वा सुसान गत्त्वा मुग्गर गहेत्वा मतको विय उत्तानोव निपज्जि । तरिम खग्गे बाधिमत्तो सिगालगगपरिवृतो तत्थ गतो त दिस्वा नाय मतकोनि अत्त्वापि मुट्टनर उपपरिक्खिस्सामीनि तस्स अधोवानेन गत्त्वा [४६१] मरीगन्ध घायित्वा तत्ततो चम्म अमनकभाव अत्त्वा लज्जापेत्वा त उय्याजेस्सामीनि गत्त्वा मुग्गरकोटिय डसित्वा आकड्ढि । धुत्तो मुग्गरं न विजहि । उपमंकमन्तम्मि न ओलोकेन्तो पुन गाल्हतर अगहेमि । बोधिसत्तो पाटक्कमित्त्वा भो ! पुरिम ! सचे त्व मतको भवेय्यासि न मयि मुग्गर आकड्ढन्ते गाल्हतर गण्ठेय्यासि इमिना कारणेन तव मतक-भावो वा अमनकभावो वा दुज्जानोनि वत्त्वा इमं गायमाहः —

एतं हि ते कुराजानं यं सेसि मतसायिकं,

यस्स ते कड्ढमानस्स हरया दण्डो न मृच्चतीति ।

तत्थ—एतं हि ते कुराजानन्ति एतं कारणं तव दुविञ्जोय्य । यं सेसि मतसायिकन्ति येन कारणेन त्व मतसायिकं मेमि मतको विय हुत्वा सयसि । यस्स ते कड्ढमानस्साति यस्स तव दण्डकोटिय गहेत्वा कड्ढय-मानस्स हत्थतो दण्डो न मृच्चति सो पन त्व तत्ततो मतको नाम न हांसीति ।

एव वुत्ते मो धुत्तो अय मम अमतकभाव जानानीनि उट्ठाय दण्ड विपि । दण्डो विरज्जि । धुत्तो गच्छ विग्गो दानिसि मयाणि आह । बोधिसत्तो निवन्तित्वा भो ! पुरिम ! म विग्गन्तोपि त्वं अट्ठ महानिग्गे मोलम उस्सदनिग्गे अविग्गोपेवामीनि वत्त्वा पक्कामि । धुत्तो किञ्चि अजभित्त्वा मुमाना निक्खमित्त्वा परि-व्याय नहायित्वा आगतमग्गेनेव नगर पावमि ।

मत्था इम धम्मदेमन आहुरित्वा जानक ममोधानेमि । तदा धुत्तो देवदत्तो अहोमि, सिगानराजा पन अहमेवानि ।

सिगालजातकं ।

३. विरोचनजालकं

लक्ष्मी च ते निष्कल्पिताति इदं सत्या बेलुवनने विहरन्तो देवदत्तस्स गयासीसे सुगतालयस्स दत्तिसतभावं आरम्भ कयेसि ।

पञ्चपन्नवत्पु

देवदत्तो हि अन्तरहितज्ज्झानो लाभसक्कारपरिहीनो अत्थेस उपायोति चिन्तेत्वा सत्थारं पञ्चवत्पूनि याचित्वा असभमानो द्विजं अग्गसावकानं सद्धिविहारिके अधुनापञ्चजिते धम्मविनयन्दि अकोविदे भिक्खु गहेत्वा गयासीसं गत्वा सद्धय भिन्दित्वा एकसीमाय आवेणिसद्धयकम्मामि अकासि ।

सत्या तेसं भिक्खूनं आणपरिपाककालं जत्वा द्वे अग्गसावके पेसेसि । ते दिस्वा देवदत्तो तुट्टमानसो रत्ति धम्मं देसयमानो बुद्धलीलूहं करिस्सामीति सुगतालयं दस्सेन्तो विगतधीनमिद्धो लो आबुसो सारिपुत्त ! भिक्खुसङ्घो पटिभात्तु तं भिक्खूनं धम्मीकथा पिट्ठि मे आगिलायति, तमह आयमिस्सामीति वत्वा निह उपगतो । द्वे अग्गसावका तेसं भिक्खून धम्मं देसेत्वा मग्गफलेहि पबोघेत्वा सब्बे आदाय वेलुवनमेव पञ्चागमिसु । [४१२]

कोकालिको विहारं पुच्छ दिस्वा देवदत्तस्स सन्तिकं गत्वा आबुसो देवदत्त ! परिसं ते भिन्दित्वा द्वे अग्गसावका विहारं पुच्छ कत्वा गत्वा, लव पन निदायसियेवाति वत्वा उत्तरासङ्गमस्स अपनेत्वा भित्ति य पिट्ठिकण्ठकं फस्सन्तो विषय पण्हिया न ह्वये पहरि । तावदेवस्स मुत्थतो लोहित उग्गाञ्छि । सो ततोपट्टाय गिलानो अहोसि ।

सत्या घेरं पुच्छि—सारिपुत्त ! तुम्हाकं गतकाले देवदत्तो कि अकासीति । भन्ते ! देवदत्तो अम्हे दिस्वा बुद्धलीलूहं करिस्सामीति सुगतालयं दस्सेत्वा महाविनास पत्तोति । सत्या न लो सारिपुत्त ! देवदत्तो इदानेव मम अनुकरोन्तो विनास पन्नो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्वा घेरेन याचितो अतीतं आहन्ति —

अतीतवत्पु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो केसरसीहो हुत्वा हिमवन्तपदेसे कञ्चनगुहाय वासं कयेसि । सो एकदिवसं कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा चतुद्दिस ओलोकेत्वा सीहनाद नदित्वा गोचराय पक्कन्तो महामहिंसं वधित्वा वरमसं खादित्वा एकं सरं ओतरित्वा मरिचिवग्गस्स उदकस्स कुञ्चि पूरेत्वा गृहं सन्धाय पायासि । अयेको सिगालो गोचरपसुतो सहसाव सीहं दिस्वा पन्नायित्तु अमक्कन्तो सीहस्स पुरतो पादेसु पतित्वा निपज्जि । कि जम्बूकाति वुत्तं अहं ते सामि ! पादे उपट्टानुकामोति आह । सीहो साधु एहि मं उपट्टह वरमंसानि तं खादापेस्सामीति वत्वा सिगाल आदाय कञ्चनगुहं अगमासि । सिगालो ततोपट्टाय सीहविधासं मंसं खादति । सो कतिपाहस्सेव थुल्लसरिरो अहोसि । अथ न एकदिवसं गुहाय निपन्नकोव सीहो आह—गच्छ जम्बुक ! पञ्चतसिखरे उत्त्वा पञ्चतपादे सञ्चरन्नेसु हत्थियअस्समहिंसादीमु यस्स मंसं खादित्तुकामोसि तं ओलोकेत्वा आगन्त्वा अस्सकमसं खादित्तुकामोम्हीति वत्वा मं वन्दिता विरोच सामीति वद, अहं तं वधित्वा मसं खादित्वा तुहम्पि दस्सामीति ।

सिगालो पञ्चतसिखरं अभिगहेत्वा नानप्यकारे मियं ओलोकेत्वा यस्सेव मंसं खादित्तुकामो होति कञ्चनगुहं पबिसित्वा तमेव सीहस्स आरोकेत्वा पादेसु पतित्वा विरोच सामीति वदति । सीहोवेगेन पक्खन्दिता सचेपि मत्तवरबारणो होनि । तत्थेव नं जीविनक्खय पापेत्वा सय्यामि वरमसं खादति । सिगानस्सापि देति सिगालो कुञ्चिपूरं मंसं खादित्वा गृहं पबिसित्वा निदायति । सो गच्छन्ते गच्छन्ते काले मानं बह्वेसि—अहम्पि चतुष्पदोव कि कारणा दिवसे दिवसे परेहि पोसियमानो विहरामि इत्तो पट्टाय अहम्पि हत्थियआदयो पहरित्वा मंसं खादिस्सामीति । सीहोपि मिगगजा विरोचसामीति वत्तमेव पदं निस्साय बारणो वधेति, अहम्पि सीहेन विरोचं जम्बूकाति मं वदापेत्वा एकं वरवारणं वधित्वा मंसं खादिस्सामीति ।

सो सीहं [४१३] उपसंकमित्वा एतदबोच—सामि ! मया दीधरत तुम्हेहि बधितानं वरवारणान् मंसं खादितं, अहमिपि एक वारणं पहरित्वा मस खादितुकामो, तुम्हेहि निपन्नद्वाने कञ्चनगुहाय निपज्जिस्सामि, तुम्हे पम्बतपादे बिचरन्त वरवारण ओलोकैत्वा मम सन्तिकं आगन्त्वा बिरोच जम्बुकाति वदेथ, एतकमत्तमि मच्छेरं मा करित्थाति ।

अथ नं सीहो आह—न त्वं जम्बुक ! वारणे बधितु समत्थो । सिगालफुले उप्पन्नो वारण पहरित्वा मंसं खादनसमत्थो सिगालो नाम लोके नत्थि मा ते एतं रुच्चि । मया बधितवरवारणानञ्जोव मस खादित्वा वसस्सूति ।

सो एवं दुत्तेपि ओरमितु न इच्छि । पुनप्पुन याचियेव । सीहो त निवारेतु असक्कोन्तो सम्पटिच्छित्त्वा तेनहि मम वसनद्वान् पबिसित्वा निपज्जाति जम्बुक कञ्चनगुहाय निपज्जापेत्वा पम्बतपादे मत्तवरवारणं ओलोकेत्वा गुहाद्वारं गन्त्वा बिरोच जम्बुकाति आह । सिगालो कञ्चनगुहाय निकषामित्वा विजम्भित्वा चतुद्दिस ओलोकैत्वा तिक्खत्तु वस्सित्वा मत्तवरवारणं कुम्भे पतिम्सामीति विरज्जिभत्त्वा पादमूले पति । वारणो दक्खिणपादे उक्खिणित्वा तस्स सीमं अक्कमि । सीसट्ठीनि च्चुण्णविचुण्णानि अहेत्सु । अथस्स सरीरं वारणो पादेन सद्दघरित्वा रासिं कत्वा उपरि सण्ड पानेत्वा कञ्चनाद नदन्तो अरञ्जं पाविसि । बोधिसत्तो इमं पवत्ति दिस्वा इदानि बिरोच जम्बुकाति वत्था इम गायमाह —

सतो च ते निष्फलिता मत्थको च बिबालितो,
सब्बा ते फासुका भग्गा अज्ज जो त्वं बिरोचसीति ।

तत्थ—ससीति मत्थलुङ्गा । निष्फलिताति निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इम गाय वत्था यावतायुकं ठत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेमन आहरित्वा जातकं समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । सीहो पन अहमेवाति ।

बिरोचनजातकं ।

४. नङ्गुट्टजातकं

बहुभ्येत प्रसम्भिजातवेदाति इद सत्या जेनवने विहरन्तो आजीवकान मिच्छातप आरम्भ कथसि ।

पञ्चपन्नवत्पु

तदा किर आजीवका जेतवनपिट्ठिय नानप्पकार मिच्छातप चरन्ति । मम्बहुला भिक्खू तेस उक्कटिकप्प-
धानवग्गुत्थितकण्टकापस्सयपञ्चतापत्तपमादिभेद मिच्छातप दिस्वा भगवन्त पुच्छिसु—अत्थि नुखो भन्ते ।
इम मिच्छातप निस्साय काचि वड्डीति ।

सत्या न भिक्खव ! एवरुप मिच्छातप निस्साय कुमल वा वड्डी वा अत्थि । पुब्बे पण्डिता एवरुप
तप निस्साय कुमल वा वड्डी वा भविस्सतीति [४१३] सञ्जाय जातग्गि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अग्गि-
जुह्नादिवसेन किञ्चि वड्ढि अपस्सन्ता अग्गि उदकेन निव्वापेत्वा कसिणपरिकम्म क्त्वा अभिञ्जा च समा-
पत्तियो च निम्बतत्त्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुन्ति क्त्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्पु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणवृत्त निम्बन्ति । तस्स जातदिवसे
मातापितरौ जातग्गि गहेत्वा ठपेसु । अथ न सोलसवस्सवाल एतदवोचु—मय त पुत्त ! जातदिवसे अग्गि
गण्डिम्ह सच्चसि अगार अञ्जावसितुकामो तयो वदे उग्गण्ह अथ ब्रह्मलोक गन्तुकामो अग्गि गहेत्वा अरञ्ज
पविसित्वा अग्गि परिचरन्तो महाब्रह्मान आराधत्वा ब्रह्मलोकपरायणा होहीति ।

सो न मग्ग अगारेनत्थोति अग्गि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अस्समगद मापत्वा अग्गि परिचरन्ता
अरञ्जे विहामि । सो एकदिवस पच्चन्तागामके गोदक्खिण लभित्वा त गोग अस्समपद क्त्वा चिन्तेसि अग्गि
भगवन्त गोमम खादापेस्सामीति । अथस्स एतदहोमि—इध षोण नत्थि अग्गिभगवा अलाण ख्वादिनु न सक्खि
स्सति, गामतो लोण आहरित्वा अग्गिभगवन्त सलोणक खादापेस्सामीति । सो त तत्थव बन्धित्वा लोण थाय
गाम अगमासि ।

तस्मि गत मम्बहुला लुहका न टान आगता गोग दिम्वा वधिक्त्वा मस पचित्वा ख्वादिक्त्वा नङ्गुट्टञ्च
जङ्घञ्च चम्मञ्च तत्थव छड्डइत्वा अवसेमस आदाय अगमसु ।

ब्राह्मणो आगन्त्वा नङ्गुट्टादिमत्तमव दिस्वा चिन्तेसि—अय अग्गिभगवा अत्तना मन्तकम्प रक्खित्त
न सक्काति म पन कदा रक्खिस्सति ? इमिना अग्गिपरिहरणन निरत्थवेन भवित्त्व नत्थ एतोनिदाना कुसन
वा वड्डी वाति । सो अग्गिपरिचरियाय विगतच्छन्दो हम्भा ! अग्गिभगवा ! त्व अत्तनापि सन्तक रक्खित्तु
असक्कोत्तो म कदा रक्खिस्सति ? मस नत्थि एत्तकेनपि तुस्साहीति नङ्गुट्टादीनि अग्गिग्गि पक्खित्तो धम
गाथमाह —

बहुभ्येत प्रसम्भि ! जातवेव ! य त बालधिनाभिपूजयाम,

मसारहस्स नत्थज्ज मस नङ्गुट्टम्पि भव पटिग्गहातूति ।

तत्थ—बहुभ्येतन्ति एत्तकम्पि बहु । प्रसम्भीति असप्पुरिस ! असापजातिक ! जातवेदाति
अग्गि आतपनि । अग्गि हि जानमनोव वेदियति ज्ञाययि पाकटा होति तस्मा जातवदोनि वुच्वति । य त
बालधिनाभिपूजयाभाति य अज्ज मय अत्तनोपि सन्तक रक्खित्तु असमत्थ भवन्त बालधिना अभिपूजयाम
एताम्प ते बहुमेवाति दम्भेति । मसारहस्साति मसारहस्स तुम्ह नत्थि अज्जमस । नङ्गुट्टम्पि भव पटि-
ग्गहातूति अत्तनो सन्तक रक्खित्त असम्वात्तो भव इम सखुरजङ्घचम्म नङ्गुट्टम्पि ने पतिग्गहातूति [४१४]

एव क्त्वा महासतो अग्गि उदकेन निव्वापत्वा इसिपब्बञ्ज पञ्चजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो
च निम्बत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहोमि । सत्या इम धम्मसेन आहरित्वा जातक समोधानसि । निम्बुत्तमित्ता-
पसो अहमेव तेन समयेनाति ।

नङ्गुट्टजातक ।

५. राधजातकं

न त्व राध ! विजानासीति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो पुरागुदुतियिकापलोभन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपत्र वन्द्य

पञ्चपत्रवन्द्युं इन्द्रियजातके आवीभवस्मिति । सत्या पन त भिक्षु आमन्तेत्वा—भिक्षु ! मातु-
गामा नाम अरक्षिष्या आरक्ष्य ठपेत्वा रक्षन्तापि ता रक्षितु न मक्कोन्ति त्वम्पि पुष्ये एन आरक्ष्य ठपेत्वा
रक्षन्तोपि रक्षितु नासक्वि इदानी कथ रक्षिष्यमीति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवन्द्य

अतीते वारगणिय ब्रह्मदाने रज्ज कारेने बोधिसत्तो मुकयोनि य निव्वसि । कासिग्ठं एको ब्राह्मणो
बोधिसत्तञ्च कासिग्ठभातरञ्चनस्स पुनट्टाने ठपेत्वा पोसेमि । तेनु बोधिसत्तम्म पोट्टपायोति नाम अहोसि । इत-
स्स राधोति । तम्म पन ब्राह्मणस्स भग्गिया अनाचारो ह्येति दुम्मसीमा । सो बोहोहरत्थाय गच्छन्तो उभोपि
भातगे आह—ताना ! सवे वो माता ब्राह्मणी आनाचार आचरति वारेव्याथ नन्ति ।

बोधिसत्तो आह—माधु तान ! वारेन् मक्कोन्ता वारेव्याम, असक्कोन्ता तुण्ही भविस्सामाति ।

एव ब्राह्मणो ब्राह्मणि मुकान नीयादेत्वा बोहोहरत्थाय गतो । तस्स पन सतदिवसतो पट्टाय ब्राह्मणी
अतिचरित् आरद्धा । पविमन्तानञ्च निक्खमन्तानञ्च अन्तो नत्थि । तस्स क्कियि दिस्वा राधो बोधिसत्त
आह—भातिक ! अम्हाक पिता सवे वो माता अनाचार आचरति वारेव्याथाति वत्वा गतो, इदानिचसा
अनाचार आचरति वारेम नन्ति ।

बोधिसत्तो—तान ! त्व अन्नो अव्यत्तताय बालभावेन एव वदेसि, मातुगाम नाम उक्खिणित्वा
चरन्तापि रक्षितु न मक्कोन्ति । य कम्म कान् न सक्का न त कानु तट्टतीति इम गाथमाह —

न त्व राध ! विजानासि अड्डरत्ते अनागते,

अध्यायत पिलपसि विरत्ता कोसियायनेति ।

तत्थ—न त्व राध ! विजानासि अड्डरत्ते अनागतेति तान ! राध ! त्वं न जानासि अड्डरत्ते
अनागते पट्टमयामेवेव एतका जना आगता इदानी को जानाति किन्तुकापि आगमिग्गन्ति ? अध्यायत विल-
पसीति त्व अव्यत्तविलाप विलपमि । विरत्ता कोसि [४१५] वायनेति माता नो कोसियायनी ब्राह्मणी विरत्ता
अम्हाक पितरि निप्येमा जाना मच्चस्मा तस्मि मिनेहो वा पेम वा भवेव्य न एयरूपं अनाचारं करेव्याति इममत्थ
एनेहि व्यञ्जनेहि पकासेसि ।

एव पकामेत्वा च पन ब्राह्मणिया मद्धि राधस्स वन् नानामि । सापि याव ब्राह्मणस्स अनागमना
यथारुचिया विचरि ब्राह्मणो आगन्त्वा पोट्टपाद पुच्छ—तान ! कीदसी ते माताति । बोधिसत्तो ब्राह्म-
णस्स सब्ब यथाभूत कथेत्वा कि ते तान ! एवरूपाय दुम्मीनायाति च वत्वा तान ! अन्हेहि मातुया दोसस्स
कथितकालतो पट्टाय न सक्का इय वमिनुन्ति ब्राह्मणस्स पादे वन्दित्वा मद्धि राधेन उज्जित्वा अग्ग्हा
अगमासि ।

सत्या इम धम्मदेवन आहरिग्ग्वा चत्तारि सच्चानि पकामेमि । मच्चपरिग्रहोमाने उक्कण्ठितभिक्षु
सोत्तापसिक्केने पत्तिट्टुहि । तदा पन ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एनेवेव द्वे जना अहेसु । राधो आनन्दो । पोट्ट-
पादो पन अहमेवाति ।

राधजातकं ।

६. काकजालकं

अपि नु हनुक। सन्ताति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो सम्बहुने महल्लके भिक्खू आरब्ध कयेसि ।

पञ्चपन्नवापु

ते किर गिहीकाले सावत्थियं कुट्टम्बिका अड्डा महद्धना अञ्जामञ्जं सहायका एकतो हुत्वा पुञ्जानि करोन्ता सत्पु धम्मदेसनं सुत्वा मय महल्लका कि नो धरावासेन सत्पु सन्तिके रमणीये बुद्धसासने पम्बजित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सामाति सम्बं सापतेय्य पुत्तधीतादीनं दत्त्वा अस्सुमुल्ल जातिसङ्घं पहाय सत्थारं पम्बज्जं माचित्वा पम्बजिसु । पम्बजित्वा च पन पम्बज्जानुरूप समणधम्म न करिसु, महल्लकभावेन धम्मम्यि न परियापुरिसु गिहीकाले विय पम्बजितकालेपि विहारपरियन्ते पण्णसाळं कारेत्त्वा एकतोव वसिसु । पिण्डाय चरन्तापि अञ्जत्व अगन्त्वा भेमुब्ब्येन अत्तनो पुत्तदारस्सेव गेहं गन्त्वा भुञ्जिसु । तेसु एकस्स पुराणदुतियिका सब्बे-सम्पि महल्लकत्थेरानं उपकारा अहोसि । तस्मा सेसापि अत्तना लद्ध आहार गहेत्त्वा तस्सा येव गेहे निसीदित्वा भुञ्जन्ति । सापि तेस यथासन्निहित सूपव्यञ्जन देति । सा अञ्जतरेन आबाधेन फुट्टा कालमकासि । अथ ते महल्लकत्थेरा विहार गन्त्वा अञ्जामञ्जं गीवासु गहेत्त्वा मधुरहत्थरसा उपासिका कालकताति विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरिसु । तेसं सद् सुत्वा इतोचितो च भिक्खू सन्निपतित्वा—आवुसो ! कस्मा रोदथाति पुच्छिसु ।

ते—अम्हाक सहायस्स पुराणदुतियिका मधुरहत्थरसा कालकता [४१६], अम्हाक अतिविय उप-कारा इदानि कृतो तथारूपि लभिस्साम, इमिना कारणेन रोदिम्हाति आहसु ।

तेस त विष्पकारं दित्त्वा भिक्खू धम्मसभायं कथ समुट्ठापेसु—आवुसो ! इमिना नाम कारणेन महल्ल-कत्थेरा अञ्जामञ्जं गीवाय गहेत्त्वा विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरन्तीति सत्या आगन्त्वा कायानुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेते तस्सा कालकिरियाय रोदन्ता विचरन्ति, पुब्बेवेते इम काकयोनिमं निम्बत्तित्वा समुद्दं मत निस्साय समुद्दा उदक उस्सिञ्चित्त्वा एन नीहरिस्सामाति वायमन्ता पण्डिते निस्साय जीवित लभिसूति वत्त्वा अतीत आहारि .—

घतोलवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिससो समुद्देवता हुत्वा निम्बन्ति । अथेको काको अत्तनो भरियं काकि आदाय गोचर परियेसमानो समुद्दीरे अगमासि । तस्मि काले मनुस्सा समुद्दीरे क्षीरपायासमच्छ-मसमुरादीहि नागबलिकम्म कत्त्वा पक्कमिसु । काको बलिकम्मट्टान गन्त्वा क्षीरादीनि दित्त्वा सद्धि काकिया क्षीरपायासमच्छमसादीनि परिभुञ्जित्त्वा बहु सुर पिबि । ते उभोपि सुरामदमत्ता समुद्दीको कलि-स्सामाति बेलन्ते निसीदित्त्वा नहायितु आरभिसु । अथेका ऊभि आगन्त्वा काकि गहेत्त्वा समुद् पवेसेसि । तमेको मच्छो मसं खादित्त्वा अज्जोहरि । काको भरिया मे मताति रोदि परिदेवि ।

अथस्स परिदेवनसद् सुत्वा बहू काका सन्निपतित्त्वा—कि कारणा रोदसीति पुच्छिसु ।

सहायिका वो बेलन्ते नहायमाना ऊमिया हटाति ।

ते सब्बेपि एकरवं रवन्ता रोदिसु । अथ नेसं एतदहोसि इमं समुद्देवकं नाम अम्हाकं कि पहीति ? उदकं उस्सिञ्चित्त्वा समुद्दं तुच्छं कत्त्वा सहायिक नीहरिस्सामाति । ते मुळं पूरेत्त्वा उदकं बहि छुड्ढेन्ति । क्षीरूदकेन च गले सुस्समाने उट्टायुट्टाय पथ गन्त्वा विस्समन्ति । ते हनुसु किलन्तेसु मुखेसु सुखन्तेसु अक्खिसु रत्तेसु दीना किलन्ता हुत्वा अञ्जामञ्जं आमन्तेत्त्वा—अम्भो ! मयं समुद्दा उदकं गहेत्त्वा बहि पातेम गहितगहितट्टानं पुन उदकेन पूरेति समुद्दं तुच्छं कातुं न सक्खिस्सामाति वत्त्वा इमं गाथमाहंसु :—

अपि न हनुका सन्ता मूलञ्च परिसुस्तति,
ओरभाम न पारेम पूरतेव महोवधीति ।

तत्थ—अपि न हनुका सन्तासि अपि नो हनुका सन्ता अपि अम्हाकं हनुका किलन्ता । ओर-
भाम न पारेभाति मयं अत्तनो बलेन महासमुदा उदक आकड्ढेम ओसारेम तुच्छं पन न कातु न सक्कोम अयं
हि पूरतेव महोवधीति । [४१७]

एवं च पन वत्वा सन्धेपि ते काका तस्सा काकिया एवरूपं नाम तुण्ड अहोसि, एवरूपानि वट्टुक्खीनि
एवरूपं छविसण्ठानं, एवरूपो मधुरसदो, सा नो इम चोरसम्हं निस्साय नट्टाति बहु विप्पलपिसु । ते एव विप्पल-
पमाने समुद्देवता भेरवरूप दस्सेत्वा पलापेसि । एव तेस सोत्थि अहोसि ।

सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा काकी अय पुराणदुत्तियिका अहोसि
काको महल्लकत्थेरो । सेसकाका महल्लकत्थेरा । समुद्देवता पन अहमेवाति ।

काकजातकं ।

७. पुष्करस्तजातकं

नयिव दुक्ल भद्रु दुक्लन्ति इद सत्या जतवन विहरन्ता एक उक्कण्ठितभिक्लु आरब्ध वधेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो हि भगवता सञ्च किर त्व भिक्लु ! उक्कण्ठितोति वुत्त सञ्चन्ति वत्वा केन उक्कण्ठापितोसीति च पुटठो पुराणदुत्तियिकायाति वत्वा भधुरहत्थरसिका भन्ते ! मा इत्थी न सक्कोमि न विना वसितुन्ति आहं । अथ न सत्या एसा ते भिक्लु ! अनत्थकारिका पुब्बपि त्व एत निस्साय सूल उत्तासितो एतञ्च व परिदेवमानो काल कत्वा निरय निब्बत्तो इदामि त कस्मा पुन पत्थसीति वत्वा अतीत आहारि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्त रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो आकासट्टदेवता अहोमि । अथ बाराणसिय कत्तिव रत्तिवारङ्गो सम्पत्तो होति । नगर देवनगर विय अलङ्कसि । सब्बो ज्ञो छगकीलान्मिस्तो अहोसि । एकस्स पन दुग्गतमनुस्सस्स एकमेव धनसाटकयुग अहोसि । सो त मुधोत धोवापत्वा आंभञ्जापत्वा सतवत्तिक सहस्सवत्तिक कारेत्वा ठपसि ।

अथ न भरिया एवमाह—इच्छामह सामि ! कुमुम्भरत्त निवासत्वा एक पारुपित्वा तव कण्ठ लग्गा कत्तिकरत्तवार वरितुन्ति ।

भद्दे ! कुतो अम्हाक दलिहान कुमुम्भ ? सुद्धवत्थ निवासत्वा कीलाहीति ।

कुमुम्भरत्त अलभमाना छगकीन न कीनिस्सामि त्व अञ्जा इत्थि गहेत्वा कीनस्मूति ।

भद्दे ! कि म पीलसि ? कुतो अम्हाक कुमुम्भन्ति ?

सामि ! पुरिसस्स इच्छाय सति कि नाम नत्थि । ननु रज्जो कुमुम्भवत्थुस्मि बट्ट कुमुम्भन्ति ?

भद्दे ! त ठान रक्खसपरिग्गहीतपोक्खग्गीसदिम वनवा रक्खा न सक्का उपसड्ढमिन् मा त एत शच्चि ययालद्धनव तुस्सस्मूति ।

सामि ! रत्तिभाग अन्धकार सति पुरिसस्स अगमनीयट्टान नाम अत्थोति'

इति सो ताय पुनपुन वयन्तिया किलसवमेन वचन गहेत्वा हानु भद्दे ! मा चिन्त [४१८] यित्थाति त समस्सासेत्वा रत्तिभाग जीविन् परिच्चजित्वा नगरा निकम्भित्वा रज्जा कुमुम्भवत्थु ग- वा वति मद्दित्वा अन्तोवत्थु पाविसि । आरक्खमनुस्सा वतिमद्द मुत्था चोरा चोरोति परिवारत्वा गहेत्वा परिभा सित्वा कोट्टत्वा बन्धित्वा पभाताय रत्तिया रज्जा देस्सेमु । राजा गच्छथ न सूल उत्तासेयाति आह । अथ न पच्छावाह बन्धित्वा वज्जभरिया वज्जमानाय नगरा निकम्भमापत्वा मूल उत्तासस । वलववट्ठना वत्तन्ति वाका सीसे निलीयित्वा कग्गयग्गासदिसेहि तुण्डहि अक्खीनि विज्जन्ति । सो तथारूपिण्ण दुक्ल अमनसि करित्वा तमेव इत्थि अनुस्मारत्वा ताय नाममिद्द धनपुष्करत्तनिवत्थाय वण्ठ आमत्त बाहुयुगलाय सद्धि कत्तिकरत्तिवारगो परिहीनोति चिन्नेत्वा इम गाथमाह—

नयिव दुक्ल भद्रु दुक्ल य म तुदति वायसो

य सामा पुष्करत्तं कत्तिक नानुभोस्सतीति ।

तत्थ—नयिव दुक्ल भद्रु दुक्ल य म तुदति वायसोति यञ्च इद मूल लग्गनपञ्चय कायिकचेतसिवदुक्ल यञ्च लोहमयहि विय तुण्डहि वायसो तुदति इद सब्बम्पि मय्हे न दुक्ल अद्द दुक्ल एतयय पन म दुक्लन्ति अत्थो । कनर ? य सामा पुष्करत्तं कत्तिक नानुभोस्सतीति य सा पियङ्गुमामा मम भरिया एक कुमुम्भरत्त

१ स्या०—एका आकासचारिणी देवता तत्स अनागतभव वित्वा तं निवारैति ।

निवासेस्वा एकं पारुषित्वा एव घनपुष्करतेन बल्ययुगेन आच्छन्ना मं कण्ठे गहेत्वा कस्तिकरत्तिवार नानुभवि-
स्सति इमं मय्हं कुक्खं, एतदेव हि म वापतीति ।

सो एवं मानुगामं आरब्धं त्रिपलपन्तोयेव काल कत्वा निरये निब्बत्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका इदानि जयम्पतिका ।
तं कारणं पच्चकल कत्वा ठिता आकायट्टुदेवता पन अहमेवाति ।

पुष्करस्तजातकं ।

८. सिंगालजातकं

नाहं पुनं न च पुनस्ति इद सत्या जेतवने विहरन्तो किलेसनिगह आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुत्रवापु

सावत्थिय किर पञ्चसतमता सहायका महाविभवा सेट्टिपुता सत्थु धम्मदेसन मुत्वा सासने उर दत्वा पञ्चजित्वा जेतवने अन्तोकोटिसन्यारे विहरिसु । अथेकदिवस तेस अड्डरत्तसमये किलेसनिस्सित्तो सकप्पो उप्पज्जि । ते उक्कण्ठित्वा अत्तना जह्मित्तिलेसे पुन गण्हितु चित्त उप्पादयिसु । अथ सत्या अड्डरत्तसमनन्तरे सब्बञ्जुत्तञ्जाणदण्डदीपिक उक्खिपित्वा कतराय नुवो रत्तिया जेतवने भिक्खू विहरन्तीति अञ्जासय ओलो-केन्तो तेस भिक्खून अञ्चन्तरे कामरागसकप्पस्स उप्पन्नभाव अञ्जामि । सत्या च नाम एकपुत्तिका हत्थी अत्तनो पुत्त विय एकचक्खुको [४१६] पुरिसो चक्खु विय अत्तनो सावके रक्खति । पुब्बण्हादिसु यस्मि यस्मि समयं तेस किलेसा उप्पज्जन्ति ते तेस किलेसे ततो पर वड्ढित्तु अदत्वा तस्मि तस्मियेव समये निग्गण्हाति । तेनस्स एतदहोसि, अथ च चक्कवत्तिरञ्जो अन्तोनगरेयेव चोरान उप्पन्नकालो विय वत्ति इदानेव तस धम्मदेसन कत्वा ते किलेसे निग्गण्ठित्वा अरहत दस्सामीति । सो मूग्गभिगन्धकुटितो निक्खमित्वा मधुग्ग्स्सरेण आनन्दाति आयस्सन्त धम्मभण्डागारिक आनन्दत्थेरे आमन्तेसि । थेरो वि भन्तेति आगत्त्वा बन्दित्वा अट्टामि । आनन्द । यत्तका भिक्खू अन्तोकोटिसन्यारे विहरन्ति सब्बेव गन्धकुटिपरिवेगे सान्निपातेहीति । एव किरम्म अट्टेसि सचाह तेयेव पञ्चसते भिक्खू पक्कोसापेस्सामि सत्याग नो अञ्चन्तरे किलसान उप्पन्नभावो ज्ञातीति सवियग्गमानसा धम्मदेसन पटिच्छित्तु न सक्खिस्सतीति । तम्मा मञ्जे सन्निपातेहीति आह । थेरो माधु भन्ति अवापुरग आदाय परिवेगेण परिवेग आहिण्डित्वा सब्बे भिक्खू गन्धकुटिपरिवेगे सन्निपातेत्वा बुद्धामन पञ्जापेमि । मत्था पल्लङ्क आभुजित्वा उज्ज वाय परिगथाय सिलापठविय पतिट्टुहमानो मित्तेरुविय पञ्जानबुद्धामन निसीदि । आवेत्तावेत्ता यमकयमका छब्बभण्णथनबुद्धरस्मियो विस्सज्जन्तो । तापि रम्मियो पाणिमत्ता छुत्तमत्ता कृटा-गारकुच्छिमत्ता छिज्जित्वा छिज्जित्वा गगनतले विज्जुल्लता विय मञ्चरिम् । अण्णवकुच्छि खोभत्वा वाल-सुरियुगमन्तकालो विय अहोसि । भिक्खुसङ्घोपि सत्थार बन्धित्वा गरुचित्त पञ्चपट्टपेत्वा रत्तकम्बलमाग्गि परिकल्पन्तो विय परिवारेत्वा निसीदि ।

मत्था ब्रह्मास्सर निच्छारेन्तो भिक्खू आमन्तेत्वा—न भिक्खवे । भिक्खुना नाम कामवित्तव व्यापा-दवित्तक विहिंसावित्तवन्ति इमे तयो अकुसलवित्तके विलक्केतु वट्टति अन्तो उप्पन्नजिनेसो हि परिचकोत्ति ज्ञातु न वट्टति, किलेसो नाम पञ्चामित्तसिदसो पञ्चामित्तो च खुद्दको नाम नत्थि ओकाम लभित्वा विनासमव पापेति, एवमेव अप्पमत्तकोपि किलेसो उप्पज्जित्वा वड्ढित्तु लभन्तो महाविनास पापेति किलेसो नामेस हत्ता-हलविसुप्पो उप्पाटित्तच्छविलोमगण्डनिभो^१ आमीविमपटिभागो अमनिअग्गिसिदसो अत्तीयित्तु न युत्तो आसवित्तवो उप्पन्नपन्नकवगोयेव पटिसङ्खानबलेन भावनाबलेन यथा महत्तम्पि हदये अट्टत्वा पट्टिमिनि-पत्ता उदविन्दुविय विवट्टति एव पर्जाहत्तवो पोगराव पण्ठितापि अप्पमत्तकम्पि विलेस गरहित्वा यथा पुन अञ्चन्तरे नूप्पज्जति एव निग्गण्ठित्तु वत्ता अतीत आहरि —[४२०]

अतीतवत्थु

अतीने बारागामिय ब्रह्मदत्ते रज्ज वारेन्ते बोधिमत्तो मिगालयोनि य पटिमन्धि गहेत्वा अरञ्जो नदीतीरे निवास कथेसि । अथेको जरहत्थी गह्मतीरे कालमकासि । सिंगालो गोचरपसुतो त हत्थिसरीर दिस्वा महा मे गोचरो उप्पन्नोति गत्त्वा सोण्डे उसि । नङ्गलीसाय दट्टकालो विय अहोसि । सो नत्थेत्थ खादित्तवयुत्तकनि दन्ते उसि । धम्मो दट्टकालो विय अट्टेसि । कण्णे उसि । सप्पकोटिय दट्टकालो विय

अहोसि । उदरे इसि । कुसूले दद्रुकालो विय अहोसि । पादे इसि । उडुकवने दद्रुकालो विय अहोसि । नअगुट्ठे इसि । मूसले दद्रुकालो विय अहोसि । एत्थापि नत्थि खादितम्बयुत्तकन्ति सब्बत्थ अस्सादं अल-
भन्तो वच्चमग्गे इसि । मुदुपूवे दद्रुकालो विय अहोसि । सो लद्धदानि मे इमस्मि सरीरे मुदु खादितम्बयुत्त-
ट्टानन्ति । ततो पट्टाय खादन्तो अन्तोकुच्छि पविसित्वा वक्कहदयादीनि खादित्वा पिपासितकाले लोहित
पिक्खिन्वा निपज्जितुकामकाले उदर पत्थरित्वा निपज्जति । अथस्स एतदहोसि इद हत्थिसरीर मय्हं निवा-
समुखताय गेहसदिस खादितुकामताय मति पट्टमस किदानि मे अञ्जत्थ कम्मन्ति सो अञ्जत्थ अगन्त्वा
हत्थिकुच्छिमयेव मंस खादित्वा वसति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले निदाघवातसम्पत्सेन चैव सुरियरस्मिसन्तापेन
च त कुरूप सुस्सित्वा वलियो गण्हि । सिगालस्स पविट्टुट्टार पिहित, अन्तोकुच्छिय अन्धकारो अहोसि । सिगा-
लस्स लोकन्तगिकनिवामो विय जानो कुरापे सुस्सन्ते मसम्पि सुस्सि लोहितम्पि पच्छिज्जि । सो निक्खमन-
द्वार अलभन्तो भयप्पत्तो हुत्वा सन्धावन्तो इतोचितो च पहरिग्त्वा निक्खमनद्वार परियेसमानो विचरति । एव
तस्मि उक्खलिय पिट्टुपिण्डि विय अन्तोकुच्छिय सिज्जमाने कतिपाहक्खयेन महामेघो पावस्सि । अथ न कुराप
तेमित्वा उट्टाय पकतमण्ठानेन अट्टासि । वच्चमग्गो विवटो हुत्वा तारका विय पञ्जायि सिगालो तं छिद्दि दित्वा
इदानि मे जीविन लद्धन्ति यावहत्थिम्योसा पटिककमित्वा वेगेन पक्खन्दित्वा वच्चमग्ग सीसेन पहरित्वा
निक्खमि । तस्म ससिन्नमरीरत्ता सञ्चलोमानि वच्चमग्गे अन्वीयिसु । सो तालक्खन्धमदिसेन नित्तोमेन
मरीरेन उच्चिग्गच्चित्तो मुहुन धावित्वा निवन्त्तिवा निसिक्खो सरीर ओलोकेत्वा इद दुक्ख मय्हं न अञ्जो न
कन लोभहेतु पन लोभकारग्गा लोभ निस्साय मया एत कत इतोदानि पट्टाय न लोभवसिको भविससामि
पुन हत्थिसरीर नाम न पविमिस्सामीति सविग्गहदयो हुत्वा इम गाथमाह :-

नाहं पुनं न च पुनं न चापि अणुनणुनं,
हत्थियथोन्निव पवेक्खामि तथा हि भयतज्जितोति । [५२१]

तत्थ—न चापि अणुनणुनन्ति अकारो निपातमत्तो । अय पनेनिस्सा सकलायपि गाथायत्यो । अह
हि इतो पुन ततो च पुनन्ति वृत्तवाग्तो पुन ततोपि च पुनणुन वारगसरीरसङ्घात हत्थियथोन्निव न पवेक्खामि ।
कि कारग्गा ? तथाहि भयतज्जितो तथाहि अह इमस्मियेव पवेसेने भयतज्जितो मरगभयेन मन्तास सवेग
आपादिनोति ।

एवञ्च पन वत्वा ततो च पनायित्वा पुन त वा अञ्जा वा हत्थिसरीर नाम निवन्तित्वापि न ओलो-
केमि । ततोपट्टाय न लोभवसिको अहोसि ।

सत्था इमं धम्मदेमन आहरित्वा भिक्खवे । अन्तो उत्पन्नलोकिसस्स नाम वड्डित्तुं अदत्ता तत्थ
तदेव निग्गण्हिन् वट्टतीति वत्ता मच्चानि पकासेत्वा जालक ममोधानेमि । मच्चपरिणोसाने पञ्चमतापि
ने भिक्खुं अरहन्ते पणिट्टहिंसु । अवमेमेमं केचि मोतापन्ना केचि सकदानामिनो केचि अनामामिनो अहेसु ।
तदा मियालो अहमेव अहोसिन्ति ।

६. एकपयणजातकं

एकपयणो धर्यं दृष्यते इदं सत्या वेसाणिय उपनिस्माय महाकने कटागारसालाय विहरन्तो वेसाणिकं
दुद्रुलिच्छविकुमारक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपल्लवत्य

तस्मिं हि काले वेसाणिनगर गाबूतगावूनन्तरे तीहि पकारेहि परिकिञ्चत्, तीसू ठानेस् गोपुरट्टालकोट्ट-
कयुत् परमसोभम्पत् । तत्थ निच्चकाल रज्ज कारेत्वा वसन्तान येव राजून सत्तसहससानि सत्तसतानि सत्त
च राजानो होन्ति, तत्तकायेव उपराजानो, तत्तवा सेनापतिनो, तत्तका भण्डागारिका । तेस राजकुमारान
अन्तरे एको दुद्रुलिच्छविकुमारो नाम अहोसि, कोधनो चण्डो फरुसो, दण्डेन घट्टितासीविसो विय निच्च पञ्ज-
लितो कोधेन । तस्स पुरतो द्वे तीगि वचनानि कथेत्तु समत्थो नाम नत्थि । त नेव मातापितरो न आतायो न
मित्तसुहज्जा सिक्खापेतु सक्खिस्सु । अयस्स मातापितुन् एतदहोसि अय कुमारो अनिफरुसो साहसिको ठपेत्वा
सम्मासम्बुद्ध अञ्जा इम विनेत्तु समत्थो नाम नत्थि बुद्धवेनेय्येन पन भवित्त्वन्ति । ते त आदाय सत्थु सन्तिक
गत्त्वा वन्दित्वा आहसु—भन्ते ! अय कुमारो चण्डो फरुसो कोधेन पञ्जलति इमम्म ओवाद देयाति ।

सत्या त कुमार ओवदि—कुमार ! इमस्सु नाम सत्तेसु चण्डेन फरसेन साहसिकेन विष्टेठवजानिकेन
न भवित्त्व । फरुसवाचो नाम विजातमानुयापि पितुनोपि पुत्तस्सपि भानुभगिनीनम्पि [४०२] पजापतियापि
मित्तवन्धवानम्पि अप्पियो होति अमनापो डसित्तु आगच्छत्तो सप्पो विय अटविय उट्टित्तचोगो विय लादित्तु आग-
च्छत्तो यक्खो विय च उब्बेजनीयो हत्वा दुतियक्चित्तवारे निरयादिसु निच्चरन्ति दिट्ठय धम्मे कोधनो पगलो
मण्डित्तपसाधिनीपि दुब्बण्णोव होति । पुष्पाचन्दसस्मिरिकम्पिस्स मुख जालाभिहतपट्टम विय मलमहीतकञ्च-
नादासपण्डल विय च विरूप होति दुद्रुसिक । काथ निस्माय हि मत्ता सत्थ आदाय अत्तनाव अत्तान पहर्गन्नि
विस लादन्ति, रज्जुया उब्बन्धन्ति, पपाता पपतन्ति । एव कोववमेन वालट्कत्त्वा निग्ग्यादिस्सु उप्पज्जन्ति
विहेठकजातिकापि दिट्ठेव धम्मे गरह पत्त्वा कायस्स भदा निरयादिस्सु उप्पज्जन्ति । पन मनुस्सत्त लभित्त्वा
जातकालतोपट्टया रोगबट्टमाव होन्नि । चक्खुगो मोतरागाति आदिस्सु च रागस्सु एवता वट्टया एक्कस्मि पत्तन्नि
रोपेन अपरिमुत्ताव हत्त्वा निच्चदुक्खिताव होन्ति । तस्मा मव्वमनेस्सु मेत्तचिनेन हितचिनेन मदुच्चिनेन भवि
त्तव्व । एवरूपो हि पुगलो निरयादिभयेहि न परिमुच्चतीति ।

सो कुमारो सत्थु ओवाद लभित्त्वा एकोवादेनेव निहतमानो दान्ते निच्चिसेवतो मेत्तचित्तो मदुचित्तो
अहोसि । अक्कोसन्तम्पि पहरन्तम्पि निवत्तित्त्वापि न ओनोकेसि । उद्धटाठा विय सप्पो अलच्छिन्नो विय
ककटको छिन्नविभागो विय च उसभो अहोसि । तस्स त पवात्त जन्त्वा भिक्खु धम्ममभाय कथ समट्टापेस्—
आवुसो ! दुद्रुलिच्छविकुमार सुचिग्गम्पि आवदित्त्वा नव मातापितरो न जानिमित्तादयो देमेत्तु सक्खिस्सु ।
सम्मासम्बुद्धो पन एकोवादेनेव दमेत्त्वा निच्चिसेवन कत्त्वा मत्तवरवारग विय समुग्गहितानञ्जकाण्ण अक्कासि ।
याव म्भासित्तञ्चिद—‘हत्थिदमकेन भिक्खवे । हत्थिदम्मा सारित्तो एक्क येव दिस धावति पुरत्थिम वा
पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिण वा । अम्मदमकेन भिक्खवे । अम्मदम्पो सारित्तो एक्क येव दिस धावति पुरत्थिम
वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिण वा । गोदमकेन भिक्खवे । गोदम्पो सारित्तो एक्क येव दिस धावति पुरत्थिम
वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिण वा । तथागतन भिक्खवे । अरहता सम्मामम्बुद्धन पुरिसदम्पो सारित्तो
अट्टदिसा धावति रूपी रूपानि पम्सति अयमेका दिसा—य—मञ्जावेदयित्तनिरयो उपसम्पज्ज विहरति अय अट्टमो
दिसा । मा वृच्चनि याग्गाचरियान अनुत्तरो पुग्गिमदम्मसारथी ति । नहि आवुसो ! मम्मासम्बुद्धेन सदिसा
पुरिसदम्मसारथी नाम अत्थीनि ।

सत्या आगत्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिञ्जाति पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वृत्ते
न भिक्खवे । इदानेवेस मया एकोवादेनेव दमित्तो पुब्बेपह इम एकोवादेनेव दमेसिन्ति वत्ता अतीत आहृि—[४२३]

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसिद्यं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकाले निव्वत्तित्वा वयपत्तो तक्क-
सिनाय तपो वेदे सम्बसिपानि च उगग्धिहत्वा कञ्चिकालं घरावासं वसित्वा मत्तापितुन्न अच्चयंन इतिपव्व-
ज्जं पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा हिमवन्ते वामं कप्पेसि तत्थ चि० वसित्वा लोणम्बि-
लसेवनत्थाय जनपद आगन्त्वा वाराणसि पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे सुनिव्वत्तो मुपाहूतो तापसाकप्प-
सम्पन्नो भिक्खाय नगरं पविसित्वा राजङ्गण पापुण्णि ।

राजा सीहपञ्जरेन ओलोकेन्तो त दिस्वा इरियापथे पसीदित्वा अय तापसो सन्तिन्द्रियो सन्तमानसो
युगमत्तदसो पदवारं पदवारं सहस्सत्थविक ठण्तेतो विय सीहविजम्भितेन आगच्छति सचे सन्तधम्मो
नामेको अत्थि इमस्स तेनम्भन्तरे भवित्तम्भन्ति चिन्तेत्वा एकं अमच्च ओलोकेसि ।

सो—किं करोमि देवानि आह ।

एतं तापसं आनेहीति ।

सो साधु देवाति बोधिसत्त उपसकमित्वा वन्दित्वा हत्थतो भिक्खाभाजन गहेत्वा किं महापुञ्जाति
वुत्ते—भन्ते ! राजा त पक्कोमतीति आह ।

बोधिसत्तो—मय राजकुलपूगा हेमवतका नामम्हाति आह ।

अमच्चो गत्त्वा तमत्थ रञ्जो आरोवेमि । राजा अञ्जो अम्हाक कुलपूगो नत्थि आनेहि नन्ति
आह । अमच्चो गत्त्वा बोधिसत्त वन्दित्वा याचित्वा राजनिवेमन पवेसेमि । राजा बोधिसत्त वन्दित्वा
समुस्मितमेतच्छ्रं कञ्चनपत्तलङ्के निमीदापेत्वा अनतो पटियन नानग्गमभोजन भोजेत्वा—भन्ते ! कुहि
वमयाति पुच्छि ।

हेमवतका मय महाराजानि ।

इदानि कइ गच्छथानि ?

वस्मारतानुरूप सेनामन उपाधारेम महाराजानि ।

तेन हि भन्ते ! अम्हाकञ्जो व उय्याने वमयाति ।

पटिञ्ज गहेत्वा सयम्पि भुञ्जित्वा बोधिसत्त आदाय उय्यान गत्त्वा पण्णसारं मापेत्वा रत्तिट्टानदि-
वाट्टानानि कारेत्वा पव्वजितपरिक्खारे दत्त्वा उय्यानपाल पटिच्छापेत्वा नगर पाविसि । ततोपट्टाय बोधिसत्तो
उय्याने वमति । राजापिस्स दिवसे दिवसे द्वनिकखत्तु उपट्टान गच्छति ।

तस्स पन रञ्जो दुट्टकमारो नाम पुत्तो अहोसि चण्डो फरसो नेव न राजा दमेतु असक्खि न सेसञ्जालका
अमच्चापि ब्राह्मणगहपतिकापि एकतो हुत्था मामि ! मा एव करि एव क्कानु न लव्भाति कुञ्जित्वा कथेन्तापि
कथ गाहापेतु न सक्खिमु । राजा चिन्तेमि—उपेत्वा मम अव्य सोलवन्ततापम अञ्जो इम कुमार दमेतु सप्तयो
नाम नत्थि, सो येव न दमेम्मतीति ।

सो कुमार आदाय बोधिसत्तस्स सन्तिक गत्त्वा भन्ते ! अय कुमारो चण्डो फरसो, मय इम दमेतु न
सक्कोम तुम्हे न एकेन उपायेन सिक्खापेयाति कुमार बोधिसत्तस्स [४२६] नित्यादेत्वा पक्कामि । बोधि-
सत्तो कुमारं गहेत्वा उय्याने विचरन्तो एकतो एकेन एकतो एकेनाति द्वीहियेव पत्तेहि एकं निम्बपोतक दिस्वा
कुमार आह—कुमार ! एवस्स ताव रुक्खपोतकस्स पण्ण खादित्वा रम जानाहीति ।

सो तस्स एक पण्णं सक्खादित्वा रस ज्जत्वा धीतिं सहलेनेन भूमिय निट्ठुभि । किमेत कुमाराति बुत्ते—
भन्ते ! इदानेवेस रुक्खो हलाहलविमूषमो वड्ढन्तो पन वट्ट मनुम्मे मारेम्मतीति निम्बपोतक उपाटेत्वा हत्थेहि
परिमहित्वा इम गाथमाह :—

एकपण्णे अयं रुक्खो न भूम्या चतुरङ्गुलो,

फलेन विलकप्पेन महायं किं भविस्सतीति ।

तत्त्व—एकपण्योति उभोसु पस्सेसु एकेकपण्यो । न भूम्या चतुरङ्गुलोति भूमितो चतुरङ्गुलमतम्पि न वडिडतो । फलेनाति पलासेन । बिलकप्येनाति हलाहलविससदिसेन । एवं खुट्टकोपि समानो एवसपेन तित्तकेन पण्येन समप्रागतोति अत्थो । महार्थं किं भविस्सतीति यदा पनाय बुट्टिप्यतो महा भविस्सति तदा किं नाम भविस्सति ? अट्टा मनुस्समारको भविस्सतीति एत उप्पाटेत्वा महित्वा छड्डेसिन्ति आह ।

अथ नं बोधिसत्तो एतदबोच—कुमार ! त्वं इमं ताव निम्बपोतकं इदानेव एवं तित्तको महल्लककाले कुतो इमं निस्साय वड्डीति उप्पाटेत्वा महित्वा छड्डेसि यथा त्वं एतस्मिं पटिपज्जि एवमेव तं रट्टवासिनोपि अयं कुमारो दहरकाले येव एवं चण्डो फरसो महल्लककाले रज्ज पत्वा किं नाम करिस्सति ? कुतो अट्टाकं एतं निस्साय वड्डीति तव कुलसत्तकं रज्जं अदत्त्वा निम्बपोतकं विय तं उप्पाटेत्वा रट्टा पन्नाजनियकम्म करिस्सन्ति, तस्मा निम्बरुक्खपटिभागत हित्वा इतो पट्टाय खन्तिमेत्तानुद्दयमप्यभो होहीति ।

सो ततो पट्टाय निहृतमानो निम्बिसेवनो खन्तिमेत्तानुद्दयसप्यभो हत्त्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पितु अच्चयेन रज्जं पत्वा दानादीनि पुञ्जाकम्मानि कत्वा यथाकम्म अगमामि ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा न भिक्खवे ! इदानेवेसदुट्टलिच्छविकुमारो मया दमितो, पुब्बेपाह एतं दमेसि येवाति बत्वा जातक समोधानेसि । तदा दुट्टकुमारो अयं निच्छविकुमारो अहोसि । राजा आनन्दो । ओवाददायकतापसो पन अहमेवानि ।

एकपण्यजातकं ।

१०. सञ्जीवजातकं

असन्तं यो पश्यन्हातीति इदं मत्या बेलुवनं विहरन्तो अजातमनुस्म रञ्जो असन्तपग्माहं आरब्ध कथेसि ।
[४२५]

पञ्चपन्नवत्यु

सो हि ब्रह्मान पतिकण्टकभूते दुस्सोले पापधम्मे देवदत्ते पसीदित्वा त असन्तं असप्पुरसं पग्मय्ह तस्स सक्कार करिस्सामीति बहू धनं परिच्छजित्वा गयासीसे विहार कारेत्वा तस्सेव वचन गहेत्वा पितर धम्मराजान सोतापन्न अग्निसावक धातेत्वा अत्तनो सोतापत्तिमग्गस्स उपनिस्सय छिन्दित्वा महाविनास पत्ता । सो हि देवदत्तो पठवि पविट्ठोनि सुत्वा कच्चि तुको मम्मि पठवी गिलेय्याति भीततसितो रञ्जमुख न लभति, मयने अस्मादसुखं न विन्दति, तिब्बकारणाभितुम्भो हन्थिपोतो^१ विय कम्पमानो विचरति । सो पठवि फलमान विय अबोच्चिजाल निक्खमन्ति विय पठविया अत्तान गिलीयमान विय आदिताय लोहपठविया उत्तानक निपग्जा-पेत्वा अवसूलेहि कोट्टियमान विय च समनुपस्सि । तेनस्स पट्टकुक्कुटस्सेव बहुत्तम्मि कम्पमानम्म अवत्यान नाम नाहोसि । सो सम्मासम्बुद्ध पस्सितुकामो लमापेतुकामो पञ्च पुच्छितुकामो अहोसि । अत्तनो पन अप-रायमहत्तताय उपसङ्कमिनु न सक्कोति ।

अथम्म राजगहनगरे कनिकरगतिवारे सम्पत्ते देवनगर विय नगरे अलङ्कते महातले अमच्चगरा-परिवृतम्म कञ्चनानमने निमिषम्म जीवक कोमाग्भच्च अविदूरे निसिन्न दिस्वा एतदहोसि—जीवक गहेत्वा सम्मासम्बुद्ध पस्सिस्सामि न खो पन सक्का मया उज्जमेव वत्तु अह गम्म । जीवक ! सय गन्तु न सक्कोमि एहि म सत्थु सन्निक न्होति परिआयेन पन रत्तिमपपदव ण्णेत्वा कञ्जवज्ज मय समग्ग वा ब्राह्मण वा पयिरु-पासेय्याम य नो पयिरुपामन्तान चित्त पमीदेय्याति वक्खामि त सुत्वा अमच्चा अत्तनो अत्तनो मत्यागान वण्ण कथेरमन्ति, जीवकोपि सम्मासम्बुद्धम्म वण्ण कथेरमति । अथ न गहेत्वा मथ सन्निक गच्छिस्सामीनि ।

सो पञ्चहि पदेहि रत्ति वण्णेमि—“लक्खञ्जा वत भो ! दोमिना रत्ति, अभिरुपा वत भो ! दोमिना रत्ति, दम्मनीया वत भो ! दोमिना रत्ति, पासादिका वत भो ! दोमिना रत्ति, रमणीया वत भो ! दोमिना रत्ति, कञ्जवज्ज मय समग्ग वा ब्राह्मण वा पयिरुपामेय्याम ? य नो पयिरुपामतो चित्त पसीदेय्या”ति ।

अथेको अमच्चो पूरगकम्मपस्स वण्ण कथेसि । एको भक्खनिगोमालम्म, एको अजितकेसकम्बलनम्म, एको पक्कुक्कवायनम्म, एको सञ्जयस्स बेलट्टिपुत्तम्म, एको नाथपुत्तनिगण्ठस्साति^२ । राजा तेस कथ सुत्वा तुण्ही अहोसि । सो हि जीवकस्सेव महामच्चम्म कथ पच्चासिमति । जीवकोपि रञ्जा म आरब्ध कथितेयेव जानिस्सामीति अविदूरे तुण्ही निसीदि ।

अथ न राजा आह—[४२६] त्वम्पन सम्म ! जीवक ! कि तुण्हीनि ?

तस्मि लगे जीवको उट्टायामना येन भगवा तेनञ्जनिम्पगामेत्वा—एमो देव ! भगवा अरह सम्मा-मन्नुद्धो अम्हाक अम्भवने विहरति सद्धि अड्ढनेलमेहि भिक्खुमनेहि तञ्च पन भगवन्त एव कल्याणो कित्तिसट्ठो अम्भुमनोति नव अरहादी एग्गे वत्त्वा जानिनो पट्टाय पुब्बनिमित्तादिभेद भगवतो आनुभाव पकासेत्वा त भगवन्त देवो पयिरुपासतु धम्म सुग्गातु पञ्च पुच्छतूति आह ।

राजा सप्पुष्पामनोरथो हुत्वा तेनहि सम्म ! जीवक ! हथियानानि कपापेहीति यानानि कप्पा-पेत्वा महन्नेन राजानुभावेन जीवकम्बवन गन्त्वा गन्धमण्डनमाने भिक्खुमञ्जघपरिवृत तथागत दिस्वा सन्त-वीच्चिमज्जे महानाव विय निच्चव भिक्खुमञ्जघ इतो चित्तो च अनुविलोकेत्वा एवम्पा नाम मे परिसा त दिट्ठ-पुच्चाति इरियापथेयेव पमीदित्वा सङ्घम्म अञ्जलि पग्गण्हित्वा र्थान कत्वा भगवन्त वन्दित्वा एकमन्त निसिम्भो सामञ्जाफलपञ्च पुच्छि । अथस्स भगवा द्वीहि भारुवारेहि पतिमण्ठेत्वा मामञ्जाफलमुत्तन्त कथेसि ।

१. स्या०—पोतो विय । २. स्या०—नाटपुत्तनिगण्ठस्साति ।

सो सुतपरियोखाने अत्तमनो भगवन्तं खमापेत्वा उट्टायासना पदक्किण्ण कत्वा पक्कामि । सत्था अचिरपक्क-
न्तस्स रञ्जो भिक्खू आमन्तेत्वा—“खतायं भिक्खवे ! राजा, उपहृतायं भिक्खवे ! राजा, सत्थाय भिक्खवे !
राजा इस्सरियकारणा पितर धम्मिकं धम्मराजानं जीविता न बोरोपेस्सथ इमस्सिममेव आसने विरजं वीतमलं
धम्मचक्खुं उप्पज्जिस्सथ । देवदत्तं पन निस्साय असन्तपग्गह कत्वा सोतापत्तिफला परिहीनोति” आह ।

पुनरिक्खे भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्टापेसु—आवूसो ! अजातसत्तु किर असन्तपग्गहं कत्वा दुस्सीलं
पापधम्म देवदत्तं निस्साय पितुधातकम्मस्स कत्ता सोतापत्तिफला परिहीनो देवदत्तेन नासितो राजाति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथाय मत्तिसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! अजानसत्तु इदानेव असन्तपग्गहं कत्वा महाविनासं पत्तो पुक्खेपेस असन्तपग्गहनेव अत्तानं नासे-
सीति वत्था अतीतं आहरि ।—

अतीतवत्पु

अतीते बारगणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो महाविभवे ब्राह्मणकुले निव्वर्त्तित्वा वयस्पत्तो
नक्कसिलं गन्त्वा सध्वसिप्यानि उग्गहिण्त्वा बारगणसियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाराणवकस्तानि
मिप्यं बाधेति । नेमु माणवेमु एको सञ्जीवो नाम माणवो अत्य । बोधिसत्तो तस्म मत्तकुट्टापनमन्त अदासि
सो उट्टापनमन्तमेव गहेत्वा पट्टिवाहनमन्तं पन अगहेत्वा एकादिवस माणवेहि सद्धिं दारुअत्थाय अरञ्जं गन्त्वा
एक मतव्यग्घं दिम्वा माणवे [४२७] आह—भो ! इम मतव्यग्घ उट्टापेस्सामीति ।

माणवा—न सक्खिस्समीति आहसु ।

पस्सन्तानञ्जो व वो उट्टापेस्सामीति ।

सचे माणव ! सक्कोमि उट्टापेहीति ।

एवञ्च पन वत्था ने माणवा स्खल अभिरुहसु । सञ्जीवो मन्तं परिवत्तेत्वा मतव्यग्घ सकवराहि पहरि ।

व्यग्घो उट्टाय वेगेनागन्त्वा सञ्जीवं मलनालियं डमित्वा जीवितक्खय पापेत्वा तत्येव पति । सञ्जीवोपि
तत्येव पति । उभोपि एकद्वानेयेव मता निपज्जिम् । माणवा दारुआदीनि आदाय आगन्त्वा त पर्वानि आच-
रियस्स आरोचेमु । आचरियो माणवे आमन्तेत्वा—ताता ! असन्तपग्गहकारा नाम अयुत्तद्वाने मक्कार-
सम्मान करोन्ता एवरूपं दुक्खं पट्टिलभन्तियेवाति वत्था इम गाथमाह —

असन्तं यो पग्गह्हाति असन्तञ्चपसेवति,

तमेव धासं कुरुते व्यग्घो सञ्जीविको यथाति ।

तत्थ—असन्तति तीहि दुच्चरिहेहि समभ्रातं दुस्सील पापधम्म । यो पग्गह्हातीति य खत्तियादिमु
यो क्रोचि एक्खं दुस्सील पध्वजित वा चीवरादिसम्पदानेन गहट्ठं वा उपरज्जसेनापनिट्टानादिसम्पदानेन
पग्गह्हाति । सक्कारसम्मान करोतीति अत्थो । असन्तञ्चपसेवतीति यो च एवरूप असन्त दुस्सील उपसेवति
भजति पयिरुपानति । तमेव धासं कुरुते तमेव असन्तपग्गहनकं सो दुस्सीलो पापपुग्गलो धमति सङ्ख्खादति
विनाम पापेति । कथं ? व्यग्घो सञ्जीविको यथाति यथा सञ्जीवकेन माणवेन मन्तं परिवत्तेत्वा मतव्यग्घो
सञ्जीविको जीवितसम्पदानेन सम्पग्गहितो अतनो जीवितदायकं सञ्जीवमेव जीविता बोरोपेत्वा तत्येव
पानेसि । एव अञ्जोपि यो असन्तसम्पग्गहं करोति सो दुस्सीलो न अतनो सम्पग्गहकमेव विनासेति । एवं
असन्तसम्पग्गहका विनाम पापुग्गन्तीति ।

बोधिसत्तो इमाय गाथाय माणवान धम्मं देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । मत्थापि
इम धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोचानेसि । तदा मतव्यग्घुट्टापको माणवो अजातसत्तु अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

सञ्जीवजातक ।

ककण्टकवग्गो पण्णरसमो ।

उपरिमो पण्णासको ।

एककनिपातवर्णना निट्ठिता ।

सुद्धिपत्तं

पिट्ठे	पम्तिवं	असुद्धि	सुद्धि
२	८	धरेन	धरेन
"	३०	उर्गाप्ह	उर्गाप्हि
३	२	गाथाबन्धनेन न	गाथाबन्धनेन पन
"	३	वचनेहि	वचनेहि
"	१०	वीर्गामद्न	वीर्गामद्नेन
"	३४	गो	गो
४	१	एव	एव
"	१	भव	भवे
"	४	अजातिसखानन	अजातिसखानेन
"	६	निविधग्गी	निविधग्गि
"	१२	मञ्छन्न	मञ्छन्न
"	२६	यथासि	यथापि
"	३१	परिपीलीतो	परिपीलितो
"	३३	एव	एव
"	३५	छद्दुत्वा	छद्दुत्वा
५	४	जिगुञ्छय	जिगुञ्छय
"	११	वच्चं	वच्च
"	१५	गच्छिस्स	गच्छिस्स
"	२१	सकनिवेमन	सकनिवेमने
"	२४	काररागरोहि	काररागरोहि
"	३३	पञ्चदोसविवज्जित	पञ्चदोसविवज्जितं
"	३८	गुग	गुगोहि
६	७	वसनट्टान	वसनट्टान
"	३०	गुगसमपेन	गुगसमपेन
"	३५	आनुपुत्रकथा	आनुपुत्रकथा
"	३८	जटाम्ण लवाकचीर	जटाम्णइलवाकचीर
"	२	प यजन्तु ति	पव्वजन्तू ति
"	७	विवाग्ग्वाअलो	विवाग्ग्वा अलो
"	११	तापमपव्वज्ज	तापमपव्वज्ज
"	१३	जिग्ग्गम्म	जिग्ग्गस्स
"	१४	दुरभिमम्भवभावो	दुरभिमम्भवभावो
"	२०	अप्पग्घ	अप्पग्घ
"	२७	अट्टदीसममाकिण्ण	अट्टदोससमाकिण्ण
"	३०	निच्चलभावकरत्थं	निच्चलभावकरगात्थं
"	३१	अकुरापिच्छ	अकुरापिच्छ
"	३२	अपर परं	अपरापर

पिट्ठे	पमित्यं	असुद्धि	सुद्धि
८	३५	उदपादी	उदपादि
"	३७	बीतिनामन्तो	बीतिनामेन्तो
९	१	व	एव
"	४	नादृमि	नादृसि
"	३४	यव	येव
"	"	महानभावान	महानुभावानं
"	३६	मानुसकगन्धहि	मानुसकगन्धेहि
१०	३	छन्वण्णाघन-	छन्वण्णाघन-
"	२१	पटिपज्जिअ ऊजस	पटिपज्जि अऊजसं
"	३४	महहिस्सेहि	सहमिस्सेहि
"	३५	मा मा	मा न
११	२	अटठ	अट्ट-
"	११	पारेमि	तारेमि
"	२०	अत्तभावपि	अत्तभावे
"	२१	हेतुमम्पन्नपि	हेतुमम्पन्नेपि
"	३२	बुद्धत्त	बुद्धत्त
"	३४	एव	एव
"	३७	उग्घान्तेतो	उग्घाटेन्तो
१२	२	अनागत मञ्जाग	अनागतंमञ्जाग
"	४	व्याकासि	व्याकासि
"	"	तापग	तापम
"	११	पटिमाहेत्था	पटिमाहेत्था
"	१४	वचनमबुवी	वचनमबुवी
१४	१४	तेपज्जुभो	तेपज्जुभो
"	३५	तदान	तदा न
१६	१	यस	यमं
"	४	वि चिनामि	विचिनामि
"	१३	कुम्भो	कुम्भो
१६	३४	होन्तो	होन्तो
२०	२८	तेलपन्ने	तेलयन्ते
२२	१६	वीरोच	विरोच
२३	६	उपगन्त्वा न	उपगन्त्वान
२३	३१-३७	गता गाथायो न भवित्त्वा, जातकट्टकशायं पन एता	

न विन्सन्ति । अपि च बुद्धवंसे एव वृत्ता—

“दसवस्मसहन्सानि अगार अज्जमो वमि ।
हमा कोञ्चा मयूरा च तयो पामादमुत्तमा ॥
तीणि सतसहस्सानि नारियो समलङ्कता ।
पटुमा नाम सा नारी उममक्खन्धो च अत्रजो ॥
निमित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।

पिट्ठे

पत्तियं

असुद्धि

सुद्धि

अनूनदसमासानि पधान पदहि जिनो ॥

पधानचार चरेत्वा अबुज्झि मानस मुनि ।”

२४

१-२

एसापि गाथा जातकट्टकथाय न दिस्सति । बुद्धचसे

पन एव आगता.—

“ब्रह्मना याचितो सन्तो दीपडकरो महामुनि ।

वसि चक्क महावीरो नन्दागमे मिरिघरे ॥

निमिन्नो मिरिममूलमिह अका तिथियमदूनं ॥”

२४

८

सामतो

सागतो

२५

१८

जीवित

जीवित

”

२०

पदक्वीण

पदक्वीण

२६

१

कारति

कारति

”

१६

अय

अय

”

२१

नीस्माय

निस्साय

२७

५

चट्टे

च ह्ते

”

१०

धम्मोक्कमभिघारयीति

धम्मोक्कमभिघारयीति

”

१६

सरराण

सरराणो

२८

१

सरराणु

सरराणु

”

८३

अगमके

अगमके

२६

३१

बुद्धभुखस्स

बुद्धपमुखस्स

३०

८

रट्टुपाद

रट्टुपाद

”

१५

सीहहनू समववन्धो

गीहहनूमभववन्धो

”

१६

भगव

भगवा

”

३४

पूजसि

पूजसि

३१

३१

असीति कोटिको

असीतिकाटियो

३०

३८

सम्हवो

सम्भवां

३३

२०

चत्तालीसत्थुव्वेध

चत्तालीसत्थुव्वेध

३८

७

वीसतिवम्मसहस्मानि

वीसतिवम्मसहस्मानि

”

३१

अट्टधम्मसमाधाना

अट्टधम्मसमाधाना

३६

०

लगन

लगन

”

३

निस्सगताय

निस्सगताय

३७

१५

नीणिहलाहलानि

नीणि कोनाहलानि

”

१६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

”

हलाहलानि

कोनाहलानि

”

१७

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहल

”

”

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

”

चक्कवनिहलाहल

चक्कवनिहलाहल

”

१८

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहल

”

२५

”

”

”

२६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

२८

”

”

पिट्ठे	पन्तिवं	धनुडि	सुडि
३७	२६	चक्कवत्तिहलाहलं	चक्कवत्तिकोलाहलं
"	३२	"	"
३८	२	हलाहलानि	कोलाहलानि
"	२	बुद्धहलाहलसदं	बुद्धकोलाहलसदं
"	१५	पञ्जायति	पञ्जायन्ति
३९	१५	इम	इमं
"	१७	न	न
"	२५	सिरिसयनेनिपन्ना	सिरिसयने निपन्ना
"	२६	सट्टिगोजनिके	सट्टियोजनिके
"	२९	पाचिनसीसक	पाचीनसीसक
४०	४	पुरेत्वा	पुरेत्वा
"	२९	सुखीनि	सुखिनी
४१	१५	मानुकुच्छिमम्हवेन	मानुकुच्छिसम्भवेन
"	२७	एव	एव
४२	१७	आणापेत्वा	आनापेत्वा
"	३६	भगीनिया	भगिनिया
४३	२	सन्तक	सन्तिक
"	"	कुल	कुले
४५	११	चरापेथइतो	चरापेथ इतो
"	१४	आगतनयेनेव व	आगतनयेनेव
४६	३२	किसागोतामया	किसागोनमिया
४७	२४	क	को
"	३२	निरुम्भत्वा	निरुम्भत्वा
४८	८	सन्निरुम्भत्वा	सन्निरुम्भत्वा
"	३२	उपपन्नमत्ते	उपपन्नमत्ते
४९	३६	नत्थिदानि	नत्थिदानि
५०	१७	पसुकुलिकं	पसुकूलिक
"	३२	भूमिभागो	भूमिभागो
५१	४	न	न
"	५	यास	याम
५२	१७	घटीकारव्रह्मना	घटीकारव्रह्मना
"	२८	अत्थी	अत्थि
"	३५	एकोनिव्वतोति	एकोनिव्वतोति
५३	११	मयिद	इमम्पि
"	३७	निसीदी	निसीदि
५५	६	रुपसोभग्गप्यत्तो	रुपसोभग्गप्यत्तो
"	१५	ठत्वामया	ठत्वा मया
५७	३०	ठान	ठान
"	३३	विभुत्तिसुखं	विभुत्तिसुख
५८	१	पञ्जापरमि	पञ्जापरमि

पिट्ठे	पन्तिषं	असुद्धि	सुद्धि
५८	२२	भगवत्	भगवन्तं
"	२६	एव	एव
५९	२८	धम्मचक्रपावत्तन	धम्मचक्रपावत्तन
"	३७	थरा	थेरा
६०	१२	मद्दियत्थेर	मद्दियत्थेर
"	३०	उरुवेलकम्सपो	उरुवेलकम्सपे
"	"	महासमरोति	महासमरोति
६१	३	बुद्धो	बुद्धा
"	१०	अदिट्ठो	अदिट्ठो
"	१५	निक्खमरोगास	निक्खमनोकास
"	३७	अञ्ज	अञ्जा
६३	२७	परिजग्गन्निर्विधि	परिजग्गन्निर्विधि
६४	४	एकग्गचित्तो	एकग्गचित्ता
"	"	हेट्ठो	हेट्ठा
"	२४	युत्तनु गमुदुभयाननासो	युत्तनुद्दगमुदुकायननासो
६५	१७	वन्दकिन्नरजानक	वन्दकिन्नरजानक
"	२०	पक्कामी	पक्कामि
६६	१०	कोटिमत्थारेन	कोटिमत्थारेन
"	६	अनाथपिण्डको	अनाथपिण्डको
"	१६	आगमगत्थाय	आगमन्त्थाय
"	२५	कुरुमानो	कुरुमानां
"	३३	भायित्तु	भायित्तु
६७	७	सिखिरग	सिखिरस
"	१८	निदानकथानिद्रिता	निदानकथा निद्रिता
६८	५	पच्चुपन्नवत्थु	पच्चुपन्नवत्थु
(इमस्मि गन्थे सव्वत्थ पमादेन 'पच्चुपन्नवत्थु' इति मुद्दापिन अन्थि, न 'पच्चुपन्नवत्थु' इत्थेव गह्गेनच्च ।)			
६८	१०	पञ्जत्या	पञ्जत्या
"	१६	सीहनाद	सीहनाद
"	२७	आमक्कान्नेहि	आमक्कान्नेहि
"	३०	अग्गमक्कवार्यानि	अग्गमक्कवार्यानि
७०	२	सेट्ठिनो	सेट्ठिनो
"	१०	येवग भिग्गानि	येव गाम्ममानि
"	१२	परिणतप्पद्धतिणे	परिणतपद्धतिणे
"	३७	भिग्गमन्नालानि	भिग्गमन्नालानि
७१	२४	सपिसु	सुपिसु
७२	१	उदक	उदक
"	११	कान्तारे	कान्तारे
७३	१	यथापूग्गितानेव	यथापूग्गितानेव
७४	१२	बोधित्तने	बोधित्तने
७५	११	इमग्गि	इमग्गि

चिट्ठे	पत्तिवं	अनुद्धि	सुद्धि
७५	२४	विरियं ते ओस्सट्टन्ति	विरियं ओस्सट्टन्ति
७६	३३	यथाकम्ममेव	यथाकम्ममेव
७८	१	सेरिवाणिजजातकं	सेरिवाणिजजातक
"	६	सेरिवाणिजो	सेरिवाणिजो
"	१४	पुत्तभातिका	पुत्तभातिका
"	१८	लोलवाणिजो	लोलवाणिजो
८०	१	चुल्लसेट्ठिजातकं	चुल्लसेट्ठिजातकं
८१	१	अहं	अहं
"	२६	अगीररा	अंगीरसं
८२	१२	आरकोट्टके	द्वारकोट्टके
८३	३०	कथापवृत्ति	कथापवर्ति
८४	४	निसिन्नम्हा	निसिन्नम्हा
"	१६	छइडेत्तु	छइडेत्तु
"	२३	दारुनि	दारुनि
८५	११	कतञ्जुना	कतञ्जुना
"	१५	पवृत्ति	पवर्ति
"	२४	सन्धमन्ति	सन्धमन्ति
८७	६	पवृत्ति	पवर्ति
"	६	रञ्जो	रञ्जो
"	१५	"	"
"	"	अञ्जोपि	अञ्जोपि
"	१६	पवृत्ति	पवर्ति
"	३५	लोलुदायी	लालुदायी
"	३६	निट्टापेसि	निट्टपेसि
८८	३१	आम	नाम
"	३४	एक	एक
"	३५	पुत्त	पुत्तं
९०	३४	लोक	लोक
९२	१-७	दवधम्मानि	देवधम्माति
९३	१	कट्टहारिजातकं	कट्टहारिजातक
"	६	विट्ठभस्सापि	विट्ठभस्सापि
"	७	पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो	पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो
"	३०	मट्टिकं	मुट्टिकं
९४	१४	संगहवत्पूहि	संगहवत्पूहि
"	२३	कोमलरञ्जो	कोमलरञ्जो
९५	१०	समिञ्जनीति	समिञ्जनीति
"	१२	संग्रहवत्पूनि	संग्रहवत्पूनि
९७	४	जीष्णव्याधिमत्तपव्वजिते	जिष्णव्याधिमत्तपव्वजिते
१००	१४	पससित्वा	पससित्वा
"	२६	वीतिनामेस्साय	वीतिनामेस्साम

पिड्डे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
१०१	१	हमस्मि	हमस्मि
१०३	२५	पञ्चज्ज	पञ्चज्जं
१०४	१	अन्तरघापय	अन्तरघापेय
"	३४	गुणकयायाति	गुणकयायाति
१०५	५	मरवं	मुख
"	१२	वाग् रानि	नागरे
"	२३	पवुत्ति	पवत्ति
१०६	८	सीस	सीस
१०७	१-२	यम्प न	यम्पन
१०८	१८	अनिवत्तित्वा	अनिवत्तित्वा
"	२६	विस्माय	निस्माय
११०	३१	पवुत्ति	पवत्ति
१११	१	पवुत्ति	पवत्ति
११२	२	अठ्ठमुरं	अठ्ठमुर
११३	१५	मिक्खीकामत	सिक्खाकामत
११७	१४	नदितीरे	नदीतीरे
१२०	२१	सी	सा
१२२	१७	बन्धित्वा ।	बन्धित्वा
१२४	१७	नत्थी	नत्थि
"	२७	हन्ति	अहन्ति
१२५	१	कुक्कुरहि	कुक्कुरहि
"	१	अणापेसिन्ति	आणापेसिन्ति
"	५	"	"
"	३४	रञ्जो	रञ्जो
१२७	७	निव्वत्तो	निव्वत्तो
"	१२	पवुत्ति	पवत्ति
१२८	११	नामेत्तु	नामेत्तु
"	१८	सच्चपरियोमाने	सच्चपरियोसाने
१३०	१	तिट्ठजातक	तित्थजातक
१३०	१६	आगत्वा	आगन्त्वा
"	२७	अचिञ्चाति	अनिञ्चानि
१३१	३	समोतत	समोतत
"	७	पवुत्ति	पवत्ति
१३२	११	तिट्ठजातक	तित्थजातक
१३३	८	अञ्जामञ्जो	अञ्जामञ्जो
१३६	६	पवुत्ति	पवत्ति
१४०	२	भण्डिक	भण्डिक
१४१	१	मृणिकजातक	मृणिकजातक
१४२	१६	भत्ते	भन्ते
"	२७	मत्थापि	तत्थापि

पिद्दे	वन्तिव्यं	असुद्धि	सुद्धि
१४४	१२	कुल	कुले
"	१८	रज्जनाति	रज्जनाति
१४८	१७	गम्बतो	गुम्बतो
"	३०	त	तं
१४९	१	तरो	इतरो
"	"	कुञ्जिभति	कुञ्जिभति
"	३	इदानेव	इदानेव
१५०	२	कथसि	कथेसि
१५३	१२	पवति	पवति
"	१८	घंसन्तीसु	घंसन्तीसु
१५५	११	सारिपुत्ताति	सारिपुत्तोति
"	१३	पवुन्ति	पवन्ति
"	२३	छलभिञ्जोति	छलभिञ्जोति
१५६	१	अथ	अथ
"	"	य	य
"	६	मक्करो	मक्कटो
"	७	अगारवा	अगारवा
"	२३	अपवादे	ओवादे
१५८	५	पञ्जायित्थ	पञ्जायित्थ
१६१	८	आगतकालोतो	आगतकानतो
१६४	३४	सीघं	सीघ
१६७	१०	त	ते
"	२१	असीतिहत्यगम्भीराय	असीतिहत्यगम्भीराय
"	२२	रणुउगन्त्वा	रणु उगन्त्वा
१६८	८	व	च
"	२१	तस्मि वड्ढेत्वा	तस्मि भेत्तचित्तं वड्ढेत्वा
"	२९	निप्पुञ्जो	निप्पुञ्जो
१६९	७	"लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि" एतस्स पच्चुत्तर	
पमादेन न मुहापित । त एव योजेतञ्च—			
"लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।			
लभिस्साम नो भन्तेति ।"			
१६९	१२	सहावुसो	एहावुसो
१७०	१०	वा लाभेत्वा गगो	वा गगो
"	"	अपनिबुद्धभावं	अपनिबुद्धभावं
१७१	२२	अगाहेसि	अग्गहेसि
१७६	१२	भिक्खुसंखस्स	भिक्खुसपस्स
१७७	८	पवुत्तिं	पवत्तिं
"	९	"	"
"	१६	"	"
१७८	२७	समय	समये

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
१८०	५	देहिति	देहीति
"	१३	नासितीति	नासिताति
"	१५	कथापारभतन्ति	कथापाभतन्ति
१८१	४	पण्डितान	पण्डितान
"	१०	वस्सति	वस्सति
"	११	कोन चिदेव	केनचिदेव
"	२७	अहतवत्थानि	अहतवत्थानि
१८२	७	अम्हो	अम्भो
"	१६	त धन	तं धनं
"	२७	सक्खिस्सति	सक्खिस्सन्ति
"	३१	वत	वत
१८४	१	नक्खत्तजानक	६ नक्खत्तजातकं
"	५	अञ्ज	अञ्ज
१८७	७	दुम्भेधान	दुम्भेधान
"	"	वट्ठीति	वट्ठीति
१८८	२१	मञ्जेति	मञ्जेति
"	२५	बाराणसीरञ्जो	बाराणसीरञ्जो
"	२८	पवति	पवति
१८९	२	रुचियासति	रुचिया सति
"	६	बहिनगरे	बहिनगरं
"	१३	पल्लक-	पल्लक-
१९१	८	जीवितदान	जीवितदान
१९३	२६	अनन्थिको	अनन्थिको
"	३०	स चाय	सचाय
१९५	२८	छेड्ढेत्वा	छेड्ढेत्वा
१९६	२	साधुफलो	साधुफलो
"	७	जाणोन	जाणोन
१९७	२	भिकवु	भिकवु
"	१५	उग्गण्ह	उग्गण्ह
"	२६	पञ्जा	पञ्जास
"	२९	करणेन	करणेन
१९९	२३	द्वारीणि	द्वारिणि
"	३१	पवति	पवति
२००	१८	पापुग्गे	पापुग्गे
२०५	५	इदानेव	इदानेव
२०६	२१	कायद्वाग्दीनि	कायद्वाग्दीनि
"	२२	गतो । अग्गि	गतो अग्गि
२१७	२	नन्द	नन्द
२२०	३३	स्वारिकामजादाय	स्वारिकामजादाय
२२१	१०	महसाप्को	महसाटको

पिठ्ठे	पन्तिथं	धसुद्धि	सुद्धि
२२२	३	अज्जेव	अज्जेव
२२५	२	मनी	मनी
	१६	भिकखो ।	भिकखवे ।
२२७	४	अथकदिवस	अथेकदिवस
२३६	६	सुरागमत्तभि	सुरागमत्तम्पि
२३८	२८	खन्तिमेत्तानुद्दयसर्मत्त	खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पत्ति
२४०	२६	चारेहि	चोरहि
२४४	२	पण्डितान	पण्डितान
"	८	महायोगान	महागोरणान
२५१	२७	मूहुत्तनव	मूहुत्तनव
२५६	२१	पिच्छिद्याय	पिट्ठिच्छिद्याय
,	२५	पनाहं	पनाह
२५७	३५	उभय	उभय
२६०	३०	अनच्चिच्चाहानि	अनच्चिच्चाहानि
"	३५	एवरूप	एवरूप
१६१	७	सदामत्त	सदामत्त
२६२	६	परिव्वमय	परिव्वमय
	१२	भवितु	भवितु
२६१	१	इध उल्लसिजातत्र	इत्ति महापित्त अत्थि त न भवित्त्व
२६६	१३	आलोकेसो	आलोकेसो
२७०	१	राजागहनगरे	राजागहनगरे
	४	सटकयुगन्ति	साटवयुगन्ति
२७१	७	मच्छेय	मच्छेय
२७२	६	प्रटिग्गति	पटिग्गति
	१६	महेच्छदनतो	गहच्छदनता
२७३	५	निक्खमत्त	निक्खमत्त
२७६	८	परिभुज्जितु	परिभुज्जितु
,	११	परिभुज्जितु	"
,	१२	परिभुज्जित्वा	परिभुज्जित्वा
२७७	६	लभाभ	लभाभ
,	३१	एकमत्त	एकमत्त
२७८	२८	अन्तोवलज्जनमनुग्गा	अन्तोवलज्जनमनुग्गा
२८१	१	अत्थगम्भीरे	अत्थगम्भीरे धम्मगम्भीरे
		कारण	कारण
		उप्पन्न	उप्पन्ने
		विचक्खणा	विचक्खणा
२८३	६	हुत्वा	हुत्वा
"	७	स्वस्स	स्वस्स
२८७	१३	विज्जापनाय	विज्जापनाय
,	१५	सव्यज्जन	सव्यज्जन

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
२८७	३०	निगताग्नि	निगलानि
२८८	३	कायगतासति	कायगतासति
"	१३	रज्ज	रज्ज
२८९	१९	अन्तरधरपेत्वा	अन्तरधरपेत्वा
३६७	२०	सच्चिन्मनुरक्खेति	सच्चिन्मनुरक्खेति
२९२	४	कानकभिण्णमूतन्ति	कानकभिण्णमूतन्ति
२९४	१६	अहोसी	अहोसि
"	२४	वेदव्यासीति	वेदव्यासीति
२९६	८	भासितं	भासित
"	१२	उपडड	उपडड
२९८	१	अमातरूपजानकं	जानकटुकथा
२९९	६	अन्धनि	अन्धन्ति
३००	७	निच्चप्पहसितमखा	निच्चप्पहसितमुखा
३०१	२३	वत वत	वत
३०५	६	अचिरवति	अचिरवति
३१४	२८	नग्नि	नग्नि
३१५	१८	लघुयित्थान	लघुयित्थान
३१९	१८	नप स्सग्नि	न पस्सन्ति
३२०	१४	नानप्परग्नि	नानप्पकारानि
"	१५	यद्धानि	यद्धानि
"	१६	पटक्खित्ता	पटक्खित्ता
"	१७	जाननत्थ	जाननत्थं
"		सखदुक्ख	मुखदुक्ख
३२३	३	कथसि	कथसि
३२६	०	एवमप	एवमप
३२८	५	उच्छ	उच्छ
"		उच्छ	
"	११	उच्छ	
३३५	३	क्कृक्कभावे	क्कृक्कभावे
"	६	मूकरच्छापसीदमा	मूकरच्छापपदिसो
"	३०	मुरभुहति	मुरभुहति

एककनिपातस्स

जातकडकथानुसकमो

कथा	विमुहको	कथा	विमुहको
अकतञ्जुजातक	२७४	कुक्कुरजातक	११४
अकालरावीजानक	३१६	कुण्डकपूवजातक	३१८
अग्गिकजातक	३३६	कुट्टालजातक	२१७
अण्डभूतजातक	२१०	कुरुङ्गरामिगजातक	११२
अत्यस्सद्वारजातक	२६४	कुलावकजातक	१४२
अनुमिरतिजातक	२१६	कुसनालिजातक	१०३
अनुसासिकजातक	३१४	कुहकजातक	१७२
अयम्भुजजातक	६८	कूटवाण्णिजजातक	१६४
अभिण्हजातक	१३५	कोसियजातक	१३७
अमरादेवीपञ्चो	३१०	खदिरकुलारजातक	१६३
अम्बजातक	३२६	खरस्सरजातक	०५५
असङ्कियजातक	२४०	खरादियजातक	११२
असम्पदानजातक	३३६	गद्दभपञ्चो	३१०
असातमन्तजातक	२०७	गामनिजातक	६५
असानरूपजातक	२६७	गोधजातक	३५०
असिलक्खगजातक	६३२	गोधजातक	३५४
आञ्जुजातक	१२६	घतामनजानक	३४३
आयाचितभत्तजातक	११६	चन्दाभजानक	३४५
आरामदूसकजानक	१७८	चुल्लसेट्टिजातक	८०
इल्मीसजातक	२४६	चूलजनकजातक	१६२
उच्चरुगजानक	२२३	भानसोधनजातक	३४४
उदञ्चनिजातक	३०४	तक्कजानक	२१४
उभतोभट्टजातक	३५१	नण्डुचनानिजातक	८६
एकपम्भुजातक	३६६	तयोधम्मजातक	२०३
कञ्चनक्खम्भजानक	१६६	तित्तिरजानक	१५५
कटाहजातक	३३०	तित्तिरजानक	३१६
कट्टुहारिजातक	६३	तित्थजातक	१३०
कण्ठजातक	१३६	तिपल्लत्यमिगजातक	११३
कण्डिनजानक	१०८	तेलपत्तजानक	२८७
कपोतजातक	१७३	दुम्बन्धजातक	३१५
कलण्डुकजातक	३३४	दुम्बलकट्टुजातक	३०३
काकजातक	३५२	दुम्भेधजातक	१८६
काकजातक	३६०	दुम्भेधजातक	३३५
कालकम्पिजातक	२६२	दुगाजानजातक	२१७
किम्पक्कजातक	२६६	देवधम्मजातक	८८

कथा	पिढुङ्गको	कथा	पिढुङ्गको
नक्षत्रजातक	१८४	मुदुलकक्षणजातक	२२०
नक्षत्रलीसजातक	३२७	मुनिकजातक	१४१
नक्षत्रजातक	३५८	राधजातक	३५६
नक्षत्रजातक	१४७	रक्षधम्मजातक	२३७
नन्दजातक	१६१	रोहिणीजातक	१७७
नन्दिविसालजातक	१३७	लक्ष्मणमिगजातक	१००
नलपानजातक	१२०	लित्तजातक	२७६
नामसिद्धिजातक	२६२	लोमहंसजातक	२८३
निघोषमिगजातक	१०२	लोसकजातक	१६८
पञ्चगरुकजातक	३४१	वटुकजातक	१५१
पञ्चावधजातक	१६७	वटुकजातक	३१७
पणिकाजातक	३००	वणुपधजातक	७५
परोसतजातक	२६६	वरणजातक	२३०
परोसहृस्सजातक	२६६	वात्समिगजातक	११०
पुष्पापातिजातक	१६३	वानरिन्दजातक	२०१
पुष्करतजातक	३६२	वाश्रिणजातक	१८०
फलजातक	१६५	विरोचनजातक	३५६
शकजातक	१५८	विमवन्नजातक	२२६
बन्धनमोक्षजानक	३२०	विस्सासभोजनजातक	२८२
बन्धुजातक	३८८	वेदम्भजातक	१८१
बाहियजानक	३०७	बेरीजातक	३०१
बिषारवतजातक	३३५	बेलुकजातक	१७५
भीमसेनजातक	२५६	सकुगजातक	१५३
भेरिबादजातक	२०५	सङ्खधमनजातक	२०६
भोजाजानीयजातक	१२७	सञ्चार्करजातक	२३८
भक्तजातक	१७६	सञ्जीवजातक	३७०
मन्वादेवजानक	६६	सम्बसहारकपञ्चो	३१०
मङ्गलजातक	२६६	सम्मोदमाजातक	१४८
मच्छजातक	१५०	सावेतजातक	२२५
मच्छजानक	२३८	सारम्भजातक	२७१
मतकभनजानक	११७	मानित्तजातक	३०५
महासारजातक	२७७	सिगालजानक	३११
महासीलवजातक	१८८	सिगालजातक	३५५
महासुदस्सनजातक	२८५	सिगालजानक	३६४
महासुपिनजातक	२८२	मीलवनागजातक	२३२
महिलामुखजातक	१३३	सीलबीमसनजातक	२६७
मासुतजातक	११६	सुखविहारीजातक	६८
मित्तचिन्तीजातक	३१३	सुरापानजातक	२५६
मित्तविन्दजातक	२६१	सुवष्णहमजातक	३४६
मित्तविन्दजातक	३०२	सेरियागिजजातक	७८

भारतीय ज्ञानपीठ काशीके प्रकाशन

[हिन्दी ग्रन्थ]

१. मुक्तिदूत [उपन्यास]—अज्ञानवा-बन्धन-व्यक्तियों पृथगाया ।	४११)
२. पद्यचिह्न [सम्पन्न]—स्वर्गीय बहिनके वचन सम्पन्न और युगविश्लेषण ।	४१)
३. दो हजार वर्ष पुरानी कदाचिन्ता—	४१)
४. पाश्चात्य तर्कशास्त्र [प्रमाण]	४१)
५. दोरो शायरी [उर्दू के सर्वोत्तम १५०० शेर और १६० नज़म]—	४१)
६. मिलनयामिनी [गीत]—कविबर कथन ।	४१)
७. वैदिक साहित्य—बेबोपर हिन्दीमें साक्षिकार मौलिक विवेचन ।	४१)
८. भेरे बापू—महात्मा गांधीके प्रति अष्टाङ्ककति	४१)
९. पंच प्रदीप—[गीत]	४१)
१०. भारतीय विचारधारा—	४१)
११. ज्ञानगंगा—संसारके महान् सावकोकी सूक्तियुक्त प्रथम अण्डार ।	४१)
१२. गहरे पानी पैठ—सूक्तिकथने ११८ नर्मन्तर्ता कहानियाँ ।	२११)
१३. वर्तमान [महाकाव्य]	४१)
१४. दोर ओ-सुखन	४१)
१५. आधुनिक जैन कवि	३११)
१६. जैनशासन—जैनशासनका परिषय तथा विवेचन करनेवाली सुन्दर रचना ।	४१)
१७. कुन्दकुन्दाचार्यके तीन रत्न—	४१)
१८. हिन्दी जैन साहित्यका संक्षिप्त इतिहास	२१११)

[प्राकृत संस्कृत ग्रन्थ]

१९. महाबन्ध [महाभवन सिद्धान्त]—प्रथम भाग, हिन्दी अनुवाद सहित ।	१२)
२०. करलकण्ठ [साम्प्रतिक शास्त्र]—हस्तरत्ना विज्ञानका नवीन ग्रन्थ ।	१)
२१. मदनपराजय—भावानुवाद तथा ७८ पृष्ठकी विस्तृत प्रस्तावना सहित ।	८)
२२. कन्नडप्रान्तीय ताडपत्रीय ग्रन्थसूची—	१३)
२३. न्यायविनिश्चय विवरण [प्रथम भाग]—	१४)
२४. तत्त्वार्थवृत्ति—धनसागर सुरिरचित टीका । हिन्दी सार सहित ।	१६)
२५. आदिपुराण भाग [१]—भगवान् ऋषभदेवका पुष्य चरित्र ।	१०)
२६. आदिपुराण भाग [२]— " " "	१०)
२७. नाममाला समाप्य—	३११)
२८. केवलज्ञानप्रश्नचूडामणि—ज्योतिष ग्रन्थ ।	४)
२९. सभाष्यरत्नमंजूषा—अन्वशास्त्र ।	३)
३०. समयसार—[अपेजी] ।	८)
३१. कुरल काव्य—तामिल भाषाका पञ्चमवेद, तामिल लिपि ।	४)

भारतीय ज्ञानपीठ काशी, दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस ४

